

اهدایی، غیرقابل فروش

دانشگاه فرهنگیان

سازمان مرکزی

۱۴۰۰

انتشارات دانشگاه فرهنگیان

تاریخ تربیت معلم در ایران (استان خراسان رضوی)

طرح و ایده:

دکتر حسین خنیفر

استاد دانشگاه تهران و رئیس دانشگاه فرهنگیان

ناظر علمی طرح:

دکتر شهرام یوسفی فر

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

مؤلف:

ایرج آقاملایی

سروشنامه: آقاملائی، ایرج، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدیدآور: تاریخ تربیت معلم در ایران (خراسان رضوی)/ مؤلف ایرج آقاملائی؛ طرح و ایده حسین خنیفر؛ ناظر علمی طرح شهرام یوسفی فر؛ سر
ویراستار علمی محمدرضا روزبهانی؛ ویراستار علمی موسی الرضا بخشی.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه فرهنگیان، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۴۶۱ص: مصور(بخشی رنگی)، جدول، عکس (بخشی رنگی)، نمونه (بخشی رنگی).
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۰-۴۸-۳-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۴۷] - ۲۵۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: تربیت معلم -- ایران -- خراسان رضوی -- تاریخ
موضوع: History -- Khorasan Razavi -- Iran -- Training of Teachers -- تاریخ
موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی معلمان -- ایران -- خراسان رضوی -- تاریخ
موضوع: History -- Khorasan Razavi -- Iran -- Teachers colleges -- تاریخ
شناسه افزوده: خنیفر، حسین، ۱۳۴۸ -
شناسه افزوده: یوسفی فر، شهرام، ۱۳۴۸ -
شناسه افزوده: روزبهانی، محمدرضا، ۱۳۳۹ -، ویراستار
شناسه افزوده: بخشی، موسی الرضا، ۱۳۵۶ -، ویراستار
شناسه افزوده: دانشگاه فرهنگیان. انتشارات
رده بندی کنگره: LB1۷۳۱
رده بندی دیویی: ۳۷۰/۷۱۰۹۵۵۸۴
شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۳۵۶۹۹

دانشگاه فرهنگیان
سازمان مرکزی
۱۴۰۰
انتشارات دانشگاه فرهنگیان

تاریخ تربیت معلم در ایران: استان خراسان رضوی

طرح و ایده: دکتر حسین خنیفر

مؤلف: ایرج آقاملائی

ناظر علمی طرح: دکتر شهرام یوسفی فر

سر ویراستار علمی: دکتر محمد رضا روزبهانی

ویراستار علمی: موسی الرضا بخشی

طراح جلد: مجتبی بابائیان

صفحه آرا: پویا جوانبخت

سال و نوبت چاپ: اول، بهار ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۰-۴۸-۳-۳

تمامی حقوق مربوط به انتشار این اثر برای ناشر محفوظ و نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

نشانی: تهران، شهرک قدس، خیابان شهید فرحزادی، خیابان تربیت معلم،

دانشگاه فرهنگیان، کد پستی ۱۹۳۹۶۱۴۴۶۴

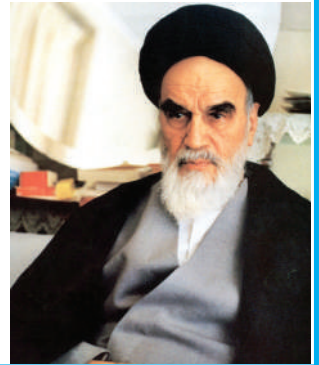
نشانی پایگاه اینترنتی دانشگاه: <https://cfu.ac.ir>

تلفن: ۸۷۷۵۱۲۶۸

معلم امانت دار نسلی است که تمام
مقدّرات یک کشور، به آن نسل سپرده
می شود و تربیت شما باید همراه با
تعلیم باشد.

حضرت امام (ره)

این دانشگاه با دانشگاه های دیگر
متفاوت است، زیرا در آن، شخصیت
معلمان ساخته می شود.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

آموزش و پرورش اصلی‌ترین بخش کشور در زمینه تربیت نیروی انسانی آینده و تقویت زیرساخت‌های کشور است و پایه اصلی فرهنگ کشور محسوب می‌شود که اگر در مسیر درست قرار بگیرد، این امیدواری وجود دارد که بخش‌های دیگر نیز کارهای خود را به درستی انجام دهند.

ریاست محترم جمهوری

با عنایت به جایگاه ژرف "معلم" در غنابخشی به فرایند تعلیم و تربیت، کوچکترین تردیدی باقی نمی‌ماند که دانشگاه‌های فرهنگیان و شهید رجایی، به عنوان مراجع صلاحیت‌دار تربیت معلم، زیربنایی‌ترین نقش را در این چرخه ایفا می‌کنند.

وزیر محترم آموزش و پرورش

سپاسگزاری و امتنان

نظر به اهمیت انتشار کتب "تاریخ تربیت معلم در ایران" از منظر اجتماعی، تاریخی، تربیتی، سیاسی و...، نسخه‌های اولیه مجموعه حاضر در سال گذشته در اختیار مقام عالی وزارت آموزش و پرورش، مسئول محترم نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها و نیز مدیر کل محترم حراست دانشگاه فرهنگیان قرار گرفت که نامبردگان ضمن تأیید کلیات محتوا، رهنمودها و پیشنهادات اصلاحی ارزنده‌ای به ترتیب طی نامه‌های مورخ ۱۹۲۶۸۱ مورخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۳، ۴۰۰/۳/۴۰۷ مورخ ۱۴۰۰/۱/۳۱ و ۵۰۰۰/۲۲۲۱/۱۳۰ د مورخ ۱۴۰۰/۳/۱ ارائه کردند که بدین وسیله مراتب سپاسگزاری خود را از ایشان اعلام می‌داریم.

معاونت پژوهش و فناوری

دربارهٔ مجموعه

سال ۱۳۹۷ ش. یکصدمین سالگرد تأسیس تربیت معلّم در ایران بود و برای گرامی داشت این رویداد دوران‌ساز، با رهنمود ریاست دانشگاه و مشارکت مجدانه و خستگی‌ناپذیر دست‌اندرکاران، برنامه‌های مختلفی به اجرا درآمد. از جمله این برنامه‌ها طرح تألیف مجموعه کامل تاریخ تربیت معلّم در ایران و نیز تدوین اسناد تاریخی تربیت معلّم در ایران بود. از این رو مقرر شد هر یک از شعب استانی دانشگاه فرهنگیان مأموریت تدوین آن بخش از تاریخ تربیت معلّم استان خود را که عمدتاً تولید آن با آموزش و پرورش بوده، برعهده گیرد. سرانجام پس از حدود دو سال تلاش‌های همکاران دانشگاه در استان‌های کشور، به شکل ۳۱ جلد کتاب تألیف و منتشر شد. گردش کار این طرح کلان چنین بود: برنامه ریزی‌های مالی و اداری در معاونت پژوهش انجام و یک ناظر علمی برای طرح تعیین گردید تا مراحل استانداردسازی و کنترل کیفی روند پژوهش و تألیف کتاب‌ها، صورت گیرد. در هر استان مجری و همکاران طرح با نظر مدیریت امور پردیس‌های هر استان تعیین و مراحل مختلف پژوهش و گردآوری اسناد و مدارک مکتوب و شفاهی آغاز شد و سپس تدوین متن، در طول حدود دو سال به انجام رسید. روند پژوهش و تألیف کتاب‌ها با دشواری‌های خرد و کلان روبه‌رو بود. فقدان اسناد و مدارک مورد نیاز، از بین رفتن بخشی از بایگانی‌های مراکز، تغییرات تقسیمات کشوری، درگذشت یا در دسترس نبودن برخی از پیشکسوتان، جابجایی‌های مکرر مکان مراکز، ادغام‌ها یا انحلال مراکز و بسیاری عوامل دیگر شرایط دشوار و گاه بغرنجی را در مسیر دسترسی به اطلاعات ضروری و روند کارها ایجاد می‌کرد. اما هر چه بود کوشش‌های خستگی‌ناپذیر همکاران معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه، رؤسای استان‌ها، مجریان طرح و همکاران آنان سبب شد نتیجه کار به صورت کتاب‌های حاضر به ثمر نشیند.

بدون تردید پژوهش در موضوع حاضر که فاقد پیشینه قبلی و اطلاعات مورد نیاز بود، بسیار طاقت فرسا و با مسائل عدیده مواجه می‌گردید. چنانچه امکان مصاحبه با پیشگامان مراکز تربیت معلّم، دسترسی به اسناد و مدارک ضروری میسر می‌شد، نتیجه کار بسیار متفاوت‌تر از برون‌داد موجود می‌بود. از این رو دستاورد کنونی بازتاب بسیاری از محدودیت‌ها و مشکلات لاینحلی بود که در برابر انجام این مهم وجود داشت. در این جا از همه پیشکسوتان و دست‌اندرکاران امور مراکز تربیت معلّم در استان‌های کشور استدعا داریم برای تکمیل و افزایش اطلاعات و دقیق‌تر کردن مطالب این مجموعه، یاری‌رسان مؤلفان و مجریان محترم این طرح ارزشمند باشند. امید داریم پیشنهادات و تذکرات ارزشمند محققان و خوانش‌گران تاریخ تربیت معلّم در استان‌های مختلف، شرائط تکمیل محتوای این کتاب‌ها و رفع کاستی‌ها و کمبودهای راه یافته در آن باشد. ناگفته پیداست در شرایط نبود اسناد و مدارک ضروری برای پژوهش در این موضوع، اسناد و مدارک خصوصی افراد دست‌اندرکار مراکز، بسیار راه‌گشا خواهد بود. بی‌تردید در بازنشر این مجموعه، این معاونت و مؤلفان محترم کتاب‌ها، از همه یاری‌هایی که به هدف تقویت متن این کتاب‌ها صورت گیرد، استقبال کرده و در اصلاح و تکمیل مطالب از آن‌ها بهره خواهد برد.

معاون پژوهش و فناوری دانشگاه فرهنگیان

فهرست مطالب

گفتار رئیس دانشگاه فرهنگیان کشور.....	۱۵
دیباچه معاون پژوهش و فناوری دانشگاه فرهنگیان.....	۱۷
سخن سرپرست مدیریت امور پردیس های استان خراسان رضوی	۱۹
مقدمه	۲۳
فصل اول: معرفی استان خراسان رضوی	۲۹
۱-۱- سیمای عمومی خراسان (رضوی).....	۳۱
۱-۱-۱- جغرافیای طبیعی	۳۱
۲-۱-۱- جغرافیای انسانی.....	۳۳
۳-۱-۱- جغرافیای سیاسی	۳۴
۲-۱- تاریخ و فرهنگ خراسان	۳۶
۱-۲-۱- اقوام.....	۳۶
۲-۲-۱- مذاهب	۳۸
۳-۱- وضعیت فرهنگی و آموزشی	۴۰
۴-۱- شهرستان های استان خراسان رضوی.....	۴۱
فصل دوم: روند تأسیس دانشسراها و مراکز تربیت معلم در استان	۴۷
۱-۲- سیر تحول تربیت معلم در ایران.....	۴۹
۱-۱-۲- مقدمه.....	۴۹
۲-۱-۲- دارالمعلمین	۵۲
۳-۱-۲- دارالمعلمات:	۵۳
۴-۱-۲- از دارالمعلمین عالی تا دانش سرای عالی	۵۴

- ۵۶-۲-۱-۵- از دارالمعلمیات تا دانش‌سرای دختران .....
- ۵۷-۲-۱-۶- از اصلاح تا انحلال دانش‌سرای عالی.....
- ۵۸-۲-۱-۷- تربیت معلم در دهه چهل .....
- ۶۱-۲-۱-۸- تربیت معلم بعد از انقلاب اسلامی .....
- ۶۳-۲-۱-۹- نتیجه‌گیری.....
- ۶۴-۲-۲- روند تأسیس دانشسراها و مراکز تربیت معلم در استان.....
- ۷۸-۲-۲-۱- تأسیس دانشسرای مقدماتی پسران مشهد .....
- ۸۷-۲-۲-۲- مفاخر دانشسرا .....
- ۹۱-۲-۳- دانشسرای مقدماتی دختران مشهد.....
- ۹۶-۲-۴- دانشسرای کشاورزی مشهد .....
- ۱۰۲-۲-۵- کلاس‌های یکساله تربیت معلم.....
- ۱۰۴-۲-۶- دانشسرای تربیت مربی کودک.....
- ۱۰۶-۲-۷- دانشسرای راهنمایی تحصیلی .....
- ۱۰۷-۲-۷-۱- پذیرش دانشجو در دانشسراهای راهنمایی تحصیلی.....
- ۱۰۸-۲-۷-۲- دانشسرای راهنمایی تحصیلی در مشهد.....
- ۱۱۱-۲-۷-۳- امکانات آموزشی دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد.....
- ۱۱۸-۲-۷-۴- مفاخر دانشسرای راهنمایی مشهد.....
- ۱۲۱-۲-۸-۱- تربیت معلم پسران مشهد بعد از انقلاب اسلامی.....
- ۱۴۴-۲-۸-۱- مفاخر تربیت معلم شهید بهشتی و شهید خورشیدی .....
- ۹۵۱-۲-۸-۲- تربیت معلم شهید کامیاب .....
- ۱۶۰-۲-۸-۳- تربیت معلم شهید هاشمی نژاد.....
- ۱۶۶-۲-۸-۴- تربیت معلم قوچان.....
- ۱۶۹-۲-۸-۵- شهدای تربیت معلم.....

فصل سوم: عملکرد دانشسراها و مراکز تربیت معلم در استان .....

- ۱۷۷-۳-۱- دانشسرای مقدماتی دختران مشهد.....
- ۱۸۳-۳-۲- دانشسرای مقدماتی پسران .....
- ۱۸۶-۳-۳- دانشسرای کشاورزی .....
- ۱۹۰-۳-۴- دانشسرای راهنمایی تحصیلی .....
- ۱۹۵-۳-۵- عملکرد تربیت معلم پسران مشهد بعد از انقلاب.....
- ۱۹۹-۳-۶- عملکرد تربیت معلم شهید هاشمی نژاد.....
- ۲۰۱-۳-۷- عملکرد اداره تربیت معلم در استان .....
- ۲۰۹-۳-۸- مفاخر اداره تربیت معلم.....

فصل چهارم: وضعیت کنونی دانشگاه فرهنگیان در استان..... ۲۱۵

۴-۱- دانشگاه فرهنگیان..... ۲۱۷

۴-۱-۱- عملکرد دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی..... ۲۲۴

۴-۲- عملکرد نهاد نمایندگی در دانشگاه..... ۲۲۵

۴-۳- واحد دانشگاهی ثامن الحجج (ع)..... ۲۲۶

۴-۳-۱- عملکرد مرکز ثامن الحجج..... ۲۲۷

۴-۴- واحد دانشگاهی دانشور نیشابور..... ۲۳۱

۴-۵- واحد دانشگاهی علامه طباطبایی سبزوار..... ۲۳۸

۴-۶- واحد دانشگاهی شهیدرجایی تربت حیدریه..... ۲۴۲

منابع و مأخذ..... ۲۴۹

کتاب‌ها..... ۲۵۱

پیوست‌ها..... ۲۶۱

پیوست ۱: اسناد..... ۲۶۳

سند ش ۱: «رپرت عمومی دانشسرای مقدماتی» مشهد..... ۲۶۳

سند ش ۲: سخنرانی ابوتراب رازانی در دانشسرای مقدماتی مشهد..... ۲۷۳

سند ش ۳: تمرین آموزگاری در دانشسرا..... ۲۸۵

سند ش ۴: دفتر تمرین آموزگاری..... ۲۸۹

سند ش ۵: نمونه عنوان برای فعالیت‌های پژوهشی و ارزشیابی در دانشسرای..... ۲۹۷

سند ش ۶: آموزش تدریس انشاء در تربیت معلم..... ۳۰۳

سند ش ۷: نه - نمی‌شود - عملی نیست..... ۳۰۵

سند ش ۸: حکایت ۳۲۶..... ۳۰۹

سند ش ۹: نگاه یک معلم، به استادان ادبیات دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد..... ۳۱۳

پیوست ۲: مصاحبه‌ها..... ۳۱۷

۱- مصاحبه با علی ظریفیان..... ۳۱۷

۲- مصاحبه با یحیی سعیدی رضوانی..... ۳۲۰

۳- مصاحبه با حسین رثایی: رئیس تربیت معلم پسران مشهد ۱۳۶۲-۱۳۵۹..... ۳۲۲

۴- مصاحبه با محمدرضا حیدری (دانشجوی ورودی ۱۳۵۸)..... ۳۲۷

۶- گفتگو با مهدی اقبال رئیس تربیت معلم بهشتی..... ۳۳۴

۷- مصاحبه با صفدر مختارزاده..... ۳۳۷

۸- مصاحبه با دکتر امیر سلمانی رحیمی دانشجوی تربیت معلم پسران مشهد..... ۳۴۱

۹- مصاحبه با ابوالقاسم کریمی: مدرس و رئیس تربیت معلم بهشتی و ثامن الحجج..... ۳۴۴

- ۱۰ - مصاحبه با خانم طویه هزاره رئیس تربیت معلم هاشمی نژاد سال ۱۳۶۲..... ۳۴۶
- ۱۱ - گفتگو با خانم جلیله موحد دانشجوی ورودی ۱۳۶۱..... ۳۴۶
- ۱۲ - خاطره از اساتید تربیت معلم بهشتی..... ۳۴۷
- پیوست ۳: تصاویر اسناد و عکس ها..... ۳۵۱
- پیوست ۴ : تصاویر..... ۴۲۵
- ۱ - دانشسرای مقدماتی به روایت تصویر:..... ۴۲۵
- ۲ - دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد و نیشابور به روایت تصویر..... ۴۳۴
- ۳ - تربیت معلم پسران مشهد در سال ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ به روایت تصویر..... ۴۳۸
- ۴ - تربیت معلم مشهد در جنگ و جبهه به روایت تصویر..... ۴۴۵
- ۵ - تصاویری از مدیران تربیت معلم و همایش یکصدمین سال تاسیس..... ۴۵۵

بسمه تعالی شأنه العزیز

گفتار رئیس دانشگاه فرهنگیان کشور - جناب آقای دکتر خنیفر

قال الإمام امیرالمؤمنین علی(ع): لا یَنفَعُ اجْتِهَادٌ بَعْدَ تَحْقِيقٍ
هر تلاشی بدون پژوهش و حقیقت‌جویی، بی بهره است (مُعْجَمُ الْفَاطِمَةِ وَ دُرُرُ الْکَلِمِ، ص ۲۴۹)

آموزش و پرورش هر کشور، پیشران توسعه‌ی آن کشور است و "تربیت معلم" فاخر و بالنده در هر کشوری دارای قداست و اهمیت ذاتی است، چرا که کاروان بشر با تربیت، آموزش و پژوهش به کشف و پرورش استعدادهای خدادادی و رشد اجتماعی، نائل می‌شود و این هدف به وسیلهٔ معلمان وارسته که **قافله‌سالاران تربیت، اندیشه و مهارت‌اند**، محقق می‌شود. پیشینهٔ تعلیم و تربیت معلم در ایران به شکل سنتی، به دوران شکوفایی تمدن اسلامی بر می‌گردد و از زمان دیرین تا عصر پسین همواره مورد تأکید آحاد جامعه، مسئولان و خانواده‌ها بوده است. ایرانیان پیوسته به آموزش فرزندان خود پا به پای قافله بشریت اهمیت می‌دادند و با به کارگیری افراد توانمند، تعلیمات دینی، نظامی، کشورداری، کشاورزی و صنعت را به فرزندان خود ارائه می‌کردند. تعلیم و تعلم در فرهنگ اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در این زمینه کافی است به سخن گهربار رسول مکرم اسلام (ص) استناد نماییم که می‌فرماید: **بِالتَّعْلِيمِ أُرْسِلْتُ**، همانا من برای آموزش فرستاده شدم (بحارالانوار، ج ۱، ص ۲۰۶).

از مطالعهٔ پیشینه تعلیم و تربیت در می‌یابیم که نظام تربیت معلم از گذشته‌های دور و از زمانی

که بشر زندگی اجتماعی خود را آغاز کرده است مورد توجه و عنایت بوده است و تعلیم و تعلم حتی در سطح ابتدایی آن به عنوان یک ضرورت وجود داشته است. لذا از آموزش اولیه سواد و حرفه تا آموزش دفاعی همواره متناسب با فرهنگ و سن هر جامعه رواج داشته است. مطابق با رشد و توسعه جوامع، تعلیم و تربیت، فراز و فرودها و مراحل را از سرگذرانده و حسب ضرورت و نیاز جامعه و متناسب با پیشرفت آن، دستخوش تحولات و اصلاحات سطحی یا عمیق شده است که هدف آن آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان به فراخور نیازهای اجتماعی بوده است و این هدف مهم از طریق تربیت معلمان دارای مهارت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای، صورت گرفته است.

مطالعه تجارب، موفقیت‌ها و ناکامی‌های احتمالی در تربیت معلم، ضمن آشنایی با این فرآیند، افق‌های روشنی را پیش روی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و آموزشگران باز می‌کند و موجب می‌شود در برنامه‌ریزی تربیت معلم حرفه‌ای از آزمون و خطا پرهیز شود. اگرچه شرایط فرهنگی هر عصر و جامعه‌ای، متفاوت با سایر اعصار و جوامع است، اما وجه مشترک همه آن‌ها موضوع تربیت معلم و تربیت نسل و ویژگی‌ها و نیازهای آموزشی است، که در همه جوامع کم و بیش دغدغه اصلی است. این مطالعه دست کم این امکان را به ما می‌دهد تا دغدغه‌های مشترکی را شناسایی کنیم و پیرامون آن‌ها تأمل نماییم و در برنامه‌ریزی آتی خود از تجارب موفق آن‌ها با عنایت به مسائل روزگار خود، بهره‌مند گردیم. این اثر به مناسبت نکوداشت یکصدمین سالگرد تربیت معلم در ایران تدوین شده است. هنگام ورود بنده به این دانشگاه در تاریخ ۹۶/۹/۲۰ صادر شد. یکی از دغدغه‌های عمده اینجانب ایده و طراحی دایره‌المعارف جامع (۳۱) جلد‌های تاریخ تربیت معلم در ایران بود که ضمن پیاده سازی شاکله اولیه آن روی کاغذ و مذاکرات متعدد با معاون محترم پژوهشی سرانجام این مهم به بار نشست.

در اینجا بر خود فرض می‌دانم از همه دست اندرکاران علمی و اجرایی این دست از آثار ارزشمند، به ویژه مؤلفان و ناظر محترم و همکاران معاونت پژوهش، تشکر و قدردانی نمایم.
والحمدلله اولاً و آخراً

دکتر حسین خنیفر

رئیس دانشگاه فرهنگیان کشور

۱۳۹۹

دیباچه معاون پژوهش و فناوری دانشگاه فرهنگیان

بزرگترین و مهم‌ترین سرمایه هر کشور، نیروی انسانی آن کشور و بزرگترین سرمایه هر خانواده، فرزندان آن خانواده است که همگی تحت تعلیم معلم قرار می‌گیرند تا در وجودشان بذر امید، ادب و دانایی بکارند و پر واضح است که براساس قاعده فاعد الشيء لایعطی، معلمی می‌تواند آن فضایل را در وجود شاگردانش پیرواند که قبل از آن خود متحلی به آنها شده باشد. از این رو از دیرباز اندیشه تربیت معلم شکل گرفته است تا بدو معلم به مهارت‌های لازم حرفه معلمی مجهز شود و نصاب تعلیم را در خود احراز نماید و بعد از آن، در کلاس شاگردپروری دست به گچ و تخته ببرد. این که اصول حاکم بر تعلیم و تربیت کدام است پرسشی است که پاسخش را باید در اثناء دو گزاره مهم جستجو کرد.

نخست این که معنا و هدف زندگی است که اصول حاکم بر تعلیم و تربیت را تعیین می‌کند. دوم این که وجود خداگونه انسان و مقام خلافت الهی داشتن او موجب تولید معرفت انسان‌شناسانه مطلوب خواهد بود. با این ملاحظه باید دید پیشینه یکصد سال تربیت معلم ایران بر پایه کدامین مبانی نظری بنا گذاشته شده است؟ مبانی فلسفی تربیت معلم ایران کدام است؟ پارادیم‌های غالب حوزه تعلیم و تربیت کدام است؟

پیشینه تربیت معلم رسمی در کشور ما به سال ۱۲۹۷ بر می‌گردد. آن زمان که برای تربیت معلمان دارالمعلمین تأسیس شد و از میان بهترین دانش آموزان برخی را برگزیدند تا پس از یک دوره تحصیل در کسوت معلمی عازم مدارس شهر و روستا شوند. همان نخستین دانشجو معلمان در محیط خاص و برای یادگیری دانش و مهارت‌های خاص تحت تعلیم قرار گرفتند لکن تأسیس و توسعه نهاد تربیت معلم در گذر زمان حسب اقتضائات با فراز و فرود مواجه

شده است. در سال ۱۳۹۷ به بهانه یکصد سال تربیت معلم در کشور بر آن شدیم تا زیر نظر ریاست محترم دانشگاه فرهنگیان و با همت همکاران ارجمند دانشگاه، مدیران و پرسنل حوزه معاونت پژوهش و فناوری، رؤسا و پرسنل محترم استان‌ها، نكوداشت یکصد سال تربیت معلم در کشور برپا کنیم. هم چنین مقرر شد تا پیش از موعد برگزاری مراسم ملی، در هر یک از استان‌های کشور نکوداشتی با محوریت چهلمین سال پیروزی انقلاب اسلامی و سالگرد تأسیس تربیت معلم در همان استان برگزار شود. از این رو در ۳۱ استان کشور ۳۱ نکوداشت استانی طراحی و به اجرا گذاشته شد و در همه استان‌ها سه اقدام مبارک صورت پذیرفت. نخست، از پیش کسوتان تربیت معلم همان استان دعوت و از آنان تجلیل به عمل آمد. دوم، تاریخ تربیت معلم کشور و تاریخ شفاهی همان استان تدوین شد. سوم، مجموعه اسناد و آثار باقیمانده از تربیت معلم استان در قالب موزه و نمایشگاه در معرض بازدید مهمانان نکوداشت استانی قرار گرفت.

اینک در آستانه برگزاری مراسم ملی نکوداشت یکصد سال تربیت معلم در کشور با حضور مهمانان ویژه، مدیران ارشد نظام، پیشکسوتان ارجمند و همکاران گرامی برگزار خواهد شد. مفتخریم که در این مراسم از دوره ۳۱ جلدی تاریخ تربیت معلم کشور، تاریخ شفاهی تربیت معلم کشور، دو جلد کتاب یک قرن صد چهره، کتاب زندگینامه و وصیت نامه شهیدان تربیت معلم، کتاب مجموعه اسناد تربیت معلم، مطالعه موردی تربیت معلم در ۱۴ کشور، رونمایی خواهد شد و به صورت نمادین موزه اسناد و مفاخر تربیت معلم را افتتاح نماییم.

بی‌گمان محتوای ارزشمندی که در قالب تألیفات مرتبط با حوزه تربیت معلم تدوین و در این مراسم به پژوهشگران و علاقه‌مندان عرضه شده، خدمت ماندگاری است که از این پس بسیار مورد مراجعه قرار خواهد گرفت.

واپسین سخن این که به پاس همت کلیه دست اندرکاران، رؤسا و اعضای محترم هشت کمیته و هفت کارگروه مربوط تلاش ایشان را ارج می‌نهم و از ریاست محترم دانشگاه، استاد ارجمند جناب آقای دکتر خنیفر و اعضا محترم هیأت رئیسه به واسطه حمایت و هدایت موثرشان صمیمانه سپاسگزارم.

دکتر علی باقر طاهری نیا

معاون پژوهش و فناوری دانشگاه فرهنگیان و

قائم مقام نکوداشت یکصد سال تربیت معلم در ایران

سخن سرپرست مدیریت امور پردیس های استان خراسان رضوی

«دانشگاه فرهنگیان مرکز ثقل اصلی نظام آموزش و پرورش کشور است.»

مقام معظم رهبری

انسان دارای شئون وجودی گوناگونی است، از توانایی‌ها و استعداد‌های متنوعی برخوردار است، در درون انسان، گرایش به اعمال مختلف اعم از خیر و شر، سعادت و شقاوت نهاده شده و زمینه‌های سیر به کمال و یا سقوط، در سرشت او بالقوه است. به همین دلیل موضوع تعلیم و تربیت و شکوفایی ظرفیت‌های انسان در ابعاد مختلف در جهت کمال و خوشبختی و سعادت از اهمیت خاصی برخوردار است. انسان‌هایی هم در طول تاریخ کوشیده‌اند تا با آموزش‌های خود، انسان را برای رسیدن به سعادت و مسیر تعالی؛ کمک‌کننده و هدایت‌گر باشند. آنانی که دارای عقاید دینی و مذهبی بوده‌اند از الگوها و آموزش‌های الهی برای سعادت انسانی مدد جست‌ه‌اند و آنانی که بر اندیشه‌های فلاسفه و مصلحان بوده‌اند از این طریق مسیری را به انسان نشان داده‌اند.

پیامبران و به‌خصوص پیامبر اسلام و آموزه‌های قرآنی، نقشی بی‌بدیل برای هدایت انسان و رسیدن به کمال دنیوی و اخروی، فرا روی وی قرار داده‌اند و به کمک همین آموزه‌ها عالمانی در طول تاریخ اسلام به بسط فرهنگی و آموزش‌های دینی و الهی در بین مردم، همّت گماشته‌اند.

گسترده‌گی و پیوندهای مشترک زندگی بشر در گذر زمان در آموزش‌های تربیتی انسان تغییرات جدیدی به وجود آورد، به خصوص در عصر حاضر تلاش شد به شکلی منسجم و فراگیر و از طریق آموزش‌های نوین و منظم، انسان هدایت و تربیت شود.

با شکل‌گیری مدارس نوین و گسترش آن در تمام جهان از جمله کشور ایران برای رسیدن به اهداف عالی‌ه تعلیم و تربیت، «تربیت معلم» به عنوان رکن اصلی و پایه‌ای آموزش مورد توجه دست اندرکاران تعلیم و تربیت واقع شد و مراکزی مخصوص با اهداف تعریف شده مد نظر قرار گرفت که از آن به عنوان «تربیت معلم» یاد شده است، هرچند که از زمان شکل‌گیری در ایران به سال ۱۲۹۷ با عناوینی همچون (دارالمعلمان)، (دانشسرای عالی)، (دانشسرای مقدماتی)، (مرکز تربیت معلم) و امروز به نام «دانشگاه فرهنگیان» یاد می‌شود. همه‌ی این نام‌ها در یک دوره صد ساله در واقع یک کار مشترک انجام داده و می‌دهند و آن «تربیت معلم» به معنای اخص کلمه است، امروز در سال ۱۳۹۷ در سراسر کشور مشغول برگزاری یکصدمین سال تأسیس تربیت معلم هستیم، هرچند که در این تاریخ یکصدساله تربیت معلم، فراز و فرودها و کاستی‌هایی وجود داشته است، اما دست‌آوردهای بلندی هم قابل ذکر است که نمی‌توان به سادگی از آن گذشت.

مراکز تربیت معلم، نقشی همه‌جانبه در توسعه آموزش، فرهنگ و تعلیم این کشور داشته‌اند، اگر در اواخر دوره قاجار هم‌زمان با تأسیس دارالمعلمان بیش از ۹۰٪ مردم بی‌سواد بوده‌اند، امروز به بالای ۹۵٪ باسواد رسیده و بسیاری نیز از این طریق به سطوح عالی دست یافته‌اند، این مهم تنها از طریق تربیت معلم و گستره‌ی نقش تربیت‌شدگان این مراکز در سراسر کشور حاصل شده است. فارغ‌التحصیلان تربیت معلم نه تنها در امر آموزش اثرگذاری بی‌بدیلی داشته‌اند بلکه اکثریت مدیران اجرایی وزارت آموزش و پرورش در تمامی سطوح را فارغ‌التحصیلان این مراکز به عهده داشته‌اند و اگر آماری از سایر مدیریت‌ها در دیگر موسسات و وزارتخانه‌ها گرفته شود از فارغ‌التحصیلان تربیت معلم در پست‌های مدیریتی تا نمایندگی مجلس در ادوار مختلف ورود پیدا کرده‌اند که سوابق تحصیلی اولیه آنان به ترتیب معلم برمی‌گردد.

خوشبختانه امروز با تحولی که در ساختار آموزش و پرورش به وجود آمده و بخصوص با شکل‌گیری دانشگاه فرهنگیان انتظار می‌رود در آینده فارغ‌التحصیلان این دانشگاه بتوانند نقش فرهنگی و آموزشی بیشتر و بهتری در جامعه ایفا کنند.

اینک در نکوداشت یکصدمین سال تأسیس تربیت معلم در کشور، ضمن ارج نهادن یاد و خدمات دلسوزانه و ایثارگرانه مدیران، معلمان، مدرسان و اساتید و کارکنان گذشته تربیت

معلم، امیداست با اتکال به خداوند متعال، ما دست اندرکاران دانشگاه فرهنگیان ادامه دهندگان خوبی برای راه پیشینیان باشیم و با تلاش‌های مضاعف خود بتوانیم این مسئولیت عظیم و سنگین «تربیت معلم» را به سرمنزل مقصود رسانده و به نسل‌های بعد واگذاریم.

در پایان از حسن تدبیر و اهتمام هوشمندانه و دلسوزانه جناب آقای دکتر خنیفر ریاست محترم دانشگاه فرهنگیان، جناب آقای دکتر طاهری‌نیا معاونت محترم پژوهش و فناوری دانشگاه و نیز از زحمات عالمانه و مؤثر همکاران گرانقدر خودم در خانواده شریف دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی به‌ویژه اعضای شورای برنامه‌ریزی آیین نکوداشت یکصدمین سال تربیت معلم و بالاخص محقق ارزشمند جناب آقای آقاملایی که در گردآوری و تدوین این اثر پرافتخار همت نمودند سپاسگزاری می‌نمایم.

رمضان نیری

سرپرست مدیریت امور پردیس‌های استان خراسان رضوی

مقدمه

از سیر تاریخ و فرهنگ ایران پیش از اسلام و پس از اسلام این موضوع به نیکی چنین بر می آید که فرهنگ گذشته بر همه شئون زندگی ایرانیان اثر گذاری عمیقی داشته و در روح و روان مردم این سرزمین ریشه دوانیده و هجوم اقوام مختلف در طول تاریخ نتوانسته است ریشه های تاریخی - فرهنگی و هویتی مردم را از بین ببرد.

با آغاز دوره معاصر و پیدایش انقلاب های سیاسی و اجتماعی و بخصوص انقلاب صنعتی، مسیر جدیدی فرا روی بشر قرار داده شد و یکی از مهمترین دستاوردهای دوره معاصر، پیدایش مدارس با سبک جدید بود، مدارس جدید امر آموزش را به سمت جزئیات و تخصصی کردن علوم هدایت کردند.

از آغاز دولت قاجاریه تا انقلاب مشروطیت گام های در جهت مدارس جدید برداشته شد و پس از مشروطه تربیت معلم مورد توجه واقع شد، با تصویب قانون معارف و قوانین وابسته، دارالمعلمان در سال ۱۲۹۷ خورشیدی تأسیس و پس از آن قانون ایجاد دانشسراهای مقدماتی در استان ها، مهمترین قدم برداشته شده در جهت تربیت معلم در کشور بود.

در خراسان نخستین دانشسرای مقدماتی در شهر مشهد و در سال ۱۳۱۳ خورشیدی تأسیس شد و تا کنون ۸۴ سال از آن زمان می گذرد و در این مدت بار تربیت معلم بر دوش دانشسراها و تربیت معلم در گذشته و امروز دانشگاه فرهنگیان سنگینی می کند و همچنان همت بلند و حمایت دولتمردان را در راستای همراهی، تقویت و پشتیبانی می طلبد به عبارتی تربیت معلم و آموزش و پرورش نیازمند اراده و عزم ملی است.

دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۳۹۷ به منظور ارج نهادن بخشی از خدمات گذشته تربیت

معلم و قدردانی از زحمات دست اندرکاران این بخش برنامه‌های اجرا کردند، مسئولان دانشگاه فرهنگیان در خراسان رضوی نیز تلاش نمودند که از زحمات یکصد سال دانش‌آموختگان تربیت معلم خراسان قدردانی کنند، از جمله کتاب حاضر در همین راستا و در مدیریت امور پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی، مورد تصویب قرار گرفت.

پس از تصویب تدوین «تاریخچه تربیت معلم در خراسان رضوی» در مدیریت استان، در ظرف مدت کوتاهی با تلاش‌های شبانه‌روزی و مراجعه به افراد و مسئولان دانشسرا و تربیت معلم در گذشته، مصاحبه‌های حضوری - مراجعه به مراکز اسنادی و بایگانی - مراجعه به آرشیوهای دیجیتال و آلبوم‌های شخصی و مراجعه به کتابخانه‌ها مدارک و مستندات گردآوری شد و آنچه که در صفحات بعد خواهد آمد متکی و مستند به اسناد و مدارکی است که گردآوری شده است، هر چند کاستی‌های از جمله تاریخچه تربیت معلم در شهرستان‌های استان وجود دارد که بایستی در آینده برطرف و تکمیل گردد.

این تاریخچه در چهار فصل و همچنین پیوست‌ها تهیه و تنظیم شده است. فصل اول نگاهی مختصر به خراسان رضوی و موقعیت جغرافیایی - سیاسی و اجتماعی استان و روند شکل‌گیری تربیت معلم در استان.

فصل دوم: علاوه بر مطلب استاد رحیم روحبخش تحت عنوان "سیر تحول تربیت معلم در ایران"، به تاریخچه تربیت معلم در خراسان رضوی پرداخته است در آغاز به چگونگی تأسیس دانشسرای مقدماتی پسران و سپس به تشکیل دانشسرای دختران در شهر مشهد اشاره شده است و به مناسبت از اسناد و تصاویر و خاطرات افراد نیز در لابه لای مطالب استفاده شده است. معرفی دانشسرای کشاورزی و چگونگی تشکیل این دانشسرا در شهر مشهد و فریمان از دیگر مطالب است.

در ادامه این فصل اشاره‌ای به تاریخچه برگزاری دوره کلاس‌های جدیدی، به نام «دوره یکساله تربیت معلم» و همچنین مرکز مربی کودک معرفی شده است.

معرفی نسبتاً جامعی است از تشکیل دانشسرای راهنمایی تحصیلی در شهر مشهد شده است، این مرکز از سال ۱۳۴۸ تا سال ۱۳۵۹ یکی از مراکز فعال و پرکار تربیت معلم در خراسان و شهر مشهد بوده است.

تاریخچه تربیت معلم بعد از انقلاب خود مبحث بعدی این فصل می‌باشد که به تفصیل از آن سخن گفته شده است، متأسفانه یکی از کاستی‌های جدی بعد از انقلاب عدم توجه به تاریخچه‌ها

و چگونگی تشکیل سازمان‌ها به خصوص سازمان‌های تازه تأسیس است، سال ۱۳۵۸ تصمیم گرفته شده که مراکز قبل از انقلاب منحل و تربیت معلم جدید در حال و هوای انقلاب اسلامی شکل بگیرد اما از چگونگی شکل‌گیری تربیت معلم بعد از انقلاب، از جمله خراسان اسناد و مدارکی گردآوری نشد. تربیت معلم پسران در شهر مشهد ابتدا در مرکز سپاهی دانش و در سال ۱۳۶۰ به پردیس فعلی بهشتی منتقل می‌شود. در سال ۱۳۹۷ که به مناسبت یکصدمین سال تصمیم گرفته شد، مراسمی برپا و مطالبی گردآوری شود، متأسفانه از پیشینه این مرکز مهم در خراسان، مطالبی تدوین شده در دسترس نبود. اینجانب به مراکز بایگانی اسنادی و کتابخانه‌ای استان و دیگر مراکز مراجعه کرده و از درون هزاران برگ سند، بیش از یک هزار سند جمع‌آوری شد، اما دریغ از یک صفحه در مورد چگونگی تشکیل مراکز تربیت معلم در شهر مشهد، مهمتر این که، بیشتر اسناد روی هم ریخته شده و هیچ نظم و ترتیبی هم نداشتند و بخش عمده‌ای از اسناد قبل از انقلاب هم در سال اول انقلاب در محوطه اداره کل روی هم ریخته و از بین برده شده است.

از این رو، برای تدوین این فصل از تاریخچه چاره‌ای نبود جز مراجعه مستقیم به دست‌اندرکاران و مدیران آن روزها، تا از یادآوری خاطرات مطالبی گردآوری شود هرچند که ممکن است در نقل خاطرات اشتباهات یا فراموشی‌ها دست دهد، اما برای اطمینان از این بخش توجه بر نقل گفته‌های مشترک بوده تا از مطلب و موضوع اطمینان بیشتری حاصل شود.

در ادامه این فصل نگاهی به نقش تربیت معلم خراسان در جبهه شده است که بیش از هشتاد نفر فقط در تربیت معلم خراسان رضوی شهید شده‌اند به غیر از دانشجویانی که از دیگر مناطق و استان‌ها در مراکز خراسان بوده و شهید شده‌اند. این بخش هم از اسناد موجود استفاده شده است.

فصل سوم: به گزارش عملکرد مراکز تربیت معلم استان پرداخته شده است که در این بخش اسناد و مدارک کمتری در اختیار است، به عنوان نمونه از دانشسرای مقدماتی پسران مشهد و دانشسرای راهنمایی تحصیلی امروز بایگانی برجای نمانده است که بشود از درون اسناد و مدارک گزارش عملکرد تهیه کرد، با وجود این مطالبی جسته و گریخته گردآوری شد.

از تربیت معلم خراسان رضوی افراد شاخص و چهره‌های علمی شناخته شده‌ای به موقعیت‌ها و منصب‌های اجتماعی و سیاسی رسیده‌اند که تعدادی از آنها با عنوان مفاخر تربیت معلم در هر فصلی معرفی شده‌اند.

فصل چهارم: این بخش به چگونگی تشکیل دانشگاه فرهنگیان و همچنین عملکرد دانشگاه پرداخته شده است، تأسیس دانشگاه فرهنگیان موضوعی که از سال‌های گذشته خواست عمومی دست اندرکاران تربیت معلم بوده است که مراکز تربیت معلم بایستی تبدیل به دانشگاه شوند و بالاخره این خواسته از سال ۱۳۸۶ با ایجاد مجتمع پیامبر اعظم و در سال ۱۳۹۱ با تأسیس دانشگاه فرهنگیان محقق شد.

پیوست‌ها: در پایان مطالبی با عنوان پیوست‌ها آمده است که خود فصلی جداگانه در تاریخچه تربیت معلم است.

مصاحبه با افراد و خاطرات و گزارش‌های از مشکلات و همچنین اسناد و تصاویر که از درون بایگانی‌ها و یا آلبوم شخصی افراد استخراج شده است به عنوان پیوست در پایان آورده شده است

کمبود اسناد و مدارک - در اختیار نداشتن فرصت کافی دو مشکل اصلی این پژوهش بود. کاستی منابع و مدارک مشکل اصلی کار بود، گاهی آدرس منبعی پیدا می‌شد اما در عمل خود اثر موجود نبود، برای نمونه، مرکز تربیت معلم دختران مشهد در سال ۱۳۴۳ نشریه‌ای با عنوان تاریخچه چاپ کرده که متأسفانه با جستجوی فراوانی که انجام شد این اثر پیدا نشد. یکی از کاستی‌ها در آموزش و پرورش و به خصوص تربیت معلم عدم دقت در ثبت و ضبط فعالیت‌ها و تاریخچه تربیت معلم است. شاهد این مدعا این است که حدود پنج سال پیش که «طرح تدوین تاریخچه تربیت معلم در خراسان رضوی» را نوشتم و به مسئولان وقت ارائه کردم یکی از موانع کار کمبود منابع و مطالب دانسته شد.

تنگنای دیگر این پژوهش، پیدا کردن اسامی و اشخاصی که در تربیت معلم پس از انقلاب نقش داشتند و این مشکل در مرکز دختران بیشتر بود، ساعت‌ها وقت گذاشته شد، گفتگو شد و به بایگانی‌ها مراجعه شد تا فهرستی از مدیران بعد از انقلاب، بر اساس تاریخ مدیریت آنان تنظیم شود، تعدادی از این مدیران در خارج از استان و یا خارج از کشور زندگی می‌کنند که امکان دسترسی به پرونده و خود افراد نبود و گاه در نقل گفته افراد هم اشتباهاتی دیده می‌شد مدت زیادی دفتر ریز نمرات تربیت معلم کامیاب و هاشمی نژاد بررسی شد تا اسامی مدیران استخراج و در عین حال ممکن است اشتباهاتی در فهرست نویسی نام افراد وجود داشته باشد. مسأله دیگر پیشنهاد تدوین یک اثر، از سیر تاریخی تربیت معلم در خراسان رضوی در مهرماه ۱۳۹۷ از سوی مدیریت استان بود که باید برای مراسم یکصدمین سال تا دهم دیماه ۱۳۹۷

آماده می‌شد، که کاری طاقت فرسا و با کاستی‌های فراوان و البته با کوشش بسیار، نسخه‌ای به مراسم رسید و به همت مدیران کشوری و استانی در مراسم یکصدمین سال استان رونمایی شد. در کنار تدوین این اثر، تعریف اولیه‌ای از مراسم نکوداشت یکصدمین سال در دانشگاه فرهنگیان در تهران شده بود و آن گردآوری اسناد بود که با کاری مضاعف، حدود هزار سند از درون بایگانی‌های که هیچ نظم و اصولی نداشت، کار گردآوری اسناد هم به سرانجام رسید. پس از برگزاری مراسم یکصدمین سال در مشهد، در پایان دیماه ۱۳۹۷ دعوت نامه‌ای از سوی دانشگاه فرهنگیان خطاب به استان‌ها جهت تدوین تاریخچه یکصدسال تربیت معلم ارسال شده بود که هر استان می‌بایست تا اردیبهشت ماه یک اتر برای استان خود تهیه کند تا در مراسم یکصدمین سال در اردیبهشت ۱۳۹۸ در تهران رونمایی شود. کارهای که قرار بود در چند مرحله اجرا شود؟ اما دستور این شد که برای یکصدمین سال تربیت معلم، هر استان تاریخچه‌ای تدوین کند. این پژوهش برای اینجانب کاری سخت، پرحجم و شبانه روزی بود و با وجود اشکالات و کاستی‌های فراوانی که دیده می‌شود، حاصل تلاشی سخت است که امیدوارم دیگران با کار و پژوهش خود نواقص آن را تکمیل کنند.

از آنجا این تحقیق بیشتر متکی به اسناد و مدارک مربوط به خراسان قبل از تقسیم شدن است و تفکیک مدارک و اسناد هم امکان پذیر نبود، به ناچار مطالب مشترک مربوط به خراسان بزرگ تا قبل از تقسیم شدن به سه استان آورده شده، به خصوص در گزارش‌های آماری و رشد مراکز تربیت معلم، به خراسان بزرگ پرداخته شده است و هر جا که موضوع جنبه مصاحبه و گفتگویی حضوری پیدا کرده، مطالب مربوط به خراسان رضوی مورد پرسش واقع شده است. نکته قابل تأمل در بیان تاریخ تربیت معلم در استان، توجه به نقش افراد از گذشته تا به امروز در اداره این مراکز بوده است بی شک مدیران، معاونان، کادر اجرایی، کادر علمی و آموزشی، دانشجویان و دانش آموزان مراکز، نیروهای خدماتی در سطح استان هر کدام از گذشته تا به امروز نقشی در این مراکز داشته و دارند و هر کدام به سهم خود تلاش کرده اند تا معلمانی خوب و شایسته تربیت شود. بی شک زمان و امکانات این اجازه و فرصت را برای نویسنده فراهم نکرد که بیانی هم در وصف خدمات و نقش این عزیزان آورده شود، به خصوص نام و یاد کسانی که باید ذکر می‌شد اما به هر دلیل، از جمله کمبود اسناد و مدارک در این اثر مغفول واقع شد. پیشاپیش از همه این عزیزان عذرخواهی کرده و برای آنانی که در قید حیات هستند، آرزوی سعادت و سلامتی و برای درگذشتگان تربیت معلم رحمت و غفران الهی را خواستارم. از همه دست اندرکاران این امر - برگزار کنندگان همایش یکصدمین سال تأسیس تربیت

معلم در کشور و خراسان رضوی و به خصوص جناب آقای نیری سرپرست صاحب نظر امور پردیس های دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی آقای سید کمال الدین حسینی معاون آموزشی و پژوهشی و فرهنگی دانشگاه آقای دکتر حمیدرضا حافظیان کارشناس مسئول پژوهش دانشگاه تشکر و قدردانی می کنم و همچنین قدردان همراهی کارشناس روابط عمومی حسین محمدزاده گنج و رضا دیانت کارشناس هوشمندسازی نیز هستم. از جناب مجید عتیقی سرگروه محترم فیزیک استان به خاطر در اختیار قرار دادن اسناد و دیگر همراهی ها کمال تشکر را دارم. از مدیریت سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی واحد شمال شرق، کتابخانه مرکزی آستان قدس بخش محققان، بخش مطبوعات و اسناد این کتابخانه - قدردانی می کنم. از تمامی عزیزانی که از طریق مصاحبه حضوری وقت گرانبهای خود را در اختیار قرار دادند و بخشی از تاریخ تربیت معلم خراسان رضوی را بیان کردند، سپاس فراوان دارم، از خداوند متعال سلامتی و شادابی روزافزون را برای تک تک این بزرگواران خواستارم. از دخترم خانم سمانه ملایی (آقاملایی) در همراهی این اثر نیز قدردان و متشکرم.

ایرج آقاملایی

مشهد دی ماه ۱۳۹۹

فصل اول

معرفی استان خراسان رضوی

۱-۱- سیمای عمومی خراسان (رضوی)

۱-۱-۱- جغرافیای طبیعی

استان خراسان رضوی در شرق و شمال شرقی ایران واقع شده است و مدارهای ۳۸ و ۳۵ درجه شمالی از شمال و جنوب آن می‌گذرند و نصف النهارهای ۶۱ و ۵۶ درجه نیز به ترتیب از شرق و غرب استان می‌گذرد. تا قبل از تقسیم در سال ۱۳۸۳ این استان وسیع‌ترین استان کشور محسوب می‌شد.

استان خراسان رضوی را می‌توان از نظر ناهمواری‌ها به دو قسمت کوهستانی و سرزمین‌های هموار تقسیم نمود: نواحی کوهستانی شامل رشته کوه‌های شمالی که در امتداد شمال غرب - جنوب شرق در شمال استان قرار گرفته که کوه‌های کپه داغ و هزار مسجد در این رشته کوه‌ها قرار دارند. دومین بخش از نواحی کوهستانی شمالی را کوه‌های آلاداغ و بینالود از جنوب بجنورد تا شمال نیشابور تشکیل می‌دهند. در این مجموعه دره‌های گسلی فراوانی به وجود آمده است و از ویژگی‌های ارتفاعات مناطق شمالی استان استقرار آبادی‌ها بر روی مخروط افکنه‌ها و گسترش مراتع و باغات در دامنه‌ها است. همچنین دره‌های بزرگ ایجاد شده بین رشته کوه‌های شمالی، شرایط مساعدی را برای پیدایش شهرها و روستاها فراهم کرده است. کوه‌های جنوبی که از جنوب کویر تا شمال دشت لوت در سطحی نسبتاً گسترده قرار دارند. وجود گسله‌ها مانند خضری و نهبندان و فعالیت این گسله‌ها و در نتیجه بروز زلزله‌های متناوب در مناطق جنوبی استان از خصوصیات این منطقه است.

از نظر آب و هوا، استان خراسان رضوی را می‌توان جزء مناطق خشک و نیمه خشک محسوب نمود. تنوع آب و هوایی در بخش‌های مرتفع و کوهستانی باعث شده زمستان‌ها سرد و طولانی

و تابستان‌ها از اعتدال بیشتری برخوردار باشد. بخش‌های جنوبی دارای هوای زمستانی سرد و تابستان‌های گرم و خشک است. با توجه به همین نوع آب و هوا میزان بارندگی سالیانه استان در مناطق شمالی، مرکزی و جنوبی متفاوت است. گسترش استان و عرض‌های جغرافیای متفاوت باعث تنوع آب و هوا و تحت تاثیر توده هوای اختلاف ارتفاع، و توده‌های سرد قطبی، مرطوب غربی و توده هوای گرم و خشک قرار دارد. (استان شناسی خراسان رضوی، ۱۳۹۰، ص ۱۷-۱۵)

در استان خراسان رضوی رودخانه دائمی وجود ندارد. بیشتر رودها فصلی و تحت تاثیر میزان بارندگی سالیانه قرار دارد و امروزه بدلیل گسترش شهرنشینی و مصارف آب کشاورزی باید نام و نشان رودخانه‌های فصلی در تاریخ جستجو کرد، نظیر کشف رود که در گذشته از شمال مشهد می‌گذشته و دشت مشهد را زهکشی می‌کرده است و از اولنگ رادکان سرچشمه گرفته بعد از عبور از چناران و مشهد با جهت غربی - شرقی ادامه می‌یابد و در ناحیه مرزی پل خاتون به هریود می‌پیوندد و سرانجام با نام تجن به ریگزار قره قوم در ترکمنستان می‌ریزد. این رودخانه مسیری دارد که امروزه از نظر کشاورزی و در گذشته از نظر تاریخی بسیار معتبر بوده است. خط سیر کشف رود در گذشته راه بازرگانی بسیار بزرگی بوده که مرو و هندوستان و چین را به بین‌النهرین متصل می‌ساخته است و آثار تاریخی معتبری که بر حاشیه کشف رود هنوز برجاست، اهمیت این رهگذر بزرگ را گواهی می‌دهد. از این مراکز در مسیر کشف رود می‌توان به شهر رادکان و میل رادکان، شهر طوس، میل اخنگان، کاروانسرای رباط شرف و... اشاره کرد. امروز این رود در بیشتر ایام سال خشک است.

استان خراسان رضوی به دلیل تنوع آب و هوا، جلگه‌ها و آبرفت‌های مناسب نیز دارد از دیرباز یکی از قطب‌ها کشاورزی بوده و نام آن با طلای سرخ (زعفران) گره خورده است. این استان در سال‌های منتهی به ۱۳۸۸-۱۳۷۸ ۱۰ درصد زمین‌های زیر کشت کشور و تولید ۸۰ نوع محصول زراعی و باغی، ۸/۵ درصد تولیدات بخش کشاورزی را به خود اختصاص داده است و در بسیاری از این محصولات کشاورزی رتبه اول تا سوم ایران و جهان را دارا می‌باشد (استان شناسی خراسان رضوی، ۱۳۹۰، ص ۱۱۷) امروزه به یکی از مراکز مهم کشاورزی کشور تبدیل شده و محصولات گوناگونی به بازارهای داخلی و حتی خارجی صادر می‌نماید (انار، سیب - گلابی - انگور - زرشک - زعفران - خربزه - هندوانه و گندم دیم و آبی - گوجه فرنگی - گیاهان دارویی - گیلاس - پسته - چغندر قند تنها بخشی از محصولات استان خراسان رضوی می‌باشد و در گذشته به حق این ایالت پهناور را «انبار غلات» ایران نامیده‌اند.

(التون، بی تا، ص ۱۱)

۱-۱-۲- جغرافیای انسانی

خراسان، این بستر زایش و رویش اسطوره‌های جاودانی و آغازگر تابش پرتو مهر به ایران زمین از سپیده دم تاریخ تا روزگار کنونی فراز و نشیب‌های فراوانی را به خود دیده است و این استان به دلیل موقعیت ویژه محل سکونت گاه سه نوع زندگی روستایی، شهری و کوچ نشینی شده است.

به تدریج با افزایش جمعیت و پیشرفت فناوری و اشکال مختلف بهره برداری از محیط جغرافیایی در اشکال سکونتی استان تغییرات عمده ای ایجاد شده است. شکل‌گیری پیدایش سکونت گاهی در ایران و استان، بیش از هر چیز به میزان دسترسی به آب بستگی داشته است، شهرها و روستاهای اولیه در کنار چشمه‌ها و رودها دایر شده است.

علاوه بر شکل‌گیری روستاها در استان خراسان شهرهای بزرگ و کوچکی نیز در طول تاریخ این سرزمین ساخته شده اند. از آنجا که خراسان در گذشته مسیر تجارت شرق به غرب و محل ورود و خروج اقوام گوناگون بوده است به یکی از مراکز عمده جابجایی جمعیت نیز در گذشته تبدیل شده است؛ لذا شهرهای با سابقه و مهمی که نقشی در تحولات اجتماعی و سیاسی داشته اند در طول تاریخ در خراسان بزرگ شکل گرفته اند. شهرهای بزرگی همانند بلخ و هرات و مرو و طوس و نیشابور را در خود جای داده است سیر تحولات تاریخی باعث شد که بخش‌های مهمی از این ایالت پهناور جدا شود امروز از آن وسعت خبری نیست.

اما شهرهای مهمی همچون مشهد، نیشابور، سبزوار، تربت حیدریه، گناباد و قوچان به خصوص در خراسان رضوی همچنان روایت‌گر پیشینه تاریخی این استان هستند، که آثار موجود در بافت تاریخی این شهرها نشان از پیشینه شهرنشینی در این مناطق و اهمیت این مناطق در مسیر راه‌های ارتباطی دارد.

اما جمعیت شهرنشین استان همچون سایر شهرها و استان‌ها از سال‌های ۱۳۳۵ بتدریج و به علل مختلف از رشد سریعی برخوردار شده اند، و با کاهش جمعیت روستاها و عشایر در ۴۰ سال گذشته بسیاری از شهرها با جمعیت روز افزونی روبرو شده اند. عواملی همچون فراهم آمدن امکانات و تسهیلات، یکجا نشینی و رشد ناشی از مهاجرت روستاها به شهرها، از بین رفتن برخی از روستاها، ایجاد مراکز صنعتی و علمی در شهرها و حومه آنان، مشاغل و تنوع این مشاغل در شهرها، در رشد شهرنشینی موثر بوده اند. البته این رشد در مناطق استان متفاوت است. در شهر مشهد وجود بارگاه امام هشتم (ع)، به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه و گسترش این شهر موثر بوده است.

مشهد از دوره صفویه به دلیل دعاوی مذهبی حکومت، مورد توجه قرار گرفت و گسترش آن امروزه به حدی رسیده است که از آن به عنوان دومین کلان شهر کشور و یکی از کلان شهرهای مذهبی جهان یاد می‌شود و آمار تقریبی، جمعیت آن را بیش از سه میلیون نشان می‌دهد و خشک سالی سال‌های اخیر بر تعداد جمعیت شهر و حومه آن افزوده است و هر ساله پذیرای میلیون‌ها زائر و داخلی و خارجی است. در کنار این جمعیت به مهاجرین افغان هم باید اشاره کرد که در خراسان رضوی و شهر مشهد بیش از جاهای دیگر سکونت دارند. و پس از سقوط صدام حسین ورود و خروج جمعیت عرب عراقی هم به این شهر افزوده شده است به دلیل کاهش ارزش پول ملی، مشهد بهشتی برای عراقی‌ها شده است به خصوص در بخش پزشکی و زیبایی چهره برای پزشکان متخصص مشهد باعث افزایش درآمد شده اند. ناگفته نماند پس از انتشار ویروس کرونا از بهمن ماه ۱۳۹۸ تا کنون فروردین ماه ۱۴۰۰ از ورود این رائران و حتی زائران داخلی به شدت کاسته شده است و به اقتصاد شهر ضربه بزرگی و ویروس کرونا وارد کرده است.

استان خراسان رضوی در گذشته موقعیت مناسبی برای کوچ نشینی و بیلاق و قشلاق داشته است، اما امروزه به دلیل گسترش شهر نشینی و تغییر و دگرگونی در نوع زندگی، کوچ نشینی در حال فراموشی است.

۱-۱-۳- جغرافیای سیاسی

سرزمین‌های واقع در مناطق خاوری ایران وسیع و گسترده بوده است، که امروزه تنها بخشی از آن در ایران واقع است و خراسان در گذشته شامل بخش وسیعی از افغانستان، سیستان و تا حوالی ماوراء النهر را شامل می‌شده است، یعنی در گذشته خراسان دارای چهار بخش بزرگ، مرو، بلخ، هرات و نیشابور بوده است. و در دوره‌های قبل و بعد از اسلام تغییراتی حاصل نموده و به صورت کنونی در آمده است اگر به اوستا که به اختصار به توصیف و معرفی سرزمین « ایران وئج » می‌پردازد، نظری افکنده شود خواهیم دید که بخش عمده‌ای از سرزمین‌هایی را که در محدوده ایران نام می‌برد در خراسان بزرگ و امروزی قرار داشته است. (گوتشمید، ۱۳۷۹: ۱۰)

در دوران ایران باستان خراسان یکی از استان‌های مهم ایران‌شهر بوده است، سقوط دولت ساسانی و انتقال بخشی از فرهنگ باستانی ایران از تیسفون به خراسان و ورود اسلام به این سرزمین، توجه نهاد سیاسی حکومت اسلامی را به خراسان معطوف نمود، به طوری که در دوران بنی امیه و بنی عباس، خراسان یکی از مراکز مهم و حساس سرزمین‌های اسلامی

محسوب شده است. در همین دوران، اولین دولت‌های مستقل و نیمه مستقل ایرانی در مناطقی از خراسان ظهور و بروز نمودند که طاهریان و سامانیان از آن جمله اند.

استقرار حاکمان اموی در خراسان و سخت‌گیری و ظلم آنان در منطقه خراسان و مهاجرت و فرار گروه‌های سیاسی - مذهبی مخالف حکومت اموی، خراسان را به کانون مبارزه علیه دولت بنی امیه تبدیل کرد. و از میان این مخالفان ابومسلم خراسانی قد برافراشته و حکومت بنی امیه را از بین برد. خراسان در دوره‌های بعد و عباسیان هم از اهمیت خاصی برخوردار است. مقدسی جغرافی‌دان و جهانگرد اسلامی وقتی به خراسان می‌رسد چنین گزارش می‌کند: «اگر چه شهرهای عراق بسیار آباد و پرجمعیت است اما دیه‌های خراسان خیلی مجلل‌تر از همه این شهرهای پرنعمت است و بسیاری از خلفای عباسی اصلاً خراسان را مملکت می‌دانستند.» (مقدسی، ۱۳۶۱: ۴۲۶) در زمان خلافت عباسیان و بتدریج حضور اقوام ترک در شرق، خراسان را به یکی از نقاط سیاسی - نظامی تبدیل نمود، ضمن این که برای گسترش اسلام در شرق و نیز تاسیس و تشکیل دولت‌های ترک نژاد غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی زمینه مناسب را فراهم کرد.

هجوم ویرانگر مغول به درون فلات ایران، مهمترین آسیب را به ساخت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خراسان وارد کرد و مرکزیت سیاسی را دچار دستخوش و دگرگونی نمود، پیامد هجوم مغول و سقوط ایلخانان زمینه را برای ایجاد حکومت‌های محلی نظیر آل کرت و سربداران در سرزمین خراسان فراهم ساخت. ظهور تیمورگورگانی، ویرانگری‌ها را در ایران و از جمله خراسان به یادگار گذاشت، اما بازماندگان وی در هرات و مشهد و دیگر مناطق، اقدام به بازسازی و تحبیب قلوب مردم نمودند و در زمینه‌های علمی و فرهنگی، آثار و تمدنی در خراسان پهناور از خود برجای گذاشتند.

تشکیل دولت صفویه و پیدایش قدرت عثمانی در غرب، و رقابت بین این دو دولت، خراسان را مرکز کانون و توجه دولت صفویه قرار داد. اختلافات شیعه و سنی و حضور قبایل ترکمن و ازبک در مرزهای شرقی، که از حمایت امپراتوری عثمانی برخوردار بودند، عرصه را بر مردم این مناطق تنگ می‌نمود و بارها مناطق شرقی و شهرهای خراسان از جمله مشهد مورد تاخت و تاز واقع شد. اما توجه صفویه به مشهد به عنوان شهری مذهبی، عاملی برای پیشرفت این شهر بود. انقراض حکومت صفویه و بروز ناامنی‌ها و ظهور نادرشاه در خراسان برای مدتی این منطقه را مورد توجه قرار داد، اما سقوط نادرشاه و شورش‌های گوناگون به ویژه افغانه، خراسان را دچار بحران و در نهایت تجزیه نمود.

عصر قاجار و تحولات بیشماری که به لحاظ فرهنگی، علمی، سیاسی و اجتماعی در دنیا اتفاق افتاد این دوره را یکی از پرمسأله ترین دوران ایران تبدیل نمود. استعمار انگلیس و روسیه و سلطه بر هند آنان را متوجه مناطق شرقی نمود. بخشی از ایالات شرق خراسان را روس‌ها به تصرف درآوردند و انگلستان نیز برای ایجاد مناطقی حایل، به منظور حفظ هندوستان به تدریج افغانستان و شهر هرات را از ایران جدا کرد و با معاهدات گوناگونی نظیر معاهده پاریس و قرارداد آخال، خراسان را به مرزهای امروزی نزدیک کرد.

انقلاب مارکسیستی در روسیه منجر به قطع کامل روابط مردم سرزمین خراسان شد و این خود نیز به نوعی خراسان را در حاشیه قرار داد. خراسان در دوران پهلوی اول و دوم نیز به دلیل بافت مذهبی مورد توجه قرار داشته است. اما سقوط شوروی در سال ۱۹۹۱ و خروج نیروهایش از افغانستان، یکبار دیگر خراسان را کانون مورد توجه مناطق شرقی قرار داد برای مدت طولانی پذیرای مهاجرین افغانی بود. همچنین جدایی دولت‌های آسیای میانه از شوروی باعث ارتباط اقتصادی و اجتماعی مردم این مناطق در مقطعی کوتاه مدت با خراسان و به ویژه شهر مشهد شدند و امروزه با اتصال راه آهن به آسیای میانه و خلیج فارس و غرب ایران و اروپا، شاهد فعال شدن گمرکات مرزی خراسان و قراردادهای سیاسی، اقتصادی گوناگون با کشورهای آسیای میانه هستیم و ساخت و افتتاح سد دوستی بین ایران و ترکمنستان یکی از این موارد بود که در اردیبهشت ۱۳۸۴ به بهره برداری رسید. البته به تدریج روند ارتباط مردمی کند شد و امروزه به صفر رسیده است فقط مسیری برای ترانزیت کالا از سمت ترکیه و خلیج فارس است.

پس از تقسیم استان در اردیبهشت ۱۳۸۳، و بر اساس تقسیمات کشوری در آذرماه ۱۳۸۳، استان خراسان رضوی دارای ۱۹ شهرستان، ۶۲ بخش، ۶۵ شهر و ۱۵۸ دهستان می‌باشد، استان خراسان شمالی دارای ۶ شهرستان و ۱۴ شهر و استان خراسان جنوبی دارای ۴ شهرستان و ۱۶ شهر می‌باشد. و این تقسیم بندی‌های در سال‌های بعد اضافه و تغییر پیدا کرده است. به طوری که با آخرین تقسیمات کشوری تا سال ۱۳۹۰ استان خراسان رضوی به وسعت ۱۱۶۴۹۳/۳۹ کیلومترمربع شامل ۲۶ شهرستان، ۶۷ بخش، ۱۶۰ دهستان، و ۷۲ شهر می‌باشد.

۱-۲- تاریخ و فرهنگ خراسان

۱-۲-۱- اقوام

در سرزمین ایران، مناطق خاوری، یعنی سرزمین خراسان به دلیل اینکه گذرگاه ورودی و خروجی محسوب می‌شده از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. خراسان بزرگ در طول تاریخ

پر حادثه خویش، همواره نظاره گر ورود اقوام، یورش‌ها، پیروزی‌ها و شکست‌ها، کامیابی‌ها و تلخ‌کامی‌ها و همچنین ظهور و حضور یا نابودی اقوام گوناگون بوده است. همان‌گونه که پنجره تابش خورشید به داخل فلات ایران به شمار می‌رفته، دروازه ورود اقوام و عناصر جمعیتی مختلفی به داخل این سرزمین نیز بوده است. نخستین مهاجرت بزرگ ثبت شده در تاریخ ایران، مهاجرت آریایی‌ها است. از مهاجران وارد شده به فلات ایران، قوم پارت در خراسان ساکن شدند و بعدها اقوام دیگری نظیر، سکاها، هون‌ها، و هپتال‌ها و دیگران قبل از اسلام، خراسان را مورد تاخت و تاز قرار می‌دادند و در دوران ساسانی با ایجاد موانع گوناگون راه ورود این اقوام را، به درون فلات خراسان بسته و امنیت نسبی را حاکم کردند.

سقوط دولت ساسانی و استقرار اسلام، بتدریج راه ورود اقوام گوناگون را به سمت خراسان هموار کرد. موقعیت ویژه و منابع فراوان باعث شد خراسان از دو طرف مورد توجه واقع شود: اقوام ترک از مناطق شرقی و اقوام عرب از مناطق غربی در خراسان ساکن شدند و ترکیب سه گانه‌ای را در این مناطق ایجاد کردند. تقسیم بندی کلی، واردشدگان به قلمرو ایران از دروازه خراسان را می‌توان به سه گروه مهاجر، مهاجم و مهاجران مهاجم تقسیم کرد. مهاجرت آریایی‌ها، اقوام عرب و مهاجرت توام با یورش گروه‌های مختلف اقوام ترک، مغول، تاتار، قرقیز، قزاق، ازبک، ترکمان نمونه‌های بارز از اقوام وارد شده به استان خراسان هستند و حتی ریشه‌هایی از قوم عرب در مناطق جنوبی دیده می‌شوند که همگی آنان بر تکامل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و حتی بافت فرهنگی این خطه تاثیر شگرفی داشته اند.

سرزمین خراسان علاوه بر پذیرش مهاجران بر آمده از شرق و شمال، پذیرای اقوام ایرانی هم بوده که از غرب فلات ایران بر آمده اند. به دلیل تاخت و تاز اقوام ازبک در دوره صفویه، شاه عباس برای صیانت از مرزهای شرقی و جلوگیری از تاخت و تاز ازبکان، در امتداد سرحدات خراسان از استرآباد تا چناران پنج ولایت کرد نشین ایجاد کرد و با دگرگونی ساخت طوایف، گروه‌هایی از حمایت‌کنندگان دولت صفویه را، نظیر تکلو، شاملو، افشار، برای حفظ امنیت مناطق شرقی به این مناطق منتقل کرد و این روند در دوره افشاریه نیز دنبال گردید.

کردهای سکونت یافته به علت اعتقاد به حاکمیت صفویه، هیچ‌گاه به حاکمیت قاجاریه به طور کامل گردن ننهاده‌اند، ولی به دلیل داشتن مذهب مشترک با ساکنان اصلی در خراسان در حوادث پس از سقوط صفویه و مدعیانی نظیر (افغانان، ترکمانان، ازبکان) را در ناامنی و تجزیه خراسان بزرگ همراهی و حمایت نکردند و امروزه همچنان با فرهنگ و آداب خاص خویش در مناطق شمالی خراسان رضوی و شمالی سکونت دارند و پراکنده اند.

استان خراسان با نوعی مهاجرت از مناطق جنوبی نیز روبرو بوده است. این روند مهاجرت از استان سیستان و بلوچستان، بیشتر تحت تاثیر آب و هوایی و تحولات زیست محیطی بوده است، به خصوص پس از احداث سد‌های در افغانستان بر روی رودخانه هیرمند مهاجران زیادی به خراسان به ویژه سرخس و مناطق مرزی کوچ کردند. به همین دلیل در بخش‌هایی از استان اقوام بلوچ و مردمانی از سیستان و زابل ساکن شده‌اند.

امروزه نیز همچنان شاهد فعالیت اقوام گوناگون کرد، ترک و ترکمن، و بعضاً بلوچ در مناطقی از استان هستیم. هر چند که اقوام کرد و ترک در مناطق شمالی از یکسانی مذهبی با فارس‌زبانان برخوردارند، اما توانسته‌اند اصالت فرهنگی و قومی خویش را در این منطقه از کشور همچنان حفظ کنند.

وجود اقوام و مذاهب گوناگون در استان خراسان رضوی از نظر فرهنگی موقعیت ویژه‌ای را در طول تاریخ به این خطه پهن‌آور داده است. خراسان پس از اسلام به ویژه در قرن‌های پنجم و ششم هجری به یکی از مراکز بزرگ تمدنی تبدیل شده و با وجود اندیشمندانی همانند فردوسی، خوارزمی، ابوعلی سینا، بیرونی، خواجه نصیرالدین طوسی، خیام، ابوسعید ابوالخیر، خواجه نظام الملک طوسی، امام محمد غزالی و جامی، به مرکزی برای پرورش استعداد‌های درخشان و هستی بخش اندیشه‌های فلسفی، عرفانی، حماسی، شعری و نظامی تبدیل شده و این رد پای فرهنگی را تا عصر حاضر در روح و وجود اندیشمندانی همچون ملک الشعرای بهار، بدیع الزمان فروزانفر، غلامحسین یوسفی، علی اکبر فیاض، اخوان ثالث و ده‌ها اندیشمند دیگر می‌توان دید.

خراسان در تکوین زبان و ادب پارسی و تکامل ادبیات فارسی و غنی‌سازی این زبان در بعد از اسلام نقش کلیدی و اساسی داشته، به طوری که زبان دری و بعدها سبکی به نام سبک خراسانی

۱-۲-۲- مذاهب

خراسان همانطور که محل تلاقی و برخورد اقوام گوناگون در طول تاریخ بوده از دیرباز نیز محل تلاقی و تبادل نظر مذاهب گوناگون بوده است. پیش از اسلام، علاوه بر حاکمیت مذهب رسمی، یعنی زرتشتی با دو تمدن بزرگ چین و هند همسایه بوده است و از مذاهب این مناطق از جمله بودایی تأثیر پذیرفته است. جریان‌ات مذهبی این دو سرزمین در استان پهن‌آور خراسان بزرگ نیز تأثیر بسزایی داشته‌اند که امروزه نمادهایی از آثار مذهبی این دو سرزمین را در جای جای این استان می‌توان دید.

ورود اسلام به این سرزمین، خراسان را به کانون بزرگ مذهبی و سیاسی سرزمین‌های اسلامی تبدیل نمود. فرق گوناگون دینی - اعم از اسلامی و زرتشتی و مزدکی و مانوی این منطقه را در قرون اولیه اسلامی به کانون نهضت‌های مذهبی و سیاسی مهم تبدیل نمود. وجود مذاهب و فرق مختلف در خراسان گاه موجب درگیری‌های و کشتارهای وسیعی در خراسان پهناور می‌شده است. تسلط اقوام ترک نظیر غزها، سلجوقیان و مغول‌ها بر خراسان دوران تعصب مذهبی خاصی را بر این منطقه حاکم کرد.

اختلاف پدید آمده از اندیشه‌های اسلامی، بتدریج روند تحولات مذهبی و حاکمیت مذهبی سیاسی را به سمت چهار مذهب عمده اهل سنت یعنی حنبلی، شافعی، حنفی و مالکی سوق داد و حکام وقت در خراسان با حمایت یکی از این مذاهب به درگیری‌های فرقه‌ای و مذهبی شدیدی علیه دیگر فرق دامن می‌زدند. شواهد و مدارک تاریخی حکایت از آن دارد که مذهب شیعه نیز در مناطقی از خراسان بزرگ پیروانی از آن جمله شهر طوس و مناطق تابعه، سبزوار، مناطقی از ماورالنهر و مرو جمعیت شیعه نشین سکونت داشته‌اند، وجود بارگاه امام رضا (ع) در مشهد یکی از دیگر دلایل گرایش شیعیان به این منطقه بوده است این بطوطه هنگام بازدید از مشهد از بزرگی و جمعیت آن یاد می‌کند. (ابن بطوطه، ۱۳۷۰: ۱۴۵/۱)

حکومت شیعی سربداران در ۷۳۷ ق. که بیشتر مبتنی بر تصوف بوده است، حکایت از نفوذ، تلاش و ترویج شیعه در بخش‌هایی از این استان دارد، اما از آنجا که حاکمیت تا قرن نهم از آن حامیان اهل سنت است، شیعه چندان نقش سیاسی و جمعیتی بارزی را ندارد. با ظهور دولت صفویه و توجه این دولت به مشهد بر اهمیت مذهبی این خطه افزوده شد و مراکز گوناگون فرهنگی و مذهبی شیعه به ویژه شهر مشهد از رونق به سزایی برخوردار شدند و بخصوص در ساخت و فعالیت مدارس دینی و مذهبی، (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۲: ۲۵۷-۲۴۶) از آن به بعد مذاهب اهل سنت بیشتر در حاشیه مرزهای شرقی استان متمرکز شده و قسمت‌های مرکزی، جنوبی و غربی همانند سایر مناطق ایران به مذهب شیعه اختصاص یافت و امروزه نیز این ترکیب جمعیتی و مذهبی را در استان شاهد هستیم. خراسان از جهاتی نیز مورد توجه دیگر فرق مذهبی درگذشته و حتی امروز نیز بوده است و تلاش‌های فرقه اسماعیلیه در گذشته در این سرزمین به خوبی دیده می‌شود. آثار باقی مانده از قلاع اسماعیلیه در بشرویه، قاین، جغتای و دیگر مناطق از فعالیت این گروه در خراسان حکایت می‌کند. امروز نیز تعدادی از هواداران این فرقه در روستاهای بخش احمد آباد مشهد و دیزباد از توابع نیشابور زندگی می‌کنند.

خراسان در گذشته یکی از مراکز مهم تصوف نیز بوده است. آثار گوناگون برجای مانده در

سطح استان از جمله سرخس، تربت حیدریه، تایباد، تربت جام، گناباد و بازماندگان آنان تا به امروز این نوع از فعالیت مذهبی را در سطح استان نشان می‌دهد به طوری که در شهر مشهد، گناباد، تربت جام، تایباد و... همچنان خانقاه‌ها کم و بیش و در مناسبت‌ها فعالیت دارند. هرچند که امروزه گروه‌های تصوف و اسماعیلیه مذهب اقلیتی قابل توجه را تشکیل نمی‌دهند اما همچنان در مناطق یاد شده حضور دارند و در ایام خاص کم و بیش فعالیت‌های مذهبی و فرهنگی دارند.

اهل سنت نیز در شهرهای تربت جام و تایباد، رشتخوار، خواف، صالح آباد، و در مناطقی نظیر رضویه و سرخس در سال‌های اخیر به مسایل سیاسی و اجتماعی توجه نموده و سعی می‌نمایند از طریق انسجام مذهبی اهداف سیاسی خود را دنبال کنند؛ به ویژه فعالیت‌های مذهبی اهل سنت در پس از انتخابات دوم خرداد ۱۳۷۶ و سال‌های بعد و انتخابات شورای شهر اهل سنت حضور چشمگیری دارند.

۱-۳- وضعیت فرهنگی و آموزشی

خراسان از نظر فرهنگی و به ویژه از نظر وجود مدارس بعد از اسلام سابقه درخشانی دارد، شهرهای همانند توس، نیشابور و سرخس از اهمیت فرهنگی برخوردار بوده اند، در بعضی از آثار و نوشته‌ها شهر نیشابور به عنوان اولین شهری دانسته شده که در آن مدرسه اسلامی تأسیس شده است (سلطان زاده، ۱۳۶۴: ۱۱۸). رابرت هیلن می‌نویسد: «مهم ترین مستند، نیشابور است که در آن بیش از سی و هشت مدرسه وجود داشته که قدیم تر از نظامیه ی بزرگ آن شهر بوده که در حدود سال ۱۰۵۸ م/ ۴۵۰ ه.ق به ثبت رسیده است. ریشه معماری مدرسه را قطعا می‌توان در سرچشمه‌های ایران شرقی جستجو کرد» (هیلن بیراند، ۱۳۸۶: ۱۲۴)، خراسان از این جهت پیشگام و مورد توجه بوده است، هر چند حملات مهاجمان آسیب جدی به مراکز فرهنگی وارد می‌کرده، اما پس از برقراری آرامش مراکز آموزشی دوباره بازسازی و در شهرهای مختلف احیا می‌شده اند از زمان صفویه مشهد مورد توجه ویژه واقع شد مدارس و حوزه‌های متعددی شکل گرفت که تا به امروز هم تعدادی از آنها پابرجا و فعال هستند نظیر مدرسه عباسقلی خان، مدرسه دو در، مدرسه پریزاد و بعضی همانند مدرسه معروف میرزا جعفر در محدوده حرم تبدیل به دانشگاه علوم رضوی شده اند، مرکز آستان قدس از عوامل توجه به مدارس دینی بوده است و در دوران جدید هم آستان قدس با امکاناتی که در اختیار داشته و دارد یکی از مراکز پیشگام در ایجاد، ساخت و توسعه مدارس جدید بوده و می‌باشد. (آقاملائی،

۱-۴- شهرستان‌های استان خراسان رضوی

خراسان در سال ۱۳۸۳ بنا بر تصویب مجلس شورای اسلامی به سه بخش تقسیم شد تعدادی از شهرهای خراسان از جمله بیرجند و فردوس و طبس و بجنورد که قبل از انقلاب سابقه تربیت معلم و دانشسرای مقدماتی داشته اند در استان‌های جدید تأسیس خراسان جنوبی و شمالی واقع شدند. خراسان رضوی همچنان استانی پهناور و با شهرستان‌های مهمی چون نیشابور - سبزوار - تربت حیدریه - گناباد - تربت جام - قوچان و کاشمر سابقه‌ای طولانی در تأسیس تربیت معلم و دانشسرا داشته و دارند، پیشینه فرهنگی و تاریخی این شهرستان‌ها اهمیت و نقش آنها در تاریخ و فرهنگ این بخش از کشور به خوبی بیانگر فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی در این مناطق است. اقوام و مذاهب مختلف در این شهرستان‌ها فعالیت فرهنگی و اجتماعی دارند مذاهب چهار گانه اهل سنت در مناطق شرقی نظیر تربت جام - سرخس - صالح آباد - خواف و تایباد به شکلی مسالمت آمیز در کنار سایر مذاهب از جمله مذهب شیعه در مرزهای شرقی زندگی می‌کنند و اصالت‌های فرهنگ گذشته اقوام ایرانی در این شهرستان‌ها به خوبی مشاهده می‌شود، در شهرستان‌های همچون قوچان اقوام کرد و کرمانج و فارس و در نیشابور ترک تباران در کنار سایر اقوام فعالیت فرهنگی و اجتماعی دیرینه‌ای را کنار هم دنبال کرده و با تربیت شخصیت‌های فرهنگی نقشی پررنگ در استان و کشور داشته اند. از شهرستان‌های استان شهرهای مشهد - نیشابور - سبزوار - تربت حیدریه و قوچان با توجه به تغییرات ایجاد شده همچنان واحدی از دانشگاه فرهنگیان در این شهرستان‌ها فعالیت دارد که در فصل مربوط به سابقه و پیشینه تربیت معلم در این مناطق پرداخته شده است و در شهرستان‌های گناباد - کاشمر - تربت جام و سرخس پس از تعطیلی مراکز تربیت معلم و دانشسراها در سال ۱۳۷۵ مراکز این شهرستان‌ها نیز تعطیل شدند، با توجه به شواهد و مدارک اشاره‌ای به سابقه تربیت معلم در این شهرستان‌ها در ادامه شده است.

مشهد: مهمترین شهر در استان خراسان رضوی، مشهد است که با بیش از سه میلیون جمعیت دومین کلانشهر کشور و دومین شهر مذهبی دنیا است که هر ساله میلیون‌ها زائر و گردشگر مذهبی از این شهر بازدید می‌کنند و اقتصاد این شهر متکی بر گردشگر مذهبی است به همین خاطر بیشتر مراکز اقامتی، کارخانجات مواد غذایی و بسته بندی مراکز و شهرک‌های صنعتی در این شهر متمرکز شده است و دشت مشهد به دلیل موقعیت آب و هوایی، موقعیت مناسبی هم برای کاشت و برداشت محصولات کشاورزی داشته است.

علاوه بر این به دلیل وجود بارگاه امام رضا (ع) شهر مشهد را باید یک شهر فرهنگی هم دانست

به خصوص از دوران صفویه به بعد مدارس و حوزه‌های علمیه تا به امروز از اعتبار خاصی برخوردار هستند. پیشینه و گسترش شهر مشهد به حملات ویرانگر مغول بر می‌گردد، قبل از گسترش شهر مشهد، محله نوغان و سناباد و حرم امام رضا (ع)، جز اقمار شهر توس به حساب می‌آمده و با ویرانی شهر توس در اثر حملات مغول و حوادث پس از آن، به تدریج شهر مشهد رونق بیشتری گرفته، به طوری که این بطوطه در سال ۷۳۳ قمری می‌نویسد: «مشهد نیز شهری بزرگ و پرجمعیت است» (ابن بطوطه، ۱۳۷۰: ۴۷۰/۱) در دوره تیموریان و عصر شاهرخ تیموری و همسر نیکوکارش گوهر شاد، مشهد مورد توجه بیشتری واقع می‌شود و به ویژه با تأسیس دولت صفویه مشهد تبدیل به یک مرکز فرهنگی - علمی و مذهبی مهم می‌شود. تأسیس و گسترش مدارس علمیه دینی از دوره تیموری و به خصوص در دوره صفویه بر اهمیت این شهر افزوده و تعدادی از این مدارس از جمله مدرسه عباسقلی خان، مدرسه پریزاد و مدرسه دو در کنار حرم امام رضا (ع) همچنان فعالیت دینی و مذهبی دارند. شهر مشهد در دوره افشاریه و دوره قاجار هم مورد توجه بوده و جز اولین شهرهای ایران است که مدارس و مراکز فرهنگی جدید در آن شکل گرفته است و بیشتر این مدارس توسط مهاجران ساکن در شهر مشهد تأسیس شده اند. (آقاملایی، ۱۳۸۴: ۷۷-۵۷)

نیشابور: دومین شهر بزرگ در استان خراسان به لحاظ جمعیتی شهر نیشابور است، نیشابور در دامنه کوه بینالود از طبیعت و آب و هوایی زیبا و حاصلخیزی بسیار بالایی برخوردار است، نیشابور نه تنها از شهرهای مهم خراسان است، بلکه در ایران هم به دلیل سابقه تاریخی و وجود آرامگاههای خیام و عطار و کمال الملک و مراکز علمی همچون قدمگاه مورد توجه است. نیشابور در تاریخ قرون اولیه اسلامی قبل از حمله مغول در شرق سرزمین‌های اسلامی تنها شهری است که ابرشهر نامیده می‌شود به دلیل وسعت و امکانات و قرار گرفتن بر سر راههای تجاری و بازرگانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و همین موقعیت باعث شده که نیشابور در اوج تمدن اسلامی یک مرکز مهم فرهنگی در شرق سرزمین‌های اسلامی قلمداد شود، مدارس و مراکز فرهنگی با سابقه‌ای در قرون اولیه اسلامی تأسیس و علما و اندیشمندان زیادی از سرزمین‌های اسلامی را به خود جذب کند علمایی که همه عمر علمی و آموزشی خود را در این کهن دیار گذراندند. دانشمندان و عالمان از دورترین مناطق دنیای اسلام قبل از حمله مغول متوجه مدارس نیشابور و نظامیه‌ها در نیشابور شدند و به مقام و کرسی استادی و مدرسی فقه و علم حدیث و تفسیر رسیدند (رابرت هیلن یراند ۱۳۸۶: ۲۱۷-۱۱۸). به گفته حاکم نیشابوری (متوفی ۴۰۶ ق.) مورخ قابل اعتماد و صاحب تاریخ نیشابور، نخستین مدرسه‌ای

که در نیشابور تأسیس شد مدرسه ابواسحاق اسفراینی بود (رابرت هیلن یراند، ۱۳۸۶: ۲۱۷) همین نویسنده به نقل از منابع می‌آورد که در نیشابور بیش از ۳۷ مدرسه وجود داشته که قدیم تر از نظامیه‌های بزرگ آن شهر بوده اند که در حدود سال ۱۰۵۸ م/ ۴۵۰ ه.ق به ثبت رسیده است (رابرت هیلن یراند، ۱۳۸۶: ۲۱۶)

سبزوار: شهر سبزوار یکی دیگر از شهرستان‌های مهم خراسان رضوی است که در گذشته به نام بیهق مشهور بوده است، مدتی مرکز سربداران و یکی از اولین شهرهای ایران است که سابقه شیعی دارد. بزرگانی و شخصیت‌های فرهنگی هم در دنیای گذشته و امروز از این شهر برخاسته که هر کدام شهرت خاصی به این شهرستان داده اند، ابوالفضل بیهقی - ملاهادی سبزواری - دکتر علی شریعتی مزینانی - محمود دولت‌آبادی از آن جمله هستند. سبزوار به تجارت و معامله هم شهرت دارد از گذشته دور تا به امروز یک بافت تجاری و نقل انتقال کالا را داشته و تجار بزرگی در این شهر فعالیت داشته اند لرد کرزن انگلیسی در کتاب خود نگاشته است: «کار تجارت در سبزوار رونق فراوان یافته ... یک تجارتخانه ارمنی در آنجا ست که از طریق استرآبادو بندرگز، با روسیه تجارت دارد، پنبه و پشم صادر و قند و چیت وارد می‌کند» (لرد کرزن، ۱/۱۳۴۹/۱۶۰) همین امروز هم سبزوار به یک مرکز تجاری از جمله مرکز خرید و توزیع کالاهای همانند زیره مشهور است.

تربت حیدریه: از دیگر شهرهای خراسان است که از اواخر دهه ۱۳۳۰ دانشسرای روستایی در آن تأسیس شده تربت حیدریه است، این شهرستان در جنوب غربی خراسان رضوی را، باید قطب کشاورزی در استان دانست از جمله رتبه اول کشت زعفران و همچنین ابریشم را دارا می‌باشد، یکی از مناطق این شهرستان که بیشتر به تولید ابریشم شهرت دارد منطقه «بایگ» است و بالغ بر ۸۰ درصد ابریشم در اینجا تولید می‌شود این منطقه در قبل از اسلام و قرون اولیه اسلامی با نام زاوه شناخته می‌شده از اواخر قرن ششم و اوایل قرن هفتم یکی از مشاهیر و عرفا به نام قطب الدین حیدر در این شهر دفن شده و از اهمیت شهر تاریخی زاوه به تدریج کاسته و شهر تربت حیدریه رونق می‌گیرد. (لسترنج، ۱۳۶۴: ۳۸۱)

قوچان: از دیگر شهرهای شمالی استان است که در مسیر جاده آسیایی قرار گرفته و در مجاورت قله مشهور هزار مسجد و آلاداغ و شاه جهان و رود اترک قرار گرفته است، در این شهرستان و مناطق اطراف تا شهرهای شمالی خراسان، ایلات بزرگ کرد و ترک نظیر زعفرانلو و شاملو و کرمانج‌ها سکونت داشته و دارند که امروز بیشتر آنها در این شهرهای خراسان از جمله قوچان ساکن شده و از فرهنگ و گویش خاص خود برخوردارند، موسیقی‌های محلی و کرمانجی -

کشتی با چوخه و خاطرات ییلاق و قشلاق ایلات این منطقه همچنان در فرهنگ‌های بومی و محلی این شهرستان در روابط اجتماعی مردمان این مناطق زنده نگه داشته می‌شود، شهرستان قوچان (عتیق) در سال ۱۳۱۱ و ۱۳۱۲ گرفتار زلزله می‌شود و قوچان عتیق از بین می‌رود و در همان سال شجاع الدوله محمد باقر خان رئیس ایل زعفرانلو حاکم قدرتمند قوچان، شهر جدید را در حدود ۱۲ کیلومتری شهر زلزله زده با اصولی خوب و به کمک مهندسان روسی پایه گذاری می‌کند (شاکری، ۱۳۶۵: ۱۷۲-۱۷۰)

گناباد: از دیگر شهرهای مهم خراسان رضوی است که تربیت معلم در آن فعالیت داشته است این شهر در جنوب استان از کهن ترین شهرهای خراسان است که هنوز لهجه کهن فارسی با تکلم بین ساکنین این شهر حکایات از تاریخ کهن این شهر دارد. گناباد از مناطق کویری استان و محصولاتی همانند زعفران و پسته در این منطقه شهرت دارد. قدیمی ترین و طولانی ترین قنات جهان (قنات قصبه) در گناباد قرار دارد، این قنات به شماره ۵۲۰۷ در سال ۱۳۹۵ به ثبت یونسکو رسیده است (رک: مجتبوی، ۱۳۷۴: جغرافیای تاریخی گناباد).

کاشمر: یکی دیگر از شهرهای استان است که سابقه تربیت معلم قبل از انقلاب دارد کاشمر در شرق ایران و جنوب غربی استان با نام تاریخی کاشمر یکی از شهرهای باستانی است به خصوص که بسیاری از نویسندگان، آتشکده مشهور آذربزین مهر را به این شهرستان نسبت می‌دهند و همچنین سرو معروف کاشمر را که به باور زرتشتیان به دستور زرتشت کاشته شده و در زمان متوکل عباسی قطع شده، در این شهرستان قرار داشته است. (خسروی، ۱۳۷۶: ۱۵۸، ۴۹) این شهرستان در تولید محصولات کشاورزی شهرت خاصی در استان دارد کاشمش - انار- زعفران و پنبه سابقه دیرینه‌ای دارد و در سال‌های اخیر کاشت پسته در کاشمر و بردسکن رونق زیادی پیدا کرده است.

تربت جام: از دیگر شهرهای خراسان است که در شرق استان واقع شده و با کشور افغانستان مرز مشترک دارد. تربت جام بعد از نیشابور و سبزوار و تربت حیدریه چهارمین شهر استان از نظر جمعیت است و بیشتر جمعیت این شهرستان و شرق خراسان پیرو اهل سنت و طلایه دار عرفان و تصوف در شرق ایران است، مزار شیخ احمد جام در این شهرستان و نام این شهر برگرفته از این عارف نامی و مشهور است. موسیقی مقامی در تربت جام و نوازندگان و گروه‌های موسیقی در شهرستان و مناطق اطراف شهرت فراوانی دارند که برگرفته از فرهنگ و آداب رسوم کهن این دیار است شهرستان‌های نظیر تربت جام، تایباد و خواف اصالت‌های

فرهنگ ملی و بومی ایرانی ریشه دار خود را همچنان حفظ کرده و کمتر تحت تاثیر تحولات جدید واقع شده اند.

سرخس: شهرستان سرخس در گوشه شمال شرقی ایران و در مجاورت ترکمنستان قرار دارد که سرخس امروزی به سرخس ناصری هم شهرت دارد، شهر کهن و فرهنگی تاریخی سرخس در دوره ناصرالدین شاه از ایران جدا و اکنون در کشور ترکمنستان و روبروی سرخس امروزی قرار دارد. شهرستان سرخس امروز از اهمیت خاصی برخوردار است راه آهن مشهد - سرخس - تاجن مشهور به محور طلایی و علاوه بر این یکی از سه گمرگ بزرگ ترانزیتی در این شهرستان واقع شده است. پالایشگاه گاز خانگیران سرخس که چند استان کشور را پوشش می دهد به سرخس اهمیت خاصی بخشیده است سد دوستی در تامین بخشی از آب شرب شهر مشهد و همچنین سرریز این سد که همان هریرود باشد در فصلی از سال به کشاورزان سرخسی کمک فراوانی در تولید محصول می کند. کاروانسرای دیدنی رباط شرف که از نظر کارشناسان میراث فرهنگی یک کاخ رباط است (گفته لباف خانیکی باستان شناس خراسانی) در مسیر جاده ابریشم قرار دارد و با زیبایی خاصی در این شهرستان چشم نوازی می کند.

فصل دوم

روند تأسیس دانشسراها و مراکز تربیت معلم در استان

۲-۱- سیر تحول تربیت معلم در ایران

۲-۱-۱- مقدمه

جامعه سنتی ایران در دو سده اخیر با ورود آموزه‌های مدرن از غرب دچار چالش جدی گردید. بخشی از نخبگان فکری از مدرنیسم استقبال کردند، جمعی آنرا نفی کرده و به مقابله با آن برخاستند، اما تعدادی نیز سعی کردند هوشیارانه با این پدیده برخورد کرده، یعنی ضمن وفاداری به ارزش‌های فرهنگی جامعه خویش، دانش و دستاوردهای علمی و فنی آن را بپذیرند. تأسیس مدارس نوین یکی از جلوه‌های مدرنیسم در ایران بود که با چالش‌هایی مواجه شد. نمونه عینی و ملموس این نوع چالش‌ها، تحولات فرهنگی و اجتماعی در حاشیه تأسیس و فعالیت مدارس رشدیه در اواخر عصر ناصری بود که مواجهه با آن در تبریز، مشهد و چند شهر دیگر داستان درازدامنی دارد. با این احوال تأسیس مدارس نوین همچنان در دستور کار نخبگان دولتی و بعضا رجال معارف‌پرور قرار گرفت. به طوری که هم‌زمان با مدرسه رشدیه، چندین مدرسه ملی دیگر نیز در تهران و برخی شهرها شروع به فعالیت کردند تا اینکه در پی گسترش مدارس نوین، مدارس عالی از جمله مدرسه علوم سیاسی در ۱۳۱۷ ق. و مدرسه فلاح در ۱۳۱۸ ق. تأسیس شد. گام اساسی در این فرایند، تأسیس و بهره‌برداری از ۲۱ مدرسه در سال ۱۳۲۰ ق. توسط رجال فرهنگ‌دوست بود که از این تعداد ۱۷ مدرسه در تهران و بقیه در شهرهای تبریز، بوشهر، رشت و مشهد قرار داشت. این روند با نزدیکی به تحولات نوگرایانه انقلاب مشروطه - ۱۳۲۴ ق. - که مدرسه‌سازی یکی از مطالبات مهم آن نیز بود، با رشد فزاینده‌ای مواجه شد. تامین معلمان این مدارس معمولا از فارغ التحصیلان مدارس عالی اعم از دارالفنون، مدرسه سیاسی و یا محصلان اعزامی به خارج بود. کما اینکه برخی مکتب داران نیز تدریس دروس

شرعیات، ادبیات و نظایر آنرا به عهده داشتند. (محمدی، ۱۳۹۸: ۴۷۷-۴۶۸) در خاطرات رشدیه نیز به تعلیم معلمان در مدارسش در حاشیه برنامه‌های جاری مدرسه اشاره شده است. حتی وی کتبی نیز برای آموزش روش تدریس برای معلمان به نگارش درآورده بود. (فردیپار و باقریان موحد، ۱۳۹۸: ۱۳۵-۱۵۶)

با پیروزی انقلاب مشروطه -۱۲۸۵ الی ۱۲۸۷ ش- و تدوین قانون اساسی، در دو اصل متمم آن، ضمن اشاره بر ضرورت تحصیل علوم و معارف و صنایع، بر لزوم مطابقت تأسیس مدارس و تحصیل با قوانین وزارت علوم تأکید گردید. (بند ۱۸ و ۱۹ متمم قانون اساسی) کما اینکه بعدها هم در مصوبات مکرر مجالس شورای ملی و هیات وزرا، ساختار و نظام آموزشی مورد توجه قرار گرفته و از جمله ضرورت تأسیس دارالمعلمین جهت آموزش معلمان مطرح گردید. از اولین اشارات از این نوع می‌توان به «قانون اداری وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه» مصوب ۱۲۸۹/۶/۱۲ ش. مجلس دوم شورای ملی یاد کرد که در بند ۵ ماده ۴ آن: «تدارک معلمین برای فنون و علوم و تدریس در مدارس» را به عنوان یکی از وظایف «اداره تعلیم عمومی» آن وزارتخانه ذکر کرده است (لوح قانون، مجلس دوم شورای ملی، مورخ ۲۸ شعبان ۱۳۲۸ برابر با ۱۲۸۹/۶/۱۲) همچنین در همین مجلس در قانونی که در تاریخ ۲۵/۲/۱۲۹۰ ش. برای اعزام سی محصل به اروپا برای تحصیل به تصویب رساند، مقرر گردید پانزده شاگرد از این محصل‌ها برای آموزش معلمی اعزام شوند (لوح قانون، مجلس دوم شورای ملی، مورخ ۱۷ جمادی الاول ۱۳۲۹ برابر با ۲۵ اردیبهشت ۱۲۹۰). بیشتر کسانی که رشته معلمی را آموزش دیدند، بعدها در وزارت معارف مشغول کار شدند و یا در دانشگاه تهران به تدریس پرداختند. (ابوحمزه، ۱۳۹۸: ۵۴۴-۵۲۵). در «قانون اساسی معارف» نیز ضمن اشاره به اینکه «معلمین در فن خود [درسی که تدریس می‌کنند] تصدیق رسمی وزارت معارف را دارا باشند»، خاطرنشان گردیده معلمان برای تدریس در مدارس ابتدایی، تصدیق‌نامه تحصیلات مدارس متوسطه و برای تدریس در مدارس متوسطه، تصدیق‌نامه تحصیلات عالی را دارا باشند. (لوح قانون، مصوب مجلس دوم شورای ملی، مورخ ۱۰ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ برابر با ۱۲۹۰/۸/۹)

در فاصله سال‌های ۱۲۹۸-۱۲۹۰ ش. اصلاح‌طلبان آموزشی و برخی از نمایندگان مجلس چندین بار لویحی برای تأسیس مرکزی به نام دارالمعلمین تقدیم مجلس کردند اما به دلیل کمبود بودجه و اشتغال فراوان دولت‌های وقت به امور دیگر آن لویح به نتیجه مطلوب نرسید کما اینکه با شروع جنگ جهانی اول از سال ۱۲۹۳ ش. و بحران‌های ناشی از حضور طرفین

جنگ در ایران اجرای همان مصوبات اندک مجلس در ارتباط با آموزش و تربیت معلمین نیز با موانعی مواجه شد. با این حال سه نخست‌وزیر این دوره یعنی محمودولی‌خان سپهدار اعظم، حسن مستوفی‌الممالک و حسن مشیرالدوله در برنامه‌های اعلامی خود، دارالمعلمین را در دستورکار خود قرار دادند، ولی موفق به اجرای آن نشدند. تا اینکه با پایان جنگ در آبان ۱۲۹۷ ش. تربیت و تأمین معلم برای مدارس به طور جدی مورد توجه قرار گرفت. در این دوره تعداد سی باب دبستان، ده باب مدرسه دخترانه و نه باب دبیرستان در تهران و چندین مدرسه ابتدایی در شهرستان‌ها شروع به فعالیت کردند. (یغمایی، ۱۳۷۵: ۱۸۰) اما مشکل عمده این مدارس ملی و بعضاً دولتی این بود که بسیاری از مدیران و معلمان موجود برای این شغل تربیت نشده بودند و متولیان مدارس هرکدام با ذوق و سلیقه خود برنامه‌هایی برای مدارس تنظیم و اجرا می‌کردند. به نظر می‌رسد چنین شرایطی به تدریج به هرج و مرج در امر معلمی انجامید.

در پی گسترش این معضل، وزارت معارف در گام نخست اقدام به برگزاری دوره‌هایی آموزشی برای معلمین در دارالفنون کرد^۱. تا اینکه در سال ۱۲۹۷ ش. تأسیس دارالمعلمین برای تربیت معلمان مورد نیاز این مدارس در هیئت دولت - در غیاب و تعطیلی مجلس شورای ملی در خلال جنگ جهانی اول - تصویب شد. در واقع هیات حاکمه به حکم ضرورت لایحه تأسیس دارالمعلمین (مرکز تربیت معلم پسران) و دارالمعلمیات (مرکز تربیت معلم دختران) را به تصویب رساند و به این ترتیب مراکز تربیت معلم جنبه قانونی پیدا کرد. نکته مهم در پذیرش کارآموز در دارالمعلمین و دارالمعلمیات بر اساس متن «نظامنامه اساسی دارالمعلمین مرکزی» عدم محدودیت در وابستگی‌های اجتماعی و طبقاتی بود؛ حال آنکه در دارالفنون، مدرسه سیاسی و سایر مدارس دولتی تنها فرزندان کارگزاران سیاسی و رجال شناخته شده می‌توانستند به تحصیل بپردازند. هر فارغ‌التحصیل مدرسه می‌توانست در امتحان ورودی دارالمعلمین شرکت کند و معلم شود. (روح بخش، ۱۳۹۹: ۳۳۷-۳۲۸)

یک نکته قابل توجه در خصوص بنای زیرساخت‌های تربیت معلم در این دوره، اینکه اندک مدتی بعد از تأسیس دارالمعلمین، «شورای عالی معارف» نیز فعالیت دوره جدید خود را شروع کرد. در باره سوابق این شورا باید خاطر نشان کرد که بعد از دوره فعال «انجمن معارف» در طی سال‌های ۱۲۷۵ الی ۱۲۸۰ ش، این نهاد مدنی علی‌رغم فراز و نشیب‌هایی، طی دو دهه - ۵ سال قبل از انقلاب مشروطه و ۱۵ سال بعد از آن - با عناوینی چون شورای معارف،

۱ - از جمله این کارگاه‌ها می‌توان به نه کنفرانس عیسی صدیق یکی از پیشگامان نظام نوین آموزشی در ایران اشاره کرد که در این کارگاه‌ها مطالبی نظیر چگونگی تدریس در مدارس ابتدایی و اقسام متد تدریس، اوصاف درس خوب و شرایط معلم، فواید تخته‌سیاه، پرگرام و جدول ساعات، دبسیپلین مدرسه، اجر و تنبیه، اهمیت زبان فارسی، سرمشق، دیکته، حفظی و تدریس جغرافی به بحث گذاشته شد. (فردیار، ۱۳۹۸: ۳۶۹-۲۷۰)

مجلس شورای معارف و نظایر آن به فعالیت خود ادامه داد. تا اینکه به دنبال مصوبه «قانون شورای عال معارف» در مجلس چهارم به تاریخ ۲۰ اسفند ۱۳۰۰، تأسیس رسمی و دولتی این نهاد در دستور کار وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه قرار گرفت. (نوید، روح بخش، ۱۳۹۹: ۳۴۳-۳۴۰) بر حسب این مصوبه، اولین جلسه شورای عالی معارف در ۷ مهر ۱۳۰۱ در منزل محترم السلطنه وزیر وقت معارف تشکیل و متن صورت مذاکرات و مصوبات آن ثبت و ضبط گردید. عنوان این شورا از سال تأسیس تا ۱۳۱۷ ش، شورای عالی معارف بود، سپس به دنبال تغییر نام وزارت معارف به وزارت فرهنگ، عنوان آن به شورای عالی فرهنگ تغییر یافت که دوره فعالیت آن تا ۱۳۴۳ ش. تداوم یافت و بالاخره با تغییر نام وزارت فرهنگ به وزارت آموزش و پرورش، مجدداً عنوان شورا نیز به شورای عالی آموزش و پرورش تغییر نام پیدا کرد که تا کنون به همین عنوان فعالیت می‌کند.^۱ در کنار دهها حوزه اختیارات سیاستگذاری و قانونگذاری، یکی از اصلی‌ترین وظایف شورا، بررسی و تصویب مقررات و اصول لازم برای تربیت و استخدام معلمان به تناسب احتیاجات در مراحل تحصیلی با رعایت ضوابط عمومی‌گزینش در کل کشور است. بر این اساس در این شورا دهها مصوبه در قالب اساسنامه‌ها، پروگرام‌ها، آیین‌نامه‌ها و برنامه‌های تحصیلی مربوط به تربیت معلم طی یک سده اخیر از دارالمعلمین تا دانشگاه فرهنگیان به تصویب رسیده است.

۲-۱-۲- دارالمعلمین

چنان‌که گذشت در اواخر سال ۱۲۹۷ ش، در کابینه میرزا حسن‌خان وثوق‌الدوله و دوره وزارت معارف میرزا احمدخان نصیرالدوله بدر تأسیس دارالمعلمین به تصویب رسید. در بدو امر مدرسه‌ای به نام دارالمعلمین مرکزی به ریاست میرزا ابوالحسن فروغی^۲ و نظارت میرزا اسماعیل خان مرآت تشکیل شد که پروگرام (برنامه درسی) آن با تعلیمات متوسطه مطابقت داشت ولی برنامه مذکور مختص موادی بود که به تعلیم و تربیت و تأمین معلم ارتباط داشت به‌طوری که برای آموزش عملی محصلین دارالمعلمین، یکی از مدارس ابتدایی انتخاب و ضمیمه آن شد. (سالنامه دانش‌سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۴-۱۳۱۳: ۱-۲)

دارالمعلمین مرکزی، مدرسه‌ای دولتی و رایگان بود و تحت نظر وزارت معارف اداره میشد و

۱- لازم به تأکر است، چون ارجاعات این نوشتار (آرشیو = آرشیو مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش) به مصوبات شورا بر حسب شماره جلسات آن است، لازم به توضیح است که شماره جلسات شورا به ترتیب ذیل می‌باشد. الف) از ۷ مهر ۱۳۰۱ الی پایان ۱۳۰۲، شماره جلسات از ۱ الی ۵۳. ب) از آغاز ۱۳۰۳ الی مرداد ۱۳۴۶، شماره جلسات از ۱ الی ۱۱۴۴. ج) از آغاز ۱۳۴۷ تا ۱۳۹۸، شماره جلسات از ۱ الی ۹۷۱. به این ترتیب طی سه دوره شماره جلسات از یک شروع شده که بر حسب شماره و تاریخ جلسه می‌توان آنها را از هم تفکیک کرد. ضمن اینکه تعداد کل جلسات شورا طی یک سده فعالیت آن بیش از ۲۰۰۰ جلسه می‌باشد.

۲- ریاست ابوالحسن فروغی بر دارالمعلمین ده سال طول کشید. از اولین اساتید این مرکز آموزشی می‌توان آقایان غلامحسین رهنما، فاضل تونی، عبدالعظیم قریب، علی‌اکبر سیاسی، حبیب‌الله ذوالنون، عیسی صدیق، بدیع‌الزمان فروزانفر، مصورالسلطان نقاش، دکتر رضازاده شفق و... را نام برد.

رئیس آن را شخص وزیر انتخاب و منصوب می‌کرد. وظیفه دارالمعلمین مرکزی تأمین معلم برای مدارس ابتدایی و دوره اول متوسطه بود. بنابراین سطح دوره آموزشی آن به دو قسمت ابتدایی (آموزش معلم برای ۴ سال اول دوره ابتدایی) و عالی (آموزش معلم برای سال پنجم و ششم ابتدایی و دوره اول متوسطه) تقسیم شد. دوره تحصیل در قسمت ابتدایی سه سال (دو سال نظری و یک سال عملی) و در قسمت عالی چهار سال (سه سال نظری و یک سال عملی) به طول میانجامید. شرط ورود به هر دو قسمت داشتن گواهی‌نامه شش‌ساله ابتدایی و سن متقاضیان برای ورود به قسمت ابتدایی، بین ۱۷ تا ۲۱ سال و برای ورود به قسمت عالی، ۱۸ تا ۲۲ سال تعیین‌شد. پس از پایان مدت تحصیل به فارغالتحصیلان تصدیق‌نامه معلمی برای تدریس در دوره ابتدایی یا متوسطه اول اعطا می‌گردید. آنان موظف بودند پس از فراغت از تحصیل به مدت ۱۰ سال در وزارت معارف تعهد خدمت خود را انجام دهند. (صافی، ۱۳۸۷: ۸) در تکمیل این گزارش آمده است: «یک باب دارالمعلمین مقدماتی موسوم به دارالمعلمین مرکزی در عمارت فرهنگ [ساختمان وزارت معارف واقع در خیابان تخت زمره] تحت ریاست میرزا ابوالحسن‌خان فروغی در تهران افتتاح شد. همچنین یک باب مدرسه ابتدایی ضمیمه آن گردید تا محصلین با نظر معلمین خود در آن به تدریس پرداخته، برای شغل آینده خود تجربه بیندازند. (سالنامه دانش‌سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۳-۱۳۱۲: ۱) در نخستین مصوبه شورای عالی معارف در خصوص دارالمعلمین با عنوان «نظام‌نامه دارالمعلمین مرکزی» در ۱۹ ماده ضمن اشاره به آموزش محصلان در سه رشته تخصصی ادبی، ریاضی و طبیعی بر توجه ویژه به «علوم دینی، زبان فارسی و حسن خط» تأکید شده است. (آرشیو، مصوب جلسه ۴۵، مورخ ۱۳۰۲/۱۰/۲)

۲-۱-۳- دارالمعلمات:

پایه‌گذاری دارالمعلمات در این دوره در تداوم تأسیس مدارس دخترانه اواخر عصر قاجار و در بستر جنبش و فعالیت‌های زنان نوگرا در عرصه‌های جدید نظیر مطبوعات، آموزش، مشارکت‌های سیاسی- اجتماعی و ... علی‌رغم بسیاری از محدودیت‌ها و موانع شکل گرفت. در این راستا وزارت معارف برای ایجاد دارالمعلمات، در گام نخست از ظرفیت و امکانات آموزشی یک مدرسه دخترانه فرانسوی در تهران به نام مدرسه «فرانکوپرسان»^۱ به‌منظور تعلیم

۱ - سابقه تاریخی مدرسه دخترانه فرانکو پرسان حاکی است که این مدرسه یکی از شش مدرسه فرانسویان در ایران بوده که توسط یوسف‌خان ریشارد ملقب به «مردب‌الملک»، معلم زبان فرانسه دارالفنون، در ۱۳۲۱ ق. برابر با ۱۲۸۲ ش. تأسیس شد. این مدرسه بعدها به یکی از مدارس دخترانه معروف عصر مشروطه تبدیل گردید به‌طوری که رونق مدرسه توجه مقامات هیات حاکمه ایران را جلب کرد. مدرسه مذکور تا اواخر سلطنت رضاشاه به فعالیت خود ادامه داد تا اینکه در اوایل دوره پهلوی دوم با عنوان دبیرستان دخترانه رازی تغییر نام داد. شاید یکی از علل چالش سنت‌گرایان با مدارس دخترانه، موقعیت و جایگاه تبلیغی مدارس میسیونری از این نوع - که حتی آموزش معلمان زن را به عهده داشتند - بود.

محصلات دختر جهت آموزش معلمی بهره برد. برای این منظور میرزا حسن خان مشیرالدوله نخست‌وزیر وقت در سال ۱۲۹۵ ش. از اولیای مدرسه خواسته بود ده محصل دختر ایرانی را با پرداخت هزینه تربیت کنند (کوهستانی نژاد، ۱۳۹۸: ۱۲۵-۱۲۳). به نظر می‌رسد اینک با تأسیس رسمی دارالمعلمت، تربیت معلمان دختر بر همین اساس و در مدرسه مذکور تداوم یافت. سندی نیز حاکی است در دی ۱۲۹۸ تعداد ۱۴ معلم - غالباً زن که سه تن آنها خارجی بودند - دروس زبان فرانسه، ریاضی، فیزیک، شیمی، فارسی، عربی، مشاق، پداگوژی، تاریخ، حفظ‌الصحه، نقاشی، نقشه‌کشی و خیاطی را در این مدرسه تدریس می‌کردند. دارالمعلمت در این سال نیز همچنان تحت ریاست مودب الملک ریشارد - مدیر فرانکوپرسان - و نظامت آن به عهده مادام ولر بود. (ساکما، ۲۹۷) تا اینکه بالاخره در سال ۱۳۰۰ ش. دارالمعلمت از آن مدرسه جدا و تحت ریاست خانم فصیح‌الملک مهام قرار گرفت. گویا در همین سال‌ها نظامت آن به خانم نشاط السلطنه دختر صفی‌علیشاه واگذار گردید (صافی، ۱۳۸۷: ۸).

از آغاز سال ۱۳۰۴ مدیریت مدرسه به عهده مادام آندره هس فرانسوی قرار گرفت که از طرف مجلس «اجازه کتبرات (استخدام) مادام آندره هس فرانسوی برای معلمی و مدیری مدرسه دارالمعلمت از قرار سالی ۱۵۰۰ تومان حقوق» صادر شده بود. (لوح قانون، مجموعه مصوبات دوره پنجم مجلس شورای ملی: ۳۱۴) به نظر می‌رسد برخی عناوین برنامه درسی جدید دارالمعلمت خاص دختران نظیر تعلیمات خانه‌داری، حفظ‌الصحه و بچه‌داری، ورزش و ... را که در اواسط همین سال در شورای عالی معارف به تصویب رسید، از ابتکارات ایشان می‌باشد. (آرشیو، مصوب جلسه ۳۱ مورخ ۱۳۰۴/۶/۴) که بعدها دروسی مشابهی از جمله اصول معرفه‌النفس، علم تربیت، آموزش فن تدریس، تدبیر منزل نیز به آن برنامه اضافه شد. (آرشیو، مصوب جلسه ۱۱۸، مورخ ۱۳۰۷/۵/۳۰) دروس مذکور با برنامه درسی متوسطه نسوان همپوشانی فراوانی داشت، به طوری که این دو برنامه درسی با یک عنوان یعنی «دستور تعلیمات متوسطه نسوان به‌ضمیمه تعلیمات اختصاصی دارالمعلمت» برای ابتدایی (آرشیو، مصوب جلسه ۳۱ مورخ ۱۳۰۴/۶/۴) و «دستور تحصیلات دوره دوم نسوان و دارالمعلمت» برای متوسطه (آرشیو، مصوب جلسه ۱۱۸، مورخ ۱۳۰۷/۵/۳۰). در شورا به تصویب رسید.

۲-۱-۴ - از دارالمعلمین عالی تا دانش‌سرای عالی

فعالیت دارالمعلمین تا سال ۱۳۰۷ ش. تداوم یافت تا اینکه در این سال به دنبال گسترش مدارس متوسطه (دبیرستان) نیاز به دبیر برای این مدارس افزایش یافت. از این روی وزیر

وقت معارف، اعتمادالدوله قراگوزلو، درصدد گسترش دارالمعلمین مرکزی اعم از انتقال آن به ساختمان جدید، افزایش رشته‌های تحصیلی، استخدام اساتید فرانسوی و.. برآمد. (سالنامه دانش سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۳-۱۳۱۲: ۲) در این راستا در شورای عالی معارف اساسنامه جدیدی نیز برای دارالمعلمین تصویب شد که ساختار و شرایط مطلوبی را نوید می‌داد. نکته درخور توجه در این تحولات تغییر عنوان دارالمعلمین مرکزی به دارالمعلمین عالی مرکزی بود که در منابع به اختصار دارالمعلمین عالی نقل شده است. طبق ماده اول اساسنامه مذکور «دارالمعلمین عالی مرکزی مشتمل بر دو قسمت خواهد بود: قسمت ادبیات و قسمت علوم. قسمت ادبیات شامل شعبه فلسفه و ادبیات و شعبه تاریخ و جغرافیا است. قسمت علوم شامل سه شعبه فیزیک و شیمی، علوم طبیعی و ریاضیات خواهد بود و برای تمرین و آزمایش محصلین دارالمعلمین عالی یک دوره دوم متوسطه ضمیمه مدرسه مزبوره می‌گردد.» دوره آن نیز دو ساله بود. (آرشیو، مصوب جلسه ۱۴۸، مورخ ۱۳۰۸/۷/۲) اما تحول اساسی برای دارالمعلمین عالی توسط ریاست جدید آن در سال ۱۳۱۱ یعنی دکتر عیسی صدیق رقم خورد، زیرا وی موفق شد عمارت معروف باغ نگارستان که از کاخ‌های مشهور قاجاریه در مرکز شهر تهران و در محدوده میدان بهارستان است، به مرکز آموزش معلمان اختصاص دهد. (سالنامه دانش سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۳-۱۳۱۲: ۳-۲) صدیق با عزمی جزم درصدد ایجاد تحولاتی گسترده در این موسسه آموزشی برآمد. در گام نخست در تاریخ ۱۹ اسفند ۱۳۱۲ نام آن را به دانش سرای عالی تغییر داد. سپس امکانات جدیدی نظیر کتابخانه، آزمایشگاه‌های خاص شیمی، فیزیک، گیاه‌شناسی و... همچنین سالن مطالعه برای آن ایجاد کرد. (سالنامه، دانش سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۴-۱۳۱۳: ۲۶-۱) با تکاپوهای دکتر صدیق و به همت نمایندگان مجلس شورای ملی و اعضای شورای عالی معارف در این دوره جدید چندین مصوبه در راستای گسترش کیفی و کمی دانش سرا اعم از مقدماتی، عالی، پسران، دختران و شبانه به تصویب رسیده، اجرایی گردید که اهم آنها به شرح ذیل می‌باشد:

۲-۱-۴-۱ - قانون تربیت معلم:

این قانون^۴ در واقع همان «قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی» است (لوح

۱ - رساله دکتری ایشان اخیراً به فارسی ترجمه و منتشر شده است: ایران مدرن و نظام آموزشی آن: پایان‌نامه دکتری عیسی صدیق از دانشگاه کلمبیا در سال ۱۳۱۰ ش. ترجمه علی نجات غلامی، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)، ۱۳۹۷

۲ - دکتر عیسی صدیق از سال ۱۳۱۱ تا سال ۱۳۱۹ ریاست دانش سرای عالی را به عهده داشت که پس از ایشان دکتر ولی‌الله نصر به این سمت منصوب شد.

۳ - ضمن گزارش مختصری از جایگاه تاریخی و امکانات باغ نگارستان در همین سالنامه آمده است. گفتنی است وسعت ساختمان‌های متعدد، باغچه‌های وسیع، میدان ورزشی، درختان انبوه و سایر امکانات آن باغ باعث شد ساختمان تربیت معلمان برای چندین دهه در یک مکان تثبیت شود. به علت همین امکانات گسترده، به تدریج برخی مراکز آموزشی دیگر نظیر مدرسه فلاحت، مدرسه صنایع مستظرفه و مدرسه علمیه نیز به این کاخ باغ منتقل شدند

۴ - «قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی» معروف به قانون تربیت معلم، مصوب ۱۹ اسفند ۱۳۱۲ مجلس شورای ملی بود. این قانون در ۱۷

قانون، مصوب مجلس دوره نهم شورای ملی، مورخ ۱۹ اسفند ماه ۱۳۱۲) که طبق ماده نخست آن دولت مکلف شد بیست و پنج باب دانش سرای مقدماتی تأسیس نماید. سایر مفاد این قانون به اجمال شامل مجانی و شبانه‌روزی بودن آموزش دوساله برای دانش سرای مقدماتی جهت تربیت آموزگار و سه‌ساله برای تربیت دبیر در دانش سرای عالی، اختصاص اعتبار سالیانه به مبلغ پانصد هزار ریال در بودجه کشور برای گسترش دانش سراها، تعهد وزارت معارف به استخدام فارغ‌التحصیلان دانش سراها، پذیرش بازنشستگی معلمان با ۵۰ سال سن و ۲۰ سال سابقه تدریس و ... بود. (سالنامه دانش سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۳-۱۳۱۲: ۲۳-۱۸) نظامنامه اجرایی تأسیس این دانش سراها نیز در نیمه اول سال بعد - ۱۳۱۳ - در مجلس تصویب شد. (لوح قانون، مصوب مجلس دوره نهم شورای ملی، مورخ ۱۳۱۳/۵/۷). کما اینکه در گام نخست به همت وزیر با کفایت فرهنگ وقت علی اصغر حکمت، قانون تربیت معلم به‌خصوص بند مربوط به تأسیس سالیانه پنج دانشسرای مقدماتی در شهرهای تبریز، رشت، مشهد و شیراز در الویت قرار گرفت. (نوید، روح بخش، ۱۳۹۹: ۳۵۱-۳۵۰) البته قانون تأسیس دانشسراها بعدها با تصویب چند قانون دیگر از جمله «اساسنامه و دستور تحصیلات دانشسراهای مقدماتی» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۵۰، مورخ ۱۳۰۸/۵/۲۱)، «اساسنامه و دستور تحصیلات دانش سرای عالی» (آرشیو، مصوب جلسه ۲۸۴، مورخ ۱۳۱۳/۶/۲۰) و «نظامنامه شرایط پذیرش فارغ‌التحصیل‌های دانشسراهای مقدماتی در دانش سرای عالی» (آرشیو، مصوب جلسه ۳۳۰، مورخ ۱۳۱۵/۳/۲۶) تکمیل گردید.

۲-۱-۵- از دارالمعلمت تا دانش سرای دختران

همزمان تبدیل «دارالمعلمین» به «دانش سرا»، «دارالمعلمت» نیز به «دانش سرای دختران» تغییر نام داد و وزارت معارف برای جبران کمبود معلم و تأمین آموزگاران مدارس دخترانه، گسترش تربیت معلم دختران و تأسیس دانشسراهای مقدماتی دخترانه را بیش از پیش مورد توجه قرار داد. در گام نخست دانش سرای مقدماتی دختران براساس قانون تربیت معلم و «اساسنامه و برنامه دانشسراهای مقدماتی دختران» در تهران تأسیس شد. (آرشیو، مصوب جلسه ۳۳۹، مورخ ۱۳۱۵/۸/۱۲) کما اینکه طبق قانون مذکور نیز تأسیس یک دانش سرای عالی دخترانه در تهران و پنج دانش سرای مقدماتی دخترانه در ولایات در دستور کار وزارت معارف قرار داشت. (سالنامه دانش سرای عالی، سال تحصیلی ۱۳۱۳-۱۳۱۲: ۲۳-۱۸) در

ماده، اساس و بنیان نظام تربیت معلم در ایران را اعم از نظر کمی و کیفی ارتقاء داد. (برای متن قانون رک: نوید، مهدی و رحیم روح بخش، ۱۳۹۹، تربیت معلم به روایت اسناد شورای عالی معارف/فرهنگ/آموزش و پرورش، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، صص ۴۶۶-۴۶۳.

این راستا از سال تحصیلی ۱۳۱۵-۱۳۱۴ شمسی، دختران به دانش‌سرای عالی راه یافتند و در کلاسی با عنوان «کلاس مخصوص» شرکت کردند. حتی برای ترغیب آنان به شغل معلمی - با عنایت به برخی نگرش‌های سنتی و مذهبی جامعه - امتیازاتی نظیر امکان ارتقاء از دانشسرای مقدماتی به عالی فراهم شد. البته ناگفته نماند که اختصاص دروس پرورشی و تربیتی خاص دختران از جمله روان‌شناسی و اخلاق، دروس علمی به‌ویژه در زمینه بهداشت، نقاشی، تربیت بدنی، کشاورزی، فنون تربیت فرزند و بچه‌داری نیز در استقبال دختران از این کلاس‌ها و در نتیجه افزایش آگاهی آنان در امور مختلف فردی و اجتماعی کمک می‌کرد. لذا دانش‌سرا از این منظر درس زندگی و شیوه مدیریت خانهداری را به آنان می‌آموخت و با ارسال صورت این مواد درسی به دانشسراهای دختران در ایالات و ولایات مختلف، سعی در آموزش مهارت‌های نوین به دختران داشت.

۲-۱-۶- از اصلاح تا انحلال دانش‌سرای عالی

بعد از تثبیت جایگاه دانشسرا، شورای عالی فرهنگ به اقتضای شرایط قوانین جدیدی در راستای بهبود وضعیت معلمان تصویب کرد. از آن جمله طبق مصوبه «آیین‌نامه خدمات فنی و اداری و ساعات کار دبیران و آموزگاران» ساعات تدریس معلمان در هفته به شرح: ۳ سال اول خدمت ۲۲ ساعت، ۳ سال دوم ۲۰ ساعت، ۳ سال سوم ۱۸ ساعت، ۳ سال چهارم ۱۶ ساعت و باقیمانده دوره خدمت ۱۴ ساعت تعیین گردید.^۱

با این احوال شواهد و قرائن نشان می‌دهد از زمانی که دانشسرای عالی در سال ۱۳۱۳ با عنوان دانشکده علوم و ادبیات زیر مجموعه دانشگاه تهران قرار گرفت^۲، به تدریج جایگاه اصلی خود را از دست داد. «گزارش مشاوران ماوراء بحار» که بخشی از آن با عنوان «طرح توسعه هفت ساله دولت ایران با تاکید بر بخش آموزش» در سال ۱۳۲۸ تهیه شده، از «زوال و سقوط» تربیت معلم در این دوره سخن به میان آورده و پیشنهاد داده: «اقدامات فوری برای بازگشت پرستیژ و منزلت این مرکز آموزشی [تربیت معلم] موثر صورت پذیرد و امکانات و تجهیزات و پرسنل با کیفیت و غیره برای بهبود شرایط این نهاد فراهم شود.» (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۸: ۱۰۳) به نظر می‌رسد در پی اینگونه پیشنهادات و به خصوص به دنبال تحولات سیاسی ناشی از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و شائبه جذب دانشجو معلمان دانش‌سرا به

۱ - با این استدلال که «چون بر اثر مداومت در کار تدریس در دبیرستان، فرسودگی و خستگی در دبیران پدید می‌آید»
 ۲ - در سال ۱۳۲۱ دانشکده علوم و ادبیات (که در واقع همان شعبات ادبی و علوم دانشسرای عالی بود) از هم تفکیک شده و تحت عنوان دو دانشکده مجزا - زیر مجموعه دانشگاه تهران - به فعالیت خود ادامه دادند.

فعالیت‌های سیاسی تند دانشجویی در دانشگاه تهران، ساختمان و تشکیلات دانش سرا در سال ۱۳۳۴ از این دانشگاه جدا شد و مجدداً زیر نظر وزارت فرهنگ قرار گرفت. بعدها این استقلال با مصوبه قوه مقننه در ۱۷ آذر ۱۳۳۸ تکمیل گردید. در نهایت دانش سرای عالی در تاریخ ۳۱ مرداد ۱۳۴۲ منحل و «سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی» جایگزین آن شد. هرچند در آستانه این تحولات تکاپوهایی نیز برای گسترش آموزش‌های حرفه‌ای و مهارتی در تربیت معلم از جمله تصویب «اساسنامه کلاس تربیت معلم حرفه‌ای پسران» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۴۶، مورخ ۱۳۴۱/۷/۱۵) و «اساسنامه تربیت معلم آموزشگاه‌های حرفه‌ای دختران» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۴۷، مورخ ۱۳۴۱/۸/۶) صورت گرفت.^۱

ناگفته نماند که در همین دوره بنا بر ضرورت چندین مرکز تربیت معلم، خاص آموزش تخصصی معلمان در یک رشته یا حوزه خاص تأسیس شد که از آن جمله می‌توان به دانشسرای تربیت بدنی، دانشسرای کشاورزی، دانشسرای عشایری، تامین مربیان هنر و موسیقی، کلاس‌های کمک آموزگاری، تربیت معلم دوساله روستایی، مراکز تربیت معلم یک ساله، مرکز تربیت معلم دینی، مرکز تربیت معلم یشیوا (مخصوص کلیمیان)، تربیت معلم کودکان استثنایی، انستیتو مربیان هنری و مرکز تربیت معلم کودک اشاره کرد.

۲-۱-۷- تربیت معلم در دهه چهل

تحولات دهه چهل در حوزه‌های مختلف از جمله آموزش و پرورش مبتنی بر اصول انقلاب سفید بود. دو ویژگی مرتبط با آموزش و پرورش در این تحول یکی اولویت بخشی به حوزه آموزش روستایی و دیگری تغییر ساختار نظام آموزشی از کودکان تا مراحل عالی دانشگاهی بود. اقدام اخیر مهم‌ترین تحول در تغییر نظام و ساختار آموزشی تلقی می‌شد که بر اساس آن دوره ۶ ساله (ابتدایی)، ۳ (متوسط اول) و ۳ (متوسط دوم) تبدیل به ۵ ساله (ابتدایی)، ۳ (راهنمایی)، ۴ (متوسطه) شد. کما اینکه گسترش مدارس روستایی بواسطه افزایش مراکز تربیت معلم ایالتی به خصوص تأسیس دانشسرای خاص سپاه دانش به شرح ذیل در دستور کار قرار گرفت:

۲-۱-۷-۱- مراکز تربیت معلم ایالتی و ولایتی

بررسی تاریخ تربیت معلم حاکی است که به اقتضای نیازهای محلی اعم از استانی و حتی شهرستانی

۱- دکتر پرویز نائل خانلری، وزیر وقت فرهنگ نقش تعیین کننده‌ای در تصویب و اجرای این مصوبات داشت. وی بارها در خلال مذاکرات جلسات شورای عالی فرهنگ بر ضرورت گسترش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای معلمان و همچنین توسعه مراکز تربیت معلم روستایی به خصوص از طریق سپاه دانش تأکید کرده و توجه اعضای شورا را به عرصه‌های جدید تربیت معلم جلب می‌کرد.

بارها در شورای عالی معارف/ فرهنگ/ آموزش و پرورش، مجوز تأسیس مراکز تربیت معلم خاص یک استان با شرایط و امتیازات ویژه برای رفع نیازهای معلم آن استان صادر شده است؛ چنانکه گذشت نقطه عزیمت این رویکرد با قانون تربیت معلم در سال ۱۳۱۲ ش. کلید خورد. سپس در سال‌های بعد به دنبال افزایش تعداد مدارس در اقصی نقاط کشور، شورای عالی فرهنگ مجوز تأسیس مراکز تربیت معلم را در شهرهای مربوطه صادر کرد. از آن جمله طبق «اساسنامه کلاس تربیت معلم برای دارندگان دیپلم متوسطه» به ادارات فرهنگ آذربایجان شرقی (تبریز) و استان مرکزی (تهران) اجازه داد آموزشگاه‌هایی خاص شرایط و نیاز استانی خود تأسیس نمایند. (آرشیو، مصوب جلسه ۹۷۴، مورخ ۱۳۳۷/۷/۱۸). همچنین براساس «اساسنامه تربیت معلم آموزشگاه‌های حرفه‌ای دختران» مجوز تأسیس مرکز تربیت معلم یکساله «فقط برای دختران شهرستان‌ها» را مشروط به تعهد پنج سال خدمت در شهرستان مورد نیاز را داد. (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۴۷، مورخ ۱۳۴۱/۸/۶) در موارد خاص نیز «مجوز تأسیس آموزشگاه تربیت معلم دختر روستایی در دزفول» را صادر کرد.^۱ این امتیاز به گونه‌ای دیگر نیز برای شهرهای مرزی تعلق گرفت، از آن جمله طبق «مجوز تأسیس دبیرستان نمونه شبانه‌روزی و دانش‌سرای مقدماتی نمونه شبانه‌روزی در شهرهای مرزی کشور، مقرر گردید «وزارت آموزش و پرورش^۲ از محل صدی ده شهریه مدارس بابت کمک به دانش‌آموزان مستعد جنوب و نوار مرزی که مبلغ موجود آن ۸۶ میلیون ریال است، دبیرستان نمونه شبانه‌روزی و دانش‌سرای مقدماتی نمونه شبانه‌روزی را به‌طور مجزا در محل‌هایی که صلاح بدانند، ایجاد نماید. دانش‌آموزان این موسسات از کلیه شهرهای نوار مرزی که در زیر نام برده می‌شود، به تناسب و ضوابطی که در هر سال از طرف شورای عالی آموزش و پرورش تعیین می‌شود، انتخاب و اعزام می‌گردند: برازجان، بوشهر، بندرلنگه، میناب، بندرعباس، چابهار، خاش، سراوان، زابل، سرخس، مریوان، بانه، نقده، تربت جام، ماکو، شاهپور، اهر (ارسباران)، دره‌گز، شیروان، بجنورد، بهبهان، دشت میشان، مهاباد، پاره، قصر شیرین، ایلام، دهلران، سوسنگرد.» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۷، مورخ ۱۳۴۷/۱۰/۲۲)

۲-۱-۷-۲- مراکز تربیت معلم حرف روستایی

برای گسترش مشاغل و حرف روستایی در گام نخست، گسترش مراکز تربیت معلم حرفه‌ای پسران و دختران مورد توجه قرار گرفت. چنانکه بر اساس «اساسنامه کلاس تربیت معلم حرفه‌ای پسران» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۴۶، مورخ ۱۳۴۱/۷/۱۵) مقرر گردید، همچون دوره‌های یکساله تربیت معلم آموزگاری: «به‌منظور تربیت معلم برای تعلیم در آموزشگاه‌های حرفه‌ای

۱- با این استدلال که «در دهات خوزستان دختر فارغ‌التحصیل ششم ابتدایی پیدا نمی‌شود، پذیرفتن دختران روستایی که تحصیلات آن‌ها کمتر از ششم ابتدایی باشد، بلا مانع است.» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۷۵، مورخ ۱۳۴۳/۳/۳۱)

۲- لازم به تذکر است که با تغییر نام وزارت فرهنگ به وزارت آموزش و پرورش، عنوان شورای عالی فرهنگ نیز به شورای عالی آموزش و پرورش تغییر یافت. اما شماره جلسات شورا - برخلاف مرحله قبل در تغییر عنوان شورای عالی معارف به شورای عالی فرهنگ در سال ۱۳۱۷ - از شماره ۱ (یک) شروع شد.

کشور کلاسی به نام کلاس یکساله تربیت معلم حرفه‌ای پسران تشکیل می‌گردد.» در تداوم همین هدف، در آغاز دهه پنجاه، برنامه‌های خاصی نیز برای تربیت معلم دختران در مناطق روستایی در دستور کار قرار گرفت، که بر اساس ماده نخست «اساسنامه دانش‌سراهای روستایی دختران» (آرشیو، مصوب جلسه ۹۳، مورخ ۱۳۵۱/۴/۲۲) هدف از آن: «تربیت دختران روستایی برای آموزگاری در کلاس‌های اول تا پنجم دبستان‌های روستاها است.» داوطلبان این مراکز که از خود روستا بودند، می‌بایست در روستا نیز تدریس می‌کردند. این دانش‌سرا شبانه‌روزی و مدت آن یک سال تعیین گردید.

۲-۱-۷-۳- دانشگاه سپاهیان انقلاب

اما مهم‌ترین اقدام در این دهه برای گسترش سوادآموزی در روستاها، تشکیل سپاه دانش براساس اصل ششم اصول انقلاب سفید بود. طبق این اصل، افراد دیپلمه می‌توانستند به جای خدمت نظام وظیفه سربازی، به عنوان معلم بعد از یک دوره آموزش نظامی، در روستاها به تدریس در کلاس‌های ابتدایی بپردازند. سپاه دانش وسیله‌ای موثر و کم‌خرج و تا حدودی آسان برای رفع کمبود معلم برای مبارزه با بی‌سوادی بود. سپاهیان دانش به دورترین و محروم‌ترین دهات فرستاده می‌شدند تا در آنجا مدارس باز کرده، معلمی کنند. وظیفه آنان هم فقط آموزش خواندن و نوشتن و حساب کردن نبود بلکه مفاهیم و فواید عمرانی، بهداشتی و کشاورزی نوین را نیز به اطفال و خانواده آنها می‌آموختند. برای این منظور متولیان نظام آموزشی طبق ماده نخست «اساسنامه کلاس تربیت آموزگار از سپاهیان دانش» در صدد جذب و استخدام انحصاری معلمان سپاه دانش برای شغل آموزگاری در دهات از سال تحصیلی ۱۳۴۴-۱۳۴۳ برآمدند (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۵۷، مورخ ۱۳۴۲/۶/۲۴). در گام بعدی برای تربیت راهنمای‌های تعلیماتی سپاهیان دانش، آموزش و پرورش اقدام به تأسیس دانش‌سرای عالی سپاهیان دانش نمود تا بدینوسیله بتواند در کار سپاهیان دانش نظارت کند. برای این منظور ۲۵۰ نفر از لیسانسیه‌های دانش‌سرای عالی سپاه دانش که هرکدام پنج سال سابقه خدمت داشته و رشته تعلیمات ابتدایی را طی کرده بودند، انتخاب شده تا وظیفه راهنمایی سپاهیان دانش را به عهده بگیرند. دکتر اقبال قاسمی پویا یکی از فارغ‌التحصیلان این دانش‌سرا، در مقاله‌ای فراز و فرود آن را به نگارش درآورده است. کلیات مقاله ایشان حاکی است دانش‌سرای عالی سپاه دانش (تأسیس ۱۳۴۳) که به دانشگاه سپاهیان انقلاب و سپس به دانشگاه ابوریحان بیرونی تغییر نام داد، یکی از مراکز تربیت معلم وابسته به «سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی» زیرمجموعه

وزارت آموزش و پرورش بود. از دستاوردهای این دانشگاه طی ۱۵ سال فعالیت تا ۱۳۵۷ تربیت ۱۸۰۰ فارغ‌التحصیل معلم با درجه‌های فوق‌دیپلم و لیسانس بود. (قاسمی پویا، ۱۳۹۸: ۶۸۶-۶۵۸)

۲-۱-۷-۴- دانشسرای دوره تحصیلی راهنمایی

اما یک تحول دیگر در این دهه تأسیس دانشسرای خاص تربیت معلم برای دوره تحصیلی راهنمایی بود. این معلمان نیاز به تخصص راهنمایی و مشاوره برای هدایت تحصیلی دانش‌آموزان از دوره راهنمایی به دوره متوسطه داشتند. برای این منظور از سال ۱۳۴۹ ش. طی برگزاری جلساتی در شورای عالی فرهنگ «اساسنامه دانشسراهای دوره راهنمایی تحصیلی» (آرشیو، مصوب جلسه ۵۴، مورخ ۱۳۴۹/۳/۱۷) به تصویب رسید. براساس ماده ۵ این اساسنامه «در دانشسراهای دوره راهنمایی تحصیلی معلمان مورد نیاز برای تدریس علوم، ادبیات و علوم انسانی، زبان خارجه و شناخت حرفه‌وفن در چهار گروه مختلف تربیت می‌شوند» البته دو سال بعد طبق مفاد «اساسنامه دانشسراهای راهنمایی» (آرشیو، مصوب جلسه ۱۰۴، مورخ ۱۳۵۱/۱۱/۱۷) تعداد رشته‌ها به شش رشته- با اضافه شدن علوم ریاضی و تربیت بدنی- گسترش یافت. این قوانین در سال‌های بعد تا تصویب مقرراتی اعم از آیین‌نامه امتحانات، جدول دروس درسی و ... تکمیل گردید.

۲-۱-۸- تربیت معلم بعد از انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ تحول فرهنگی را مهم‌ترین غایت خود می‌دانست. بر این اساس آموزش و پرورش به‌عنوان مهم‌ترین عرصه فرهنگی باید تغییر بنیادی می‌کرد و مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی بازتولید می‌شد. بر این اساس لازم بود از نقش و جایگاه معلمان تبیین جدیدی به عمل آید. به طوری که از همان آغاز طرح‌های چندی از جمله پیشنهاداتی برای اصلاح تربیت معلم مطرح و مذاکرات مربوط به آن در شورای عالی آموزش و پرورش شروع شد. بررسی صورت مذاکرات شورا حاکی از توجه جدی به این حوزه با نگاه انقلابی است. به طوری که در اهداف تربیت معلم طبق «اساسنامه مراکز تربیت معلم» مصوب سال ۱۳۶۲ که

۱- از دهها طرح دریافتی- موجود در آرشیو مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش- عناوین برخی از طرح‌های مربوط به تربیت معلم عبارت‌اند از:

- طرح پیشنهادی به شورای عالی آموزش و پرورش، برای تشکیل سازمان کل تربیت معلم کشور از دکتر یدالله سبحانی، دی‌ماه ۱۳۵۹.
- طرح تربیت معلم و مربی از محمدطاهر معیری، پیشنهاد مطرح‌شده در جلسه ۲۳۸ شورای عالی آموزش و پرورش، مورخ ۱۳۶۰/۲/۲۷.
- تربیت معلم و مسایل آن از دکتر غلامحسین شکوهی، مرداد ۶۰.
- البته در دهها طرح دیگر مربوط به آموزش و پرورش، بخشی هم به پیشنهاداتی راجع به تربیت معلم اختصاص یافته است.

جزو اولین مصوبات مربوط در شورا است، از «تربیت معلمان صالح، ذی‌فن، آگاه و معتقد به ولایت فقیه مورد نیاز آموزش و پرورش» سخن به میان آمده و تأکید شده: «کلیه فعالیت‌های آموزشی و تربیتی و محتوای برنامه‌های مراکز تربیت معلم باید منطبق بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بوده، روح انقلاب اسلامی بر آن‌ها حاکم باشد.» در این اساسنامه بر مدت دو ساله تحصیل دانشجو معلمان به صورت شبانه‌روزی و با دریافت حقوق کارآموزی اشاره شده است (آرشیو، مصوب جلسه ۳۱۱، مورخ ۱۳۶۲/۶/۲). کما اینکه در شش ماه بعد همان سال که شورای عالی آموزش و پرورش در صدد تدوین «اساسنامه دانش‌سراهای تربیت معلم برای دوره تحصیلی ابتدایی» برآمد، نیز همین رویکرد به چشم می‌خورد: «دانش‌سراهای تربیت معلم به منظور تربیت آموزگاران صالح، آگاه به مسائل تعلیم و تربیت اسلامی و ذی‌فن و معتقد به ولایت فقیه و آشنا به فنون مقدماتی نظامی برای تربیت و تعلیم در دبستان‌ها، بالاخص در روستاها و مناطق محروم سراسر کشور تأسیس می‌گردد.» (آرشیو، مصوب جلسه ۳۳۳، مورخ ۱۳۶۲/۱۲/۳).

به هر حال در پی این مصوبات و به خصوص با مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر تشکیل «گروه هماهنگی برنامه‌های تربیت معلم» به ریاست وزیر آموزش و پرورش و با حضور کارشناسان دو وزارتخانه آموزش و پرورش و آموزش عالی در شهریور ۱۳۶۳ و مذاکرات اعضای این گروه، به تدریخ ساختار کلی تربیت معلم شکل گرفت و بعدها با مصوبات جدید از جمله «تأسیس دوره کاردانی پیوسته دانش‌سراهای تربیت معلم» بر جذب آموزگار در مناطق محروم از میان فارغ‌التحصیلان سال دوم نظری تأکید کرد. (آرشیو، مصوب جلسه ۶۲۵، مورخ ۱۳۷۷/۶/۷) کما اینکه شورا در سال‌ها اخیر ضمن تصویب «طراحی نظام معلمی جمهوری اسلامی ایران» به پیشنهاد وزارت آموزش و پرورش (آرشیو، مصوب جلسه ۷۶۴، مورخ ۱۳۸۷/۲/۳)، «سوگندنامه معلمی» (آرشیو، مصوب جلسه ۹۲۹، مورخ ۱۳۹۵/۱/۳۰) و مخصوصاً «برنامه زیر نظام تربیت معلم و تامین منابع انسانی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران» از مجموعه زیر نظام‌های شش‌گانه سند ملی آموزش و پرورش را تصویب کرده است. (آرشیو، مصوب جلسه ۹۶۵، مورخ ۱۳۹۸/۴/۱۷)

البته در این راستا با تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی و بعدها دانشگاه پیام نور، تربیت بخشی از معلمان مورد نیاز در شرایط اضطراری به عهده این مراکز آموزشی واگذار گردید. این شیوه تامین معلم از طریق مراکز آموزش عالی به تدریج از دهه هشتاد رونق گرفت و بخشی از متولیان نظام آموزشی به این نتیجه رسیدند که اصولاً آموزش و پرورش معلمین مورد نیاز را از طریق

دانشگاه‌ها تامین نماید. به این ترتیب برخی از مراکز تربیت معلم تعطیل و یا برای سایر نیازهای آموزشی مورد استفاده قرار گرفت. این امر تا آنجا مورد توجه قرار گرفت که در کنکور سال ۱۳۸۷ ش. برای مراکز تربیت معلم، دانشجویی پذیرفته نشد. کما اینکه در این راستا از شیوه‌های جدیدی از پذیرش معلم با عناوین سرباز معلم، معلم حق‌التدریسی، استخدام مربیان نهضت سوادآموزی و ... نیز استفاده شد. (صافی، ۱۳۸۷: ۹۶) البته این رویکرد در سال‌های اخیر با تأسیس دانشگاه فرهنگیان از سال ۱۳۹۰ ش. سمت و سوی دیگری یافته است، به این ترتیب که مقرر شده آموزش و پرورش معلمین مورد نیاز خود را از طریق این دانشگاه تامین نماید؛ هرچند طبق ماده ۲۸ «اساسنامه دانشگاه فرهنگیان» مجوز به کارگیری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی را نیز با شرایطی ممکن ساخته است. (شورای عالی انقلاب فرهنگی، اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، جلسه ۷۰۴، مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۶)

۲-۱-۹- نتیجه‌گیری

از بررسی تشکیل و سیر تحول صد سال تربیت معلم در ایران چند نکته قابل توجه و تامل به نظر می‌رسد: نخست اینکه بنای تربیت معلم در آغاز به‌خصوص در سال‌های ۱۳۱۵-۱۳۱۲ با عنایت به تدبیر و تخصص متولیان وقت نظام آموزشی، به‌ویژه اعضای شورای عالی معارف، به‌صورت بنیادی و اساسی پایه‌گذاری گردید؛ به‌طوری که این ساختار با اندک اصلاحاتی در دوره‌های بعدی تداوم یافت.

نکته دوم اینکه از همان آغاز شکل‌گیری تربیت معلم در ایران، به‌خصوص با تأسیس دانشگاه تهران، تمایل و وابستگی ساختاری تربیت معلم به دانشگاه در آن قوت گرفت. به‌مرور گرایش به اینکه مراکز تربیت معلم ذیل دانشگاه و بعدها وزارت علوم قرار بگیرد، شدت یافت. به‌طوری که در پی انحلال «سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی» (تأسیس ۱۲ مرداد ۱۳۴۲) و به دنبال ایجاد وزارت علوم و آموزش عالی در سال ۱۳۴۶ تربیت معلم زیرمجموعه این وزارتخانه جدیدالتأسیس قرار گرفت. بعدها نیز با تصویب «شورای گسترش آموزش عالی» در سال ۱۳۵۳ به دانشگاه تربیت معلم تغییر نام داد. کما اینکه در تداوم همین رویکرد در بهمن ۱۳۹۰ بخشی از دانشگاه تربیت معلم تفکیک و با عنوان دانشگاه خوارزمی ذیل وزارت علوم قرار گرفت.^۱ البته با تدوین اساسنامه دانشگاه فرهنگیان از تجمیع و تمرکز سایر مراکز تربیت معلم در کشور

۱ - گفتنی است که ساختمان اصلی مرکز تربیت معلم از سال‌های نخستین تأسیس در خیابان شهید مفتاح قرار داشت. متأسفانه در پی درخواست مسئولان و هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم در سال ۱۳۹۰ ش. این دانشگاه به دانشگاه خوارزمی تغییر نام یافت. مدتی بعد دانشگاه علوم اقتصادی نیز با دانشگاه خوارزمی ادغام گردید.

و تصویب آن در شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۹۰ سعی شده است این دوگانگی مرتفع شود. در حال حاضر این دانشگاه وابسته به آموزش و پرورش و منطبق با قوانین و ضوابط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری فعالیت می‌کند و از امتیازات و استانداردهای دانشگاهی برخوردار است. اما این دوگانگی چنان که این نوشتار نیز نشان می‌دهد از تنوع در نام شامل دارالمعلمین، دانش سرا، تربیت معلم، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه پیامبر اعظم (ص)، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، دانشگاه فرهنگیان و... تا سایر عرصه‌هایی نظیر تکثر نام و وابستگی سازمانی شاگردان آن اعم از محصلان، متعلمین، دانش‌آموزان، دانشجویان، دانشجو معلمان و... حتی عرصه‌های حقوقی، اداری و... نیز سرایت کرده است.

سوم اینکه با وجود برخی اقدامات، تمرکزگرایی افراطی مانع از استقلال عمل نسبی شعبات استانی و شهرستانی تربیت معلم شده است. با همه این احوال در سیر تاریخی تحول تربیت معلم در ایران می‌توان برخی نقاط عطف نظیر اهتمام ویژه به دانش سرای دختران، گسترش تربیت معلم روستایی، تأسیس دانشگاه سپاهیان انقلاب و اخیراً تشکیل دانشگاه فرهنگیان را از افتخارات آن برشمرد.

۲-۲- روند تأسیس دانشسراها و مراکز تربیت معلم در استان

خراسان رضوی همگام با دیگر مناطق کشور گام در راه تعلیم و تربیت جدید گذاشته است، هر چند نسبت به تبریز و تهران و رشت چند صباحی دیرتر، اما پس از انقلاب مشروطه مدارس نوین تأسیس شدند، چگونگی تأمین مدرس و معلم برای این مدارس مهم بوده است. در شروع به کار مدارس جدید یکی از راه‌های تأمین معلم، کمک گرفتن از حوزه‌های علمیه و روحانیان بوده است و در گام دوم از طریق انجمن‌های معارفی و با حمایت تجار و بازاریان و نواندیشان جدید معلم مدارس جدید تأمین شده است. در مشهد، انجمن خیریه سعادت - انجمن معارف و شرکت علمیه - کمیته ایالتی حزب دموکرات - آستان قدس و اشخاصی همانند محمدعلی مدیر - میرزا حسن رشدیه در دوران تبعید در مشهد - سیدحسن علمی - حاج اسدالله خامنه از جمله معارف دوستانی بودند که اقدام به تأسیس مدرسه کرده‌اند همین افراد در مشهد اقدام به استخدام معلم برای مدارس خود کرده‌اند تا معارف جدید شکل بگیرد. (آقاملایی، ۱۳۸۴: ۷۲-۶۲)، در گام سوم استخدام معلم با بستن قرارداد از طریق وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه انجام شده است. و با گسترش مدارس جدید وزارت معارف اقدام به استخدام معلم به طور رسمی و دولتی برای مدارس از جمله خراسان نموده است. (آقاملایی، ۱۳۸۴:

تحولات عصر پهلوی اول و گام‌های معارفی جدید و افزایش مدارس اقدامات فراوانی انجام شد و یکی از مهمترین اقدامات تأسیس دارالمعلمان و پس از آن تأسیس دانشسراها بود که توجهی خاص به ایالات و استان‌ها برای تربیت معلم بومی شده است. قانون تربیت معلم در اسفند ۱۳۱۲ ش. به تصویب رسید به موجب این قانون دولت مکلف شد از اول فروردین ماه ۱۳۱۳ تا مدت ۵ سال، ۲۵ باب دانشسرای مقدماتی و یک باب دانشسرای عالی دختران در تهران و استان‌ها تأسیس و دانشسرای عالی پسران را نیز تکمیل نماید.

نیاز به معلمان زن دولت را برآن داشت که آمار پذیرش در این بخش را بالا ببرد و در شهر تبریز و تهران آمار پذیرش دختران چند برابر پسران گزارش شده است و از آنجا که تامین معلم برای مدارس پسران، به کمک مکتب داران و روحانیان امکان پذیر بوده است، وزارت معارف تعداد نیروی بیشتری را برای دانشسراهای مقدماتی دختران پذیرش کرده است. در گزارش سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ و ۱۳۱۷-۱۳۱۶ اداره کل نگارش وزارت فرهنگ، تعداد پذیرش دانش‌آموز دختر دانشسرا همچنان از دانشسراهای پسرانه بیشتر و در اکثر مراکز استانی گاه چند برابر پسرانه دانش‌آموز پذیرش شده است، بنا به آماروزارت فرهنگ شهر مشهد در سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ تعداد ۵۷ پسر و در سال تحصیلی ۱۳۱۷-۱۳۱۶ تعداد ۱۴۸ پسر پذیرش داشته است، و تعداد ۱۲۰ دختر در سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ و ۱۱۹ دختر در سال ۱۳۱۷-۱۳۱۶ برای ورود به دانشسرای مقدماتی دختران در مشهد انتخاب شده‌اند (سالنامه و آمار وزارت فرهنگ ۱۶-۱۳۱۵: ۱۷-۱۳۱۶، ص ۲۲۵)، ناگفته نماند که آمار دانشسرای پسران و دختران مشهد، در سالنامه خراسان آمار سال ۱۳۱۶-۱۳۱۵ با سالنامه کشوری تفاوت دارد در این سالنامه، آمار پسران ۵۷ نفر و دختران ۱۲۰ نفر ذکر شده که در پسرانه ۴ دبیر مرد و در دختران ۵ دبیر زن و ۲ دبیر مرد مشغول تدریس بوده‌اند (سالنامه خراسان، ۱۳۱۶-۱۳۱۵، ص ۲۴-۲۰)، باید توجه داشت که تعداد آمار پذیرش دانش‌آموز دختر و پسر دلیل بر ثبت نام و حضور در دانشسراها نیست، به دلیل آماده نبودن شرایط از نظر فضا و امکانات شبانه روزی و همچنین جلوگیری خانواده‌ها به خصوص در مورد دختران در اولین سال‌های تأسیس دانشسراهای دختران استقبال چندانی از تحصیل نمی‌شده است به همین علت آمار ظرفیت پذیرش با دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در دانشسراها تطبیق ندارد، دانشسرای مقدماتی دخترانه در شهر مشهد یک سال بعد از دانشسرای پسرانه تأسیس شده است و سال‌ها به دلیل در اختیار نداشتن ساختمان مستقل در دو کلاس ضمیمه دبیرستان شاهدخت بوده و اداره شده است و پس از مشهد بیرجند دومین شهر خراسان است که در سال ۱۳۱۶ دانشسرا در این شهر

تأسیس شده است. و در سال‌های بعد در دیگر مناطق استان هم دانشسرای پسران و دختران تأسیس شده است.

دانشسراها تا مدت‌ها به دلیل کمبود امکانات و همچنین گسترش مدارس و نیاز آموزش و پرورش به معلم، نتوانستند کمبود معلم در آموزش و پرورش را تامین کنند و لذا آموزش و پرورش را برآن داشت تا هر چند وقت یکبار در نحوه پذیرش و استخدام معلم تجدید نظر کند. از جمله برگزاری دوره کمک آموزگاری: در سال ۱۳۲۳ یک دوره کمک آموزگاری در کشور برگزار شده است که دانش آموزان کلاس ششم ابتدایی پس از پایان تحصیل و امتحان وارد این دوره دوساله می‌شدند به گفته محمد جابانی از پذیرفته شدگان این دوره، فقط یکبار در خراسان به این روش معلم انتخاب و دارندگان تصدیق ششم ابتدایی پس از گذارندن دوره دوساله به عنوان کمک آموزگار استخدام شدند این دوره دوساله در سال ۱۳۲۵-۱۳۲۳ در مشهد و قوچان برگزار شد. (جابانی ، مصاحبه، ۱۳۹۷/۴/۲۱)

در سال ۱۳۲۷ ش. به منظور تأمین و تربیت معلم ورزش برای مدارس کشور، اساسنامه دانشسراهای تربیت بدنی به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید، شرط ورود به این دانشسراها داشتن گواهینامه سوم متوسطه و دوران تحصیل آن ۲ سال تعیین شده بود. در خراسان و مشهد هم دوره تربیت بدنی برگزار و دانش آموزان این رشته در همان دانشسرای مقدماتی مشهد مشغول درس خواندن شدند و در آمارهای ارائه شده سالیانه به عنوان دانشسرای تربیت بدنی ذکر می‌شود. (ظریفیان، مصاحبه، ۱۳۹۸/۸/۲۴؛ آمار فرهنگ ایران، ۱۳۴۱، ص ۷۰) روزنامه آفتاب شرق هم از راه اندازی کلاس تربیت بدنی در محل دانشسرای پسران مشهد گزارشی ارائه می‌دهد: «با اقدامات اداره فرهنگ استان نهم از هفته قبل کلاس اول دانشسرای تربیت بدنی پسران در محل دانشسرای پسران تشکیل شده است در این دانشسرا تعداد ۱۵ نفر دانش آموز که از بین ۸۳ نفر داوطلب انتخاب شده اند ادامه تحصیل می‌دهند.» (روزنامه آفتاب شرق، ۱۳۳۴/۱۱/۱۴، ص ۴)

یکی از قدیمترین دانشسراها در مشهد دانشسرای کشاورزی بوده که در سال ۱۳۲۸ تأسیس شده است و در این مدارس کسانی تربیت می‌شدند که باید در دهات به کار تعلیم و تربیت فرزندان کشاورزان بپردازند. بنا به گزارش مجله آموزش و پرورش این دانشسرا از بدو تأسیس در سال ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۸ ۲۶۸ نفر از این دانشسرا فارغ التحصیل شده اند. (مجله آموزش و پرورش ، ۱۳۳۸، ص ۶۴)

در سال ۱۳۳۴ خ. اساسنامه دانشسراهای عشایری به منظور تأمین آموزگار برای دبستان‌های

عشایری به تصویب رسید، با اینکه خراسان یک مرکز عشایری در کشور بوده است اما در فهرست آمار سالیانه وزارت آموزش و پرورش و گزارش‌های عملکرد استانی ذکری از دانشسرای عشایری در استان به میان نیامده است و به نظر می‌رسد از همان دانش‌آموختگان دانشسرا، معلم برای مدارس عشایری تامین می‌شده است و یا از طریق جذب نیروی حق‌التدریس به ویژه در بعد از انقلاب معلم مدارس عشایری تامین شده است. امروزه در خراسان رضوی عشایر کوچ‌نشین به مانند گذشته جمعیتی ندارند و کوچ به معنای گذشته انجام نمی‌شود.

از دهه ۱۳۳۰ به بعد در شهرهای بزرگ خراسان دانشسرا تأسیس شد و تلاش شد که از طریق بومی‌گزینی و یا سهمیه به مناطق همجوار معلم مورد نیاز مدارس سطح استان تامین شود، سال تحصیلی ۱۳۴۰ در خراسان این تعداد دانشسرا فعالیت دارد، بیرجند یک دانشسرای مقدماتی با ۳۸ نفر، مشهد ۲ دانشسرای مقدماتی با ۱۶۹ نفر و یک دانشسرای کشاورزی با ۵۹ نفر و نیشابور یک دانشسرای مقدماتی با ۳۰ دانش‌آموز و دانشسراهای با عنوان دانشسرای تربیت بدنی هم ضمیمه دانشسرای مقدماتی معلم تربیت بدنی آموزش می‌دادند. (آمار فرهنگ ایران، ۱۳۴۰: ۹۴-۹۲)

در سال ۱۳۳۸ ش. دولت برای تربیت تعداد بیشتری آموزگار اقدام به تأسیس دوره یکساله تربیت معلم نمود و به تدریج دوره یکساله را جانشین دانشسرای مقدماتی کرد، شرط ورود به این دوره داشتن دیپلم کامل متوسطه بود و به دانش‌آموختگان آن فوق دیپلم داده می‌شد (مجله آموزش و پرورش، ۱۳۳۸: ۶۰) این تغییرات همچنان تا سال ۱۳۴۹ ش. ادامه داشت. و در خراسان هم دوره کلاس‌های یکساله در دو شهر مشهد و بیرجند برگزار شده است و از سال ۱۳۴۶ به بعد به قوچان هم سهمیه‌ای داده شد. محل تشکیل این کلاس‌ها در شهر مشهد دانشسرای مقدماتی پسران و دختران بوده است. با گسترش کلاس‌های یکساله تربیت معلم، دانشسرای مقدماتی از جمله دانشسرای مقدماتی مشهد تعطیل شد. با گذشت زمان دست‌اندرکاران تربیت معلم به این نتیجه رسیدند که بهترین روش تربیت معلم دانشسراهای مقدماتی می‌باشد و مجدد تصمیم به بازگشایی تعدادی از این نوع مراکز می‌گیرند و موضوع بازگشایی مجدد دانشسرای مقدماتی، بحث روز مطبوعات، از جمله روزنامه خراسان هم می‌شود و این روزنامه در اهمیت دانشسرای مقدماتی مقاله مفصلی را در اهمیت دانشسراها به چاپ می‌رساند. با گذشت زمان دست‌اندرکاران تربیت معلم به این نتیجه رسیدند که بهترین روش تربیت معلم دانشسراهای مقدماتی می‌باشد و مجدد تصمیم به بازگشایی تعدادی از این نوع مراکز می‌گیرند و موضوع بازگشایی مجدد دانشسرای‌های مقدماتی، بحث روز مطبوعات، از جمله روزنامه خراسان هم

می‌شود و این روزنامه در اهمیت دانشسرای‌های مقدماتی مقاله مفصلی را به چاپ می‌رساند. (روزنامه خراسان، ۱۳۴۴/۱۰/۳۰، ص ۲-۱)

آمار اجمالی وزارت آموزش و پرورش در سال ۴۷-۱۳۴۶ خراسان را دارای چهار دانشسرا و ۲ تربیت معلم ذکر می‌کند، بجزورد یک دانشسرای دختران با ۳۰ نفر - بیرجند یک دانشسرای دختران با ۴۰ نفر - سبزوار یک دانشسرای دختران با ۳۰ نفر و مشهد یک دانشسرای دختران با ۱۲۱ نفر و دو مرکز تربیت معلم یکی در قوچان با ۶۰ نفر و یکی هم مشهد با ۲۴۹ نفر مشغول تربیت معلم بوده اند که این دو مرکز تربیت معلم یعنی دوره یکساله تربیت معلم در همان محل دانشسرای مقدماتی برگزار می‌کرده‌اند.

در سال ۱۳۴۸ دانشسراهای راهنمایی تحصیلی در تهران و شهرستان‌های رشت، تبریز، همدان، کرمانشاه، اهواز، شیراز، کرمان، مشهد، اصفهان و ساری تأسیس شد. تأسیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی، با توجه به تغییر در ساختار آموزش و پرورش و پیش بینی دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵ ش. صورت گرفت. پس از گذراندن دوره دوساله به دانش آموختگان فوق دیپلم داده می‌شد و جذب مدارس راهنمایی تحصیلی می‌شدند. و در خراسان ابتدا در سال ۱۳۴۸ در مشهد و در سال تحصیلی ۱۳۵۵-۱۳۵۴ واحدی از این دانشسرا در نیشابور هم تأسیس شد. (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۷۱) خراسان به دلیل وسعت و پراگندگی جمعیت و جغرافیا همیشه از استان‌های بوده و هست که دانشسرا و یا تربیت معلم در شهرستان‌های آن تأسیس و گسترش پیدا کرده است.

در سال ۱۳۵۱ ش. مراکزی برای تأمین مربی کودک تأسیس شد. و در خراسان و شهر مشهد هم مرکز مربی کودک در خیابان آخوند خراسانی تأسیس و تا سال ۱۳۵۸ فعالیت آموزشی داشته است که علاوه بر مشهد در شهر قوچان هم مربی کودک تربیت شده است.

آمارهای دانشسراهای خراسان به تناوب در دیگر نشریات از جمله مجله آموزش و پرورش در سال ۱۳۳۶ درج شده است این مجله آمار دانشسراهای خراسان را ۵ مرکز نام می‌برد سه مرکز در شهر مشهد و یک مرکز پسرانه در بیرجند و یک پسرانه هم در نیشابور که دانشسرای پسرانه مشهد ۳۲ نفر سال اول و ۳۰ نفر سال دوم و ۸ نفر دانش آموز تربیت بدنی دارد و همچنین ۳۰ نفر سال اول و ۲۳ نفر سال دوم در دانشسرای کشاورزی مشهد مشغول به تحصیل بوده اند و در دخترانه مشهد فقط ۸ نفر تربیت بدنی در گزارش آمده است، نیشابور جمع سال اول و دوم ۲۲ نفر، بیرجند در جمع ۴۰ نفر دانش آموز داشته است (مجله آموزش و پرورش، اردیبهشت ۱۳۳۶: ۷۲)

در سال‌های بعد از جمله « سالنما و راهنمای مشهد» به سال ۱۳۳۸-۱۳۳۷ ضمن ارائه آمار مدارس شهر مشهد آماری نیز از دانشسراهای شهر مشهد آورده است که، در دانشسرای پسران ۹۸ نفر، دانشسرای دختران ۱۰۷ نفر، دانشسرای کشاورزی ۶۵ نفر و دانشسرای تربیت بدنی ۱۲۳ نفر مشغول به تحصیل بوده‌اند. (وظیفه‌دان سرو، ۱۳۳۸: ۲۲۲) در سال ۱۳۴۶-۱۳۴۷ استان خراسان دارای ۴ دانشسرا در بجنورد با ۳۰ نفر- بیرجند با ۳۰ نفر - سبزوار ۳۰ نفر- قوچان ۶۰ پسر و ۲ تربیت معلم (یک دانشسرا و یک تربیت معلم) در مشهد با ۱۲۱ دختر ۱۲۸ پسر مشغول به کار بوده اند، در مشهد دانشسرای پسران به دلیل تامین معلم از طریق کلاس‌های یکساله تربیت معلم تعطیل شده و در این نوع گزارش‌ها منظور از تربیت معلم همان کلاس‌های یکساله است. گزارشی از دانشسرای نیشابور هم در این فهرست دیده نمی‌شود دانشسرای نیشابور که از سال ۱۳۳۰ فعال بوده است به دلایل پاره‌ای از مشکلات دانشسرا از نیشابور گرفته و به سبزوار داده می‌شود. (نشریه خیام نامه، ۱۳۹۵/۱۱/۱۲)

با گسترش مدارس در سطح کشور و نیاز بیشتر برای معلم به خصوص در مراکز روستایی به تدریج بر تعداد مراکز دانشسرای مقدماتی افزوده گشت، به طوری که در شهرستان‌ها نیز دانشسرا تأسیس شد. در استان خراسان نیز این روند انجام شد و در سال تحصیلی ۱۳۵۳ دانشسرای مقدماتی دختران در مناطق کشور از جمله شهرستان‌های استان خراسان نیز گشایش یافت، دانشسرای مقدماتی دخترانه بجنورد، سبزوار و نیشابور هر کدام با پذیرش ۸۰ دختر کار خود را آغاز کردند و همچنین دانشسرای مقدماتی پسران سبزوار با پذیرش ۱۲۰ دانش‌آموز شروع به کار نموده است. (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۴۰)

در سال تحصیلی ۱۳۵۴-۱۳۵۳ در استان خراسان مجموعاً ۸ دانشسرای مقدماتی فعالیت آموزشی داشته‌اند.

علاوه بر این در کنار هنرستان‌ها مراکزی به نام مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای در سال ۱۳۴۸ تأسیس شد که یک مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای هم در خراسان در مجموعه هنرستان صنعتی مشهد تأسیس و معلم برای مدارس فنی تربیت می‌کرد و برای اولین بار روزنامه خراسان در تاریخ ۱۳۵۳/۶/۱۸ خبر داد که اولین دوره مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای مشهد شروع به کار خواهد کرد و امتحان ورودی در ساعت ۸ صبح روز جمعه پنجم مهرماه ۱۳۵۳ در محل مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای مشهد ساختمان انستیتو تکنولوژی در میدان تقی آباد برگزار خواهد شد، این مراکز بعد از انقلاب و به خصوص با ایجاد نظام جدید تبدیل به آموزشگاه شدند.

آموزش و پرورش در تاریخ ۱۳۵۳/۶/۱۸ شرایط پذیرش دانشجو برای مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای در مشهد را به شرح زیر اعلام کرد: «مرکز تربیت معلم فنی مشهد دانشجویان خود را از بین فارغ التحصیلان هنرستان‌های صنعتی کشور از طریق مسابقه و مصاحبه و با رعایت شرط سنی (کمتر از ۳۰ سال) انتخاب می‌نماید. تا با طی دوره دو ساله فعلا در رشته‌های الکترونیک و الکتروتکنیک مکانیک اتومبیل تحت عنوان تکنیسین عالی فوق دیپلم فارغ التحصیل شده و تعلیم مواد درسی رشته‌های مذکور را در هنرستان‌های صنعتی و سایر مدارس فنی عهده‌دار گردند. دانشجویان این واحد تربیتی در جریان تحصیلات از مزایای کمک هزینه ماهیانه برخوردار خواهند بود.... رضا معینی، مدیر کل آموزش و پرورش خراسان، (روزنامه خراسان، ۱۳۵۳/۶/۱۸، ص ۲)

مراکز تربیت معلم در خراسان بزرگ چه در قبل و چه در بعد از آن انقلاب همیشه از نظر کمی و کیفی سرآمد بوده اند در سال‌های آخر منتهی به تعطیلی مراکز دانشسرا و تربیت معلم (۱۳۷۵) در خراسان بزرگ قبل از تقسیم شدن به سه استان، حدود هفتاد مرکز تربیت معلم و دانشسرای دو ساله و چهار ساله مشغول تربیت معلم بوده اند و امروز هم که دانشگاه فرهنگیان این نقش را برعهده دارد خراسان رضوی در ردیف مراکز بزرگ و تاثیر گذار قرار دارد. و در شهرهای بزرگ خراسان رضوی از جمله نیشابور - سبزوار - تربت حیدریه واحدی از این دانشگاه فعالیت دارند.

گسترده‌گی خراسان همیشه عاملی در توسعه کمی و کیفی تربیت معلم بوده است. ولی این گسترش همیشه تابعی از نیازها نبوده، بلکه عوامل اجتماعی - سیاسی و جغرافیایی در گسترش تربیت معلم موثر بوده است اگر ابتدا بعد از مشهد در بیرجند دانشسرا تأسیس شده است، بعد مسافت، اهمیت جنوب شرقی و نفوذ خاندان علم بی تاثیر نبوده است، در دیگر شهرهای استان نظیر قوچان - سبزوار - نیشابور - بجنورد - گناباد و سایر مناطق رقابت بر سر تأسیس دانشسرا و تربیت معلم وجود داشته است. در این شهرستان‌ها گاه جابجایی مراکز در همین رقابت‌ها دیده می‌شود، محمد جابانی می‌گوید: در قبل از انقلاب تربیت معلم دختران را از قوچان گرفته و به نیشابور دادند و با پی‌گیری‌های زیاد، دانشسرای نیشابور را به قوچان دادند (جابانی محمد، مصاحبه، ۹۸/۴/۲۱) و یا در قبل از انقلاب دانشسرای پسران نیشابور را به سبزوار دادند و همچنین در شهرهای همانند طبس بعد مسافت در قبل از انقلاب عاملی برای تأسیس دانشسرا و تامین معلم بومی بوده، در شهر سرخس تربیت معلم روستایی تأسیس شده است و اگر بنا به دلایلی تصمیم به تعطیلی و یا جابجایی مرکزی گرفته می‌شده با واکنش مردم

و مسئولان محلی مواجه می‌شده است. به عنوان نمونه خبر و شایعه تعطیلی دانشسرای دختران طبس در روزنامه خراسان درج و بررسی شد. (روزنامه خراسان، شنبه ۱۷/۷/۲۵۳۵، ص ۲)

دانشسراها و تربیت معلم در سال ۱۳۵۸ منحل شدند و در بعد از انقلاب و مهرماه ۱۳۵۸ با شرایط جدید و با عنوان تربیت معلم در مقطع کاردانی اولین دوره تربیت معلم جدید پذیرش شدند. اما کسانی که در ابتدای سال ۱۳۵۷ وارد دانشسرا مقدماتی و دانشسرای راهنمایی شدند سال دوم تحصیلی خود در سال تحصیلی ۱۳۵۹-۱۳۵۸ به اتمام رساندند در بعد از انقلاب که نوع نگاه مسئولان به نحوه استخدام معلم تغییر پیدا کرده بود و لذا تعدادی از این فارغ التحصیلان به طور مستقیم در مهرماه ۱۳۵۹ استخدام نشدند و آموزش و پرورش از آنان دعوت به مصاحبه می‌کند که این وضعیت تا سال ۱۳۶۰ ادامه دارد. (روزنامه خراسان، ۲۰/۸/۱۳۵۹، ص ۲)

در ابتدای سال ۱۳۶۰ برنامه ریزی دیگری برای این فارغ التحصیلان صورت می‌گیرد و آن برگزاری دوره ایدئولوژی است، موضوعی که در پس از انقلاب در آموزش و پرورش و گزینش معلم اجرا و پیاده شد، هر دانشجو معلم که صلاحیت استخدامش توسط گزینش تایید نمی‌شد دوره‌های ایدئولوژی و یا دوره ارشادی برای این افراد در نظر گرفته می‌شد، برای اولین گروه از فارغ التحصیلان دانشسراهای قبل از انقلاب که به استخدام در نیامده بودند چنین دوره‌ای در سال ۱۳۶۰ برگزار شده است. بر اساس اطلاعیه آموزش و پرورش «خراسان تشکیل کلاس‌های آموزش قبل از خدمت فارغ التحصیلان دانشسراهای استان خراسان، که بایستی قابلیت استخدامی آنان مورد بررسی و تامل مجدد قرار گیرد فرصتی داده شده است یک دوره چهار ماه و نیم آموزش قبل از خدمت را بگذرانند این کلاس‌ها شامل سه ترم است که مدت هر ترم یک ماه و نیم در نظر گرفته شده است و از تاریخ شنبه ۲۵/۱/۱۳۶۰ دایر و برنامه درسی ترم اول به این شرح است کتاب انسان و ایمان استاد شهید مطهری ۲- نهضت‌های صدساله اخیر استاد مطهری ۳- کتاب شناخت اسلام ۴- کتاب ما در کدام جهان زندگی می‌کنیم دکتر سروش ۵- نهضت‌های انبیاء نوشته جلال الدین فارسی ۶- قانون اساسی ۷- واژه‌های اجتماعی سیاسی و تدریس قرآن در نظر گرفته شده است. تعداد دانشجویان این دوره ۴۵۰ نفر می‌باشند که از این تعداد ۲۱ نفر از خواهران هستند.» (روزنامه خراسان، ۱۸/۱/۱۳۶۰، ص ۲)

روندی که در سال‌های بعد برای آن تعداد از فارغ التحصیلان که بنا به دلایلی گزینش صلاحیت آنها تایید نمی‌کرده برنامه ریزی و اجرا شده است.

بعد از انقلاب تربیت معلم فراز و فرود زیادی داشته است در مقاطعی گسترش بی‌رویه و یا در سال‌های با کاهش شدید پذیرش نیرو مواجه شده است، آمار سالیانه سال‌های بعد از انقلاب

مراکز تربیت معلم رو به گسترش نشان می‌دهد و در پایان سال ۱۳۷۵ به یکباره اکثر مراکز دانشسرا و تربیت معلم تعطیل می‌شود. براساس آمار وزارت آموزش و پرورش در خراسان بزرگ در سال ۱۳۵۹ - ۱۳۵۸، ۱۶ دانشسرا و دانشسرای راهنمایی تحصیلی و تربیت معلم فعالیت داشتند (بیرجند یک دانشسرا، تربت جام یک، تربت حیدریه دو مرکز، سبزوار یک مرکز، قوچان و گناباد هرکدام یک مرکز، شهرمشهد ۵ مرکز - سرخس و نیشابور یک مرکز داشته اند) که این تعداد شامل تربیت معلم مربی کودک هم می‌شده است، آمار در سال ۱۳۶۳ - ۱۳۶۲ تعداد مراکز را در خراسان بزرگ ۹ مرکز نشان می‌دهد (بیرجند، تربت حیدریه، سبزوار، فردوس، قوچان هر کدام یک دانشسرای مقدماتی یا تربیت معلم و در شهر مشهد چهار مرکز تربیت معلم فعالیت داشته اند و این روند در سال‌های بعد افزایش چشم‌گیری داشته است در سال ۷۱-۷۰ با ۶۵ مرکز تربیت معلم و دانشسرای چهار ساله و دوساله و با ۱۲۸۰۰ دانش آموز و دانشجوی معلم و در سال ۷۱-۷۲ با ۶۸ مرکز و ۱۳۶۰۰ نفر دانش آموز و دانشجو در شهرهای استان خراسان مشغول به تحصیل بوده اند که این تعداد در ۲۵ مرکز تربیت معلم و ۳۴ دانشسرای چهارساله و ۹ دانشسرای دوساله در خراسان بزرگ فعالیت آموزشی داشته اند (آمار آموزش و پرورش، ۷۲-۱۳۷۱: ۲۵-۲۲) گسترده‌گی استان خراسان باعث شد که دانشسراها و مراکز تربیت معلم در سطح استان گسترش پیدا کند آمار و اسناد بخشی از روند تأسیس این مراکز در شهرستان‌های استان را نشان می‌دهد.

مشهد: جز اولین شهرهای ایران است که اولین دانشسرای مقدماتی - دانشسرای راهنمایی تحصیلی - و سایر مراکز تربیت معلم در این شهر تأسیس شده است و همیشه آمار بالایی در مراکز تربیت معلم شهر مشهد پذیرش شده اند به عنوان مثال آمار دانشجو معلمان شهر مشهد در آذرماه سال ۱۳۶۱ و درجه تربیت معلم با توجه به تعداد دانشجو معلم به این ترتیب بوده است: « تربیت معلم شهید بهشتی ۴۵۰ نفر درجه ۴ - شهید خورشیدی ۷۴۹ نفر درجه ۵ - هاشمی نژاد دخترانه ۲۳۷ نفر درجه ۲ - کامیاب دخترانه ۲۰۳ نفر درجه ۲ و مجتمع آموزشی فنی و حرفه‌ای (بخشی از مجتمع تربیت معلم فنی حرفه‌ای بوده) ۵۰۵ نفر درجه ۳ » (پرونده استخدامی حسین رئایی ، بایگانی اداره کل آموزش و پرورش) در فصل دوم به این مراکز پرداخته شده است.

نیشابور: به دلیل موقعیت تاریخی و فرهنگی باعث شد که در دوره معاصر هم مورد توجه باشد و جز اولین شهرهای خراسان است که پس از مشهد در دهه ۱۳۳۰ دانشسرای مقدماتی در این شهر تأسیس شده و در سال ۱۳۵۵ جز معدود شهرستان‌های ایران است که شعبه از

دانشسرای راهنمایی تحصیلی در نیشابور تأسیس شده است و هم اکنون هم شعبه‌ای از دانشگاه فرهنگیان در نیشابور فعالیت دارد که در فصل چهارم به سوابق تربیت معلم در نیشابور پرداخته شده است.

سبزوار: به نسبت شهر نیشابور و قوچان و حتی تربت حیدریه سابقه کمتری در قبل از انقلاب در تأسیس دانشسرا و تربیت معلم دارد اولین مرکز در این شهر در سال ۱۳۵۵ راه اندازی شده است بعد از انقلاب تأسیس و فعالیت تربیت معلم در شهرستان سبزوار شتاب بیشتری گرفت که در فصل چهارم معرفی شده است.

شهرستان کاشمر: از دیگر شهرستان‌های استان است که سابقه تأسیس تربیت معلم در این شهر به قبل از انقلاب برمی‌گردد. در سال ۱۳۵۴ به منظور تامین نیروی انسانی ماهر و کافی مورد نیاز تعلیمات عمومی کشور یکی از ۳۵ واحد دانشسرا در کل کشور یکی هم به شهرستان کاشمر اختصاص یافت که از آغاز سال تحصیلی ۵۴-۵۵ فعالیت خود را آغاز کرد و در نامه‌ای از اداره آموزش و پرورش کاشمر درخواست شد که با انتخاب مدرسان شایسته و کلیه امکانات مورد نیاز را اصلی ترین رکن کار خود قرار دهند از آغاز سال تحصیلی ۵۴-۵۵ دانشسرای مقدماتی کاشمر به ریاست حسن اسکندری در محل کنونی مدرسه نمونه ایمان (خیابان فاطمیه) آغاز به کار کرد، این مرکز در سال اول تأسیس دانش آموزانی که تحصیلات سوم دبیرستان نظام قدیم و یا سال اول دبیرستان نظام جدید را به اتمام رسانده و در امتحان ورودی توفیق یافته‌اند پذیرا بود و پس از دو سال تحصیل در دانشسرا از لحاظ استخدامی معادل دیپلم دانشسرا دریافت و استخدام می‌شدند در سال دوم تأسیس دانش آموزانی که تحصیلات دوم دبیرستان نظام جدید را به اتمام رسانده و در امتحان ورودی موفق می‌شدند به این مرکز راه یافتند و پس از دو سال تحصیل گواهینامه معادل دیپلم کامل متوسطه گرفته و جذب آموزش و پرورش در مقطع ابتدایی می‌شدند (سالاری، ۱۳۸۷، ص ۴۵) این دانشسرا در سال ۱۳۵۸ منحل شد و پس از انقلاب دو مرکز تربیت معلم در کاشمر تأسیس شد دانشسرای مقدماتی چهار ساله و یک مرکز تربیت معلم، دانشسرای چهارساله در سال تحصیلی ۶۶-۶۵ به نام شهید برهانی فعالیت خود را آغاز کرد در این مرکز از شهرستان گناباد - فیض آباد محولات - بجستان - خواف - باخرز - بردسکن - خلیل آباد - کوهسرخ و کاشمر دانش آموزانی که دوره راهنمایی را به پایان رسانده انتخاب و پس از طی دوره چهارساله و شبانه روزی به استخدام در می‌آمدند در این دانشسرا از تأسیس تا انحلال در سال ۱۳۷۵ در مجموع ۹۳۰ نفر درس خوانده و به استخدام در آمدند. یک مرکز تربیت معلم دختران به نام شهید مدرس از سال ۱۳۶۵ در کاشمر

در محل کنونی دبیرستان نمونه ایمان با ریاست خانم ارغوانی آغاز به کار کرد و در این مرکز در رشته‌های دینی - علوم تجربی - و پرورشی و آموزش ابتدایی دانشجویانی مشغول به تحصیل شدند، این مرکز هم در سال ۱۳۷۵ منحل شد. (سالاری، ۱۳۸۷: ۴۶)

گناباد: سابقه تأسیس تربیت معلم در گناباد به سال ۱۳۵۷ بر می‌گردد پس از زلزله سال ۱۳۵۷ در طبرس، دانشسرای روستایی طبرس به گناباد منتقل می‌شود و دانش آموزان این دانشسرا باقی مانده دوران تحصیل خود را در گناباد می‌گذرانند و با تعطیلی دانشسراها در کشور در سال ۱۳۵۸ این دانشسرا هم تعطیل می‌شود پس از انقلاب اولین دانشسرای تربیت معلم روستایی پسران مکتب امام در سال ۱۳۶۸ تأسیس و سید حسین مجتوبی دلوبی رئیس و معاون آن مهران مرتضایی بوده و محل این دانشسرا اکنون خانه معلم گناباد است. دانشسرای تربیت معلم روستایی دختران مکتب زهرا که در سال ۱۳۷۰ در بیدخت گناباد در محل فعلی مدرسه رضوان تأسیس و خانم طاهره ترابی مدیر دانشسرا بوده و در سال ۱۳۷۳ این مراکز تعطیل شده‌اند. و دو مرکز تربیت معلم هم در این شهر تأسیس شده یکی به نام تربیت معلم شهید محمود قاسمی در سال ۱۳۶۳ به ریاست حسین عباس زاده و دیگری مرکز تربیت معلم الزهرا در سال ۱۳۶۵ که خانم اشرف کشفی و سپس خانم عطاردی بر این مرکز ریاست داشته و هر دو مرکز در سال ۱۳۷۵ تعطیل شده‌اند. (باقرزاده، مصاحبه، ۱۳۹۹/۳/۱۷) باقرزاده پایان نامه تحصیلی خود را در مورد تاریخچه آموزش و پرورش گناباد نوشته است)

تربت حیدریه: در جنوب غربی استان، به دلیل مناطق همجوار از اهمیت خاصی در بخش آموزشی و فرهنگی برخوردار و همین موضوع در قبل از انقلاب باعث تأسیس یک دانشسرای روستایی در سال ۱۳۳۷ در این شهرستان شده و دانش آموزانی از مناطق و شهرستان‌های همجوار جذب این دانشسرا شده و بعد از انقلاب دانشسرا و تربیت معلم با تعداد بیشتری در این شهرستان فعالیت داشته و دانش آموزان مناطق همجوار از جمله کاشمر - زاوه - رشتحوار - مه ولات و خواف را پوشش می‌دادند و در فصل چهارم مراکز تربیت معلم این شهرستان معرفی شده‌اند.

قوچان: قبل از انقلاب بعد از شهر مشهد دومین شهر در استان است که یکدوره تربیت برگزار کرده است این دوره در سال ۱۳۲۲ که از پایه ششم ابتدایی دانش آموز پذیرش شده و پس از طی دوره دوساله دانش آموختگان این دوره جذب آموزش و پرورش در مناطق شمالی خراسان شدند، محمد جابانی نویسنده شهیر قوچانی از جمله فارغ التحصیلان این دوره است در فصل دوم به دانشسرای قوچان پرداخته شده است. (جابانی، مصاحبه، ۹۸/۴/۱۰)

تربت جام: قبل از انقلاب سابقه تربیت معلم ندارد بیشتر دانش آموزان این شهرستان در مشهد - کاشمر - تربت حیدریه - نیشابور و حتی بندرعباس جذب دانشسراهای روستایی و مقدماتی شده اند، بعد از انقلاب اولین بار دانشسرای تربیت معلم دخترانه در سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷ به نام دانشسرای تربیت معلم شهید خزاعی که در جنگ تحمیلی شهید شده به نام این شهید نامگذاری شد. این دانشسرا با تعداد ۹۰ نفر دانش آموز از شهرهای تربت جام و تایباد و فریمان و سرخس و باخرز و صالح آباد با مدیریت خانم عصمت رسولی در محل فعلی دانشکده کشاورزی تربت جام اداره شده است، خانم رسولی تا زمان تعطیلی مراکز در کشور در سال ۱۳۷۵، ریاست این مرکز را برعهده داشته است. دانش آموختگان متعددی از این مرکز تا مقطع دکتری ادامه تحصیل داده و در شهر تربت جام و سایر مناطق خدمت کرده و یا بازنشست شده اند. (عبدالطیف عرب تیموری، گفتگو، ۱۳۹۹/۳/۱۸)

سرخس: به دلیل موقعیت مکانی و بعد مسافت، در سال ۱۳۵۶ یک تربیت معلم روستایی در این شهرستان تأسیس می‌شود، شرط ورود به دانشسرا داشتن مدرک سوم راهنمایی و دوره تحصیل دوسال، اولین مدیر این دانشسرا علی غفوری و دومین رئیس علی عبادی بوده است، این دانشسرا تا پایان سال تحصیلی ۱۳۵۹-۱۳۵۸ فعالیت داشته و به مانند دیگر مراکز در کشور تعطیل می‌شود. بعد از انقلاب در سال ۱۳۷۰-۱۳۶۹ دو دانشسرا چهارساله در شهرستان تأسیس می‌شود، دانشسرای پسرانه به نام باقرالعلوم مدیر این مرکز قربانعلی قانعی بوده است. دانشسرای دختران دومین مرکزی است که در سال ۱۳۷۰-۱۳۶۹ در شهرستان سرخس تأسیس می‌شود، دانش آموزان به دلیل فراهم نبودن شرایط سال اول را در شهرستان درگز گذرانده و مابقی تحصیل خود را در شهرستان سرخس به پایان می‌رسانند. این مراکز هم در سال ۱۳۷۵-۱۳۷۴ به مانند دیگر مراکز استان و کشور تعطیل می‌شوند. (کریم سلیمانی، مصاحبه، ۱۳۹۹/۵/۲۲).

تا سال تحصیلی ۱۳۷۵-۱۳۷۴، اکثر شهرستان‌های استان خراسان دارای دانشسرای مقدماتی دوساله و چهارساله و یا مرکز تربیت معلم بوده اند، به طوری که در پایان سال ۱۳۷۵ حدود ۷۰ مرکز در خراسان فعالیت دارند. در سال تحصیلی ۱۳۷۲-۱۳۷۱ آمار این گونه گزارش شده است: اداره کل در شهر مشهد (۴ مرکز) احمدآباد (۱) اسفراین (۲) بجنورد (۴) بشرویه (۱) بیرجند (۷) تایباد (۱) تبادکان (۲) تربت جام (۲) جاجرم (۱) چناران (۲) درگز (۱) خواف (۱) سبزوار (۵) سرخس (۱) شیروان (۲) طبس (۲) طرقبه (۲) فردوس (۴) فریمان (۱) قائنات (۴) قوچان (۴) کاشمر (۲) گناباد (۴) مانه و سملقان (۱) مه ولات (۱) و نیشابور (۴) مرکز که در

مجموع ۷۳۰۸ نفر در این مراکز مشغول تحصیل بوده‌اند (آمار آموزش و پرورش، ۱۳۷۲، ص ۲۵)، در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ در ۴۶ مرکز تربیت معلم و دانشسرای تربیت معلم در مجموع ۹۳۳۳ نفر مشغول تحصیل هستند (آموزش و پرورش خراسان در آئینه آمار (۷۴-۱۳۷۳)، ص ۳۸-۳۷)، اما از سال ۷۵-۱۳۷۴ سیاست‌ها در وزارتخانه تغییر کرده و به یکباره اکثریت این مراکز در کشور تعطیل و سیاست به سمت جذب نیروی لیسانس فارغ التحصیل دانشگاه‌ها تغییر پیدا می‌کند و مسئولان وزارتخانه علی‌رغم مخالفت استان‌ها بر سیاست جدید اصرار ورزیده اکثریت مراکز تعطیل شدند. (گلاب‌گیرنیگ، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۱۵)

از سال ۱۳۷۲ به بعد روند دیگری هم در مراکز تربیت معلم شکل می‌گیرد و آن ایجاد مراکز ضمن خدمت فرهنگیان است که در همان ساختمان‌های تربیت معلم در مرکز استان و بعضی از شهرها از جمله نیشابور، سبزوار و تربت حیدریه پذیرش دانشجو معلم آغاز می‌شود و در سال‌های بعد به عنوان مرکز آموزش عالی فرهنگیان نامیده شدند و اکثریت معلمان با مدارک دیپلم و فوق دیپلم از این طریق ارتقا مدرک یافتند به طوری که در خراسان سال (۷۶-۱۳۷۵) ۶۳۰۰ نفر و در سال تحصیلی (۱۳۷۷-۱۳۷۶) ۳۷۶۷ نفر مرد و زن در دوره کاردانی و کارشناسی پیوسته مشغول به تحصیل بودند (آمار وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۷، ص ۲۸-۲۴) اما روند پذیرش در تربیت معلم و دانشسرا رو به کاهش، دانشسراها تعطیل و تنها چند مرکز تربیت معلم باقی ماندند و در گزارش آمار وزارت آموزش و پرورش دیگر از گزارش تفکیک شهر به شهر خبری نیست به طوری که در خراسان در سال ۷۸-۱۳۷۷ جمعاً ۷۸۹ نفر در سال اول و دوم تربیت معلم مشغول به تحصیل بوده‌اند. و این آمار در سال ۱۳۸۷-۱۳۸۶ در ۱۱ مرکز خراسان رضوی ۸۴۲ نفر است. (آمار آموزش و پرورش، ۱۳۸۷-۱۳۸۶، ص ۳۲-۳۵) کاهش رشد دانش آموزی، تغییر نگرش در دولت و اختصاص سهمیه به جای ضوابط، به طوری که تنها در خراسان بیش از ۵ الی ۶ هزار نفر از سال ۱۳۸۸ به بعد با داشتن مدرک لیسانس به عنوان دیپلم و نیروی خدماتی در آموزش و پرورش خراسان رضوی جذب شدند و همگی بعدها معلم شدند و کسی هم به نحوه تبدیل شدن این افراد به معلم که به عنوان خدمتگزار استخدام شده بودند اعتراضی نکرد، پذیرش نیروی حق التدریس هم از جمله موارد جذب نیرو در آموزش و پرورش بود که در بعد از انقلاب روند رو به افزایشی داشت و چندان ضابطه مند هم نبود و نیروهای زیادی هم از این طریق وارد شدند و همه این‌ها به کاهش ظرفیت تربیت معلم و تغییر در نگرش‌ها تاثیر داشت. خوشبختانه روند استخدام از سال ۱۳۹۲ تغییر کرد و از دو طریق نیرو جذب آموزش و پرورش شد دانشگاه فرهنگیان و

استخدام از طریق آزمون سراسری با عنوان مهارت آموزان ماده ۲۸ و تاکنون چهار دوره آن برگزار شده است. خوشبختانه جوانان زیادی از طریق امتحان و مصاحبه به استخدام آموزش و پرورش در می‌آیند ولی زمان برگزاری این دوره همیشه با مشکلاتی روبرو است چرا که امتحان ورودی با تاخیر برگزار می‌شود و این افراد دوره یکساله آموزشی خود را در دانشگاه فرهنگیان کامل نکرده وارد آموزش و پرورش می‌شوند.

نکته مهمی که در طی سال‌ها فعالیت تربیت معلم در استان به طور معمول رعایت نشده، امکانات آموزشی و رفاهی است که در شهرستان‌ها و یا مرکز استان به آن توجه نشده است، بسیاری از این مراکز در همان ساختمان‌های قبل از انقلاب که با ظرفیت دانش آموزی مشخصی ساخته شده بودند در بعد از انقلاب به دانشسراهای جدید با ظرفیت پذیرش بیشتر اختصاص یافتند و این خود مشکلاتی را از نظر خدمات رسانی ایجاد می‌کرده است و در حال حاضر هم این کاستی‌ها دیده می‌شود پردیس هاشمی نژاد مشهد اگر در قبل حدود ۲۰۰ تا ۲۵۰ نفر ظرفیت پذیرش داشته است امروز با نزدیک به ۸۰۰ نفر در همان فضا نیرو تربیت می‌کند که بخش‌هایی رفاهی تبدیل به خوابگاه دانشجویی و با اسکان تعداد زیادی دانشجو در هر خوابگاه شده است. یکی از اشکالات دیگر فضای بسته تربیت معلم و دانشسراها و با امکانات محدود بوده است، دکتر محسن نوغانی عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی که دانش آموخته تربیت معلم قوچان در سال ۶۲ و ۶۳ است چنین نگاهی دارد «آموزش‌ها بیشتر تئوری بود - کیفیت غذا به نسبت خوب بود - فضا و جو مرکز سیاسی نبود - فضا هم اجازه گفتگوهای سیاسی اجتماعی را نمی‌داد - خود سانسوری هم بود فرد نگران استخدام بود و لذا آن نشاط و شادابی حاکم نبود، بچه‌ها در فضای خوابگاه به دلیل همگرایی آگاهی بیشتری نسبت به آینده می‌گرفتند - روزنامه دیواری بود اما انجمن‌های علمی نبود - فضا بیشتر بار مذهبی داشت - دعای توسل - دعای کمیل اگر کسانی در آخر هفته می‌ماندند برگزار می‌شد - گزینش نیروها مذهبی بود - اما پتانسیل خود بچه در خوابگاه اجتماعی بود به همین دلیل امروزه هم این ارتباط حفظ شده است و بسیاری از جمله خود من با همان دوستان هم خوابگاهی همچنان جلسات و برنامه‌های دوره‌می داریم - شیوه آموزش در همان زمان هم با استانداردها فاصله داشت بیشتر مدرسان از مشهد می‌آمدند و خیلی‌ها با فضا آشنا نبودند.» (نوغانی، مصاحبه، ۱۳۹۸/۳/۲۴)

عوامل گوناگون دیگری هم در فراز و فرود مراکز تربیت معلم و دانشسرا تاثیر داشته است از جمله رشد جمعیت بعد از انقلاب - نیاز شدید به معلم و موضوع استخدام - گستردگی استان، نیاز به معلم بومی، تلاش‌ها و پی‌گیری‌های مدیران آموزش و پرورش شهرستان‌ها برای

داشتن مرکز تربیت معلم و دانشسرا و رقابت بین شهرها و هر زمان که مدیران شهرستان‌ها برای گرفتن چنین مجوزهای موفق نمی‌شدند دست به دامن نمایندگان مجلس منطقه خود شده و از این طرق مجوز تأسیس تربیت معلم می‌گرفتند، به عنوان مثال در مورد گناباد گفته شد که بالاخره نماینده موفق شد شاخه‌ای از دانشگاه فرهنگیان را به گناباد ببرد و یا مطرح است که با پی‌گیری‌های صورت گرفته توسط مسئولان شهرستان قوچان، از اول مهرماه ۱۳۹۸ شعبه‌ای از دانشگاه فرهنگیان هم در این شهر تأسیس خواهد شد و این که چه مقدار امکانات، فضا و استاد و نیروی متخصص وجود دارد برای مدیران و نمایندگان شاید مهم نباشد.

۲-۲-۱- تأسیس دانشسرای مقدماتی پسران مشهد

قانون تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب ۱۹ اسفند ماه ۱۳۱۲ خ. در مواد و تبصره‌هایی به چگونگی تأسیس دانشسراهای مقدماتی و دانشسرای عالی می‌پردازد و در مورد چگونگی تأسیس دانشسراهای مقدماتی اساسنامه‌ای جداگانه، مصوب جلسه ۲۸۲ مورخ ۱۳۱۳/۶/۶ وزارت معارف، به تصویب رسیده است. دانشسرای مقدماتی که به موجب قانون تربیت معلم مصوب ۱۹ اسفند ماه ۱۳۱۲ از سال ۱۳۱۳ به تدریج در تمام مملکت تأسیس می‌شوند، دو منظور اصلی را تعقیب می‌نمایند: اکمال معلومات عمومی شاگردان، تربیت نمودن و آماده ساختن آنها برای فن آموزگاری. دوره دانشسرای‌های دو سال است. هم چنین در دانشسراها باید در شبانه روز لااقل ۵ ساعت به تفریح و نظافت و صرف غذا و ورزش‌های بدنی و پنج ساعت به قرائت شخصی و تهیه دروس برای دبستان ضمیمه و درس در دبستان مزبور تخصیص داده شود. در ماده نهم پیش بینی شده بود هر یک از دانشسراها بر طبق تبصره (۱۹) از ماده پنجم قانون تربیت معلم یک دبستان ضمیمه دارد که محصلین سال دوم مدرسه تدریس آن را عهده دار خواهند بود. دبستان ضمیمه توسط یک مدیر و آموزگاران مجرب با مشورت رئیس دانشسرا اداره می‌شود. در ماده دهم و یازدهم در مورد تدریس در دبستان ضمیمه آمده که هر دانش آموز سال دوم دانشسرا باید لااقل چهل نیمه روز در دبستان ضمیمه تدریس نماید. (برای ملاحظه دیگر مواد این اساسنامه، ر.ک: شرکایی اردکانی، ۱۳۸۸: ۶۴-۶۱)

با تصویب قانون تربیت معلم در اسفندماه ۱۳۱۲ خ. دانشسرای مقدماتی پسران در شهر مشهد یکی از پنج دانشسرای می‌باشد که برای اولین بار در کشور و در سال ۱۳۱۳ تأسیس گردید. مرکز آموزشی جدید در آبانماه ۱۳۱۳ در محل باغ نادری در منزل اجاره‌ای دایر شد به طور رسمی در روز ۱۲ آبان‌ماه با پذیرش ۳۰ نفر، ضمن برگزاری جشنی به طور رسمی شروع به کار نمود.

اندکی بعد در کنار بیمارستان آمریکایی‌ها ساختمانی به این منظور ساخته و افتتاح گردید.^۱ وزارت معارف و اداره معارف خراسان از نایب تولیت آستان قدس در خواست ده هزار گز زمین از اراضی الوندشت کردند تا به منظور ساخت ساختمان دانشسرا در اختیار اداره معارف خراسان قرار داده شود که با موافقت نایب التولیه روبرو شد و آستان قدس کار مطالعه اولیه برای احداث دانشسرا را در زمین‌های الوندشت به مهندس طاهر زاده بهزاد واگذار کرد. در همین ایام مکاتبه‌ای هم با دربار و شاه شد که مجوز زمین گرفته شود و پاسخ به بازگشت شاه از سفر ترکیه موکول می‌شود و به دلایلی که روشن نیست پس از بازگشت شاه از سفر ترکیه زمین مورد نظر در اراضی الوندشت به اداره معارف خراسان واگذار نشد و اداره معارف خراسان با توجه به تأمین اعتبار ساختمان دانشسرا در همان باغ نادری اقدام به ساختن ساختمان دانشسرا می‌نماید (مرکز اسناد آستان قدس، کلاسه پرونده ش. ۱۰۱۳۶۴).

کلاس‌های دانشسرای مقدماتی پسرانه مشهد در ۱۶ آبان‌ماه ۱۳۱۳ با حضور آقای حسن ذوقی رئیس معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه خراسان کار خود را به طور رسمی آغاز و بر طبق برنامه تنظیمی شروع به کار نمود. سالنامه تمدن در مورد وضعیت شاگردان دانشسرا چنین می‌نویسد: «نظر به اینکه اغلب شاگردان دانشسرا هنگام ورود به مدرسه در بعضی قسمت‌ها ضعیف بوده است لذا حتی الامکان سعی شده است نواقص آنها در دروس رفع شود، در نتیجه این ملاحظات غالب نواقص مرتفع گردیده است و از طرف اولیای دانشسرا مراقبت می‌شود که دروس حتی الامکان مطابق اصول فنی علم تربیت تدریس شود. مخصوصاً به تربیت قوه بیان و پرورش روح انتقاد در شاگرد اهمیت خاص داده شده قسمت مهمی از دروس بیشتر عملی و با تمرین بوده است» (تمدنی، ۱۳۱۶-۱۳۱۵: ۷۳).

در پایان سال تحصیلی (تیر ۱۳۱۴) نتایج امتحانات دانشسرای مقدماتی در مشهد چنین بود: داوطلبان ۲۸ نفر، پذیرفته‌شدگان ۴ نفر (مجله تعلیم و تربیت، ۱۳۱۴). دوره تحصیل در دانشسرا دو سال در نظر گرفته شد و دانش‌آموختگان پس از فراغت از تحصیل با رتبه آموزگاری به استخدام آموزش و پرورش در می‌آمدند و برای هر دو سال یکبار رتبه و ترفیع دریافت می‌کردند و در صورت موفقیت در کار، این ترفیع تا شش سال ادامه پیدا می‌کرد و سپس رتبه ۳ آموزگاری را دریافت می‌کردند و در صورت حسن خدمت بیشتر، سالی یک رتبه مجدد دریافت می‌کردند. آنان حق داشتند تا رتبه ده آموزگاری را دریافت و این رتبه

۱. روزنامه توس در مورد پیشرفت کار ساختمان دانشسرا می‌نویسد: «ساختمان دانشسرا با سرپرستی مخصوص ریاست محترم معارف که غالباً شخصی به محل ساختمان حاضر شده و دستورات اکید در پیشرفت آن می‌دهد جریان سریع داشته در این هفته قسمت مهمی از بناپوشش حاضر خواهد شد.» (روزنامه توس، ۱۳۱۳/۸/۶، ص ۲)

فقط مخصوص دانش آموختگان دانشسرای مقدماتی بود (تمدنی، ۱۳۱۶-۱۳۱۵: ۷۳) امتیاز دیگری هم برای پذیرفته شدگان دانشسرا در نظر گرفته شده بود و آن شرایط پذیرفتن دانش آموختگان دانشسرای مقدماتی در دانشسرای عالی بود. شورای عالی معارف در پنج ماده شرایط را مشخص کرده بود. در ماده اول آن چنین آمده است: از بین کسانی که دوره دانشسرای مقدماتی و فلاحی را بپایان رسانده اند آنهایی که در امتحانات هر دانشسرا رتبه اول و دوم را حائز شده و داوطلب ورود به دانشسرای عالی باشند از انجام تعهدی که برای خدمت آموزگاری بپردازند معاف خواهند شد. در صورتی که به اخذ درجه لیسانس دانشسرای عالی نائل شدند فقط بخدمت دبیری اکتفا خواهد شد و گرنه موظف به انجام خدمت آموزگاری خواهد بود. علاوه بر این، برای دیگران هم پس از سه سال خدمت آموزگاری و با طی شرایطی پذیرش آنان در دانشسرای عالی فراهم شده بود و به خدمت دبیری مشغول می شدند. (مجله تعلیم و تربیت، ۱۳۱۵: ۳۱۵) محمد شهرستانی از جمله دانش آموختگان دانشسرای مشهد بود که از این امتیاز استفاده کرد و در سالهای بعد به مدیرکلی استان هم رسید.

فعالیت‌های فوق برنامه از جمله انجمن‌های ورزشی، انجمن خطابه و مناظره، انجمن نشر و تالیف، انجمن کتابخانه و پیش آهنگی نیز در برنامه دانش آموزان دانشسرا مقدماتی مشهد پیش بینی شده بود. این فعالیت‌ها در گزارش اولین سال تأسیس توسط علی اکبر فیاض گزارش شده است. (رجوع شود به: پیوست ۱)

همزمان با افتتاح دانشسرا در مشهد در سال ۱۳۱۳ علی اکبر فیاض که به عنوان رئیس افتخاری مشغول به کار در دانشسرا بود به عنوان رئیس انتخاب شد. (روزنامه آفتاب شرق، ۲۶ مهر ۱۳۱۵). پس از علی اکبر فیاض، ابوتراب رازانی و سپس مدت کوتاهی علی اکبر شهابی رئیس دانشسرا شدند.^۱ علی اکبر شهابی دارای دو لیسانس یکی از دانشکده معقول و منقول و دیگری ادبیات و فلسفه از دارالمعلمان در هر دو رشته نفر اول (رجوع شود به: پیوست). پس از علی اکبر شهابی در سال ۱۳۱۸-۱۳۱۷ مشایخی و در سال ۱۳۱۹-۱۳۱۸ همایونی و در سال ۱۳۲۱ جوادکیانی ریاست دانشسرا را بر عهده داشتند. در سال ۱۳۲۴ مدتی مرحوم قدوسی رئیس دانشسرای مقدماتی مشهد شده است و در همین سال مرحوم محمدتقی شیخ الاسلامی به عنوان رئیس دانشسرا انتخاب شد و تا سال‌ها در این نقش انجام وظیفه کرد، از نقل خاطرات

۱- رازانی و علی اکبر شهابی از سوابق علمی و تحصیلی ممتازی برخوردارند، رازانی یک سخنرانی در آذرماه ۱۳۱۵ در سالن دانشسرا پیرامون «مقام آموزگاری» در باغ نادری ایراد کرده که در صفحات پیوست متن آن آمده است. کنفرانس دیگری با عنوان «راستی و درستی» در تاریخ ۱۳۱۵/۱۰/۵ در دانشسرای مشهد ارائه کرده است: کنفرانسی در سال ۱۳۱۶ در قوچان با عنوان «لزوم دیانت» ارائه کرده نفر اول دارالمعلمان کشور در سال ۱۳۱۰ و از گزارش‌های سال‌های بعد چنین برمی آید که رازانی همچنان سخنرانی‌های علمی پیرامون تربیت دارد و در سال‌های ۱۳۳۵ موفق به اخذ درجه دکتری در تعلیم و تربیت شده است و مقاله‌ای با عنوان «تربیت چیست؟» در مجله آموزش و پرورش از وی به چاپ رسیده است. خانم ثریا مهاجر که در سال ۱۳۱۶ کودستانی در مشهد تأسیس کرده در همین سال در دانشسرای دختران مشهد سخنرانی با عنوان «لزوم کودکان» ارائه کرده است (مجله آموزش و پرورش، فروردین ماه ۱۳۳۵، ص ۷۸۷)

افراد و همچنین سالنامه دانشسرای کشاورزی چنین بر می‌آید که شیخ الاسلامی تا سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۴۱ رئیس دانشسرا و رئیس کلاس‌های یکساله تربیت معلم بوده است که پس از تأسیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد در سال ۱۳۴۸ دانشسرای مقدماتی پسرانه مشهد منحل شده است.

شیخ الاسلامی از احترام بالایی بین فرهنگیان برخوردار بود و به عنوان شخصیتی دقیق و منضبط شناخته می‌شد. ابراهیم عقدایی در این باره می‌گوید: «ایشان رئیسی بسیار متعهد، سخت‌گیر، آشنا به رموز تربیت معلم و دوره ریاست طولانی او یکی از دوره‌های درخشان دانشسرای مقدماتی بود، او در نظم و نسق شهره بود هیچ تبعیضی در کارش نبود واقعاً تربیت معلم بود در تربیت معلم.» (عقدایی، مصاحبه: ۱۳۹۷/۱۰/۲۵). علی‌اکبر صابری فر نیز درباره او می‌گوید: «بهترین معلم‌ها از زیردست مرحوم شیخ الاسلامی در دانشسرا بیرون آمده و تربیت شدند شخصیتی صددرصد مورد احترام» (صابری فر، مصاحبه: ۱۳۹۷/۱۴). دکتر محمد مهدی خدیوی نیز می‌گوید: «شیخ الاسلامی فردی منضبط، سخت‌گیر و منظم بود اما سخت‌گیری او به گونه‌ای نبود که باعث نارضایتی بشود بلکه مرحوم شیخ الاسلامی مورد احترام همگان بود» (خدیوی، مصاحبه: ۱۳۹۷/۱۱/۱۳). در کنار شیخ الاسلامی کاظم ثقه الاسلامی و غلام حیدر بهادری‌زاده، به‌عنوان معاون و مسئول شبانه‌روزی انجام وظیفه می‌کردند. غلام حیدر بهادری‌زاده که خود معلم ورزش بوده، هر روز صبح زود، به همراه دانش‌آموزان دانشسرا، ورزش صبحگاهی را انجام می‌داده و همچنین به امور گوناگون شبانه‌روزی با عشق و علاقه تمام رسیدگی می‌کرده است. (آقاملایی، ۱۳۸۴: ۲۴۴) اداره فرهنگ خراسان به پاس خدمات مرحوم بهادر زاده سالن ورزشی روبروی دبیرستان شاهرضا (شریعتی) را به نام وی نامگذاری کرد. بعد از شیخ الاسلامی مدتی هم اخوت رئیس دانشسرا بوده است. (مقدسیان شهیدی، مصاحبه: ۱۳۹۷/۱۱/۱۸)

(ماخذ: مجله تعلیم و تربیت، سال چهارم، شماره ده، آبانماه ۱۳۱۳، ص ۶۲۴)

دکتر علی اکبر قیاض

اعتبار اولیه دانشسرا چهل هزار ریال در نظر گرفته شد، دانش آموزان دانشسرا کمک هزینه تحصیلی ماهی ۸۰ ریال دریافت می کردند. در ابتدا به دلیل نداشتن امکانات دانشسرا شبانه روزی اداره نمی شد. در سال تحصیلی ۱۳۱۷-۱۳۱۶ دبیرستان سه کلاسه ای ضمیمه دانشسرا شد دانش آموزان ضمیمه دانشسرا که قصد تحصیل رایگان در این مدرسه را داشتند و باید تعهد

می دادند که پس از فارغ التحصیلی، وارد دانشسرا شوند. ساختمان دانشسرا مدت‌ها در بین چهار راه زرینه و عشرت آباد قرار داشت، که هم اکنون اداره آموزش و پرورش ناحیه یک و چند ساختمان آموزشی دیگر و اداره بهزیستی فعالیت دارند و بخش عمده این فضا، بیمارستان آمریکائی در شهر مشهد بوده است.

شایان ذکر است که در اساسنامه مصوب سال ۱۳۱۳ دانشسراها به صورت شبانه روزی پیش بینی شده بود و در مراکزی که روزانه بود، غذای ظهر و چای عصر به هزینه دولت داده می‌شد. (تمدنی، ۱۳۱۶-۱۳۱۵: ۷۳) اما در آغاز کار به دلیل فراهم نبودن امکانات، شبانه روزی اجرا نمی‌شد بر اساس ماده (۵) اساسنامه، دانشسرا تا ساعت هفت و نیم بعد از ظهر دایر بوده است (آقاملایی، ۱۳۸۴: ۲۴۴)

یکی از مشکلات فارغ التحصیلان دانشسرا از جمله دانشسرای مقدماتی مشهد، موضوع سربازی بوده است در سال ۱۳۲۲ نامه‌ای از سوی انجمن فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی مشهد خطاب به وزیر معارف نوشته شده تا این موضوع حل شود در سال دو بار افراد به خدمت دعوت می‌شدند، فروردین و شهریور که در هر نوبت این فارغ التحصیلان هم احضار می‌شدند. چنین به نظر می‌رسد، هنوز تفاهم کلی بین ارتش و وزارت فرهنگ پیرامون معافیت سربازی این افراد حاصل نشده بود (طلیعه سالنامه دانش، ۱۳۲۲: ۲۲). همچنین موضوع کمبود حقوق در بین فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی یکی دیگر از مسائلی بوده که توسط این گروه و انجمن پی‌گیری شده است.^۱

در پایان سال تحصیلی (۱۳۱۴-۱۳۱۳) گزارشی توسط دکتر علی اکبر فیاض از فعالیت‌های دانشسرای مقدماتی مشهد، با عنوان «راپرت عمومی» تهیه و به وزارت معارف ارسال شده است، گزارش با دقتی خاص تهیه و تنظیم شده است و به نیکویی بیانگر وضعیت اداری و آموزشی دانشسرا است. نکات آموزشی و تربیتی ارزشمندی در گزارش آمده است، همانند

۱ - سالنامه‌ای تحت عنوان سالنامه دانش، با عنوان ناشر افکار فارغ التحصیلان دانشسرای ایران که در اسفندماه ۱۳۲۲ چاپ شده است این انجمن پی‌گیر مسائل و مشکلات فارغ التحصیلان دانشسراها بوده و یکی از مشکلات اصلی آنان در سال‌های اولیه پس از تأسیس دانشسراها را این انجمن کمی حقوق در مقایسه با کارمندان ادارات می‌داند، نامه نگاری‌هایی این انجمن با وزارت فرهنگ داشته و پیرامون کمی حقوق معلمان تلاش می‌کرده است و در بخشی از خواسته‌های این انجمن چنین آمده است...مساله اصلی تا به امروز فرهنگیان کشور و فارغ التحصلان تربیت معلم اگر گفته می‌شود معلمی عشق است و هنر است موضوع معیشت او بحران ساز شده است... در بخشی از نامه انجمن فارغ التحصیلان دانشسراها خطاب به وزیر فرهنگ چنین آمده است: «... در این سال‌ها کمی حقوق داشته‌اند پرداخت نشده است ۱ - بدی وضع مادی به قسمی که یک نفر فارغ التحصیل دانشسرای مقدماتی بعد از یازده سال تحصیل و هشت سال خدمت به فرهنگ با حقوقی که فعلاً می‌گیرد قادر به ادامه زندگی خود نیست چه رسد به اینکه تشکیل عائله بدهد اگر از چند تن فارغ التحصیل دانشسرا که مکتبی شخصی داشته‌اند صرف‌نظر بفرمائید هنوز یک نفر ایشان قادر نشده است برای خود همسر اختیار نماید در صورتی که شما به خوبی می‌دانید این جوانان دارای احساسات، امیال، عواطف و شهوات می‌باشند. در حالی که همکلاسان دوران پیش از دانشسرای ایشان که فقط گواهینامه دبیرستان را گرفته‌اند در این مدت صاحب همه چیز شده و اکنون چند برابر ما دانشسرای‌ها حقوق دریافت می‌دارند ولی ما به گناه اینکه شغل آموزگاری را پیش گرفته‌ایم صاحب هیچ نبوده به مقتضی ضرب المثل شکم گرسنه ایمان ندارد دائم حیثیتمان در خطر می‌باشد. ۲ - با اینکه طبق ماده پنجم قانون تربیت معلم تحصیلات دانشسرا معادل با دوره کامل دبیرستان شناخته شده معذالک مقدار حقوق پایه‌های آموزگاری از پایه‌های اداری کمتر است به قسمی که حقوق پایه ده آموزگاری از پایه ۷ اداری کمتر می‌باشد متأسفانه تعلیمات اجباری هم رفع این نقص را نکرده است. (طلیعه سالنامه دانش - ناشر افکار فارغ التحصیلان دانشسرای ایران ششم اسفند ماه ۱۳۲۲، ص ۱۲).

عملکرد معلمان و چگونگی روش تدریس آن‌ها، نقدی بر شیوه تدریس و چگونگی اخذ نمره و شیوه امتحان، که به صورت شفاهی و کتبی در تمامی درس‌ها انجام می‌شده است. یکی از نکات مهم در گزارش، توجه دادن وزارت معارف به تألیف کتاب‌های درسی و اشکالاتی که دیده می‌شود و همچنین گزارشی از نوع فعالیت‌های انجام شده در دانشسرا که در اولین سال فعالیت آموزشی دانشسرا با قلم دکتر فیاض در نوع خود جالب است. این راپورت در بخش پیوست آمده است.

یکی دیگر از اقداماتی که همزمان برای تأسیس دانشسرا صورت گرفته راه اندازی دانشسرای شبانه در مشهد بوده است که این کلاس‌ها به منظور آشنایی و آموزش آموزگاران مدارس شهر مشهد تأسیس شد و نامه نگاری نیز با آستان قدس در این زمینه در جریان بوده که از نظر فضا سالن‌های دبیرستان شاهرضا در اختیار قرار دهند و از نظر نیرو نیز در بعد از ظهر و شبانه کمک کنند. (مرکز اسناد آستان قدس، کلاسه پرونده ۹۹۳۹۶) دانشسرای مقدماتی مشهد به دلیل کمبود امکانات تا سال ۱۳۲۵ صورت شبانه روزی نبوده و در این سال با ساخت فضاهای مورد نیاز از این تاریخ به بعد به صورت شبانه روزی اداره شد. (شایان، ۱۳۸۴: ۲۸/۹)

ایستاده از راست - نفر دوم محمود سالاری (زبان فرانسه) نفر سوم درودی (روانشناسی) - نفر پنجم ایستاده دکتر حسین رزمجو، نفر ششم شیخ الاسلامی رئیس دانشسرا (آلبوم شخصی مرحوم محمد عتیقی دبیر ادبیات)

حیات دانشسرای مقدماتی (آلبوم شخصی مرحوم محمد عتیقی)^۱

۱ - مرحوم محمد عتیقی از علاقمندان به تاریخ و ادبیات مجموعه گرانقدری از کتاب‌های درسی ایران از انقلاب مشروط تا سال‌های پیش از انقلاب را که بیش از پانصد جلد می‌باشد گردآوری و توسط فرزند ایشان سرگروه فیزیک استان مجید عتیقی به کارگاه تاریخ اهدا شد که در حال حاضر در موزه آموزش و پرورش نگه داری می‌شود.

تقسیم مواد درسی سال‌های اول و دوم دانشسرای مقدماتی مصوب شهریور ۱۳۱۳ (سالنامه و آمار وزارت معارف سال ۱۳۱۶-۱۳۱۵ و ۱۶-۱۳۱۷، ص ۵۸۲-۵۷۹)

ملاحظات	تعداد ساعات در هفته		مواد درسی	ردیف
	سال دوم	سال اول		
	۲ ساعت	۲ ساعت	علم النفس و منطق از لحاظ تربیت و اصول	۱
	۲ ساعت	--	تعلیم و تربیت علمی و عملی علم الاجتماع از لحاظ اخلاق و تربیت اصول علم اخلاق و اصول دیانت	۲
	۴ ساعت	۴ ساعت	فارسی	۳
	۲ ساعت	۲ ساعت	عربی	۴
	۴ ساعت	۴ ساعت	زبان خارجه	۵
	۲ ساعت	۳ ساعت	تاریخ و جغرافیا	۶
	۲ ساعت	۴ ساعت	ریاضیات	۷
در هر دو کلاس لااقل یک ساعت در هفته صرف عملیات لابراتواری انجام می‌شود.	۳ ساعت	۳ ساعت	فیزیک و شیمی	۸
	۲ ساعت	۲ ساعت	تاریخ طبیعی	۹
	--	۱ ساعت	حفظ الصحه	۱۰
	۱/۵ ساعت	۱/۵ ساعت	نقاشی و رسم	۱۱
	۲ ساعت	۲ ساعت	موسیقی و سرود	۱۲
	۱ ساعت	۲ ساعت	تربیت بدنی	۱۳
ساختن اجسام هندسی با مقوا و گچ بری و آهنگری و عملیات فلاحتی	۲ ساعت	۲ ساعت	کارهای دستی و فلاحتی	۱۴
	۲ ساعت	۲ ساعت	قرائت شخصی	۱۵
قسمتی از این ساعات صرف تدریس یا تهیه درس برای دبستانهای ضمیمه	۵ ساعت	۳ ساعت	عملیات خارج از برنامه	۱۶

کنگره رؤسای دانشسراهای خراسان سال تحصیلی ۴۰ - ۱۳۳۹

از چپ ردیف اول ایستاده مرحوم محمد سمیع غفرانی - محمد تقی شیخ الاسلامی - حبیبی مدیرکل خراسان (سالنامه دانشسرای کشاورزی ۴۰ - ۱۳۳۹، ص ۹۳)

۲-۲-۲- مفاخر دانشسرا

علی اکبر فیاض

علی اکبر مجیدی فیاض به سال ۱۲۷۷ خورشیدی در خانواده‌ای از سادات و روحانیون مشهد به دنیا آمد. پدرش سید عبدالحمید ثقة الاسلام از مجتهدان و فضیلاي روزگار خود بود. تربیت خانوادگی در تربیت وی مؤثر افتاد و از همان کودکی به آموختن قرآن و مقدمات زبان عربی پرداخت و از تعالیم پدر بهره‌ها برد. سپس علوم قدیمه را آموخت و در علوم معقول و منقول و ادبیات فارسی و عربی تبحر یافت و به جای پدر به عنوان خادم باشی کشیک اول در آستان قدس رضوی منصوب گردید. در سال ۱۳۰۷ خورشیدی شادروان فیاض به خدمات فرهنگی مشغول شد. ریاست دبیرستان شاهرضای مشهد به وی تفویض شد و در ایجاد دانشسرای مقدماتی در مشهد (۱۳۱۳ خورشیدی) نقش داشت و نخستین رئیس این مؤسسه انتخاب شد. او در سال ۱۳۲۲ خورشیدی، موفق به اخذ درجه دکتری زبان ادبیات فارسی شد و در دانشگاه به تدریس در دانشکده علوم معقول و منقول در تهران مشغول گردید. او در دوره‌های دوازدهم و سیزدهم نیز نمایندگی مردم مشهد را در مجلس شورای ملی بر عهده داشت. وی در سال

۱۳۳۴ از طرف وزارت فرهنگ مأموریت یافت دانشکده ادبیات مشهد را تأسیس کند و قریب نه سال ریاست این دانشکده را بر عهده داشت. فیاض آثار علمی ارزشمندی نیز از خود به یادگار گذاشته است، از جمله تصحیح تاریخ بیهقی به کمک دکتر قاسم غنی و اثر دیگر تاریخ اسلام و کتابی در باب زنبور عسل و دوربین عکاسی نوشته است، فیاض در انجمن‌های ادبی خراسان و نشریه فرهنگ خراسان نیز ریاست و عضویت داشته است.

استاد علی اکبر فیاض روز پنج شنبه چهارم شهریور ماه ۱۳۵۰ در مشهد درگذشت و در آستان قدس رضوی به خاک سپرده شد. مجلس یادبودی در تاریخ هشتم شهریورماه ۱۳۵۰ از طرف دانشگاه مشهد بیاد استاد فقید علی اکبر فیاض برپا شد.

علی اکبر شهابی

استاد علی اکبر شهابی متولد ۱۲۷۸ خورشیدی در تربت حیدریه فارغ‌التحصیل نفر اول لیسانس در رشته ادبیات و فلسفه از دانشسرای عالی و نفر اول از دانشکده معقول و منقول و یکی از اولین افرادی است که همزمان با تأسیس دانشسرای مقدماتی مشهد به عنوان دبیر ادبیات و فلسفه و علوم تربیتی استخدام شد و تدریس دروس ادبیات و فلسفه و علوم تربیتی دانشسرا را به عهده گرفت. او در سال ۱۳۱۶ مدتی ریاست دانشسرای مقدماتی مشهد و از سال ۱۳۱۷ تا ۱۳۲۴ رئیس دبیرستان شاهرضا و مدتی نیز ریاست اوقاف خراسان را بر عهده داشته است. او پس از اخذ مدرک دکتری وارد دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی شد و از سال ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۷ رئیس دانشکده الهیات مشهد بوده است. از دکتر شهابی مقالات و آثار متعددی بر جای مانده است، اصول روانشناسی - ترجمه رساله تعبیرالرؤیا از ابوعلی سینا - اصول صرف و نحو - و آثار محمد جریر طبری - تاریخچه وقف در اسلام - همبستگی تشیع و تصوف - شیعه‌شناسی و مقالات متعدد در مجله یغما و وحید و کیهان... از جمله آثار دکتر علی اکبر شهابی است.

عباس سعیدی رضوانی

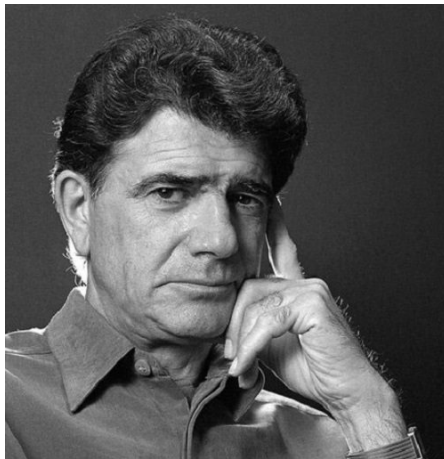
سعیدی رضوانی (۱۳۰۶ - ۱۳۷۱)، دانش آموخته دانشسرای مقدماتی مشهد در سال ۱۳۲۶، یکی دیگر از مفاخر خراسان است. او تا سال ۱۳۳۱ به شغل معلمی مشغول گردید، پس از آن مدرک لیسانس از دانشگاه تهران در رشته تاریخ - جغرافیا و سال ۱۳۳۶ کارشناسی ارشد جغرافیا از دانشگاه دیسکانیسن - مدسیون آمریکا اخذ کرد. وی پس از بازگشت به وطن و انتقال دکتر غلامحسین یوسفی به دانشگاه مشهد در سال ۱۳۳۷ به ریاست اداره تربیت معلم خراسان انتخاب شد و چندین سال در این سمت منشاء خدمات خوبی بود. او با قلم شیوای خود یکی از نویسندگان در نشریه فرهنگ خراسان بود. سال ۱۳۵۰ دکترا از دانشگاه پاریس - ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۸ رئیس دانشکده ادبیات، سال ۱۳۵۸ رئیس کتابخانه آستان قدس، استاد عباس سعیدی رضوانی از سال ۱۳۶۲ تا پایان عمر مؤسس و مدیر عامل چاپ و انتشارات آستان قدس، صاحب مقالات و آثار متعدد پیرامون جغرافیا به ویژه استان خراسان، تدریس و همکاری در تألیف کتاب‌های درسی تاریخ و جغرافیا از دیگر خدمات سعیدی رضوانی می‌باشد.

دکتر علی شریعتی

متفکر و اندیشمند دوران معاصر که آثار و نوشته‌ها و سخنرانی‌هایش نقشی کم نظیر در قیام از انقلاب و دوران انقلاب اسلامی در جذب جوانان به اسلام و افکار انقلابی اسلام داشت. وی دانش‌آموخته دانشسرای مقدماتی مشهد در سال ۱۳۲۹ - ۱۳۳۰ است.

استاد محمد رضا شجریان

از دانش‌آموختگان دانشسرای پسران مشهد در سال ۱۳۳۶ و چند سال در چناران و قوچان معلمی کرده است. استاد شجریان در سال ۱۳۳۹ در دبستان رادکان، نقشه‌ای زیبا از ایران، با نام و شماره هر استان، طراحی و ترسیم کرده است و این اثر تا سال ۱۳۸۷ در راهرو مدرسه رادکان چشم نوازی می‌کرد. استاد شجریان نزد معلم موسیقی این دانشسرا آموزش‌های اولیه موسیقی

را کسب کرد. استاد شجریان در سن هشتاد سالگی در پنج شنبه ۱۳۹۹/۷/۱۷ وفات یافت و در آرامگاه حکیم توس به دیار باقی پیوست.

۲-۳- دانشسرای مقدماتی دختران مشهد

تأسیس دانشسرای دختران بر طبق اساسنامه دانشسرای پسران با دوسال تاخیر یعنی در سال ۱۳۱۵ انجام شد. در اساسنامه و برنامه دانشسرای مقدماتی دختران مصوب جلسه ۳۳۹ مورخ ۱۳۱۵/۸/۱۲ آمده است:

ماده اول - دانشسرای مقدماتی دختران بر طبق اساسنامه دانشسراهای مقدماتی مصوب شهریورماه ۱۳۱۳ برای اكمال معلومات عمومی دختران و آماده ساختن آنان جهت فن آموزگاری تأسیس می‌شود. در ماده دوم و سوم و چهارم و پنجم و یک تبصره و یک ماده واحده این اساسنامه، به مواد درسی و شرح مواد مورد تدریس پرداخته شده و در برنامه درسی تفاوت‌های این برنامه پسران دیده می‌شود. ماده سیزدهم: در دانشسراهای دخترانه دروس خانه داری باید عملاً مورد تمرین واقع شده شاگردان به طبخ و رخت شویی و اطو کشی و اعمال مربوط به حفظ الصحه و باغبانی پردازند. (شرکائی اردکانی، ۱۳۸۸: ۶۴)

پس از تصویب نظام نامه دانشسرای دختران و دستورالعمل وزارتی به تاریخ ۱۳۱۵/۶/۲۵ دانشسرای دختران در نقاطی که دانشسرای پسران دایر شده بود تأسیس شد و مشهد هم یکی از این شهرها بود که حد نصاب پذیرش در سال ۱۳۱۵ سی نفر بوده است. در ماده ۲ نظامنامه چنین آمده است: « از آنجا که این دانش آموزان امروزی آموزگاران فردا خواهند بود بایستی نهایت دقت را نموده عده که واقعاً از مزایای اخلاقی برخوردارند انتخاب شوند و برای این مقصود باید از سال سوم متوسطه باهوش‌ترین و با اخلاق‌ترین محصلان را در نظر گرفته برای ورود به دانشسرا تشویق نمایند»، (مجله تعلیم و تربیت، مهرماه ۱۳۱۵) پس از ارسال این نظامنامه دانشسرای دخترانه در شهر مشهد به سال ۱۳۱۵ تأسیس و با یک کلاس کار خود را در دبیرستان شاهدخت آغاز کرد. در سال ۱۳۱۶ یک کلاس دیگر به دانشسرا اضافه شد و اولین گروه که ۱۶ نفر بودند در سال ۱۳۱۷ فارغ التحصیل و گواهینامه دریافت کردند. فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی دختران ابتدا با پایه یک آموزگاری استخدام و ماهیانه ۳۴ تومان حقوق دریافت می‌کردند. (آقاملایی، ۱۳۸۴: ۲۴۵)

فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی دختران طبق قانون، به خدمت آموزگاری و دبیری مشغول به کار می‌شدند و از آنجا که هنوز مدارس در دیگر مناطق استان فعالیت نداشتند، این گروه

در شهر مشهد مشغول به کار شدند. برای آموزش کارورزی یک کلاس اول متوسطه در کنار دانشسرای دخترانه ضمیمه بوده است که دانش آموزان دانشسرا در همانجا کارورزی خود را انجام دهند. این دانشسرا به دلیل نداشتن خوابگاه و شرایط سخت تحصیل برای دختران، تا سال ۱۳۳۷ شبانه روزی نبوده است.

دانشسرای مقدماتی دختران تا سال ۱۳۳۷-۱۳۳۶ که در ساختمان نوساز جدید مستقر می‌شود از بدو تأسیس در سال ۱۳۱۵ ضمیمه دبیرستان شاهدخت بود. دبیرستان ابتدا متعلق به آستان قدس بود که در سال ۱۳۱۵ به شاهدخت تغییر نام یافت و دولتی شد و از آستان قدس به کوچه شجاع التولیه کوچه مقابل اداره کل آموزش و پرورش فعلی انتقال یافت. دانشسرا در همین سال ضمیمه دبیرستان شد که دارای سه کلاس دبیرستان و دوکلاس دانشسرا بود و به طور معمول رئیس دبیرستان رئیس دانشسرا نیز به شمار می‌رفت.

اسامی روسای دانشسرا که رئیس دبیرستان بوده اند به این ترتیب آمده است: «ریاست دبیرستان و دانشسرا از ابتدا (۱۳۱۵) تا سال ۱۳۲۲ با خانم ژولیا گورکیان (سراجیان) ایشان دارای تحصیلات مافوق دیپلم ادبیات فرانسه، از سال ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۳ ریاست دبیرستان و دانشسرا به عهده خانم زهرا آفاق خسروپناه که یکی از بانوان تحصیل کرده و متدین مشهد بودند. از سال ۱۳۲۲ تا ۱۳۴۲ خانم حبیبه فیوضات به ریاست دبیرستان شاهدخت و مدیریت دانشسرا منصوب شده از سال ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۵ برای دومین بار خانم ژولیا گورکیان عهده دار بود در این سال فقط دوکلاس دانشسرای مقدماتی دایر بود از سال ۱۳۲۵ تا سال ۱۳۲۷ آقای ضرغام الدین احمدی به این سمت منصوب و انجام وظیفه می‌نمودند. در سال ۱۳۲۷ دانشسرا از دبیرستان شاهدخت اسما جدا شد ولی هر دو در یک محل و محل جدید آن همین محل فعلی خیابان جهانبانی (شهید چمران فعلی)، از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۲۹ آقای محمد مهدی هاشمی عطار ریاست دبیرستان شاهدخت و دانشسرای مقدماتی را عهده دار بود از ۱۴ فروردین ۱۳۲۹ تا آذر ۱۳۲۹ آقای تقی شیخ الاسلامی ریاست دانشسرا را به عهده گرفت از سال ۱۳۳۰ تا سال ۱۳۳۱ آقای جواد کیانی به ریاست دانشسرا مقدماتی و دبیرستان و از سوم آبانماه تا ۱۵ مرداد ۱۳۳۹ م آقای مهندس محمود اخوان ریاست داشته» (کارنامه سال ۲۵۳۶ دبیرستان دولتی شاهدخت مشهد، ص ۹-۵) در مدارک موجود در بایگانی اداره کل آموزش و پرورش نام جواد کیانی تا ۱۳۳۰ به عنوان رئیس دانشسرای مقدماتی دختران و رئیس دبیرستان شاهدخت دیده می‌شود، که در تاریخ ۱۳۳۰/۹/۱۱ به شیراز منتقل و به ریاست اداره فرهنگ شهر شیراز انتخاب شده است.

با توجه به اینکه دانشسرای مقدماتی دختران مشهد از سال ۱۳۳۷ به ساختمان جدید واقع در خیابان دانشسرا پنج راه سناباد منتقل شده، از این سال به بعد رئیس مستقل داشته است. از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۷ محمود ثقفی خادم رئیس دانشسرای مقدماتی دخترانه مشهد و همچنین رئیس مرکز آموزش خدمات اجتماعی زنان بوده و خانم پوراندخت شکوه صارمی و خانم خجسته صادقی معاون ثقفی خادم بوده‌اند. محمد ثقفی و خانم شکوه صارمی علاوه بر ریاست دانشسرای مقدماتی، ریاست مرکز خدمات آموزشی بانوان را که همان سپاهیان دانش دختر بوده نیز بر عهده داشته‌اند، در سال ۱۳۵۱ این مرکز از دانشسرا جدا و ریاست آن مستقل می‌شود. دکتر محمد مهدی خدیوی زند از مدرسان دانشسرای دختران و پسران از تلاش‌ها و فعالیت‌های ثقفی خادم که بیش از هشت سال رئیس دانشسرای دختران بوده به نیکی یاد می‌کند (خدیوی زند، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۲۳). از سال ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۶ پوراندخت شکوه صارمی رئیس دانشسرا بوده و در همین سال بازنشسته شد. پوراندخت شکوه صارمی پایان‌نامه لیسانس خود را پیرامون تاریخچه مدارس دخترانه در شهر مشهد نوشته است، (پرونده استخدای، بایگانی اداره کل آموزش و پرورش)؛ رؤف ضیائی از مدرسان کارورزی دانشسرا، خانم شکوه دخت صارمی را از مدیران قدر، با انضباط و برنامه ریزی می‌داند که دانشسرای دختران را در طی سال‌های طولانی به عنوان معاون و رئیس به خوبی مدیریت و اداره کرده است. پس از خانم صارمی از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۷ پروین یساولی و در سال ۱۳۵۸، فریده قوام نصیری رئیس دانشسرا بوده‌اند (بایگانی راکد پردیس شهید هاشمی نژاد، دفتر ریز نمرات).

دانشسرای دختران سال‌ها ضمیمه دبیرستان دختران شاهدخت مشهد و گاه ضمیمه دبیرستان فروغ و یا دبیرستان ایران‌دخت بوده است و در مکاتبات اداری با عنوان دانشسرای دختران شاهدخت نیز شناخته می‌شده است (دبیرستان آزادگان فعلی ناحیه ۳) و از زمان تأسیس در سال ۱۳۱۵ ضمیمه دبیرستان دخترانه و در ساختمانی استیجاری متعلق به آستان قدس اداره شده است، نامه‌ها و درخواست‌های اداره فرهنگ خراسان از آستان قدس جهت تعمیر و مرمت ساختمان، حکایت از آن دارد که ساختمان قدیمی و مناسب فضای آموزشی نبوده است. درخواست‌های اداره فرهنگ خراسان از آستان قدس برای تأمین آب شرب و تأمین تجهیزات و تهیه امکانات برای آشپزخانه دانشسرا در مجموعه اسناد آستان قدس موجود است (سند شماره ۸۰۳۵۹ و ۷۶۶۴۱ و اسناد پیوست). دانشسرای دختران همچنان تا سال ۱۳۳۷ ضمیمه دبیرستان شاهدخت بوده است (پیشه ور، ۱۳۴۸: ۴۴-۴۰). تعدادی از مدارس به تدریج از محل دو درصد عوارض شهرداری نوساز شدند و از جمله برای دانشسرای دختران مشهد

از حدود سال‌های ۱۳۳۶ در پنجره سناباد، ساختمانی با فضای مناسب شبانه روزی و با امکانات آموزشی و ورزشی و خوابگاه ساخته می‌شود و امروز بخشی از این ساختمان در اختیار کانون بازنشستگان و بخشی هم مرکز آموزش نیروی انسانی اداره کل آموزش و پرورش است و خیابان موازی ساختمان دانشسرای مقدماتی دختران همچنان خیابان دانشسرا نامیده می‌شود. تا سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ تابلوی تعدادی از مدارس که به کمک عوارض شهرداری ساخته شده بودند در شهر مشهد دیده می‌شد و با نوسازی‌های جدید مدارس این نمادها و آثار نیز تخریب شد.

اسناد و کتاب‌های مهور شده از کتابخانه دانشسرای دختران که اکنون در واحد ثامن الحجج دانشگاه فرهنگیان نگهداری می‌شوند، سال تأسیس را ۱۳۳۷ نشان می‌دهد. گزارش روزنامه‌های محلی نیز از جمله آفتاب شرق این موضوع را تایید می‌کند، « دانشسرای مقدماتی که قبلاً در محل دبیرستان فروغ بود اخیراً به آخر سعد آباد انتقال یافته است در این دانشسرا ۸۹ محصل، ۵۵ نفر کلاس اول و بقیه در کلاس دوم زیر نظر دبیران مشغول به تحصیل هستند (روزنامه آفتاب شرق، ۱۳۳۷/۷/۲۸، ص ۲) با توجه به گزارش این روزنامه ساختمان دانشسرا در همین سال به بهره برداری رسیده، اما گزارش عملکرد آموزش و پرورش توسط مدیرکل در ابتدای سال تحصیلی ۱۳۳۹، حکایت از آن دارد که دانشسرای دختران پس از سال‌ها در سال ۱۳۳۹ به شبانه روزی تبدیل شده است. (روزنامه خراسان، ۱۳۳۹/۷/۲۰، ص ۲) در ساختمان جدید الاحداث دانشسرا بخش‌های دیگر نیز از جمله مرکز خدمات اجتماعی زنان - مرکز سپاهی دانش دختران در همین مکان فعالیت آموزشی داشته اند..

دانشسرای مقدماتی دختران، به مناسبت جشن‌های برگزار می‌کرد، از جمله جشن فارغ التحصیلی که در پایان هر سال برگزار می‌گردید. در این نوع جشن‌ها معمولاً گزارشهایی از فعالیت‌ها و آماری نیز از تعداد دانش‌آموختگان ارائه می‌شده است. برای نمونه، در جشن دانشسرای مقدماتی دختران مشهد در خرداد ماه ۱۳۵۵ اعلام شده که از سال ۱۳۱۷ تاکنون یعنی ۱۳۵۵، ۲۵۴۰ نفر از این مرکز فارغ التحصیل شده اند (روزنامه آفتاب شرق، ۱۳۵۵/۳/۲۹، ص ۸).

دکتر قمر آریان متولد ۱۳۰۱ قوچان، همسر دکتر زرین کوب، از دانش آموختگان دانشسرای مقدماتی دختران مشهد و یکی از اولین فارغ التحصیلان زن در دکتری ادبیات فارسی از دانشگاه تهران و دارای چند اثر تالیفی است.

۲-۴- دانشسرای کشاورزی مشهد

به منظور تربیت آموزگاران فنی برای مدارس کشاورزی روستایی به نحوی که این مراکز بتوانند اصول کلی کشاورزی جدید را به صورت نظری و عملی در روستاها آموزش دهند، تأسیس دانشسرای کشاورزی مورد تصویب وزارت فرهنگ قرار گرفت. وزارت فرهنگ هدف از تأسیس دانشسرای کشاورزی را چنین توصیف کرده است: «دانشسرا دارای دو هدف است: اول تربیت معلم خوب برای اجتماع که نوباوگان کشور را خوب تربیت نمایند، هدف دوم: چون فارغ التحصیلان دانشسرا بایستی در دهات به شغل شریف تعلیم و تربیت اشتغال ورزند، ضمناً توسعه کشاورزی را به روش صحیح به کودکان دهات خواهند آموخت (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی خراسان، ۱۳۴۰ - ۱۳۳۹: ۷۶). دانشسرای کشاورزی بیشتر با هدف‌های توسعه کشاورزی، عمران، آبادی و جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهرها ایجاد شد. فارغ التحصیلان دانشسرای کشاورزی موظف و متعهد بودند که پس از پایان تحصیل به روستای خود بازگردند و به عنوان معلم روستایی در فرهنگ مشغول به کار شوند (غفرانی، مصاحبه، تاریخ شفاهی آستان قدس، پرونده ۱۵، ص ۵۶)

دوره تحصیل در دانشسرای کشاورزی سه سال بود و داوطلبان از بین دانش آموزان دبیرستان‌های کشاورزی و یا دوره اول متوسطه روستایی انتخاب می‌شدند. در سال ۱۳۲۸ به پیشنهاد مهندس نفیسی، معاون فنی وزارت فرهنگ، دبیرستان کشاورزی نیز در کنار دانشسرا تأسیس شد تا دانش آموزان دانشسرا بتوانند کارورزی را در همان محیط دانشسرای کشاورزی انجام بدهند. (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی خراسان، ۴۰-۱۳۳۹: ۲۵)

اساسنامه دانشسراهای کشاورزی در ۱۴ ماده و بندها و تبصره‌های ذیل ماده تصویب شده است در تعدادی از بندها و تبصره‌ها چنین آمده است: «هدف تربیت معلمان شایسته برای مدارس روستایی و تهیه و تربیت مربیان کلاس‌های سالمندان و دهیاران و رهبران دهات است، چگونگی طرز معاشرت و همکاری با روستائیان و آموزش اصول بهداشتی و کشاورزی به روستائیان از نکات مهم در اساسنامه دانشسراهای کشاورزی بوده است، دوره دانشسرای کشاورزی ۲ سال در نظر گرفته شد». (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی، ۴۰-۱۳۳۹: ۱۲۲-۱۱۶)

پس از تصویب اساسنامه دانشسراهای کشاورزی، این مؤسسه در سال ۱۳۲۸ در شهر مشهد دایر شد و به واسطه آماده نبودن زمین زراعتی و ساختمان مناسب در مهر ماه ۱۳۲۹ به فریمان انتقال یافت و تا سال ۱۳۳۲ دانشسرا در فریمان فعالیت آموزشی داشته و به نام دانشسرای کشاورزی فریمان نامیده شد. اما به دلیل وجود مشکلاتی از قبیل کمبود دبیر و امکانات شبانه روزی و بعضی اشکالات دیگر، دانشسرا به پیشنهاد اداره فرهنگ خراسان و موافقت وزارتخانه در سال ۱۳۳۲ مجدد به شهر مشهد منتقل گشت و از آن جا که ساختمان‌های دانشسرا و اراضی مورد نیاز آماده نبود تا سال ۱۳۳۵ قسمت اداری و شبانه روزی در دبستان فرهنگ و دانشسرای مقدماتی پسران و هنرستان صنعتی مشهد متمرکز و دانش آموزان برای انجام عملیات کشاورزی از شهر به جاده طرق می‌رفتند و دوباره برمی‌گشتند و با اقداماتی که توسط اداره فرهنگ به مرور انجام شد، مرکز طرق تجهیز گردید و سرانجام امکانات ایجاد شده در زمینی به مساحت پنجاه هکتار از زمین‌های زراعتی آستان قدس به صورت استیجاری، مورد بهره برداری قرار گرفت.

در سال ۱۳۴۰-۱۳۳۹، تعداد ۱۱۳ دانش‌آموز در دانشسرا به طور شبانه روزی مشغول تحصیل بوده‌اند، هزینه تحصیلی و شبانه روزی ۶۰ نفر دانش‌آموز دانشسرا از اعتبارات وزارت فرهنگ پرداخت می‌شده و بقیه دانش‌آموزان با هزینه شخصی و پرداخت ماهی ۱۴۰۰ ریال مشغول تحصیل بوده‌اند.

آب شرب و کشاورزی این مرکز، علاوه بر سهم قنات، از طریق دو حلقه چاه عمیق تامین می‌شده است، اعتبار یک حلقه چاه توسط اداره اصل چهار آمریکایی‌ها و اعتبار چاه دوم توسط وزارت فرهنگ تامین و حفر شده است.

در اداره دانشسرای کشاورزی افرادی سال‌ها مسئولیت و نقش داشته‌اند، محمد شهرستانی به مدت دوازده سال به عنوان رئیس - محمد سمیع غفرانی دوازده سال معاون - ناصر خانی رئیس حسابداری - اسدالله زاده حسابدار - برادران سرپرست شبانه روزی - هر کدام از این

افراد تلاش داشته اند که آموزش های علمی و تربیتی را به نحوه شایسته ای به دانش آموزان انتقال دهند. بیشتر دانش آموزان دانشسرا روستایی بودند و چه بسا با آداب اجتماعی، حضور در سالن غذا خوری، خوابگاه، سرویس بهداشتی و دیگر مسائل زندگی دسته جمعی آشنا نبودند که در طی ماه های ابتدایی ورود به دانشسرای کشاورزی، به کمک کادر اجرایی و افراد یاد شده، آموزش های لازم را می آموختند و از همه مهم تر رئیس این مجموعه، محمد شهرستانی، فردی مطلع - روانشناس - تحصیل کرده دوره دیده و آشنا به روش تعلیم و تربیت بود. (غفرانی، مصاحبه، تاریخ شفاهی آستان قدس، پرونده، شماره ۱۵، ص ۶۶)

از سال ۱۳۳۳ تا سال ۱۳۴۲ محمد شهرستانی ریاست دانشسرای کشاورزی مشهد را بر عهده داشت، فعالیت های عملی و آموزشی گوناگونی در این دوره انجام شد، گسترش و نصب تجهیزات کشاورزی و دامپروری و همچنین توسعه فضاهای آموزشی و کارگاهی از جمله اقدامات محمد شهرستانی است که در دانشسرای کشاورزی انجام شده است. وی برای پیشرفت دانشسرا و آگاهی از چگونگی این نوع مؤسسات سفری به آمریکا، انگلستان و فرانسه داشته است. محمد شهرستانی متولد ۱۳۰۰ مشهد و از خانواده فرهنگی و سرشناس در شهر مشهد، در سال ۱۳۲۰ از دانشسرای مقدماتی مشهد با اخذ رتبه اول فارغ التحصیل شده و در سال ۱۳۲۴ موفق به اخذ لیسانس در رشته فلسفه و علوم تربیتی از دانشسرای عالی تهران شد و مدتی هم مدیرکل آموزش و پرورش خراسان بوده است. نامبرده یک اثر روانشناسی هم به چاپ رسانده و علاوه بر این، مقالات متعدد علمی - تربیتی و آموزشی در نشریه فرهنگ خراسان و روزنامه های محلی از جمله روزنامه آفتاب شرق و خراسان پیوسته به چاپ رسانده است. (روزنامه آفتاب شرق، ۱۳۳۴/۷/۱۱؛ ۱۳۳۴/۷/۱۶)

در سال ۱۳۲۷ طبق دستور وزارت فرهنگ علاوه بر دانشسرای کشاورزی، دوره دوم دبیرستان

کشاورزی هم دایر گردید که محصلین با پرداخت شهریه از محیط استفاده می‌کردند و چون دو مؤسسه دبیرستان و دانشسرای کشاورزی در یک محل اداره می‌شدند وزارت فرهنگ به پیشنهاد اداره آموزش کشاورزی و روستایی تصویب نمود که نام این مؤسسات « به مرکز آموزش کشاورزی» تبدیل شود و این دانشسرا و دبیرستان هم « مرکز آموزش کشاورزی خراسان» نامگذاری شد.

از نکات خوب در این مرکز اداره بخشی از دانشسرا به روش تعاونی بوده که شرحی از چگونگی تشکیل تعاونی در سالنامه این مرکز دیده می‌شود، در بخشی از گزارش فعالیت تعاونی دانشسرا آمده: « کلیه احتیاجات این شهر کوچک، به وسیله فروشگاه مجهز تعاونی مصرف دبیران و دانش آموزان تأمین می‌گردد، این شرکت سهامی با کمک و همکاری آقایان دبیران و مهندسان و دانش آموزان دانشسرا و دبیرستان کشاورزی با خریدن سهم دایر گردیده و کلیه خواربار و وسائل دیگر با نازلترین قیمت تهیه شده و در اختیار عموم قرار می‌گیرد، بیلان سال گذشته (۱۳۳۸ - ۱۳۳۹) سود قابل توجهی را نشان می‌دهد که بین سهامداران تقسیم شده است.» (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی خراسان، ۱۳۴ - ۱۳۳۹: ۷۰)

محصولات کشاورزی به مصرف دانش آموزان اختصاص داشت و چنانچه به فروش می‌رسید، وجه آن بین دانش آموزان تقسیم می‌گردید. آمار فارغ التحصیلان دانشسرای کشاورزی کشور در هر سال از بدو تأسیس تا شهریور ۱۳۳۸ در مجله آموزش و پرورش آمده است، از دانشسرای کشاورزی مشهد سال ۱۳۳۱، ۷۷ نفر، سال ۱۳۳۲، ۳۴ نفر، سال ۱۳۳۳، ۱۴ نفر، سال ۱۳۳۴، ۲۴ نفر، سال ۱۳۳۵، ۳۰ نفر، سال ۱۳۳۶، ۳۳ نفر، سال ۱۳۳۷، ۲۸ نفر و در سال ۱۳۳۸، ۳۸ نفر، فارغ التحصیل شدند (مجله آموزش و پرورش، آذر ماه ۱۳۳۸: ۶۴).

محمدرضا قیطاسی که خود دانش آموز دبیرستان کشاورزی این مرکز و عضو هیئت مدیره این تعاونی به عنوان دانش آموز بوده است، از شیوه و چگونگی اداره دانشسرا به خوبی یاد می‌کند و این روش را یکی از راه‌های مناسب برای اداره مراکز شبانه‌روزی می‌داند (قیطاسی، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۰). محمد کلیدری از فارغ التحصیلان مرکز آموزش کشاورزی (۱۳۵۵ - ۱۳۵۲) نکات آموزشی جالبی را از شیوه انتخاب دانش آموز و همچنین روند آموزشی این دانشسرا بیان می‌کند. دانشسرای کشاورزی یکی از مراکزی بود که براساس اصل چهار ترومن رئیس جمهور آمریکا تأسیس شده بود و نفر اول دانشسرا در کشور بورس تحصیلی آمریکا را می‌گرفت و یک آمریکایی نیز به نام دکتر مالاری در دانشسرا کار می‌کرد.

معلمان خوبی داشتیم از جمله مهندس دزیانی متدین بود به سؤالات مذهبی پاسخ می‌داد و

گاهی شب‌های جمعه در جلسه قرائت قرآن دانش‌آموزان شرکت می‌کرد فردی با سواد، زبان انگلیسی و فرانسه و عربی را خوب می‌دانست و این‌ها نقطه قوت تعدادی از معلمان دانشسرای کشاورزی از جمله مهندس دزیانی و شهید تدین بود.

یکی دیگر از برنامه‌های دانشسرای کشاورزی ورزش صبحگاهی بود که قبل از شروع کلاس‌ها انجام می‌شد، صبح زود نزدیک به هشت کیلومتر رفت و برگشت، از پلیس راه تا خاکشناسی مشهد انجام می‌شد که نشاط و شادابی خاصی به همراه داشت. (کلیدری، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۱۰)

بازدید از مرکز دامپروری ۱۳۵۴/۸/۹ دانش‌آموزان دانشسرای کشاورزی در عکس مهندس دزیانی با پالتو سفید دیده می‌شود (آلبوم شخصی محمد کلیدری)

اسامی فارغ التحصیلان دوره اول دانشسرای کشاورزی سال تحصیلی ۳۱-۳۰

نام و نام خانوادگی	نام و نام خانوادگی
عزت ظاهر فرساد	حسین اسلامی
محمود غفور نیا	جعفر امینی
اصغر کاشفی	منصور بهادری
مجتبی مجتبی	بهرام بهرامی تبریزی
نادر محمد تبریزی	محمد صادق جواد زاده بلوری
محمود معجمی	جعفر حسنی رخ
محمد مهدیزاده	محمد حسینی دشت بیاض
منوچهر نادری	سعید داودی
غلامحسین نقیبی تربتی	محمد علی خزاعی
محمد علی حداد پور	ابوالقاسم راد منش
بهروز قائم مقامی تهرانی	حسن آقا رضایی
محمد علی اعتضاد رضوی	سیروس رضانیا
محمد تقی منصوری	احمد ضابط
جبار جبار زاده گنجه‌ای	محمد جواد صباغیان

جدول دروس دانشسرای کشاورزی در سال تحصیلی ۳۰-۳۱

اسامی آقایان دبیرانی که تدریس می‌کنند	تعداد ساعت در سال		مواد
	کلاس ۲	کلاس ۱	
آقای مهندس محمد علی شمشیر ساز	۱۲۰	۸۰	زراعت
آقای مهندس محمد اخوان	۴۰	۱۲۰	باغبانی
آقای رضا دزیانی	۸۰	۸۰	دامپروری
آقای مهندس ناصر محسنی	۸۰	۸۰	دفع آفات و جانور شناسی
آقای مهندس دزیانی	۴۰	۸۰	گیاه شناسی
آقای مهندس اخوان	۱۲۰	۸۰	ماشین آلات
” ” ”	۴۰	۴۰	هنرهای روستایی
آقای مهندس محمد علی شمشیر ساز	--	۴۰	جغرافیای کشاورزی
آقای مهندس زرین قلم	۴۰	۴۰	آبیاری
آقای محمد علی صائبی	۸۰	۸۰	فارسی
آقای حسن دروی	۱۶۰	۱۲۰	آموزش و پرورش و تاریخ فرهنگ
آقای غلامعلی ازقندی	۸۰	۸۰	ریاضی
آقای ابوالقاسم ایروانی	--	۸۰	شیمی
آقای مهندس بنی اقبال	۸۰	--	فیزیک
آقایان عباس طباطبایی. غلامرضا ذات علیان	۸۰	۱۲۰	زبان خارجه
علیان	۸۰	--	عمران
آقای مهندس محمد علی شمشیرساز	--	۴۰	ترویج کشاورزی
” ” ” ” ”	۴۰	۸۰	اقتصاد روستایی
آقای محمد سمیع غفرانی	۱۲۰	۸۰	بهداشت روستایی
آقای دکتر احمد سیف	۴۰	۸۰	تعلیمات دینی
آقای مهدی اسد زاده هروی	۸۰	--	اصول تعلیمات حرفه‌ای
آقای مهندس زرین قلم			

(جدول دروس دانشسرای کشاورزی و اولین گروه فارغ التحصیلان سال تحصیلی ۳۱-۳۰ (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی ۱۳۴۰-۱۳۳۹، ص ۱۲۴-۱۲۸)

۲-۵- کلاس‌های یکساله تربیت معلم

با وجود گسترش دانشسرای مقدماتی در کشور، آموزش و پرورش همچنان با کمبود معلم رو بود، به همین منظور وزارت فرهنگ تصمیم می‌گیرد جهت تامین کادر مورد نیاز در مقطع ابتدایی، کلاس‌های یکساله تربیت معلم تأسیس کند. شورای عالی فرهنگ راه اندازی « کلاس‌های یکساله تربیت معلم » را در دستور کار خود قرار می‌دهد و در نهصد و هفتاد و چهارمین جلسه شورای عالی فرهنگ مصوب جلسه ۹۷۴ مورخ ۱۳۳۸/۷/۱۸ موضوع مطرح

و پس از تهیه دستورالعمل اجرایی کلاس‌های تربیت معلم یکساله به طور آزمایشی ابتدا برای دو شهر تهران و تبریز به اجرا در می‌آید. اساسنامه کلاس‌های یکساله تربیت معلم در ۷ ماده به تصویب می‌رسد در ماده ۱ و ۴ شرایط سنی، صحت مزاج و سلامتی کامل و دوره تحصیلی مطرح شده و در ماده ۵ مواد تدریس در این کلاس‌ها به این شرح آمده است:

ماده ۵- مواد تدریس آموزشگاه به شرح زیر خواهد بود: زبان و ادبیات فارسی، علوم دینی و اخلاقی و اجتماعی، تعلیمات عمومی (تاریخ و جغرافیا و معلوماتی که برای تعلیم در دبستان‌ها ضرورت دارد، علوم تربیتی شامل آموزش و پرورش، روانشناسی تاریخ فرهنگ و روش تدریس، ورزش و کارهای دستی. با فارغ التحصیلان آموزشگاه مانند فارغ التحصیلان دانشسراهای مقدماتی رفتار می‌شود وزارت فرهنگ موظف است آنان را برای خدمت آموزگاری استخدام کند. (شرکائی اردکانی، ۱۳۸۸: ۱۲۷).

برای اولین بار افراد مورد نیاز از بین دارندگان گواهینامه ششم متوسطه در تبریز و تهران گزینش می‌شوند و پس از طی دوره یکساله تربیت معلم به استخدام آموزش و پرورش در آمدند و این کلاس‌ها در اغلب استان‌ها دایر و تعدادی از دیپلمه در سراسر کشور جذب آموزش و پرورش شدند. (مجله آموزش و پرورش، بهمن ماه ۱۳۳۸: ۶۰)

روزنامه‌های محلی خراسان نیز خبر تشکیل این کلاس‌ها را در گزارش‌های روزانه خود ذکر می‌کنند: «تشکیل کلاس‌های یکساله تربیت معلم به طوری که از اداره تربیت معلم اطلاع می‌دهند، قرار است، یکساله از مهرماه امسال جاری افتتاح گردد و برای کلاس‌های مزبور تا ۲۵ شهریور نام نویسی می‌کنند (روزنامه آفتاب شرق، ۶/۲۳/۱۳۳۹، ص ۶)؛ روزنامه خراسان گزارش می‌کند که: «کلاس‌های تربیت معلم از ۱۶ مهرماه رسماً شروع به کار می‌کند» (روزنامه خراسان، ۱۳۳۹/۷/۵)، ص ۲

از نکات مهم در دستورالعمل پذیرش معلم افزایش شرط سنی تا سی سالگی است. اداره کل آموزش و پرورش خراسان در سال‌های بعد نیز کلاس‌های یکساله را برگزار کرده است. از جمله در مهر ماه ۱۳۴۱ با صدور اطلاعیه‌ای اقدام به پذیرش داوطلب دوره یکساله در مشهد و بیرجند می‌کند. در اطلاعیه اداره کل خراسان شرایط پذیرش این دوره درج شده است (ر.ک: خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۵۰)

این دوره با حضور مسئولین استان آغاز به کار کرد، دکتر محمد مهدی خدیوی زند از استادان دانشسرا و مدرس این دوره چنین گفت: «به هنگام آغاز دوره کلاس‌های یکساله تربیت معلم،

آقای حبیبی مدیر کل وقت، روی تخته چنین نوشت: کسی که همه عمر دانش آموز نباشد نباید معلم بشود.» (نکوداشت هفته بزرگداشت مقام معلم، پردیس شهید بهشتی، ۹۸/۲/۱۱)

محل تشکیل این کلاس‌ها همان دانشسرای مقدماتی پسران مشهد بوده است. علاوه بر بیرجند و مشهد از سال ۱۳۴۶ به گفته محمد جابانی کلاس یکساله تربیت معلم در قوچان هم راه اندازی شد. (جابانی محمد، مصاحبه، ۱۳۹۸/۴/۲۱) دوره کلاس‌های یکساله تربیت معلم تا سال‌های ۱۳۵۰ ادامه پیدا کرد و تعداد زیادی با گذراندن دوره یکساله تربیت معلم جذب آموزش و پرورش شدند. محل برگزاری کلاس‌های پسران دانشسرای پسران و دختران در محل دانشسرای دختران مشهد بوده است و محمدتقی شیخ‌الاسلامی رئیس دانشسرای مقدماتی و رئیس کلاس‌های یکساله تربیت معلم هم بوده است و استادانی همانند دکتر حسین رزمجو، احمد احمدی بیرجندی اقدام به تالیف کتاب‌های درسی مورد نیاز مخصوص این دوره می‌نمایند.

۲-۶- دانشسرای تربیت مربی کودک

از سال ۱۳۵۲ تأسیس یک مرکز تربیت معلم دیگر، در دستور کار وزارت آموزش و پرورش قرار گرفت و آن مرکز تربیت مربی کودک بود. گسترش شهرنشینی از سال‌های ۱۳۵۰ به بعد و توسعه مشاغل اجتماعی برای خانواده‌ها، نگهداری و تربیت کودکان قبل از ورود رسمی به مدرسه، اهمیت ویژه‌ای در امر تعلیم و تربیت یافت. با توجه به شرایط رو به گسترش شهرها و رشد مشاغل گوناگون و سرگردانی خانواده‌ها در چگونگی توجه به فرزندان در دوره قبل از ورود به دبستان، دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت را برآن داشت که مرکزی بنام کودکستان را برای آموزش قبل از دبستان فراهم کنند. خروج کودک از محیط گرم خانواده و ورود او به یک مؤسسه رسمی همواره با واکنش‌های شدید روحی و روانی همراه بوده است، این واکنش‌ها و تجربیات حاصله از آن، در آینده کودک اثر غیر قابل انکاری داشته و دارد. مربی کودک و محیط کودکستان جایی است که اولین تصویر را از مدرسه و آموزش در ذهن کودک باقی می‌گذارد. به همین منظور آموزش و پرورش تصمیم می‌گیرد که دوره تربیت مربی کودک را در تعدادی از استان‌ها دایر کند تا با آموزش‌های لازم، مربیانی برای دوره کودکستان تربیت کند، دفتر برنامه‌ریزی آموزش ابتدایی در طی بخشنامه شماره ۳۸۵/الف/۲ به تاریخ ۱۳۵۲/۱/۲۷ چگونگی انتخاب مربیان کودک را به استان‌های سطح کشور اعلام می‌کند و اداره کل آموزش و پرورش خراسان نیز طی اطلاعیه‌ای شرایط و زمان ثبت نام و چگونگی امتحان را طی اعلامیه

و بخشنامه‌ای اعلام می‌کند

دوره اول مربی کودک در شهرستان‌های رشت، تبریز، رضائیه (ارومیه)، مشهد، شیراز و همدان شروع به کار می‌نماید. این مراکز، استان‌های همجوار را هم پوشش می‌دادند که در مرکز آموزشی خراسان سهمیه مشهد و سیستان و بلوچستان و سمنان در سال اول به این شرح بوده است: در مرکز آموزشی مشهد معرفی شدگان از شهرهای استان خراسان ۸۴ نفر - استان سیستان و بلوچستان ۴۰ نفر و فرمانداری کل سمنان ۱۶ نفر جمعاً ۱۴۰ نفر در چهار کلاس آموزش خواهند دید (خوئی نژاد . ۱۳۵۵: ۵۶ - ۵۵)

سهمیه مربی کودک شهرستان‌های تابع اداره کل خراسان ۸۴ نفر تعیین شده بود، که پس از گذارندن دوره مربی کودک، در آغاز سال تحصیلی ۱۳۵۳ - ۱۳۵۲ به گونه‌ای در سطح استان توزیع می‌شدند که در هر کودکستان چهار نفر از مربیان به کار گمارده شوند.

دفتر برنامه ریزی تربیت معلم در سال‌های ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۵ آمار پذیرش دانشجو در مراکز مشهد و دیگر استان‌ها را گزارش کرده در سال ۱۳۵۲ مرکز مربی کودک مشهد ۱۲۸ نفر و با تعداد سه کلاس فعالیت داشته است. مکان تربیت مربی کودک مشهد در خیابان خاکی ساختمانی اجاره‌ای در اختیار داشت و زیر نظر اداره تربیت معلم اداره می‌شد. (چینی فروش، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۰) این مربیان با توجه به زمان پذیرش، ابتدا با دیدن دوره شش ماهه و سپس به مدت یک سال (۱۰۰۰ ساعت) به عنوان مربی کودک پذیرفته و به استخدام آموزش و پرورش در می‌آمدند، این مرکز در همان ساختمان استیجاری تا سال ۱۳۵۸ در مشهد مربی کودک تربیت کرد و همزمان با انحلال مراکز تربیت معلم و دانشسراها در زمان وزارت شهید رجایی این مرکز هم منحل شد.

آمار تعداد دانشجویان مراکز تربیت مربی کودک مشهد
در سال تحصیلی ۱۳۵۴ - ۱۳۵۳

تعداد کلاس	جمع کل اسفندماه	نوبت سوم دیماه	نوبت دوم مهرماه	نوبت نام مرکز
۷	۲۹۸	۱۰۰	۱۹۸	مرکز شماره ۱
۶	۲۴۷	-	-	مرکز شماره ۲

(آمار تفصیلی دانشسراها و مراکز مربی کودک در سال تحصیلی ۱۳۵۴ - ۱۳۵۳ دفتر برنامه ریزی تربیت معلم)

آمار دانشجویان مراکز تربیت مربی کودک مشهد
در سال تحصیلی ۱۳۵۵-۱۳۵۴

مرکز شماره ۱	۲۰۹ دانشجو
مرکز شماره ۲	۲۰۵ دانشجو
جمع	۴۱۴

(نشریه و آمار اجمالی دانشسراها و مراکز تربیت معلم در سال تحصیلی ۱۳۵۵-۱۳۵۴، نشریه شماره ۱۳ واحد برنامه ریزی دفتر تربیت معلم)

۲-۷- دانشسرای راهنمایی تحصیلی

تحولات گوناگون در جامعه ایران از دهه ۱۳۴۰ به بعد و نیازهای جدید اجتماعی، مسئولان آموزش و پرورش را بر آن داشت تا ساختار آموزش و پرورش را تغییر دهند نظام آموزشی ۳-۳-۶ تغییر داده شد، دوره ابتدایی از شش سال به پنج سال کاهش داده شد و مقطع جدیدی به نام دوره سه ساله راهنمایی تحصیلی تعریف شد و دوره دبیرستان (متوسطه) به یک دوره چهارساله تغییر یافت و مهمترین توجه در این تغییرات به مقطع راهنمایی تحصیلی بود، برای اولین بار آموزش و پرورش اقدام به پذیرش دانشجو از مقطع دیپلم کرد و به دانش آموختگان مدرک کاردانی داده می‌شد و دانش آموختگان این مراکز در مقطع راهنمایی تحصیلی مشغول به کار می‌شدند رشته‌های تحصیلی در نظر گرفته شده برای این دوره دوساله عبارت بود از: علوم انسانی - ریاضی - علوم تجربی - زبان انگلیسی - حرفه و فن و تربیت بدنی به درس‌های همانند هنر - مشاوره و راهنمایی تحصیلی نیز توجه شده بود، برای این دوره تحصیلی با توجه به تعیین رشته تحصیلی برای ورود به دبیرستان، مشاوره تحصیلی هم برای مدارس در نظر گرفته شده بود. به این منظور آموزش و پرورش و اداره تربیت معلم برای آماده نمودن معلمان واجد شرایط برای مقطع راهنمایی و آشنا شدن با فلسفه نظام آموزش و پرورش جدید، دانشسراهای راهنمایی تحصیلی را تشکیل داد.

هدف از تشکیل این دانشسراها، تکمیل کادر آموزشی برای مدارس راهنمایی کشور بود. علاوه بر تربیت معلمان برای مدارس راهنمایی، نقش مهمی برای مشاوره هم در مدارس تعریف شده بود، به همین منظور علاوه بر دانشسراها، سایر مؤسسات آموزشی کشور از قبیل دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت معلم نیز اقدام به پذیرش دانشجو در رشته مشاوره کردند.

برای دانشسراهای راهنمایی تحصیلی از سال ۱۳۴۹-۱۳۴۸ اساسنامه‌ای نیز تدوین شد. در اساسنامه آمده است، دانشسراهای راهنمایی به منظور تربیت و آماده کردن معلمان مورد نیاز

کشور برای دوره راهنمایی تحصیلی از طرف وزارت آموزش و پرورش در هر محل که صلاح بداند تأسیس می‌شود. دوره تحصیل در دانشسراهای راهنمایی دو سال و در شهرستانی که دانشسرای راهنمایی تحصیلی دایر شد، ادارات آموزش و پرورش مکلف شدند، مجربترین معلمانی را که حداقل لیسانسیه باشند برای تدریس در رشته تخصصی خود به دانشسراهای راهنمایی تحصیلی اعزام دارند. به دانشجویان در این دانشسراها پس از موفقیت در امتحانات نهایی گواهینامه فوق دیپلم اختصاصی صلاحیت تدریس در دوره راهنمایی تحصیلی داده می‌شد.

۲-۷-۱- پذیرش دانشجو در دانشسراهای راهنمایی تحصیلی

در اولین دوره تشکیل دانشسراها راهنمای تحصیلی در یازده استان کشور مجموعاً ۲۸۰۰ نفر در رشته‌های ۳ گانه: ۱- علوم تجربی و ریاضی ۲- زبان خارجه (انگلیسی - فرانسه) ۳- علوم انسانی مشغول تحصیل شدند. (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ص ۶۳). علاوه بر تعداد مذکور در سال تحصیلی ۱۳۵۰-۱۳۴۹ در ۱۶ مرکز استانی دوره شبانه دانشسرای راهنمایی جهت تکمیل کادر مورد نیاز دوره راهنمایی تشکیل شد.

داوطلبان دانشسراهای راهنمایی تحصیلی از بین دیپلمه‌های متوسطه و پس از امتحان ورودی و انجام مصاحبه انتخاب می‌شدند و در مدت ۲ سال دوره دانشسرا علاوه بر مواد مربوط به رشته اختصاصی و مواد مربوط به آموزش و پرورش و روانشناسی با اصول راهنمایی و مشاوره و چگونگی تکمیل پرونده تحصیلی نیز آشنا می‌شدند.

با توجه به برنامه توسعه مدارس راهنمایی تحصیلی در مناطق شهری و روستایی و اجرای فرامین دولتی مبنی بر افزایش دوره تعلیمات عمومی از ۵ سال به ۸ سال، تعداد دانش‌آموختگان دانشسراهای راهنمایی و ظرفیت پذیرش آنها برای تربیت کادر مورد نیاز معلمان مدارس راهنمایی کافی نبود، آموزش و پرورش در اردیبهشت ۱۳۵۰ تعداد ۵۹۶۱ نفر از معلمان دیپلمه شاغل در مدارس ابتدایی کشور را از طریق امتحان ورودی برای ۸ دانشسرای راهنمایی تحصیلی انتخاب کرد. این افراد با گذراندن ۴۲۰ ساعت دوره‌های تابستانی موفق به اخذ مدرک فوق دیپلم در رشته‌های مورد نیاز مقطع راهنمایی می‌شدند و سپس از موفقیت در دوره تابستانی، به مقطع راهنمایی تحصیلی منتقل می‌شدند. در سال بعد یعنی تابستان ۱۳۵۱ علاوه بر ۸ دانشسرای در نظر گرفته شده، چهار دانشسرای راهنمایی تحصیلی دیگر نیز برای دوره تابستانی اضافه شد و ظرفیت پذیرش کلاس‌های تابستانی به ۱۰۶۸۹ نفر افزایش یافت. (خوئی نژاد).

(۱۳۵۵:۶۵)

علاوه بر گسترش دوره تابستانی دانشسرای راهنمایی تحصیلی، دوره روزانه نیز رشد چشمگیری داشت، در مشهد سال تحصیلی ۱۳۵۰، ۶۲۶ نفر - سال ۱۳۵۱، ۹۵۱ نفر - سال ۱۳۵۲، ۸۴۳ نفر و سال تحصیلی ۱۳۵۳، ۷۶۱ نفر، سال ۱۳۵۴ ۳۱۷ نفر جمعاً ۳۴۹۸ نفر از دیپلمه‌های شاغل در آموزش و پرورش خراسان در دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد مشغول به تحصیل شدند و پس از موفقیت در دوره فوق دیپلم مقطع راهنمایی دریافت نمودند (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۶۶).

بر طبق آمار منتشر شده از سوی دفتر تربیت معلم در سال تحصیلی ۱۳۵۴ - ۱۳۵۳ در ۱۹ دانشسرای راهنمایی تحصیلی ۱۱۶۱۰ نفر دانشجوی دختر و پسر مشغول تحصیل بوده‌اند و همزمان بر تعداد دانشسراهای راهنمایی تحصیلی افزوده شد از جمله در شهرستان‌های تهران، شمیرانات، گرگان و زنجان نیز دانشسرای راهنمایی تحصیلی شروع به کار نمودند و بنا به گزارش‌ها، اصفهان با ۱۰۹۷، مشهد با ۱۰۴۹، ساری با ۱۰۳۹، شیراز با ۱۰۲۹ و کرمان با ۹۱۰ بیشترین دانشجوی مختلط پسر و دختر را داشته‌اند در سال تحصیلی ۱۳۵۴ - ۱۳۵۳ در ۱۹ دانشسرای راهنمایی تحصیلی کشور جمعاً ۹۰۵ نفر کادر آموزشی مشغول خدمت بوده‌اند از این تعداد ۴۷۲ نفر لیسانس، ۱۴۴ نفر فوق‌لیسانس، ۴۲ نفر مهندس و ۱۲ نفر دارای مدرک دکتری بوده‌اند. در سال تحصیلی ۱۳۵۵ - ۱۳۵۴ در شهر نیشابور نیز یک مرکز دانشسرای راهنمایی تحصیلی تأسیس گردید (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۷۱ - ۶۶).

۲-۷-۲ - دانشسرای راهنمایی تحصیلی در مشهد

شهر مشهد همانند دیگر مراکز استان‌ها جز اولین شهرهای بزرگ است که دانشسرا در آن تأسیس شده است، دانشسرای راهنمایی مشهد در سال ۱۳۴۸ با هفت کلاس در یک منزل مسکونی دایرگردید (حسین نیا، ۱۳۵۳: ۱۲۲) بنا به گزارش دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد همگام با تحولات همه‌جانبه در آموزش و پرورش به لحاظ کمی و کیفی به پیشرفت‌هایی دست یافته است و شخصیت‌های شناخته شده‌ای در شهر مشهد در امر تعلیم و تربیت جذب این مرکز شده‌اند، در اولین سال تأسیس در سال ۱۳۴۸ تعداد ۳۷۵ نفر دانشجو از طریق امتحان ورودی از بین دانش‌آموختگان ششم متوسطه گزینش شدند و در رشته‌های تجربی دو کلاس - علوم انسانی دو کلاس - زبان انگلیسی دو کلاس - زبان فرانسه یک کلاس مشغول به تحصیل شدند.

علاوه بر دوره روزانه با توجه به گستردگی استان خراسان و نیاز مبرم به معلم مقطع راهنمایی، در سال تحصیلی ۱۳۵۰-۱۳۴۹ دوره شبانه برای معلمان شهر مشهد و کلاس‌های تابستانی ۴۲۰ ساعته برای معلمان شهرستان‌های استان نیز راه اندازی شد و این کلاس‌ها تا سال ۱۳۵۸ بعد از انقلاب اسلامی ادامه داشت. در طی سال‌های ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۴ در مجموع ۳۴۹۸ دوره کاردانی تابستانی را در دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد گذارند. (خوئی‌نژاد، ۱۳۵۵: ۶۶؛ حسین‌نیا، ۱۳۵۳: ۶۵)

بنا بر گزارش آمار تفصیلی دانشسراها و مراکز تربیت معلم در سال ۱۳۵۳-۱۳۵۲ در مشهد ۱۰۶۶ نفر در پنج رشته تحصیلی و به گزارش رئیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی محمدحسین نیا در سال تحصیلی ۱۳۵۴-۱۳۵۳ در مشهد تعداد ۸۹۷ نفر دانشجو در ۲۵ کلاس و در رشته‌های: علوم انسانی - ریاضی - تجربی - زبان انگلیسی - حرفه و فن - مشغول به تحصیل بوده‌اند. دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد در دو ساختمان استیجاری واقع در احمدآباد فعالیت آموزشی داشته، ساختمان اول اختصاص به فعالیت‌های آموزشی و ساختمان دوم مرکز امور اداری، آزمایشگاه و کتابخانه دانشسرا بوده است (خوئی‌نژاد، ۱۳۵۵: ۷۰). ساختمان قدیم دانشسرا راهنمایی تحصیلی یکی در جنب سه راه راهنمایی از سمت احمدآباد نرسیده به سه راه راهنمایی و ساختمان دیگر در سمت دیگر خیابان احمدآباد روبروی سه راه راهنمایی قرار داشته است.

علاوه بر ساختمان‌های یاد شده دانشسرای راهنمایی تحصیلی یک مدرسه راهنمایی برای اموری همچون کارآموزی و تدریس عملی دانشجویان دانشسرا راهنمایی تحصیلی در اختیار داشته است و کارگاه‌های مختلف حرفه و فن در این ساختمان قرار داشته است. از نکات مهم و قابل توجه در سیستم دانشسراهای مقدماتی و دانشسرای راهنمایی تحصیلی در اختیار داشتن مدرسه‌ای در کنار این مراکز برای فعالیت‌های جنبی از جمله کارورزی و تدریس عملی بوده است این مهم در اساسنامه اولیه دانشسرای مقدماتی که توسط وزارت معارف تدوین شده دیده می‌شود.

از مکاتبات رئیس دانشسرا محمد حسین نیا چنین برمی‌آید که دانشسرا به دنبال پیدا کردن مکان دولتی و مناسبی برای دانشسرا راهنمایی بوده است و در مقطعی دبیرستان فعلی سعدی واقع در احمدآباد را به اداره کل پیشنهاد می‌کند. حسین نیا در نامه‌های متعدد به رئیس ناحیه دو و همچنین مدیرکل آموزش و پرورش خواهان در اختیار گرفتن مکانی مناسب برای دانشسرا راهنمایی تحصیلی است.

مشکل ساختمان دانشسرا همچنان پا برجا ماند و مسئولان تصمیم به ایجاد و ساخت یک فضای مناسب برای دانشسرای راهنمایی گرفتند که از سال ۱۳۵۰ اقدامات اولیه آغاز شد و تا سال پیروزی انقلاب بخشی از فضا در همین مجموعه فعلی پردیس شهید بهشتی ساخته شد. دانشسرای راهنمایی تحصیلی بعد از انقلاب منحل شد و دو ساختمان استیجاری دانشسرای راهنمایی تحصیلی واگذار شد. در این مورد و سایر ساختمان‌ها در روزنامه خراسان آمده: « در شش ماهه دوم سال ۱۳۵۹ اماکن زیر به وسیله اداره کل آموزش و پرورش تخلیه و مبالغی صرفه جویی شد ۱ - تخلیه مرکز تیزهوشان ۲ - دانشسرای راهنمایی تحصیلی ۵ - دانشسرای مقدماتی دختران» (روزنامه خراسان، ۱۳۶۰/۶/۱۸، ص ۲)

بعد از انقلاب به دلیل شرایط ایجاد شده بین دانشجویان اختلاف پیدا شد، عده‌ای مذهبی عقیده بر جدا سازی دانشجویان پسر و دختر داشتند و عده‌ای مخالف بودند و لذا موافقان جداسازی به ساختمان روبروی سه راه راهنمایی نقل مکان کردند که البته در پایان سال تحصیلی ۵۹ - ۵۸ دوره دانشسرای راهنمایی تمام شد و برای تربیت معلم شرایط دیگری به وجود آمد (چینی فروش، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۰)

برای تأمین کادر اداری و آموزشی دانشسرا راهنمایی تحصیلی مشهد، سعی شده افراد با تجربه، شناخته شده و صاحب نظر در امر تعلیم تربیت انتخاب شوند. مدرسان با تجربه‌ای همانند احمد احمدی بیرجندی - دکتر حسین رزمجو - مجتبی جوادیان - علی صبوری - بهادری - تولائی - رضوی - صالحی آذری - غلامحسین حیدری - چینی فروش - بطحائی و... از جمله این افراد بوده‌اند، بنا به گزارش رئیس دانشسرا در سال تحصیلی ۱۳۵۵ - ۱۳۵۴، سازمان آموزشی دانشسرا شامل ۶۳ نفر بوده است که از این تعداد، ۴۶ نفر دارای مدرک لیسانس، ۸ نفر فوق لیسانس، ۳ نفر دکترا و ۶ نفر مدرک فوق دیپلم و دیپلم فنی داشته‌اند. (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۱۲۲)

به طور معمول هر ساله از وضعیت دانشسراهای راهنمایی تحصیلی به عنوان سالنامه - کارنامه کلاس‌های تابستانی - آمار تفصیلی در سال‌های مختلف - آمار اجمالی دانشسراها و مراکز تربیت معلم - سیر تاریخی و تحولات دانشگاه تربیت معلم - خلاصه گزارش عملکرد سالانه دفتر تربیت معلم - تأسیس و توسعه دانشسراها و مراکز تربیت معلم گزارش‌های به چاپ می‌رسیده است. (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۷ - ۷۰) به طوری که در سال تحصیلی ۱۳۵۵ - ۱۳۵۴ دفتر تربیت معلم ۱۳ نشریه داخلی در خصوص دانشسراها و دانشسراهای راهنمایی تحصیلی و مراکز تربیت معلم چاپ کرده است و علاوه بر این دانشسراها در سطح استان‌ها نیز اقدامات

مشابهی انجام داده‌اند، در شهر مشهد، نشریه دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد، با عنوان انتشارات دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد، یازده اثر علمی و آموزشی توسط استادان و معلمان دانشسرا به چاپ رسانده است که حکایت از فعالیت‌های گسترده علمی و آموزشی این مؤسسه دارد. (حسین نیا، ۱۳۵۳: ۱۴۲-۱۴۰)

۲-۷-۳- امکانات آموزشی دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد

دانشسرای راهنمایی دارای آزمایشگاه زبان - آزمایشگاه شیمی - فیزیک - آزمایشگاه طبیعی و کارگاه‌های مختلف برای دانشجویان حرفه و فن، نظیر کارگاه صنایع چوب - برق - مکانیک - فلزکاری بوده است. علاوه بر کارگاه‌های موجود دانشجویان دانشسرا برای فعالیت و آموزش در کارهای ساختمانی و مشاهده فعالیت‌های کشاورزی و دامداری از فضا و امکانات هنرستان مکانیک مشهد واقع در ابتدای بلوار هنرستان و مرکز آموزش کشاورزی طرق نیز برای کارهای عملی استفاده می‌کردند.

دانشسرا راهنمایی تحصیلی مشهد کتابخانه فعالی هم داشته است در سال ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ دارای ۵۱۲۴ جلد کتاب بوده که توسط دانشجویان اداره می‌شده است. دانشجویان در کتابخانه فعالیت‌های جنبی نظیر انجمن کتابخانه - انجمن شعر و ادب نیز داشته‌اند، در خصوص انجمن شعر و کتاب دانشسرا چنین آمده است: «جلسات انجمن شعر با همکاری دبیران ادبیات و سایر علاقه‌مندان ماهی یک نوبت در تالار فردوسی دانشسرا تشکیل می‌گردد و دانشجویان باذوق قطعات ادبی و اشعاری را که خود سروده و یا برگزیده‌اند قرائت می‌نمایند - در این جلسات معمولاً یک یا دو نفر از دبیران نیز با دانشجویان هم آهنگی نموده و قطعاتی از آثار خود را قرائت می‌نمایند. در یکی از این جلسات چند نفر از شعرای گرانمایه ایران چون: خانم لعبت والا و آقایان: حمیدی شیرازی - معینی کرمانشاهی - نورائی وصال در بزم شعرای جوان دانشسرا شرکت داشته‌اند.» (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۸۳-۸۲)

دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد مرکزی بنام مرکز اسناد، فعالیت‌های سمعی بصری، اطاق مستقل فیلم و اسلایدهای آموزشی در اختیار داشته است، و در سال ۱۳۵۳ نمایشگاه‌های از اسلایدها برگزار می‌کند که شامل ۶۲ وسیله کمک آموزشی - ۲۱ تست ابزاری روانشناسی [شامل تست کیم کراد - تست ولتر - خطای مولیر - تست‌های هوش کهس - تست باتیسکوپ و...]، ۸۹ وسیله کمک آموزشی علوم تجربی - ۲۷ پرنده خشک شده؛ ۲۳۲ نمونه کارهای عملی از حرفه و فن و ۶۴ دست لباس و کارهای دستی و بافتنی؛ ۱۲۰ نوع تابلوی

هنری و نقاشی - تهیه یک ماکت مزرعه نمونه کشاورزی و بیش از هزار رساله و کارهای تحقیقاتی دانشجویان رشته‌های مختلف بوده است که در نهایت این نمایشگاه با افزایش تعداد آثار شکل دائمی به خود می‌گیرد (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۱۰۷-۱۰۱).

علاوه بر مواردی که ذکر شد، عناوین و طرح‌های راهنمایی تحقیقاتی و پژوهشی برای کمک به دانشجویان توسط استادان فراهم می‌شده است. چگونگی انجام تدریس عملی و مشاهده در مدارس و انجام کارورزی، گزارش نویسی از کارورزی و جمع بندی و ارائه گزارش توسط دانشجویان از جمله فعالیت‌های آموزشی دانشسرای راهنمایی تحصیلی بوده است. علاوه بر وظایف درسی و آزمایشگاهی و کارگاهی، کارگاه‌های دانش‌افزایی نظیر کارگاه عکاسی - نقاشی - ماشین‌نویسی - کارگاه فلز کاری و صنایع دستی از دیگر فعالیت‌های جنبی دانشسرا راهنمایی بوده است، بنا به گزارش رئیس دانشسرا روزهای جمعه نیز شش ساعت کلاس ماشین‌نویسی برگزار می‌شده است.

برنامه گردش علمی بر طبق برنامه‌های پیش بینی شده یکی دیگر از اقدامات در دانشسرای راهنمایی تحصیلی در مشهد بوده که دانشجویان ضمن بازدید از مراکز علمی صنعتی موجود در شهر مشهد با هدف توجه به جنبه‌های آموزشی و تربیتی گزارش‌های نیز از این مراکز تهیه می‌کردند.

بنا به گزارش‌های منتشر شده در دانشسرای راهنمایی تحصیلی، انجمن‌های علمی گوناگون از جمله این انجمن‌ها فعالیت داشته‌اند.

۱- انجمن کتابخانه ۲- انجمن بهداری و خدمات بهداشتی ۳- انجمن شعر و سخن ۴- انجمن انتشارات ۵- انجمن تحقیقات علمی و اجتماعی ۶- انجمن گل سازی ۷- انجمن پوشاک ۸- انجمن گردش علمی ۹- انجمن موسیقی ۱۰- انجمن تئاتر ۱۱- انجمن تحقیقات علمی و فنی ۱۲- انجمن نظارت بر جشن‌ها ۱۳- انجمن ورزشی ۱۴- انجمن دینی ۱۵- انجمن تعاون ۱۶- انجمن تزئینات و دکوراسیون ۱۷- انجمن نقاشی ۱۸- انجمن مسائل ملی و میهنی ۱۹- انجمن ماشین‌نویسی ۲۰- فعالیت‌های کارگاهی ۲۱- انجمن زبان انگلیسی ۲۲- انجمن خشک کردن پرندگان این انجمن‌ها با توجه به نوع فعالیت و به مناسبت و با همراهی سرپرستان و مدرسان در دانشسرای راهنمایی مشهد فعالیت داشته‌اند. (حسین‌نیا ۱۳۵۳: ۳۵)

به گفته استاد چینی قروش: با توجه به موقعیت هر انجمن و به مناسبت‌ها فعالیت‌های انجام

می‌شد. انجمن‌ها را یکی از استادان مدیریت می‌کرد و به هر استاد مسئول انجمن، هفته‌ای شش ساعت حق التحقیق در صورت انجام کار پرداخت می‌شد و از آنجا که در دانشسرا نظم و انضباط حکمفرما بود از این جهت استادان مسئول انجمن باید حضور پیدا می‌کردند تا حق التحقیق پرداخت شود و بنده که مسئول انجمن کتابخانه بودم، اردوی برای اعضای برتر کتابخوانی در طبس برگزار کردیم. حق التحقیق بعد از انقلاب و زمان مدیرکلی آقای اسدی در سال ۱۳۶۰ قطع شد (چینی فروش، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۰)

بعد از انقلاب در تاریخ ۱۳۵۹/۲/۱ از سوی رئیس تربیت معلم پسران مشهد نامه‌ای خطاب به یکی از مدرسان در مورد چگونگی پرداخت این حق التحقیق نوشته شده، محمد حسین سالاری رئیس تربیت معلم پاسخ داده که در صورت انجام کار، حق التحقیق پرداخت می‌شود. نامه‌ای به امضاء معاون وزیر در سال ۱۳۵۸ به استان‌ها ارسال شده و میزان ساعت حق التحقیق را مشخص کرده است.

استاد چینی فروش در مورد دانشسرای راهنمایی می‌گوید: « اداره آنجا یک روال منطقی و مدیریت منظمی داشت، رئیس، آقای حسین نیا، فردی منضبط بود و حتی قبل از اینکه دانشسرای راهنمایی به طور رسمی آغاز به کار کند، بعضی امکانات از جمله ساختمان - کتاب - کارگاه‌ها فراهم شده بود. چینی فروش متولد ۱۳۲۳ پس از گذراندن سپاهی‌دانش در سال ۱۳۴۲ به استخدام آموزش و پرورش درآمد و از سال ۱۳۵۴ در مرکز تربیت مربی کودک و سال ۱۳۵۵ در دانشسرای راهنمایی تحصیلی به عنوان مدرس و بعد از انقلاب هم در تربیت معلم و همچنان با بیش از ۵۵ سال تدریس به کار تعلیم و تربیت اشتغال دارد. (چینی فروش، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۰)

ساختمان شماره یک دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد (مرکز آموزش)

ساختمان استیجاری واقع در سه راهنمایی امروزه تخریب شده‌اند. (ماخذ، خوئی نژاد، ص ۷۴)

محمد حسین نیا رئیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهدنفر دوم محمد کلیدری، از محمد حسین نیا کتابی پیرامون «نظام جدید آموزش و پرورش ایران» به چاپ رسیده است. استاد چینی فروش و کلیدری رئیس دانشسرای راهنمایی فردی با انضباط و با ادب می‌دانند در این عکس توجه دادن به ساعت شاید دلیلی باشد بر این نظم و انضباط. (آلبوم شخصی محمد کلیدری)

در دانشسرای راهنمایی فعالیت‌های فرهنگی گوناگونی انجام می‌شده است و به خصوص با تحولات انقلاب و نزدیکی زمان به پیروزی انقلاب، فعالیت‌های مذهبی پررنگ‌تر می‌شود. کلیدری^۱ از استادانی یاد می‌کند که به فعالیت‌های مذهبی و سیاسی می‌پرداختند از جمله آقای چینی فروش که اهل کتاب و کتابخوانی بود و انجمن کتاب را اداره می‌کرد و گاه دانشجویانی را که بیشترین تعداد کتاب را خوانده بودند به اردو می‌برد و یا کارهای تحقیق را جهت می‌داد یک اردویی را انجمن کتاب و کتابخوانی به همراهی دیگر مدرسان در طبس برگزار کرد.

ارتباط خوبی در سال‌های ۵۶-۱۳۵۵ با «کانون بحث انتقاد دینی» برقرار شده بود که این کانون توسط شهیدهاشمی‌نژاد هدایت می‌شد از طریق این کانون کتاب‌هایی آورده می‌شد و گاه فیلم‌هایی بخش می‌شد پیرامون طبیعت و قرآن و نمایشگاه عکسی از شهدای انقلاب برگزار شد، بعضی از استادان از جمله مهندس فرجیان تند و انقلابی حرف می‌زد. از وضعیت رژیم به شدت انتقاد می‌کرد از سال ۱۳۵۵ به بعد کتاب‌های افراد اثرگذار از جمله کتاب‌های مرحوم شریعتی به دانشسرای راهنمایی تحصیلی آورده می‌شد و بین دانشجویان علاقه‌مند به فعالیت‌های سیاسی پخش می‌شد و گاه تعدادی از دانشجویان به کانون بحث و انتقاد دینی می‌رفتند به خصوص شب‌های جمعه که توسط شهیدهاشمی‌نژاد برگزار می‌شد تعدادی از دانشجویان شرکت می‌کردند در کلاس درس هم تعدادی از استادان وارد مباحث اجتماعی و سیاسی می‌شدند از جمله غلامحسین حیدری مدیرکل آموزش و پرورش بعد از انقلاب، مسائل مذهبی مطرح می‌کرد صالحی آذری از مدرسان دیگری بود که مباحث مذهبی و دینی مطرح می‌کرد، هرچند که گرایش به انقلاب نداشت اما به نوعی در حوادث و جذب دانشجویان به مراکز مذهبی و انقلابی اثرگذاری داشت مهندس فرجیان در بعد از انقلاب مدتی معاون فنی اداره کل آموزش و پرورش در زمان دکتر رزمجو شد.. (کلیدری، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۱۰)

همین مطالب نیز توسط استاد چینی فروش گفته شد از جمله این که کتاب‌های افراد سیاسی و مبارز از جمله مرحوم مهندس بازرگان، شریعتی و مطهری نیز به طور مخفیانه بین دانشجویان مذهبی توزیع می‌شد. (چینی فروش، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۰)

با حوادث انقلاب فعالیت‌های انقلابی در دانشسرا راهنمایی تحصیلی به عنوان یک مرکز دانشجویی دنبال شده است از جمله نکات قابل توجه انتخاب رئیس مرکز است که توسط دانشجویان و استادان در اولین روزهای پس از پیروزی انقلاب انتخاب می‌شود و شخص

۱. محمد کلیدری از دانشجویان دانشسرای راهنمایی تحصیلی که پس از فراغت از تحصیل در دانشسرای کشاورزی وارد این دانشسرا در رشته حرفه و فن مشغول شده است از فعالان دانشجویی و مذهبی در دانشسرای راهنمایی تحصیلی.

محمد حسین سالاری به جای رئیس قبل از انقلاب یعنی حسین نیا انتخاب می‌شود. روزنامه خراسان در ۳۰ فروردین ماه ۱۳۵۸ گزارش می‌کند که از سوی مدیرکل وقت آقای دانشوری آقای سعادت فر به عنوان رئیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی انتخاب و معرفی می‌شود که این موضوع تا مدتی با اعتراض دانشجویان و استادان و تعطیلی کلاس‌ها همراه است در تاریخ دوم اردیبهشت نامه‌ای با امضای بیش از ۴۰ نفر از استادان خطاب به وزیر آموزش و پرورش غلامحسین شکوهی نوشته می‌شود و نسبت به رئیس انتصابی اعتراض می‌کنند که: «... تعویض بیجا و بی مورد رئیس دانشسرا که طبق ماده ۱۳ قطعنامه جامعه فرهنگیان مشهد از طرف مدرسان انتخاب شده بود و انتصاب جانشینی نامبرده بدون اطلاع و نظر مدرسان در این بهار آزادی... را خلاف شرایط انقلابی می‌دانند» (روزنامه خراسان ۱۳۵۸/۲/۱۳). این اعتراضات همراه با اعتصاب در دانشسرا در روزهای بعد نیز ادامه دارد و در قطعنامه هفت ماده‌ای که در تاریخ ۱۳۵۸/۲/۱۶ مدرسان و کارکنان دانشسرای راهنمایی تحصیلی صادر می‌کنند، خواهان حضور محمد حسین سالاری به عنوان رئیس انتخابی در دانشسرا هستند (روزنامه خراسان ۱۳۵۸/۲/۱۶)، اما با وجود این اعتراضات کار به نتیجه نرسیده و رئیس انتصابی مشغول کار می‌شود و دانشسراها هم با پایان دوره در سال ۱۳۵۹ منحل می‌شود و محمد حسین سالاری هم به عنوان رئیس تربیت معلم جدید در مهرماه ۱۳۵۸ انتخاب می‌شود. این نوع مسائل در سال‌های اول انقلاب و جو انقلابی در بیشتر مراکز آموزشی وجود داشته و به تدریج با استقرار نهادهای انقلابی، روش انتخاب مدیران هم دچار تغییر و دگرگونی می‌شود.

بعد از انقلاب به دلیل شرایط انقلابی، دانشجویان مسلمان تلاش می‌کنند که جو مذهبی و انقلابی در دانشسرا ایجاد کنند و مدتی هم دانشسرا در دوبخش جداگانه دختر و پسر در ساختمان‌های استیجاری اداره می‌شود (چینی فروش، مصاحبه، ۹۸/۸/۲۰) و نام شهید مطهری برای دانشسرا راهنمایی انتخاب می‌شود از جمله تنش‌های ایجاد شده در مراکز آموزشی که با راهپیمایی اعتراضی همراه بود کاهش تعطیلات عید نوروز سال ۱۳۵۹ است که در دانشسرای راهنمایی تحصیلی هم با اعتراض مواجه شده و دانشجویان طبق سنوات قبل پس از ۱۳ فروردین به محل کلاس‌ها بر می‌گردند. به همین علت دانشجویان از سوی مدیرکل خراسان دکتر رزمجو طی نامه‌ای کسر حقوق می‌شوند^۱

۱. متن نامه مربوط چنین است: دانشسرای راهنمایی تحصیلی مطهری (مشهد)، عطف به شماره ۱۶۵۶ - ۵۹/۲/۸ - چون شروع کلاس‌ها در فروردین ماه ۵۹ روز هفتم ماه جاری تعیین شده بود و با توجه به اینکه طی نامه شماره فوق کلاس‌ها روز ۵۹/۱/۱۶ دایر شده است با احتساب سه روز تعطیل رسمی روزهای ۱۲ و ۱۳ و ۱۵ فروردین ماه ۵۹ خواهشمند است نسبت به کسر حقوق کارآموزی شش روز دانشجو معلمان آن دانشسرا اقدام و نتیجه را اعلام نمایند. دکتر حسین رزمجو، مدیرکل آموزش و پرورش خراسان (اسناد بایگانی شهید بهشتی)

احمد احمدی بیرجندی

نویسنده و پژوهشگر برجسته ادبیات ایران و از نویسندگان کتاب‌های ادبیات دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد.

استاد احمدی بیرجندی در دوران انقلاب اسلامی نیز در تألیف کتاب‌های دبیرستانی همکاری چشمگیری داشته است.

وی در سال ۱۳۰۱ هجری شمسی در بیرجند چشم به جهان گشود. در ۶ سالگی در دبستان تدین بیرجند مشغول تحصیل شد، وی پس از پایان تحصیلات متوسطه و دانشسرای مقدماتی در سال ۱۳۲۴ به کسوت معلمی درآمد و پس از اخذ مدرک لیسانس در سال ۱۳۲۸ به عنوان دبیر در دبیرستان‌ها و دانشسرای بیرجند به خدمت پرداخت. علاوه بر این او با مجله یغما «مهمترین مجله ادبی آن زمان» همکاری داشت و مقالاتی مفید از نشریات فرانسه برای آن مجله ترجمه می‌کرد. استاد دکتر باستانی پاریزی در آثار خود بارها گفته و نوشته است، که خدمت فرهنگی مجله یغما، به اندازه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران نقش فرهنگی داشته است.

استاد احمدی از سال ۱۳۳۴ تا سال ۱۳۴۰ ریاست دانشسرای مقدماتی پسران بیرجند را عهده‌دار بوده و معلمان زیادی را تربیت کرد. او در سال ۱۳۴۰ به مشهد منتقل شد و به عنوان دبیر ادبیات فارسی در دبیرستان فیوضات مشغول خدمت گردید. در سال ۱۳۴۲ در دانشسرای مقدماتی، مرکز تربیت معلم و دانشسرای راهنمایی تحصیلی تدریس زبان و ادبیات فارسی را به عهده گرفت.

در سال‌های اول تدریس در دانشسرای مشهد و مرکز تربیت معلم دو جلد کتاب نفیس به نام «سیر سخن» را با همکاری دکتر حسین رزمجو تألیف کرد که سال‌ها به صورت کتاب درسی در دانشسرا درآمد.

حسین رزمجو

دکتر حسین رزمجو از مفاخر فرهنگی خراسان با توجه به سوابق آموزشی در مدارس و دانشسرای مقدماتی مشهد و دانشسرای راهنمایی با بیان و قلم خود در جهت پرورش روحیه معلمی گام‌های مهمی برداشته است او در قبل از انقلاب به دلیل سابقه مذهبی و حضور در کانون‌های مذهبی شهر مشهد چهره‌ای اثرگذار در بین معلمان خراسان داشته است، نوشته‌ها و مقالات او گویای توجه او به اهمیت تربیت معلم است، از جمله مقاله‌های او « معلم سال ۱۳۴۳ »، مقاله « شان والای معلم » سال ۱۳۴۹ شمسی، مقاله « با من به مدارس مشهد بیاید » سال ۱۳۴۳ در باره وضع نابسامان و آشفته اسم نویسی مدارس مشهد، مقاله « به معلمم » سال ۱۳۳۹، مقاله « سیمای انسان صالح در تربیت اسلامی » سال ۱۳۵۲، تدوین کتابی در سال ۱۳۴۷ با نام « این است موانع راه » که ابتدا به صورت مقاله در روزنامه هیرمند چاپ شده و در مخالفت با طرح مقدماتی اصلاح آموزش و پرورش کشور، چاپ مقالات در نشریه فرهنگ خراسان، دکتر رزمجو یا سخنرانی‌های مذهبی در تربیت معلم و مدارس خراسان نیز معلمان را به وظایف اخلاقی و مذهبی خود جهت می‌داده است.

با وجود اینکه در سال ۱۳۵۸ شرایط انتقال او از آموزش و پرورش به دانشگاه فردوسی فراهم شده بود اما به دلیل عملکرد دینی، تربیتی و انقلابی دکتر رزمجو در قبل از انقلاب و در خواست‌های فرهنگیان خراسان و طومارهای مکرر آنان و درخواست از شهید رجایی وزیر آموزش و پرورش، دکتر رزمجو به مدیر کلی خراسان انتخاب شد و از مهرماه سال ۱۳۵۸ تا مهرماه ۱۳۵۹ در اوج درگیری‌های انقلابی و فعالیت گروهک‌ها و خواسته‌های گوناگون فرهنگیان و انقلابیون که خود حدیث مفصل دیگری است، انجام وظیفه کرد^۱.

۱ آموزگاران شماره ۳ اردیبهشت ۱۳۹۱، پژوهشکده تعلیم و تربیت عباس زادگان اداره کل آموزش و پرورش خراسان، ص ۱۷۲-۱۵۱.

غلامحسین حیدری

استاد دانشسرای راهنمایی تحصیلی، بعد از انقلاب پست‌های گوناگون از جمله معاون وزیر، مدیرکل خراسان - مدیرکل استان زنجان و مدیریت در آستان قدس رضوی تنها بخشی از کارنامه اجرایی غلامحسین حیدری می‌باشد. او در فروردین ماه ۱۳۹۸ به رحمت ایزدی پیوست.

دکتر بطحایی استاد هنر دانشسرای راهنمایی تحصیلی و دانشجوین ۱۳۵۶ - کلیدری از دانشجوین دانشسرا، بطحایی را فردی با سواد می‌داند، که بعد از انقلاب به آمریکا رفت و دکترای در هنرهای تجسمی گرفت و به مشهد بازگشت و در دانشگاه فردوسی مشغول به کار شد و به گفته خودش رشته هنرهای تجسمی را در دانشگاه راه‌اندازی کرد. (آلبوم شخصی محمد کلیدری)

۲-۸- تربیت معلم پسران مشهد بعد از انقلاب اسلامی^۱

اساسنامه مراکز تربیت معلم و دانشسراهای مقدماتی از جمله مواردی است که همیشه مورد توجه شورای عالی آموزش و پرورش بوده است. اساسنامه چگونگی روند اجرایی و تأسیس یک مرکز را مشخص می‌کند. پس از انقلاب اسلامی اولین اساسنامه مراکز تربیت معلم در جلسه ۳۱۱ مورخ ۱۳۶۲/۶/۲ شورای عالی مصوب شده است (شرکایی اردکانی، ۱۳۸۸: ۱۶۷). برای اولین بار بعد از انقلاب در زمان دولت شهید رجایی، سال ۱۳۵۸ تمامی مراکز قبل از انقلاب منحل و همگی تحت عنوان مرکز تربیت معلم دانشجوی معلم پذیرش کردند، سال ۱۳۵۹ دانشجوی پذیرش نشد و در سال تحصیلی ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ دانشجوی معلم با توجه به اهداف انقلاب اسلامی پذیرش شد و از سال ۱۳۶۲ و نیاز روزافزون به معلم علاوه بر مراکز تربیت معلم، دانشسراهای دو ساله و چهار ساله هم در بیشتر مناطق کشور تأسیس شد. اساسنامه مراکز تربیت معلم و دانشسرا مورخ ۱۳۶۲ در ۱۳ ماده به تصویب رسید که مهمترین موضوع در این اساسنامه توجه به نحوه گزینش معلم با اهداف انقلاب اسلامی است. هدف مراکز تربیت معلم تربیت معلمان صالح، ذی فن، آگاه و معتقد به ولایت فقیه جهت تأمین نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش دوره‌های قبل از دبستان، دبستان و راهنمایی تحصیلی سراسر کشور بود. دانشجوی معلمان باید منطبق بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عمل کرده و دوره تحصیلی حداقل دو ساله را به صورت شبانه روزی تمام کنند.

در جلسه شماره ۳۳۳ مورخ ۱۳۶۲/۱۲/۳ اساسنامه جدیدی برای دانشسراهای تربیت معلم هم به تصویب می‌رسد که جهت تربیت معلم در روستاها و مناطق محروم سراسر کشور تأسیس شدند (شرکائی اردکانی، ۱۳۸۱: ۱۷۰-۱۶۷). در این اساسنامه به تربیت معلمان صالح و مومن اشاره شده، نگاه مسئولان و اعضای ستاد انقلاب فرهنگی هم به موضوع انتخاب معلم همین است، دکتر شریعتمداری عضو ستاد انقلاب فرهنگی در سخنرانی بیش از خطبه‌های نماز جمعه در مشهد چنین می‌گوید: «برنامه طوری پیش بینی شده که معلمان ما در آینده نمونه کاملی از یک مربی واقعی و مجهز به علم و تقوا باشند...» (روزنامه خراسان، ۱۳۶۰/۳/۳، ص ۲).

بدین ترتیب در مهرماه ۱۳۵۸ اولین دوره پذیرش دانشجوی معلم با عنوان «تربیت معلم» آغاز به کار کرد، تربیت معلم مشهد نیز با پذیرش ۴۸۰ دانشجوی معلم کار خود را شروع به کار نمود.

۱- از سال ۱۳۶۱ به دلیل تنش‌های سیاسی در اداره کل آموزش و پرورش تربیت معلم پسران مشهد با دو نام جداگانه به نام شهید خورشیدی و شهید بهشتی در یک فضا و مکان تا سال ۱۳۸۹ فعالیت داشتند و با تأسیس دانشگاه فرهنگیان شهید خورشیدی منحل و تربیت معلم شهید بهشتی با نام پردیس شهید بهشتی فعالیت جدید خود را دنبال کرد.

پس از پیروزی انقلاب یکی از مسائلی که سخت مورد توجه رهبران انقلاب واقع شد، تغییر و تحول در آموزش و پرورش و به خصوص تربیت معلم بود، اشاره شد که در مشهد دو مرکز تربیت معلم یکی دانشسرای مقدماتی دخترانه واقع در خیابان دانشسرا (پنج راه سناباد) و دیگری دانشسرای راهنمایی تحصیلی واقع در احمدآباد، فعالیت علمی و آموزشی داشتند. دانشجویان دانشسرای راهنمای تحصیلی، آخرین سال تحصیلی (۵۹-۱۳۵۸) خود را به صورت مختلط پسر و دختر، در ساختمان استیجاری احمدآباد تمام کردند و بقیه دانشسراها با هر نام و عنوان، در سال ۱۳۵۸ توسط شهید رجایی وزیر آموزش و پرورش منحل شدند و در مهر ماه ۱۳۵۸ با عنوان «تربیت معلم» اولین دوره دانشجویی خود را پس از انقلاب پذیرش کردند. با فضای پس از انقلاب و شرایط جدید، تربیت معلم پسران و دختران از هم تفکیک شده بود، دانشجویان دختر در دانشسرای مقدماتی دختران (کامیاب فعلی) مشغول به تحصیل شدند، اداره کل آموزش و پرورش خراسان با شناسایی مکان‌های مورد نظر، ساختمان سپاهی دانش دختران واقع در فلکه تلویزیون را (شهید هاشمی نژاد فعلی) برای تربیت معلم پسران اختصاص داد.

محمد کلیدری دانش آموخته دانشسرای راهنمایی تحصیلی، معلم تازه استخدام و انقلابی، در مصاحبه‌ای بیان داشت، که در اداره کل این بحث مطرح بود که چه مکانی به تربیت معلم پسران اختصاص داده شود، پس از بحث‌های مختلف در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۸ قرار شد که ساختمان سپاهی دانش، برای تربیت معلم جدید در اختیار گرفته شود و هنوز گروهی از سپاهیان دانش دختر هم آنجا بودند، مینی بوسی از اداره کل با همان جو انقلابی، راه اندازی و پارچه‌ای هم روی آن نصب شد، با عنوان «تربیت معلم مشهد» و این مکان در اختیار گرفته شد. (کلیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۱۰) با توجه به اینکه هنوز تعدادی از این سپاهیان دانش دختر بلا تکلیف بودند هر روز در این مرکز جمع شده و نسبت به تصرف این ساختمان اعتراض می‌کردند. (حیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۱) ساختمان سپاهی دانش دختران بخشی از مجموعه ژاندارمری بوده، به امر آموزش سپاهیان دختر اختصاص داده می‌شود. پشت ساختمان ژاندارمری متعلق به اداره فنی و حرفه‌ای که امروز بلوار این دو ساختمان را از هم جدا کرده است و درب ورودی پردیس هاشمی نژاد از همین بلوار باز شده است.

از مهرماه ۱۳۵۸ اولین دوره تربیت معلم پسران بعد از انقلاب وارد ساختمان سپاهی دانش دختران شدند. با مدیریت و کادری جدید، دانشجویان مشغول به تحصیل شدند (کلیدری، مصاحبه، ۹۸/۸/۱۰) در سال تحصیلی ۱۳۶۰-۱۳۵۹ برای مراکز تربیت معلم

دانشجو پذیرش نمی شود و از مهرماه ۱۳۶۰ ظرفیت پذیرش دانشجو معلم و تعداد رشته‌ها افزایش می‌یابد و تعدادی از رشته‌ها نیز از هم تفکیک می‌شود، به عنوان مثال علوم انسانی به دو رشته ادبیات و علوم اجتماعی تقسیم می‌شود. با توجه به تغییرات انجام شده و آمار بالای پذیرش دانشجو و رشته‌های جدید، تربیت معلم مشهد در بخش پسران و دختران نیاز به فضا و مکان وسیع تری پیدا می‌کند. تربیت معلم دختران به دو بخش تقسیم می‌شود، دانشسرای مقدماتی دختران واقع در پنجره سناباد به مقطع ابتدایی اختصاص یافته و ساختمان پسران به تربیت معلم دختران مقطع راهنمایی اختصاص می‌یابد و تربیت معلم پسران از ساختمان سپاهی دانش دختران به مکان فعلی یعنی پردیس شهید بهشتی منتقل می‌شود. (کلیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۱۰) سید محمود گلاب گیرنیک از مدیران بعد از انقلاب در مورد ساختمان تربیت معلم پسران اظهار داشت: «مرحوم ظریف رئیس ناحیه ۲ و من به عنوان معاون ناحیه، این ساختمان را قبل از این که تربیت معلم به اینجا منتقل شود از مهندسی ارمنی به نام آلفرد تحویل گرفتیم.» (گلاب گیرنیک، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۱۵؛ قیطاسی، مصاحبه، ۹۷/۹/۱۰)

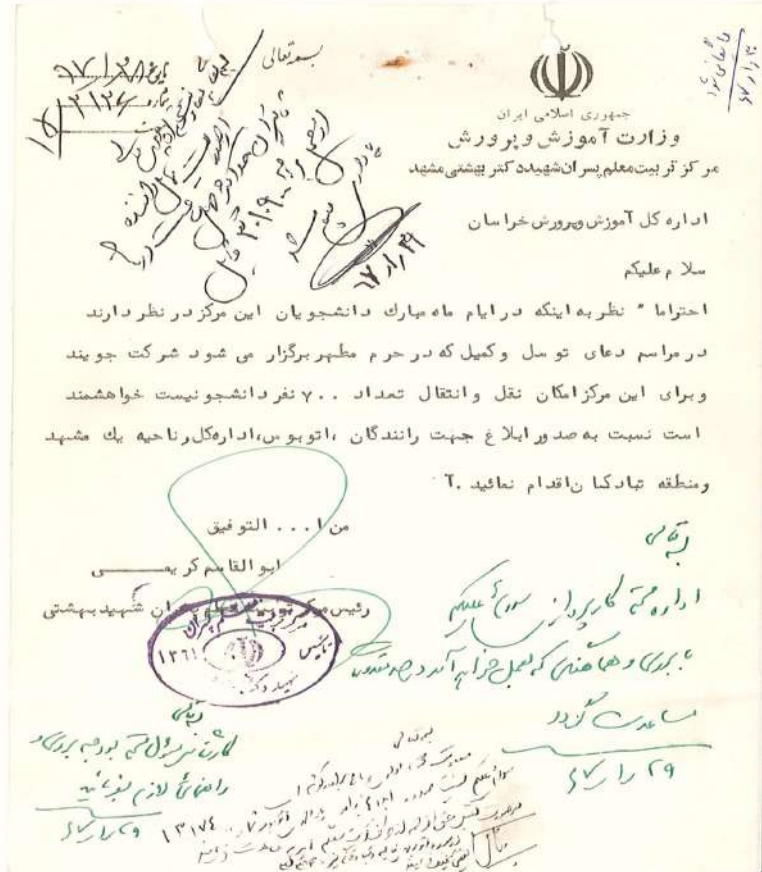
مدیریت تربیت معلم پسران مشهد در سال تحصیلی ۵۹-۱۳۵۸ به محمدحسین سالاری واگذار می‌شود، سالاری چهره‌ای تکنوکرات با حال و هوای اولین سال بعد از انقلاب، ولی تحولات پس از انقلاب و ورود دانشجویان انقلابی با گرایش‌های سیاسی گوناگون، بین مدیریت مرکز و خواسته‌های دانشجویان انقلابی، اختلافاتی بروز می‌کند، محمدرضا حیدری فضای سیاسی تربیت معلم را این گونه ترسیم می‌کند: «در سال اول آشنفتگی سیاسی خاصی بر تربیت معلم حاکم بود به عنوان دانشجویان همراه با طرفداران امام خمینی، در کنار ما گروه‌های دیگر نظیر چریک‌های فدایی خلق و سازمان محاهدین فعالیت داشتند، پرده و آرم آنها بر در و دیوار تربیت معلم نصب بود و هر گروهی سعی داشت فضای تربیت معلم را در اختیار بگیرد، تابلویی در سالن آموزش وجود داشت، شب‌ها هر کس زودتر می‌رفت، می‌توانست آن تابلو و بُرد تبلیغاتی را در اختیار بگیرد و به عنوان تبلیغات گروهی از آن استفاده کند، دانشجویان با گرایش‌های سیاسی خود، تا پاسی از شب را آنجا می‌گذارند تا بُرد را در اختیار بگیرند، جلسات بحث و گفتگو شکل می‌گرفت و گاه مناظره‌های بین گروه‌های مختلف انجام می‌شد، دانشجویان در حوزه شبانه روزی، نماینده و نظارت داشتند» (حیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۱)

۱- در دیگر استان‌ها هم وضع باید به همین صورت بوده باشد بیشتر امکانات و ساختمان‌های سپاهی دانش در اختیار تربیت معلم جدید قرار داده می‌شود، از جمله تربیت معلم پسران کرمان که در سال ۱۳۵۸ در مرکز سپاهی دانش دختران تأسیس و راه اندازی شد. نگارنده دانشجوی مرکز کرمان در سال ۱۳۵۸ (۲- نگارنده که خود دانشجوی تربیت معلم کرمان در همین ایام بوده، به خوبی شاهد تنش‌های سیاسی بین گروه‌های فعال در تربیت معلم بوده ام از جمله چریک‌های فدایی - طرفداران سازمان مجاهدین - انجمن اسلامی و دیگر گروه‌ها بودم در یک سفر شهید رجایی وزیر آموزش و پرورش که به مرکز کرمان آمده بود جلسه سخنرانی وی با تنش و اعتراض گروه‌ها همراه بود. در پایان تحصیل در خرداد ۱۳۶۰ و تابستان گزینش آموزش و پرورش و انجمن اسلامی ورود پیدا کردند نزدیک به ۹۰ نفر را اخراج کردند که تعدادی با اعتراض مجدد جذب شدند و یا راهی جبهه شدند به گفته افراد در مشهد هم چنین اتفاقی افتاد.

با توجه به نگرش‌های اسلامی و انقلابی، تعدادی از دانشجویان انتظار داشتند که تربیت معلم با اهداف انقلاب اسلامی اداره شود، رئیس تربیت معلم مورد قبول تعدادی از نیروها از جمله اعضای انجمن اسلامی مرکز نبوده و تعدادی از دانشجویان از جمله محمد رضا حیدری و دوستانش تلاش می‌کنند تا از طریق ارتباط با وزارت آموزش و پرورش، مدیریت تربیت معلم پسران مشهد را تغییر دهند و تربیت معلم را با مدیریت انقلابی اداره کنند، انتخاب شهید رجایی به وزارت آموزش و پرورش و تغییر نگرش در آموزش و پرورش و نگاه خاص شهید رجایی به تربیت معلم، به این گروه از دانشجویان مشهد، کمک می‌کند تا ضمن سفر به تهران و گفتگو با مسئولان وقت از جمله مظفری نژاد معاون وقت وزیر، موفق می‌شوند از مهرماه ۱۳۵۹ رئیس مرکز محمد حسین سالاری را تغییر دهند و حسین رثایی که از یاران و دوستان شهید رجایی بوده، به عنوان مدیر تربیت معلم پسران مشهد انتخاب می‌شود (حیدری، مصاحبه، ۹۸/۸/۲۱).

با انتخاب حسین رثایی تحول اساسی در تربیت معلم ایجاد شد. مدیران تربیت معلم تلاش می‌کردند تا فضای تربیت معلم را به سمت افکار انقلابی و تربیت اسلامی هدایت کنند به همین منظور یکی از برنامه‌ها دعوت از مسئولان و سخنرانان مذهبی و نظامی به مرکز تربیت معلم بوده و یا با اعزام دانشجویان به تهران و قم و دیدار با بزرگان انقلاب از این طریق افکار و اهداف انقلاب اسلامی را ترویج می‌کردند (حیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۱؛ کلیدری، مصاحبه، ۹۸/۸/۱۲) برنامه ریزی برای برگزاری مراسم مذهبی در مرکز تربیت معلم و همچنین شرکت در مراسم مذهبی در حرم امام رضا (ع) از جمله دعای کمیل و دعای توسل جز برنامه‌های همیشگی مرکز تربیت معلم پسران در طی این سال‌ها بوده است و اسناد روایت‌گر خوبی در این زمینه هستند.

(اسناد موجود در بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی)

در سال ۱۳۶۰-۱۳۵۹ و به تدریج نفوذ گروه‌های مختلف از جمله چپ‌ها، هواداران سازمان مجاهدین خلق کمرنگ تر می‌شود، به تدریج با جایگزین شدن نیروهای مذهبی، فضای تربیت معلم به سمت یکپارچگی می‌رود و اقدامات و فعالیت‌های مذهبی بیشتری صورت می‌گیرد. علاوه بر این اقدامات تلاش‌های هم برای در اختیار گرفتن یک فضای مناسب برای تربیت

معلم پسران مشهد در جریان است. یافتن مکان مناسب برای تربیت معلم قبل و بعد از انقلاب مطرح بوده و مسئولان در قبل از انقلاب اقدام به ساخت مجموعه‌ای برای تربیت معلم می‌کنند که با پیروزی انقلاب ناتمام می‌ماند در سال تحصیلی ۶۰-۱۳۵۹، بحث پذیرش بیش از هزار دانشجو برای سال تحصیلی جدید مطرح است و آموزش و پرورش از جمله سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس برای سال آینده تحصیلی ۱۳۶۰-۱۳۵۹ از مسئولان تربیت معلم می‌خواهد که برآوردهای از وضعیت ساختمانی در مرکز تربیت معلم پسران در محل ساختمان سپاهی دانش صورت گیرد و نیاز سنجی شود، محمد حسین سالاری رئیس تربیت معلم در نامه‌ای نیاز ساختمانی برای پذیرش دانشجوی بیشتر را طی نامه‌ای اعلام کرد.

از مجموعه اسناد آستان قدس و دست اندرکاران بخش ساختمانی اداره کل آموزش و پرورش در قبل از انقلاب چنین برمی‌آید که برای ساخت مجموعه‌ای برای تربیت معلم قبل از انقلاب طرح و نقشه و اعتبارات آن تامین شده و ساخت و ساز مجموعه‌ای در ۱۳ هکتار در مجموعه فعلی پردیس شهید بهشتی شروع می‌شود. ساخت مجموعه تربیت معلم جدید هم روایت‌های مختلفی دارد که بعضی از روایت‌ها چندان قابل استناد نیست از جمله اینکه این مجموعه توسط اسرائیلی‌ها ساخته شده است. اسناد و پرونده موجود در آستان قدس رضوی به شماره سند ۱۰۸۵۷۷ این موضوع را تایید می‌کند، که مقدمات ساخت یک مجموعه بزرگ برای تربیت معلم از سال ۱۳۵۰ شروع شده و مکاتبات و رایزنی‌های از ۲۸ دی‌ماه ۱۳۵۰ با آستان قدس صورت می‌گیرد و سرانجام آموزش و پرورش موفق می‌شود که زمینی را به مساحت ۱۳۰۷۷۷ مترمربع برای ساخت مجموعه تربیت معلم در اختیار بگیرد و آموزش و پرورش این زمین را به شماره ۳۹۴۴۵ در دفتر خانه شماره ۲۳ مشهد برای ساخت مجموعه تربیت معلم به ثبت می‌رساند و پس از ثبت رسمی زمین در فضای فعلی دانشگاه فرهنگیان، کارهای دیگر از جمله پی‌گیری‌های برای تامین اعتبار لازم صورت می‌گیرد. اعتبار این مجموعه از طریق بانک جهانی و سازمان برنامه و بودجه تامین شده است و از آنجا که دانشگاه فردوسی این زمین را نرده کشی می‌کند آموزش و پرورش در زمان مدیرکلی رضا معینی طی نامه‌ای مفصل خطاب به آستان قدس خواهان برداشته شدن نرده‌ها توسط دانشگاه فردوسی می‌شود و در نامه اذعان می‌دارد که اعتبار ساخت این مجموعه توسط بانک جهانی و سازمان برنامه و بودجه تامین شده است و بزودی انجام این پروژه عملی خواهد شد نامه به تاریخ ۱۳۵۳/۱۱/۱۲ و به شماره ۱۰۱۱۰۱ صادر شده است و تاریخ ثبت سند رسمی این زمین برای ساخت تربیت معلم به تاریخ ۱۳۵۰/۵/۹ می‌باشد. (ماخذ: مرکز اسناد آستان قدس، شماره ۱۰۸۵۷۷، اسنادپوست).

این همان مرکزی است که محمد حسین نیا رئیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد به دلیل ساختمان‌های استیجاری، پی‌گیر ساخت یک مجموعه برای دانشسرای راهنمایی بوده است. (رک: بخش مربوط به دانشسرای راهنمایی تحصیلی)

محمد جابانی تاریخ‌نویس خراسانی که در ۱۳۵۳ مسئول ساختمان اداره کل آموزش و پرورش خراسان بوده در گفتگویی بیان داشت: پس از انجام مراحل قانونی زمین، به یکباره متوجه شدم که دانشگاه این مجموعه را نرده‌کشی کرده است ریاست دانشگاه در آن زمان به عهده دکتر مژدهی بود من به عنوان مسئول ساختمان اداره کل آموزش و پرورش به مدیرکل وقت آقای رضا معینی برای پی‌گیری موضوع مراجعه کردم معینی اظهار داشت که دکتر مژدهی می‌گوید که این زمین و سایر زمین‌های دانشگاه را از شاه (اعلیحضرت) مجوز گرفته است، من به آقای معینی گفتم شما اجازه می‌دهید که با مژدهی صحبت کنم جواب مثبت بود، دکتر مژدهی اظهار داشت که نه خیر این زمین‌ها متعلق به دانشگاه است و مجوز هم از (اعلیحضرت) شاه گرفته شده است. به اداره کل برگشتم، به مدیرکل گفتم اجازه می‌دهید که من شخصاً به دربار شکایت کنم با تردید و نگرانی اجازه داد، ذکر این نکته ضروری است که این زمین برای احداث مجموعه وسیعی برای تربیت معلم به مناقصه گذاشته شده بود اعتبار اولیه ساخت تربیت معلم از اعتبارات بانک جهانی به مبلغ ۴۰ میلیون تومان و بلاعوض و ۴۰ میلیون هم سازمان برنامه و بودجه ایران اعتبارات خود برای ساخت این مجموعه گذاشته بود و چون اعتبار از یک حدی بالا رفته بود بایستی مناقصه جهانی برگزار می‌شد و برنده مناقصه شرکت «گیلارد سیستان» شده بود و یک مهندس سوئدی هم ناظر کار بود و چند مهندس ارمنی هم بودند چون زمین آماده بود و قرار داد هم بسته شده بود پس از شکایت ما به دربار اسدالله علم به مشهد آمده بود و این موضوع را هم پی‌گیر شده بود به همراه مدیرکل وقت آقای معینی آمدیم به این مجموعه درست سر همان پیچی که به سمت پردیس بهشتی می‌رویم دکتر مژدهی هم با مهندس ساخت و سازش آمده بود، علم پرسید موضوع چیست پس از توضیحات لازم، علم مدارک هر دو گروه را نگاه کرد و گفت حق با آموزش و پرورش است. بلدوزر و لودری را بیاورید تا من هستم نرده‌ها تخریب و زمین به ما واگذار شود و همین کار انجام شد^۱ به گفته محمد جابانی علاوه بر کار ساخت و ساز تربیت معلم توسط شرکت گیلارد سیستان در قبل از انقلاب. این شرکت ساخت هنرستان الکترونیک در کوی طلاب و یک مجموعه ابتدایی و راهنمایی را نیز

۱ در قبل از انقلاب شرکتی تحت عنوان شرکت ساختمان‌های کشوری گیلارد سیستان فعالیت داشته و در بعد از انقلاب هم شرکت گیلارد سیستان فعالیت ساخت و ساز دارد. و از پایه‌گذاران این شرکت طوماس طوماسیان ارمنی تاجر متولد ۱۲۸۸ ه.خ/۱۹۰۹ م. وی از سهامداران بانک کار، بانک ایران و هلند، شرکت سیمان تهران و سیمان شمال و کج تهران... و روستای گیلارد در منطقه دماوند و یک قبرستان قدیمی یهودی در همین روستا به نام قبرستان گیلارد یا گیلارد وجود دارد.

پیمانکاری کرده است. (جابانی، مصاحبه، ۹۸/۴/۱۰) با توجه به انقلاب و حوادث بعد این شرکت تا سال ۱۳۶۰ ادامه داده و پس از آن کار را به مرکز تربیت معلم پسران مشهد تحویل دادند که در خاطرات حسین رثایی در اسناد پیوست هم اشاره شده است.

این مجموعه ۱۳ هکتاری بر اساس نقشه و امکانات طوری طراحی شده بود که برای یک محیط شبانه روزی با تمامی امکانات رفاهی خوابگاهی و آموزشی بتواند دانشجو معلمان زیادی را در خود جای بدهد به طوری که در بعد از انقلاب در سال‌های با بیش از دو هزار دانشجو فعالیت داشته در حال حاضر هم که در اختیار دانشگاه فرهنگیان است بیش از ۲۵۰۰ دانشجو مشغول به تحصیل در این مکان هستند. یکی از امکانات پیش بینی شده ساخت یازده خانه سازمانی در این مجموعه است که برای اسکان مدیران و کارکنان در نظر گرفته شده و در حال حاضر چند واحد آن برای مهمانان دانشگاه فرهنگیان و تعدادی هم در اختیار کارکنان می‌باشد.

سال تحصیلی ۶۰-۱۳۵۹ برای مراکز تربیت معلم دانشجو پذیرش نشد و در سال ۱۳۶۱-۱۳۶۰ تحصیلی تربیت معلم پسران مشهد از ساختمان سپاهی دانش دختران (شهید کامیاب فعلی) به ساختمان نیمه تمام فوق، (پردیش شهید بهشتی فعلی) که مقدمات این انتقال از پایان سال تحصیلی ۱۳۶۰-۱۳۵۹ انجام شده بود در تابستان حسین رثایی و همکارانش اقدام به جابجایی از ساختمان سپاهی دانش دختران به ساختمان جدید می‌کنند، ساختمانی که تنها اسکلتی دارد و باید تجهیز شود و در طی تابستان ۱۳۶۰ و سال تحصیلی ۱۳۶۱-۱۳۶۰ و سال‌های بعد به تدریج مجموعه کامل می‌شود، تمامی امکانات و تجهیزاتی که قبل از انقلاب برای تجهیز خوابگاه‌ها و دیگر فضاهای آموزشی خریداری شده، در فضای باز و محوطه ریخته شده، حسین رثایی و همکارانش با کاری سخت و طاقت فرسا و شبانه روزی به تدریج موفق می‌شوند این مجموعه بزرگ را با داشتن یک هزار دانشجو با حداقل امکانات آماده سازی کنند، فضایی که برق و آب و گاز و آشپزخانه و سایر امکانات برای یک محیط شبانه روزی با آن تعداد دانشجو را در اختیار ندارد، به گفته دانشجویان، مدیران، سرپرستان شبانه روزی، آن سال‌ها به دلیل شرایط خاص حاکم بر جامعه از جمله جو انقلابی و اسلامی، همراهی و همفکری، همه اش خاطره و تجربه و ایثار و کار و تلاش بوده است، مرکزی با ۱۳ هکتار فضا، که تجهیز نشده، امکانات لازم برای پذیرش یک هزار دانشجو را ندارد، با همه این شرایط کارکنان و به کمک تعدادی از دانشجویان مشهدی، تا دیر وقت شب، شنبه تا پنج شنبه رئیس و معاونان و کارکنان و سرپرستان شبانه روزی در مرکز حضور داشته و کار می‌کردند، مسائلی همچون اضافه کار و یا در پایان ماه چقدر گزارش می‌شود مطرح نبوده است. (حیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۱؛ رثایی،

مصاحبه، ۱۳۹۷/۹/۱۰؛ حسین زاده، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۹؛ سلمانی رحیمی، مصاحبه، ۹۷/۱۰/۲۳ با همین شرایط، شبانه روزی هم به معانی شبانه روزی اجرا می شده است، در ورود و خروج دانشجویان سخت گیری و نظارت می شده، دانشجویان موظف به ثبت ورود و خروج خود بوده اند، در چنین فضایی دانشجویان دوره تربیتی و آموزشی خود را پشت سر می گذارند. (حیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۱).

حسین رثایی و همکارانش با پی گیری های فراوان تلاش می کنند با مذاکره، گفتگو و مکاتبه با سازمان های ذیربط، تربیت معلم را از نظر امکانات و فضا هر چه زودتر برای دانشجویان آماده سازی کنند مکاتبه و اعزام به تهران برای گرفتن بودجه و امکانات از جمله این اقدامات است در نامه ای که گروه نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس استان خطاب به تربیت معلم داشته بر آورد هزینه ها در ۱۹ بند ۱۲۷۷۸۰۰۰۰ ریال برآورد کرده است. در این نامه آمده است: « در پاسخ به نامه شماره ۲۷۸۸ - ۱۳۶۰/۶/۱۸ طی بازدید از مجتمع مرکز تربیت معلم جدید مشهد به عمل آمد و با توجه به نقشه سایت و در نظر گرفتن فهرست بهاء پایه سازمان برنامه بودجه سال ۱۳۵۹ کارهای احداثی و اجرایی به شرح زیر برآورد و پیشنهاد می شود: حفر یک حلقه چاه برای تامین آب آشامیدنی و فضای سبز، احداث سالن، احداث ناوایی، احداث یک سالن ورزشی، دیوار کشی، احداث اجتماعات مسجد، کابل کشی محوطه».

از آنجا که در بعد از انقلاب شرایط ورود به مراکز تربیت معلم تغییر اساسی پیدا کرد، افراد متقاضی ورود به تربیت معلم پس از برگزاری امتحان ورودی و اعلام نتایج قبولی، مدت زمانی هم صرف گزینش و انتخاب نهایی افراد می شده است از جمله دانشجویان متقاضی ورود به این دوره در اواخر شهریور ماه ۱۳۶۰ کارت ورود به جلسه امتحان دریافت کردند (روزنامه خراسان، ۱۳۶۰/۶/۲۳) و در اواخر آذرماه نتایج نهایی برای ثبت نام اعلام می شود.

با وجود این که مرکز پسران برای آماده سازی فضای جدید از اول تابستان ۱۳۶۰ به اینجا نقل مکان کرد و یک فرصت شش ماهه ای در اختیار مدیران بوده که بتوانند بخش اندکی از فضای ناتمام مرکز تربیت معلم را آماده سازی کنند اما با وجود سرمای هوا در همان بدو ورود دانشجویان در دیماه ۱۳۶۰ مدیران مرکز مجبور می شوند به علت سرما و تجهیز نبودن مرکز برای مدتی تربیت معلم را تعطیل کنند. کار تجهیز فضا و کلاس ها و خوابگاه و سایر بخش ها در طی سال ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ و سال های بعد به تدریج تکمیل شد و به قول آقای رثایی این درختان تنومندی که امروز در فضای عمومی و فضای اطراف خوابگاهها و دیگر جاهای دانشگاه فرهنگیان مشاهده می شود تک تک در طی سال های ۶۰ و ۶۱ کاشته شده است (رثایی،

مصاحبه، ۱۳۹۷/۹/۱۰)

همزمان مدیران مرکز تلاش می‌کند از امکانات دیگر مناطق نیز برای تجهیز مرکز تربیت معلم پسران استفاده کنند به دلیل عدم آگاهی از چگونگی نصب تجهیزات موجود در فضای تربیت معلم چند نفر به اصفهان رفته تا از نمونه تجهیزات آنجا استفاده و در مشهد پیاده کنند.^۱ کار دیگری که انجام می‌شود رفتن به شهرستان‌های استان بوده که به دلیل کمبود امکانات محمد رضا کفاش معاون و سرپرست شبانه روزی به شهرستان‌های استان رفته و پس از تعطیلی دانشسراها و مراکز تربیت معلم تعدادی از امکانات و تجهیزات مراکز تربیت معلم و دانشسراهای استان گردآوری و جهت استفاده به مشهد آورده می‌شود. (قیطاسی، مصاحبه ۱۳۹۷/۹/۱۰؛ ۱۳۹۷/۱۰/۳۰؛ ۱۳۹۷/۱۲/۱۱؛ حسین زاده، مصاحبه ۱۳۹۷/۹/۱۱) در این خصوص دستور و بخشنامه وزارت آموزش و پرورش هم کمک کرده که تربیت معلم‌های جدید با امکانات دانشسراها گذشته که منحل شده بودند تجهیز شود (اسناد بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی)

۱ - علاوه بر ساحت مکانی برای تربیت معلم در مشهد چند استان دیگر از جمله در اصفهان هم قبل از انقلاب فضای برای تربیت معلم در حال ساخت بوده است
قیطاسی مصاحبه، ۱۳۹۷/۹/۱۰

تاریخ .....
شماره ۸۷۲۲۳ / ۸
پوست .....
۱۳۶۰ / ۹ / ۴

بسمه تعالی

آقای قیطاسی دبیر مدارس راهنمایی تحصیلی آموزش و پرورش بجنورد

مامور در تربیت معلم پسران

مقدمتین

نظر با اینکه آقای محمد علی ادیبی جهت تحویل و سایل دانشسراهای سابق بشهرستانهای قوچان و بجنورد عازم هستند انتظار دارد شما نیز در معیت ایشان بشهرستانهای فوق الذکر عزیمت و در تحویل اموال با ایشان همکاری لازم را معمول دارید.

محمد مهدی اسدی

میرکل آموزش و پرورش خراسان

(اسناد شخصی محمد رضا قیطاسی)

با همه سختی‌های کار به دلیل تجهیز نبودن تربیت معلم مشهد، اما خاطرات و گفته‌ها بیانگر این است که با وجود کمبودها و مشکلات و سخت‌گیری‌های انضباطی در مرکز تربیت معلم پسران مشهد، دانشجویان اعتراضی نداشتند. کمبودها را به دلیل شرایط خاص حاکم بر مرکز و جامعه تحمل می‌کردند، در عین حال نکات و خاطرات زیادی از آن سال‌ها مانده است که هر کدام در نوع خود جالب است. از جمله نحوه جمع‌آوری کمک به جبهه، از نکات قابل تأمل بوده است مرکز تربیت معلم با صرفه‌جویی‌های که در مناسبت‌ها و ایام تعطیلات داشته، مقدار قابل توجهی پول صرفه‌جویی می‌شد (در حدود ۲۰ هزار تومان برای هر نفر) که سر صف و صبحگاه از سوی معاون و یا سرپرستان به خصوص آقای کفاش معاون شبانه روزی

اعلام می‌شد که آیا دانشجویان حاضرند که این پول به جبهه داده شود و با یک صلوات اعلان رضایت عمومی می‌شده است؟؟» (پوستفروشان مصاحبه، ۱۳۹۸/۱/۲۳؛ حیدری، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۱)

یکی از مسائلی که همیشه مورد اعتراض دانشجویان بوده موضوع صرفه جویی هزینه‌های تربیت معلم می‌باشد، دانشجویان معتقدند که صرفه جویی باید به دانشجو برگشت داده شود، نامه‌ای به امضاء دکتر محمد جواد باهنر، وزیر وقت آموزش و پرورش، در اسناد بایگانی شهید بهشتی موجود است که این موضوع را تایید می‌کند (اسناد بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی). اسناد موجود در بایگانی‌ها اعتراض دانشجویان ورودی ۱۳۵۸ را در مورد صرفه جویی‌ها به خوبی نشان می‌دهد محمد حسین سالاری رئیس تربیت معلم پسران مشهد در پاسخ به این نوع اعتراضات، اطلاعیه‌ای به تاریخ ۵۹/۲/۹ خطاب به کلیه دانشجویان اعلام می‌دارد که «مبلغ ۵۵۰۰ ریال که به عنوان هزینه غذایی هر دانشجو در ماه تعیین شده با توجه به جمیع جهات از قبیل گرانی مواد غذایی و غیره می‌باشد و این بدان معنی نیست که باید تمام این مبلغ در ماه خرج شود نظر به اینکه صرفه جویی مخصوصاً درین زمان که کشور در محاصره امپریالیسم است، یک عمل اسلامی و انسانی می‌باشد. انتظار دارد با رعایت این نکته دانشجویان اطلاع داشته باشند که هر مبلغی در آخر سال پس انداز شود صرف تجهیز امکانات شبانه روزی خواهد شد ولی تحت هیچ عنوان پولی بین دانشجویان تقسیم نخواهد شد» (سند موجود در بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی).

با وجود این نوع اعتراضات چون بودجه تربیت معلم از طریق اداره کل آموزش و پرورش پرداخت می‌شد، مبالغی که صرفه جویی می‌شده به خصوص از فعالیت‌های شرکت تعاونی مراکز در سال‌های اول تأسیس صرفه جویی داشته اند طی نامه نگاری‌های به وزارتخانه ارسال و ابلاغ می‌شده است و مدیران تربیت معلم خواهان برگشت این نوع صرفه جویی‌ها برای هزینه در تربیت معلم از سوی اداره کل یا وزارتخانه می‌شدند (سند موجود در بایگانی تربیت معلم بهشتی).

پس از تغییر رئیس تربیت معلم در آبان ماه ۱۳۵۹ و انتخاب حسین رثایی به مدیریت تربیت معلم وی طی نامه‌ای در تاریخ ۵۹/۹/۱۹ اعلام می‌کند که از مبلغ صرفه جویی مبلغ ۶۸۹۴۹۰ ریال در حساب مرکز موجود و مبلغ ۹۵۰۵۴۵ ریال نزد حسابداری اداره کل می‌باشد خواهان برگشت این مبلغ به تربیت معلم است.

(اسناد موجود در بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی)

تربیت معلم پسران در فضای جدید و مشکلات فراوان با پذیرش حدود ۱۰۰۰ دانشجو با کمبود شدید امکانات کار خود را آغاز کرد، خوابگاه‌ها و فضای آموزشی تکمیل نشده، آشپزخانه و توزیع غذا در فضای باز و نبود سلف سرویس و حمام، فضایی پر از گل و خاک، بردن هر صبح دانشجویان به حمام‌های سطح شهر، تهیه نان برای هزار نفر از نانوایی‌های سطح شهر، انتقال دانشجویان مناطق جنگی به تربیت معلم پسران و دختران مشهد همه این موارد دنیایی تجربه و خاطره به همراه دارد، علاوه بر این تعطیلی دانشگاه‌ها، تربیت معلم در مشهد را تبدیل به یک پایگاه بزرگ اجتماعی و انقلابی نموده و شخصیت‌های گوناگون نظامی و انقلابی و سیاسی از سطح استان و کشور به مرکز تربیت معلم پسران مشهد و بعضاً دختران می‌آمده‌اند و از این پایگاه به منزله یک مکان آماده برای انتقال افکار و اهداف انقلابی استفاده می‌کردند و تلاش

می‌شده است که از این مراکز نیرویی متعهد و انقلابی تربیت و روانه مدارس سطح استان و دیگر مناطق بکنند.

با همه این مشکلات و نقل دانشجویان و سرپرستان شبانه روزی، مقررات به معنای واقعی در تربیت معلم اجرا می‌شده است، سخت‌گیری و کنترل در نهایت نظم و انضباط (پوستفروشان مصاحبه، ۱۳۹۸/۱/۲۳؛ حیدری، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۲۱) در مراکز تربیت معلم تا سال‌ها، یکی از برنامه‌های هفتگی برگزاری مراسم صبحگاه بوده، این نوع برنامه و سایر مقررات شبانه روزی، گاهی از سوی دانشجویان با اعتراض مواجه می‌شد (کلیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۱۲، حیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۱)

به گفته محمدرضا قیطاسی از سرپرستان خوابگاه: ساختمان تربیت معلم و ساختمان دانشکده علوم تربیتی با هم در حال ساخت بودند و هدف این بوده است که دانشکده علوم تربیتی به تربیت معلم خدمات علمی بدهد و ساختمان شهید خورشیدی برای یک مدرسه راهنمایی ساخته شده بود که در کنار ساختمان اصلی دانشجویان به توانمندسازی و تمرین معلمی را در همان مکان انجام بدهند. به دلیل جو انقلابی و هماهنگی که ایجاد شده بود، کارهای مختلفی در این مرکز انجام شد که در نوع خود جالب بوده، یک طرح‌های اجرایی این بوده که دانشجویان فارغ‌التحصیل را در سال‌های اول بعد از راه اندازی مرکز، به ادارات آموزش و پرورش برده شوند و طی برنامه‌ای خاص به مسئولان آن اداره معرفی شوند، در شرایط انقلابی و تلاش‌های مذهبی و فرهنگی در تربیت معلم روحیه‌ای در بین دانشجویان ایجاد شده بود که حاضر بودند در دورترین روستاها خدمت بکنند، طرح دیگر مشهور به طرح «ده ورزی» به ابتکار آقای ضیائی معاون تربیت معلم پیشنهاد و اجرا شده است که در بخش‌های خرابی‌ها به چگونگی این طرح اشاره شده است.

راه اندازی نانوایی از دیگر کارهای انجام شده در مرکز تربیت معلم پسران مشهد می‌باشد. (نانوایی فعلی پردیس شهید بهشتی)، یکی از مشکلات در تربیت معلم تهیه نان از سطح شهر بوده، همیشه حدود هزار دانشجو در تربیت معلم مشغول تحصیل بودند که تهیه نان برای دانشجویان از سطح شهر، به خصوص در دوره جنگ مشکلات زیادی داشته است، به همین منظور گاه مسئولان مجبور می‌شدند، ۱۰ الی ۲۰ دانشجو را در نانوایی‌های سطح شهر پخش کنند، تا نان برای بیش از هزار دانشجو تهیه کنند، توزیع و جمع‌آوری دانشجویان با توجه به امکانات تربیت معلم از سطح شهر هم مشکلات خاص خود را داشته است و باید به گونه‌ای برنامه ریزی می‌شده که نان به موقع در تربیت معلم آماده باشد، به همین علت مدیران تربیت معلم پی‌گیری می‌شوند تا مجوز احداث یک نانوایی در تربیت معلم گرفته شود

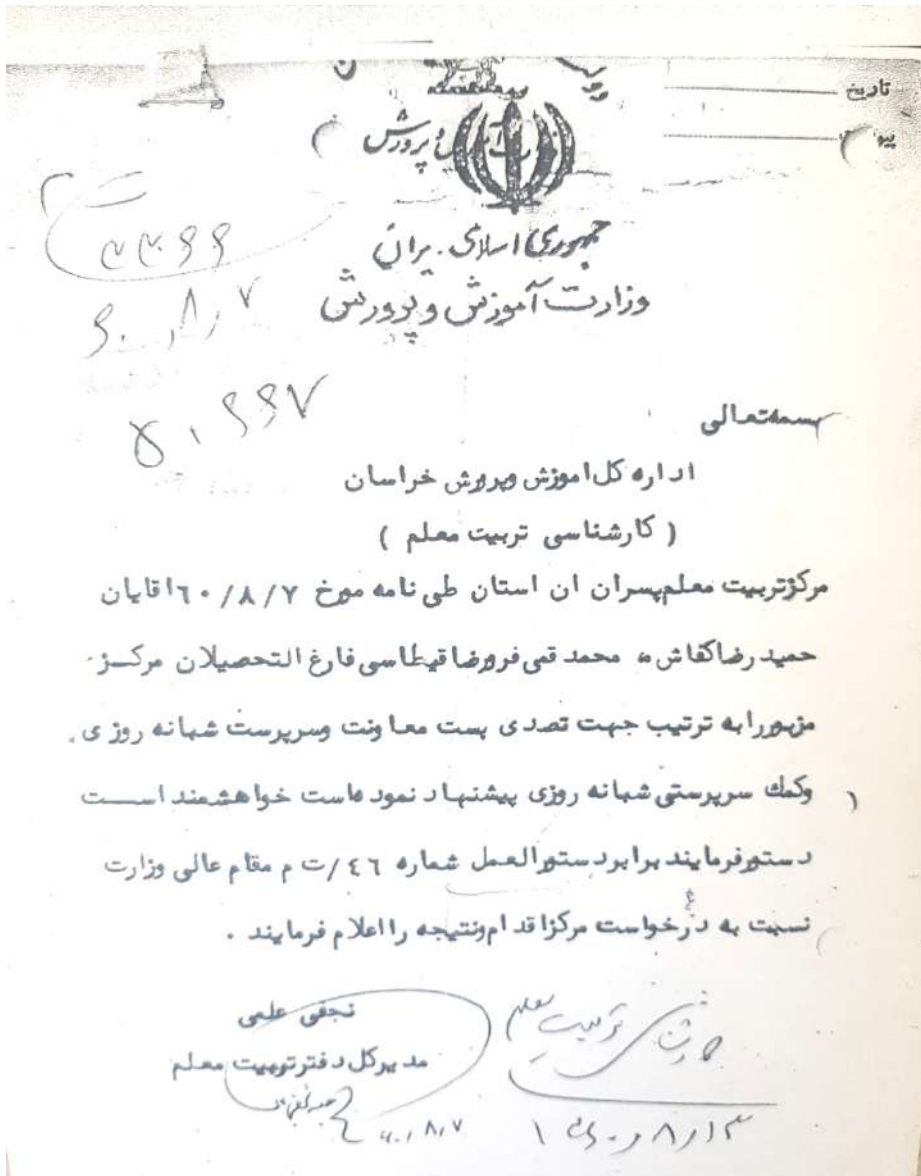
و این کار با پی گیری های فراوان سرانجام به نتیجه می رسد و همین نانوائی فعلی که همچنان مشغول کار است (قیطاسی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۰/۳۰).

بیشتر این فعالیت ها و هماهنگی در کار نتیجه در اختیار گرفتن نیروهای جدید و انقلابی در مرکز تربیت معلم پسران مشهد است، حسین رثایی که از سال ۱۳۵۹ رئیس تربیت معلم شده و دارای روحیه مذهبی و انقلابی است با شناختی که از مجموعه پیدا می کند، پی گیر می شود، تعدادی از دانشجویانی که در خرداد ۱۳۶۰ فارغ التحصیل شده اند، جذب مرکز جدید نماید، بیشتر این افراد از جمع دانشجویان انجمن اسلامی بودند که در طی دوره تحصیلی خود در سال ۱۳۶۰-۱۳۵۸ نقشی موثر در اداره تربیت معلم داشته اند این دانشجویان با رای همکلاسی خود برای نظارت و همکاری و همراهی در اداره مرکز انتخاب می شوند و مرکز تربیت معلم به شکل هیات امنایی اداره می شده و به گفته محمد رضا قیطاسی پس از برگزاری انتخابات صنفی، حمید رضا کفاش به عنوان رئیس هیات مدیره - محمد رضا قیطاسی مدیر عامل - دو نفر از پرسنل تربیت معلم و سه نفر دیگر از دانشجویان امور تربیت معلم سال ۱۳۶۰-۱۳۵۸ اداره می کردند و چک خرید و پرداخت امضا می کردند.^۱

این گروه از دانشجویان در سال دوم تحصیل مورد توجه حسین رثایی واقع شده و پس از پایان تحصیل در خرداد ۱۳۶۰ به عنوان همکار وی انتخاب و در ساختمان جدید تربیت معلم مشغول به کار می شوند پی گیری های حسین رثایی و احذ مجوزهای لازم از وزارتخانه و اداره کل آموزش و پرورش، از جمله محمد رضا حیدری - حمیدرضا کفاش - محمد رضا قیطاسی - تقی حسین زاده - محمد فخری - محمد علائی - محمد قمی فر... در تربیت معلم مشغول به کار می شوند. (حیدری، مصاحبه ۱۳۹۷/۸/۲۱، قیطاسی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۰/۳۰)^۲

۱ - به گفته قیطاسی که بخشی از این فعالیت ها، ناشی از تجربه های بوده که از دوران دانش آموزی در دانشسرای کشاورزی مشهد آموخته است، آنجا شرکت تعاونی بود که معلم و کارمند و دانش آموز عضو بودند و من یکی از اعضای دانش آموزی این تعاونی بودم. و در تربیت معلم بعد از انقلاب سعی کردیم از آن روش استفاده کنیم و به عنوان دانشجو بر امور تربیت معلم در اجرا و عمل نظارت داشته باشیم. از کارهای دیگری که در تربیت معلم مشهد (بهشتی و خورشیدی) انجام می شد و تصاویر گویا است ورزش و دو صبحگاهی بود، من که رشته ام تربیت بدنی بود، هر روز صبح زود ورزش انجام می دادیم، دانشجویان را صبح زود از خواب بیدار می کردیم از داخل دانشگاه و به سمت پارک ملت می دویدیم و مجدد به تربیت معلم برمی گشتیم برای صبحانه و شروع کلاس ها و بازم تجربه ای بود از دانشسرای کشاورزی مشهد در قبل از انقلاب که در آن وقت دو صبحگاهی انجام می شد که رفت و برگشت هشت کیلومتر انجام می شد و ما تلاش کردیم همین تجربه در تربیت معلم پیاده کنیم. (قیطاسی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۹/۱۰)

۲ - این افراد بعد هر کدام در آموزش و پرورش خراسان مشا خدمات شده و در مسئولیت های اداری نقش داشتند یکی از این افراد آقای محمد علائی است که سال ها تا پایان بازنشستگی در سمت رئیس حسابداری اداره کل آموزش پرورش با سجایای اخلاقی و قابل احترام در این مسئولیت انجام وظیفه کرد مولف که سال های متوالی در سطح استان همایش سالانه سرگروه های تاریخ را به همراهی دیگر دوستان برگزار می کردم، این نوع همایش ها به طور معمول ردیف بودجه مشخص نداشت، اما برخورد و حمایت معاون وقت متوسطه و آقای علائی به عنوان رئیس حسابداری همیشه مشکل گشا بود و با تامین بودجه مورد نیاز که مبلغ کمی هم نبود همایش های سالانه گروه تاریخ به خوبی برگزار می شد.

(اسناد شخصی محمد رضا قیطاسی)

تربیت معلم پسران در مشهد از گذشته تا به امروز مورد توجه مدیران و مسئولان استانی و کشوری بوده و هست، علاوه بر آموزش و پرورش و دانشگاه، دیگر نهادها و ادارات سطح استان نیز از این مرکز برای برگزاری مراسم و برنامه‌های خود از جمله تالار ابن هیثم و فضای مجموعه بهشتی استفاده می‌کنند، شهر مشهد و مرکز بهشتی هر ساله میزبان همایش‌ها، سمینارها و

برگزاری مسابقات فرهنگی هنری ورزشی داخل استان و کشور می‌باشند از این جهت نیز سابقه این مراکز خود یک تاریخ مفصلی است از برای مطالعات تاریخی و آموزشی در شهر مشهد اشاره شد که در مشهد دو مرکز تربیت معلم فعالیت علمی و آموزشی داشتند: یکی دانشسرای مقدماتی دختران واقع در خیابان دانشسرای امروز (پنج راه سناباد) و دیگری دانشسرای راهنمایی تحصیلی واقع در احمدآباد نرسیده به سه راه راهنمایی. از مهر ۱۳۵۸ تربیت معلم پسران در هاشمی‌نژاد و تربیت معلم دختران در شهید کامیاب فعالیت خود را آغاز کرد و در مهرماه ۱۳۶۰ تربیت معلم دختران دو بخش کامیاب و هاشمی‌نژاد و پسران هم به ساختمان فعلی پردیس بهشتی منتقل شد. مرکز تربیت معلم پسران مشهد از سال ۱۳۶۱ تا سال ۱۳۸۹ به دو مرکز در یک فضا و ساختمان با امکانات مشترک تقسیم می‌شود.

ابتدا نام تربیت معلم پسران مشهد پس از شهادت شهید خورشیدی در فروردین ماه ۱۳۶۰ دانشجوی تربیت معلم پسران مشهد به نام این شهید نامگذاری شد، پس از اینکه تربیت معلم در سال ۱۳۶۱ به دو مرکز تقسیم شد، یک بخش به نام شهید خورشیدی و بخش دیگر به نام شهید بهشتی نامگذاری شد. به دلیل جو حاکم بر اداره کل آموزش و پرورش و مدیر کل وقت آقای اسدی که با رئیس تربیت معلم آقای رثایی اختلاف سیاسی داشتند، تصمیم به تقسیم تربیت معلم به دو مرکز در یک مجموعه فضای آموزشی می‌گیرند، فضایی که از سال ۱۳۵۹ تا سال ۱۳۶۱ با مدیریت حسین رثایی اداره شده و به گفته مقدسیان شهیدی جانشین حسین رثایی وی از محبوبیت بالایی نیز در مرکز تربیت معلم و نزد دانشجویان برخوردار بوده و علی‌اصول در چنین فضایی نباید مدیر یک مجموعه تغییر پیدا کند و یا به این شکل به دو مرکز در یک فضا تقسیم شود، این نوع تصمیم‌گیری‌ها بیشتر مربوط به اختلافات سیاسی است و به تدریج پس از عزل رئیس جمهور وقت بنی‌صدر، دو دستگی‌های سیاسی جدیدی در کشور ایجاد شد، جناح بندی‌های سیاسی درون حکومت، چه در دولت چه در مجلس و چه در بین گروه‌های هوادار انقلاب اسلامی با نام و نشان‌های مختلف از جمله اعضای حزب جمهوری اسلامی و اعضای انجمن اسلامی معلمان، چپ و راست، اصولگرا و اصلاح طلب بروز و ظهور پیدا می‌کند این اختلافات از پایتخت به مراکز استان‌ها نیز سرایت کرده، مدیرکل وقت آقای اسدی از اعضای حزب جمهوری اسلامی و شاخه مشهد، آقای رثایی از اعضای انجمن اسلامی معلمان و مورد حمایت اعضای این گروه در تهران، این مسائل به طور غیر مستقیم وارد تربیت معلم در شهر مشهد نیز شده و اختلافاتی که تا همین امروز هم در مسائل سیاسی بین این افراد وجود دارد و به هنگام برگزاری انتخابات در سطح شهر مشهد در بین آنان بروز می‌کند و این خود یکی

از دلایل اصلی جداسازی تربیت معلم در شهر مشهد بوده است و اداره کل به تدریج کار را از حسین رثایی گرفته و به دیگران واگذار می‌کند و کسانی که در بدو استخدام خود توسط حسین رثایی در تربیت معلم پسران مشغول به کار شدند با رفتن رثایی تعدادی از آنان به محل اولیه کار خود برگشتند (حیدری، مصاحبه، ۹۸/۸/۲۱، مقدسیان شهیدی، مصاحبه ۱۳۹۷/۱۱/۱) اداره این دو مجموعه بستگی به شرایط و نوع نگاه در اداره کل استان داشته است گاه تصمیم گرفته می‌شده که دو مرکز با یک مدیر اداره شوند از جمله در سال‌های (۶۶-۱۳۶۴ و ۷۲-۶۹ و ۷۵-۷۲) و در این سال‌ها معاونان دو مرکز جداگانه انتخاب می‌شدند و در سال‌های بعد تا ۱۳۸۹ دو مرکز رئیس جداگانه داشته‌اند و رقابت علمی و آموزشی بین این دو مرکز وجود داشته و گاهی هم اقدام به جدای سازی بخش‌های از این مجموعه می‌شده است از جمله بین خوابگاه‌ها دیوار کشی کردند درب ورودی جداگانه ایجاد کردند که این رفتارها از سیاست‌های حاکم بر اداره کل و خط و خطوط سیاسی تبعیت داشته است^۱.

پس از تقسیم تربیت معلم پسران در سال ۱۳۶۱ به نام شهید خورشیدی و شهید بهشتی، مرکز بهشتی به سبحان بیگی به‌عنوان اولین رئیس این مجموعه واگذار شد و محمود صاحب جمعی معاون آموزشی و محمد کلیدری به‌عنوان معاون مالی - اداری و شبانه روزی مشغول به کار شدند. حسین رثایی در بخش دوم تربیت معلم پسران که به نام شهید خورشیدی نامگذاری شد رئیس می‌شود و در سال ۱۳۶۲ ریاست تربیت معلم شهید خورشیدی از حسین رثایی گرفته و به غلامعلی مقدسیان شهیدی سپرده می‌شود. شرایط سیاسی حاکم بر تربیت معلم پسران و عملکرد و خدمات حسین رثایی از سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۲ از وی چهره‌ای اثرگذار و مورد قبول دانشجویان ساخته است و لذا تقسیم تربیت معلم به دو مرکز آن هم در یک فضا کار سختی بود، اما شرایط سیاسی و اختلاف اداره کل با حسین رثایی نتیجه این می‌شود که مرکز تربیت معلم پسران مشهد به دو بخش تقسیم شود و در نهایت بخش دوم هم در سال ۱۳۶۲ از رثایی گرفته و به غلامعلی مقدسیان شهیدی واگذار شد^۲، مقدسیان معتقد است که کار و تلاش در تربیت معلم بهشتی و خورشیدی از نظر مدیران گذشته با امروز کاملاً متفاوت بوده، امروز ممکن است از نظر بودجه شرایط سخت‌تری باشد، اما تربیت معلم در سال‌های بعد از انقلاب و دوران جنگ مدیریت و اداره متفاوتی داشته است، در شرایط خاص و به خاطر موقعیت جنگی،

۱- درب فعلی دانشگاه فرهنگیان درب ورودی تربیت معلم شهید خورشیدی بوده است.

۲- مقدسیان شهیدی در مصاحبه‌ای اعلام داشت: « برای من رفتن به تربیت معلم خورشیدی سخت بود، چراکه آقای رثایی در آن سال‌ها فوق العاده محبوب بود هم در تربیت معلم و هم در تهران و جاهای دیگر و حتی می‌گفتند که ممکن است دانشجویان ترا بکشند»، اما شرایط حاکم بر اداره کل این بوده که حسین رثایی برکنار شود و غلامعلی مقدسیان شهیدی به مرکز خورشیدی می‌رود و به گفته وی، اولین کسی که از آمدنش استقبال کرده خود حسین رثایی بوده و اعلام آمادگی برای هر نوع همکاری داشت. (مقدسیان شهیدی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۱) مقدسیان شهیدی با ۵۵ سال فعالیت آموزشی همچنان در مجتمع غیرانتفاعی خود فعالیت آموزشی دارد.

دانشجویانی از مناطق جنگ زده در تربیت معلم مشهد به تحصیل می‌پرداختند، موضوعی که تا پایان جنگ حاکم بوده و حضور این دانشجویان اداره تربیت معلم را با مشکلات بیشتری روبرو می‌کرده است. مقدسیان شهیدی بر این عقیده است، فضای آنجا کار و تلاش شبانه روزی را می‌طلبید. در سال ۱۳۶۲ هنوز تربیت معلم کامل تجهیز نشده بود، آشپزی همچنان در فضای باز انجام می‌شد، دو مدیریت در یک مجموعه، اوج بمباران‌ها و موشک زدن‌ها در مناطق غربی کشور، که دانشجویان از مناطق جنگی وارد اینجا می‌شدند، فضای اینجا خودکاستی‌های فراوانی داشت علاوه بر این مهمانان مناطق جنگی هم باید پذیرش می‌شدند، این دانشجویان به دلیل شرایط جنگی در مناطق خود، در شرایط روحی خوبی هم بسر نمی‌بردند (مقدسیان، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۱)

سرانجام در سال ۱۳۸۹ تربیت معلم خورشیدی در بهشتی ادغام شد و با تشکیل دانشگاه فرهنگیان تربیت معلم بهشتی به نام پردیس شهید بهشتی و تربیت معلم خورشیدی به نام ساختمان خورشیدی نامیده شد که بخشی از ساختمان در اختیار رشته‌های علوم تربیتی و بخشی دیگر در اختیار مدیریت امور پردیس‌های استان قرار گرفت.

در پایان این بخش نگاهی می‌شود به دوره ریاستی مدیران تربیت معلم پسران مشهد که بعد به نام خورشیدی و بهشتی نامگذاری شدند: از مهرماه ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۱ حسین رئایی تربیت معلم پسران و با تقسیم شدن به دو مرکز از مهرماه ۱۳۶۱ تا مهرماه ۱۳۶۲ حسین رئایی رئیس شهید خورشیدی و سبحان بیگی از مهرماه ۱۳۶۱ تا پایان شهریور ۱۳۶۴ رئیس بهشتی شد و از مهرماه ۱۳۶۲ تا پایان شهریور ۱۳۶۴ غلامعلی مقدسیان شهیدی رئیس شهید خورشیدی شد و مجدد در زمان مدیرکلی حسین رئایی دوباره خورشیدی و بهشتی با یک مدیریت اداره شدند که از مهرماه ۱۳۶۴ تا پایان شهریور ماه ۱۳۶۶ غلامحسین افسری رئیس دو مرکز می‌شود از مهرماه ۱۳۶۶ تا پایان شهریور ماه ۱۳۶۹ ابوالقاسم کریمی رئیس مرکز بهشتی و غلامحسین افسری رئیس خورشیدی می‌شود دوباره در سال ۱۳۶۶ دو مرکز بهشتی و خورشیدی تقسیم می‌شود. سید اصغر جوادی از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳ دو مرکز را با هم مدیریت کرده است و با دو معاون جداگانه برای بهشتی و خورشیدی و مجدد از سال ۱۳۷۳ با پذیرش دانشجوی کارشناسی ناپیوسته معلمان فوق دیپلم در رشته‌های مختلف برای خورشیدی رئیس جداگانه‌ای انتخاب می‌شود. و از سال تحصیلی ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۹ صفدر مختارزاده رئیس شهید خورشیدی می‌شود و از سال تحصیلی ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ محمد رزمجو و مجدد از ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶ صفدر مختارزاده رئیس خورشیدی می‌شود و آخرین نفری که ریاست خورشیدی از سال ۸۹-۱۳۸۶ را

بر عهده داشته حسین محمودی است و از ۱۳۸۶ سال به علت تغییر و تحولات در ساختار تربیت معلم، به مجتمع پیامبر اعظم تغییر نام یافت.

پس از تأسیس مجتمع پیامبر اعظم، تربیت معلم شهید خورشیدی در این مجموعه منحل شد. و ساختمانش به نام ساختمان شهیدی خورشیدی که به دو بخش تقسیم شده یک قسمت به مدیریت امور پردیس‌های استان خراسان رضوی و بخش دیگر ساختمان، به رشته‌های علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اختصاص یافته است. و ساختمان بهشتی نیز به دو قسمت اداری و آموزشی برای سایر رشته‌ها و با عنوان «پردیس شهید بهشتی» مشغول تربیت معلم هستند. در بین مدیران یاد شده بعد از انقلاب صفدر مختار زاده بیشترین دوره ریاست بایش از ۱۴ سال در تربیت معلم، مجتمع پیامبر اعظم و دانشگاه فرهنگیان را در کارنامه خود دارد. (مختارزاده ؛ صاحبی، مصاحبه، ۹۷/۹/۱۰؛ ۱۳۹۷/۱۱/۱۱).

در طی سال‌های بعد از انقلاب و طی گفتگوهای که صورت گرفت، افرادی نیز سمت معاونت مراکز تربیت معلم را داشته‌اند و ممکن است افرادی هم در فهرست به دلیل عدم شناسایی نام آنها ذکر نشده باشد، با توجه به عملکرد و بیان خاطرات افراد، حکایت از تلاش‌ها و سخت کوشی‌های این افراد دارد. از جمله معاونان طی سال‌های بعد از انقلاب: رثوف ضیائیان، علی فرزانه، حمیدرضا کفاش، محمود صاحب جمعی، جعفر حسین زاده ملکی، علیپور (بعدها رئیس ناحیه یک)، شهید کاظمیان، جلیل موفق بامی، ابراهیم زاده، محمد اقبال، محمدرضا قیطاسی (معاون دختران و پسران)، اصغر بلندی‌فر (معاون دختران) محمد مهدی اشراقی، صفدر مختارزاده، حسین محمودی، احمد غفاریان، سیدعباس میرشجاعیان، مرحوم محمدرضا گرایلی، محمد خلیل‌نیا، جلیل حسن‌پوررضوی، هادی صاحبی، محمد سعیدی، رمضان نیری، سیدکمال‌الدین حسینی، حسن باقری یزدی، سیدجمال وزیری، مهدی یعقوبی، زمانی، حبیب صادقی معاون در هاشمی‌نژاد، از خانم‌ها مهین نیکبخت، طاهره غریبی، پوران مستوفی، عفت شریعتی کوهبنانی، شراره سرسرابی، هنگامه میرزایی، زهرا آزاد، معصومه رستگار، مهری اعزازی، مهین عارفی، حمیدی، مهناز بزمی دولوئی و پروانه ذوالفقاری... را باید نام برد.

اولین روز حضور حسین رئایی در تربیت معلم مشهد واقع در ساختمان فعلی شهید هاشمی نژاد فلکه
تلویزیون ۱۳۵۹/۷/۲. (آلبوم شخصی حسین رئایی)

ساختمان فعلی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید بهشتی در تابستان ۱۳۶۰ سمت راست عکس ساختمان
شهید خورشیدی و سمت چپ عکس ساختمان آموزشی بهشتی و ساختمان‌های روبرو خوابگاه‌ها. فضای
تجهیز نشده‌ای که سختی‌ها کارش در خاطرات گفته شد. (آلبوم شخصی حسین رئایی)

۲-۸-۱ - مفاخر تربیت معلم شهید بهشتی و شهید خورشیدی

دانشسراها و مراکز تربیت و امروز دانشگاه فرهنگیان در مشهد و خراسان رضوی از جمله مؤسساتی هستند که فارغ التحصیلان شایسته و مفاخری را در جامعه تربیت کرده‌اند که تعدادی از آنان در سمت‌های آموزشی و علمی و مدیریتی در جامعه خدمات شایسته‌ای داشته و دارند. مرحوم دکتر حسین رزمجو از مفاخر خراسان و استاد دانشسرای مقدماتی و راهنمایی تحصیلی و دومین مدیر کل بعد از انقلاب، حسین رثایی رئیس تربیت معلم پسران مشهد، مدیرکل آموزش و پرورش خراسان و مدرس این مراکز، مرحوم غلامحسین حیدری مدرس دانشسرا راهنمایی تحصیلی و مدیرکل و معاون وزیر، سید محمد بطحائی وزیر سابق آموزش و پرورش، سید جواد حسینی سرپرست وزارت آموزش و پرورش و معاون وزیر، علیرضا کاظمی معاون وزیر، حمید رضا کفاش معاون وزیر، غلامحسین افسری رئیس تربیت معلم، مدیرکل و مدرس تربیت معلم، جعفر حسین زاده ملکی معاون و مدرس تربیت معلم و مدیرکل خراسان، تنها تعدادی از این مفاخر هستند که یا در تربیت معلم بهشتی و خورشیدی درس خوانده و یا تدریس داشته و یا این دو مجموعه را مدیریت کرده‌اند و در سایر مسئولیت‌های اجتماعی به شهرت رسیده‌اند. ذکر نام تعدادی از این افراد که امکان دسترسی برای معرفی آنان فراهم بود، خود بیانگر نقش تربیت معلم بهشتی و خورشیدی در تاریخ آموزش و پرورش است.

دکتر رضا اشرف‌زاده

دکتر اشرف‌زاده در خراسان و کشور با توجه به سوابق علمی و پژوهشی تبدیل به یک چهره‌ای فرهنگی و اثرگذار در امر تعلیم و تربیت شده است، دکتر اشرف‌زاده متولد ۱۳۲۱ شهرستان بم، دانش‌آموخته نفر اول از دانشسرای مقدماتی کرمان در سال ۱۳۳۸ و دانشجوی ممتاز و اول در سه مقطع تحصیلی دانشگاه در رشته ادبیات فارسی، از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۰ در مراکز

تربیت معلم مشهد از جمله بهشتی و خورشیدی با سی سال سابقه تدریس در همین سال بازنشسته شد. دکتر اشرف زاده بیش از بیست سال به طور مستقیم در تربیت معلم تدریس و معلم تربیت نموده است و پس از بازنشستگی سال‌ها به عنوان معاون آموزشی دانشگاه آزاد مشغول خدمت بوده است.^۱

حسین رثایی

رثایی از جمله کسانی است که در هر دو جایگاه تربیت معلم و اداره کل خراسان مدیریت داشته و سال‌ها نیز در تربیت معلم تدریس و بازنشسته شده است حسین رثایی هم در مشهد و هم در تهران تربیت معلم ساماندهی کرده است،^۲ رثایی به درخواست شهید رجایی و تقاضای انجمن اسلامی دانشجویان تربیت معلم مشهد در ۲ مهرماه ۱۳۵۹ به مشهد آمده و مدیریت تربیت معلم در مشهد را برعهده گرفت (آموزگاران روزگار . ۱۳۹۱ صص ۱۸۷ - ۱۸۰؛ حیدری ، مصاحبه، ۱۳/۹/۱۳۹۷)

۱ - دکتر اشرف زاده معتقد است معلم باید مطالعه کند؛ اگر مطالعه نکند، بعد از مدتی محدوده علمش به حد یک کتاب درسی مدرسه کاهش می‌یابد، معلم باید مطالب تازه‌ای پیدا کند. و از طرح مباحث تکراری بپرهیزد و گرنه کلاسش خسته‌کننده و سبب دلزدگی می‌شود. معلم نیاز به عشق و ایثار دارد تا بتواند بر دانشجو تاثیر بگذارد

۲ - رثایی متولد تهران و به گفته خودش در یک خانواده مذهبی و در مدرسه علوی تهران تحصیل کرده است، مدرسه علوی در تهران یک پایگاه مهم مذهبی‌ها در قبل از انقلاب بوده است. رثایی معتقد است: «که پایه‌های فکری و اعتقادی من در آنجا استحکام یافت.» و در قبل از انقلاب با شهیدان باهنر، بهشتی و رجایی کمال یافت، رثایی مدتی را نیز در زندان گذرانده و این موضوع همراهی و علاقه او را به شهید رجایی را بیشتر کرده است و همیشه در تربیت معلم و آموزش و پرورش نام و یاد او را گرامی داشته و می‌دارد. رثایی یکی از کسانی است که در مدرسه رفاه تهران فعالیت داشته و در کمیته استقبال از امام خمینی در همین مدرسه عضو کمیته استقبال و همکاری داشته است و مدتی نیز مسئولیت اداره آموزش و پرورش یکی از مناطق تهران را داشته است.

محمد مهدی اسدی

مدیر کل آموزش و پرورش از دی ماه ۱۳۵۹ تا شهریور ۱۳۶۳ و از سال ۱۳۶۲ تا سال ۱۳۷۹ مدرس تربیت معلم شهید بهشتی و در همین سال بازنشسته شده است. یکی از ویژگی‌های اسدی در دوران مدیرکلی سخت‌گیری در رعایت امور مالی و حدود بوده که زیانزد مدیران و کارکنان دوره مدیرکلی او می‌باشد^۱ و البته در شرایط و جو سال‌های بعد از انقلاب، بخصوص پس از خرداد سال ۱۳۶۰، مختارزاده از اسدی در دوران تدریس در تربیت معلم به عنوان فردی خوش خلق که با بیان خود باعث شادی و نشاط دیگران و جمع استادان می‌شد یاد می‌کند. (مختارزاده، مصاحبه، ۹۸/۲/۱۸)

حمید رضا کفاش

حمید رضا کفاش متولد ۱۳۴۰، جز اولین ورودی‌های به تربیت معلم مشهد در سال ۱۳۵۸ و دانش‌آموخته ۱۳۶۰. وی علاوه بر تدریس در مراکز تربیت معلم صاحب آثار و تالیفات و مقالات گوناگون علمی و تربیتی داخلی و خارجی می‌باشد. حمید رضا کفاش سوابق مدیریتی از جمله معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش را در کارنامه اجرایی خود دارد.

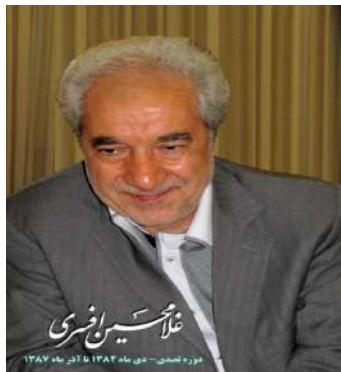
۱ غلامعلی مقدسیان در گفتگویی بیان داشت قرار بود رؤسای آموزش و پرورش در سمینار سالانه در تهران شرکت کنند عده ای گفتند از راه شمال برویم آقای اسدی مدیرکل گفت تفاوت مسیر را محاسبه و از جیب مبارک پرداخت و به حساب بیت المال واریز کنید

جعفر حسین زاده ملکی

جعفر حسین زاده ملکی مدرس تربیت معلم بهشتی ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۴ - و معاون خورشیدی، مدیرکل استان لرستان از ۱۳۶۴ تا ۱۳۶۷، از سال ۱۳۶۷ تا مهرماه ۱۳۷۶ مدرس تربیت معلم بهشتی و مراکز آموزش ضمن خدمت فرهنگیان از ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ مدیرکل خراسان رضوی.

غلامحسین افسری

غلامحسین افسری از سال ۱۳۶۴ تا ۱۳۶۶ رئیس تربیت معلم بهشتی و خورشیدی و ۶۶ تا ۶۹ رئیس خورشیدی - مدیرکل خراسان رضوی از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ و مدرس تربیت معلم بهشتی و در همین مرکز بازنشسته شد.^۱

۱ - در جلسه‌ای با حضور مدیران تربیت معلم سال‌های گذشته و جهت نکوداشت یک صدمین سال تربیت معلم در تاریخ چهارشنبه ۱۳۹۷/۹/۱۴ در ساختمان خورشیدی برای هم اندیشی و استفاده از تجربیات آنان برگزار شد. غلامحسین افسری بر این نکته تأکید مؤکد داشت، تا موضوع معیشت حل نشود و توجهی خاص در این خصوص نشود، بسیاری از مسائل آموزشی و پرورشی حل نخواهد شد و در نوشته‌ای هم که به این منظور تهیه کرده بود بر موضوع تأمین معیشت معلمان اصرار ورزیده است. موضوع معیشت معلمان همیشه یکی از مسائل مطرح در جمع فرهنگیان بوده و هست، بخصوص در مدارس و زنگ تفریح، مؤلف در سال تحصیلی ۱۳۶۳ در دانشگاه شهید چمران اهواز به مدت دوهفته مشغول به تحصیل شدم و همین دوهفته در مدرسه‌ای تدریس داشتم، زنگ تفریح همین صحبت بود، معلمی می‌گفت من امسال بازنشسته می‌شوم و بعد از سی سال خدمت، یکی از موضوعات همیشه مطرح در مدارس همین موضوع حقوق و کمی آن بوده است و از سال ۱۳۶۳ که تا به امروز هم که از زبان جناب افسری به تاریخ ۱۳۹۷/۹/۱۴ نقل می‌کنم؛ یکی از دغدغه‌های اصلی معلمان موضوع لاینحل کمی حقوق تا حال حاضر بوده و می‌باشد.

سید محمد بطحائی

وزیر سابق آموزش و پرورش (۱۳۹۷) وی متولد ۱۳۴۲ تهران و در سال ۱۳۶۱ وارد تربیت معلم مشهد شده است و سال‌ها در پست‌های مختلف وزارت آموزش و پرورش مدیریت کرده است، معاونت وزیر و قائم مقام وزیر- معاونت شورای عالی آموزش و پرورش.

حسین هژبری

مدیرکل آموزش و پرورش خراسان از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۸، از دیگر مدیرانی است که فارغ‌التحصیل از تربیت معلم مشهد است وی از ۱۳۸۸ مدتی معاون پرورشی فرهنگی وزارت آموزش و پرورش و رئیس سازمان آموزش و پرورش استثنائی کشور بوده است.

محمد تقی فخریان

محمد تقی فخریان مدیرکل امور تربیتی وزارت آموزش و پرورش و از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ مدیر کل خراسان رضوی، دانش آموخته تربیت معلم تربیت حیدریه می‌باشد.

سید جواد حسینی

سید جواد حسینی فارغ التحصیل تربیت معلم بهشتی، استاد دانشگاه فرهنگیان از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵. او علاوه بر تدریس در مراکز تربیت معلم و چاپ آثار و مقالات علمی و تربیتی در پست‌ها و مشاغل مختلفی از جمله فرماندار مشهد، مدیرکل آموزش و پرورش خراسان رضوی، معاون سیاسی استانداری خراسان رضوی و سرپرست وزارت آموزش و پرورش و... خدمت کرده است.

علیرضا کاظمی

متولد ۱۳۳۴ از قاین ، کاظمی قبل از اینکه توسط سیدمحمد بطحائی به عنوان معاون پرورشی انتخاب شود سوابق مدیریتی گوناگونی در خراسان داشته است رئیس آموزش و پرورش تایباد، معاون پژوهش برنامه‌ریزی منابع انسانی – معاون مالی – مدیرکلی خراسان قبل از معاونت وزیر بخشی از مسئولیت‌های علیرضا کاظمی است.

کاظمی از مدرسان مراکز تربیت معلم خراسان و از زمان تأسیس دانشگاه فرهنگیان عضو هیات علمی پردیس خراسان رضوی، مدیر گروه معارف اسلامی این دانشگاه نیز بوده است.

قاسمعلی خدابنده

مدیرکل حال حاضر خراسان رضوی دانش آموخته تربیت معلم است وی نیز مدیریت‌های آموزشی گوناگونی را در کارنامه اجرایی خود دارد.

رمضان نیری

در حال حاضر (۱۳۹۷) سرپرست امور پردیس‌های دانشگاه خراسان رضوی خراسان رضوی از سوابق کاری وی می‌توان از معاونت آموزش عمومی اداره کل استان یزد، رئیس تربیت معلم شهید پاک نژاد یزد و همچنین سال‌ها معاونت آموزش متوسطه در استان خراسان رضوی نام برد، نیری علاوه بر تدریس دروس مشاوره در تربیت معلم و دانشگاه فرهنگیان، سمت‌های مشاوره‌ای نیز در استان یزد داشته است.

علی باقرزاده فاروجی

علی باقرزاده فاروجی دانش‌آموخته تربیت معلم بهشتی، مدیرکل آموزش و پرورش خراسان شمالی، معاون پشتیبانی وزیر آموزش و پرورش و رئیس سازمان نهضت سوادآموزی کشور و اکنون مدیرکل حوزه وزارتی.

جواد محقق نیشابوری

جواد محقق نیشابوری مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان بزرگ در دولت اصلاحات، مشاور وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی تا ۱۳۸۵، از ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ مدرس مراکز تربیت معلم نیشابور و مشهد و عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان و تدریس در دیگر دانشگاه‌ها، شاعر، مولف و نویسنده آثار گوناگون.

محمد رضا حیدری

محمد رضا حیدری دانش آموخته اولین دوره تربیت معلم بعد از انقلاب و بلافاصله پس از فارغ التحصیلی به دلیل فعالیت‌های فرهنگی و اجرایی در تربیت معلم، به درخواست مسئولان، به عنوان همکار از سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۲ در تربیت معلم شهید خورشیدی و بهشتی مشغول به کار شد در کارنامه اجرایی او معاونت اداره ناحیه ۴ - معاون فرهنگی جهاد دانشگاهی مشهد، مدیرکل سیاسی استانداری خراسان و مدیرکل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و رئیس فعلی شورای شهر مشهد و موارد دیگر وجود دارد.

سید کمال الدین حسینی

سید کمال الدین حسینی یکی دیگر از دانش آموختگان تربیت معلم مشهد است، که در دولت روحانی، عنوان مدیرکل امور اجتماعی و فرهنگی استانداری خراسان رضوی را داشته است، وی معاونت آموزشی – پژوهشی پردیس استانی دانشگاه فرهنگیان را بر عهده دارد. وی نیز آثار و پژوهش‌های علمی و آموزشی متعددی از خود به یادگار گذاشته است.

محسن لشکری

محسن لشکری، مدیر کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری سابق خراسان شمالی و رضوی از جمله دانش آموختگان تربیت معلم شهید بهشتی است. .

امیر سلمانی رحیمی

دکتر امیر سلمانی رحیمی دانش آموخته تربیت معلم و نفر اول در رشته ادبیات علوم انسانی در سال ۱۳۶۳، و سال‌های بعد مدرس در همین مراکز، عضو هیات علمی دانشگاه و معاون سابق پژوهشی بنیاد پژوهش‌های آستان قدس و صاحب آثار علمی متعدد از دیگر دانش‌آموختگان و مفاخر تربیت معلم است.

محسن ذاکر

دکتر محسن ذاکر نویسنده شاعر^۱ متولد ۱۳۴۱ نیشابور، دانش‌آموختگان از تربیت معلم مشهد در رشته ادبیات در سال ۱۳۶۳ و تا سال ۱۳۷۸ در مدارس قوچان و شیراز و تهران تدریس و در همین سال به فرهنگستان زبان و ادب فارسی منتقل شد.

۱. به گفته دکتر سلمانی رحیمی شاعر به معانی واقعی (تخلص پرنده).

حسین بنی اردلان

حسین بنی اردلان معاون مدیرکل آموزش و پرورش خراسان شمالی که در حمله داعش به مجلس شورای اسلامی شهید شد، دانش آموخته تربیت معلم پسران مشهد در سال ۱۳۶۰ است.

جواد آراین منش

جواد آراین منش دو دوره نماینده مجلس شورای اسلامی از شهر مشهد، مدرس مراکز تربیت معلم و مرکز آموزش عالی فرهنگیان و عضویت کمیسیون‌های مختلف فرهنگی اجتماعی در استان و کشور. آخرین سمت نامبرده ریاست منطقه ۲ کشوری دانشگاه فرهنگیان در سال ۱۳۹۱ بود.

محمد خزائی

محمد خزائی چند دوره نماینده مجلس شورای اسلامی از شهرستان سرخس و مسئول مرکز تربیت معلم شهید مطهری قوچان، مدرس مراکز تربیت معلم و معاون و سرپرست شبانه‌روزی تربیت معلم شهید بهشتی و شهید خورشیدی.

محمد رضا عطایی

مدرس نمونه کشوری در سال ۱۳۷۲ از بین مدرسان مراکز تربیت معلم سراسر کشور، مدرس مراکز تربیت معلم شهید بهشتی و شهید خورشیدی، شش سال رئیس دانشکده حقوق و علوم سیاسی و زبان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

مصطفی اسدی

رئیس نهضت سوادآموزی استان خراسان رضوی، دانش آموخته تربیت معلم شهید بهشتی

این فهرست تنها بخشی از مدیران و مدرسانی است که از تربیت معلم در خراسان فارغ التحصیل شده و یا مدیریت داشته‌اند و تعدادی نیز پس از گذراندن دوره دانشسرا و چند سال معلمی ادامه تحصیل داده و وارد دانشگاه شده‌اند و افتخارات بسیار کسب کرده‌اند ابوالقاسم بزرگ نیا در دانشگاه فردوسی از آنجمله است. افراد دیگری هم هستند که دسترسی به سوابق آنان ممکن نبود و همین روند از جمله سابقه تدریس در بین بسیاری از معاونان اداره کل در تربیت معلم و دیگر مسئولان نیز وجود داشته است. این افراد همگی از چهره‌های شناخته شده در سطح خراسان بزرگ و فراتر از آن در سطح کشور بوده و می‌باشند و از افراد اثرگذار در شاخه‌های انقلاب اسلامی در خراسان بزرگ نیز محسوب می‌شوند. تعدادی از فارغ التحصیلان تربیت معلم بهشتی و خورشیدی از نظر فرهنگی اثرگذاری زیادی در شخصیت معلمان خراسان و تربیت معلم داشته‌اند.

رؤسای تربیت معلم پسران مشهد بعد انقلاب اسلامی تاکنون

			
سبحان بیگی، سرپرست و رئیس تربیت معلم شهید بهشتی (۶۴-۱۳۶۱)	غلامعلی مقدسیان شهیدی رئیس خورشیدی ۱۳۶۴-۱۳۶۲	حسین رثایی رئیس تربیت معلم پسران (۵۹-۱۳۶۱) رئیس شهید خورشیدی (۶۲-۱۳۶۱)	محمد حسین سالاری رئیس تربیت معلم پسران مشهد ۱۳۵۹-۱۳۵۸

			
<p>هاشم ناصری مقدم رئیس مرکز بهشتی و خورشیدی ۱۳۷۵-۱۳۷۲</p>	<p>سید اصغر جوادی رئیس مرکز بهشتی و خورشیدی ۶۹-۱۳۷۲</p>	<p>ابوالقاسم کریمی رئیس مرکز بهشتی ۶۹-۱۳۶۶</p>	<p>غلامحسین افسری ۶۶-۱۳۶۴ رئیس مرکز بهشتی و خورشیدی ۱۳۶۹ تا ۱۳۶۶</p>
			
<p>سید علی اکبر طاهری رئیس مرکز بهشتی ۱۳۷۶-۸۴</p>	<p>حسین محمودی رئیس مرکز خورشیدی ۱۳۸۶-۸۹</p>	<p>محمد رزمجو رئیس مرکز خورشیدی ۸۴-۱۳۷۹ و مرکز بهشتی ۸۶-۱۳۸۴</p>	<p>محمد اقبال رئیس مرکز بهشتی ۱۳۷۵-۷۶</p>
			
<p>رمضان نیری رئیس پردیس شهید بهشتی و سرپرست امور پردیس های استان از ۱۳۹۷ تا کنون</p>	<p>دکتر حسن نصیری جامی رئیس پردیس بهشتی (۹۶-۱۳۹۵)</p>	<p>دکتر سید حسن مجتبی رئیس پردیس بهشتی (۱۳۹۳-۱۳۹۵) سرپرست دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی (۹۶-۱۳۹۵)</p>	<p>صفدر مختار زاده رئیس مرکز خورشیدی (۷۹-۷۳ و ۸۴-۶۸) رئیس مرکز بهشتی و معین مراکز خراسان (۹۳-۸۶)</p>

۲-۸-۲- تربیت معلم شهید کامیاب

ساختمان تربیت معلم شهید کامیاب همان دانشسرای مقدماتی دختران مشهد می‌باشد که پس از انقلاب به نام شهید کامیاب نامگذاری شد که در سال‌های بعد از انقلاب معلمان زیادی در استان از این مرکز دانش آموخته شدند، دانش آموختگان این مرکز اثرگذاری خوبی در مدارس سطح استان و دیگر مناطق کشور داشته اند این مرکز تا سال ۷۵-۱۳۷۴ که دانشسراها تعطیل شدند دانشجو معلم تربیت کرده است و از تابستان ۱۳۷۴ به مرکز آموزش نیروی انسانی و دوره‌های کوتاه مدت فرهنگیان خراسان تبدیل شد و همچنان نیز دوره‌های کوتاه مدت در این مرکز برگزار می‌شود و بخشی از ساختمان آن به کانون بازنشستگان داده شده است. در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ به دلیل کمبود جا در پردیس شهیدهاشمی نژاد یک گروه از دانشجویان دختر به این مرکز منتقل شده اند. از سال ۱۳۶۰ که مرکز دختران شهید هاشمی نژاد راه اندازی شد تربیت معلم کامیاب به رشته آموزش ابتدایی و شهید هاشمی نژاد به مقطع راهنمایی اختصاص یافت البته مدرسان مشترک و گاه مدیران بین دو مرکز جابجا می‌شدند که این تغییرات تابع سیاست‌ها و جناح‌های حاکم در اداره کل آموزش و پرورش نیز بوده است.

رؤسای تربیت معلم دخترانه شهید کامیاب مشهد پس از انقلاب:

۱. خانم فریده قوام شهیدی تا ۱۳۵۹-۱۳۵۸.
۲. خانم هما معینی ۱۳۵۹.
۳. خانم منیژه عادل زاده ۱۳۶۰-۱۳۶۱.
۴. خانم شاهدخت ضرابی عجمی ۱۳۶۲-۱۳۶۴.
۵. خانم صدیقه اختیاری ۱۳۶۴-۱۳۶۷.
۶. خانم نرگس دورانیش از ۱۳۶۷ تا سال ۱۳۶۹.
۷. خانم آذریهشتی رئیس کامیاب از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۲... و همسرش آقای حسینی معاون تربیت معلم کامیاب.
۸. زهرا سراجان ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۴. این فهرست از دفتر ریز نمرات دانشجویان موجود در بایگانی راکد تربیت معلم هاشمی نژاد، استخراج شده و ممکن است در شروع و پایان سال‌های مدیریت افراد مغایرت‌های وجود داشته باشد، پس از تغییر مرکز کامیاب به مرکز نیروی انسانی و آموزش‌های کوتاه مدت، در سال ۱۳۷۴-۱۳۷۵ پرونده‌های این مرکز به هاشمی نژاد منتقل شده است.

۲-۸-۳- تربیت معلم شهید هاشمی نژاد

بنای اولیه ساختمان شهید هاشمی نژاد متعلق به سپاهی دانش دختران بود که زیر نظر آموزش و پرورش سپاهی دانش تربیت می‌کرد. مساحت این مجموعه ۲۲ هزار مترمربع و در سال ۱۳۵۵ ساخته شده است. این مجموعه بخشی از ژاندارمری خراسان بوده که به مرکز سپاهی دانش واگذار می‌شود. پردیس شهید هاشمی نژاد با وجود اینکه ساختمانی آماده در اختیار داشته است اما با توجه به تعداد پذیرش دانشجو بعد از انقلاب و همیشه با افزایش دانشجو و یا دانشجوی مهمان روبرو بوده است و مشکلات زیادی از نظر فضا و امکانات داشته و دارد، به گفته خانم دکتر بزمی سرپرست فعلی هاشمی نژاد «با آماده شدن خوابگاه‌های جدید باز هم ما مشکل داریم و در مهر ماه ۱۳۹۸ امکان پذیرش دانشجوی نخواهیم داشت.»

با وجود همه مشکلاتی که مراکز دختران از نظر فضا و امکانات داشته اند از گفته و خاطرات متصدیان امور، در تربیت معلم شهید هاشمی نژاد و در گذشته کامیاب چنین استنباط می‌شود که مدیران و کارکنان تلاش‌های شبانه روزی داشته اند تا بتوانند اندکی از مشکلات دانشجویان دختر را کاهش دهند. البته گاه تعصبات و سخت‌گیرهایی هم وجود داشته است و این موضوع یکی از مسائل مراکز شبانه روزی بوده است.

کسانی که در سال‌های بعد از انقلاب در مرکز کامیاب یا هاشمی نژاد کار کرده‌اند از مدیران این دو مرکز و تلاش‌های که داشته‌اند به نیکی یاد می‌کنند. از خانم دادرسی به عنوان فردی مؤمن و آگاه به مسائل یاد می‌شود. همچنین خانم هزاره، خانم دوراندیش به تواضع ادب و کارهای سنجیده شهرت داشتند و خانم مهین نیکبخت پرتلاش، از اولین کسانی است که به عنوان مدیر نمونه تربیت معلم کشوری انتخاب شده است. اما از نقل خاطرات افراد چنین بر می‌آید که این نیروها با تغییر مدیران استانی و کشوری و گرایش‌های سیاسی تغییر و گاه بدون در نظر گرفتن شایستگی و تجربه ارزشمندشان برکنار می‌شدند که خاطره تلخی برای آنان و دلسوزان تربیت معلم رقم می‌زد (رثایی، مصاحبه ۱۳۹۷/۹/۱۰؛ بلندی فر، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۲/۱۲؛ قیطاسی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۰/۲۰)

۱- ابوالقاسم کریمی از مدرسان با سابقه مراکز تربیت معلم، در مورد خانم دادرسی اظهار داشت، فردی متدین با اہبت، اما نه آن اہبت دیکتاتوری، بلکه توأم با رأفت و احترام، به کارکنان احترام می‌گذاشت، استادان را بسیار احترام داشت، شخصیتش کاریزمای فوق العاده‌ای داشت، دانشجویان هم ایشان را خیلی قبول داشتند، خداوند رحمتش کند ایشان اهل قم بود. من از سال‌های اولیه هاشمی نژاد در آنجا تدریس داشتم یک وقتی در زمان مدیر کلی آقای حیدری پیام آمد که می‌خواهند خانم دادرسی را برکنار کنند (جریان‌ات سیاسی و خط و خطوط) که این خبر، با اعتصاب دانشجویان روبرو شد، آقای امامداد مدرس روانشناسی، که آن زمان کارشناس مسئول تربیت معلم بود آمد به هاشمی نژاد و خلاصه با گفتگو با خانم دادرسی جو را آرام و موضوع را خاتمه دادند و خانم دادرسی در نهایت برکنار شد. البته ایشان یکی زمانی هم رئیس تربیت معلم تهران بودند و خانم نیکبخت هم معاون ایشان و در سال‌های بعد در مورد خانم مهین نیکبخت هم که چندین سال رئیس و معاون هاشمی نژاد بود همین برخورد شد. در اوج کار و فعالیت در تابستان یک برنامه کشوری برگزار را به همراه همسرش محمدرضا قیطاسی مدیریت و اجرا کردند و در پایان کار نامه بازنشستگی وی را تحویل خدمتگزار داده بودند تا به خانم نیکبخت تحویل دهد، مراسم تودیی هم که گرفته شده بود سکه‌اهدایی را در همانجا پس داد و به طور کلی ارتباطش با فضای تربیت معلم دیگر قطع شد. (کریمی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۰/۳۰)

خانم مهین نیکبخت فوق لیسانس ادبیات از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۸۶ سال‌ها به عنوان مدرس - معاون و رئیس در تربیت معلم حضور داشته و یکی از پرکارترین نیروها در تربیت معلم دختران مشهد، در شهید کامیاب به عنوان مدرس و در شهید هاشمی‌نژاد از سال ۱۳۶۶ به عنوان معاون مرحوم خانم دادرس و بعدها رئیس، خاطرات و تجربیاتی از این دوران دارد به خصوص در دوره ریاست، که مدتی هم در ساختمان هاشمی‌نژاد در منزل سازمانی این مرکز زندگی کرده است به نظر می‌رسد یکی از برنامه‌ریزی‌های اصولی برای تربیت معلم، علاوه بر ایجاد فضای شبانه‌روزی، ساخت منازل مسکونی برای مدیر و کارکنان از نکات قابل توجه در مراکز شبانه‌روزی بوده است که این موضوع یعنی سکونت مدیر در مرکز باعث ارتباط و هماهنگی بهتری با فراگیران در تربیت معلم خواهد شد، خانم نیکبخت در بیان خاطرات خود به این موضوع اذعان و بیان داشت که شب روز نداشتیم، گاه تا ساعت یازده الی دوازده شب در مرکز حضور پیدا می‌کردیم و به دلیل سکونت در مرکز، دانشجویان گاه تا دیر وقت شب درب منزل ما را می‌زدند برای رفع مشکلات، و نکته مهم تر وجود همسر خانم نیکبخت، محمدرضا قیطاسی به عنوان معاون مالی مرکز فضا و شرایط بهتری را برای کار فراهم می‌کرده است.

خانم نیکبخت از خاطرات و مجموعه اقدامات انجام شده، چنین نقل می‌کند: یکی از اقداماتی که در تربیت معلم در سال ۱۳۶۶ و بعد فراهم شد طرح یک مهد کودک با داشتن یک اتاق برای نگه داری فرزندان همکاران و دانشجویان، از بیرون نیرو می‌گرفتیم و با کمک‌های جمع‌آوری شده حقوق داده می‌شد و ساعت استراحت فرصتی فراهم می‌شد تا مادران به فرزند خود سرریزند و نیازهای اولیه او را برطرف کنند که بسیار رضایت‌مند بود.

دو سال آخر جنگ به دلیل بمباران عراق، از مناطق مرزی دانشجو می‌دادند که تدارک کار آنها طاقت فرسا بود، یک ترم حدود ۸۰۰ - ۹۰۰ نفر دانشجو داشتیم که هر خوابگاه گاه تا ۲۲ نفر می‌خوابیدند. تربیت معلم زمین ورزش نداشت و به دلیل شبانه‌روزی از نیازهای اولیه دانشجویان بخصوص برای اوقات فراغت آنان داشتن یک زمین و فضای ورزشی بود و همین سالن ورزش امروز ابتدا بدون بودجه خاصی کلنگ زنی شد و پس از آن من و آقای قیطاسی به تهران رفتیم بودجه گرفتیم که بعدها از طریق نوسازی تکمیل و تجهیز شد بچه‌ها از ساعت ۶ بعد از ظهر تا ۱۱ شب سالن ورزشی در اختیارشان بود که از نظر روحی و ایجاد یک فضای با نشاط کار خیلی خوبی بود.

اردوهای زیادی برگزار کردیم و یکی از کارهای ماندگاری که انجام شد بردن بیش از ۱۲۰ دانشجو به مناطق جنگی تحت عنوان «راهیان نور» بود بدون حمایت دیگر نهادها و به کمک

مربیان پرورشی دانشجویان را با قطار بردیم و اتوبوس‌ها را خالی فرستادیم به اهواز که آنجا در اختیار باشند برای هر روز آنها برنامه داشتیم که اجرا می‌شد.

اینترنت تازه راه اندازی شده بود، مدیران در اداره کل آموزش و پرورش، مخالف راه اندازی اینترنت در تربیت معلم بودند نگران سوءاستفاده از این پدیده نو بودند اما تلاش شد که اینترنت با وجود مخالفت‌ها راه اندازی شود؛ زیرا بهره برداری از این امکان نو برای دانشجویان لازم بود. امکاناتی بدین منظور در نظر گرفته شد در سرپرستی تعدادی کامپیوتر گذاشته شد که با نظارت خود بچه‌ها و سرپرست خوابگاه و دانشجویان بتوانند، برای کارهای تحقیقاتی خود استفاده کنند. دانشجویان در ایام تعطیل نیاز داشتند از کتابخانه استفاده کنند. از این رو، تلاش شد تا با پرداخت حق الزحمه، کتابخانه تا ساعت ۱۱ شب برای استفاده دانشجویان باز باشد.

هر شب پزشک داشتیم که به طور مجانی کار طبابت انجام می‌دادند از طریق برادر مرحوم خانم دادرس که پزشک بودند این کار صورت می‌گرفت و مجانی و بدون دریافت ویزیت کار می‌کردند. به دلیل همان زندگی در تربیت معلم به طور معمول جلساتی در خوابگاه‌ها با دانشجویان برای شنیدن مشکلات برگزار می‌کردیم تا مسائل و مشکلات حل و فصل شود اگر دانشجویانی از استادان - تدریس - کارکنان و چگونگی شبانه روزی مسائلی داشتند، رودرو شنیده می‌شد و در حد وسع و امکانات تلاش می‌شد رفع مشکل شود. هفته‌ای دو شب مشاور به مرکز می‌آمد و با سرپرستی هماهنگ می‌شد که در فلان خوابگاه مشاور هست و گاهی هم مسائل دانشجویان خصوصی پیگیری می‌شد از طریق مشاور یا دیگر مسئولان مسائل آنان حتی الامکان حل و فصل می‌شد.

صندوق قرض الحسنه‌ای راه اندازی شد که از خیرین کمک دریافت می‌شد و در اختیار دانشجویان نیازمند گذاشته می‌شد و به تدریج وصول می‌شد و گاه هم افراد خیلی نیازمند اگر توان پرداخت نداشتند با هماهنگی با خیرین حل و فصل می‌شد. دانشجویان مسائل و مشکلات خانوادگی زیادی داشتند گاه اولیا می‌آمدند و در نزدیک نگرهبانی اتاقی به منظور دیدارها فراهم شد و اگر افراد جایی برای اسکان هم نداشتند گاه می‌شد که همانجا می‌ماندند. یک مجله هم بنام برگ سبز داشتیم هر سال به کمک مدرسان و هیئت تحریریه چاپ می‌شد و به استان‌ها و مناطق فرستاده می‌شد. خانم فهیمه جمالی راد کار خیلی خوبی پیشنهاد کردند با عنوان تفسیر قرآن و نهج البلاغه که ابتدا در تربیت معلم هفته‌ای یک شب انجام می‌شد خانم‌ها شرکت می‌کردند و افرادی هم از بیرون می‌آمدند که همین جلسه بعدها به منازل افراد و شرکت کنندگان ادامه پیدا کرد. و کارهای بسیار دیگر که پر واضح است که همه این کارها به کمک و همراهی

استادان به خصوص خانم‌ها و سایر کارکنان اعم از کادر اداری و خدماتی که هر کدام به سهم خود ایثار گری داشتند و فداکاری (نیکبخت، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۲/۲۰)

خانم پوران مستوفی در مورد روسای تربیت معلم هاشمی نژاد می‌گوید: اغلب افراد پرکار و متدین و دلسوز بودند سال‌های ریاست خانم دادرس و خانم هزاره همزمان با جنگ بود و در تابستان به دلیل جنگ و بمباران علیرغم کمبود جا میزبان دانشجویان مهمان به دلیل شرایط جنگی هم بودیم و کلاس‌ها در گرمای تابستان تا ۵۰ نفر در هر کلاس برگزار می‌شد همکاران بسیار زحمت کشیدند واقعاً فعالیت‌ها شبانه روزی بود. در زمان مدیریت خانم نیکبخت به دلیل مشکلات دانشجویان، از جمله دانشجویان متاهل و همچنین اساتید و کارکنان یک مهد کودک راه اندازی شد و کمک بزرگی به مشکلات این قبیل افراد در نگهداری بچه‌های آنها شد. هر چند که دو مرکز تربیت معلم دختران شهید کامیاب و هاشمی نژاد از ابتدا ساختمانی آماده داشتند اما گاه مشکلات این مراکز به دلیل کمبود جا به مراتب از تربیت معلم پسران بیشتر بود. فضای مجموعه کامیاب که تا به امروز تغییری نداشته است. فضای هاشمی نژاد تقریباً با کمی بازسازی و تجهیز تغییر چندانی نداشته است فقط ساختمان روبروی خوابگاه‌ها در این سال‌ها ساخته شده است و قسمت پشت ساختمان که هم اکنون کتابخانه است گسترده‌تر و فضا سازی مناسب‌تری پیدا کرده است. سالن اجتماعات و خوابگاه‌ها از نظر تزیینات داخلی مجهز شده‌اند. در محوطه دانشگاه تعدادی صندلی و تخت و سایه بان برای استراحت دانشجویان پیش بینی شده است و بوفه‌ای به عنوان خرید برای آنها برقرار شده است. به هر حال قدری تغییرات کمی و کیفی قابل مشاهده است ولی نسبت به گذشت بیش از سی سال تا کنون آنچنان قابل توجه نیست. (خانم مستوفی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۶)

از دانشجویان این مرکز و مرکز کامیاب خانم‌های زیادی در پست‌های مدیریتی استان و به خصوص مدارس معروف سطح شهر دست یافته‌اند از جمله دانشجویان فارغ التحصیل هاشمی نژاد می‌توان از خانم دکتر فرضعلی استاد دانشگاه فرهنگیان شهید هاشمی نژاد و استاد دانشگاه فردوسی نام برد و همچنین خانم دکتر شراره سرسرابی و خانم دکتر کاظمی نام برد که هم مدیریت اینجا را داشته‌اند و هم تدریس و هم دانشجوی اینجا بوده‌اند (مستوفی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۷) خانم پوران مستوفی از سال ۱۳۶۲ در مراکز دختران چه در نقش معاون و چه مدرس تا حال حاضر فعالیت علمی و آموزشی دارد.

در مرکز تربیت معلم دختران مشهد، مدیران، استادان و مدرسانی هم بوده و یا هستند که

در طی سال‌های بعد از انقلاب، سال‌های متمادی حضور داشته‌اند و به عنوان یک معلم و یا مدیر، شخصیت و رفتار آنان در دانشجویان اثرگذاری خوبی داشته است می‌توان از این افراد نام برد: خانم قدسیه دادرسی، دکتر نسرین مسعودی، فاطمه شاکری، مهین نیکبخت، پوران مستوفی، هایده خادم ازغدی، مهین عارفی، زهرا مهاجری، دلشادادهمی، فاطمه دادپور، معصومه پورزاهدی و فهیمه جمالی‌راد.

رؤسای تربیت معلم شهید هاشمی نژاد:

۱. خانم قدسیه دادرسی تربیت معلم شهید هاشمی نژاد از ۶۲-۱۳۶۰
۲. طیبه هزاره ۱۳۶۲-۱۳۶۳.
۳. فضا امیر ۱۳۶۳
۴. خانم ثریا حسین‌زاده ۱۳۶۴-۱۳۶۳.
۵. خانم فاطمه ذکاوت ۱۳۶۵-۱۳۶۴.
۶. خانم قدسیه دادرسی ۱۳۶۵-۱۳۶۹.
۷. خانم نرگس دوراندیش ۷۴-۱۳۶۹ رئیس مرکز هاشمی نژاد
۸. خانم زهرا سراجان از ۷۷-۱۳۷۴ رئیس مرکز هاشمی نژاد (همسر شهید)
۹. خانم مهین نیکبخت از ۸۶-۱۳۷۷ رئیس مرکز هاشمی نژاد مدرس و مدیر نمونه کشوری

خانم مهین نیکبخت

۱۰. خانم رابعه هراتی از ۸۹-۱۳۸۶ رئیس مرکز هاشمی نژاد

خانم رابعه هراتی

۱۱. خانم پروانه غیبی ۹۱-۱۳۸۹ رئیس مرکز هاشمی نژاد

خانم پروانه غیبی

۱۲. خانم زهره شوریده دل ۹۲-۱۳۹۱ رئیس پردیس هاشمی نژاد

خانم زهره شوریده دل

۱۳. خانم دکتر شراره سادات سرسرابی ۹۲-۱۳۹۴ رئی پردیس هاشمی نژاد

خانم دکتر شراره سادات سرسرابی

۱۴. خانم دکتر صدیقه کاظمی از ۱۳۹۴ تا شهریور ۹۷ رئیس پردیس هاشمی نژاد

خانم دکتر صدیقه کاظمی

۱۵. خانم دکتر مهناز بزمی دلویی از مهر ماه ۱۳۹۷ رئیس پردیس هاشمی نژاد

خانم دکتر مهناز بزمی دلویی

در مورد دوره ریاست مدیران تربیت معلم شهید کامیاب و هاشمی نژاد اطلاعات اندک است^۱.

۲-۸-۴- تربیت معلم قوچان

اولین دوره تربیت معلم در قوچان به ۱۳۲۳ تشکیل و سال ۱۳۲۵ پایان یافت در آن سال در مناطقی از کشور اقدام به پذیرش دانش آموز برای کمک آموزگاری شد و در شهر قوچان هم ۲۵ نفر انتخاب شدند به گفته محمد جابانی دانش آموزان این دوره، از بین دارندگان گواهینامه ششم ابتدایی پذیرفته شدند و طی دو سال در قوچان دوره تربیت معلم را گذارند و پس از اتمام دوره دوساله به عنوان کمک آموزگار پیمانی وارد آموزش و پرورش شدند این تعداد در بین مدارس قوچان و شیروان و بجنورد و درگز مشغول به کار شدند به نقل محمد جابانی فارغ التحصیلان این دوره بعدها هر کدام به تحصیلات عالی و مشاغل مهم اجتماعی و دولتی دست یافتند از جمله استاد مهندس اوغازی مقدم اولین مهندس الکترونیک در ارتش بود که بعدها

^۱ پرسش‌ها و جستجوهای زیادی صورت گرفت علاوه بر این، چندین نوبت به بایگانی راکد هاشمی نژاد مراجعه و به کمک حسین مهرابی کارشناس اتوماسیون اداری این فهرست استخراج شده است، از خانم‌ها دکتر سیرسرابی - هزاره - مستوفی و دکتر مهدی ستودیان و ابوالقاسم کریمی نیز کمک گرفته شد. از تعدادی هم به دلیل عدم دسترسی عکسی پیدا نشد و در بایگانی و تکنولوژی هاشمی نژاد هم قبل از سال‌های ۱۳۹۰ عکسی موجود نبود. این تعداد عکس از خود افراد گرفته شد و تعدادی عکس هم آقای ایزدیار مسئول تکنولوژی هاشمی نژاد در اختیار قرارداد. متأسفانه اسناد و مدارکی هم موجود نبود

به دلیل توانایی او سالنی هم در ارتش به نام مهندس مقدم نامگذاری شد فرد بسیار شایسته‌ای بود پس از تعطیلی مرکز کمک آموزگاری قوچان در سال ۱۳۲۵، در سال ۱۳۴۸ دانشسرای مقدماتی دختران در قوچان تأسیس شد و محمد جابانی آن را اداره و مدیریت کرده است. علاوه بر این تربیت معلم دوره یکساله و دوساله و مربی کودک هم در این مرکز پذیرفته می‌شدند به نقل محمد جابانی، با مسائلی که در اداره کل آموزش و پرورش و رقابت‌های که بین شهرستان‌ها وجود داشت دانشسرای دختران از قوچان گرفته و به نیشابور داده شد با اعتراضات و رفت و آمدهای مکرر بالاخره یک دانشسرای پسرانه به قوچان داده شد در واقع دانشسرای پسران نیشابور با ۲۹ دانش آموز به قوچان داده شد و خانم زعفرانلو رئیس دانشسرای پسران قوچان شد و قانون این بود که اگر رئیس پسران خانم بود معاون وی بایستی مرد انتخاب می‌شد و اگر رئیس دختران مرد بود معاون وی بایستی زن انتخاب می‌شد و چون خانم زعفرانلو رئیس پسران شده بود، محمد جابانی معاون وی می‌شود.

ساختمان و مجموعه دانشسرای قوچان بر اساس نقشه و نمونه دانشسراهای آلمان ساخته و تجهیز شده است و سال‌های قبل از انقلاب و بعد از انقلاب همچنان در این ساختمان معلم تربیت شده است. معلمانی همانند اخوان طبسی که وی از طبس به عنوان معلم روانشناسی منتقل شد علیزاده و اخوت و علی اصغر سلطانی از دیگر معلمان این مجموعه آموزشی بوده اند که محمد جابانی در مصاحبه از عملکرد آنها به خوبی یاد می‌کرد، و همچنین محمود جابانی برادر محمد جابانی به عنوان سرپرست شبانه روزی و محمود هنری به عنوان معاون مالی و اداری در دانشسرای قوچان خدمات خوبی در جهت تربیت دانش آموزان برای آماده شدن به شغل معلمی داشتند.^۱ (جابانی، مصاحبه، ۱۳۹۸/۴/۱۰)

از سال ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۷ آقای علی اصغر سلطانی قوشخانه رئیس دانشسرای مقدماتی پسران قوچان و خانم روشک زعفرانلو رئیس دانشسرای مقدماتی دختران بوده اند. به گفته علی اصغر سلطانی فعالیت های گوناگونی در این دوران هم انجام شده از جمله ساخت یک دبستان پنج کلاسه در محل دانشسرای پسران برای درس کاروزی و تمرین آموزگاری از محل اعتبارات دودرصد روستایی و شهری به کمک انجمن شهر قوچان (علی اصغر سلطانی، مصاحبه، ۱۴۰۰/۲/۳)

۱ جابانی هم در قبل از انقلاب مشاغل گوناگونی داشته معاون اداره قوچان، رئیس دانشسرای قوچان و رئیس ساختمان اداره کل و رئیس یکی از نواحی چهارگانه مشهد و معاون پرورش و تربیت اداره کل و در بعد انقلاب آثار و تالیفات متعددی از وی پیرامون مردم و سرزمین قوچان و شمال خراسان به چاپ رسیده است و سال هاست که در نقش خیر مدرسه ساز همچنان در سن ۹۵ پنج سالگی در این بخش فعالیت دارد. محمد جابانی در تابستان ۱۳۹۹ به رحمت ایزدی پیوست.

دانشسرای پسران قوچان تا سال ۱۳۵۸ فعالیت داشته و با انحلال دانشسراها و مراکز تربیت معلم این مرکز نیز منحل شد و دوباره از سال ۱۳۶۲ دو مرکز پسران و دختران در قوچان تأسیس شد. تربیت معلم دختران با نام شهید کلاهدوز که قوچانی است و پسران با نام شهید مطهری فعالیت خود را آغاز کردند و هرساله بین ۲۰۰ تا ۲۵۰ نفر در رشته‌های آموزش ابتدایی - دینی عربی - پرورشی پذیرش داشتند، تربیت معلم پسران با انحلال مراکز تربیت معلم و دانشسراهای کشور در سال ۱۳۷۵ منحل شد و در این مدت محمدخزائی - مرحوم حیدری - سیدعلی اکبر طاهری مرکز تربیت معلم پسران قوچان را مدیریت کردند. اما تربیت معلم دختران تا سال ۹۰-۱۳۸۹ فعالیت داشت و در این سال تعطیل شد. به گفته شهین علیزاده مقدم آخرین مدیر مرکز تربیت معلم دختران قوچان نگاه بعضی افراد از جمله رئیس وقت اداره قوچان آقای حسین زاده به تربیت معلم عوض شده بود به بهانه اینکه اداره به این ساختمان نیاز دارد این همه دانش‌آموخته لیسانس دانشگاهی به ویژه در قوچان داریم چه نیازی هست که ما در سطح فوق دیپلم نیرو تربیت کنیم. در سال‌های بعد از انقلاب بتول اماموردی - سمیرا عسکری - شهلا کاتبی و شهین علیزاده مقدم ریاست مرکز دختران را برعهده داشته‌اند. شنیده حکایت از آن دارد که از مهرماه ۱۳۹۸ قرار است شعبه‌ای از دانشگاه فرهنگیان در قوچان هم تأسیس شود. (علیزاده مقدم، مصاحبه، ۱۳۹۸/۳/۲۱)

تربیت معلم و دانشسرای مقدماتی قوچان قبل و بعد از انقلاب در مقایسه با دیگر شهرستان‌های استان آمار پذیرش دانش آموز و دانشجوی بیشتری داشته است در سال تحصیلی ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ در بین شهرستان‌های استان خراسان که دانشسرای مقدماتی پسران دارند دانشسرای قوچان با ۲۵۹ دانش آموز بیشترین تعداد را داشته (خوئی نژاد، ۱۳۵۳: ۴۰-۴۱)، همچنین در گزارش آماری مراکز تربیت معلم در سطح استان خراسان در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۳ در بین شهرستان‌های استان خراسان پیش از تقسیم شدن با داشتن ۴۴۸ نفر بیشترین دانشجو معلم را در اختیار دارد (آموزش و پرورش خراسان در آئینه آمار، کارشناسی آمار، ص ۳۷).

از جمله کارهای که در دانشسراها چه در مشهد و چه در دیگر شهرستان‌ها از جمله قوچان برگزار می‌شده، جشن پایان سال تحصیلی بوده است، در بخش دانشسرای دختران مشهد اشاره شد که روز اول تیرماه به نام روز دانشسرا نامگذاری شده بود و جشنهای پایان تحصیلی همراه با برنامه‌های مختلف به طور معمول در همین ایام برگزار می‌شده است. روزنامه آفتاب شرق در مورد جشن پایان تحصیلی کارآموزان دانشسرای مقدماتی پسران قوچان چنین گزارش می‌کند: «به مناسبت پایان تحصیلی و قدرانی و تشویق از فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی قوچان

مراسم جشنی با حضور گروه کثیری از مسئولان ادارات فرهنگیان و طبقات مختلف مردم و بانوانشان در محل سالن اجتماعات دانشسرای مقدماتی پسران برگزارگردید. ابتدا در این مراسم با شکوه رئیس دانشسرا پشت تریبون قرارگرفت و ضمن عرض خوش آمد و تشکر از حضور حاضران در این مراسم مطالب مبسوطی پیرامون وظایف معلم در اجتماع و هدف از برگزاری این جشن و نیز توجهات مخصوص شاهنشاه آریامهر و فرهنگ پرور مملکت را نسبت به فرهنگیان کشور ایراد نمود. پس از آن به ترتیب نمایشنامه افعی طلائی - دکلمه - سوگندنامه - اجرای کنسرت و قرائت اشعار وسیله کارآموزان دانشسرا وسیله یکی از دانش آموزان دختر دبستان پروین اعتصامی اجراگردید. آنگاه جوایزی که از طرف کارکنان دانشسرا به منظور تشویق از فارغ التحصیلان و هنرمندان و ورزشکاران این واحد آموزشی تهیه شده بود طی آئین خاصی به یکایک آنان اهداء گردید، سپس از حاضران در این مراسم به صرف شام پذیرایی شد. این مراسم در میان ابراز احساسات بی نظیر حاضران نسبت به رهبر عالیقدر مملکت و خاندان جلیل سلطنت پایان یافت» (روزنامه آفتاب شرق ۳۰/۳/۲۵۳۵، ص ۲).

۲-۸-۵- شهدای تربیت معلم

تصاویر - عکس‌ها - نقل خاطرات - اسناد و مدارک و نامه نگاری‌های اداری و داشتن بیش از هشتاد شهید تربیت معلم فقط در خراسان رضوی، به غیر از شهدای تربیت معلم خورشیدی و بهشتی که متعلق به استان‌های دیگر بودند، همگی حکایت از نقش پررنگ این مرکز در جبهه و جنگ دارد، کلیدری از معاونان تربیت معلم در نقل خاطرات خود بیان داشت؛ که برنامه‌های متنوعی در اینجا طراحی و اجرا می‌شد. به خصوص در دوران جنگ به ویژه پس از انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه‌ها تربیت معلم کانون توجه مسئولان و فرماندهان سپاه در خراسان واقع شده بود، بسیاری از مسئولان برای سخنرانی و جذب نیرو به جبهه در این مراکز حضور می‌یافتند. از آنجا که در تربیت معلم همیشه بین ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ نفر دانشجو پذیرش می‌شد. مسئولان و کادر اجرایی در جذب نیرو به جبهه نقش فعالی داشتند. محمد جواد قانع مسئول پایگاه بسیج، شرقی مسئول خوابگاه، نصیری مسئول تدارکات، محمد جواد کرمانی مربی پرورشی که صدای خوبی هم داشته و قریب پور به همراه رئیس و معاونین تیم خوبی را تشکیل داده بودند، که همگی با اهداف و افکار انقلابی، وارد تربیت معلم شده بودند، همین حالت در خورشیدی هم دنبال می‌شد و در جذب نیرو برای جبهه فعال بودند. در هر اعزام به جبهه بیش از ۲۰۰ نفر اعزام می‌شدند. از نکات جالب توجه در این اعزام‌ها، قرق کردن حرم برای

دانشجویان اعزامی به جبهه بوده، که پس از نیمه شب و اجرای برنامه ویژه‌ای در حرم، به جبهه اعزام می‌شدند. دانشجویان خود در اعزام به جبهه نقش زیادی داشتند از جمله می‌توان به فرزند شهید نورالله کاظمیان معاون مرکز اشاره کرد که در کاروان اعزامی در سال ۱۳۶۲ نقش موثری در اعزام دانشجویان به جبهه داشت. بعدها مسئولان جنگ در خراسان، به دلیل پی‌آمدهای ناشی از جنگ، تصمیم گرفتند که دانشجویان اعزامی را فقط در زمان حمله به جبهه اعزام کنند. علاوه بر نقش فعال تربیت معلم بهستی و خورشیدی در جبهه، برنامه‌های دیگری نیز برای گسترش فرهنگ اسلامی و همراهی با جبهه و جنگ اجرا می‌شد. هر دوشنبه بعد از ظهر جلسات سخنرانی مذهبی و پرسش و پاسخ برگزار می‌گردید، برادر شهید هاشمی‌نژاد، آیت الله سیدان تفسیر قرآن آموزش میدادند، حجت الاسلام عسکری که در یک دوره نماینده مجلس شد تحلیل سیاسی و تاریخیچه و عملکرد گروهک‌ها را تحلیل می‌کرد، فرزانه (امام جمعه موقت مشهد) و مسئول شاخه حزب جمهوری اسلامی در مشهد، بحث‌های عقیدتی سیاسی داشت، گاه تا حدود چهارصد نفر دانشجو در این برنامه‌ها شرکت می‌کردند. (کلیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۱۲)

همیشه تعداد زیادی از دانشجو معلمان داوطلبانه به جبهه اعزام می‌شدند در اسناد زیر نمونه‌ای از تعداد اعزامیان به جبهه آورده شده است. از جمله در تاریخ ۶۲/۱۲/۸ از تعداد ۷۶۸ دانشجو در خوابگاهها ۳۳۶ نفر به جبهه اعزام شده‌اند. و این دلیلی از حضور پررنگ دانشجویان در دوران جنگ و جبهه‌ها.

شهید خورشیدی و آقای رثایی در مراسم سالگرد
پیروزی انقلاب اسلامی ۱۳۵۹
جلسه پرسش و پاسخ
تربیت معلم پسران مشهد
برگرفته از فیلم موجود در پردیس شهید بهستی،
کارشناسی هوشمندسازی

اولین شهید تربیت معلم پسران مشهد، شهید محمد صادق خورشیدی است از گفته‌ها و خاطرات افراد چنین برمی‌آید که خورشیدی دانشجویی انقلابی و پرسشگر بود او از دانشجویان ورودی سال ۱۳۵۸ دوره‌ای پر تنش بوده و حضور طرفدار احزاب و گروه‌های سیاسی در مرکز تربیت معلم و شهید خورشیدی به عنوان یک انقلابی طرفدار امام خمینی با آنان چالش داشته

است (قیطاسی، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۰) پس از شهادتش نام تربیت معلم پسران مشهد به نام او نامگذاری شد.

استاد شهید کاظم غلامزاده تدین

تاریخ تولد: ۱۳۰۳ تاریخ شهادت: ۱۳۶۳

محل شهادت: اندیمشک

یکی دیگر از افرادی که در تربیت معلم نقش مذهبی و انقلابی پررنگی داشت شهید کاظم تدین است او که در تمام دوران زندگی خود خدمات دینی و مذهبی و انسانی زیادی در سطح شهر مشهد داشته است در تربیت معلم بعد از انقلاب هم حضوری موثر داشته است، او با ساخت مدارس دینی و آموزش قرآن، قبل و بعد از انقلاب خدمات گوناگونی در فرهنگ، از جمله در تربیت معلم بعد از انقلاب از خود به یادگار گذاشته است و در نهایت به همراه دانشجویان اعزامی به جبهه از مرکز تربیت معلم مشهد در سال ۱۳۶۳ شهید شده است.^۱

کسانی که در جبهه به شهادت می‌رسیدند، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی محل شهادت آنان را

۱ - شهید کاظم تدین از سال ۱۳۶۰ تا هنگام شهادت به صورت افتخاری وارد مرکز تربیت معلم مشهد شد تا درس دین، قرآن و اخلاق را به دانشجویانی بدهد که معلمان آینده بودند و به قول خودش تربیت هریک از آن‌ها، یعنی تربیت سی هزار. « روزی شهید تدین در وسط دو نماز مشغول گفتن احکام بود که یکی از دانشجویان خواست از مسجد بیرون برود. ایشان می‌گوید: بگریید، سی هزار نفر دارند می‌روند. می‌پرسند یعنی چه؟ می‌گوید: یک دانشجوی معلم سی سال کار می‌کند و هر سال با هزار نفر سروکار دارد، اگر او یاد نگیرد آن سی هزار نفر هم یاد نمی‌گیرند... او بیشتر شب‌ها را در خوابگاه با دانشجویان می‌گذراند و در فرصت‌های مناسب احکام و نماز را آموزش می‌داد... همچنین هفتای یک روز به صورت افتخاری، مسافت طولانی را طی می‌کرد تا به دانشسرای کشاورزی در منطقه طرق برسد و آنجا اتاق به اتاق می‌رفت و با رفتاری پدران به تصحیح قرائت قرآن و بیان احکام جوانان می‌پرداخت. وقتی که او شهید شد، دیگر کسی نتوانست جای او را بگیرد، چرا که روحانیونی که به مرکز می‌آمدند، به خوابگاه‌ها نمی‌رفتند و اگر هم می‌رفتند، دوام نمی‌آوردند، در حالی که او گاه تمام ماه مبارک رمضان را در خوابگاه بود و به منزل نمی‌رفت.» (رضایی برجکی: ۱۳۹۱، صص ۳۹-۳۸).

دکتر امیر سلمانی رحیمی در مورد شهید کاظم تدین چنین نقل می‌کند: در دوره تربیت معلم که دانشجو بودم به خوبی شاهد ایثارگری این مرد خدایی بودم. شهید تدین در منزلش هم جلسه هفتگی داشت که من در آنجا هم شرکت می‌کردم و هنوز گاه به عمد از نزدیک منزلش رد می‌شوم و یادی می‌کنم. (سلمانی رحیمی، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۰/۲۳).

طی نامه‌ای به بنیاد شهید هر شهر اطلاع رسانی می‌کرد و چنانچه فرد اعزامی مربوط به مراکز تربیت معلم بود، جهت تعیین وضعیت فرد مورد نظر رونوشتی هم به مرکز تربیت معلم ارسال میشد (بایگانی اسناد تربیت معلم شهید بهشتی).

همچنین آموزش و پرورش دستورالعمل و بخشنامه‌های به ادارات از جمله مراکز تربیت معلم ارسال می‌کرد و در مورد شهادت و مفقود شدن افراد چگونگی شرایط تحصیل در مراکز آموزشی از جمله مراکز تربیت معلم برای کسانی که به جبهه اعزام می‌شدند، شرایط و تسهیلاتی برای این قبیل افراد از جمله تاخیر در ثبت نام - تاخیر در اخذ مدرک دیپلم و یا تاخیر در برگزاری امتحانات و مدت دوران تحصیل در نظر گرفته می‌شد. در وزارت آموزش و پرورش و در ادارات کل نیز ستادی به نام «ستاد امداد و پشتیبانی جنگ» راه اندازی شد که امور مربوط به رزمندگان را هدایت می‌کرد. از جمله در مورد نحوه حضور دانشجو معلمان به جبهه، در ارتباط با مدت غیبت، چگونگی تحصیل، انجام امتحان و نحوه پرداخت حقوق کارآموزی دانشجو معلمان رزمنده که از طرق سپاه و بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ستاد پشتیبانی جنگ، جهاد سازندگی ستاد امداد پشتیبانی وزارت آموزش و پرورش و ستاد امداد جبهه هلال احمر، به جبهه‌های جنگ حق علیه باطل اعزام شده یا می‌شدند، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های اداری یادآور می‌شد که مدت غیبت از کلاس درس به علت حضور در جبهه یا عوارض ناشی از آن مشمول ضوابط مندرج در آیین نامه‌های انضباطی و امتحانات مراکز تربیت معلم نمی‌باشد. همچنین یادآور می‌شد که ثبت نام و ادامه تحصیل رزمندگان قبول شده در آزمون ورودی سال ۱۳۶۰ به بعد تربیت معلم که ثبت نام کرده و صرفاً در ارتباط با حضور در جبهه‌های جنگ در کلاس شرکت نکرده و یا اصولاً موفق به ثبت نام نشده‌اند، در سال اول بلا مانع است. مدت تحصیل و حضور در مراکز تربیت معلم برای عزیزان تا ۴ سال تعیین می‌گردد. برای دانشجو معلمان رزمنده تقدم و تاخر مواد درسی سال اول و دوم به جز مواردی که با تشخیص مدرسان باید ترتیب آن از نظر محتوای دروس رعایت گردد شرط نیست و این عزیزان زمانی فارغ التحصیل شناخته می‌شوند که مجموع دروس سال اول و دوم را گذرانده باشند. در مورد کسانی که به دلیل حضور در جبهه موفق به اخذ مدرک دیپلم نشده‌اند، نیز تدابیری اندیشیده شده بود. دانشجو معلمانی که به شهادت می‌رسیدند با توجه به دستور العمل‌ها و بخشنامه‌های ارسالی تربیت معلم برای آنان ردیف استخدامی در نظر گرفته می‌شد و به استخدام در می‌آمدند.

آموزش در تربیت معلم و اعزام به جبهه در سال ۱۳۶۰ (آلبوم شخصی حسین رئائی)

آموزش در تربیت معلم و اعزام به جبهه در سال ۱۳۶۰ (آلبوم شخصی حسین رئائی)

« آمار دانشجویان حاضر در مرکز »

ساختات ۸ شهریور ← کل دانشجویان ساختات ← ۱۵۷ نفر
اعزام به جبهه ← ۶۳-۱

دانشجویان حاضر در ساختات ← ۹۴ نفر

ساختات ۲۲ بهمن ← کل دانشجویان ساختات ← ۱۵۳ نفر
اعزام به جبهه ← ۶۷ نفر
دانشجویان حاضر در ساختات ← ۸۶ نفر

ساختات ۷ تیر ← کل دانشجویان ساختات ← ۱۵۱ نفر
اعزام به جبهه ← ۷۰ نفر
دانشجویان حاضر در ساختات ← ۸۱ نفر

ساختات ۲۷ آذر ← کل دانشجویان ساختات ← ۱۵۴ نفر
اعزام به جبهه ← ۵۹ نفر
دانشجویان حاضر در ساختات ← ۹۵ نفر

ساختات ۱۷ شهریور ← کل دانشجویان ساختات ← ۱۵۳ نفر
اعزام به جبهه ← ۷۷ نفر
دانشجویان حاضر در ساختات ← ۷۶ نفر

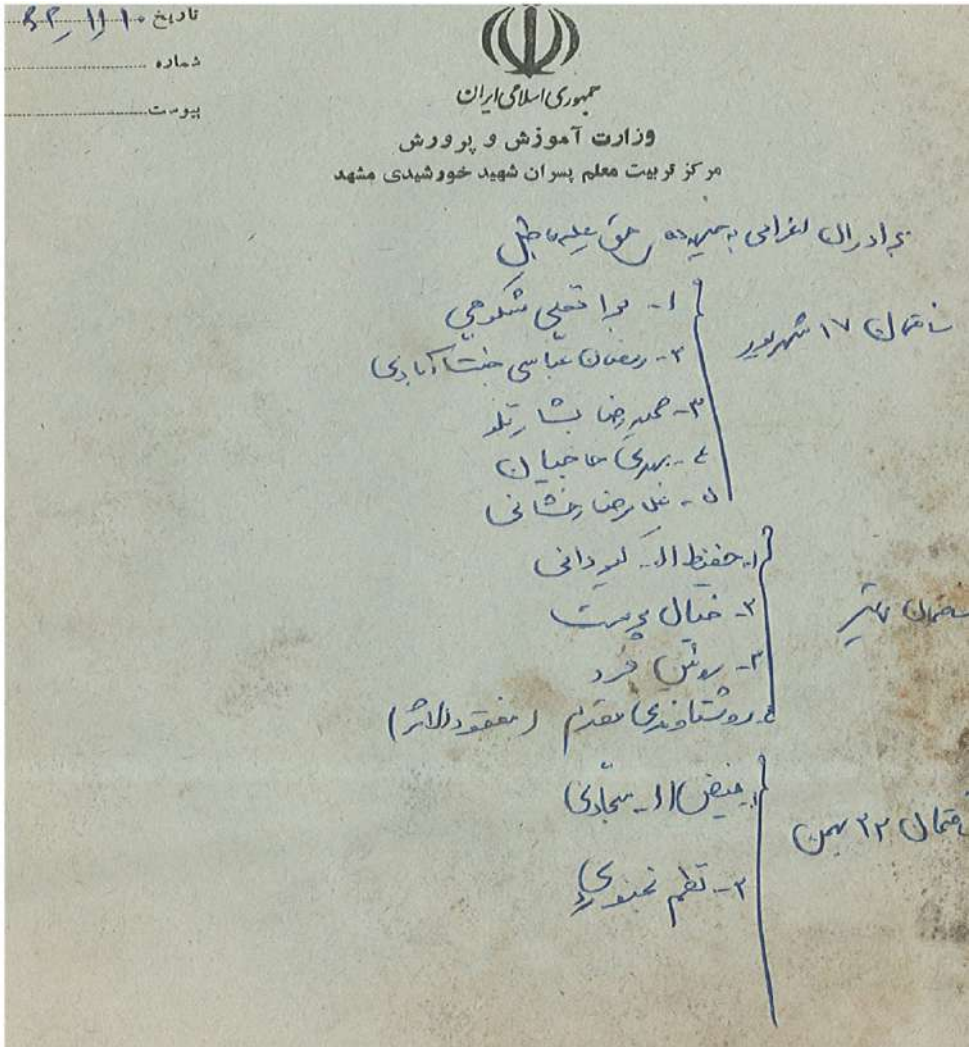
آمار کلیه دانشجویان ساختات آنها ← ۷۶۸ نفر

آمار کلیه دانشجویان اعزام به جبهه ساختات آنها ← ۳۳۶ نفر

آمار کلیه دانشجویان حاضر در مرکز ← ۴۳۲ نفر

تاریخ اعزام ۶۳/۱۲/۸

دو سند از اعزام دانشجویان به جبهه، از مجموع ۷۶۸ نفر دانشجو در مرکز خورشیدی و بهشتی ۳۳۶ نفر به جبهه اعزام شده‌اند اگر در صفحات قبل خاطرات افراد و همچنین تصاویر اعزامی به جبهه روایت گر نقش تربیت معلم در جبهه بود، این دو سند نیز بیانگر حضور پررنگ دانشجویان تربیت معلم مشهد در دوران جنگ است. (از اسناد موجود در بایگانی پردیس شهید بهشتی)

فصل سوم

عملکرد دانشسراها و مراکز تربیت معلم در استان

۳-۱ دانشسرای مقدماتی دختران مشهد

در مورد عملکرد دانشسرای مقدماتی دختران اسناد و مدارک مدوئی در دسترس نیست و لذا نمی‌توان گزارش جامعی از عملکرد دانشسرا ارائه کرد، دانشسرای مقدماتی دختران که از سال ۱۳۱۵ افتتاح می‌شود تا سال تحصیلی ۳۸-۱۳۳۷ در ساختمان‌های استیجاری و ضمیمه دبیرستان‌های دختران از جمله دبیرستان شاهدخت و گاه هم ضمیمه دبیرستان فروغ و به صورت شبانه روزی هم اداره نشده است لذا اسناد و مدارکی دقیقی از این مدت در اختیار نیست، تنها از سال ۱۳۳۷ که دارای ساختمان مستقل شده با بررسی بعضی از پرونده‌ها اجسته و گریخته می‌توان گزارش‌های از عملکرد و برنامه ریزی‌های این مجموعه پیدا کرد و یا در روزنامه‌های محلی گزارش‌های را جستجو کرد.

در دانشسرای مقدماتی برنامه‌های جنبی آموزشی و علمی و تفریحی اجرا و پیاده می‌شده است و مهمترین برنامه‌ها سازمان دهی انجمن‌های علمی و آموزشی بوده است که در طی سال‌های فعالیت این مرکز تا پس از انقلاب ادامه داشته است.

مجله تعلیم تربیت در سال اول تأسیس دانشسرا گزارشی در مورد انجمن نطق و مناظره دانشسرای شاهدخت مشهد ارائه کرده که روایتگر چنین عملکردهای است این مجله گزارش می‌کند که توسط دانش آموزان دانشسرا در حضور نخست وزیر و مدیران استانی اشعاری سروده و یا خطابه‌ای ایراد کرده اند. (مجله تعلیم و تربیت، شماره نهم، آذرماه ۱۳۱۵، ص ۷۰۱) با انتقال دانشسرا به ساختمان جدید در سال ۱۳۳۷ فعالیت‌ها به مانند یک محیط شبانه روزی از نظم و مدیریت بهتری برخوردار می‌شود.

۱ از جمله پرونده محمود تقفی خادم و خانم شکوه دخت صارمی که از همین سال تا ۱۳۵۶ یکی پس از دیگری رئیس دانشسرا و رئیس مرکز خدمات اجتماعی زنان (سپاهی دانش) بوده اند

در پرونده استخدامی خانم شکوه صارمی رئیس وقت دانشسرا، گزارشی از فعالیت‌های دانشسرا دیده می‌شود، دعوت از مسئولان سطح شهر از جمله استاندار و کمک گرفتن از این افراد برای کاهش مشکلات، ایجاد موزه در دانشسرای مقدماتی به کمک خود دانش آموزان از اقدامات مفید در این بخش بوده است،^۱ بازدیدهای علمی و آموزشی و تفریحی و همچنین برگزاری جشن فارغ التحصیلی سالیانه از دیگر اقداماتی بوده که هر ساله برگزار می‌شده است، به مناسبت روز دانشسرا مدیران این مجموعه در اول تیرماه هر ساله برنامه‌های اجرا می‌کرده‌اند. خانم شکوه صارمی عملکرد دانشسرا را در سال تحصیلی ۵۲-۱۳۵۱ چنین گزارش می‌کند:

فعالیت‌های دانشسرای مقدماتی مشهد در سال تحصیلی ۵۳-۱۳۵۲:

دانشسرا وظیفه دارد غیر از تدریس برنامه وزارتی دانش آموزان را برای زندگی آماده سازد، برای انجام این کار موارد زیر بکار بسته می‌شود:

۱. محیط شبانه روزی و در اختیار بودن کامل دانش آموزان در تمام مدت شبانه روز امکان تربیت صحیح را فراهم آورد.
۲. در بدو ورود هر دانش آموز به دانشسرا دفتر معاونت دانشسرا به وی تعلیم می‌شود تا مطالب آن را به کاربندد. از مأمور بانک دعوت می‌شود تا در دفتر شبانه روزی حضور یابد و برای دانش آموزان حساب پس انداز باز کند تا هم به پس انداز عادت کند و هم موضوع گم کردن پول مطرح نباشد.
۳. شناسایی شهرستان‌های مختلف ایران برنامه‌ای است که در محدوده شناخت خراسان اجراء می‌شود، هفته‌ای یک شب کلیه دانش آموزان یک شهر در تالار اجتماعات دانشسرا جمع می‌شوند و کلیه امکانات آن شهر را از قبیل محصولات و طرز زندگانی، مراسم خواستگاری و لباس محلی به وسیله دانش آموزان هر شهر ارائه می‌شود و این امر به شناخت محل خدمت بعدی دانش آموزان کمک می‌کند.
۴. کلوپ‌های عکاسی و شطرنج، نشریات و کتابخانه، آشپزی، بافتنی، کارهای دستی، پیشاهنگی و مسائل ملی و میهنی و انتظامات هرکدام کار خود را انجام می‌دهند و موجبات سرگرمی و آموزش دانش آموزان را فراهم می‌آورند.
۵. نشریات دانشسرا با سایر دانشسراها مبادله می‌شود. (که امروز نمونه‌ای از این نشریات

۱ - نگارنده در دوران خدمت بیش از ده سال به همراه دیگر دوستان برای ایجاد یک موزه آموزش و پرورش در خراسان رضوی کار کردیم اما به سرانجام خوبی منتهی نشد.

در دسترس نیست)

۶. ارتباط صمیمانه اولیاء شبانه روزی سبب می شود که دانش آموزان مطالب مهم و مشکل زندگی شان را در میان گذارند و راه حمل عاقلانه به آنان ارائه شود.
۷. دانش آموزان تماس خود را با دانشسرا قطع نمی کنند و مرتباً با مکاتبه از وضع دانشسرا آگاهند.
۸. تشویق دانش آموزان در مورد جمع آوری اشیاء و تشکیل موزه موثر واقع شده و هم اکنون موزه دانشسرا از اشیاء گردآوری شده توسط خود دانش آموزان پر است.
۹. گردش های علمی و بازدید از طرز کار ادارات در پیشرفت سطح معلومات دانش آموزان موثر است مخصوصاً یک روز کامل از اداره آموزش و پرورش بازدید می کنند و در کلیه ادارات حاضر می شوند و با کار اداری آشنا می شوند
۱۰. از سخنرانان و کارشناسانی که به عناوین مختلف، سمینار راهنمایی سپاه دانش و مشاوران راهنمایی - کنفرانس مسائل ملی و میهنی - بازدید شعرا و نویسندگان و کارشناسان وزارت خانه که به مشهد آمده و می آیند با پیش بینی قبلی، دعوت می شوند و روی مسائل مختلف و مفید برای دانش آموزان سخنرانی نموده و با طرح سئوالات از طرف دانش آموزان پاسخ های لازم داده می شود.
۱۱. استفاده از موقعیت ها، مثلاً دیدار استاندار از دانشسرا در این دیدار یک وسیله نقلیه یک دستگاه ضبط صوت و پخش صدا با ۲۵ بلندگو از طرف ایشان به دانشسرا اهداء شد.
۱۲. جلب کمک برای کتابخانه دانشسرا از بازدید کنندگان
۱۳. تقسیم صحیح کار موجب شده است که هر روز یک دانش آموز می داند چه وظایفی دارد مثلاً مسئول پست - سلف سرویس - آشپزخانه - اتوکشی - حمام - خوابگاه و غیره در مقابل حسن انجام هریک از این وظایف امتیاز خواهند گرفت
۱۴. برگ های مخصوص جهت خروج، تلفن، حضور و غیاب، لباس، اطاق خواب و سایر امور چاپ شده است که کار را ساده می کند
۱۵. روز دانشسرا که همیشه اول تیر ماه هر سال است از فارغ التحصیلان و دانش آموزان و دبیران و کارکنان دعوت می شود تا در روز دانشسرا شرکت کنند. و معمولاً! به صورت پیک نیک دسته جمعی برگزار می شود و تمامی فارغ التحصیلان و دانش آموزان دبیران در رفع مشکلات آنان کمک می کنند.

۱۶. برای اینکه دانش آموزان احساس بیگانگی نکنند به آنان اجازه داده شده است با تهیه ژتون از دوستان همسن خود یا اعضاء خانواده دعوت نمایند. یک روز نهار یا شام را در سلف سرویس صرف نمایند و این امر سبب شناسائی بیشتر دانشسرا می شود. (پرونده خانم شکوه صارمی، بایگانی اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی)

از دیگر فعالیت‌ها و عملکرد در دانشسرا درس کارورزی بوده است، آموزشی مهم برای تمرین آموزگاری، برنامه ریزی به گونه‌ای انجام می‌شده است که دانش آموزان هم در مدارس سطح شهر این تمرین را انجام بدهند و هم در مدارس روستایی و حومه شهر بتوانند تمرین آموزگاری انجام دهند، اشاره شد که یکی از برنامه‌ها بازدید از ادارات و آموزش و پرورش بوده و برنامه دیگر بازدید و اجرای تمرین آموزگاری در روستاها بوده است در دوران مدیریت خانم شکوه صارمی، دانش آموزان دانشسرای مقدماتی دختران را به منظور آشنایی بیشتر، به روستاهای حومه شهر مشهد می‌بردند؛ رئوف ضیایی مدرس درس کارورزی می‌گوید: از روستای نخودک در خواجه ربیع درس کارورزی شروع می‌شد و تا روستاهای دور دست ادامه پیدا می‌کرد، هدف آشنایی بیشتر دانش آموزان با کار در روستا بود. (ضیائی رئوف، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۰/۱۹)

دکتر محمدمهدی خدیوی زند معلم دانشسرای مشهد (۱۳۴۶-۱۳۳۸) در مورد درس کارورزی و چگونگی نمره این درس اظهار داشت: دانش آموزان در طول سال که جهت مشاهده عملی به مدارس می‌رفتند، در پایان سال باید یک تدریس عملی هم در دانشسرا انجام می‌دادند و کار به این شکل بود که بایستی فرد، تعدادی از دانش آموزان کلاسی را که در طول سال به کلاس آنها رفته بود در یک جلسه به دانشسرا می‌آورد و با حضور همکلاسی‌ها خود یکبار تدریس عملی انجام می‌داد و آن وقت نمره داده می‌شد و همین روش با تفاوتی در دانشگاه به هنگام دفاع پایان‌نامه انجام می‌شد دانشجویان کلاس حضور پیدا می‌کردند و سه استاد جلسه دفاع را نظارت و نمره می‌دادند دانشجویان نیز در جلسه دفاع حضور پیدا می‌کردند و معمولاً این افراد جایی را هم از قبل برای این کار تدارک می‌دیدند، فضایی مثل مسجد و یا سالن اجتماعات را برای جلسه دفاع آماده می‌کردند. (خدیوی زند، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۱۳)

کاروژی دانش آموزان دانشسرای مقدماتی مشهد روستای بحرآباد
(اسناد موجود در مرکز اسناد آستان قدس رضوی)

اعزام و ماموریت مدیران دانشسراها به خارج از کشور برای آموزش‌های تربیتی از دیگر فعالیت‌ها بود که انجام می‌شده است، خانم پوراندخت شکوه صارمی به کشورهای ایتالیا و فرانسه و آمریکا اعزام شده است. (اسناد پیوست)

از جمله عملکردها در دانشسرای مقدماتی دختران برگزاری جشن پایان تحصیلی است که به طور معمول گزارش‌های هم ارائه می‌شده است روزنامه آفتاب شرق در گزارشی از جشن پایان تحصیلی در دانشسرا آمار دانش‌آموختگان را از بدو تأسیس تا سال ۱۳۵۵ آورده است: که از سال ۱۳۱۷ تاکنون ۱۳۵۵ ۲۵۴۰ نفر فارغ التحصیل شده است. (روزنامه آفتاب شرق، ۱۳۵۵/۳/۲۹، ص ۹)

از دیگر فعالیت‌های انجام شده در دانشسرا برگزاری امتحان ورودی بوده که با نظارت آموزش و پرورش و رئیس تربیت معلم برگزار می‌شده است روزنامه خراسان گزارش می‌کند: « امتحانات مسابقه ورودی کلاس یکساله تربیت معلم و دانشسرای مقدماتی دختران مشهد با شرکت ۳۰۰ نفر داوطلب ساعت ۸/۵ صبح روز سه شنبه ۸ شهریور ماه ۴۵ به ریاست آقای محمود ثقفی خادم رئیس مرکز تربیت معلم (و رئیس دانشسرای مقدماتی دختران) و نظارت اداره تربیت معلم خراسان انجام شد آقای شهرستانی مدیرکل... آقای کفائی معاون تعلیماتی اداره از جلسه امتحان بازدید بعمل آوردند» (روزنامه خراسان، ۱۳۴۵/۶/۱۰، ص ۲)

۳-۲ دانشسرای مقدماتی پسران

متأسفانه از عملکرد این دانشسرا که اولین مرکز تربیت معلم در خراسان است اسناد و مدارک اندکی در اختیار است، تنها با بعضی گفته‌ها و خاطرات و گزارش‌های اولیه از این دانشسرا

می‌توان اندک گزارشی از عملکرد دانشسرا ارائه کرد به ویژه که این دانشسرا و دوره یکساله تربیت معلم پس از تأسیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۸ شهر مشهد تعطیل شده است. و تمای اسناد و مدارک بایگانی و پرونده دانش آموزی در گذر زمان از بین رفته است.

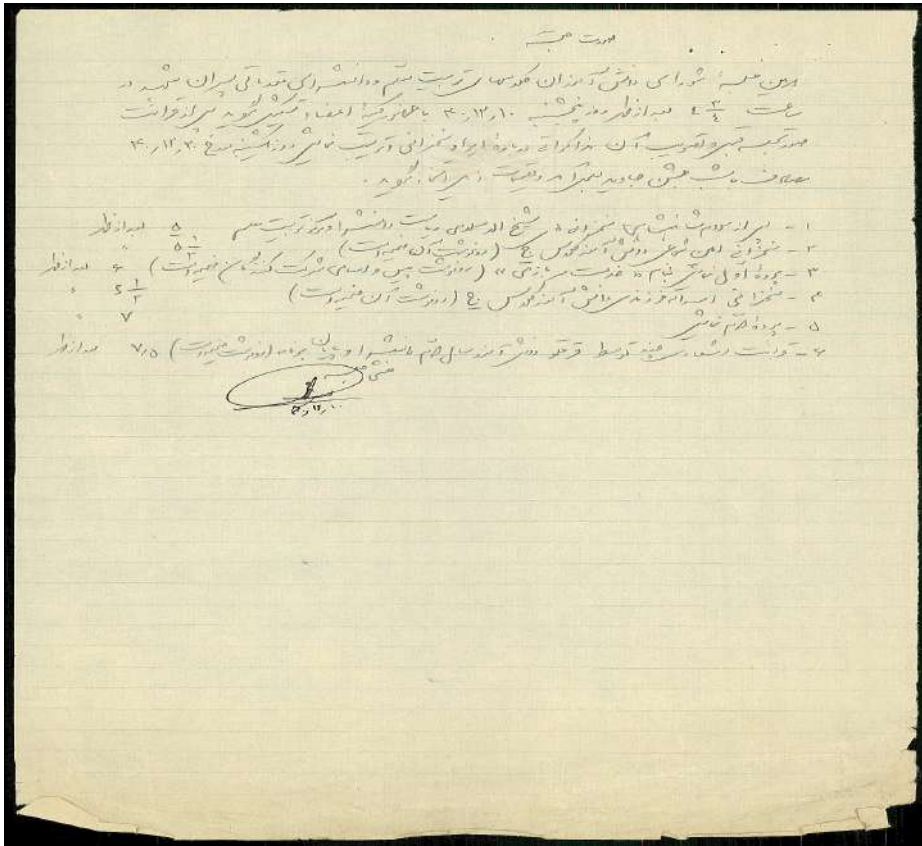
گزارش عملکرد دو سال اول این دانشسرا که توسط دکتر علی اکبر فیاض که در بخش پیوست آمده است (پیوست ۱) حکایت از شور و شوق و دقت در این دانشسرا دارد، توجه به موضوع تربیت و اهمیت آن، نگاه به نحوه برگزاری امتحانات و تحلیل از کتاب‌های درسی و پیامدهای آموزشی به خوبی نوع فعالیت‌ها در این دانشسرا را به تصویر کشیده است، تأسیس انجمن‌های مختلف در دانشسرا نظیر انجمن کتابخانه، مناظره و فن خطابه، انجمن تئاتر و موسیقی، روزنامه دیواری و گزارش از برنامه‌های تفریحی و برگزاری اردوهای متعدد در طول سال تحصیلی در اطراف شهر مشهد و شهرستان‌ها، از همه مهمتر برگزاری مسابقات ورزشی در محیط دانشسرا است، بیانگر بخشی از عملکرد دانشسرا در طول سال‌ها بوده است، نشریه تعلیم و تربیت عملکرد این دانشسرا در سال اول و دوم به تصویر کشیده شده است.

ظرفیان دانش آموخته دانشسرا در سال ۱۳۳۰ در بیان عملکرد دانشسرا از مطالعه اجباری در شب به مدت حدود دو ساعت، ورزش منظم صبحگاهی هر روز با مدیریت بهادری زاده سرپرست خوابگاه، برگزاری اردوهای برون استانی ایام عید به مدت ۱۴ روز از عملکردهای خوب دانشسرا می‌داند که خاطرات شیرین آن ایام در سن نزدیک به ۹۰ سالگی همچنان برای او لذت بخش است. (ظرفیان، مصاحبه، ۹۸/۸/۲۴، نیز ر.ک: بخش پیوست، مصاحبه ۱) با توجه به اهمیت این مرکز و انتخاب مدیران توانمند برای مدیریت دانشسرا می‌توان از درون بعض اسناد برجای مانده عملکرد این دانشسرا را مشاهده کرد گزارش‌های برجای مانده از برگزاری کارورزی در دانشسرا و دقت و نظم خاص در تهیه گزارش‌ها توسط دانش آموزان از دقت و عملکرد مدیریت این مجموعه به خصوص در دوران مدیریت طولانی محمد تقی شیخ الاسلامی که فردی منضبط و با دیسپلین بوده حکایت دارد، یک نمونه از گزارش عملکردی کارورزی در بخش پیوست (پیوست ۴) آورده شده است در این گزارش ضمن تنظیم مواردی دقیق و منظم از کارورزی، و همچنین به پخش فیلم‌های آموزشی و تربیتی در دانشسرا اشاره کرد و درخواست از دانش آموزان جهت تحلیل و نتیجه‌گیری از محتوی فیلم‌های پخش شده خود بیانگر عملکرد دانشسرای مقدماتی پسران مشهد است.

عملکرد دانشسرا در بخش فرهنگی نیز درخور توجه بود. تلاش می‌شده، دانش آموزان معلمانی

علاقه‌مند، وطن دوست پای بند به اخلاق معلمی تربیت شوند این موضوع در نوشته‌های دانش آموزی و کارآموزان در دانشسرا دیده می‌شود از جمله متنی توسط اسدالله فرزندی در ۱۵ صفحه با زیبایی و دقت به تاریخ ۱۳۴۰/۱۲/۲۴ تهیه و تنظیم شده است و این متن در جمع مدیران و معلمان و همکلاسی‌ها و در شورای دانش آموزی در دانشسرا قرائت شده است. نمونه این متن‌ها مدیریت و نظارت مجموعه دانشسرا را به خوبی نشان می‌دهد و در واقع این نوع متن‌ها خود یک کار پژوهشی است که با راهنمایی و هدایت معلمان امکان پذیر شده است. و بیانگر عملکرد این محیط آموزشی اثرگذار در خراسان است.

از اقدامات دیگر دانشسرای مقدماتی گزارش عملکرد شورای دانش آموزی با نظارت مدیر دانشسرا بوده است. بر اساس یک نامه و متن نمایشنامه موجود دانش آموزان دانشسرای مشهد نمایشنامه‌ای را پیرامون سرباز وطن تهیه و در دانشسرا به نمایش درآورده اند به طبع از دورن چنین برنامه‌های فرهنگی افراد مستعد هم شناسایی و پرورش پیدا می‌کرده اند، اگر بزرگانی همانند مرحوم دکتر شریعتی و استاد محمدرضا شجریان از این دانشسرا برخاسته اند این محیط فرصتی فراهم کرده است که استعدادهای این بزرگان زمینه بروز و ظهور بیشتری پیدا کند اگر شجریان اذغان دارد که معلم موسیقی او در دانشسرا به او توجه داشته است نمادی از عملکرد است و اگر علی ظریفیان در بیان خاطرات می‌گوید که دکتر شریعتی تا پاسی از شب با هم‌خوابگاهی خود بحث و مناظره می‌کرد (بخش پیوست) به نقش و عملکرد دانشسرا اشاره دارد و مدیران این مجموعه آموزشی و تربیتی مهم فرصتی برای بروز و ظهور استعداد جوانان این سرزمین فراهم کردند.

۳-۳- دانشسرای کشاورزی

عملکرد دانشسرای کشاورزی در طی سال‌های فعالیت بیشتر متمرکز بر آموزش‌های کشاورزی دانش آموزان روستایی در حمایت از کشاورزی در روستا بوده است برای رسیدن به این منظور فضای مناسب توسط مدیران دانشسرا و حمایت مالی وزارت فرهنگ و مدیران ایجاد شد که این مکان آموزشی در زمینی به مساحت ۵۰ هکتار از زمین‌های زارعتی آستان قدس مورد بهره برداری قرار گیرد و در زمان ریاست محمد شهرستانی که بیش از دوازده سال طول کشید حدود ده هزار مترمربع ساختمان ساخته شد که در مجموع ۲۳ دستگاه ساختمان بزرگ و کوچک از قبیل ساختمان‌های اصلی کلاس‌ها و آزمایشگاه دو دستگاه خوابگاه، آشپزخانه و ناهار خوری برج آب، کارگاه، جایگاه موتورهای برق، جایگاه ماشین آلات کشاورزی، سه ساختمان اصطبل و مرغان، ساختمان دو موتور چاه، انبار سه دستگاه، ساختمان منازل مسکونی کارمندان، و چهار دستگاه ساختمان مستخدمین و گلخانه را تشکیل می‌داده که ساختمان‌های مذکور از

اعتبارات وزارت فرهنگ سازمان برنامه و اصل ۴ آمریکائی‌ها ساخته شده است (غفرانی، ۴۰ - ۱۳۳۹: ۸)

علاوه بر این فعالیت‌ها محمد شهرستانی به منظور آشنایی با سیستم‌های نوین کشاورزی و مراکز آموزشی دیگر کشورها به کشورهای همانند آمریکا - انگلیس - اسپانیا سفر و ماموریت مطالعاتی داشته است. از عملکرد قابل توجه در دانشسرای کشاورزی میزان زمین زیر کشت بوده که به منظور آشنایی بیشتر دانش آموزان با سیستم کشاورزی نوین و کاشت و برداشت محصول بوده است^۱

در کنار کار کشاورزی در دانشسرا دامپروری هم رونق داشته و دانش آموزان در این بخش هم آموزش‌های لازم را می‌دیدند در این مرکز ۱۳ راس گاو بزرگ و کوچک و یک رأس اسب نگهداری می‌شده است فرآوری و محصول این بخش به دانش آموزان بخش شبانه روزی داده می‌شده است و بخشی از محصولات از جمله محصولات کشاورزی در بازار هم توزیع می‌شده است.

مدیران این مجموعه در طی سال‌های فعالیت و با حمایت مدیران بالا دستی تلاش کردند که با خرید تجهیزات این مجموعه را کامل کنند محمد شهرستانی با خرید تجهیزات زیر مرکز دانشسرا از نظر آموزشی تقویت کرد: ماشین آلات عبارتند بودند از: یک دستگاه موتور لیستر که بر روی چاه آب نصب شد، یک دستگاه ژنراتور ژنرال الکتریک که بر روی چاه آب نصب گردید دو دستگاه موتور مولد برق که یکی مان و به قدرت ۵۳ کیلو وات است و دومی ترسلی و به قدرت ۷۵ کیلو وات، یک دستگاه تراکتور مسی هاریس که مورد استفاده دانش آموزان بوده، یک دستگاه تراکتور فیات که فقط برای کارهای سبک و بارکشی استفاده می‌شده است، یک دستگاه تراکتور الیس چال مرزکه، یک دستگاه وانت دوج مدل ۱۹۵۴ و یک دستگاه، فولکس واگن استیشنی مدل ۱۹۵۴ و مقداری وسایل کشاورزی و کارگاهی (تاریخچه دانشسرا، محمد سمیع غفرانی، سالنامه مرکز آموزش کشاورزی خراسان ۱۳۴۰ - ۱۳۳۹، ص ۹)

برنامه آموزشی عملکردهای متفاوت از دیگر مراکز آموزشی و تربیتی بوده است سال تحصیلی را در دانشسرای کشاورزی خراسان با توجه به نوع آب و هوا به دو فصل تئوری و عملی تقسیم می‌کردند در فصل زمستان بیشتر درس‌های تئوری و کارگاهی در فضای بسته آموزشی انجام می‌شده است و کار عملی در بهار و تابستان در زمین کشاورزی، دانش آموزان به تناسب نوع

۱ در سال‌های ۱۳۳۸ و ۱۳۳۹ میزان زمینی که زیر کشت رفته است به شرح زیر گزارش شده است: گندم آبی ۳ هکتار گندم دیم ۶ هکتار، جو ۳ هکتار پنبه ۲ هکتار، جالیز ۵ هکتار ذرت ۱ هکتار، پیونجه ۲ هکتار سبزیجات (۲۴ رقم) ۲/۵ هکتار، درختکاری و جنگل ۵ هکتار چغندر ۵/۵ هکتار، نخود ۱ هکتار لوبیا و سویا ۲ هکتار

کار در مزارع این مرکز مشغول کار می‌شدند و تمامی کاشت و نگهداری و برداشت محصول با راهنمایی و هدایت معلمان و دانش آموزان کاشت و برداشت می‌شده است.

مدیران این مرکز فعالیت‌های جنبی هم در این مرکز داشته‌اند که تحت عنوان انجمن‌ها انجام می‌شده است. انجمن ورزش، انجمن سخنرانی و تئاتر و پیش‌آهنگی روستایی. انجمن دینی. انجمن روزنامه. انجمن عکاسی از جمله فعالیت‌های فوق برنامه بوده است، محمدرضا قیطاسی از دانش آموزان این مرکز می‌گوید هر صبح به همراه مربی ورزش و سرپرست شبانه روزی بیش از هشت کیلومتر دو صبحگاهی داشتیم که بسیار هم منظم و همراه با شعاری‌های نشاط بخش انجام می‌شد و گاه موسیقی (قیطاسی، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۰)

در مورد فعالیت‌های دینی هم دانشسرای کشاورزی عملکرد رضایت بخشی داشته است و تعدادی از معلمان و معاونان در این زمینه پیشگام بوده‌اند، از دیگر برنامه ریزی برای اردوهای تابستانی از جمله اردوی شمال بوده که همیشه برنامه ریزی و اجرا می‌شده است، مطالعه اجباری به مدت دو ساعت در سالن مطالعه دانشسرا و با نظارت سرپرستان خوابگاه قبل از ساعت رسمی خواب از دیگر عملکردها بوده است (کلیدری، مصاحبه، ۹۸/۸/۱۰)

روزنامه دیواری به راهنمایی معلمان از دیگر عملکردها بوده است در مورد روزنامه دیواری در سالنامه دانشسرا چنین آمده است: « دانش آموزان گروه‌های چند تشکیل می‌دهند هر دسته به مقتضای سن و معلومات و تجربیات خودشان روزنامه‌های دیواری حاوی مطالب علمی. ادبی مسابقات. معماها. اخبار محیط کار خود حتی انتقادات را می‌نویسند و الحق خوب هم از عهده بر می‌آیند مرکز آموزش کشاورزی دارای روزنامه‌های دیواری متعدد است و هر کلاس برای خود روزنامه‌ای دارند» در ادامه بخشی از مقالات نوشته شده توسط دانش آموزان آورده شده است (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی خراسان، ۱۳۳۹ - ۱۳۴۰ : ۱۰۴ - ۱۰۵)

برگزاری کلاس‌های کارآموزی از دیگر عملکردهای دانشسرای کشاورزی است که این نوع کلاس در دو بخش برگزار می‌شده است یک بخش از کلاس‌ها مخصوص معلمان و دانش آموخته‌های همین دانشسرا بوده است و بخش دیگر مخصوص دهیاران روستایی بوده که گاهی دوره‌ها این افراد تا شش ماه طول می‌کشیده در سالنامه پیرامون این دوره‌ها چنین آمده است: « در دانشسرای کشاورزی مشهد دوره‌های کارآموزی برای معلمان دانشسراها و همچنین فارغ التحصیلان این موسسه بکرات دایر شده است در این کلاس‌ها در موضوعات مختلف بحث و مذاکره گردیده و بسیاری از مشکلات معلمان تازه کار مرتفع شده است به علاوه دوره‌های کارآموزی جهت تعلیم اصول تعاون جهت بانک کشاورزی و تربیت دهیاران و تربیت اجتماعی

روستائیان با همکاری اداره ی عمران تشکیل شده است که نتایج ثمر بخشی داشته است (همان، ۸۹)

عملکرد دیگر در دانشسرای کشاورزی ایجاد شرکت تعاونی است که تبصره ماده ۴ اساسنامه دانشسراها در آمد حاصل از محصولات کشاورزی را به شرکت تعاونی روستائی دانش آموزان دانشسرای کشاورزی اختصاص می دهد (همان، ۱۱۷) در واقع محیط های شبانه روزی و به خصوص در دانشسراها و دبیرستان های کشاورزی یک نوع تعاونی بوده، دانش آموخته گان این دانشسرا یکی از بخش های عملکردی خوب و مهم در دانشسرا را همین تعاونی می دانند بر این باورند الگویی خوبی بعدها در زندگی و کار دانش آموختگان این مرکز بوده است (قیطاسی، مصاحبه ۹۷/۸/۲۰؛ کلیدری مصاحبه، ۹۷/۸/۱۰) تأسیس این نوع تعاونی ها برگرفته از تجربه های کشورهای پیشرفته نظیر انگلستان بوده است و در ایران به نوشته سالنامه همین دانشسرا ابتدا هزینه های شبانه روزی این مراکز را وزارت فرهنگ تامین می کرد همیشه دانشسراها با کمبودهای مواجه بوده اند و با توجه به تأسیس تعاونی های توسط دولت در کشور و روستاها در دانشسراهای کشاورزی هم اقدام به تأسیس تعاونی می شود به همین منظور در مهرماه سال ۱۳۳۷ شورای عالی تعاون دستور تشکیل شرکت تعاونی دانشسراها را بوسیله دانش آموزان صادر می کند» تا آنان در خلال تحصیل هم کارهای مقدماتی خرید و فروش را فراگیرند و هم طرز تهیه غذا و طبع آن را به بینند، همچنین در اداره نمودن شرکت هایی تعاونی ورزیده شوند تا بتوانند پس از فراغت از تحصیل در دهات که به شغل آموزگاری می پردازند مروج شرکت های تعاونی و راهنمایی تشکیل و اداره آنها برای مردم باشند.» (سالنامه مرکز آموزش کشاورزی، ۴۰-۱۳۳۹، ۸۵). اساسنامه این تعاونی ها که در چهل و نهمین جلسه مورخ نهم خرداد ۱۳۳۸ شورای عالی تعاون که مشتمل بر ۶۰ ماده و ۲۳ تبصره بوده مورد تصویب و تایید قرار می گیرد. کار تأسیس شرکت تعاونی در دانشسراها هم دنبال می شود و با برگزاری انتخابات تعدادی از معلمان و دانش آموزان به عضویت تعاونی در آمده و بر کار تعاونی و در آمدها و هزینه های حاصل از محصولات کشاورزی دانشسرا نظارت داشته اند در ص ۸۶ سالنامه دانشسرا آمده است: که تا کنون سه دوره افراد عضویت خود را در تعاونی گذرانده اند در اولین دوره آقایان محمد سمیع غفرانی (معاون دانشسرا)، مهندس ناصر حسینی، بهروز اسکوئی، مسعود احسانی، فریدون بدیعی اعضاء هیئت مدیره و آقایان مهندس دزیانی، احمد گریالدوئی بازرسان و آقای ناصر فانی و مهدی اسدزاده به ترتیب مدیران عامل شرکت بودند و نماینده دانشسرا در شرکت آقای مهندس شمشیرساز بوده است. قیطاسی معاون تربیت معلم در بعداز

انقلاب یکی از دوران خوب زندگی شبانه روزی خود در دانشسرای کشاورزی را عضویت در این تعاونی می‌داند. (قیطاسی، مصاحبه، ۹۷/۸/۲۰)

این تعاونی از آغاز تأسیس ۱۳۳۴ تا سال ۱۳۳۹ در سالنامه مرکز آموزش کشاورزی گزارشی از عملکرد و درآمد تعاونی و هزینه‌های انجام شده را بر اساس درآمدها ارائه کرده، سهم دبیران، سهم دانش آموزان و هزینه‌های انجام شده و از نکات جالب درج شده در این گزارش پرداخت مالیات تعاونی به اداره دارائی است و بیانگر مدیریت خوب این مجموعه بوده است در این گزارش آمده است:

صورت هزینه و بیلان فروش محصولات مرکز آموزش کشاورزی خراسان از سال ۳۴ لغایت سال ۱۳۳۹، چنین بود: جمع کل در آمد از سال ۳۴ لغایت سال ۱۳۳۹، ۴۰۸۶۴۶/۴۰ ریال، هزینه به ریال: خرید لوازم متفرقه ۱۰۲۱/۶۵، خرید یکدستگاه فولکس واگن مستعمل و لوازم آن ۹۶۲۴۸، خرید وسائل تراکتور ۹۱۶۱، خرید بذر و کود و نهال ۱۱۳۵۳۹۴/۵، خرید دو عدد سینی ورشو (از محل سهمیه واگذاری یک نفر از دبیران ۵۲۰، خرید یکدستگاه موتور برای استفاده تعلیماتی دانش آموزان ۵۸۲۰، سهمیه دبیران از سال ۳۴ لغایت سال ۱۳۳۹، ۳۷۸۴۸/۴۰، سهمیه دانش آموزان از سال ۳۴ لغایت سال ۱۳۳۹، ۱۰۲۹۷۰، پرداختی به اداره دارائی در سه نوبت ۳۵۵۱۱، موجودی در بانک در سال ۱۳۳۹، ۶۰۰۷/۳۰ (جمع و موازنه ۴۰۸۶۴۶/۴۰)

۳-۴ - دانشسرای راهنمایی تحصیلی

دانشسرای راهنمایی تحصیلی با توجه به اینکه دانشجو برای مقطع کاردانی پذیرش داشته، عملکرد متفاوتی نسبت به دانشسرای‌ها مقدماتی داشته است. از سال ۱۳۴۸ تا خردادماه ۱۳۵۹ به صورت مختلط صدها نفر معلم طی دوره دو ساله با اخذ مدرک فوق دیپلم جذب آموزش و پرورش در مقطع راهنمایی تحصیلی شدند در تمام این ایام ریاست این مرکز را محمد حسین نیا برعهده داشته است.

یکی از موضوعات مهم برای مدیر دانشسرای راهنمایی تحصیلی در اختیار داشتن یک ساختمان مجهز برای این مجموعه آموزشی بوده است. از گزارش‌ها و نامه نگاری‌های اداری چنین استنباط می‌شود که محمد حسین نیا پی گیری امور از جمله ساختمان دانشسرا بوده است، محمد حسین با مطالعه و شناختی که از اماکن آموزشی در شهر داشته است به دنبال این بوده که ساختمانی دولتی و مناسب برای دانشسرای راهنمایی تحصیلی بیابد پس از مطالعه دبیرستان

دختران سعدی را که فضای مناسبتری نسبت به دیگر مدارس داشته به اداره کل و ناحیه ۲ مشهد پیشنهاد می‌کند تا به عنوان ساختمان دانشسرا در اختیار بگیرد^۱. با وجود این، تا پایان فعالیت دانشسرا در سال ۱۳۵۹ همچنان در دو ساختمان استیجاری به فعالیت خود ادامه می‌دهند، اما پی‌گیری‌ها بی‌نتیجه نبوده و دولت و آموزش و پرورش را برآن می‌دارد که ساختمان مناسبی به این منظور در دستور کار قرار دهد، ظاهراً طرح تربیت معلم از سال ۱۳۵۳ در همین فضای فعلی پردیس شهید بهشتی ریخته می‌شود که در اثر انقلاب روند کار تغییر پیدا می‌کند و دانشسراها راهنمایی در بعد از انقلاب تعطیل شده و این ساختمان به تربیت معلم بهشتی واگذار می‌شود. دانشسرای راهنمایی تحصیلی علمکرد آموزشی - علمی و تربیتی گوناگونی را اجرا و پیاده کرده است یکی از فعالیت‌ها این مجموعه چاپ و نشر آثار علمی بوده است از گزارش‌ها چنین برمی‌آید که دانشسرا مجموعه آثار خود را تحت عنوان «انتشارات دانشسرای راهنمایی مشهد» چاپ کرده است محمد حسین نیا در این خصوص می‌نویسد:

«از بدو تأسیس دانشسرای راهنمایی مشهد که نگارنده مسئولیت آن را برعهده داشته است کمیته انتشارات اقدام به چاپ و نشر کتاب‌های زیر نموده است: کتاب «توجه پادشاهان ایران به تعلیم و تربیت، کتاب «پژوهشی در ادب و تربیت»، کتاب «پرتوی از معارف اسلام» (حسین نیا، ۱۳۵۳: ۱۴۱). در ادامه به آثاری دیگری هم اشاره می‌شود که بیشتر کتاب‌های درسی مورد نیاز دانشجویان بوده است که توسط استادان دانشسرا نوشته شده و به کمک کمیته انتشارات دانشسرای مشهد چاپ شده است، کتاب «فنون تدریس زبان انگلیسی» تألیف محمد علی صبور و کتاب «بحثی در ادبیات فارسی» نوشته استاد احمد احمدی بیرجندی و کتاب «مشکلات نوجوانان و راه حل آنها» نوشته استاد مجتبی جوادیان و همچنین آثار و نوشته‌های دکتر حسین رزمجو که همه جنبه آموزشی و درسی داشته به کمک انتشارات دانشسرا چاپ شده است، در کنار کتاب‌های آموزشی آثار و نوشته‌های عمومی هم در دانشسرا به چاپ رسیده است، محمد حسین نیا رئیس دانشسرا مجموعه‌ای با عنوان «نظام جدید آموزش و پرورش ایران» چاپ کرده است که در این اثر گزارش‌های هم از پروژه‌های تحقیقی و علمی دانشجویان دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد آورده شده است این اثر با عنوان نشریه شماره ۹ دانشسرا در سال ۱۳۵۳ چاپ شده است از انتشارات دیگر دانشسرا راهنمایی تحصیلی کتابی با عنوان «سیر تحول گسترش تربیت معلم در ایران» است که توسط غلامرضا خوئی نژاد مدرس علوم تربیتی دانشسرای راهنمایی تحصیلی و با عنوان نشریه شماره ۱۰ چاپ شده است. اثر دیگری

۱. ر.ک: پرونده ساختمان‌های استیجاری، بایگانی اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی

که توسط انتشارات دانشسرا چاپ شده با عنوان «کارنامه بزرگداشت بزرگان علم و ادب ایران» نویسنده این اثر رحمت ابریشمی مدرس دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد که با همکاری دانشجوی دانشسرا علیرضا نخاوی در سال ۱۳۵۵ چاپ شده است. و آثار و نوشته‌های دیگری هم در دانشسرا توسط استادان و دانشجویان چاپ شده است (خوئی نژاد، ۱۳۵۳: ۱۱۲)

محمد حسین نیادر بخشی از گزارش عملکرد خود و مجموعه دانشسرا می‌نویسد: «به منظور تجدید نظر و ارزشیابی در نوع فعالیت دانشسرا همه ساله اقدام به تکثیر و توزیع پرسشنامه‌های بین دانشجویان گردیده است و در آن از آنان خواسته شده است تا با کمال بی‌نظری نظریات خود را باره برنامه‌های گوناگون دانشسرا اظهار نمایند. پس از آن با کمک عده‌ای از همکاران از مجموع پرسشنامه‌های واصله نتیجه‌گیری دقیق به عمل آمده و سپس با توجه به امکانات نسبت به رفع نواقص اقدام شده است.» در همین ارتباط پرسشنامه‌های در چند نمونه تنظیم و در اختیار دانشجویان قرار داده شده تا نسبت به عملکرد مدیران مجموعه قضاوت کنند، پرسشنامه‌های در مورد پروژهای تحقیقی دانشجویان، پرسشنامه در مورد مسابقات و در مورد عملکرد مجموعه اداری - سازمان آموزشی از جمله این برنامه بوده است (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۱۴۸).

اقدام دیگر در دانشسرا راهنمایی تحصیلی تمرکز بر تدریس عملی بوده است، محمد حسین نیا رئیس دانشسرا تلاش می‌کرده که این بخش آموزش تقویت شود و می‌نویسد: «چون در سال‌های تحصیلی قبل برنامه تدریس عملی دانشجویان سال دوم به علت ضیق وقت دارای نقائصی بود، در سال جاری (۵۳-۵۲) این کار از اول آذرماه شروع شد و از معلمان علوم تربیتی خواسته شد تا برنامه‌ای برای این کار تنظیم نمایند در نتیجه برنامه دقیق عملی وسیله آقای مجتبی جوادیان تهیه گردید و پس از راهنمایی دانشجویان در کلاس از آنان خواسته شد که در ساعات مشاهده و تدریس عملی این راهنمائی‌ها را رعایت نمایند به طور کلی هدف اصلی این بود که دانشجویان علاوه بر مشاهده و تدریس به کمک معلم و تدریس مستقل، کارهای دیگری نظیر امور دفتری، کمک به ناظم و مدیر مدرسه، اداره ساعات فعالیت‌های مکمل برنامه مطالعه در مورد دانش آموزان استثنائی و غیره نیز فراگیرند» (حسین نیا، ۱۳۵۳: ۱۴۹)

دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد
ورقه ارزشیابی تدریس عملی

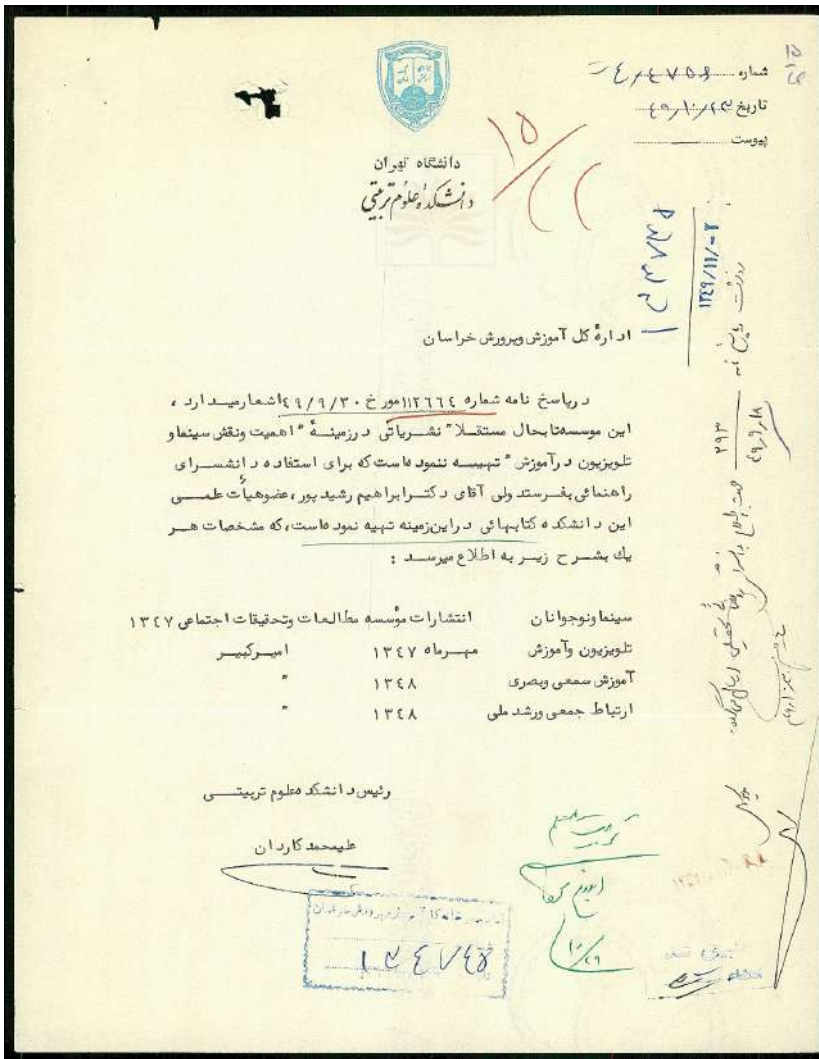
نام دانشجو:		تاریخ:			
ویژگی های شخصیتی	صفات	چینش	تسلی	نظم	تعبیر و تفسیر
	طرز برخورد			x	
طرز بیان				x	صدای معلم به آسانی به گوش دانش آموزان می رسد
اعتماد به نفس				x	از تدریس در حضور جمع ترسی ندارد
وضع ظاهری				x	لباسش مناسب است و توجه دیگران را به خود جلب نمی کند
میزان آمادگی	آماده نمودن دانش آموزان		x		با نشان دادن تصویری توجه دانش آموزان را به درس جلب کرد
	وسایل تهیه شده		x		از تصویری که روی تخته کشیده استفاده کرد و وسیله دیگری تهیه نکرده بود
	تسلط بر درس			x	بر درس مسلط بود و با وجود تهیه طرح درس کمتر به آن متکی بود
روش تدریس	طرز اداره کلاس		x		از روش خودکامگی استفاده کرد
	شرکت دانش آموزان			x	متکلم وحده بود و از دانش آموزان سؤال نمی کرد
	استفاده از تخته سیاه		x		به طور مرتب از تخته سیاه استفاده می کرد ولی در پایان تخته را پاک نکرد

نمونه برگ ارزشیابی تنظیم شد در دانشسرای راهنمایی تحصیلی برای تدریس عملی دانشجویان
(حسین نیا . ۱۳۵۳ ، ص ۱۵۴)

اقدامات متعدد دیگری در راستای تقویت فعالیت های آموزشی و تربیتی در دانشسرا راهنمایی تحصیلی انجام می شده که شرح هر کدام در گزارش عملکرد مدیر مجموعه دیده می شود، فعالیت انجمن های علمی و آموزشی گوناگون - برگزاری کارگاه های آموزشی و هنری نظیر گلدوزی - خیاطی - ماشین نویسی و... تهیه فهرستی از عناوین پژوهشی برای دانشجویان در رشته های مختلف درسی نظیر فیزیک، علوم تجربی حرفه و فن، هنر، و تهیه فهرستی از مباحث تحقیقی در درس تعلیمات دینی برای مطالعه و تحقیق دانشجویان که در نوع خود جالب است و تهیه فهرستی برای دانشجویان که می توانند تحقیق کنند و رساله بنویسند که به طور مشروح

در فعالیت‌ها و عملکرد مدیر دانشسرای راهنمایی تحصیلی دیده می‌شود (حسین نیا، ۱۳۵۳: ۱۴۰-۱۲۳)

اقدامات دیگر از سوی مجموعه و مدیریت دانشسرا برای تجهیز بیشتر دانشسرا با امکانات آموزشی و علمی، مکاتبه و درخواست از دیگر نهادها بوده است. اسناد برجای مانده از دوران فعالیت دانشسرای راهنمایی تحصیلی به خوبی این موضوع را نشان می‌دهد.

درخواست دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد از دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران (اسناد بایگانی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران سند، کلاسه پرونده ۲۲۲۰۲)

۳-۵- عملکرد تربیت معلم پسران مشهد بعد از انقلاب

تربیت معلم پسران که پس از سال ۱۳۶۰ با عنوان شهید بهشتی و شهید خورشیدی تقسیم شد و سالها در یک مجموعه ساختمان و گاه با مدیریت مشترک فعالیت علمی و آموزشی داشت از عملکرد سال‌های پس از انقلاب اسناد مدونی در اختیار نیست، تنها از متن گفتگوها و مصاحبه‌های انجام شده و بخشی از اسناد باقی مانده در تربیت معلم شهید بهشتی می‌توان به عملکرد این مجموعه اشاره کرد جو حاکم پس از انقلاب و خط مشی مطابق با فضای بعد از انقلاب برای مراکز تربیت معلم در نظر گرفته شد و در واقع یکی از مراکز تربیتی ویژه در کشور قلمداد شد نحوه‌گزینش افراد که با کنترل و نظارت بیشتری انجام می‌شده‌اش، تلاش مسئولان این مرکز براین بوده که معلم انقلابی متدین را روانه مدارس سطح استان بنمایند بیشترین برنامه ریزی‌ها حول محور اعتقادات اسلامی و انقلابی متمرکز است، نقل‌گفته‌ها و خاطرات مدیران پس از انقلاب و همچنین اسناد، این موضوع را تایید می‌کند که برنامه‌های تدارک دیده شده بیشتر مذهبی بوده است برپای نماز جماعت - برگزاری ادعیه در طول هفته نظیر دعای کمیل - برگزاری جلسات و دعوت از سخنرانان انقلابی و مذهبی چه در سطح استان و یا مدعوین از تهران در طول هفته و به ویژه بعد از ظهر دوشنبه از برنامه ثابت این مرکز بوده است، و به گفته محمدرضا حیدری برنامه‌های انقلابی و مذهبی به گونه‌ای تدارک دیده می‌شد که در ایام هفته بیشتر وقت دانشجویان پر بود. (حیدری، مصاحبه، ۹۸/۸/۲۰) نه تنها سخنرانان انقلابی و مذهبی از داخل دعوت می‌شدند گاه به مناسبت از افراد خارجی که پس از انقلاب به ایران می‌آمدند به این مرکز دعوت می‌شدند است یکی از این سخنرانان امام جمعه شهر واشنگتن بوده که در تربیت معلم شهید بهشتی سخنرانی داشته است.

در سال‌های جنگ ایران و عراق مرکز شهید بهشتی و شهید خورشیدی به دلیل تعطیلی دانشگاه‌ها یک پایگاه مهم اعزام جبهه بوده است به گفته محمد کلیدری برنامه و سخنرانی متعددی برای فرماندهان جبهه و جنگ در این دو مرکز تدارک دیده می‌شد و در جهت اعزام به جبهه تبلیغات وسیعی صورت می‌گرفت (کلیدری، مصاحبه، ۹۷/۸/۱۰)

در طی سال‌های فعالیت دو مرکز بهشتی و خورشیدی هر کدام از بخش‌های مرکز عملکرد فرهنگی - تربیتی - ورزشی و علمی داشته‌اند و در قالب انجمن‌ها فعالیت‌های مختلفی داشته‌اند، از جمله برگزاری همایش - مسابقات ورزشی - استانی و کشوری - برگزاری اردوهای زیارتی - علمی درون و برون استانی انجام و برگزار می‌شده است و گاه از لابلای اسناد و مدارک موجود می‌توان به عملکرد ساله‌های پس از انقلاب پی برد. و به عنوان نمونه گزارش

عملکرد بهداری تربیت معلم خورشیدی درآبانهامه سال ۱۳۶۸ نشان از مثمرتر بودن این نهاد در دوره مزیور دارد (اسناد موجود در بایگانی پردیس شهید بهشتی).

عملکردی دیگر در تربیت معلم بهشتی، تغییرات ساختمانی است که در طی سال‌ها به تدریج انجام شده است در تاریخ تأسیس این مرکز گفته شد که مجموعه ساختمان‌های خوابگاهی و آموزشی در فضای ۱۳ هکتار این مجموعه در حال ساخت بوده که با پیروزی انقلاب روند کار به کندی دنبال می‌شود و با انتقال دانشجویان به این مجموعه در مهرماه ۱۳۶۰ ساختمان ناتمام واگذار می‌شود که در طی سال‌های بعد و از جمله دوران مدیریت حسین رثایی اقدام به تکمیل و تجهیز این مجموعه بزرگ می‌شود بخش‌های اداری و آموزشی خوابگاهها - آشپزخانه - آزمایشگاه و کارگاه به تدریج تکمیل می‌شود مجموعه زمین‌های ورزشی اعم از سالن سرپوشیده زمین فوتبال و سایر امکانات ورزشی تکمیل و مورد بهره برداری قرار می‌گیرد و امروز یک سالن سرپوشیده و یک زمین چمن فوتبال در این مجموعه فعالیت دارند و یک زمین فوتبال با سکوی‌های مخصوص برای نشستن تماشاچی در گذشته ساخته شده که این زمین امروز آسفالت شده و برای دیگر مسابقات ورزشی نظیر والیبال - بسکتبال و هندبال استفاده می‌شود. در طی سال‌های مدیریت صفدر مختار زاده مجموعه ساختمان‌ها اعم از آموزشی و خوابگاهی مجدد بازسازی و نوسازی شدند نمونه تصاویر برجای مانده بخشی از عملکرد را در این بخش را به خوبی نشان می‌دهد.

از اقدامات خوب در پردیس شهید بهشتی راه اندازی یک موزه علوم و تاریخ طبیعی است که در زمان ریاست محمداقبال و با توجه به کاهش پذیرش دانشجو معلمان در خوابگاه دوازده فروردین در دو طبقه و ۲۴ اتاق در سال ۱۳۷۵ تأسیس می‌شود، موزه پس از ثبت، به عضویت در اتحادیه موزه‌های علمی زیر نظر وزارت علوم تحقیقات درآمد این مجموعه با بخش‌های فیزیک سرا، ریاضی سرا، جغرافیا، مردم شناسی، زمین شناسی، زیست شناسی (جانور شناسی مهره داران و بی‌مهرگان)، در طی سال‌ها فعالیت مورد بازدید کنندگان زیادی از جمله دانش آموزان سطح شهر مشهد، دانشجویان و مردم عادی بوده است گزارش‌های ارائه شده، عملکرد این موزه را تا سال ۱۳۹۶ بیش از ۸۰۰۰۰۰۰ هزار بازدید کننده ذکر می‌کند. (اقبال، مصاحبه، ۹۷/۹/۲۶؛ جلوه‌های تلاش و افتخار، ۱۳۹۶، ص ۴۷)، در طی سال‌های اخیر فعالیت این موزه به دلایل مختلف با تعطیلی و رکود مواجه شده است که مدیریت جدید در حال بازسازی و شروع فعالیت جدید این موزه است و قرار است نمایشگاه یکصد سال فعالیت تربیت معلم خراسان هم به این مجموعه اضافه شود.

پردیس شهید بهشتی و به دلیل امکاناتی که در اختیار دارد هر ساله فعالیت‌ها و اقدامات گوناگونی را در راستای اهداف تربیتی و آموزشی دانشجو معلمان برگزار می‌کند در سال ۱۳۸۸ مجموعه گزارشی از عملکرد تربیت معلم بهشتی تهیه و تدوین شده است که حاکی از فعالیت این مرکز در طی سال‌های مختلف است. ایجاد یک پژوهسرا با برخورداری از تجهیزات و امکانات با ۴۰ دستگاه کامپیوتر با امکاناتی نظیر پرینتر رنگی با قابلیت چاپ عکس و همچنین اسکنر با قابلیت اسکن تصویر، نگاتیو و اسلاید و سایر تجهیزات مورد نیاز در این پژوهسرا از جمله عملکرد تربیت معلم بهشتی تا سال ۱۳۸۸ است، در بخش تکنولوژی آموزشی هم اقداماتی انجام شده است که این بخش هم شامل کارگاه‌های کامپیوتری، لابراتوار زبان و کلاس‌های آموزشی مجهز به امکانات سمعی و بصری است و مجموعه کارگاه‌های آموزشی که در طی سال‌های متوالی توسعه و تجهیز شده است از دیگر اقدامات و عملکرد تربیت معلم بهشتی که در سال ۱۳۸۸ گزارشی از آن تهیه شده است کارگاه صنایع چوب با قابلیت انواع اتصالات چوبی، برش‌های چوبی روکش کاری‌ها و... کارگاه خوراک، کارگاه ساختمان، کارگاه صنایع دستی با امکانات مجهز نقشه برداری، اندود کاری، کاشی کاری و... کارگاه کاربرد مواد آموزشی جهت ساخت مواد آموزشی، کارگاه برق با امکان طراحی و سیم‌کشی انواع مدارهای الکتریکی و کارگاه دوخت با ۱۳ عدد چرخ صنعتی که دانشجویان در این کارگاه‌ها آموزش می‌دیدند و همچنین توجه به آزمایشگاه‌های این مرکز یکی دیگر از اقدامات این بخش بوده است از جمله فعال سازی آزمایشگاه‌های ۲۱ اُپتیک، آزمایشگاه شیمی ۱ و ۲، شیمی تجزیه و آلی و... گردآوری نمونه‌های تازه آزمایشگاه زیست گیاهی، با تلاش مدرسان مربوط، جهت فعال نمودن دانشجویان به امور تحقیق و پژوهش از جمله گزارش عملکردی تربیت معلم شهید بهشتی در سال ۱۳۸۸ است و همچنین گزارش‌های از عملکرد سایر بخش‌ها نظیر کتابخانه - فرهنگی و هنری و ورزشی دیده می‌شود (مختار زاده، گرایلی، هادی صاحبی: ۱۳۸۸، ۳۸ - ۲۱؛ جلوه‌های تلاش و...، ۱۳۹۶: ۴۰).

از دیگر فعالیت‌ها ایجاد یک دارالقرآن در مرکز تربیت معلم شهید بهشتی بوده که فعالیت مستمری در طی سال‌ها داشته است، گزارشی از عملکرد این بخش در سال ۱۳۸۸ ارائه شده است: اهم فعالیت‌های قرآنی در جهت توسعه فرهنگ قرآن و گسترش پژوهش‌های قرآنی عبارت است از: برگزاری کلاس‌های آموزشی قرائت قرآن، صوت و لحن و آشنایی با اصول و روش‌های حفظ قرآن کریم و تجوید، برگزاری مسابقات قرآن کریم، اذان و ترجمه و مفاهیم. برگزاری مسابقات حدیث، برگزاری محفل انس با قرآن کریم با حضور قاریان برجسته، ارائه

منابع و کتب و تفاسیر مختلف قرآن کریم جهت انجام تحقیقات قرآن پژوهی. (تربیت معلم شهید بهشتی معین مراکز استان خراسان رضوی در یک نگاه، ۱۳۸۸: ۳۱)

از عملکرد دیگر این مجموعه موفقیت در آزمون تحصیلات تکمیلی بوده است سال‌ها فارغ التحصیلان کارشناسی ناپیوسته مراکز تربیت معلم برای ورود به تحصیلات تکمیلی مشکل داشتند و پذیرش مدرک آنها از سوی وزارت علوم و تحقیقات فن آوری با موانعی همراه بود که با هماهنگی‌ها صورت گرفته و تغییراتی که انجام شد فارغ التحصیلان این مرکز هم موفقیت خوبی در بخش تحصیلات تکمیلی داشتند در گزارش عملکرد پردیس شهید بهشتی معین مراکز خراسان رضوی آمده است:

«از سال ۱۳۸۵ که مجدداً مراکز تربیت معلم از طریق سازمان سنجش و آموزش کشور در مقطع کاردانی به کارشناسی مسئولیت تربیت دانشجو معلمان را به عهده گرفتند فعالیت جدی علمی خود را با انرژی مضاعف شروع کرد و نتیجه تلاش اساتید، مسئولان و دانشجویان باعث شد فارغ التحصیلان هر ساله در آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور پذیرفته شوند از اولین گروه فارغ التحصیلان در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ تعداد ۱۶ نفر در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کارشناسی ارشد پذیرفته شدند و برای دومین سال ۳۱ نفر و در سال سوم ۵۴ نفر برای سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ موفق به ورود به دوره تحصیلات تکمیلی شده‌اند. در سال جاری (۹۱-۱۳۹۰) ۱۱۲ نفر از دانشجویان فارغ التحصیل در آزمون کارشناسی ارشد پذیرفته شده‌اند» (ویژنامه سومین جشنواره تجلیل از برگزیدگان مسابقات فرهنگی هنری، علمی ورزشی و مهارت‌های علمی، مدیر مسئول صفدر مختار زاده، آذرماه ۱۳۹۰، ۱۶-۱۵)

پردیس شهید بهشتی طبق گزارش عملکرد سال ۱۳۹۰ دارای یک کتابخانه قفسه بسته با ۳۰۰۰۰ هزار جلد کتاب و دارای یک سالن مطالعه مجهز به چندین دستگاه کامپیوتر مورد استفاده دانشجویان می‌باشد و در چند سال اخیر یک سالن قفسه باز و امکانات برای دانشجویان در ساختمان خورشیدی فراهم شده است.

از عملکرد مسابقات ورزشی در طی سال‌های مختلف گزارش‌های ارائه شده است و در این بخش نیز مراکز استان خراسان رضوی از جمله مرکز شهید بهشتی خوش درخشیده‌اند گزارش عملکرد سال ۱۳۹۰ رتبه‌های برگزیده مسابقات ورزشی کشوری را چنین گزارش کرده است:

«برابر بخشنامه مجتمع آموزش عالی پیامبر اعظم (ص) مسابقات در مرداد ماه ۱۳۹۰ در ارومیه برگزار گردید خراسان رضوی در قسمت تیمی برادران دو مقام اول در کشتی و والیبال و چهار

مقام دوم را در رشته‌های فوتسال، دو میدانی، تکواندو و شنا و یک مقام انفرادی اول در رشته شطرنج را از آن خود کرد و در مجموع با کسب ۱۴۴ امتیاز مقام اول مسابقات ورزشی را حائز شدند. همچنین دانشجویان خواهر در رشته‌های والیبال و شنا مقام دوم در رشته تنیس روی میز مقام سوم را کسب کردند.» که بیشتر امتیاز آورندگان پسران از تربیت معلم شهید بهشتی بوده اند ، (ویژنامه سومین جشنواره تجلیل از برگزیدگان مسابقات فرهنگی هنری، علمی ورزشی و مهارت‌های علمی، مدیر مسئول صفدر مختار زاده، آذرماه ۱۳۹۰، ص ۱۷) پردیس شهید بهشتی بر اساس گزارش عملکرد در سال ۱۳۹۶ دارای ۱۲۶۹ نفر دانشجو، که از این تعداد ۱۲۵۱ نفر در مقطع کارشناسی و ۱۸ نفر در مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته مشغول به تحصیل بوده اند این پردیس در سال ۱۳۹۶ دارای ۱۰۸ کارمند رسمی ۶۰ نفر پرسنل قرارداد کار معین بوده است در پردیس بهشتی در همین سال ۵۱ یک مدرس موظف که یک نفر لیسانس ۴۱ نفر فوق لیسانس و ۹ نفر دارای مدرک دکتری و ۱۴۸ نفر به صورت غیر موظف که شامل ۱۵ نفر لیسانس ، ۱۱۶ نفر فوق لیسانس و ۱۷ نفر با مدرک دکتری مشغول تدریس بوده اند. (جلوه‌های تلاش و افتخار در دولت تدبیر و امید، ۱۳۹۶ : ۴۰)

۳-۶- عملکرد تربیت معلم شهید هاشمی نژاد

تربیت معلم هاشمی نژاد قبل از انقلاب مرکز آموزش خدمات اجتماعی زنان یا همان سپاهی دانش بوده است که از مهرماه ۱۳۶۰ به مرکز تربیت معلم دختران اختصاص می‌یابد در این مرکز به روایت مدیران گذشته و حال حاضر فعالیت‌های مختلفی انجام شده است برگزاری کلاس‌های گوناگون پیرامون مسائل دینی و مذهبی، برنامه ریزی و فعالیت در انجمن‌های مختلف، برگزاری اردوهای مختلف برون استانی و به گفته خانم نیکبخت از مدیران اسبق هنوز موضوعی به عنوان کاروان‌های راهیان نور در کشور مطرح نبود که مرکز هاشمی نژاد با تدارک برنامه در این خصوص، دانشجویان را با هماهنگی‌های لازم جهت بازدید به مناطق جنگی اعزام کرد. (نیکبخت ، مصاحبه، ۹۷/۱۲/۲۰)

با وجود اینکه مرکز هاشمی نژاد فضای وسیعی در اختیار ندارد و همیشه با کمبود فضا روبرو است اما مدیران و کارکنان این مجموعه در همین فضا کوشیده اند تا عملکرد قابل قبولی داشته باشند. یکی از کمبودهای مهم در این مرکز فضای ورزشی بود به خصوص که دانشجویان برای گذراندن اوقات فراغت و یا ساعت ورزش با مشکل جدی روبرو بودند به همین منظور برنامه ریزی برای ساخت یک سالن ورزشی انجام شد و با پیگیری‌های که در استان و وزارتخانه انجام

شد این فضا ساخته و امروز با عنوان سالن ورزشی امام رضا در اختیار دانشجویان است (نیکبخت، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۲/۲۰) این مکان ورزشی دارای یک سالن اصلی به طول ۳۵/۵۰ و به عرض ۲۱/۴۰ برای برگزاری رشته‌های ورزشی بسکتبال، والیبال، هندبال، و همچنین سالن جانبی برای برگزاری رشته‌های مانند تنیس است. با شرایط موجود و کمبودهای که از نظر فضا و امکانات این مرکز دارد، دانشجویان این مرکز موفق به رتبه‌های برتر علمی و ورزشی شده‌اند.

سایر امکانات با توجه به نیازهای این مرکز هم بازسازی و یا توسعه پیدا کرده است از جمله می‌توان به توسعه نمازخانه این مرکز و سالن مخصوص کنفرانس و سالن اجتماعات امام علی اشاره کرد. با وجود تجهیز و توسعه بخشی‌های مختلف این مجموعه آموزشی، مشکل اصلی این مرکز کمبود فضای آموزشی و خوابگاه است و امکان ظرفیت پذیرش دانشجوی بیشتری را ندارد.

از عملکردهای دیگر این مرکز توجه به موضوع مشاوره بوده است. به گفته خانم نیکبخت دانشجویان همیشه مشکلاتی داشته و دارند و گاه مسائل شخصی و خانوادگی که ممکن است در فضای آموزشی و کلاسی مشکلاتی برای دانشجویان ایجاد شود، سعی شده با برنامه ریزی مشاوره‌ای در طول هفته و به خصوص در ایام فراغت از این جهت به دانشجویان کمک شود (نیکبخت، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۲/۲۰) به تدریج مدیران پردیس شهید هاشمی نژاد مکانی برای کلینیک مشاوره در نظر گرفتند که این کلینیک با ساختمانی مجزا دارای اتاق‌های مدیریت، مشاوره فردی و مشاوره گروهی به ارائه خدمت به دانشجویان، استادان و کارکنان پردیس در طول هفته در زمینه‌های مشاوره ازدواج، زناشویی، خانوادگی، تحصیلی، حقوقی ضمن پی گیری مسائل فردی اقدام به برگزاری کارگاه‌های آموزشی نیز می‌کنند. از عملکردهای این مرکز چاپ و توزیع نشریه‌ای به نام «برگ سبز» بوده است که با درج مقالاتی از استادان و دانشجویان، نسحه‌ای از این نشریه به دیگر مناطق استان و مراکز تربیت معلم ارسال می‌شده است.

مدیران و استادان مرکز هاشمی نژاد، ضمن روند روزمره آموزشی خود، به ارتقاء سطح علمی و آموزشی دانشجویان نیز توجه داشته‌اند با برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی و کارگاه‌های آموزشی متعدد استانی و کشوری به دانش افزایی دانشجویان کمک کرده‌اند.

عملکرد دیگر تربیت معلم هاشمی نژاد برنامه ریز - برگزاری و شرکت در مسابقات گوناگون علمی آموزشی - هنری - فرهنگی ورزشی در سطح استان و کشور بوده است، و کسب دهها رتبه استانی و کشوری از نقاط قوت این مرکز است، کسب عنوان برتر پژوهشگر نمونه کشوری

توسط دانشجو مریم طالب ۱۳۹۴، کسب عنوان برتر پژوهشگر نمونه کشوری توسط دانشجو معلم نسرين رنجبر ۱۳۹۵، رتبه دوم کشوری جشنواره نوآوری پویش ۱۳۹۵، رتبه اول و دوم المپیاد علمی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در رشته زبان انگلیسی ۱۳۹۵، کسب رتبه اول و دوم المپیاد علمی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان رشته ادبیات فارسی ۱۳۹۵، کسب مقام اول کشوری در رشته تئاتر و انتخاب بازیگر برتر کشوری، کسب مقام اول کشوری در رشته سرود در شیراز، کسب مقام اول کشوری حفظ ۲۰ جزء قرآن، کسب مقام اول حفظ یک جزء قرآن کریم و کسب مقاوم اول کشوری در رشته نمایشنامه نویسی، کسب مقام دوم کشوری در مسابقات قرائت قرآن رشته ترتیل، کسب مقام سوم کشوری حفظ ۳ جزء قرآن و کسب سوم کشوری در رشته نقاشی در بیست چهارمین دوره مسابقات فرهنگی هنری کشور در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۲ تنها بخشی از عملکرد و موفقیت‌های این مرکز می‌باشد.

۳-۷- عملکرد اداره تربیت معلم در استان

از زمان تأسیس دانشسرا و تربیت معلم در قبل و بعد از انقلاب اسلامی، نظارت و برنامه ریزی هماهنگ مراکز تربیت معلم بر عهده اداره تربیت معلم و یا کارشناسی تربیت معلم بوده است این کارشناسی به عنوان مرکز ستادی تربیت معلم نیازهای مراکز تربیت معلم را از جهات مختلف تامین و مدیریت کرده است و فعالیت‌های مختلفی در اداره کل آموزش و پرورش خراسان و بخش تربیت معلم انجام گرفته است که از بین مدارک و اسناد برجای مانده می‌توان به بخشی از این عملکردها دسترسی پیدا کرد این فعالیت‌ها از چند جهت قابل توجه بوده است (پرونده استخدامی غلامرضا صدیق غریب رئیس اداره تربیت معلم) قبل از انقلاب افرادی همانند دکتر غلامحسین یوسفی - دکتر عباس سعیدی، جلالی و غلامرضا صدیق غریب - مسئولیت داشته‌اند در بعد از انقلاب اخوان مهدوی - محمداقبال - غلامرضا امامداد - عباسعلی آریانپور - مسعودمرادی - کشوری - مرحوم سیدمهدی حجت - محمدعلی چیت‌ساز - حسین محمودی - و بابایی... مراکز تربیت معلم را نظارت و هدایت کرده‌اند. کارشناسی تربیت معلم برای کمک به رشد علمی و فرهنگی دانشسراها و تربیت معلم به موازات برنامه ریزی عملکردی داشته، چاپ و نشر کتاب‌های کمک درسی، هماهنگی چاپ مقالات استادان در نشریه‌های محلی از جمله نشریه فرهنگ خراسان، تهیه و تدوین گزارش‌های آماری و برگزاری همایش‌ها و دعوت از مدیران استانی و کشوری برای حضور در مراکز تربیت معلم و برآوردنیازهای گوناگون مالی، ساختمانی و تامین کادر مورد نیاز مراکز تربیت معلم و دانشسرا

هادر خراسان بخشی از فعالیت‌ها و عملکرد ستادی اداره کل آموزش و پرورش بوده است. گزارش‌های آماری یکی از فعالیت‌ها و عملکردهای است که در سطح استان و وزارت آموزش و پرورش هر ساله ارائه می‌شده است و در مجموعه‌های مستقلی چاپ شده است و آمارهای مربوط به تربیت معلم و دیگر بخش‌ها روند رشد کمی و کیفی و گاه تغییرات در تربیت معلم را نشانگر است، از این نوع آمارهای ارائه شده می‌توان به تعداد دانش‌آموختگان - کارکنان - وضعیت آموزشی و ساختمانی پی برد و همچنین چگونگی افزایش این مراکز در سطح استان خراسان بزرگ را جستجو کرد، بیشتر این مراکز در شهرهای بزرگ از جمله سبزوار - بیرجند - بجنورد - نیشابور - گناباد - فردوس و به تدریج در شهرهای کوچکتر استان گسترش یافته‌اند.

- از زمان تأسیس مدارس جدید در ایران، دفتر تربیت معلم، هر ساله گزارشی از وضعیت دانشسرا و تربیت معلم را در کشور ارائه می‌کرده است. در استان خراسان هم می‌توان در سالنامه‌های آماری گزارش‌های از وضعیت تربیت معلم به عنوان گزارش عملکرد مشاهده کرد، سالنامه تمدن، سالنامه دانشسرای دختران مشهد ۱۳۴۲، سالنامه دانشسرای کشاورزی مشهد ۱۳۳۹-۱۳۴۰، نشریه «نامه فرهنگ» در طی سال‌های متوالی، و روزنامه‌های محلی از جمله خراسان و آفتاب شرق هرکدام به نحوی گزارش‌های از تربیت معلم خراسان ارائه می‌کردند، اولین آمارها و گزارشات عملکرد از زمان تأسیس دانشسرا در این نشریات مشاهده می‌شود.

براساس گزارش سالنامه‌های آماری در سال ۱۳۵۵-۱۳۵۴ توزیع دانش‌آموز دانشسرای مقدماتی پسران خراسان به شرح ذیل بوده است.

نام دانشسرا	سال اول	سال دوم	جمع
دانشسرای مقدماتی پسران بیرجند	۱۱۸	----	۱۱۸
دانشسرای مقدماتی پسران سبزوار	۱۲۱	۱۱۹	۲۴۰
دانشسرای مقدماتی پسران طبس	۵۹	۲۷	۹۶
دانشسرای مقدماتی پسران کاشمر	۷۶	---	۷۶
دانشسرای مقدماتی پسران قوچان	۱۹۷	۱۶۲	۲۵۹
جمع استان خراسان	۵۷۱	۲۱۸	۸۸۹

توزیع دانش‌آموزان دانشسراهای مقدماتی دختران خراسان
در سال تحصیلی ۱۳۵۵-۱۳۵۴ (۱)

نام دانشسرا	سال اول	سال دوم	جمع
دانشسرای مقدماتی دختران بجنورد	۶۷	۸۱	۱۴۸
دانشسرای مقدماتی دختران بیرجند	۱۱۴	۸۲	۱۹۶
دانشسرای مقدماتی دختران سبزوار	۷۹	۸۱	۱۶۰
دانشسرای مقدماتی دختران طبس	۶۰	---	۶۰
دانشسرای مقدماتی دختران مشهد	۲۳۷	۱۶۱	۳۹۸
دانشسرای مقدماتی دختران فردوس	۷۵	---	۷۵
دانشسرای مقدماتی دختران نیشابور	۸۰	۷۹	۱۵۹
جمع استان خراسان	۷۱۲	۴۸۴	۱۱۹۶

(نشریه و آمار اجمالی دانشسراها و مراکز تربیت معلم در سال تحصیلی ۱۳۵۵-۱۳۵۴ نشریه شماره ۱۳ واحد برنامه ریزی دفتر تربیت معلم)

با گستردگی استان خراسان دانشسراها مقدماتی در دیگر شهرهای استان تأسیس شده است و به نوعی پذیرش دانش آموز بومی در دستور کار قرار گرفته است.

ردیف	نام استان	دانشسرای مقدماتی						دانشسرای کشاورزی			دانشسرای تربیت بدنی			جمع کل		
		پایه اول			پایه دوم			جمع	پایه اول	پایه دوم	جمع	پایه اول	پایه دوم		جمع	
		پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع									
		جمع	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع									
۱	خراسان	۱۱۹	۵۰	۱۶۹	۱۱۴	۳۳	۱۴۷	۲۷	۳۹	۶۶	۱۲	۱۳	۲۵	-	-	۴۰۷

ردیف	نام استان	تعداد دانشسراها										تعداد کلاسها				تعداد کارمندان ثابت			
		مقدماتی			تربیت بدنی			کشاورزی				پایه اول		پایه دوم		از لحاظ سمت		از لحاظ آخرین مدرک تحصیلی	
		جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر
		جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر	جمع	پسر	دختر
۱	خراسان	۱	۳	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

(آمار فرهنگ ایران، اداره آمار وزارت فرهنگ، اردیبهشت ۱۳۴۱ (ستون مربوط به دانشسرای خراسان اسفند ماه ۱۳۳۹: ۶۹)

در گزارش های آماری سالانه اداره کل خراسان نیز به مسائل آموزشی در تربیت معلم از جمله

به چگونگی انجام کارورزی نیز توجه شده است گزارش‌های عملکردی سالیانه اداره کل آموزش و پرورش خراسان، از جمله گزارش سال ۱۳۴۲ در مورد عملکرد استانی چنین آمده است: «چون استان خراسان هر سال لاقلاً به ۷۰۰ نفر آموزگار جدید برای مدارس و کلاس‌های جدید احتیاج دارد از دو سال قبل دانشسراها و مراکز تربیت معلم دختران و پسران این استان را مجهز نمود که لاقلاً احتیاجات این استان از حیث آموزگار تأمین شود و به همین دلیل سال گذشته مرکز تربیت معلم این استان متجاوز از ۷۰۰ نفر دیپلمه دانشسرا و تربیت معلم برای دبستان‌ها تربیت نموده که از وجود آن‌ها برای دبستان‌های جدید سال گذشته استفاده گردید در سال تحصیلی ۱۳۴۲ - ۱۳۴۱ به علت تشکیل سپاه دانش بعضی از کلاس‌های تربیت معلم حذف گردید و با تشکیل سپاهی دانش از سال ۱۳۴۲ بخشی از کادر مورد نیاز آموزش و پرورش تأمین می‌شده است. در عین حال قریب ۳۵۰ نفر دختر و پسر برای معلمی فارغ التحصیل شدند که در اول مهرماه به خدمت مشغول شدند، به علاوه برای تکمیل دبیر دبیرستان‌ها به تعداد کافی از تهران دبیر لیسانسیه معرفی شده‌اند ضمناً چون دانشسراها و تربیت معلم در بدو استخدام باید در دهات مشغول خدمت شوند و طرز اداره این قبیل مدارس به خصوص مدرسی که یک اطاق دارد با شهر تفاوت دارد به این جهت ۲۰ باب از دبستان‌های حومه مشهد برای تمرین آموزگاری محصلین دانشسراها انتخاب شد و برای اینکه مدیران و معلمان این مدارس منظور اداره فرهنگ را به خوبی بدانند قبلاً برای آنها کلاس‌های کارآموزی تشکیل گردید در پایان این گزارش وضعیت آموزشی استان خراسان آمار دانش‌آموزی ارائه گردیده است، که آمار دانشسرا و تربیت معلم سه باب با ۴۲۹ نفر شاگرد گزارش شده است. (مهرگان، از انتشارات بازرسی فرهنگ خراسان، ۱۳۴۲، ص ۱۱ - ۱۰)

و همچنین در گزارش آماری امتحانات نیز وضعیت و نتایج امتحانات تربیت معلم هم دیده می‌شود.

نشریه فرهنگ خراسان		۴۸	
اداره امتحانات فرهنگ خراسان			
نمودار و نتیجه امتحانات خرداد و شهریور فرهنگ خراسان			
سال تحصیلی ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹			
عده کل		عده قبولی	
مرد	زن	مرد	زن
۵۴۷۵	۲۰۴۹	۷۵۲۴	۴۸۰۹
ششم ابتدایی دبستانها	۱۲۵	۳۲	۱۱۴
« ادبی دبیرستانها	۴۸۹	۳۱۲	۳۱۲
« ریاضی	۴۹۶	۱۶۶	۱۲۲
« طبیعی	-	-	-
« خانه‌داری	-	-	-
« زراعت مرکز کشاورزی ۱۶	۵۸	۵۷	۴۷
دانشسرای مقدماتی	۲۵	۲۵	۲۵
« کشاورزی	۱۹	۱۹	۱۹
هنرستان صنعتی	۱۲	۱۲	۱۲
دانشسرای تربیت بدنی	-	-	-
داوطلبان متفرقه در خرداد و شهریور			
۱۷۸۰	۲۲۲	۲۰۰۲	۱۱۸۱
ششم ابتدایی متفرقه	۵۳۵	۶۵۹	۳۵۲
کلاس اول متوسطه	۳۱۶	۲۹۱	۲۷۹
« دوم	۲۷۱	۳۴۳	۱۴۹
« سوم	۴۱	۴۳	۲
« چهارم ادبی	۴۱	۴۴	۲
« پنجم ادبی	۶۸	۷۰	۱
« چهارم ریاضی	۴۷	۴۷	-
« پنجم ریاضی	۷۵	۹۷	۱۱
« چهارم طبیعی	۶۹	۹۱	۱۷
« پنجم طبیعی	۱۴۸	۱۵۹	۸
« ششم ادبی	۵۵	۵۵	-
« ششم ریاضی	۱۳۹	۱۶۰	۶
« ششم طبیعی	۲۰	۳۲	۱۷
دانشسرای مقدماتی	-	-	-
و تربیت بدنی	-	-	-

گزارش آمار دانش آموزی و قبولی و تجدیدی در خراسان از جمله دانشسرای مقدماتی - کشاورزی - تربیت بدنی در سال ۱۳۳۹-۱۳۳۸.

از دیگر فعالیت‌های اداره تربیت معلم برگزاری دوره برای ارتقاء سطح تحصیلی آموزگاران مدارس بوده است به خصوص برای کسانی که با مدرک ششم ابتدایی استخدام شده و یا می‌شدند به همین منظور از سال ۱۳۳۸ اداره تربیت معلم اقدام به برگزاری کلاس‌های تابستانی برای ارتقاء مدرک معلمان نمود و گزارش این نوع کلاس‌ها در روزنامه‌های محلی از جمله،

روزنامه آفتاب شرق گزارش شده است: «کلاس تابستانی برای آن دسته از معلمان استان نهم که دارای تحصیلات سیکل اول هستند می‌باشند از تاریخ ۱۵ تیرماه جاری افتتاح خواهد شد به معلمان در ظرف سه سال مواد دانشسرا تدریس می‌شود و به شرط موفقیت در امتحان گواهینامه دانشسرا به آنها اعطا خواهد شد» (روزنامه آفتاب شرق، ۱۳۳۸/۴/۱، ص ۶)

این کلاس‌ها در تابستان ۱۳۳۸ با ۱۸۰ نفر از آموزگاران سطح استان آغاز به کار کرده به چهار گروه ۴۵ نفره تقسیم شدند، سه گروه معلمان مرد و یک گروه را معلمان زن تشکیل می‌دادند، دبیران برای تدریس در دوره همان مدرسان دانشسرا بوده و دوره در تابستان به مدت ده هفته برگزار می‌شده است (همان، دوم مردادماه ۱۳۳۸) این دوره تابستانی در تعطیلات زمستانی هم برگزار می‌شده و نظارت این کلاس‌ها برعهده عباس سعیدی رئیس اداره تربیت معلم خراسان بوده است (همان، سوم دیماه ۱۳۳۸) به طور معمول اداره کل آموزش و پرورش برای پایان این دوره‌ها مراسم اختتامیه یا جشن پایانی با حضور مدیران و روسای ادارات سطح استان برگزار می‌کرده است. خبرنگار روزنامه آفتاب شرق در ۱۲ شهریور ماه سال ۱۳۳۹ گزارش می‌کند:

«جشن پایان کلاس‌های تبدیل سمت و دومین دوره دانشسرا: که از تاریخ ۱۲ خردادماه در محل دبیرستان نصرت الملک ملکی شروع به کار نموده بود، در محل دانشسرای پسران با حضور آقای حبیبی مدیرکل فرهنگ خراسان و روسای ادارات فرهنگ و مدیران جراید و با شرکت قریب ۷۰۰ نفر معلمان کلاس برگزار و آقای سعیدی رئیس اداره تربیت معلم سخنرانی کرد و سپس آقای حبیبی مدیرکل گواهینامه کارآموزان تبدیل سمت دانشسرا را توزیع کردند... چند روز قبل که از کلاس‌های دانشسرا و تبدیل سمت بازدید می‌کردم واقعاً حالتی دست داد که حاکی از احساسات پاک و بی‌شائبه ولی به جنبه‌های خوب و تحسین آمیز این مؤسسه که خود را شبانه روز وقف تربیت فرزندان این آب و خاک نموده است کمتر توجه می‌شود اجتماع عظیم شما فرهنگیان در این شب افتخار آمیز گواه صادقی براین مدعا است...» این دوره‌ها در سال‌های بعد هم ادامه پیدا کرده است.

خبرهای هم از عملکرد بهبود و توسعه و تجهیز تربیت معلم در روزنامه‌ها محلی گزارش می‌شده است از جمله گزارش مدیرکل آموزش و پرورش در ۲۰ مهرماه ۱۳۳۹ که به مناسبت جشن مهرگان برگزار شده است حبیبی مدیرکل خراسان چنین گزارش می‌کند: «توسعه دانشسرای پسران تربیت معلم:

۱. به بهبود وضع دانشسراهای مقدماتی پسران و دختران توجه شده خاص شده است و به منظور بالا بردن سطح معلومات دانش آموزان و آماده ساختن آنها برای اینکه بتوانند به

خوبی از عهده اداره کردن مدارس در دهات برآیند تعلیمات مفیدی به آنان داده می‌شود دانشسرای مقدماتی مشهد در سال گذشته شبانه روزی شده - و دانشسرای دخترانه به یک باب ساختمان مجهز منتقل گردیده و در سال جاری به طور شبانه روزی اداره خواهد شد - تعداد دانش آموزان دانشسراهای استان با دانشسرای کشاورزی در حال حاضر ۴۰۶ نفر است.

۲. برای بالا بردن سطح اطلاعات معلمان شاغل دانشسراهای زمستانی و تابستانی تشکیل شده و آموزگاران در مدت سه سال تحصیل در کلاس‌های مزبور به اخذ گواهینامه دانشسرای مقدماتی نائل می‌شوند به طور کلی ۵۷۰ نفر آموزگاران در این کلاس‌ها شرکت نموده اند (روزنامه خراسان، ۲۰/۷/۱۳۳۹، ص ۲)

علاوه بر این فعالیت‌ها توسعه و تجهیز مراکز تربیت معلم و دانشسراها نیز از سوی اداره تربیت معلم و اداره کل آموزش و پرورش همیشه مورد توجه بوده است از جمله در مورد تجهیز دانشسرای مقدماتی کاشمر که از سوی اداره به مناقصه گذاشته شده (شهریور ۱۳۵۵) حکایت از عملکرد اداره تربیت معلم در استان دارد.

تربیت معلم در خراسان قبل از انقلاب مورد توجه بوده است و به اذعان مدیران این مجموعه در سال‌های بعد خراسان کانون توجه بوده و به عنوان یکی از مراکز فعال تربیت معلم در کشور شناخته می‌شده است سوابق مدیرانی نظیر شیخ الاسلامی در حدود بیست سال در دانشسرای مقدماتی پسران، مدیریت محمود ثقفی خادم و خانم پوران‌دخت شکوه صارمی در دانشسرای دختران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۶ و سوابق موجود در پرونده استخدامی این افراد به خوبی اهمیت و توجه به تربیت معلم در خراسان دیده می‌شود. روزنامه شهرآرا پنجشنبه ۵ بهمن ماه ۱۳۹۷ بخشی از مصاحبه با غلامرضا صدیق غریب عملکرد دوران مدیریت او بر اداره تربیت معلم استان را چنین نقل می‌کند:

« وقتی این پست را گرفتم، یک دانشسرای دختران در مشهد و دیگری در بیرجند با تعداد کمی دانش آموز وجود داشت. همسرم را که سابقه کار در تربیت معلم هم داشت، معاون خودم گذاشتم که امور دانشسراهای دختران و مراجعان زن را به عهده بگیرد. با تلاش توانستم سالیانه اعتبار خوبی برای تأسیس دانشسراها و مراکز تربیت معلم جدید شهرستان‌های تابعه استان بگیرم که به تدریج بیشتر شهرستان‌های استان دارای دانشسرای دختران و پسران شدند. همچنین ۲ مرکز دانشسرای راهنمایی در مشهد و نیشابور و ۲ مرکز تربیت مربی کودک در مشهد و یک مرکز روستا معلم در سرخس احداث شد. آنقدر درخشید که هرگاه هیئتی از کشورهای خارجی

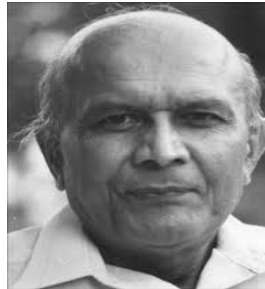
برای بازدید از مؤسسات آموزشی ایران می‌آمد، به عنوان نمونه برای بازدید به مراکز تربیت معلم مشهد می‌آوردند. با همین اقدامات، چندسال هم به عنوان تربیت معلم نمونه کشور شناخته شدیم. اوج شکوفایی امر تربیت معلمان هم در فاصله سال‌های ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۸ بود.»

گسترش تربیت معلم پس از انقلاب از دیگر عملکردهای استانی است، از سال ۱۳۶۰ روند جذب نیرو در مراکز تربیت معلم شکل دیگری به خود گرفت و یکی از مراکز و سازمان‌های که در سال‌های اولیه انقلاب نیروی زیادی به استخدام در آورد آموزش و پرورش بود و به تدریج مراکز تربیت معلم گسترش پیدا کرد و همچنین دانشسرای تربیت معلم روستایی چهار ساله و دو ساله روندی رو به گسترش داشتند در خراسان بزرگ تا سال ۱۳۷۵ تعداد این مراکز به حدود هفتاد مرکز افزایش یافت و مدیران استانی از جمله سیدمحمد گلاب‌گیر نیک معاون وقت اداره کل این روند را یکی از افتخارات و عملکرد خوب استان می‌داند. (گلاب‌گیر نیک، مصاحبه، ۹۷/۱۱/۱۱).

اداره تربیت معلم علاوه بر نظارت بر کار دانشسراهای استان، فعالیت‌های فرهنگی دیگری از جمله چاپ کتاب‌های برای آموزش و راهنمایی بیشتر دانش‌آموزان دانشسرا و معلمان سطح استان نیز در کارنامه خود ثبت کرده است. که یکی دو اثر در زمان ریاست عباس سعیدی با عنوان «آموزش و پرورش در ده» و تالیف مشترک حسنی رخ، زمانی، مهاجری، محمد مهدی خدیوی زند همچنین کتاب «تمرین آموزگاری» توسط محمد مهدی خدیوی زند از مدرسان دانشسرا را به چاپ رسانده است. و همچنین چاپ و درج مقالات تربیتی و آموزشی در طی سال‌ها فعالیت اداره تربیت معلم یکی دیگر از فعالیت‌ها و عملکرد این بخش بوده است بخصوص کسانی که مسئولیت اداره تربیت معلم را داشته‌اند خود صاحب نظر در علوم تربیتی و اهل قلم و تالیف کتاب در این زمینه بوده‌اند دکتر عباس سعیدی و غلامرضا صدیق‌غریب و محمد اقبال از جمله روسای اداره تربیت معلم محمد شهرستانی و احمد احمدی بیرجند روسای دانشسرای خراسان بوده‌اند که در این خصوص صاحب آثار و تالیفات هستند.

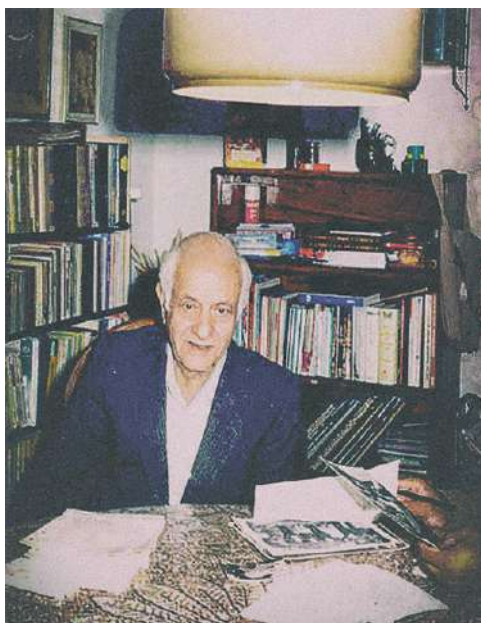
۸-۳- مفاخر اداره تربیت معلم

دکتر غلامحسین یوسفی

رئیس اداره تربیت معلم خراسان (متولد ۱۳۰۶ خ مشهد) از سال ۱۳۲۵ برای تحصیل زبان و ادبیات فارسی به تهران رفت. در سال ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۰ در دوره دکتری در دانشگاه تهران به تحصیل ادامه داد و از سال ۱۳۲۹ مشغول تدریس در دبیرستان‌های مشهد شد و همزمان دوره لیسانس حقوق قضایی و سیاسی دانشکده حقوق دانشگاه تهران را هم گذراند. با تأسیس دانشکده ادبیات در دانشگاه مشهد از سال ۱۳۳۴ تدریس دروس تاریخ ادبیات را در این دانشکده آغاز کرد و با تأسیس اداره تربیت معلم در سال ۱۳۳۶ در زمان ریاست فرهنگ علی اکبر کوثری مدتی ریاست تربیت معلم خراسان را بر عهده داشت و مدتی نیز سرپرستی نشریه « نامه فرهنگ » که توسط اداره کل فرهنگ خراسان به چاپ می‌رسید بر عهده داشت و از نویسندگان مقالات علمی این نشریه بود.

غلامرضا صدیق غریب

غلامرضا صدیق شاعر، نویسنده و عضو انجمن ادبی خراسان، حدود ده سال مسولیت اداره تربیت معلم خراسان را داشته است، لیسانس حقوق از دانشگاه تهران و فوق لیسانس علوم تربیتی از دانشگاه آمریکایی بیروت و از سال ۱۳۴۰ تا سال‌های ۱۳۷۷ در دانشکده ادبیات و به پیشنهاد دکتر سامی‌راد عضو هیئت موسس دانشکده معقول و منقول، و از سال ۱۳۴۲ تا سال ۱۳۷۷ تدریس زبان انگلیسی در دانشکده ادبیات و تدریس عرفان به زبان انگلیسی در دانشکده الهیات و تدریس متون حقوق در دانشکده حقوق دانشگاه آزاد را بر عهده داشته است در واقع مدیران اداره تربیت معلم خراسان، افراد شاخص و شناخته شده‌ای هم از نظر علمی و هم از نظر اجتماعی بوده‌اند.

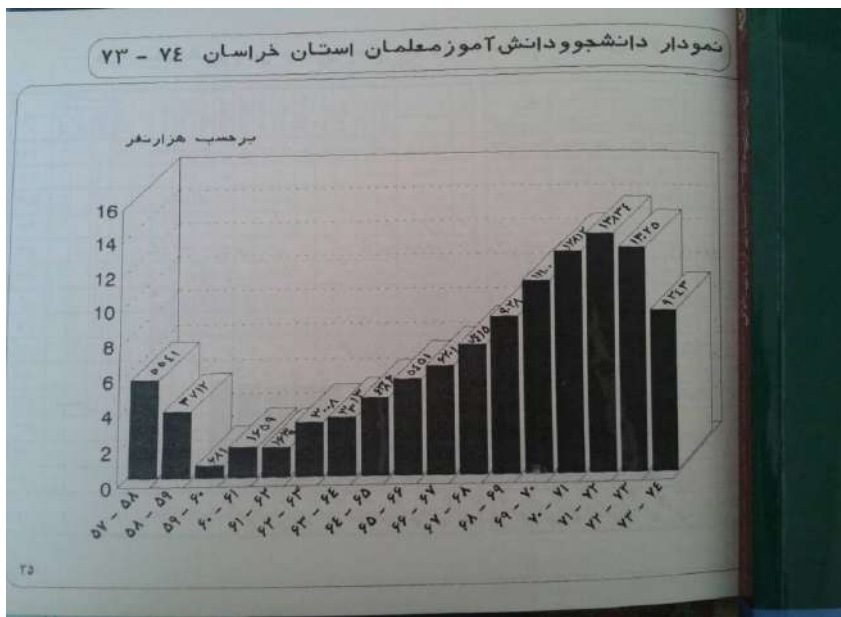
نمونه يك برنامه هجوری كه با طرح برنامه (جدول صفحه ۲۷) و صورت مواد

درسی كلاسهای اول تا ششم

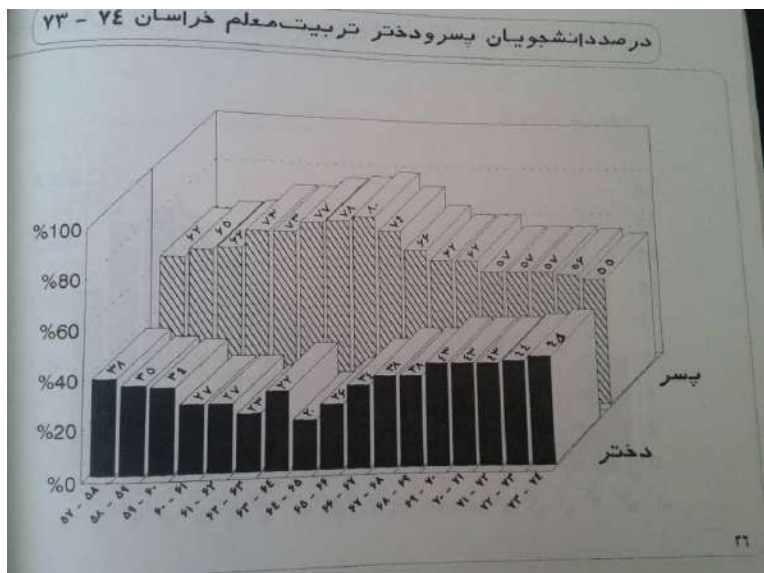
(موضوع جدول صفحه ۲۶) كاملا منطبق است

ایام هفته	ساعت اول		ساعت دوم		ساعت سوم		ساعت چهارم		ساعت پنجم	
پنجشنبه	۱	حساب	۱	رو نویسی	۱	قرآن	۱	خواندن	۱	خواندن
	۲	تاریخ	۲	حساب	۲	رو نویسی	۲	جغرافی	۲	حساب
	۳	تعلیمات دینی	۳	خواندن	۳	انشاء	۳	خط	۳	رو نویسی
یکشنبه	۱	خواندن	۱	ورزش	۱	تعلیمات دینی	۱	تعلیمات دینی	۱	رو نویس
	۲	حساب	۲	رو نویسی	۲	خواندن	۲	خواندن	۲	تعلیمات دینی
	۳	حساب	۳	خواندن	۳	تاریخ	۳	تفاسی	۳	ورزش
دوشنبه	۱	سرود	۱	حساب	۱	تعلیمات مدنی	۱	خواندن	۱	کار دستی
	۲	ورزش	۲	رو نویسی	۲	حساب	۲	تعلیمات دینی	۲	ورزش
	۳	جغرافی	۳	خواندن	۳	قرآن	۳	املاء	۳	هندسه
سه شنبه	۱	خواندن	۱	تعلیمات دینی	۱	قرآن	۱	رو نویسی	۱	رو نویسی
	۲	تعلیمات دینی	۲	رو نویسی	۲	ورزش	۲	خواندن	۲	خواندن
	۳	حساب	۳	تاریخ	۳	هندسه	۳	کار دستی	۳	ورزش
چهارشنبه	۱	کار دستی	۱	خواندن	۱	ورزش	۱	ورزش	۱	حساب
	۲	ورزش	۲	خواندن	۲	خواندن	۲	سرود	۲	کار دستی
	۳	املاء	۳	خواندن	۳	انشاء	۳	خواندن	۳	قرآن
پنجشنبه	۱	حساب	۱	تعلیمات دینی	۱	املاء	۱	هندسه	تعطیل	
	۲	ورزش	۲	خواندن	۲	انشاء	۲	جغرافی		
	۳	املاء	۳	خواندن	۳	حساب	۳	حساب		

ماخذ: آموزش و پرورش درده، از انتشارات اداره تربیت معلم خراسان صص ۲۹-۲۶

نمودار پذیرش دانشجو دانش آموز در تربیت معلم و دانشسرا در خراسان از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۳ (آموزش و پرورش استان خراسان در آئینه آمار، ص ۳۷)

نمودار درصد پذیرش دانشجویان پسر و دختر در تربیت معلم و دانشسرای در خراسان از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۳ (آموزش و پرورش استان خراسان در آئینه آمار، ص ۳۶)

فصل چهارم

وضعیت کنونی دانشگاه فرهنگیان در استان

۴- ۱- دانشگاه فرهنگیان

سال‌های متوالی پس از انقلاب دست اندرکاران تربیت معلم برای ارتقا جایگاه خود در تلاش بودند تا شاید بتوانند مراکز تربیت معلم از نظر پذیرش دانشجو، جذب استاد، کادر اداری و آموزشی را به مانند یک دانشگاه با امکانات و مزایای خاص ارتقاء دهند، اما تلاش سال‌های پس از انقلاب نتیجه‌ای در این زمینه به همراه نداشت، پس از پیروزی انقلاب تمامی دانشسراها و مراکز تربیت معلم و دانشسراهای راهنمایی تحصیلی در هم ادغام و تحت عنوان تربیت معلم با اساسنامه جدید و مطابق با اهداف انقلاب اسلامی از سال ۱۳۶۰ شروع به کار نمودند با توجه به تغییر و تحولات پس از انقلاب و تصفیه و اخراج و بازنشسته شدن تعدادی از معلمان و کارکنان و افزایش روزافزون جمعیت، نیاز مبرمی به تربیت معلم و استخدام معلم در شرایط انقلابی احساس می‌شد و لذا ظرفیت پذیرش معلم و گسترش تعداد مراکز تربیت معلم در کشور از جمله اقدامات مدیران وزارت آموزش و پرورش پس از انقلاب بود.

آموزش پرورش یکی از مراکز مهم و تاثیرگذار در مسائل پس از انقلاب دیده شد و سعی شد تا افراد متدین و متعهد گزینش و جذب این مراکز شوند. برای این مهم بسیاری از قوانین و مقررات تغییر کرد، درس‌ها و واحدهای درسی جدید با شرایط عصر انقلاب اسلامی تدوین و تعریف شد. این روند باعث شد که افراد زیادی وارد فضای آموزشی کشور شوند از سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۵ نیروهای زیادی با گذراندن دوره دوساله تربیت معلم و دوره چهارساله و دو ساله دانشسرای مقدماتی در آموزش و پرورش استخدام می‌شدند.

پس از این که شهید رجایی به وزارت آموزش و پرورش برگزیده شد، اقدامات متعددی در این وزارتخانه انجام شد. شرایط حساس سال‌های اول انقلاب اسلامی و ضرورت مقابله با طیف

ضدانقلاب در محیط آموزش و پرورش، مدیران انقلابی وزارتخانه نظیر شهید رجایی و شهید باهنر و وزیران بعد از آن داشت، تا با ایجاد تغییرات اساسی در آموزش و پرورش، بتوانند فعالیت‌های ضد انقلاب را در عرصه تعلیم و تربیت خنثی کنند. به همین منظور دانشسراهای راهنمایی تحصیلی را که مأموریت تربیت دبیر را در دوره راهنمایی برعهده داشتند منحل و به مراکز تربیت معلم دو ساله تغییر نام دادند و اولین دوره پذیرش دانشجوی تربیت معلم، در مهرماه سال ۱۳۵۸ با حدود ۷۰۰۰ نفر دانشجو معلم در ده رشته، در سراسر کشور فعالیت خود را آغاز کردند.

از سال ۱۳۶۰ نگاهی ویژه به مراکز تربیت معلم شد، گزینش‌ها سخت‌تر شد و سعی شد که نیروهای مؤمن و معتقد به نظام جمهوری اسلامی جذب تربیت معلم بشود، «مطابق اساسنامه مراکز تربیت معلم مصوب جلسه شماره ۳۱۱ مورخ ۱۳۶۱/۶/۲ شورای عالی آموزش و پرورش، مراکز مزبور با هدف تربیت معلمانی صالح و معتقد به ولایت فقیه جهت تأمین نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش تأسیس شد» (گرمارودی، شریف زاده . ۱۳۹۲: ۴۱). با این شرایط تعداد مراکز افزایش یافت نیروهای زیادی از این طریق جذب آموزش و پرورش شدند که خود دوره‌ای ویژه در تاریخچه تربیت معلم کشور است. این روند تا سال ۱۳۶۹ ادامه داشت و پس از این سال با تصویب قانونی در مجلس نسبت به چگونگی جذب معلم از طریق فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها، باعث شد که پذیرش نیروی متعهد خدمت در تربیت معلم کاهش یابد و در بعضی مناطق به صفر رسید.

به تدریج و با تغییر نگاه‌های جدید دست اندرکاران آموزش و پرورش و کاهش جمعیت دانش‌آموزی، پذیرش نیروی متعهد به خدمت در مراکز تربیت با کاهش روبرو شد، به طور مثال تربیت معلم بهشتی در مشهد که سال‌های اولیه انقلاب که با جمعیت دانشجویی بیش از هزار نفر فعالیت داشت، به تدریج با روند کاهش روبرو شد و در سال‌های هم‌پذیرش دانشجو معلم نداشت، از سال ۱۳۷۰ بیشتر مراکز تربیت معلم رو به آموزش معلمان شاغل آورده و با پذیرش دانشجوی کارشناسی ناپیوسته به فعالیت آموزشی خود ادامه دادند، معلمان دیپلم و فوق دیپلم از دو مقطع ابتدایی و راهنمایی به عنوان دانشجو معلم جذب مراکز تربیت معلم شدند و حتی در دوره‌ای با گرفتن شهریه افرادی با مدرک آزاد نیز وارد این دوره‌ها شدند و این خود بدعتی بود در تاریخ تربیت معلم، زیرا مراکز تربیت معلم در تاریخ خود همواره پذیرای دانشجو معلمان متعهد به خدمت بوده‌اند و با این عمل تربیت معلم از تعاریف اولیه خود فاصله زیادی گرفته بود، دانشجو معلمان فارغ التحصیل مراکز تربیت معلم از نظر آموزش عالی تا مدت‌ها

نمی‌توانستند برای کارشناسی ارشد امتحان بدهند، آموزش عالی مدرک دوره تربیت معلم را برای ادامه تحصیل به رسمیت نمی‌شناخت. و سرانجام با پیگیری‌های فراوان این مشکل حل شد به خصوص معلمانی که مدرک معادل داشتند و موضوع ادامه تحصیل معلمان دارای مدرک معادل در مقاطع بالاتر در تاریخ ۲۳ / ۱ / ۱۳۹۰ مورد پذیرش آموزش عالی واقع شد. (گرمارودی، سید علی شریف زاده. ۱۳۹۲: ۴۶-۴۴)

از اوایل دهه ۱۳۷۰ نوع نگاه به تربیت معلم عوض شده بود، گفته می‌شد که این همه فارغ‌التحصیل دانشگاهی اعم از آزاد و دولتی داریم باید این‌ها را جذب و استخدام کرد و این نگرش باعث شد که به هزاران فارغ‌التحصیل تربیت معلم در سال ۱۳۷۲ ردیف استخدامی داده نشود و مسائل و مشکلات زیادی ایجاد کرد، میرزایی کارشناس تربیت معلم در مصاحبه‌ای بیان کرد در اداره کل شاهد این مشکلات بودیم که افراد با خانواده خود مراجعه می‌کردند و حتی عده‌ای می‌گفتند که جذب و تحصیل در تربیت معلم باعث شد که تعدادی ازدواج کنند و حال با این وضعیت در شرف طلاق هستند، استخدام نشدن فارغ‌التحصیلان دانشسراها و تربیت معلم وضعیت را به گونه‌ای مشکل کرده بود، که آقای گلاب گیر معاون وقت اداره کل آموزش و پرورش خراسان در اعتراض به این موضوع استعفا کرد. خوشبختانه این موضوع با حمایت مجلس به تدریج در طی سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ حل شد و همه این فارغ‌التحصیلان استخدام شدند. اما پذیرش دانشجو معلم دیگر به روال سابق برنگشت.

در خراسان در سال ۱۳۷۵ تمامی دانشسراهای مقدماتی تعطیل شد، تا این سال در خراسان بزرگ قبل از سه استان شدن، جمعاً ۴۵ دانشسرای مقدماتی دختر و پسر از شمالی‌ترین نقطه جاجرم تا جنوبی‌ترین نقطه در خوسف بیرجند فعال بودند، که در دو دوره دو ساله و چهار ساله از طریق آزمون ورودی دانش‌آموز پذیرش می‌شد، که پس از اخذ دیپلم وارد آموزش و پرورش می‌شدند. پذیرفته شدگان آخرین دوره در سال ۱۳۷۵ در دانشسرای مقدماتی شان‌دیز، بنام میرزا جواد آقای تهرانی تجمیع شدند و دوره خود را در اینجا به پایان رساندند و سرانجام همه دانشسراها منحل شدند. همین اتفاق با تغییراتی در مراکز تربیت معلم که فوق دیپلم تربیت می‌کردند نیز افتاد، تا سال ۱۳۷۵ در خراسان بزرگ ۲۸ مرکز تربیت معلم داشتیم که بیشتر آنها تعطیل شدند، و تنها در مشهد پنج مرکز و مرکزی در قوجان و فردوس و تربت حیدریه و چند شهر بزرگ باقی ماند و بقیه منحل شدند از پنج مرکز مشهد فقط مرکز شهید بهشتی و شهید هاشمی نژاد با سهمیه‌ای محدود دانشجو معلم تربیت می‌کردند، سه مرکز یعنی کامیاب و خورشیدی و ثامن به برگزاری دوره کاردانی و کارشناسی ناپیوسته معلمان اختصاص

یافتند و همین اتفاق در شهرهای نظیر نیشابور و سبزوار هم افتاد و تربیت معلم آنجا هم به مرکز آموزش عالی فرهنگیان تبدیل شد که دوره‌های برای معلمان برگزار می‌کردند. (میرزایی، مصاحبه، ۱۹۷/۱۰/۱۰، ۱۳۹۷/۱۰/۲۰)

یکی دیگر از دلایل جمع شدن دانشسراها و نگاه در وزارتخانه این بود که دیگر معلم با دیپلم و یا دیپلم ناقص پذیرش نشود. پذیرش معلم در مقطع ابتدایی با مدرک کاردانی انجام شود، تا معلمان بتوانند از نظر حقوق و دستمزد با ردیف و گروه استخدامی بهتری وارد آموزش و پرورش بشوند. (مرادی، مصاحبه، ۹۷/۱۱/۲۰)

گلاب گیر نیک معاون وقت اداره کل می‌گوید: از سال ۱۳۶۸ تا زمان انحلال تربیت معلم و دانشسراها در خراسان در سال ۷۲-۷۳ به تناوب حدود ۶۸ مرکز فعالیت داشتند نیروی‌های زیادی در این مراکز تربیت و جذب سیستم آموزش و پرورش شدند. اکثر این مراکز در بهترین نقاط شهرهای استان استقرار داشتند و با کیفیت خوبی تجهیز شدند، اما از سال ۱۳۷۲ به بعد سیاست عوض شده بود، دکتر سپهری معاون نیروی انسانی وقت وزارتخانه به مشهد آمده بود در جلسه‌ای اظهار داشت؛ با این همه نیروی فارغ التحصیل دانشگاهی، چه اصراری هست که به این روش معلم استخدام کنیم، چرا پول بی‌خود خرج کنیم و از خدمت نظام معاف کنیم به آنها حقوق بدهیم این همه هم آموزش و پرورش هزینه کند، تربیت معلم به این روش ضرورتی ندارد، از دانش‌آموختگان دانشگاه نیرو جذب می‌کنیم و دلایل دیگر. (گلاب گیر نیک، مصاحبه، ۱۳۹۷/۱۱/۱۵)

به گفته نعمت‌الله زارعی کارشناس اداره آموزش دانشگاه فرهنگیان، مرکز تربیت معلم بهشتی مشهد تا سال ۱۳۸۶ تعدادی محدود دانشجو معلم پذیرش داشت و از این سال به مانند دیگر مراکز به دوره‌های کاردانی و کارشناسی معلمان اختصاص یافت و اکثریت معلمان آموزش و پرورش در طی این سال‌ها مدرک کاردانی و کارشناسی در این مراکز دریافت کردند، در عین حال؛ در طی این سال‌ها عده‌ای در بدنه آموزش و پرورش به دنبال احیاء تربیت معلم بودند، تا اینکه در سال ۱۳۹۱ با ایجاد دانشگاه فرهنگیان دانشجو کارشناسی پیوسته از طریق آزمون سراسری پذیرفته شد و شکل جدیدی از تربیت معلم در کشور آغاز به کار کرد.

عدم پذیرش دانشجوی متعهد به خدمت در مراکز تربیت معلم همچنان با مشکل روبرو بود.

۱- سید محمود گلاب‌گیر نیک متولد ۱۳۱۹ سوابق مدیریتی گوناگونی در کارنامه خود دارد رئیس چناران - رئیس ناحیه ۲ مشهد - مدیرکل استان سمنان از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۶۸ و از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۵ معاون نیروی انسانی اداره کل خراسان و در همین سال بازنشست شده است. وی اهل قلم و نویسندگی آثار متعددی در زمینه تاریخ - جغرافیا از جمله ۳۲ کتاب در زمینه اوقات شرعی استان‌ها و شهرستان‌ها - کتاب اطلس قبله نما به همراهی مرحوم دکتر عدالتی، راهنمای مشهد و طوس و اطلس گنگ جغرافیایی به همراهی دکتر منعم پایان تنها بخشی از کارنامه و آثار علمی محمود گلاب‌گیر نیک است.

و تلاش می‌شد که تربیت معلم به شکل گذشته احیاء شود، روند جذب دانشجو به خصوص دانشجوی آزاد در مراکز تربیت معلم «زمینه اعتراض ۶۹۰۰ دانشجوی آزاد تحصیل کرده بلا تکلیف را نیز فراهم ساخت، به طوری که در تمام طول مدت مجلس هشتم و دولت دهم به کمتر روزی می‌توان برخورد کرد که دانشجویان مذکور در مجلس جهت تعیین وضعیت خود اجتماع نداشته باشند و عوامل اجرایی وزارت و اعضای کمیسیون آموزش و تحقیقات را به خود مشغول نکرده باشد» (گرمارودی، شریف زاده، ۱۳۹۲: ۱۸)

تلاش‌های در دوره وزارت محمود فرشیدی صورت گرفت تا هم تربیت معلم احیا شود و هم به نوعی از نظر علمی و پذیرش دانشجو تربیت معلم ارتقا یابد. و این اقدامات سرانجام منجر به تأسیس دانشگاهی به نام «مجتمع آموزش عالی پیامبر اعظم» شد. فرشیدی وزیر آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۶ از تجمیع مراکز تربیت معلم و مراکز فنی حرفه‌ای با هدف احیاء مراکز تربیت معلم و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش این مجتمع راه اندازی کرد و در اولین دوره مجتمع پیامبر اعظم ۲۰ هزار دانشجو در رشته‌های مختلف پذیرش شدند، این مجتمع زیر نظر وزیر آموزش و پرورش آغاز به کار نمود و برای اولین بار در تاریخ تربیت معلم این مجموعه از استان‌ها جدا و مستقیم زیر نظر وزیر شروع به کار نمود و تلاش شد با تجمیع مراکز تربیت معلم و مراکز فنی حرفه‌ای در نقش یک دانشگاه عمل کند و با آغاز به کار مجتمع پیامبر اعظم، مراکز تربیت معلم سراسر کشور از طریق ایجاد یک مرکز معین در مرکز استان‌ها با این مجتمع هماهنگ می‌شدند و در استان خراسان رضوی تربیت معلم شهید بهشتی مشهد به عنوان مرکز معین مراکز تربیت معلم استان انتخاب گردید. و سه آموزشکده فنی و حرفه‌ای وابسته به مجتمع پیامبر اعظم در خراسان دانشجو پذیرش می‌کردند، مرکز شهید محمد منتظری و مرکزی هم در هنرستان سیدجمال‌الدین اسدآبادی ناحیه ۲ مشهد، و آموزشکده الزهرا دخترانه که از بین فارغ التحصیلان هنرستان‌ها برای مقطع کاردانی دانشجو پذیرش می‌کردند.

اما پس از یک سال و نیم در سال ۱۳۸۸ علیرضا علی احمدی وزیر آموزش و پرورش وقت، از تأسیس دانشگاهی ویژه فرهنگیان خبر داد. از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ وزارت آموزش و پرورش شاهد دو وزیر بود، محمود فرشیدی و علی احمدی که هر دو پی‌گیر مرکزی به نام دانشگاه فرهنگیان بودند، اما موفق به راه اندازی چنین مرکزی نشدند به نظر می‌رسد دو نگاه در مورد تأسیس دانشگاه فرهنگیان وجود داشته است، تعدادی از اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی با تأسیس دانشگاه فرهنگیان موافق و نمایندگان مجلس و به ویژه کمیسیون آموزش و تحقیقات مخالف راه‌اندازی دانشگاه فرهنگیان بودند،

از طرفی عمر وزارت محمود فرشیدی و علی احمدی کوتاه و درعمل هم نشان دادند که با مشکلات متعددی در آموزش و پرورش روبرو هستند. نوبت به وزارت حاج بابایی رسید در دوره آقای حاجی بابایی یکی از اولین اقدامات او تحول در آموزش و پرورش و دگرگونی در ساختار تربیت معلم بود. نظام آموزشی در مدارس را تغییر داد، نظام ۳-۳-۶ که مقطع ابتدایی در یک دوره شش ساله و دو مقطع سه ساله اول و دوم با عنوان متوسطه دوره اول و متوسطه دوره دوم ایجاد کرد، اما یکی از مهمترین اقدامات حمید رضا حاج بابایی تغییر در ساختار تربیت معلم و به عبارتی همان دانشگاه فرهنگیان بود. دو کار همزمان برای ایجاد دانشگاه انجام شد واگذاری آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای آموزش و پرورش، به آموزش عالی، که در نهایت تحت عنوان دانشگاه فنی حرفه‌ای به وزارت علوم منتقل شدند. در سال ۱۳۸۹ اختلافاتی هم بر سر عدم پذیرش دانشجو بین وزارت آموزش و پرورش و آموزش عالی بروز کرده بود و از طرفی مشکلات گوناگون آموزش و پرورش در زمینه‌های اجرایی و مالی مسئولان را برآن داشت که مراکز فنی و حرفه‌ای به آموزش عالی واگذار کنند. در نهایت اساسنامه دانشگاه فرهنگیان در جلسه شماره ۱۰/۷۰۴۶/۱۳۹۰ در ۲۱ ماده و ۳۲ تبصره به تصویب شورای انقلاب فرهنگی رسید و در تاریخ ۱۳۹۰/۱۲/۱ به شماره ۹۰/۱۴۲۷۲/دش با امضای رئیس جمهور به وزارت آموزش و پرورش ابلاغ شد. این دانشگاه در سال ۱۳۹۰ با تجمیع کلیه مراکز تربیت معلم سراسر ایران و ایجاد حدود ۹۸ واحد دانشگاهی (در قالب ۶۴ پردیس و ۳۴ مرکز وابسته به پردیس) آغاز به کار کرد.

و پس از این ابلاغ مجوز جذب ۲۵۰۰۰ دانشجو متعهد خدمت از طریق کنکور سراسری ۱۳۹۱ نیز گرفته شد و پس از انجام مراحل مصاحبه و گزینش این افراد در ترم دوم سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ وارد پردیس‌های سراسر کشور شدند و برای اولین بار مقدمات پذیرش دانشجوی متعهد به خدمت، در دوره تحصیلی کارشناسی پیوسته و در شانزده رشته فراهم شد و در نتیجه تربیت معلم وارد فاز جدیدی شد و «مجتمع پیامبر اعظم(ص)» در حقیقت به دو دانشگاه تقسیم شد یکی با عنوان «دانشگاه فرهنگیان» و بخشی دیگر که شامل مراکز فنی حرفه‌ای وابسته به آموزش و پرورش بود با عنوان دانشگاه «فنی و حرفه‌ای» به آموزش عالی واگذار شد.

هم اکنون دانشگاه فرهنگیان در سه بخش فعالیت علمی و کار تربیت معلم را بر عهده دارد، یک بخش پذیرش دانشجو از مقطع دیپلم و از طریق کنکور سراسری که هر ساله با توجه به ظرفیت پذیرش اعلام شده، چندین برابر ظرفیت پذیرش برای مصاحبه و گزینش صلاحیت معلمی (

سلامت جسمی - توانایی علمی و گرینش اخلاقی و مذهبی) سه محوری هستند که پس از انجام این امور و اعلام مجدد اسامی به سازمان سنجش، در نهایت با سنجش کارنامه علمی از طریق کنکور سراسری قبولی نهایی اعلام می‌شود.

روش دوم انتخاب معلم از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است، که هر ساله، با تعدادی ردیف استخدامی که دولت به آموزش و پرورش اختصاص می‌دهد پس از فراخوان عمومی، باز هم از طریق سازمان سنجش امتحان برگزار می‌شود. که پس از برگزاری امتحان چند برابر ظرفیت پذیرش (به طور معمول سه برابر) برای مصاحبه دعوت می‌شوند که پس از طی مراحل انجام مصاحبه، پذیرش نهایی اعلام می‌شود و پذیرفته شدگان نهایی به دانشگاه فرهنگیان هر استان جهت دوره یکساله فراگیری روش‌های معلمی معرفی می‌شوند، که از این گروه با نام « مهارت‌آموزان ماده ۲۸ » یاد می‌شود و تاکنون براساس رشته‌های مورد نیاز آموزش و پرورش، چهار دوره برگزار شده است. از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۷ در استان خراسان به ترتیب با پذیرش ۱۹۱ - ۶۵۴ - ۴۳۳ و ۴۷۵ نفر، دوره را طی کرده و یا در حال گذراندن دوره هستند. البته، به دلیل تاخیر در برگزاری امتحان ورودی و اعلام نتایج که همیشه یکی از نابسامانی‌های کشور ما می‌باشد، این افراد که باید از اول مهرماه دوره یکساله خود را شروع کنند، به ناچار دوره یکساله را خیلی فشرده و گاه در تابستان گذرانده‌اند (تابستان ۱۳۹۶). و این دوره از نتایج و پیامدهای سیاسی ۱۳۹۲ به بعد است که آزمون استخدامی سراسری برگزار می‌شود و تعدادی در سراسر کشور در یک رقابت آزمون و مصاحبه به استخدام در می‌آیند و شنیدها حکایت از آن دارد که قرار است در سال ۱۳۹۸ هم دوازده هزار نفر از همین طریق به استخدام آموزش و پرورش در آیند.

گروه سوم معلمان استخدامی هستند که هم اکنون در دانشگاه فرهنگیان به صورت کارشناسی ناپیوسته مشغول به تحصیل می‌باشند از سال‌های ۱۳۷۱ به بعد معلمان با شرکت در دوره کاردانی و کارشناسی ناپیوسته مدرک تحصیلی خود را در مراکز تربیت معلم ارتقا داده‌اند و باید گفت: که این روش سال‌های پایانی خود را سپری می‌کند، چرا اکثریت معلمان در طی این سال‌ها مدرک کارشناسی دریافت کرده‌اند.

به هر حال راه اندازی دانشگاه فرهنگیان به خواسته و آرزوی دیرین استادان، کارکنان مراکز تربیت معلم، که خواهان برخورداری از مزایای آموزش عالی بودند پایان داد.

دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی در حال حاضر با یک مرکز مدیریت پردیس امور استانی و با شش واحد وابسته که شامل پردیس شهید بهشتی و پردیس شهید هاشمی‌نژاد و واحد دانشگاهی

ثامن الحجج مشهد و واحدهای سبزوار - نیشابور و تربت حیدریه به تربیت معلم مشغول است و در سال ۱۳۹۷ یک کلاس از پذیرفته شدگان ماده ۲۸ به گناباد نیز داده شد و در مهرماه ۱۳۹۸ چند کلاس از پردیس شهید هاشمی نژاد نیز به شهرستان قوچان داده شد.

۴-۱-۱ - عملکرد دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی

از زمان تأسیس این دانشگاه در کشور و راه اندازی امور پردیس‌های استانی عملکردهای مدیریت استانی نیز به تناسب موضوع گزارش شده است و به ذکر بخشی از عملکرد این مجموعه پرداخته می‌شود.

تهیه طرح و اجرای یادمان شهدای گمنام یکی از اقدامات پردیس استانی است که پس از تشییع و تدفین پیکر شهدای گمنام با حضور مسئولان در پردیس شهید بهشتی طرح پیاده و یادمان شهدای گمنام ساخته شد که بیش از دویست میلیون تومان در طی سال‌های ۱۳۹۴ به بعد برای این کار هزینه شد.

برگزاری همایش‌ها، جلسه‌های هم‌اندیشی، حضور در برنامه‌های زنده تلویزیونی و تشریح برنامه‌ها و اهداف تعلیم و تربیت، برگزاری جشنواره‌های علمی، برگزاری نمایشگاه‌ها و شرکت در نمایشگاه‌ها از جمله شرکت در نمایشگاه بین‌المللی مشهد به مناسبت هفته پژوهش که در سال ۱۳۹۶ دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی با همراهی پردیس‌های شهید بهشتی و هاشمی نژاد و مرکز ثامن الحجج اقدام به برپایی غرفه پژوهشی در نمایشگاه بین‌المللی مشهد نمود.

برای اولین بار مسئولیت تالارگفتمان بین دانشگاهی شبکه جامع دانشگاه‌های خراسان در محل نمایشگاه بین‌المللی مشهد توسط دانشگاه فرهنگیان مدیریت شد، در آذرماه ۱۳۹۷ با شرکت در نمایشگاه بین‌المللی هفته پژوهش در مشهد در بین دانشگاه‌های شرکت‌کننده و دیگر مراکز علمی تحقیقاتی نظیر جهاد دانشگاهی و پارک علمی و فنی آوری، موفق به کسب رتبه اول استانی در نمایشگاه شد. برگزاری کارگروه‌های تخصصی منطقه شش کشوری به میزبانی مشهد و همچنین نشست علمی تخصصی آموزش و توسعه ایران اسلامی در دوران پسا توافق هسته‌ای با حضور دکتر صالحی معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان انرژی اتمی کشور مردادماه ۱۳۹۴ از جمله عملکرد این دانشگاه است.

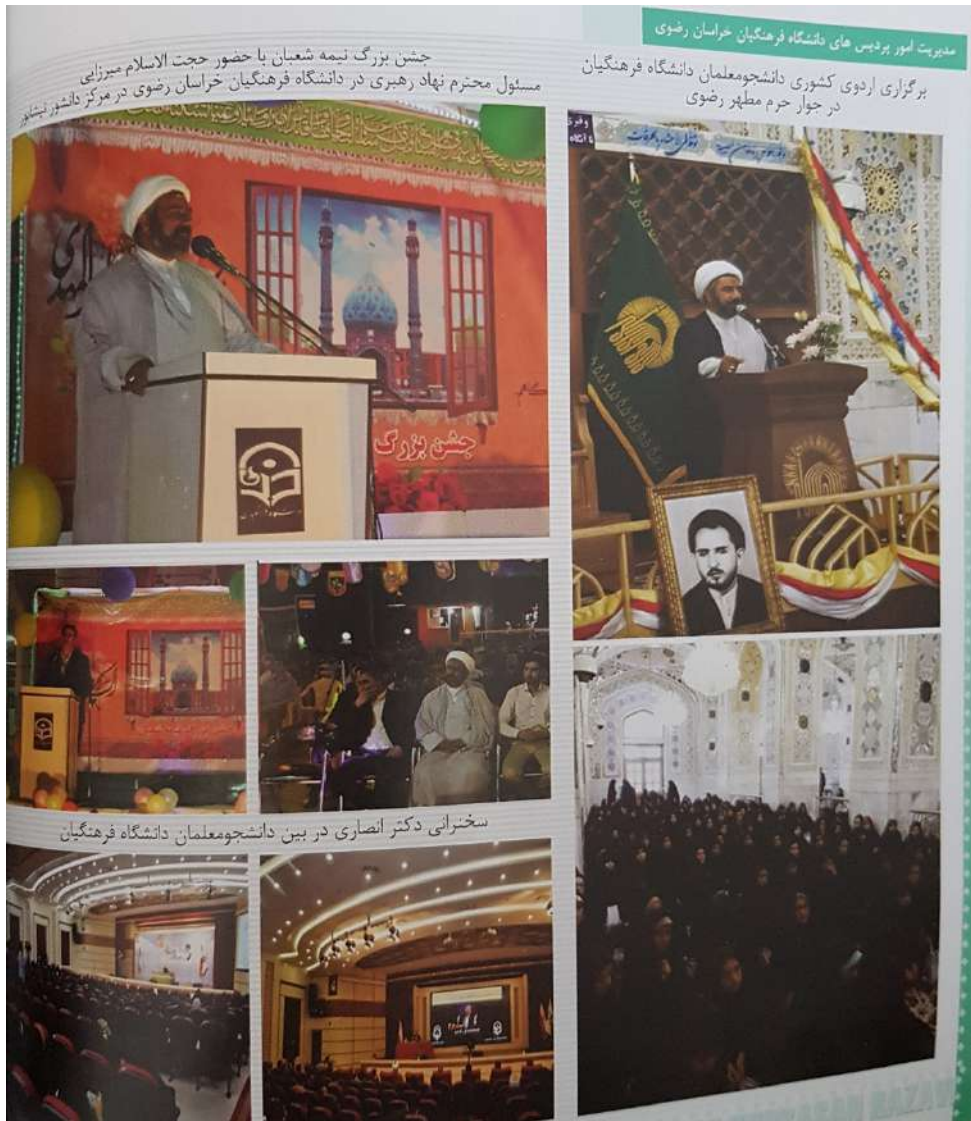
بنا به گزارش عملکرد دانشگاه، از زمان تأسیس دانشگاه فرهنگیان فعالیت‌های گوناگونی انجام شده به تعدادی از فعالیت‌های پردیس استانی و زیر مجموعه ذکر می‌شود:

الف. برگزاری همایش‌های کشوری و استانی متنوع و متعدد در سال‌های گوناگون

ب: فعالیت‌های فرهنگی استان، شامل کارگاه آموزشی، تشکیل انجمن علمی دانشجویان در پردیس‌ها، جشنواره بازی‌های بومی و محلی، تشکیل و تقویت کانون‌های فرهنگی - هنری دانشجویان در پردیس‌ها، نشریه‌ی پویا، همایش‌ها و نکوداشت‌ها،
ج: فعالیت‌های پژوهشی شامل همایش و نشست تخصصی و علمی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی در حوزه پژوهش،

۴-۲- عملکرد نهاد نمایندگی در دانشگاه

نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی از ابتدای تأسیس (تیرماه ۱۳۹۳) در راستای حمایت و هدایت برنامه‌های فرهنگی دانشگاه عملکرد و فعالیت‌های داشته است و در حال حاضر حجت الاسلام میرزایی مسئولیت نهاد را برعهده دارد و در این مجموعه نیز عملکرد و برنامه‌های پیاده و اجرا شده است از جمله، حمایت از برنامه‌های دبیرخانه هم‌اندیشی استادان با برگزاری هفت نشست هم‌اندیش، حمایت از برنامه‌های هیات مذهبی دانشگاه و حمایت از برنامه‌های کانون‌ها و تشکل‌های دانشجویی با برگزاری کارگاه‌های مهارت قبل از ازدواج. برگزاری دوره‌های آموزشی تربیت مدیرفرهنگی با همکاری موسسه خدمات مشاوره‌ای آستان قدس رضوی برگزاری مسابقه کتابخوانی و برگزاری دوره‌های آموزشی مطالعاتی شهید مطهری با همکاری موسسه نور و نشاط (کانون کتاب و اندیشه) برگزاری مسابقه خاطره نویسی که منجر به تدوین و چاپ کتابچه (خاطره باران) شامل چهل نمونه از خاطرات معلمان و استادان شد تنها بخشی از فعالیت‌ها این نهاد در امور پردیس‌های خراسان رضوی است.

حجت الاسلام میرزایی مسئول نهاد نمایندگی ولی فقیه در مراسم های دانشجویی

۴-۳- واحد دانشگاهی ثامن الحجج (ع)

واحد دانشگاهی ثامن الحجج (ع) مشهد با زمینی به مساحت ۳ هکتار واقع در بلوار دانشجوی مشهد در سال تحصیلی ۱۳۷۱ با پذیرش ۵۲۰ دانشجو در رشته های مختلف علوم انسانی و علوم پایه در قالب مرکز آموزش ضمن خدمت فرهنگیان شروع به کار نمود و پس از مدتی با

عنوان « مرکز آموزش عالی فرهنگیان ثامن الحجج » ادامه کار داد. و طی سال‌ها فعالیت این واحد، معلمان مقاطع ابتدایی و راهنمایی در رشته‌های مختلف مورد نیاز آموزش و پرورش در این مرکز با فراگیری دانش‌های مورد نیاز، مدرک خود را از کاردانی به کارشناسی ارتقاء دادند. این مرکز در سال ۱۳۸۱ پس از جمع‌آوری مرکز آموزش‌های ضمن خدمت با کسب مجوز از شورای عالی گسترش مدارس عالی وزارت علوم، موفق شد در دو رشته آموزش ابتدایی و امور تربیتی در مقطع کاردانی در قالب تربیت معلم فعالیت خود را ادامه دهد و علاوه بر کسب این مجوز، همچنان به عنوان طرح فراگیر فرهنگیان در سطح استان به آموزش و ارتقا مدرک معلمان ادامه داد و صدها نفر از معلمان سطح استان و آخرین گروه معلمان در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ در این واحد دانش آموخته شدند، این واحد در این دوره از فعالیت خود با داشتن یازده رشته آموزشی نقشی مهم را در دانش افزایی معلمان سطح استان ایفا کرد و هم اکنون کارکنان و استادان این واحد دانشگاهی در سه رشته علوم تربیتی - علوم اجتماعی - الهیات و معارف اسلامی به تربیت جوانان این استان و دیگر مناطق مشغول هستند و وظیفه دیگری که در چند سال اخیر برای این واحد تعریف شده است برگزاری دوره مهارت آموزان ماده ۲۸ است و در حال حاضر علاوه بر دانشجو در مقطع کارشناسی پیوسته، چهارمین دوره مهارت‌آموزان (ماده ۲۸) در حال گذراندن دوره خود در این مرکز هستند قابل ذکر است که دوره‌های اول، دوم و سوم مهارت‌آموزان نیز در این واحد دانشگاهی برگزار گردیده است. این واحد از ابتدا تأسیس در سال تحصیلی ۱۳۷۱ تاکنون توسط ۷ مسئول مدیریت شده است و در حال حاضر ۱۳۹۷ رئیس این واحد دکتر سیدعباس میرشجاعیان است.

۴-۳-۱ - عملکرد مرکز ثامن الحجج

مرکز ثامن در طی سال‌های فعالیت عملکرد مختلفی داشته است مهمترین بخش عملکرد را می‌توان در توسعه و تجهیز فضای آموزشی - خوابگاهی و فضای ورزشی این مجموعه دانست. در حال حاضر زمین فوتبال این مجموعه یک فضای ورزشی مناسب و استاندارد برای برگزاری مسابقات فوتبال است، به طوری که تیم‌های فوتبال شهر مشهد با بستن قرارداد از این زمین برای تمرینات خود استفاده می‌کنند علاوه بر زمین فوتبال سالن سرپوشیده ورزشی چند منظوره‌ای هم در فضای بالغ بر ۱۵۰۰۰ مترمربع در سال ۱۳۸۶ تکمیل و مورد بهره برداری قرارگرفت که علاوه بر استادان و دانشجویان علاقمندان به ورزش، خارج از مجموعه نیز از این فضا استفاده می‌کنند.

از دیگر عملکرد این واحد توسعه فضای آموزشی و خوابگاهی بوده که در سه مقطع احداث و توسعه یافته است، ساختمان شماره دو به وسعت ۸۰۰ مترمربع در سال ۱۳۷۸ شروع به ساخت و در سال ۱۳۸۱ مورد بهره برداری قرار گرفت، در سال ۱۳۹۰ ساختمان شماره یک با مساحت ۱۱۲۸ مترمربع تغییر کاربری داده شد و تبدیل به خوابگاه دانشجویی با ۱۳ خوابگاه شرایط امکان پذیرش ۱۳۰ دانشجو در این بخش فراهم شد، گام سوم توسعه فضای آموزشی در سال ۱۳۸۷ بود، ساختمان آموزشی و اداری شماره سه بالغ بر ۹۸۰ مترمربع احداث گردید و ۸ کلاس آموزشی و دوایر اداری به این بخش منتقل شد البته با نگاهی کارشنای و فنی مهندسی این امکان وجود داشته است که ساختمان جدید متصل به ساختمان شماره دو ساخته شود تا شرایط بهتری برای استفاده آموزشی از این مجموعه فراهم شود این مجموعه باید به گونه‌ای طراحی و ساخته می‌شد تا فضای آموزشی از بلوار دانشجو فاصله داشته باشد تا آلودگی‌های صوتی ناشی از تردد خودروها مزاحم فضای آموزشی نباشد.

این واحد همزمان با توسعه فضای ساختمانی در جهت تجهیز و توسعه آزمایشگاه و کارگاه‌های آموزشی هم عملکرد خوبی داشته است کارگاه‌های تخصصی هنر، کامپیوتر، لابراتوار زبان، علوم آزمایشگاهی ریاضی و کتابخانه و سالن مطالعه با توجه به پذیرش دانشجو معلمان در رشته هنرهای تجسمی کارگاه‌های هنری: خوشنویسی، نقاشی، طراحی و گرافیک، ایجاد و هرکدام به لوازم تخصصی مجهز گردیده است و همچنان این واحد امکانات خوبی برای پذیرش دانشجو در رشته هنر دارد.

علاوه بر این با توجه به حضور استادان مجرب در مرکز ثامن اقدام به راه اندازی واحد مشاوره‌ای و کلینیک پزشکی از سال ۱۳۸۶ نموده است و گاه در طول سال تحصیلی اقدام به برگزاری کارگاه‌های مشاوره‌ای و یا اقدام به برپایی نمایشگاه و یا آموزش‌های کمک اولیه و امداد رسانی می‌کند. و همچنین برپایی ایستگاه سلامت گروه‌های مراقبت سلامت (مهارت آموزان ماده ۲۸) و برپایی نمایشگاه‌های مختلف از جمله برپایی نمایشگاه هنرهای سنتی و صنایع دستی نارنج و ترنج، برگزاری کارگاه‌های فعال علوم تجربی (مهارت آموزان ماده ۲۸) و برگزاری کارگاه درس پژوهی توسط دانشجویان این مرکز بخشی از فعالیت‌ها و عملکرد این مجموعه است.

در این مرکز اردوهای گوناگون علمی آموزشی هم به تناسب موضوع درسی توسط استادان برگزار شده است، نگارنده که از سال ۱۳۷۴ در این مرکز تدریس داشته ام شاهد برگزاری این نوع اردوها بوده و یا مشارکت داشته ام دکتر محمدامین عارف زاده استاد جغرافیا فعالیت خوبی در جهت برگزاری اردوهای علمی و آموزشی دورن استانی داشته است، اعزام دانشجویان

رشته علوم اجتماعی به منظور گردش علمی به استان‌های یزد، اصفهان و شیراز نمونه‌ای از اردوهای علمی برگزار شده در این مرکز که با همراهی نگارنده و جناب مقیمی کارشناس آموزش در خرداد ماه ۱۳۸۰ انجام شد.

گردش علمی به استان‌های یزد - اصفهان - شیراز خردادماه ۱۳۸۰ کلیسای وانک اصفهان
(آلبوم شخصی ایرج آقاملایی)

این واحد در بخش‌های پژوهشی و فرهنگی هم عملکرد قابل ذکری داشته است و در جمع استادان و دانشجویان این واحد در بخش‌های پژوهشی و فرهنگی رتبه‌های برگزیده استانی و کشوری وجود دارد.

توزیع آمار دانشجویان واحد ثامن الحجج در طی سال‌های مختلف

رؤسای مرکز تربیت معلم واحد ثامن الحجج از تأسیس تاکنون

			
محمد رضا اکرامی فرد ۱۳۸۵-۸۲	مجتبی معین ۱۳۸۲-۷۷	محمد رضا قصابیان ۱۳۷۷-۷۴	غلامحسین محسنی اصل ۱۳۷۴-۷۱
			
	سیدعباس میرشجاعیان ۱۳۹۵ تاکنون	ابوالقاسم کریمی ۱۳۹۲-۹۵	احمد ضابطی‌پور ۱۳۸۵-۹۲

۴-۴- واحد دانشگاهی دانشور نیشابور

بعضی از نشریات داخلی شهرستان نیشابور سابقه تأسیس دانشسرا در این شهر را به نیمه اول دهه ۱۳۳۰ شمسی می‌رساند در نشریه «خیام نامه» چنین آمده است: «دانشسرای مقدماتی نیشابور در نیمه اول دهه ۱۳۳۰ شمسی در خیابان ایستگاه (شهید جعفری امروز) محلی که امروز ساختمان اداره آموزش و پرورش بنا شد تأسیس شد و نزدیک به دو دهه به تربیت آموزگار برای دبستان‌های نیشابور و زبرخان و سرولایت و دیگر شهرهای خراسان از قبیل سبزوار و تایباد و تربت حیدریه و فریمان و... همت گماشت و سرانجام به دلیل برخی مشکلات از نیشابور به سبزوار انتقال داده شد، دراین مرکز تربیت معلم دانش آموزانی که وارد می‌شدند از طریق آزمون گزینش می‌شدند و شهرهای یاد شده سهمیه‌ای مشخص داشتند.

از دبیران دانشسرا باید از کسانی چون ثقفی دبیر فیزیک، سجادی دبیر ادبیات، محسن اثنی عشری دبیر ریاضی، طوطیان دبیر فیزیک، اختریاران دبیر زبان، اختر خاوری دبیر ریاضی، ترقی دبیر ریاضی، دکتر همراهی دبیر طبیعی و... یاد نمود یکی از اولین شهرهای خراسان است، که شاخص ترین فارغ التحصیلان را داشته است باید از معلمان چون مشتاق، مصطفی حقیقی، حسین بابایی، عزیزالله صادقی، مرحوم فریدون گرایلی، حسن نظریان، محمد حسین لطف آبادی، عبدالوهاب موسوی، عباسعلی فرحبخشی، حسن انسان و نام برد که از مرحوم فریدون گرایلی اثری به نام «نیشابور شهر فیروزه» به یادگار مانده است.» (نشریه خبری- تخیلی - خیام نامه- مدیر مسئول رضا مهرداد/۱۱/۱۳۹۷)، مجله آموزش و پرورش هم در سال ۱۳۳۶ از یک دانشسرای پسرانه نیشابور با ۲۲ نفر دانش آموز نام می‌برد (مجله آموزش و پرورش. اردیبهشت، سال ۱۳۳۶، ص ۷۲) دانشسرای نیشابور در ابتدا به صورت شبانه روزی نبوده در تاریخ ۱۹ دیماه ۱۳۳۷ با احداث فضای جدید و امکانات شبانه روزی از جمله احداث خوابگاه- سالن غذاخوری - و هم چنین نمازخانه و آشپزخانه به طور رسمی افتتاح می‌شود و به همین منظور در ساختمان جدید جشنی هم برگزار می‌شود. (روزنامه خراسان، ۱۹/۱۳۳۷، ص ۲)

دانشسرای مقدماتی پسران نیشابور

همانگونه که نقل شد نخستین مرکز تربیت معلم ابتدایی پسرانه نیشابور در سال ۱۳۳۰ شمسی (۱) با نام دانشسرای مقدماتی پسران نیشابور در خیابان ایستگاه (شهید جعفری امروز) مکانی که امروزه ساختمان جدید اداره آموزش و پرورش به جای آن بنا شده، تأسیس شد. تأسیس این

دانشسرا از اقدامات مفید و ارزشمند آقای طوسی رئیس اداره آموزش و پرورش وقت نیشابور به شمار می‌رود و نزدیک به دو دهه برای دبستان‌های نیشابور بخش‌های تابعه و دیگر شهرهای خراسان از قبیل سبزوار، تایباد، تربت حیدریه، فریمان و کاشمر آموزگار تربیت کرد.

اولین رئیس دانشسرای نیشابور در سال ۱۳۳۰ آقای تاجبخش بوده که به مدت ۳ سال مدیریت این دانشسرا را برعهده داشته است. در سال ۱۳۳۳ جواد درهمی مدیریت دانشسرا را برعهده گرفت و معاون دانشسرا محسن اثنی عشری بوده. جواد درهمی در مدت ریاست خود دبیرهای مجرب بومی و غیر بومی را در این مرکز جمع کرد. از دیگر روسای این دانشسرا در سال ۱۳۳۸ می‌توان از آقای فاضلی نام برد که خود دبیر تاریخ و جغرافیا بود، در زمان ریاست فاضلی بر دانشسرای مقدماتی نیشابور، علیمردانی معاون ایشان بود. (مصاحبه با حسن نظریان و عزیزالله صادقی از فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی نیشابور در سال ۱۳۳۷) در اوایل دهه ۴۰ دبیرانی چون حسنی دبیرفیزیک - محمودامامی نیشابوری دبیرتاریخ - حاکمی دبیرریاضی - محمودگنجی دبیرادبیات - حسینعلی براتپور دبیرریاضی - شریعتی - عباسعلی کفایی دبیرشیمی در این دانشسرا تدریس داشتند

از نخستین فارغ التحصیلان نیشابوری این دانشسرا باید از عباسعلی لطف آبادی یادکرد که در سال ۱۳۳۰ (سال تأسیس دانشسرا) وارد این مرکز تربیت معلم شد و در سال ۱۳۳۲ فارغ التحصیل شد و به آموزگاری در نیشابور مشغول شد. از شاخص ترین فارغ التحصیلان این دانشسرا در دهه ۳۰ باید از محصلینی چون مشتاق، مرآتی، مرشدیان، مصطفی حقیقی، حسین بابایی، عزیزالله صادقی، فریدون گرایلی، حسن نظریان، غلامحسن لطف آبادی، عبدالوهاب موسوی، عباسعلی فرحبخشی، حسن انسان نامبرد که پس از فارغ التحصیلی منشا خدمات فرهنگی زیادی در آموزش و پرورش نیشابور گردیدند دانشسرای مقدماتی پسران نیشابور سرانجام به دلیل برخی مشکلات در سال ۱۳۴۹ از نیشابور به قوچان انتقال یافت صورت حساب تغییر تحول وسایل دانشسرا در مهرماه ۱۳۴۹ توسط آقای محمد علی آموزگار سرپرست شبانه روزی دانشسرای مقدماتی نیشابور انجام شده (گزارش واحد دانشگاهی نیشابور، اسفندماه ۱۳۹۸).

مهر و امضاء رئیس دانشسرای مقدماتی

تاریخ تأسیس دانشسرای مقدماتی پسران نیشابور با توجه به مهرالصاقی بر مدارک، سال ۱۳۳۰ می باشد

گواهی نامه فارغ التحصیلی عباسعلی لطف آبادی از اولین گروه محصلان دانشسرای مقدماتی پسران نیشابور در سال ۱۳۳۲

کارابتکاری ناصر اخباری از محصلان دانشسرا ۱۳۳۵، قرار دادن تصویر تعدادی از دانش آموز معلمان دانشسرا در قالب خوشه انگور (اسناد موجود در واحد دانشگاهی نیشابور)

دانشسرای مقدماتی دختران نیشابور

نخستین دانشسرای مقدماتی دختران نیشابور در سال ۱۳۵۲ در زمان مدیریت آقای نوغانی^۱ بر آموزش و پرورش نیشابور تأسیس گردید. این دانشسرا در ابتدا به صورت دو کلاس، ضمیمه دبیرستان دخترانه شاهرخی بود و سپس در جنب آرامگاه خیام و در ضلع شمالی آن، مکانی که امروزه مرکز رفاهی فرهنگیان قرار دارد، مستقر شد.

دانش آموز معلمان این دانشسرا دو کلاس حدود ۳۰ نفر از شهرستان‌های نیشابور سبزوار، کاشمر، بیرجند، تربت حیدریه، گناباد... طی مصاحبه و آزمون کتبی پذیرش شدند. رئیس این دانشسرا از تأسیس تا زمان انتقال به شهرستان سبزوار (۱۳۵۸-۱۳۵۲) به مدت ۵ سال خانم آذر دیده بان تهرانی بود.

معاون دانشسرای مقدماتی، خانم تازه دل بوده و سرپرست شبانه روزی دانشسرای مقدماتی دختران نیشابور را خانم لورا هاکوپیان برعهده داشت. وی با این که از اقلیت‌های دینی واز ارامنه نیشابور محسوب می شد نسبت به انجام تکالیف مذهبی بچه‌ها حساس و سخت گیر بوده ، صبحگاهان بر بالین تک تک دانش آموزان حاضر می شد تا آنها را برای انجام فریضه نماز صبح بیدار نماید خانم هاکوپیان نزد دانش آموزان از محبوبیت خوبی برخوردار بوده است. از کارکنان دانشسرای دختران باید آقای حسین زاده مسئول خرید و کارپرداز نام برد بود. از معلمان این دانشسرا می توان از محمود امامی نیشابوری دبیر تاریخ- آقای کامور و خانم اریاب زاده زبان خارجه- مویدی روش تدریس - عزیزاله صادقی تکنولوژی آموزشی و... نام برد. به نقل محمد جابانی دانشسرای دختران قوچان به نیشابور داده شد طبق آمارها دانشسرای دخترانه نیشابور در مهرماه ۱۳۵۳ ۸۰ نفر دانش آموز داشته است و در سال ۱۳۵۵-۱۳۵۴ دارای ۷۹ نفر دانش آموز برای این دانشسرا پذیرش شده اند. (خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۴۲)

۳- دانشسرای راهنمایی خیام نیشابور

نخستین دانشسراهای راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۹ در شهرهای بزرگ چون تهران و شهرستان‌های رشت، تبریز، همدان، کرمانشاه، اهواز، شیراز، کرمان، مشهد، اصفهان و ساری تأسیس شد و با توجه به احساس نیاز به دبیر راهنمایی در نیشابور و دیگر شهرهای استان خراسان، در سال ۱۳۵۴ در نیشابور و در محل دبیرستان خیام (میدان خیام) دانشسرای راهنمایی تحصیلی خیام تأسیس شد. دانشجویان این دانشسرا از بین دارندگان دیپلم واز طریق

^۱ مرحوم نوغانی در قبل از انقلاب رئیس آموزش و پرورش نیشابور و گناباد بوده و بعد از انقلاب سال ها مدیر گروه تاریخ دانشگاه آزاد بجنورد از وی قبل از انقلاب در مجله نامه فرهنگ مقالاتی به چاپ رسیده

آزمون کتبی و مصاحبه که در مشهد انجام می‌گرفت گزینش می‌شدند. رشته‌های تحصیلی در این دانشسرا شامل سه کلاس علوم انسانی و برای هریک از رشته‌های ریاضی، علوم تجربی، حرفه و فن، زبان خارجه برای هر سال در حد یک کلاس پیش بینی شده بود. در سال ۱۳۵۶ رشته تربیت بدنی هم به رشته‌های این دانشسرا افزوده شد. پس از طی دوره ی دوساله به قبول شدگان مدرک فوق دیپلم داده می‌شد که با این مدرک می‌توانستند در مقطع راهنمایی تدریس نمایند. روسا و معاونین دانشسرای راهنمایی خیام در طی دوران فعالیت از سال ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۹:

روسای دانشسرا:

۱. عباس کفایی - سال ۵۶-۱۳۵۴
۲. مرحوم مهران ۵۷-۱۳۵۶
۳. علاء الدین حجازی ۵۹-۱۳۵۸

معاونین دانشسرا:

۱. سید هادی درودی
۲. فرهنگ برهانی

افراد ی همانند نوغانی رئیس آموزش و پرورش

مشکافی - محمد کاظم خواجهیان^۱ - خواب نما - کیانوش (درسال‌های بعد عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی شدند) و دیگرانی چون مهندس سمیعی - جعفری - مهندس شریفی - فرخ بخشی - گنجی - قاسمی - پورامین - خانم ارباب زاده - خانم دلیلی در دانشسرای راهنمایی نیشابور تدریس داشتند (گزارش واحد دانشگاهی نیشابور، اسفند ماه ۱۳۹۸؛ خوئی نژاد، ۱۳۵۵: ۷۱)

دانشسرای دوساله روستا معلم نیشابور

دانشسرای روستا معلم نیشابور حدود سال ۱۳۵۷ در خیابان فردوسی جنوبی - انتهای بازار عراق (جنب مدرسه راهنمایی پرتو قرآن) تأسیس شد. محصلان این مرکز تربیت معلم روستایی از بین دارندگان سوم راهنمایی و از طریق آزمون برای تامین آموزگار روستاها گزینش می‌شدند. رئیس تربیت معلم نیشابور محمد کاظم عظیمی بود که در سال تحصیلی ۵۸-۵۷ ریاست این دانشسرا را برعهده داشت. این دانشسرا در سال ۱۳۵۸ به دلیل ایجاد برخی مشکلات توسط

۱ مرحوم دکتر محمد کاظم خواجهیان به دانشگاه انتقال یافت و سال‌های رئیس دانشکده ادبیات و معاون آموزشی دانشگاه فردوسی بود

دانش آموزان، در زمان ریاست دادپور بر آموزش و پرورش نیشابور دانشسرا منحل شد، دانش آموزان این دانشسرا به شهرهای مختلف خراسان از جمله سرخس منتقل شدند با پیروزی انقلاب در دوره وزارت شهید رجایی دانشسراها منحل شدند، و شهر نیشابور در مقایسه با دیگر شهرستان‌ها چند سال دیرتر تربیت معلم مجدد شروع به کار کرد از گزارش‌های آماری چنین برمی آید که نیشابور تا سال تحصیلی ۶۵-۱۳۶۴ تربیت معلم و دانشسرا ندارد و تربیت معلم شیخ طوسی در سال ۱۳۶۵، تربیت معلم دانشور در سال ۱۳۶۶، تربیت معلم حسینیان در سال ۱۳۶۸ و دانشسرای معرفت در ۱۳۶۶ فعالیت آموزشی داشته‌اند ریاست دانشسرای تربیت معلم معرفت نیشابور را به ترتیب افراد زیر به عهده داشتند.

۱. مرحوم عبدالوهاب موسوی که خود از فارغ التحصیلان دانشسرای مقدماتی دهه ۱۳۳۰ نیشابور بود مدت یک سال (۶۹-۶۸) مدیریت این مرکز را برعهده داشت.
  ۲. علیرضا رضادوست از فارغ التحصیل دانشسرای مقدماتی پسران سبزوار در دهه ۱۳۵۰، مدت دو سال (۱۳۷۱-۱۳۶۹) مدیریت این مرکز آموزشی را برعهده داشت.
  ۳. مجتبی مروج الشریعه، مدت ۳ سال (۱۳۷۴-۱۳۷۱) مدیر این مرکز آموزشی بوده است. مکان این دانشسرا در ابتدا واقع در خیابان سیمتری طالقانی - غرب میدان صنعت، محل ساختمان هنرستان فنی و برای مدت کوتاهی به روبروی خیابان سعیدی - محل آموزشکده پرستاری منتقل شد و سپس به سرآب کوشک - دهنو - ساختمان شهید مجید دهنوی منتقل گردید. این دانشسرا در سال ۱۳۷۴ منحل شد.
- از سال ۱۳۷۵ که بسیاری از مراکز تربیت معلم و دانشسراها مقدماتی تعطیل شدند مرکز تربیت معلم دانشور نیشابور، به فعالیت خود در قالب مرکز آموزش عالی فرهنگیان ادامه داد و تا سال ۱۳۸۶ گروه‌های زیادی از فرهنگیان، در دوره‌های کاردانی و کارشناسی ناپیوسته از این مرکز دانش آموخته شدند.

از سال ۱۳۸۶ با تأسیس «مجتمع آموزش عالی پیامبر اعظم» در کشور شعبه‌ای از این مجتمع و زیر نظر معین مراکز خراسان رضوی فعالیت داشت و با تأسیس دانشگاه فرهنگیان از سال ۱۳۹۱ با عنوان واحد دانشگاهی دانشور نیشابور فعالیت می‌کند.

واحد دانشور نیشابور در سال ۱۳۶۵ در زمین اهدایی خیر محترم و فرهنگ دوست جناب غلامرضا دانشور به مساحت ۱۰۰۰۰ متر مربع احداث گردید.

با تشکیل دانشگاه فرهنگیان و الحاق ساختمان نهضت سوادآموزی به این مجموعه و توسعه

سراهای دانشجویی، مساحت این مجموعه نزدیک به ۱۵۰۰۰ مترمربع افزایش یافته است. تعداد دانشجویان فارغ التحصیل از سال ۱۳۸۰ تا کنون در مقطع کاردانی ۳۶۴ نفر، مقطع کارشناسی ناپیوسته معلمان ۱۴۲۵ نفر، مقطع کارشناسی پیوسته ۳۳۵ نفر بوده است. این مرکز تنها مرکز شهرستانی است که علاوه بر پذیرش دانشجوی کارشناسی پیوسته، دارای مجوز ۱۲ رشته کارشناسی ناپیوسته در رشته‌های آموزش ابتدایی، مطالعات اجتماعی، امور تربیتی، زبان و ادبیات فارسی، دینی و عربی، هنرهای تجسمی، کودکان استثنایی نابینا و نیمه بینا، کودکان استثنائی ناشنوا و نیمه ناشنوا، مشاوره، ریاضی، زبان انگلیسی و علوم تجربی مصوب شورای آموزش عالی وزارت علوم می‌باشد. (جلوه‌های تلاش و افتخار در دولت تدبیر و امید، ۱۳۹۶، ص ۷۶)؛ و همچنین لوح فشرده تهیه شده توسط مدیریت واحد نیشابور به مناسبت یکصدمین سال تأسیس تربیت معلم در ایران) در حاضر با کاهش پذیرش دانشجو معلم به طبع تعدادی از این رشته پذیرش دانشجو ندارد.

رؤسای تربیت معلم نیشابور قبل و بعد از انقلاب اسلامی عبارتند از:

- ۱- عباس کفائی ۲- علاءالدین حجازی ۳- درهمی ۴- اثنی عشری ۵- محمدکاظم عظیمی
- ۶- خانم ها کوپیان ۷- خانم فاطمه تولائی ۸- خانم آذر دیده بان ۹- عبدالوهاب مولوی
- ۱۰- رضا دوست ۱۱- خانم امانی ۱۲- مجتبی هدایتیان ۱۳- احمد تقی ثی ۱۴- ابوالقاسم
- فرح آبادی ۱۵- سلامی ۱۶- جلالیر ۱۷- مروج الشریعه ۱۸- دکتر مدیح ۱۹- دکتر مهدی
- غرویان ۲۰- در حال حاضر دکتر احمد رئوفیان ریاست واحد دانشور نیشابور را برعهده دارد.

دکتر احمد رئوفیان:
ریاست دانشگاه فرهنگیان واحد
دانشور نیشابور از سال ۱۳۹۳
تاکنون

آقای مهدی غرویان
ریاست دانشگاه فرهنگیان
نیشابور از سال ۱۳۸۵ تا
سال ۱۳۹۳

۴-۵- واحد دانشگاهی علامه طباطبایی سبزوار

دانشسرای مقدماتی سبزوار در دو بخش دختران و پسرانه در سال ۱۳۵۳ شروع به کار کرد و تا سال ۱۳۵۹ به کار خود ادامه داد و بعد منحل شدند

محل اولیه دانشسرای پسرانه در سال اول دبیرستان ابن یمین و در دو سال بعدی دبیرستان اسرار و در نهایت ساختمان کنونی مرکز تربیت معلم سبزوار بود ریاست دانشسرای پسرانه بر عهده مرحوم امیر هوشگ ابراهیمی و معاونت آن بر عهده آقای حسن بهروز فر و کسانی چون مرحوم خلوتی و ذاکری و نیز آقای بیهقی سرپرست شبانه روزی بودند.

دانش آموزان سال اول از شهرستان‌های مختلف استان خراسان اما از دوره دوم فقط مختص به دانش آموزان شهرستان‌های سبزوار، اسفراین، نیشابور و مشهد بود. دکتر یوسف متولی حقیقی که از سال ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۶ دانش آموز این دانشسرا بوده در مورد دبیران و دیگر مسائل دانشسرا می‌گوید: از شاخص ترین دبیران دانشسرا می‌توان به مرحوم شاهرخ دبیر ادبیات مرحوم استیری دبیر دینی آقای بخشی دبیر زبان آقای دواچی دبیر هنر مرحوم شریفیان دبیر پیشاهنگی، آقای ابارشی دبیر زیست شناسی، مرحوم جواد قربانیان دبیر تاریخ یاد کرد. دانش آموزان دانشسرا با آزمون انتخاب و از همان آغاز به استخدام آموزش و پرورش در می‌آمدند و حقوق ماهیانه دریافت می‌کردند. حقوق ماهی ۹۱۰ تومان که ۵۰۰ تومان آن بابت هزینه شبانه روزی در نه ماه تحصیلی کم می‌شد، دانشسراها از جمله دانشسرای سبزوار در سال ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ از دارندگان مدرک نهم دبیرستان قدیم یا اول دبیرستان جدید و در سال‌های بعد از دارندگان مدرک دوم دبیرستان دانش آموز می‌پذیرفتند. فارغ التحصیلان دوره اول و دوم دانشسرا دیپلم می‌گرفتند که برای دانشگاه باید مدرک دیپلم دبیرستان را هم را به طور متفرقه دریافت می‌کردند اما فارغ التحصیلان دوره‌های بعدی دیپلم کامل دریافت می‌نمودند دانشسرای پسرانه در مجموع ۲۴۰ نفر دانش آموز داشت ۱۲۰ نفر سال اول و ۱۲۰ نفر سال دوم در دانشسرا علاوه بر دروس دبیرستان دروسی مانند روانشناسی عمومی، روانشناسی کودک، اصول تعلیم و تربیت هم تدریس می‌شد و دانش آموزان سال دوم تحصیل هفته‌ای یک روز در دبستان‌های سطح شهر سبزوار حاضر و در کلاس‌ها زیر نظر معلمان تمرین درس می‌کردند. (متولی حقیقی، مصاحبه، ۱۳۹۹/۳/۱۶) در گزارش‌های آماری دو دانشسرای پسرانه و دختران چنین گزارش شده: «در سال ۵۴-۱۳۵۳ در دانشسرای دخترانه ۸۰ نفر و پسرانه ۱۲۰ دانش‌آموز پسر و در سال ۱۳۵۵-۱۳۵۴ دانشسرای مقدماتی دخترانه دوره دوساله ۱۶۰ نفر و دوره دوساله پسرانه ۲۴۰ نفر دانش‌آموز مشغول به تحصیل بوده‌اند.» (نشریه و آمار اجمالی دانشسراها و مراکز

تربیت معلم در سال تحصیلی ۵۵-۵۴ نشریه شماره ۱۳ واحد برنامه ریزی دفتر تربیت معلم) پس از انقلاب با انحلال دانشسراها، دانشسرای مقدماتی سبزوار هم منحل شد.

اولین مرکز تربیت معلم سبزوار در بعد از انقلاب سال ۱۳۶۲ با نام علامه طباطبایی در رشته آموزش ابتدایی آغاز به کار کرد و این مرکز تا ۱۳۶۸ گسترش یافت در ۷ رشته آموزش ابتدایی ریاضی - حرفه و فن - علوم اجتماعی - دینی عربی - پرورشی و علوم تجربی پذیرش دانشجو داشته است آمار در سال ۶۳-۱۳۶۲ که اولین سال است ۲۰۸ نفر گزارش شده است (آمار آموزش و پرورش . خرداد ۱۳۶۳) در سال‌های بعد علاوه بر مرکز پسران، مرکز تربیت معلم رسالت دختران به ریاست خانم بیهقی همچنین مراکز دانشسرای مقدماتی آزادگان پسران و مرکز بانو نجس شریعتی دختران و دانشسرای مقدماتی پسران در سبزوار فعالیت داشتند. تا سال ۱۳۷۵ که مراکز تربیت معلم و دانشسرای مقدماتی تعطیل شدند، شهرستان سبزوار دارای دو مرکز تربیت معلم و دو دانشسرای مقدماتی چهار ساله بوده است، در دو مرکز تربیت معلم سبزوار در سال ۷۴-۱۳۷۳، ۶۲۱ دانشجو معلم دختر و پسر در رشته‌های ابتدایی - پرورشی - دینی عربی- حرفه و فن - و علوم تجربی مشغول به تحصیل بوده‌اند و همچنین در دو دانشسرای تربیت معلم چهار ساله دختر و پسر در مجموع دو مرکز ۲۷۳ نفر دانش‌آموز مشغول به تحصیل بوده‌اند. (آموزش و پرورش خراسان در آئینه آمار. ۷۴-۱۳۷۳: ۳۸-۳۷) با تعطیلی این مراکز سعی شد که از نیروی‌های نهضتی و حق التدریس کمبود معلم برطرف شود اما یک تحقیق میدانی در سال‌های ۷۴ و ۷۵ در سطح شهرستان در مقطع ابتدایی که انجام شده است، حکایت از تفاوت بین تربیت شدگان تربیت معلم در مقایسه با دیگر نیروها و حق التدریس دارد.

فضای فعلی واحد دانشگاهی سبزوار، مربوط به مرکز علامه طباطبایی سبزوار می‌باشد که در سال ۱۳۶۲ تأسیس شده است. با تعطیلی مراکز تربیت معلم از سال ۱۳۷۷ در محل کنونی، مرکز آموزش عالی فرهنگیان شروع به فعالیت کرد و تا سال ۱۳۸۲ حدود ۱۳۰۰ نفر از فرهنگیان در مقاطع کاردانی و کارشناسی و رشته‌های مختلف از این مرکز فارغ التحصیل شدند، از ابتدای تأسیس مرکز تربیت معلم طباطبایی تا حال حاضر که واحد دانشگاهی است، تعداد ۶۰۵۱ دانشجو از این دانشگاه با مدارک کاردانی، کارشناسی پیوسته و ناپیوسته فارغ التحصیل شده‌اند. واحد دانشگاهی سبزوار در حال حاضر در فضای به مساحت ۱۵۱۸۹ متر مربع با امکانات خوابگاهی و کتابخانه و سلف سرویس و فضای آموزشی و اداری به تربیت معلم مشغول است.

ریاست تربیت معلم علامه طباطبایی از ۱۳۶۲ تاکنون که واحد دانشگاهی است به ترتیب بر عهده این افراد ذیل بوده است.

عباس شادپیروز
۱۳۸۸-۱۳۸۱

مرحوم میرزا احمد کرابی
۱۳۶۹-۱۳۶۲

عباس قاسمیان
۱۳۸۹-۱۳۸۸

احمد حدادی
۱۳۷۱-۱۳۶۹

کازم دلقندی
۱۳۹۳-۱۳۸۹

علی محمد ناعمی
۱۳۷۲-۱۳۷۱

اسماعیل نصرآبادی
۱۳۹۵-۱۳۹۳

علی بروغنی
۱۳۷۳-۱۳۷۲

مرتضی بینش
تاکنون-۱۳۹۵

محمد قمی فر
۱۳۷۳-۱۳۸۱

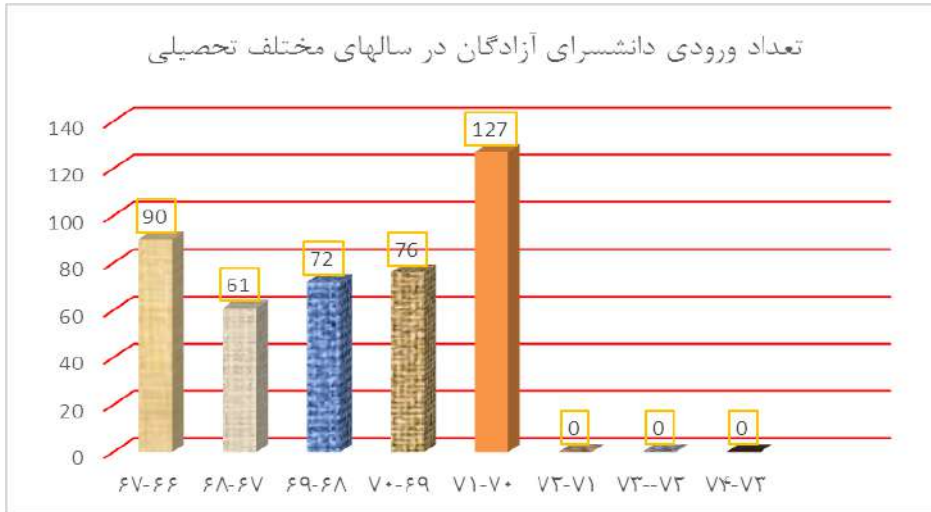
تربیت معلم دخترانه رسالت سبزوار

مرکز تربیت معلم دخترانه رسالت با پذیرش دانشجویی در مقطع کاردانی از سال تحصیلی ۱۳۶۵ شروع به کار نمود و فعالیت خود را تا پایان سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ ادامه داد. تعداد ۱۰۰۵ دانشجو در این مدت از تربیت معلم رسالت فارغ التحصیل شدند.

دانشسرای مقدماتی در شهرستان سبزوار

علاوه بر فعالیت مراکز تربیت معلم در سبزوار در بعد از انقلاب و به دلیل نیاز به معلم در شهرستان سه دانشسرای مقدماتی نیز فعالیت داشتند. اولین دانشسرا مقدماتی دانشسرای امام صادق(ع) که در سال تحصیلی ۶۵-۱۳۶۴ شروع به فعالیت نمود و با فارغ التحصیل شدن ۹۴ نفر در پایان سال تحصیلی ۷۰-۱۳۶۹ به فعالیت خود پایان داد. دومین دانشسرای مقدماتی دانشسرای آزادگان بود که از سال تحصیلی ۶۷-۱۳۶۶ شروع به فعالیت نمود و طی سال‌های مختلف تعداد ۴۲۶ نفر از این دانشسرا دانش آموخته شدند به مانند دیگر دانشسراهای مقدماتی در کشور در پایان سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ تعطیل شد.

سومین دانشسرای مقدماتی سبزوار دانشسرای نرجس شریعتی است که در سال تحصیلی ۷۱-۱۳۷۰ تعداد ۲۳۱ نفر معلم زن از این دانشسرا دانش آموخته شدند. و با پایان کار دانشسراها این دانشسرا نیز در پایان سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵ منحل شد.

واحد سبزوار علاوه بر پذیرش دانشجوی پیوسته، دارای مجوز ۷ رشته کارشناسی ناپیوسته در رشته‌های آموزش ابتدایی، مطالعات اجتماعی، دینی و عربی، هنرهای تجسمی، مشاوره ریاضی، زبان انگلیسی و علوم تجربی مصوب شورای آموزش عالی وزارت علوم می‌باشد. در واحد علامه طباطبایی سبزوار با توجه به سابقه طولانی در بخش تربیت معلم داشته و دارد اقدامات متعددی برای رفاه حال دانشجو معلمان انجام شده است در گزارش عملکرد سه ساله این مرکز در طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ چنین آمده است:

اهم فعالیت‌ها و عملکرد مرکز آموزش عالی علامه طباطبایی سبزوار در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۲

(۲- حوزه اداری- مالی): ساخت ۳۵۷ مترمربع سلف و ۴۰۰ مترمربع آشپزخانه، نوسازی و به سازی ۲۰۰۰ مترمربع سرای دانشجویی، احداث ساختمان آموزشی با مساحت بیش از ۳۰۰۰ مترمربع، افتتاح پروژه خیرساز سلف سرویس دانشجویی با حضور معاونت توسعه منابع نیروی انسانی دانشگاه فرهنگیان، اتصال فاضلاب دانشگاه به آگوی شهری

۴-۶- واحد دانشگاهی شهید رجایی تربت حیدریه

در شهرستان تربت حیدریه چند تربیت معلم، دانشسرای مقدماتی، دانشسرای روستایی قبل و بعد از انقلاب فعالیت داشته اند مهم ترین مرکز در تربت حیدریه همان تربیت معلم شهید رجایی بوده که از سال ۱۳۶۲ فعالیت خود را آغاز و هم اکنون با عنوان واحد دانشگاهی تربت حیدریه همچنان فعالیت علمی و آموزشی دارد. به دلیل موقعیت مکانی شهرستان، به طور

معمول از شهرستان‌های اطراف و گاه از سطح استان خراسان در دانشسراها و مراکز تربیت معلم تربت حیدریه، دانش آموز و دانشجو پذیرش شده و مشغول به تحصیل شده اند. اینکه چه تاریخی اولین مرکز در تربت حیدریه تأسیس شده اسناد و مدارک گویا نیست اخیراً پایان نامه فوق لیسانس توسط محمد شریفی تربتی (۱۳۹۷) با عنوان (نقش سفرهای علمی و فرهنگی دانشجویان دانشگاه‌ها در توسعه گردشگری) نوشته شده است در این پایان نامه بر اساس دفتر ریز نمرات برجای مانده در شهرستان، سال اولین سال تأسیس دانشسرا در تربت حیدریه را، سال ۱۳۳۶ ذکر کرده است. (شریفی تربتی، پایان نامه: ۱۳۹۷: ۴۷۴-۴۷۰)

دانشسرای مقدماتی دخترانه تربت حیدریه (۱۳۳۷-۱۳۳۶)

براساس دفتر ریزات نمرات موجود، دانشسرای تربیت معلم روستایی دختران تربت حیدریه، نخستین دانشسرای مقدماتی است که سال ۱۳۳۶ در تربت حیدریه با پذیرش دانش آموز راه اندازی شد. این دانشسرا در خیابان گل (باغ ملی)، شهید مطهری امروز فعالیت داشته و در سال ۱۳۴۷ فعالیتش تعطیل شده است. از روسای این دانشسرا می توان از خانم شهناز بخشایی و خانم معصومه فرهنگ نام برد. ساختمان این دانشسرا توسط آقای ابریشمی تأسیس شده و امروز به نام دبستان شهدای نهم دی فعالیت آموزشی دارد.

دانش سرای مقدماتی دخترانه تربت حیدریه (۱۳۵۸-۱۳۵۵)

در سال ۱۳۵۵ خورشیدی راه اندازی شد. این دانشسرا در آغاز در محل دبیرستان پروین اعتصامی تربت حیدریه (پارلمان فعلی دانش آموزی) قرار داشت و پس از مدتی به پشت باغ ملی (شهید گلچین فعلی) منتقل گردید. این دانشسرا در اوایل سال ۱۳۵۸ به نیشابور منتقل شد رؤسای این مرکز طیبه پاینده ثانی و خدیجه مهدوی بوده اند.

تربیت معلم روستایی پسران تربت حیدریه (۱۳۵۸-۱۳۵۵)

این مرکز در سال ۱۳۵۵ با پذیرش ۶۰ دانش آموز در قالب ۲ کلاس فعالیت آموزشی و تربیتی خود را آغاز نمود. دانشسرای تربیت معلم روستایی پسران تربت ابتدا در خیابان باغ سلطانی؛ محل فعلی مدرسه ثباتی و در سال ۱۳۵۶ به پشت باغ ملی مدرسه شهید گلچین فعلی منتقل گردید. دانش آموزان این دانشسرا پس از پایان مقطع راهنمایی گزینش و با گذراندن دوره دو ساله در مدارس روستایی مشغول به کار می شدند. مرحوم محسن نخعی رئیس این دانشسرا بوده است در سال ۱۳۵۸ منحل گردید

از جمله فعالیت‌ها علمی فرهنگی در این دوره، به ویژه برگزاری سفرهای علمی فرهنگی به اصفهان و همچنین بازدید علمی از جاذبه‌های گردشگری خواف، سلامی، کوشک و سد سلامی را می‌توان بیان نمود.

دانشسرای مقدماتی پسران تربت حیدریه (۱۳۵۹-۱۳۵۸)

فعالیت این دانشسرا یکسال پس از انقلاب آغاز شد، در این سال دانشسراها در سطح استان خراسان تجمیع شده دختران به نیشابور، پسران کاشمر به تربت حیدریه منتقل شدند این دانشسرا نیز ابتدا در پشت باغ ملی (شهید گلچین فعلی) و به عنوان دانشسرای بزرگ پسرانه سطح استان خراسان انتخاب شد. از شهرهای بجنورد، بیرجند، تربت جام، خواف، شیروان، کاشمر و شهرستان تربت حیدریه در این دانشسرا دانش آموزان مشغول تحصیل بودند. رئیس این دانشسرا سید جلیل بهشتی بوده پس از انحلال دانشسراها در وزارت شهید رجایی مردودین سطح استان سال پایانی خود را در این مرکز گذراندند.

پس از انحلال دانشسراها در زمان وزارت شهید رجایی، و راه اندازی مراکز تربیت معلم، در سال ۱۳۶۲ مرکز تربیت معلم شهید رجایی در همان مکان فعالیت خود را آغاز نمود.

دانشسرای تربیت معلم دختران علامه امینی (۱۳۷۵-۱۳۶۹)

افزایش جمعیت و کمبود معلم در بعد از انقلاب، باعث راه اندازی تربیت معلم چهارساله در سطح استان و کشور شد.

دانشسرای دختران علامه امینی تربت حیدریه در سال ۱۳۶۹ از مقطع سوم راهنمایی، به صورت شبانه روزی دانش آموز پذیرش کرد و طی دوره آموزشی بیش از ۲۴۰ معلم برای مدارس تربیت کرد و در ۱۳۷۵ منحل گردید. دانش آموزان این دانشسرا از شهرهای تربت حیدریه، زاوه، کدکن، خواف، و برخی شهرها نظیر بیرجند و بجنورد بودند.

مهمترین فعالیت‌های این دوره برگزاری برنامه‌های فرهنگی آموزشی در جهت غنی سازی و کیفیت بخشی به اوقات فراغت دانشجو معلمان و همچنین برگزاری ۴ دوره سفرهای علمی برون استانی ۱۵ روزه در پایان هر دوره و بین سالی و در ۴ تابستان مشتمل بر دانش آموز معلمان معدل بالا و برترین‌های علمی، فرهنگی، آموزشی به خارج از استان مانند اصفهان، شیراز، همدان و سفرهای زیارتی سیاحتی درون استانی به مشهد و مناطق گوناگون شهرستان اعزام شدند. روسای این دانشسرا طاهره صاحب علم از ۱۳۶۹-۱۳۷۱ و فاطمه ترغیبی از

۱۳۷۱ تا ۱۳۷۴ بوده اند. مکان این دانشسرا ابتدا در خیابان باغ سلطانی منزل مرحوم پهلوانی و در سال‌های بعد به شهرک ولیعصر محل فعلی مدرسه شبانه روزی عترت منتقل شد. همزمان با انحلال دانشسراها دانشسرای الزهرا فیض آباد و دانشسرای دخترانه کاشمر نیز منحل شدند.

مرکز تربیت معلم دختران امام خمینی

تربیت معلم دختران امام خمینی (ره) تربت حیدریه در سال ۱۳۶۹ با ظرفیت پذیرش اولیه ۲۰۰ دانشجو و به عنوان دومین مرکز تربیت معلم در شهرستان با یک رشته آموزش ابتدایی تأسیس شد، در سال‌های بعد پذیرش دانشجو معلم در رشته‌ی مطالعات اجتماعی نیز موجب افزایش ظرفیت دانشجو معلمان این مرکز گردید. رئیس این مرکز از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۴ مرحوم صغری نعیمی بوده است. این مرکز در سال ۱۳۷۵ منحل شد. (هادی مهر آمیز، گفتگوی تلفنی، ۱۳۹۷/۱/۲۷)

بر اساس موافقت پردیس شهید هاشمی نژاد و با هماهنگی پردیس شهید بهشتی مشهد و اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی و آموزش و پرورش تربت حیدریه در مهر ماه ۱۳۹۸ خورشیدی دانشگاه فرهنگیان واحد امام خمینی (ره) تربت حیدریه از واحدهای تابعه ی پردیس شهید هاشمی نژاد مشهد، با جذب ۱۵۰ دانشجو معلم دختر و در قالب ۶ کلاس آموزشی در شهرک ولی عصر تربت حیدریه راه اندازی و شروع به فعالیت نمود. (شریفی تربتی، پایان نامه ۱۳۹۷: ۴۷۵)

گزارش‌های آماری بعد از انقلاب در سال ۱۳۵۹-۱۳۵۸ تعداد دانشسرای تربت حیدریه را دو مرکز با ۲۶۱ نفر دانش آموز ذکر می‌کند (آمار آموزش و پرورش (۱۳۵۹-۱۳۵۸)، اسفند ۱۳۵۹ ص ۵۵) با انحلال دانشسراها، بخشی از امکانات آنها به تربیت معلم بهشتی و خورشیدی در مشهد منتقل می‌شود، به تدریج و نیاز مبرم به معلم پس از انقلاب، و تلاش‌های مسئولان شهرستان‌ها برای دریافت مجوز تربیت معلم به طور معمول یکی از تلاش‌های مسئولان هر شهرستانی دریافت چنین مجوزهای می‌باشد.

به مانند سبزوار و نیشابور در سال ۱۳۶۲ تربیت معلمی به نام شهید رجایی تأسیس شد. سالنامه آماری اداره کل آموزش و پرورش خراسان در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۳ از دو مرکز تربیت معلم پسر و دختر و یک دانشسرای تربیت معلم چهارساله در شهرستان تربت حیدریه نام می‌برد (آموزش و پرورش خراسان در آئینه آمار، صص ۳۸-۳۷) که در دو مرکز تربیت معلم ۳۰۴ دانشجو در رشته‌های ابتدائی - ادبیات - پرورشی - زبان انگلیسی - علوم اجتماعی

و در دانشسرا مقدماتی ۵۰ نفر در سال سوم و ۱۲۴ نفر در سال چهارم دانش آموز مشغول به تحصیل بوده اند و این مراکز در سال ۱۳۷۵ تعطیل شدند.

در سال‌های بعد تا زمان تأسیس دانشگاه فرهنگیان تربیت معلم با عنوان مرکز آموزش عالی فرهنگیان فعالیت دارد و معلمان این شهرستان و مناطق اطراف در مقطع کاردانی و کارشناسی ناپیوسته در مرکز تربیت معلم شهید رجایی مدرک خود را ارتقاء دادند. پس از تأسیس دانشگاه فرهنگیان تربیت معلم شهید رجایی تربیت به نام واحد دانشگاهی شهید رجایی نامیده شد.

واحد دانشگاهی تربیت حیدریه در سال ۱۳۹۱ با به طور رسمی کار خود را آغاز کرد و تا کنون بیش از ۴۰۰ دانشجوی کارشناسی پیوسته از این واحد فارغ التحصیل شده‌اند. واحد شهید رجایی تربیت حیدریه دارای ۴ ساختمان اداری آموزشی و خوابگاهی در ۵۵۲۴ متر مربع فعالیت آموزشی دارد.

براساس گزارش پایان‌نامه محمد شریفی تربیتی از سال ۱۳۶۲ تا سال ۱۳۹۷ تعدا ۶۳۴۰ نفر در مراکز تربیت معلم، مرکز آموزش عالی فرهنگیان و واحد دانشگاهی شهید رجایی از شهرستان تربت حیدریه و شهرستان‌ها همجوار در مقاطع کاردانی - کارشناسی ناپیوسته - کارشناسی پیوسته و مهارت آموزان ماده ۲۸ در رشته‌های مختلف تحصیل نموده و دانش آموخته شده‌اند.

از مرکز تربیت معلم تربت حیدریه قبل انقلاب و بعد از انقلاب چهره‌های شناخته شده‌ای نیز دانش آموخته شده و در کشور به شهرت رسیده‌اند از جمله می‌توان از محمود فرشیدی وزیر آموزش و پرورش در دولت نهم یاد کرد محمود فرشیدی در وزارت شهید رجایی و سید علی اکبر پرورش مدیرکل استان کرمان و آذربایجان شرقی هم بوده است. محمدمتقی فخریان مدیرکل در وزرات خانه و از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ مدیرکل استان خراسان رضوی از دیگر دانش آموختگان تربیت معلم شهید رجایی بوده و همچنین دکتر محمود فتوحی رودمعجنی استاد ادبیات در دانشگاه فردوسی که شخصیت علمی شناخته شده‌ای دارد از دیگر مفاخری است که دانش آموخته تربیت معلم شهید رجایی تربت حیدریه است.

کارکنان و دانشجویان تربیت معلم شهید رجایی در دوران جنگ ایران و عراق حضور فعالی داشته و افرادی از این مرکز به درجه رفیع شهادت رسیده‌اند. محمد حسین فاضلی رئیس مرکز تربیت معلم، محمد امین محمد سرپرست شبانه روزی و از دانشجو معلمان شهید نیز باید از محمد بهادری - حسین رحمانی قشه توت - غلامرضا حسن زاده - احمد حاج نقی - محمد رضانی - عباس محمدی یاد کرد. (گزارش واحد دانشگاهی تربت حیدریه به مناسبت

یکصدمین سال تأسیس تربیت معلم)

رؤسای تربیت معلم تربت حیدریه:

۱. محسن نخعی قبل از انقلاب رئیس دانشسرای روستایی
۲. حسین اسماعیلی سال ۱۳۶۲ اولین رئیس بعد از انقلاب
۳. شهید محمدحسین فاضلی دومین رئیس که در سال ۱۳۶۵ در شلمچه به شهادت رسید
۴. بعد از شهید فاضلی به ترتیب علی اکبر علی زاده - سید حمید اسحاق نیا و محمدناصر فرشچی - از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۴ حسن باقری یزدی و از سال ۱۳۸۴ محمد حسین سازگار رئیس بودند، که از سال ۱۳۷۵ با عنوان مرکز آموزش عالی فرهنگیان و مدتی هم شاخه‌ای از مجتمع پیامبر اعظم و از سال ۱۳۹۱ با عنوان واحد دانشگاه شهید رجایی فعالیت خود را ادامه داد و هم اکنون بیژن بابایی سرپرست این واحد دانشگاهی است و معاون هماهنگی این واحد حسین باهوش می باشد، از معاونین گذشته می توان از جواد انصاری و صاحبکار نام برد و از مدرسان بعد از انقلاب تاکنون هادی مهرآمیز که همچنان در دانشگاه فرهنگیان تدریس دارد. (فایل ارسال از واحد دانشگاهی تربت حیدریه به مناسبت یکصدمین سال، مصاحبه با دکتر حسن باقری، گفتگویی تلفنی با هادی مهرآمیز ، ۱۳۹۷/۱۰/۲۸)

روسای تربیت معلم تربت حیدریه بعد از انقلاب به ترتیب

منابع و مأخذ

کتاب‌ها

۱. آقاملایی، ایرج. (۱۳۸۴). تاریخچه آموزش و پرورش نوین مشهد و اداره کل خراسان (چاپ دوم). مشهد: نشر مرنديز.
۲. آموزش و پرورش استان خراسان در آيينه آمار (۱۳۷۳-۷۴). کارشناسی آمار و برنامه ریزی، مشهد.
۳. «آمار فارغ التحصيلان دانشسرای کشاورزی کشور در هر سال از بدو تاسيس تا شهريور ۱۳۳۸». مجله آموزش و پرورش. آذر ماه ۱۳۳۸. شماره سوم. سال سی و یکم. تهران.
۴. «آسمانی‌ها و یژنامه شهدای مراکز تربیت معلم خراسان رضوی». تربیت معلم شهید بهشتی مشهد معین مراکز خراسان رضوی. مدیر مسئول صفدر مختارزاده. چاپ آفاق شرق. مشهد.
۵. آگهی نام نویسی برای اولین دوره مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای مشهد. روزنامه خراسان. ۱۹ شهریور ماه ۱۳۵۳. شماره ۷۲۱۶.
۶. «آگهی مناقصه». روزنامه خراسان. ۲۲ شهریور ماه ۱۳۵۵.
۷. آرشیو مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش. (به اختصار آرشیو). صورت مذاکرات و مصوبات شورای عالی معارف (از سال ۱۳۰۱ الی ۱۳۱۷). شورای عالی فرهنگ (از سال ۱۳۱۷ الی سال ۱۳۴۶). شورای عالی آموزش و پرورش (از سال ۱۳۴۷ تاکنون).
۸. ابن بطوطه. (۱۳۷۰). سفرنامه ابن بطوطه، جلد اول. (ترجمه محمد علی موحد). تهران: انتشارات آگاه.
۹. ابریشمی، رحمت و علیرضا، نخاولی. (۱۳۵۵). بزرگان علم و ادب ایران. مشهد:

انتشارات دانشسرای راهنمایی تحصیلی.

۱۰. اداره آمار وزارت فرهنگ (۱۳۴۱). آمار فرهنگ ایران، اردیبهشت ماه. تهران.
۱۱. استانداری خراسان رضوی. (۱۳۹۴). سالنامه آماری خراسان رضوی. مشهد.
۱۲. اسدی گرمارودی، اسدالله و سید علی، شریف زاده. (۱۳۹۲). دانشگاه فرهنگیان قلّه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (واقع نگاری تأسیس). تهران: سازمان پژوهشی و برنامه‌ریزی آموزشی.
۱۳. افشار، ایرج. (۱۳۸۳). ره کاران، سوگنامه ناموران فرهنگی و ادبی « ۱۳۰۴ - ۱۳۸۱ » . به کوشش: محمود نیکویه. تهران: انتشارات قطره.
۱۴. اقبال، محمد. (۱۳۸۷). به مهمانی دوست. مشهد: ضریح آفتاب.
۱۵. التون، ل. دنیل (بی تا). تاریخ سیاسی و اجتماعی خراسان در زمان حکومت عباسیان، (ترجمه مسعود رجب نیا). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی. (اثر اصلی در سال ۱۹۶۰ چاپ شده است). ۱۶.
۱۶. ابوحمزه، احمد. (۱۳۹۸). تربیت معلم در ایران از مشروطه تا پهلوی دوم: بررسی موردی علل چگونگی و فرایند تغییر مصوبات مجلس شورای ملی (۱۳۲۰-۱۲۸۵ ه.ش). در مقالات برگزیده اولین همایش ملی بزرگداشت یکصدمین سال تأسیس تربیت معلم در ایران: دیروز، امروز، فردا. تهران: دانشگاه فرهنگیان با همکاری پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش (انتشار و تکثیر در قالب لوح فشرده).
۱۷. « افتتاح دانشسرای مقدماتی مشهد». مجله تعلیم و تربیت. دیماه ۱۳۱۳. شماره ۱۰. سال چهارم. تهران.
۱۸. « اداره کل آموزش و پرورش خراسان طی اطلاعیه‌ای... ». روزنامه خراسان. ۲۰ آبان ماه ۱۳۵۹. آذر ماه ۱۳۳۸. شماره سوم. سال سی و یکم. تهران.
۱۹. « انجمن نطق و خطابه در دانشسرای شاهدخت مشهد». مجله تعلیم و تربیت. سال ششم. شماره نهم. آذر ماه ۱۳۱۵.
۲۰. انجمن سالنامه دانشسرای عالی. سالنامه (دو سالنامه) دانش سرای عالی. سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ و ۱۳۱۷-۱۳۱۶ (در یک مجلد) تهران: چاپخانه روشنایی.
۲۱. انجمن سالنامه دانشسرای عالی. سالنامه (دو سالنامه) دانش سرای. سال تحصیلی

- ۱۳۱۲-۱۳۱۳. تهران: مطبوعه مجلس دومین سالنامه دانش سرای عالی، تیرماه ۱۳۱۴.
۲۲. انجمن سالنامه دانشسرای عالی. سالنامه (دوسالنامه) دانش سرای. سال تحصیلی ۱۳۱۴-۱۳۱۳. تهران مطبوعه روشنایی. سومین سالنامه دانش سرای عالی. شهریور ۱۳۱۴.
۲۳. «امتحانات تربیت معلم». روزنامه خراسان. دهم شهریور ماه ۱۳۳۹.
۲۴. «اخبار استان نهم». روزنامه آفتاب شرق. اول تیرماه ۱۳۳۸. سال سی و پنجم. شماره هفتاد.
۲۵. اسناد و مدارک شخصی افراد.
۲۶. الموسوی، امیرمرتضی. (۱۳۱۳) «ساختمان دانشسرا». روزنامه توس. ۱۳ آبانماه ۱۳۱۳. شماره ششم.
۲۷. اقبال، محمد. (مصاحبه)، دانشگاه فرهنگیان کارشناسی پژوهش. ۱۳۹۷/۹/۲۶.
۲۸. بزمی دلویی، مهناز. (مصاحبه)، پردیس شهید هاشمی نژاد. ۱۳۹۷/۱۱/۲۰.
۲۹. بایگانی پردیس شهید بهشتی و پردیس شهید هاشمی نژاد.
۳۰. بایگانی راکد اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی. (پرونده پرسنلی افراد).
۳۱. پوستفروشان. (مصاحبه)، دانشگاه فرهنگیان واحد ثامن الحجج. ۱۳۹۸/۱/۲۳.
۳۲. «توسعه دانشسرای پسران مشهد». روزنامه خراسان. ۲۰ مهرماه ۱۳۳۸.
۳۳. «تاریخ ثبت نام قبول شدگان آزمون ورودی مرکز تربیت معلم در مشهد اعلام شد». روزنامه خراسان ۲۳ آذرماه ۱۳۶۰.
۳۴. «تاریخ کارت ورودی مراکز تربیت معلم اعلام شد». ۲۳ شهریورماه ۱۳۶۰.
۳۵. «تربیت معلم شهید بهشتی مشهد». تهیه و تنظیم صفدر مختارزاده، صفدر و محمد رضا گرایلی و هادی صاحبی. آفاق شرق. پاییز ۱۳۸۸.
۳۶. «تشکیل ادارات تربیت معلم استان‌ها». مجله آموزش و پرورش. اردیبهشت ماه ۱۳۳۶. شماره دوم. سال بیست و هشتم.
۳۷. «تقسیم مواد درسی سال‌های اول و دوم دانشسرای مقدماتی». سالنامه و آمار وزارت معارف سال ۱۳۱۶-۱۳۱۵ و ۱۳۱۷-۱۳۱۶.
۳۸. تمدنی، احمد. (۱۶-۱۳۱۵). «تربیت در دانشسرا»، سالنامه تمدن. مشهد: چاپخانه

حسینی .

۳۹. «تشکیل کلاس‌های یکساله تربیت معلم». روزنامه آفتاب شرق. ۲۴ شهریور ۱۳۳۹. سال سی و ششم. شماره ۱۳۸.

۴۰. «جشن فارغ التحصیلی دانشسراهای مقدماتی دختران مشهد». روزنامه آفتاب شرق. بیست و نهم خردادماه ۱۳۳۵.

۴۱. «جلوه‌های تلاش و افتخار». دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی روابط عمومی. پدید آورنده حسین محمد زاده گنج، مشهد. اسفند ماه ۱۳۹۶.

۴۲. جابانی، محمد. (گفتگو). ۱۳۹۸/۴/۱۰.

۴۳. چینی فروش، محمد. (مصاحبه) دانشکده علوم قرآنی. خیابان سناباد. ۱۳۹۸/۸/۲۰.

۴۴. حسین‌نیا، محمد. (۱۳۵۳). نظام جدید آموزش و پرورش ایران. مشهد: انتشارات دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد.

۴۵. حسنی رخ و خدیوی زند، محمد مهدی و زمانی محمود و مهاجری، محمد حسن (۱۳۴۱). آموزش و پرورش در ده. مشهد: چاپخانه خراسان.

۴۶. حیدری، محمدرضا. (مصاحبه) میدان شهدا. دفتر رئیس شورای شهر مشهد. ۱۳۹۷/۹/۱۳.

۴۷. حسین زاده، محمد تقی. (تلفنی). ۱۳۹۷/۹/۱۱.

۴۸. خانم شریف‌الحسینی، (مصاحبه) پردیس هاشمی نژاد. ۱۳۹۷/۱۱/۲۰.

۴۹. خدیوی‌زند، محمد مهدی. (تلفنی). ۱۳۹۷/۱۱/۱۳.

۵۰. خوی‌نژاد، غلامرضا. (۱۳۵۵). سیر تحول و گسترش تربیت معلم در ایران، همراه با گزارشی از فعالیت‌های پژوهشی و علمی دانشجویان دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد. مشهد: انتشارات دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد.

۵۱. خدیوی زند، محمد مهدی. (۱۳۴۱). تمرین آموزگاری در مراکز تربیت معلم خراسان. مشهد: انتشارات تربیت معلم خراسان.

۵۲. خسروی، محمد رضا. (۱۳۷۲). تاریخ کاشمر، مشهد: آستان قدس رضوی.

۵۳. دفتر کل هماهنگی طرحها و برنامه ریزی‌های توسعه، واحد آمار. (اسفندماه ۱۳۵۸). آمار آموزش و پرورش سال تحصیلی ۱۳۵۹-۱۳۵۸، اسفند ماه.

۵۴. « دانشسراها مرکز اصلی تربیت معلمند ». روزنامه خراسان . ۳۰ دیماه سال ۱۳۴۴ . شماره ۴۷۸۵ .
۵۵. « دکتر شریعتمداری عضو ستاد انقلاب فرهنگی در نماز جمعه مشهد » ، روزنامه خراسان ، ۳ خردادماه ۱۳۶۰ .
۵۶. « دانشجویان تربیت معلم » ، روزنامه خراسان، ۲ مهرماه ۱۳۶۰ .
۵۷. « در شش ماهه دوم سال ۱۳۵۹... » روزنامه خراسان، ۱۸ فروردین ماه ۱۳۶۰ .
۵۸. دفتر ریزنمرات و پرونده تحصیلی افراد بایگانی پردیس شهید هاشمی نژاد .
۵۹. روح بخش ، رحیم . (۱۳۹۸) نقش سالنامه‌های دانشسرای عالی در تدوین تاریخ تربیت معلم در ایران . در مقالات برگزیده اولین همایش ملی بزرگداشت یکصدمین سال تاسیس تربیت معلم در ایران :دیروز، امروز، فردا . تهران : دانشگاه فرهنگیان با همکاری پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش (انتشار و تکثیر در قالب لوح فشرده) .
۶۰. رضایی برجکی، اسماعیل . (۱۳۹۱). مرد ایمان و عمل «شهید کاظم تدین» . مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس .
۶۱. روزنامه آفتاب شرق . بیست ششم مهرماه ۱۳۱۵ .
۶۲. رثایی، حسین . (مصاحبه) بیمه پاسارگاد . خیابان ابن سینا . ۱۳۹۷/۹/۱۰ .
۶۳. زارعی، نعمت الله . (مصاحبه) . پردیس شهید بهشتی . ۱۳۹۷/۱۱/۹ .
۶۴. سالاری ، مریم . (۱۳۸۷) . سابقه تاریخی آموزش و پرورش در کاشمر . کاشمر: چاپخانه میثاق .
۶۵. سلطان زاده، حسین . (۱۳۶۴) . تاریخ مدارس از عهد باستان تا تاسیس دارالفنون . تهران: آگاه .
۶۶. سعیدی رضوانی، عباس . (۱۳۳۸) «نه نمی شود عملی نیست» . نشریه فرهنگ خراسان . بهمن ماه ۱۳۳۸ . شماره ۱۲ .
۶۷. ستودیان، مهدی . (مصاحبه) . پردیس شهید بهشتی . ۱۳۹۷/۱۱/۱۲ .
۶۸. سلمانی رحیمی، امیر (مصاحبه) . بنیاد پژوهش‌های آستان قدس . ۱۳۹۷/۱۰/۲۳ .
۶۹. سرسرابی ، شراره . (مصاحبه) . پردیس شهید بهشتی . ۱۳۹۷/۱۱/۱۰ .
۷۰. سعیدی رضوانی ، یحیی . (مصاحبه) . گلبهار منزل شخصی . ۱۳۹۹/۱/۲۸ .

۷۱. ساکما (مخفف سازمان کتابخانه و اسناد ملی ج. ا.ا). آرشيو ملی ايران (موجود در سايت سازمان اسناد ملی ايران)
۷۲. شخص سليم، احمد. (مصاحبه). مرکز علمی کاربردی کارخانه قند شیرین. ۱۳۹۸/۴/۲۳
۷۳. « شایعه تعطیل شدن دانشسرای دختران طبس». روزنامه خراسان. ۱۷ مهرماه ۱۳۵۵. شماره ۷۹۲۱.
۷۴. شاکری، رمضانعلی. (۱۳۶۵). ترک نامه تاریخ جامع قوچان. تهران: انتشارات امیرکبیر
۷۵. شرکائی، جواد. (۱۳۸۸). تربیت معلم در آئینه اسناد، تهران: دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
۷۶. شورای آموزش و پرورش. (۱۳۹۸). گزارش مشاوران ماوراء بحار: طرح و توسعه هفت سال دولت ایران با تاکید بر بخش آموزش در سال ۱۳۲۸. تهران: (ترجمه توسط مدیریت پژوهش های راهبردی شورای عالی آموزش و پرورش).
۷۷. صنیع الدوله، محمد حسن خان(اعتمادالسلطنه)(۱۳۶۲). مطلع الشمس. تهران: پیشگام
۷۸. صافی، احمد. (۱۳۸۷). سیر تعلیم و تربیت معلم در آموزش و پرورش معاصر ایران: گذشته، حال و آینده. فصلنامه تعلیم و تربیت. دوره جدید زمستان ۱۳۸۷. شماره ۹۶
- ۶۵
۷۹. صدیق غریب، غلامرضا. (۱۳۸۶). «زیست نامه، خود نوشت شاعران». مجله حافظ. شهریور ماه ۱۳۸۶. شماره ۴۴.
۸۰. صابری فر، اکبر. (تلفنی) کانون بازنشستگان خیابان دانشسرا. ۱۳۹۷/۱۰/۲۵.
۸۱. ضیایی، رئوف. (مصاحبه) بلوار وکیل آباد غیرانتفاعی نور امام رضا(ع). ۱۳۹۷/۱۰/۱۹.
۸۲. طلیعه سالنامه دانش. «ناشر افکار فارغ التحصیلان دانشسراهای ایران». چاپخانه داد. شماره ششم اسفندماه
۸۳. ظریفیان، علی. (مصاحبه). منزل شخصی. ۱۳۹۷/۸/۲۴.
۸۴. عدالتی، قاسم؛ علی افخمی؛ علی اسماعیلی؛ حمیدرضا همت آبادی؛ مینا، قرائی. (۱۳۹۱). آموزگاران روزگار. مشهد: اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی پژوهشکده تعلیم و تربیت عباسزادگان.
۸۵. عرب تیموری. عبداللطیف. گفتگوی تلفنی و نوشته مکتوب. ۱۳۹۹/۳/۱۸.

۸۶. عقدائی، ابراهیم. (مصاحبه) کانون بازنشستگان خیابان دانشسرا. ۱۳۹۷/۱۰/۲۵.
۸۷. عتیقی، مجید. (مصاحبه) منزل شخصی و تلفنی. ۱۳۹۷/۸/۲۴ و ۱۳۹۹/۵/۲۲.
۸۸. علیزاده مقدم، شهین. (تلفنی). ۱۳۹۸/۳/۲۱.
۸۹. فردیاری، مهرداد. (۱۳۹۸). میرزا حسن رشديه از تحصيل در دارالمعلمين تا آموزش معلمان، در مجموعه مقالات چهارمین همایش آموزش تاریخ در مدارس. به کوشش جمشید روستا و رحیم روحبخش (جلد ۱) تهران: نگارستان اندیشه.
۹۰. ----- (۱۳۹۸). نه کنفرانس در اصول تعلیمات عملی از عیسی صدیق در سال‌های ۱۲۹۷ و ۱۲۹۸. (خ) در مقالات برگزیده اولین همایش ملی بزرگداشت یکصدمین سال تاسیس تربیت معلم در ایران: دیروز، امروز، فردا. تهران: دانشگاه فرهنگیان با همکاری پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش (انتشار و تکثیر در قالب لوح فشرده).
۹۱. قاسمی پویا، اقبال. (۱۳۹۸). دانش سرای عالی سپاه دانش (ابوریحان بعدی) و تربیت معلم در مقالات برگزیده اولین همایش ملی بزرگداشت یکصدمین سال تاسیس تربیت معلم در ایران: دیروز، امروز، فردا. تهران: دانشگاه فرهنگیان با همکاری پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش (انتشار و تکثیر در قالب لوح فشرده).
۹۲. ۹۴- «قطعنامه ۷ ماده‌ای مدرسان و کارکنان دانشسرای راهنمایی تحصیلی»، روزنامه خراسان، ۱۶ اردیبهشت ماه ۱۳۵۸ - ۹۵ - کارنامه سال ۲۵۳۶ دبیرستان شاهدخت مشهد. تهیه کننده لیزا نکوئیان. تایپ و تکثیر: کانون تالیپست‌های ایران. مشهد خیابان سعدی.
۹۳. قیطاسی، محمدرضا. (مصاحبه) اتحادیه صنف لوازم یدکی خودرو. ۹۷/۸/۲۰ و ۹۷/۹/۱۰ و ۱۳۹۷/۱۰/۲۰.
۹۴. کوهستانی نژاد، مسعود. تحولات معارف و آموزش و پرورش ایران در سال‌های جنگ جهانی اول. فصلنامه گنجینه دارالفنون. سال اول شماره ۳ و ۴ پاییز و زمستان ۱۳۹۷.
۹۵. کریم سلیمانی، گفتگوی تلفنی و نوشته مکتوب. ۱۳۹۹/۵/۲۲.
۹۶. کریمی، ابوالقاسم، (مصاحبه) خیابان مهدی دفتر ازدواج. ۱۳۹۷/۱۰/۲۳.
۹۷. کلیدری، محمد. (مصاحبه) آموزشگاه زبان وصال خیابان پاستور ۱۰/۸/۱۳۹۷ و ۱۳۹۷/۱۱/۱۱.

۹۸. گلابگیر نیک، سید محمود. (گفتگوی تلفنی). ۱۳۹۷/۱۱/۱۵ .
۹۹. گوتشمید، آلفرد فن. (۱۳۷۹). تاریخ ایران و ممالک همجوار آن از زمان اسکندر تا انقراض اشکانیان. (ترجمه کیکاووس جهانداری). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۱۰۰. «گزارش اخبار شهر مشهد». روزنامه آفتاب شرق. ۱۲ شهریور ۱۳۳۹. سال سی و ششم.
۱۰۱. «محمد حسین سالاری رئیس انتخابی...» روزنامه خراسان، ۲ اردیبهشت ۱۳۵۸.
۱۰۲. مجتوبی، حسین (۱۳۷۴). جغرافیایی تاریخی گناباد، مشهد: نشر مرندیز.
۱۰۳. لسترنج. گای (۱۳۶۴). جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی، ترجمه محمود عرفان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی. (اثر اصلی در سال ۱۹۰۵ چاپ شده است).
۱۰۴. لوح قانون: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. مجموعه مصوبات و قوانین موضوعه قوه مقننه و سایر نهادهای قانونگذاری (متن دیجیتال و موجود در سایت مرکز پژوهش‌های مجلس).
۱۰۵. معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی. (۱۳۷۱). یاد نامه به مناسبت چهلمین روز درگذشت شادروان دکتر عباس سعیدی رضوانی، مشهد.
۱۰۶. مقدسی، محمد بن احمد. (۱۳۶۱). احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم. (ترجمه علینقی منزوی). تهران: شرکت مولفان و مترجمان ایران.
۱۰۷. مهرگان. (۱۳۴۲). مشهد: انتشارات بازرسی فرهنگ خراسان.
۱۰۸. محمدی، محمود. (۱۳۹۸). دارالمعلمین ۱۲۹۷: شیوه پذیرش دانشجو، برنامه درسی و ساختار اداری. در مقالات برگزیده اولین همایش ملی بزرگداشت یکصدمین سال تاسیس تربیت معلم در ایران: دیروز، امروز، فردا. تهران: دانشگاه فرهنگیان با همکاری پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش (انتشار و تکثیر در قالب لوح فشرده).
۱۰۹. مختارزاده، صفدر؛ صاحبی، هادی. (مصاحبه). مرکز آموزش علمی کاربردی هتل پردیسان. ۱۳۹۷/۱۱/۹.
۱۱۰. مستوفی، پوران. (مصاحبه). پردیس شهید هاشمی نژاد دو نوبت. ۱۳۹۷/۱۱/۶.
۱۱۱. مقدسیان شهیدی، غلامعلی. (مصاحبه). بلوار سجاد. حامد شمالی دفتر مجتمع

- آموزشی غیر انتفاعی علامه طباطبایی. ۱۳۹۷/۱۱/۱ .
- ۱۱۲ . مهرآمیز، هادی. (گفتگوی تلفنی تربت حیدریه). ۱۳۹۷/۱۰/۲۸ .
- ۱۱۳ . میرزایی، محمد حسین. (گفتگوی تلفنی). ۱۳۹۷/۱۰/۱۱ .
- ۱۱۴ . متولی حقیقی ، یوسف. (دست نوشته خاطرات خود از تربیت معلم سبزوان). ۱۳۹۹/۳/۱۶ .
- ۱۱۵ . مرکز اسناد و مطبوعات آستان قدس رضوی .
- ۱۱۶ . مرکز اسناد و کتابخانه ملی واحد شمال شرق خراسان .
- ۱۱۷ . نوغانی، محسن. (مصاحبه) . دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی. ۱۳۹۸/۳/۲۴ .
- ۱۱۸ . نیکبخت، مهین. (مصاحبه). ۱۳۹۷/۱۲/۲۰ .
- ۱۱۹ . نوید، مهدی و رحیم روحبخش . (۱۳۹۹). تربیت معلم به روایت اسناد شورای عالی معارف/ فرهنگ/ آموزش و پرورش . تهران : انتشارات دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
- ۱۲۰ . نشریه فرهنگ خراسان. اردیبهشت - خرداد ۱۳۳۷ شماره ۲-۳. سال دوم .
- ۱۲۱ . « نامگذاری مرکز آموزش کشاورزی خراسان». روزنامه آفتاب شرق. سیزده آذرماه ۱۳۳۸ .
- ۱۲۲ . نشریه خبری - تحلیلی خیام نامه. مدیر مسئول رضا مهرداد. دوازده بهمن ماه ۱۳۹۷ . نیشابور .
- ۱۲۳ . « نگاهی به زندگی غلامرضا صدیق غریب معلم و شاعری که مصداق نامش بود». روزنامه شهر آرا. چهارم بهمن ماه ۱۳۹۷ .
- ۱۲۴ . « نتایج امتحانات دانشسرای مقدماتی کشور». مجله تعلیم و تربیت مرداد و شهریور ۱۳۱۴ . شماره ۵ و ۶ . سال پنجم .
- ۱۲۵ . « وزارت آموزش و پرورش اعلام کرد»، روزنامه خراسان، ۱۵ شهریور ماه ۱۳۵۸ .
- ۱۲۶ . وظیفه دان سرو، سید احمد. (۱۳۳۸). سالنما و راهنمای . نشریه دفتر مطالعات مشهد .
- ۱۲۷ . وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. استان شناسی خراسان رضوی . تهران .
- ۱۲۸ . وزارت آموزش و پرورش. دفتر هماهنگی برنامه‌ها قسمت آمار . خلاصه آمار آموزش

- و پرورش در سال تحصیلی (۵۵-۱۳۵۴). تهران .
۱۲۹. وزارت آموزش و پرورش. دفتر هماهنگی برنامه و توسعه. آمار اجمالی آخر آذر سال تحصیلی (۴۷-۱۳۴۶). تهران .
۱۳۰. وزارت آموزش و پرورش. آمار آموزش و پرورش . دفتر هماهنگی طرحها و برنامه‌ها خرداد ماه (۷۴-۱۳۷۳) .
۱۳۱. وزارت فرهنگ . اداره نگارش . (۱۶-۱۳۱۵) دائره آمار (بخش دوم). آمار آموزشگاه‌ها و بنگاه‌های فرهنگی . تهران: شرکت سهامی .
۱۳۲. هیلن یراند، رابرت (۱۳۸۶) . هنر و معماری اسلامی . (ترجمه اردشیر اشراقی) تهران : فرهنگستان هنر: روزبه .
۱۳۳. هدایتی، حسین. (مصاحبه) . پردیس شهید بهشتی. ۱۳۹۷/۱۱/۹ .
۱۳۴. هزاره، طیبه. (گفتگوی تلفنی) پردیس شهید هاشمی نژاد. ۱۳۹۷/۱۱/۱۰ .
۱۳۵. یوسفی، منصور؛ محمدعلی علیدوست؛ زهرا دانش پژوه. (بی‌تا). تربیت معلم در پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، تهران: انتشارات تربیت معلم .
۱۳۶. یغمایی، اقبال. (۱۳۷۵) . وزیران علوم و معارف و فرهنگ ایران . تهران: مرکز نشر دانشگاهی .

پوست‌ها

پیوست ۱: اسناد

سند ش ۱: «راپرت عمومی دانشسرای مقدماتی» مشهد

«راپرت عمومی دانشسرای مقدماتی» مشهد که از طرف اداره معارف و اوقاف خراسان به وزارت معارف رسیده است ذیلاً طبع می‌شود تا هم خوانندگان این مجله و هم از طرز اداره و کار آن اطلاع یابند و هم این راپرت برای کارکنان سایر دانشسراهای مقدماتی سرمشقی شود. احصائیه: برخی از این احصائیه‌ها مطابق نیمه قبل می‌باشد با تفاوت اینکه در این نیمه در ۱۶ اردیبهشت به واسطه احضار آقای مبرهن معلم فیزیک و شیمی دو درس مذکور از تاریخ سابق‌الذکر به عهده آقای مرتضی تهرانی بوده.

دروس: به طور کلی کار دانشسرا در این نیمه بیشتر از نیمه قبل بوده خصوصاً بخش دروس چه اولاً مدت این نیمه اساساً بیشتر از نیمه قبل است ثانیاً تکالیف دیگری نیز ضمیمه تکالیف اصلی شده است از قبیل شرکت در مسابقه‌ها و دفیله‌های عمومی و مسابقه‌های بین مدارس ثالثاً سیر طبیعی دروس مباحث سنگین‌تر و سخت‌تر را برای این نیمه نگه داشته است رابعاً دانشسرا به واسطه دیر مفتوح شدن امسال قریب به یک ماه از حیث زمانی عقب افتادگی داشته است با ملاحظه نکات سابق‌الذکر واضح است که برای پیشرفت دروس ناچار کوشش بیشتری در این نیمه نیاز بوده است مخصوصاً با ملاحظه اینکه بعضی از دروس دانشسرا تکلیف زیاد و وقت کم دارد از قبیل تاریخ و هندسه. تا جایی که مدرسه اطلاع دارد عموم کارکنان و محصلین نیز در قسمت خود از کوشش دریغ نکرده‌اند بالتلیجه قسمت عمده آن تمام شده و اگر بعضی ناتمام مانده است دروسی است که به تمرین و بحث بیشتر محتاج بوده است یا

اساساً مقدارشان زیاد است. دروس ناتمام عبارتند از: تاریخ و عربی و هندسه. از تاریخ قسمت روم و قرون وسطی، از عربی هفده درس کتاب مبادی العربیه و از هندسه قسمت قضایی مانده است. البته از ابتدای سال آینده باید این نواقص تدریس شود و اصولاً کم خواندن و فهمیدن بهتر از پر خواندن و نفهمیدن است.

ورزش: ورزش در این فصل به اقتضای مساعدت فصل و پیش آمد مسابقه‌های عمومی با فعالیت بیشتری جریان داشته است. دانشسرا با نقص وسایل که اساساً لازمه هر مؤسسه جدیدالتأسیسی است در این نیمه عملیات ورزشی زیاد داشته از قبیل مشارکت در دفیله‌ها جشن‌های ورزشی و مسابقه‌های عمومی و اقدام به گردش‌های ورزشی علاوه بر ورزش‌های مقرر مدرسه.

گردش: از خصوصیات این نیمه موضوع گردش‌های مدرسه‌ای است که دانشسرا به مساعدت اداره محترم انجام داده است و در حد خود برای پیشرفت این اصل تربیتی اهتمام کرده است. قسمتی از این‌ها گردش‌هایی است که برای اجرای ماده ۱۴ اساسنامه دانشسرا قسمت دیگر گردش‌های ورزشی و علمی بوده است که روی اصول تعلیم و تربیت مورد اهمیت بوده است و هر یک از این گردش‌ها جداگانه به اداره معارف گزارش داده شده است و اجمالاً عبارتند از: گردش ۱۳ فروردین در کوه‌های خلیج، گردش نیشابور در تعطیلات، بازدید از کارخانه چرم گردش در دارالتربیه گردش‌های ورزشی دیگر در وکیل آباد. علاوه بر این گردش‌های ورزشی دیگر نیز در نظر گرفته شده بود که به واسطه نبود امکانات معوق ماند. به هر حال این اقدام در تاریخ تعلیم و تربیت مشهد افتتاح فصل تازه‌ای است که اولیاء محترم معارف باید در تکمیل آن اهتمام فرمایند.

نطق و مناظره: به واسطه تراکم مباحث درسی و تکالیف دیگر در این زمینه فرصت کافی برای پرداختن به این موضوع نبوده به طوری که عده جلسات انجمن در این نیمه کمتر از نیمه قبل بوده است و غالباً در مواجهه با تکالیف دفیله و سایر کارها از میان رفته است. معهداً در این نیمه به واسطه اینکه ناطقین ورز بهتر از نیمه گذشته بوده‌اند مباحث بحثی مهمتر بوده و می‌توان گفت فن مذکور وارد مرحله ترقی شده است. از کارهای این نیمه تأسیس مجلس مناظره است که اولین بار از طرف عده‌ای از محصلین تحت عنوان ریاضیات یا ادبیات با حضور ریاست جلیه معارف مناظره‌ای داده شده است.

کتابخانه: تعداد کتب در این نیمه ۲۶۱ جلد است و در مقایسه با نیمه گذشته که ۱۸۸ جلد بوده است معلوم است که ۷۳ جلد در این نیمه افزوده شده است. مقداری از این کتب ابتیاعی است که اداره محترم معارف بر طبق پیشنهاد مدرسه خریداری کرده و کتبی است که از حیث موضوع

برای انشاء دانش‌آموزان مناسب است. قسمت دیگر وزارت جلیله معارف یا هدیه اشخاص است. اشخاصی که کتاب هدیه کرده‌اند عبارتند از:

۱. آقای فیاض - دبیر دانشسرا - ۱۲ جلد

۲. محمود کوزه‌کنانی - محصل - ۱۰ جلد

۳. دیلمی - محصل - ۳ جلد

۴. مدیر روزنامه توفیق - ۲ جلد

یازده جلد کتاب دیگر نیز هست که از کتابخانه معارف مشهد به عنوان امانت گرفته شده است. به موجب احصاییه دفتر کتابخانه در دو ماهه اردیبهشت و خرداد ۹۱ مرتبه کتاب برای مطالعه گرفته شده است.

اثاثیه: اثاثیه این مدرسه تا تاریخ این راپرت ۷۹ قلم است که ۳۹ قلم آن کمتر از ده ریال تعیین شده است و ۳۸ قلم بیشتر از ۱۰ ریال است تفصیل اثاثیه به عهده راپرت‌های مدرسه است.

امتحانات: امتحانات داخلی مدرسه برای آنکه مطابق نظامنامه بتواند تا آخر خرداد خاتمه پیدا کند اول خرداد شروع و ۲۷ همان ماه خاتمه پیدا می‌کند. مجموع جلسات امتحان کتبی و شفاهی ۳۵ جلسه و مواد امتحان شده ۲۰ ماده بوده که به شرح زیر است: فارسی چهار ماده دیکته، قرائت و انشاء و دستور. فرانسه چهار ماده همانند فارسی و تاریخ طبیعی دو ماده درسی زمین شناسی و گیاه شناسی. حساب جبر هندسه سلفژ حفظ الصحه فیزیک شیمی و ورزش هر یک یک ماده.

تجدیدی‌ها - در نتیجه این امتحانات ۱۷ نفر در ریاضی (حساب هندسه و جبر) و سلفژ (نت خوانی موسیقی) و فرانسه و شیمی تجدید شده‌اند که به شرح زیر است:

- ریاضیات کلیه ۱۷ نفر منتهی با اختلاف در ماده
- سلفژ سه نفر
- شیمی ۱ نفر
- فرانسه ۱ نفر

هیچیک از تجدیدی‌های مزبور از معدل کل رد نشده‌اند فقط در مواد تجدیدی دارند به قرار ذیل: تجدیدی از یک ماده ۴ نفر. از دو ماده ۶ نفر. از ۳ ماده ۴ نفر. از ۴ ماده ۳ نفر.

از عده کل تجدیدی‌ها فقط ۳ نفر که در بعضی از مواد نیمه دوم بیشتر از ۷ گرفته‌اند ولی در

امتحان نیمه اول که کمتر از ۷ داشته‌اند در ماده رد شده فقط از معدل آن ماده تجدیدی هستند. سه نفر مذکور یکی از حساب دیگری در جبر و سومی در موسیقی می‌باشد. به طور کلی تمام تجدیدی‌ها شاگردانی هستند که فقط در امتحان نیمه دوم کمتر از ۱۷ گرفته‌اند. به استثنا سه نفر در سه ماده و در این عده شاگردانی هستند که از کتبی خوب و از شفاهی بد شده‌اند به شرح ذیل - در جبر دو نفر که یکی در کتبی ۱۲ و در شفاهی یک داشته است و در نیمه اول سال نیز ۷ و در حقیقت با یک واحد رد شده است. دیگری در کتبی ۸ و در شفاهی دو داشته است در صورتی که در نیمه اول سال یک داشته است. در هندسه یک نفر و همان وضع را داشته است. در اینجا نیز در کتبی ۸ و در شفاهی یک داشته است.

بنابراین فقط دو نفرند که این خصوصیت را دارند.

عده‌ای که از کتبی مردود و در شفاهی قبول شده‌اند:

۱. در جبر دو نفر که هر دو از کتبی ۲ و از شفاهی ۸ داشته‌اند. در حساب سه نفر که دوفنرشان همان دو نفر جبر هستند که در اینجا یکی از کتبی ۱ و در شفاهی ۹ و دیگری در کتبی ۳/۷۵ و در شفاهی ۸/۲۵ داشته و سومی در کتبی ۵ و در شفاهی ۸ گرفته است. در هندسه دو نفر یکی با ۵ و ۸ و دیگری با ۷/۵. از این قبیل رد شده در تجدیدی‌های شیمی و موسیقی و فرانسه و جبر رد شده وجود ندارد همچنین در بقیه تجدیدی‌های ریاضی که هر کس رد شده از هر دو رد شده است. تفصیل تجدیدی‌های ریاضی به شرح ذیل است:

حساب: ۱۱ نفر یکی از معدل سالیانه ماده و بقیه از نمره نیمه دوم

هندسه: ۱۲ نفر همه از نمره نیمه دوم

جبر: ۱۱ نفر یکی از معدل سالیانه و بقیه از نمره نیمه دوم

به طوری که ملاحظه می‌فرمایید عده تجدیدی در قسمت ریاضی غیر عادی است و بیشتر از اندازه‌ای است که مطابق قواعد باید در یک کلاس موجود باشد. در چنین موارد رسیدگی به موضوع و بحث در {؟} و موجبات از وظایف مهم مدرسه است چه حوادث نامرتقب ناچار علل نامرتبی دارند و همیشه برای رفع نواقص باید موجبات نقص را کشف کرده و مرتفع ساخت. چون اداره مدرسه از ناحیه کارکرد خود و همچنین از قسمت سعی و مراقبتی که در اکثریت کلاس سراغ داشت موجبی برای این انبوه تجدیدی نشان نمی‌داد، لذا با احتمال آنکه آقایان دبیران محترم خصوصیات در نظر دارند و به واسطه کار سالانه در کلاس اطلاعاتی راجع به وضعیت تحصیلی هر شاگردی جداگانه دارند لذا از طرف مدرسه به عموم دبیران مراجعه

و تقاضا شد نظریات و اطلاعات در موضوع تحصیلات شاگردان بدهند. متأسفانه عده‌ای از آقایان سوال مدرسه را بی‌جواب گذاشتند. جواب‌های واصل نیز نظریاتی است کلی که خلاصه آنها ذیل ذکر می‌شود.

آقای دبیر تاریخ طبیعی می‌نویسد: با وجود فقدان وسائل عملی و نبودن وقت کافی برای عمل کردن اغلب از موضوعات چنانچه از موضوعات و نمرات استفاده می‌شد نتایج امتحان آخر سال رضایت بخش بوده است لذا مراتب رضایت خود را نسبت به شاگردان سال اول دانشسرا اظهار نموده امیدواریم سال آتی بر سعی و جدیت خود بیافزایند. آقای دبیر فرانسه می‌نویسد (ترجمه) با مسرت خاطر تصدیق می‌کنم که شاگردان دانشسرا در نیمه آخر سال خوب کار کرده‌اند و بدین جهت امتحانانت فرانسه رضایت بخش بوده است.

آقای دبیر ریاضیات می‌نویسد: شاگردان غالباً در مواد ریاضی ضعیف می‌باشند و وقتی را که لازم است به این درس مبذول نمی‌نمایند در صورتی که پس از خروج از دانشسرا بلافاصله باید به آموزگاری اشتغال یابند. بنابراین لازم است ریاست این مؤسسه دقت بیشتری در این مورد مبذول دارند و بخصوص از سال آینده در انتخاب شاگردان دقت بیشتری شود.

دبیر فلسفه و ادبیات و تاریخ و جغرافی می‌نویسد: جدیت و اهتمام اکثریت شاگردان در درس‌های مربوط با اینجانب رضایت بخش است و بدین جهت مسرت دارم که می‌بینم پیشرفت‌هایی حاصل شده است. علم النفس و تعلیم و تربیت که دو علم تازه هستند که غالباً اذهان با اصطلاحات آنها نامانوس است و بنابراین جای خشنودی است که آنچه از این دو علم در دانشسرا تدریس شده همه فهمیده‌اند. تفاوتی که بین شاگردان هست در حفظ مطالب بوده است. در قسمت عربی باهمان اندازه درسی که امسال خوانده شده است شاگردان می‌توانند قطعات ساده نثر عربی را ترجمه کنند و در حل لغات آن به موقع قواعد صرف ماده را تشخیص داده و در کتب لغت پیدا کنند. در فارسی مخصوصاً قسمت انشاء پیشرفت شایانی داشته‌اند. چون تدریس این فن بر طبق اصول جدید و عملی بوده نتایج خوب گرفته شده است که نمونه‌های آن گاهی در مطبوعات مشهد مندرج است. معمولاً برای انشا در مدارس قواعد خاصی نیست در صورتی که شاگرد دانشسرا چندین فن انشا وصف نقل شرح و بسط را بر طبق قواعد آموخته و بکار می‌بندد. در قراعت علاوه بر آثار قدما که زمینه اصلی منتخبات و کتب قرائتی را تشکیل می‌دهد نثر جدید نیز تدریس شده و در این قسمت مخصوصاً پرورش روح انتقاد ادبی و تجزیه و تحلیل مورد اهتمام بوده است و در درس جغرافی نیز نقشه‌کشی و اکتشافات جغرافیایی با بحث و تحقیق تدریس شده است. بدین جهت می‌توان اطمینان

داشت که نفهمیده نمانده است. در قسمت تاریخ نظر به کمی وقت و سنگینی تکالیف و مساعد نبودن کتاب در نیمه دوم به اندازه نیمه اول سال مجال کار نبوده است. از ملاحظه مراتب سابق الذکر می‌توان اطمینان پیدا کرد که محصل دانشسرا فاقد روح کار و دقت نبوده مخصوصاً در ریاضیات که مشکل‌ترین درس‌های او بوده و بدین مناسبت شاید بیشتر از دروس نیز مورد توجه بوده است. تصور می‌رود عدم پیشرفت در این قسمت اگر نمرات را ماخذ حقیقت قرار دهیم فقط آنست که درس بر طبق پرگرام بوده است نه بر طبق احتیاج البته اگر دبیر می‌خواست شاگردان در این قسمت ضعیف نباشند می‌توانست نصیحت مدرسه را به کار بسته و بوسیله مراجع سریع و مختصری بدروس سیکل اول نواقص شاگردان خود را مرتفع سازد. میزان اقل و اکثر نمرات تجدیدی به قرار زیر است:

در حساب از ۳ تا ۶/۵ - جبر ۴ تا ۶/۵ - هندسه ۱/۵ تا ۶/۵ - موسیقی فقط ۶ - تاریخ طبیعی فقط ۵/۵ - شیمی فقط ۵ - فرانسه فقط ۳ و ۴.

برای سال آینده

قبول شاگرد - به طوری که از زمینه کار معلوم است و حسن انعکاس دانشسرا امسال نشان می‌دهد محتمل است در سال آینده داوطلب شاگردی دانشسرا بیشتر از سال قبل باشد. اگر چنین باشد بهتر آنست که شاگرد با کنکور پذیرفته شود برای آنکه بتوان به دقت تشخیص داد که داوطلب حقیقاً معلومات سیکل اول متوسطه را که پایه دانشسرا است را داراست یا نه. البته مقتضی است که این امتحان توسط خود دبیران سال بعد به عمل می‌آید زیرا بد و خوب شاگرد در درجه اول با کار ایشان تماس دارد. فایده‌ی این ترتیب آنست که دبیران دیگر از وضعیت شکایت نمی‌کنند و نمی‌توانند عدم پیشرفت درس را به عهده ضعف شاگرد بگذارند.

ولی اگر عده شاگرد زیاد نبود و ناچار امتحان ورودی (کنکور) مورد پیدا نکرد باید در آن صورت آقایان دبیران موضوع تدریس دانشسرا را بیشتر مورد اهتمام خود قرار دهند و تنها با استنباط تکالیف ظاهری اکتفا نکرده و استفاده و تکمیل شاگردان را در نظر داشته باشند.

معلوم است که وقتی معلم از وجود خود فایده می‌دهد که در کار خود با عشق و علاقه باشد. به تجربه دیده شده است که کارهای تحمیلی روح معلم را ناراضی کرده آثار این عدم رضایت در همه کار او درس امتحان نمره دادن نمودار می‌شود در صورتی که شاید خود او ملتفت نباشد. بنابراین شرط مهم علاقه‌مندی را در مورد دبیر دانشسرا نیز نباید فراموش کرد. آقایان دبیران اگر وضعیت شخصی شاگردان و رژیم تربیتی خانواده‌ها و مدارس را خوب در نظر گیرند ضعف

معلومات شاگردان برخلاف انتظاراتشان نخواهد بود و دیگر عوض آنکه از نواقص شکایت کنند به رفع آن جدیت خواهند کرد. البته جدیت و اهتمام در پیشرفت حقیقی هم زحمت دارد و همچنان معلوم نیست ولی بالاخره تکالیفی است که مسئولیت حقیقی و واقعی ایجاب می‌کند. مثلاً باید دانست که شاگرد سال سوم متوسطه نوعاً در درس حساب ضعیف است زیرا حساب فقط در سال اول متوسطه آن هم به طور ناقص خوانده و بنابراین یا از اول نفهمیده یا اگر هم آن وقت فهمیده عجلتاً به واسطه نداشتن ممارست فراموش کرده است بنابراین دبیری که می‌خواهد شاگرد حساب دان شود باید از مراجعه به دروس گذشته زاید بر پرگرام امتناع نکرده آنچه لازم است تدریس کند و همچنین در سایر دروس.

محل مدرسه - محل فعلی دانشسرا اگرچه از حیث عمارت و باغچه خوب است ولی به واسطه نداشتن زمین برای ورزش در مضیقه است به طوری که امسال اداره مدرسه فقط با زحمات زیاد بیش از یک قطعه زمین کوچک برای بسکتبال به دست نیاورده است و بالتیجه دو بازی در یک وقت در مدرسه میسر نبوده است. بنابراین لازم است برای سال آینده این نقیصه رفع شود یا محل جامع شرایطی برای مدرسه فراهم کرد یا زمینی که متصل به مدرسه است با توافق مالک به مدرسه ضمیمه شود.

ملزومات - میز و نیمکت‌های کلاس باید عوض شود و البته چنانچه صندلی یک نفره طرز جدید تهیه شود بهتر است. مقداری هم اثاثیه و لوازم ورزش است که اداره مدرسه امسال صورت داده و تا کنون تهیه نشده لازم است در اول سال آینده تحصیلی آماده شود.

چای عصر - یکی از نکات مهم اساسنامه دانشسرا شبانه روزی بودن آن است خیلی خوب است ولی فعلاً وسایل این کار فراهم نیست و مدرسه فقط روزانه است ولی اگر معمول شود که محصلین ولو یک روز در هفته چای عصر را با هم و با حضور معلمان مدرسه صرف کنند، این کار نتایج تربیتی خوب دارد از قبیل انس گرفتن شاگرد به مدرسه و معلم آموختن آداب معاشرت و همنشینی تفریح و بالاخره رفع خستگی و مهیا شدن برای کار (زیرا دانشسرا روزانه به موجب ماده ۵ اساسنامه باید تا هفت و نیم بعد از ظهر دایر باشد).

چون خرج این کار غیر از پول خود شاگردان است محل دیگری ندارد لذا برای عملی کردن آن لازم است در موقع بستن کنترات شاگردان این مخارج را ملحوظ کنند.

کتاب درسی و پرگرام - غالب کتب درسی که فعلاً در دانشسرا تدریس می‌شود چون برای این مقصود تألیف نشده مطابق کار و مناسب روح پرگرام دانشسرا نیست معلوم است که در آتیه

باید کتب مخصوصی تهیه شود مخصوصاً در تاریخ جغرافیا و عربی. در تاریخ و جغرافیا باید اصول و فرع جدا از هم بنویسند و هر مطلب مهم را به دو صورت یکی مختصر به نام متن و دیگری مفصل بنام قرائت ذکر کنند.

به علاوه کتاب باید دارای موضوعات تکلیف کتبی و تکالیف شفاهی و بالاخره اسلوب انشای تألیف تاریخ و جغرافی باید دلکش و جذاب باشد تا بتوانند طولانی بودن کتاب را جبران کنند و مهمتر از همه آنکه باید کتاب تاریخ و جغرافی دارای اشکال و نقشه‌های بسیار باشد.

راجع به عربی اگر چه مبادی العربی از کتب خود عربی است ولی چون برای عربی زبان‌ها نوشته شده و به علاوه مبتنی بر تئوری‌های قدیم دستور عربی است که بسیاری از آنها از نظر عمل یعنی تعلیم تأثیری ندارد لذا ممکن است کتب بهتری برای فارسی زبان‌ها بر متد مستقیم یا غیرمستقیم نوشته شود و مقدار زیادی از زحمت تعلیم این زبان مشکل کاسته گردد زیرا حتماً یک قسمت اشکال این زبان ناشی از کتب و طرز تدریس آن است البته بحث مفصل در این موضوع از حدود این راپرت خارج و موضوعی است مربوط به وزارت جلیله معارف که مسلماً با اقدام و اهتمام آن وزارت جلیله اصلاح خواهد شد. آنچه در اینجا گفته شد از باب اظهار نظر در خصوص کتب درسی دانشسرا دروس تاریخ به طوری که قبلاً هم گفته شد تکالیف زیاد و وقت کم است بهتر اینست که یک ساعت بر وقت این درس در هفته افزوده شود یا از تکالیف آن کاسته شود.

کتاب برای کتابخانه- کتابخانه برای آنکه قابل استفاده دبیران و شاگردان باشد هنوز محتاج است به مقداری کتب و مجلات مربوط به تعلیم و تربیت و علم النفس و کتبی که مخصوصاً در اروپا و آمریکا برای اطفال و جوان‌ها منتشر می‌شود بیشتر مفید و مورد احتیاج است و معلوم است که صورت آنها را معلمان قسمت‌های مربوط باید تهیه کنند و البته با اهتمامی که اداره معارف مشهد در قسمت کتابخانه دانشسرا و تکمیل آن دارد امید است نواقص به سرعت مرتفع شود.

نشریات- در سال آینده نشریه سالیانه نیز خواهد بود چه اولاً عده شاگرد دانشسرا زیادتر از امسال و بالنتیجه شاگردی که بدر این کارها بخورد بیشتر پیدا خواهد شد دیگر آنکه تاریخچه دانشسرا مهمتر خواهد بود.

موضوع نشریه مجله قرائت اطفال کوچک که شرح آن در راپرت نیمه اول سال جاری عرض شده است موضوع مفیدی است که در صورت فراهم شدن لوازم از قبیل کتاب و وسائل طیف

رنگی باید اقدام شود.

رژیم تربیت در دانشسرا- چون دانشسرا اساساً یک نوع مدرسه مخصوصی است و از حیث پرگرام و غرض با مدارس متوسطه تفاوت دارد. لذا باید از جهات مادی مدرسه‌ای هم از قبیل معلم، محل، طرز اداره نیز استقلال و امتیاز داشته باشند. در مدرسه‌ای که تعلیم و تربیت جزء دروس آن است البته اعمال قواعد آن اهمیت به موضوعی و طریقی دارد. پرورش شخصیت شاگرد و ایجاد حس اعتماد و افتخار شاگرد به مدرسه نه تنها در دانشسرا بلکه در هر مدرسه‌ای باید مبنای اعمال اداری آن مدرسه باشد.

به‌جای رئیس دانشسرای مقدماتی مذکور مشهد

علی اکبر مجید (فیاض)

(گزارش مجید فیاض علی اکبر رئیس دانشسرای مشهد، فصلنامه

تعلیم و تربیت، سال پنجم شماره ۵ و ۶، مرداد و شهریور

۱۳۱۴، صص ۳۱۱-۳۰۳).

سند ش ۲ : سخنرانی ابوتراب رازانی در دانشسرای مقدماتی مشهد

متن سخنرانی است که در تاریخ ۱۳۱۵/۹/۱۲ در سالن دانشسرای مقدماتی و با حضور عده‌ای از مردم و دبیران و آموزگاران توسط آقای رازانی رئیس دانشسرا در باغ نادری با توجه به اهمیت دانشسرا و تربیت آموزگار انجام شده است. متن سخنرانی هر چند که با ادبیات آن دوره بیان شده است، اما سخنران سعی کرده است ضمن توجه دادن به گذشته و تاریخ و فرهنگ ایران و تحولات در دنیای جدید، حاضرین در مجلس را به اهمیت و نقش معلم و همچنین مراکز تازه تأسیس دانشسرا رهنمون گرداند، نگاهی به این متن خود گویای توانایی گوینده و شناخت او از دنیای جدید و به ویژه موضوع اثرگذار معلم و آموزگار و همچنین تاثیر دراز مدت دانشسرا در گسترش امر تعلیم و تربیت است:

« .. بنام خداوند بخشایشگر. حضار محترم؛ دنیا هر چه در او هست به طرف نقطه ناپیدایی که از آن به کمال انسانی تعبیر می‌کنیم در حرکت است؛ این آرمان زندگانی که از واره عالم ماده مغناطیس وار ما را بجانب خود می‌کشاند همان سعادت جاودانی است همان امید است که ما را به امید دیدار خود تا دم مرگ زنده نگاه می‌دارد،

این هدف حیاتی با مال و جاه و جلال دنیایی بدست نیاید ولی هر کاری که در زندگانی خود تعقیب می‌کنیم می‌توان مرحله‌ای از آن دانست اما هرگز خود او نخواهد بود زیرا بارها خوشبختی خود را در چیزی تصور می‌کنیم می‌کوشیم تا بدان برسیم ولی هنگام وصال می‌بینیم این موضوع سلسله جنبان افکار و احساسات ما نبوده گوئی چیز دیگری را از آن می‌طلبیده‌ایم باز مطلوب دیگری را هدف آمال خود قرار می‌دهیم و به طرف او می‌رویم ؛ این کشش و کوشش تا نفس آخرین در کار است و هر دمی برنگی ما را مشغول می‌دارد، حالا بحث من از کمال و

سعادت نیست حوصله بیشتر و مجلس دیگری باید تا این مسئله مهم حیاتی را تا حدی که خود فهمیده‌ام شرح دهم ولو برای گرفتن نتیجه در اینجا می‌خواهم بگویم که گذشتگان دو طریقه برای وصول بدین کمال قائل بوده‌اند و به عبارت دیگر قدما برای کامیابی جهانی دو راه یا دو سیر عینی و علمی می‌دانسته‌اند.

سیر عینی همان راه و روش انبیاء و برگزیدگان جهان است از راه شهود و الهام غیبی و بالاخره از طریق قلب و ایمان و دل‌باختگی به حقیقت حاصل می‌شود وصول به کمال از این راه البته خالی از اشکال نیست و شاید با این زندگانی پر آشوب کنونی با این همه مادیت و ظاهر پرستی که جهان ما را فرا گرفته اصولاً رسیدن به حقیقت از این طریق محال باشد و حتی نمی‌توان کسی را هم در این عهد از این راه به طرف حق خواند چه حقیقتی که امروز مورد نظر است باید مفهوم عملی و تجربی داشته باشد در صورتی که کمال مورد نظر ما با تجربه و عمل سر و کاری ندارد تنها باید تذکر داد که نمی‌توان پیروان این طریقه را چنانکه رسم شده مشتی مردم گوشه گیر و درویش و بی‌کاره معرفی نمود، راستی آن فرقه‌ای که دنیا و الفاظ دنیوی برای خاطر حق و معنی پشت پا می‌زند آن دسته‌ای که به سرچشمه‌های منفعت جهانی نظری ندارند و از چشمه قلب سیراب می‌شوند بالاخره گروهی که از دورویی و نفاق و کینه ورزی و خونریزی که بدبختانه اساس زندگانی امروزی ما را تشکیل داده صرف‌نظر می‌کند کجا مردی قلندر و بی‌کاره و مریض باید بشمار آیند، حقیقت زندگانی چیست؟ من منکر سعی و عمل عهد جدید نیستم ولی می‌خواهم به کسانی که منکر شهود عینی و حق و حقیقت اند بگویم، بشر تابع تلقینات و تاثیرات زمان و مکان و محیط زندگانی خویش است، هر روز دنیا تحت اصول خاص اداره می‌شده، هر زمان جهان را اوضاع و مقتضیات دیگری است بالاخره هر عهد مسائل ضروری و بدیهی مخصوصی داشته که در اعصار بعد اسباب خنده دیگران شده است ما نیز اصول امروزی خود را کاملاً صحیح و لایزال تصور کنیم این عادات و شئون اجتماعی به منزله اصنامی هستند که در هر عهدی به صورتی بشر را مشغول می‌کنند؛ روزی بطلمیوس زمین را ثابت و افلاک را مانند پوست‌های پیاز بر آن محیط می‌پنداشت و فلک هشتم یا کره اطلس را که در وراء آن، خلاء بود، نه ملاء محرک سایر کرات و بی‌حرکت می‌انگاشت کتاب مجسطی این شخص یا این قبیل پندارها قریب (۲۲) قرن بر دماغ بشر حکمروائی کرد و علمای اعصار مختلفه خلاف آن را آسمانی می‌دانستند کم کم بر اثر ظهور امثال کپلر - گالیله - لاپلاس عقاید بطلمیوس منقرض گردید.

و هیئت رنگ نوینی بخود گرفت خاصه که قانون جاذبه نیوتن نیز به کمک رسید و خلاف

گوئی‌های پیشینیان را به ثبوت رسانید، امروز اگر فرضیه‌های اینشتین و بُعد رابع او صورت قانون بخود بگیرد آثار این حکما هم از میان هم خواهد رفت و مردم بریش کپلر و گالیله خواهند خندید چه بسا روزی هم اینشتین و بعد چهارم وی مورد مسخره قرار گیرد، بنابراین اصول علمی و پندارهای مردم هیچ زمانی جاودانی نخواهد بود با این وجود همه در عهد خود حق حیات دارند اینک باید منتظر بود تا میلیون‌ها سلول‌های دماغی بشر که امروز بیش از چند هزار آن بکار است چه نقش‌ها و رنگ‌هایی بر اثر بکار افتادن خود به صفحات کم رنگ کتاب تمدن بشری بدهد؛...

و اما سیر علمی از راه تعلیم و تربیت و کتاب‌هایش حصول می‌پذیرد و از این طریق هرکس می‌تواند به حقیقت نزدیک شود و جزئی از آن قرار گیرد بدبختانه این قسم معرفت نیز به مقتضای زمان و مکان و تحول و تکامل فکری بشر تغییر پذیرفته، روزی انسان علل موجودات را بازتاب انواع توجیه می‌کرد برای هر معلول علتی مستقل از ذات و متباین با آن تصور می‌کرد و همین موضوع کار را بجائی کشانید که عدد خدایان از شمار مخلوقات تجاوز کرد علم اساطیر (Mythologie) یونان رجوع کنید به کتاب‌های ایلید و ادیسه هومر مه‌باهاراتا و رامایانای هندیان و بالاخره کتب زردشتی و شاهنامه ما را از نظر بگذرانید تا دقت نژاد هند و اروپائی را در انتخاب خدایان که غالباً جنگ و جدل و عروسی و نفاق و حتی مرگ و تولد داشتند مشاهده کنید و رنگ‌آمیزی‌های بشری را در ساختن حکایات و افسانه‌ها که از عهده هیچ صورتگر قابلی هم بر نمی‌آید بدیده عقل ببینید؛ - کم کم فکر بشری توسعه یافت و معتقد شدند که علت در ذات معلول وجود دارد مثلاً در نهاد شراب که نصیب کافر شود قوه سکر موجود است و توتون قوه مخدره دارد.

آب را آبی است کاو میراندش   باد را بادی است کاو میخواندش

البته تدریسات هم درین دو عهد متناسب با درجات فکری و عقلی افراد بود و آنچه را که ضروری می‌پنداشتند تعلیم می‌دادند درین عهد بر عکس دوره اول که باز تا حدی مردم با حیات مشغول بودند عموماً قشری و ظاهر پرست شده بودند مباحثات بی‌معنی می‌کردند از عمق می‌گفتند و به ظاهر می‌گراییدند چنانکه تا حدی در میانه طلاب علوم قدیمه ما باز این وضعیت را می‌توان دید که در واقع مغلوب ساختن طرف منظور است ولو حقیقت هم پایمال شود، در عهد ما قوانین تجربی با دقت تمام در جریان است تکاملی‌ها و ثبوتی‌ها به جنبه‌های علوم متوجه‌اند بدیهی قوانین تعلیم و تربیت نیز که مطابق ناموس اجتماع در تحول و تغییر است تاج ضروریات زمان و طرز تفکر و تغییر مردم جهان است منظور امروزی تعلیم و تربیت ایجاد

روح کار و عمل و پی بردن به اصرار طبیعت و غلبه بر مشکلات زندگانی است اینک همه ملل جهان برای تأمین سیادت و حفظ مقام خویش و ربودن گوی سعادت جز تغییر فکر نسل آتیه و تعلیم و تربیت نونهالان خویش مطابق مقتضیات دنیا وسیله دیگری در دست ندارند مردم دنیا دیگر از تدریسات به کتابخانه‌های قرون وسطی که تا چندی پیش هم در ایران ما هم معمول بود دست برداشته و با روحیات عقل و استعدادهای پنهانی و احتیاجات درونی او مشغول شده‌اند. آقایان! مکاتب قدیمه امثال ابوعلی سینا و ابوریحان و فارابی می‌پروراند اما شمار این ستارگان نسبت به اشخاصی که قربانی وضعیات متصنع عصر می‌شدند بسیار کم بود اینها هم بر اثر فوق و روحیات خدادادی خویش پیشرفت کرده و مقامی دارا شده بودند به علاوه علوم هم به اندازه امروز شعبات نداشت در آن زمان بیش از ده پانزده رشته مستقل نمی‌توانستند علم بشمارند تازه امام فخرالدین رازی در اوائل قرن نهم هجری با زحماتی کتابی بنام ستینی می‌نویسد و در آن از شصت نوع علم که بعضی از آنها هم استقلال ندارند نام می‌برد در صورتی که امروز شعب علوم به دویست هم می‌رسد.

آقایان! از ابتدای شروع تاریخ ایران تا اول مشروطه تعلیمات در این کشور، اشرافی، دینی و بالاخره نظری بودند ابتدا اولاد اشراف از معلمان سرِ خانه چیزی می‌آموختند آن هم ناقص و مخالف اخلاق اجتماعی کم کم تعلیمات دینی شد و علم و تحقیق علمی بایستی از لحاظ مذهب جریان یابد به همین جهت ما کمتر فکر مستقل در جریان تاریخ داشته‌ایم فلاسفه این دیار از ترس تکفیر ظاهر بینان و آنهایی که تفکر و تعمق شخصی را مخالف دکان خود می‌دانستند ناچار بوده‌اند افکار خود را بر محور مذهب بچرخانند و بالاخره متکلم باشند نه فلیسوف تازه کلیاتی هم که در این مورد گفته می‌شده نظری بوده است مثلاً هرگاه فلان متکلم می‌گفت، «دنيا متغییر است هر متغییری هم حادث است پس دنیا حادث است» طلبه ما این صغری و کبرای به ظاهر مرتب را به منزله وحی می‌دانست و هرگز نمی‌رفت در خارج حقیقت امر را دریابد و بداند که راستی آیا دنیا تغییر می‌پذیرد یا آنکه آیا تغییر حدوث است؛ مگر لاوازیه مجموع قوا را در عالم ثابت نمی‌داند مگر نمی‌گوید که هیچ چیز در طبیعت نمی‌میرد و هیچ چیز تازه هم بوجود نمی‌آید؟ همین اوضاع و عدم توجه زمانداران عصر معارف ما را در صدر مشروطه منحصر به یک مدرسه که حد فاصل بین طرز قدیم و جدید بود کرده بود دوره مشروطه هم تا انتهای سلطنت قاجاریه باید دوره بحران معارف نامیده شود در این عهد با آنکه عده‌ای از جوانان فرنگ رفته مراجعت کرده بودند و معاشرت با اروپائیان زیاد و بعضی از کتب آنها ترجمه شده بود ولی وضعیت مکاتب رونقی به سزا داشت و مردم هم فرستادن اطفال خود را به

مدارس جدید کفر محض می‌دانستند شخصاً یاد دارم سیزده سال قبل روزی را که از تحصیل در مکاتب و مدارس قدیمه به تنگ آمدم و با زحماتی پدر خویش را راضی کردم که مرا به طهران برای ادامه تحصیل بفرستد علمای ظاهر بین از این خبر برآشفتمند و گفتند، «لعلّ» فلان هم از دین مبین روی برتافته و متمایل به عقاید بهائی‌ها و زنادقه شده است؛ ناچار پدرم بظاهر با این سفر مخالفت آغاز کرد و در باطن به مشورت و صلاح‌دید او قرار شد که فرار کنم تا معروف شود که پسر بی‌اجازه پدر به عزم تحصیل سفر اختیار کرده است!... از شوخی در همان اوان شنیدم که مخالفان مشروطه و تعلیمات عصر جدید می‌گفتند:

« از این مشروطه خواهان بپرهیزید چه اینان از مدارسی سند فراغ تحصیل بدست آورده‌اند که آسید بوریق و آسید نیتریک را که دو نفر از سادات جلیل القدر جن بشمارند در دو شیشه محبوس ساخته و بزندان دیگری سادات اجنه پرداخته‌اند» اگر از حق نگذریم تا حدی هم وجود چنین بحرانی لازم می‌شود چه فکلی‌های تازه از فرنگ آمده دیگران را میکرب و معاشرت با آنان را سبب اتلاف وقت می‌دانستند آخوند نماهای بجا مانده نیز متجددین آن روزی را نجس می‌دانستند و حاضر نبودند که با رطوبت با آنها ملاقات نمایند بدین جهت در آن عهدی که بحران معارف نام نهادم کسانی که از هر کجا مانده بودند و از شدت بیچارگی بکفر و عیب جوئی این و آن اهمیت نمی‌دادند و به اصطلاح پاک باخته بودند به معارف جدید توجه می‌کردند و این چرخ اساسی را با دست‌های نالایق و ناتوان خود به حرکت در می‌آوردند! رفقای من ببخشید چون توجه به مدارس جدید ضلال مبین حساب می‌شد معلمی هم در ردیف مرده شوئی و روضه خوانی بود!

بدبختانه در ابتدای نهضت جدید همین طبقه که سابقه قبل از ۹۹ هم پیدا کرده بودند طبقه معارفی کشور ما را تشکیل می‌دادند البته منظور من بدگوئی از بعض پیران معارف که حق بزرگی به گردن همه ماها دارند نیست آنها چه می‌توانستند کرد بر اثر مقتضیات محیط اکثریت معارفی‌های آن عهد را عجزها و بی‌دست و پاها تشکیل داده بودند...

... حضار محترم؛ بالاترین مقامات معنوی دنیا بشری همین آموزگاری می‌باشد راستی مگر مقام چیست؟ آیا شما کثرت مراجعه و شدت گرفتاری و زیادی مسئولیت را مقام می‌دانید؟ آیا شما انباشتن پول‌ها را روی هم و بی‌خبری از حال تهیدستان را جلال و حشمت حساب می‌کنید؟ ممکن است بگوئید مقام توجه و احترام توده است به هرکسی عامه توجه بیشتر بانظر احترام نگریسته مقام او بهتر است. آری اگر توده خلق از روی قلب و ایمان به کسی احترام کنند بالاترین مقامات را دارا ست ولی هرگز تملقات بیجای مردم چاپلوس روزگار را از روی

حقیقت ندانید و غرّه نشوید روزی که دستتان از کار کوتاه شد اولین دشمن شما همان ارادتمند شما خواهد بود به عقیده بنده بهترین مقام‌ها مقامی است که انسان از بودن در آن شادی درونی داشته باشد و خود را سعادتمند بداند و این تنها در شغل معلمی است صرّافی را که نمی‌دانم بدبختانه یا خوشبختانه درین شهر عده آنها فراوان است در نظر آورید و معلمی را که مانند بنده اعتبار حقوقش دیر رسیده باشد در ذهن مجسم کنید و تصور فرمائید که برای خواهش قرض نزد این پیری که اسکناس‌های بی‌جان را برای خاطر مشتی جاندار رویهم انباشته برود و از سلام و احوال پرسى هم فروگذاری نکند خیال نکنید همین که تحمیلات پیر کاملاً انجام شد از عمل خویش شاد است بلی هر وقت افزوده شدن اسکناس‌ها را به نظر آورد و متوجه لذات دنیایی شود ممکن است شادی جسمانی یابد ولی هر زمان قیافهٔ مظلوم بدهکار را و وضعیت متصنع آنی او به خاطرش مجسم شود بر شغل پست خویش لعنت می‌فرستد! اما محبت معلم و تملق از او امری معنوی است معلم در دل جای دارد و از اینرو عزیز و محترم واقعی است.

و اتفاقاً کلیهٔ انبیا و راهنمایان بشری و گویندگان بزرگ و حتی جهان‌گیران مقتدر را باید معلم حقیقی خواند اینان هادیان انسان اند این‌ها بشر را با افکار بلند خویش بسوی حق و حقیقت می‌خوانند حالا اگر دایرهٔ تعلیم را از جهان یا یک کشور به یک اطاق محدود کنیم باز خللی در مقام آموزگاری وارد نیاید، امروز مسلم شده که وحدت ملی و ترقی و تعالی هر قوم بدست آموزگاران لایق انجام می‌یابد غالبیت و مغلوبیت ملل زادهٔ عظمت و پستی افکار معلمان خاصه آموزگاران آنهاست چه طفل هنگامی که به دبستان روی می‌آورد ابتدای تکوین قوای عقلانی و اخلاقی و جسمانی اوست در این دم ذهنی صاف و خالی از هر قسم نقش و نگار دارد درین ایام هر صورتی ببیند در نهانخانه فکرش مصور می‌شود و به قسمی عادات و اخلاق در ذهن وی ریشه می‌دواند که از میان بردن آن بعدها مشکل و شاید اصلاً محال باشد در این هنگام نقاش ماهری باید که اثرات قلم او در خور فنا و زوال نباشد و آنچه می‌گوید و تلقین می‌کند مطابق احتیاجات حیاتی و استعداد درونی طفل تنظیم شده باشد.

ای آموزگاران ایرانی! هر چند از زندگانی زیبا و پر تجمل که البته دوام و ثباتی هم ندارد محرومی ولی به خاطر بیار که تربیت نوع به عهدهٔ تو سپرده شده ایران ترا برای بزرگترین کارها پرورده و آماده کرده است! تو بگفته‌ی یکی از معلمان انگلیسی

«ببازوان جوانان ایرانی پولاد تزریق میکنی»

به علاوه غم مال و منال و حقوق زیاد خوردن چرا؟

انسان هر مرتبه‌ای که باشد می‌تواند خود را به وضع خویش شاد دارد بشر برای سعادت‌مندی خود باید در مقابل سیل مهیب زندگانی راضی بوده ولی قانع نباشد.

آموزگاری یکی از درجات سعادت است آموزگاری انسان را از زد و خورد حیاتی تا حدی برکنار می‌دارد و فکر شخص را آسوده و مطمئن می‌سازد چه راه و رسم حیاتی او معلوم و طریق زندگانی و بالاخره خوشبختی وی معین است آموزگار کسی است که برای خاطر کشور و دوستی میهن از پیشرفت‌های مادی چشم پوشیده و در مقابل مزد کم کار زیاد و مهمی انجام می‌دهد معلمی وارستگی است معلمی حیات بخشی است بالاخره معلمی دستگیری از ضعفها و کسانی که قادر به اداره خود نیستند می‌باشند.

آموزگار کسی است که حیات خود را فدای زندگانی دیگران می‌سازد آموزگار جز محبت جامعه چیز دیگری نمی‌خواهد بنا براین جامعه ایرانی هم باید مانند ممالک متمدنه دیگر به این موجود با نظر احترام نگاه کند ما هر چه نشستیم تا دیگران از مقام و عظمت ما دم زنند کسی چیزی نگفت هر چند بقول مولوی:

« بهتر آنست که سر دیگران »   « گفته آید از زبان دیگران »

ولی ما در این مورد خودمان ابتدا می‌کنیم به علاوه شاید جامعه توجهی به اهمیت آموزگاری نداشته و ملتفت مقام معلم نباشد خوشبختانه با توده هم عنقریب به وسیله کنفرانس‌های اکابر اصطکاک مستقیم خواهیم یافت و آنچه گفتنی است در هر موضوعی گفته خواهد شد با این همه تصور نفروماید همین که کسی نام معلمی به خود گذاشت و به کسوت آموزگاری درآمد شایسته این همه تقدیر و احترام است خیر، آن کسی که فاقد شرایط آموزگاری است آنکه ذوق طبیعی و تجربه کافی و عشق بدین کار ندارد بالاخره شخصی که به عقل و عالم کودکی بی‌علاقه می‌باشد و از بچه و داد و بیداد او متنفر است هر گاه نام آموزگاری بر خود گذارد دشمن ترقی این آب و خاک و مخالف سعادت نسل جدید کشور است کسی که از آن نفوس آگاه نباشد مواضع غیر مهم را از مهم تشخیص ندهد بیانات خود را با سن و فهم شاگرد وفق ندهد و در عین حال خود را آموزگار بداند به کسی می‌ماند که ادعای نجاری کند ولی آره و تیشه و سایر ابزار کار را نداشته باشد و در صورت داشتن طرز بکار بردن آنها را نداند آموزگار باید بعضی شرائط جسمانی و عقلانی و اخلاقی و فنیداشته باشد.

حضار محترم تصور نفروماید آنچه که به عرض می‌رسد فقط برای طبقه معلمان است خیر! همه افراد بشر درین آموزشگاه بزرگ زندگانی در عین شاگردی معلم حساب می‌شوند آنهایی که اینک

پدر و مادرند کسانی که در آتیه پدر و مادر خواهند شد باید شرایط پدری و مادری یا معلمی واقعی را بدانند!

خانم‌ها و آقایان! هنگامی که طفل شما با محیط مدرسه آشنا می‌شود دبستان را به منزله خانه و آموزگار را مانند نزدیکان خود می‌پندارد حقیقتاً مدرسه خانه ثانوی روح و جسم راه و رسم زندگانی را بدو می‌آموزد! اتفاقاً همانطور که شما سرمشق اولیه حیاتی طفل خود هستید آموزگار هم که مربی ثانوی نونهالان است سرمشق مهمی برای آنان حساب می‌شود به همین جهت باید برای آن شرایطی قائل شد.

آقایان! شما طفل خود را در صورتی که در او تصرف زیادی نکرده باشید با ذهنی ساده مانند شیشه‌های عکاسی که فاقد هرگونه نقش و قابل گرفتن هر قسم صورت است به مدرسه می‌فرستید حالا معلمی که مورد تقلید عقل و یا مؤثر در این صفحه حساس است باید از هر حیث مرتب و منظم و عاری از هرگونه عیب باشد چه عموم عادات و اخلاق اجتماعی ملی مذهبی در اطفال به خصوص از راه تقلید حاصل گردیده و کم کم عادت و بعد ملکه [ذهن] و آخر مبدل به ایمان می‌شود! بنا براین آموزگار باید خوش بنیه و سالم باشد زیرا سعادت هم اگر در زندگانی باشد عمده مربوط به صحت و سلامت مزاج است کسانی که یقیناً با نظر بدبینی نگاه می‌کنند آنهایی که همیشه با بخت در نبردند از ابوالعلائی معری و شوپنهاور گرفته تا گدای بازاری برسد همه دچار کسالت جسمانی اند برعکس اشخاص سالم دائماً خندان و شاد از هر پیش آمدی خوشحال اند و هر مشکلی را با پیشانی باز و چهره گشاده استقبال می‌نمایند، حقیقتاً درین مورد باید اذعان کرد که تعمیم ورزش و توجه به امور تربیت بدنی در مدارس یکی از اقدامات سودمند معارف کنونی است به همین طرز رفتار و گفتار و نشست و برخاست مربی در مزاج طفل مؤثر است مربی باید از تمام عیوب اخلاقی اجتماع عاری باشد و هرگاه خدای نخواست عیبی به ارث یا بر حسب عادت داشته باشد که ترک آن محال باشد باید در این مورد به خصوص متصنع باشد و در مقابل طفل هرگز بدان کار تظاهر نکند!

بدبخت طفلی که پدر مادر یا ولی او در مقابل او به آشامیدن مسکرات و یا به قمار و یا سایر کارهای زشت دیگر می‌پردازند اینان غافلند که طفل هر قدر هم کوچک باشد تصویر این پرده مرگ آور در نهانخانه فکری وی اثر افکنده و کم کم بدون اینکه خود متوجه باشد نمو می‌کند و بالاخره روزی با خبر می‌شوند که از کاروان جز آتشی در منزل نمانده و یک نفر دیگر بر بدبخت‌های کشور افزوده خواهد شد.

آموزگار باید شاگرد خود را برای یافتن و فهم مسائل و فراگرفتن آنان آماده سازد حالات بچگی

را در خود حس کند و عوامل کودکی را دوست بدارد و در عین آزادی و محبت به شاگردان آنان را به وظائف خود آشنا سازد. آموزگار باید صبور و بردبار باشد اراده و عزم داشته باشد یا چیزی نگوید یا اگر گفت در انجامش پافشاری کند چه در غیر این صورت شاگردان او را به بی‌قیدی و تردید در رای متهم می‌سازند و از آن پس به او امر او گوش نمی‌دهند. معلم باید باوقار باشد حیثیت خود را در داخل و خارج مدرسه حفظ کند از کارهایی که نماینده سبک مغزی است پرهیز کند تا اطفال هم برای خودسری مجال نیابند به علاوه چون محرک و مسئولیت معلم امری معنوی و وجدانی است باید وظیفه خود را در این امر مقدس در مقابل خدا و وجدان خود بداند و درجات آنرا تمیز دهد. آموزگار و هر کس دیگر از قاضی و طبیب و صنعتگر و نویسنده و گوینده باید از حداقل معلوماتی که برای آنها لازم است تجاوز کرده و خود را به حداکثر برساند این وظیفه اخلاقی است که در تمام شئون اسلامی بایستی رعایت بشود. باید موقع شناس باشد یعنی تشبیه و تشویق بیجا نبایستی از او سر بزند معلم باید کم بین و یا دور بین و نزدیک بین نباشد تا از قیافه و تغییر حالت شاگردان هنگام جرم خبر داشته باشد معلم باید کمترین خطا را با نظر اهمیت بنگرد و رفتار خویش را بر اصل مسخرگی و شوخی قرار ندهد به علاوه بایستی آزادی که به شاگردان می‌دهد یا سلب آزادی از آنها حدودی داشته باشد! آموزگار باید سامعه قوی داشته باشد تا مثلاً هنگامی که مشغول تصحیح تکلیف یا انجام امری است کمترین حرکات را از آخر کلاس که خود سبب بی‌نظمی است حس کند و عامل اینکار را به طرزی خاص بازدارد همچنین او امری که به شاگردان در موضوعی می‌دهد نباید تکرار شود و ضد آنرا بیاورد که خود سبب اختلال نظم کلاس خواهد گردید بالاخره معلم باید در فن خود مهارت تام داشته و از اصول تعلیم و تربیت آگاه باشد و همین قسمت است که منظور اصلی از تشکیل دانشسراها را در کشور معلوم می‌سازد.

اتفاقاً راجع به شرایط آموزگاری نکات دیگری در نظر است که اینک از بیان آن صرفنظر می‌کنم و بحث از آن را برای جلسه‌ای که فقط آموزگاران در آن حضور داشته باشند می‌گذارم و می‌گذرم!

حضار محترم! در این عصر میان هزاران قدم اساسی چهار اقدام مهم برای معارف می‌توان شمرد: یکی اعزام جوانان ایرانی به اروپا و آمریکا و آوردن متخصصین خارجی، دیگر تأسیس دانشگاه و فرهنگستان یکی هم تشکیل دانشسرای عالی و دانشسراهای مقدماتی در کشور و بالاخره ساختمان‌های معارفی در ولایات و مرکز.

فرستادن محصل به فرنگ برای جلب تمدن صنعتی و عملی مردم آن دیار در مورد ایران که با سرعت زیاد در صدد بدست آوردن مقام از دست رفته خویش است نهایت لزوم را داشت حالا

این جوانان چگونه بایستی سعی و کوشش به خرج دهند و چه مسایلی بیاموزند و از چه قسم تلقیناتی دوری گزینند خود وظیفه‌ای اخلاقی است که هر یک از آنها در مقابل ایران و ایرانی و حتی نسل‌های بعدی مسئول می‌باشد و ما از بحث آن می‌گذریم؟...

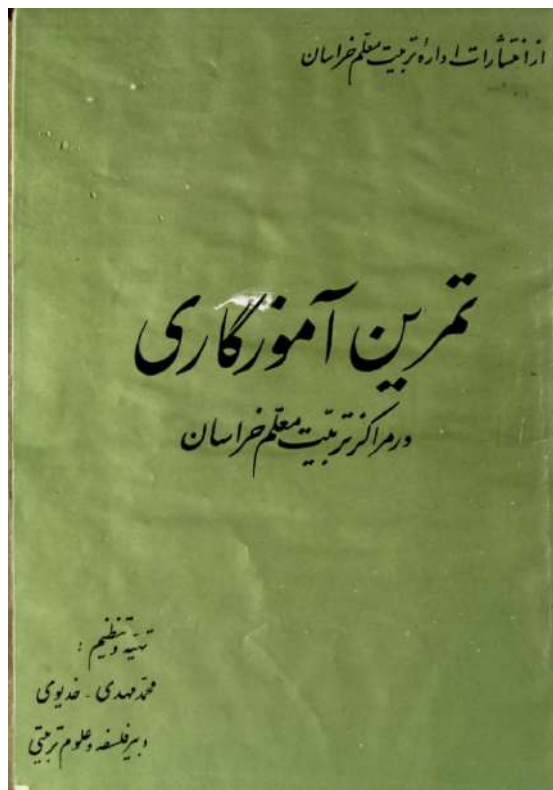
... این جوانان از طرف کشور مأمورند که با چراغ افروخته دانش خویش راه‌های پرپیچ و خم و تاریک جهل را بروی هم میهنان خود روشن سازند.

ای جوان ایرانی! ای آنکه از نعمت ورود به دانشسرا محرومی! تو هم عملاً مشعل دار جامعه باش شعار خود را خدمت به خلق بدان بالاخره از خود پیش آهنگی حقیقی بساز! به خاطر آور اجداد تو هنگام فراغت از کار روزانه اعمال نیک و بد خویش را در دو کفه ترازوی عقل می‌نهادند اگر کار نیکشان غلبه داشت آن شب را با آسودگی به خواب می‌رفتند و هرگاه کفه بدی‌ها افزونی می‌گرفت تا حساب اخلاقی خود را تصفیه نمی‌کردند و خیر را بر شر برتری نمی‌دادند استراحت نمی‌نمودند! راستی اگر در این دنیای پرشور و شر هر یک از افراد ایرانی خود را موظف به انجام یک کار نیک در روز بدانند و همه پیش آهنگ حقیقی باشند ایرانی دوباره محور مدنیت و اخلاق می‌شود و ستارگانی چون ابوعلی سینا و سعدی و فردوسی از کرانه افق این دیار طلوع می‌کند و با نور خویش افق تاریک بشریت را روشنایی یا جلا می‌دهند و اینک به‌طور حتم چنین روزی در رسیده و هنگام خودنمائی است چه ایران لایزال است و ایرانی هرگز نمرده و نخواهد مرد. مشهد ۱۳۱۵/۹/۱۲. (کتابچه موجود در کتابخانه آستان قدس) ابوتراب رازانی دومین رئیس دانشسرای مقدماتی مشهد پس از علی اکبر فیاض است و سخنرانی در باغ نادری و سالن دانشسرا انجام شده است و حکایت از آن دارد که ساختمان اولیه دانشسرا پس از ساختمان استیجاری در باغ نادری قرار داشته است، همانگونه که کتابخانه معارف خراسان ابتدا در این باغ بوده است و حکایت از وسعت این باغ دارد و اندکی بعد ساختمان دانشسرا به ساختمان بیمارستان آمریکایی، نزدیک چهار راه زرینه منتقل شده است، از متن سخنرانی رازانی چنین بر می‌آید که وی ضمن آموختن دروس قدیم از دانش آموختگان جدید و فردی آگاه و مطلع از تعلیم و تربیت و از خانواده‌های سرشناس در شهر مشهد بوده است. و در واقع جانشین علی اکبر فیاض به گونه‌ای انتخاب شده است که جانشین شایسته‌ای باشد. سوابق و پرونده استخدامی رازانی را فرزند آقا میرزا عبدالله رازانی ذکر می‌کند و شاگرد اول رشته ادبیات دارالمعلمین در سال ۱۳۱۰ با نمره ۲۰. قبل از اینکه رئیس دانشسرای مقدماتی مشهد شود تا تاریخ ۱۳۱۵/۷/۱۱ رئیس معارف شهر بروجرد بوده و پس از انتقال به مشهد ریاست دانشسرا را داشته و پس از آن در سال ۱۳۱۷ رئیس آموزشگاه عالی منقول و معقول مشهد و

همچنین از سال‌های ۱۳۲۰ به بعد تا سال ۱۳۲۷ رئیس فرهنگ و اوقاف شهرستان قوچان و بجنورد در کارنامه اجرایی وی دیده می‌شود و اهل نطق و خطابه، و در طی دو سال بیش از شصت سخنرانی، و بیشتر پیرامون تعلیم و تربیت در مشهد داشته است. از پرونده استخدامی رازانی چنین برمی‌آید که در همین سال به تهران منتقل و در همانجا بازنشست شده است.» (پرونده استخدامی ابوتراب رازانی موجود در بایگانی راکد اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی)

سند ش ۳: تمرین آموزگاری در دانشسرا

تمرین آموزگاری یکی از مهمترین بخش‌های آموزش در دانشسرا و تربیت معلم بوده است این مهم علاوه بر آموزش تئوری به روش‌های دیگری هم مورد توجه واقع می‌شده است یکی از این

روش‌ها تهیه کتابچه و یا راهنمای عملی تمرین آموزگاری بوده است. با نگاه به کتاب تمرین آموزگاری به خوبی مشاهده می‌شود که چگونه نکات مورد نیاز یک دانش‌آموز دانشسرا در اختیار او قرار داده می‌شده است از مشخصات مدرسه گرفته تا مدیر، ناظم، کارکنان و آموزگاران و آدرس مدرسه و روش تدریس معلم را دانش‌آموز بایستی در کتابچه خود ثبت و پس از انجام مشاهدات خود از چگونگی تدریس معلمان به دانشسرا ارائه می‌کرده است. با خواندن صفحاتی از این اثر و مشاهده تصاویر، بیشتر به موضوع تمرین آموزگاری پی خواهیم برد، که چگونه دانش‌آموز دانشسرا بایستی گزارش خود از کارورزی را تهیه، و به دانشسرا ارائه کند.

برگ مشخصات دبستانها برای کارهای تدریس عملی

نام دبستان:	نام و نام خانوادگی مدیر دبستان.....
نشانی:	نام و نام خانوادگی ناظم.....
شماره تلفن:	نام و نام خانوادگی دفتردار.....
تعداد کل دانش‌آموزان:	نام و نام خانوادگی خدمتگزار.....
وسعت حیاط دبستان چقدر است؟	
ساختمان دبستان برای مدرسه ساخته شده یا خیر؟	

ب) روش تدریس:

تهیه مقدمات:

۱. آیا برای درس مقدمات و وسائلی فراهم کرده است؟
۲. آیا با طرح درس قبلی به کلاس آمده بود؟
۳. با توجه به موضوع درس و کلاس وسایل کار معلم را نام ببرید.
۴. آیا معلم قبلاً به کلاس آمده و محیط را برای کار خود آماده ساخته یا خیر؟ (در صورت احتیاج)

مقدمه‌چینی در آغاز درس:

۱. آیا معلم بلافاصله شروع به درس تازه کرد؟
۲. آیا با مقدمه مختصر تجربیات و اطلاعات درس روز قبل را در ذهن کودکان بیدار ساخت؟ به چه وسیله؟ (خلاصه...؟ یا سؤال...؟)
۳. آیا مقدمه درس با علائق و مشاهدات کودکان بستگی داشت.

۴. آیا مطمئن شد که کودکان درس روز قبل را فهمیده‌اند یا خیر؟

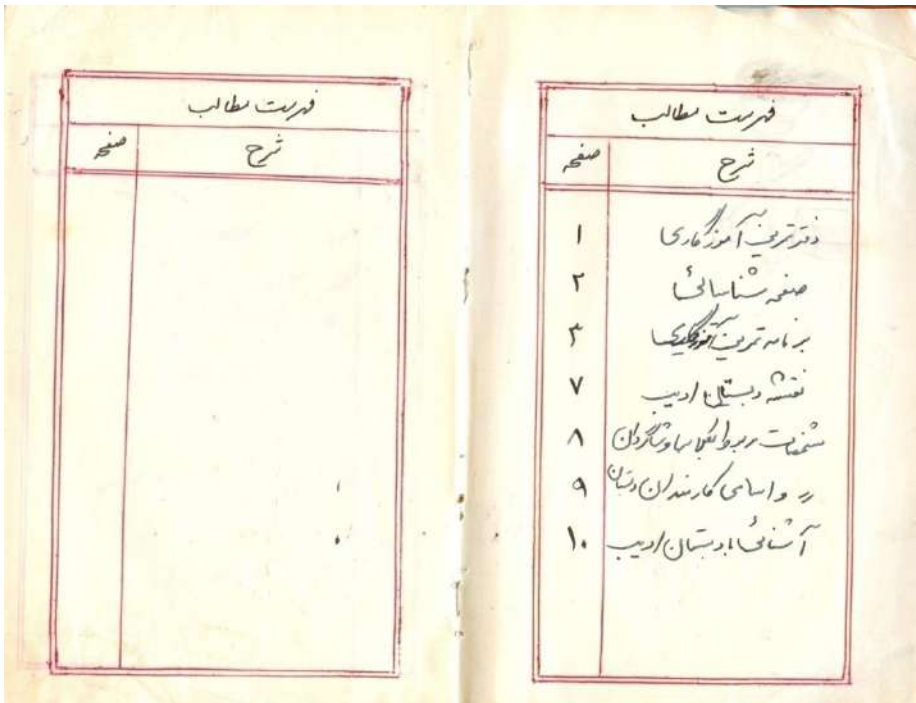
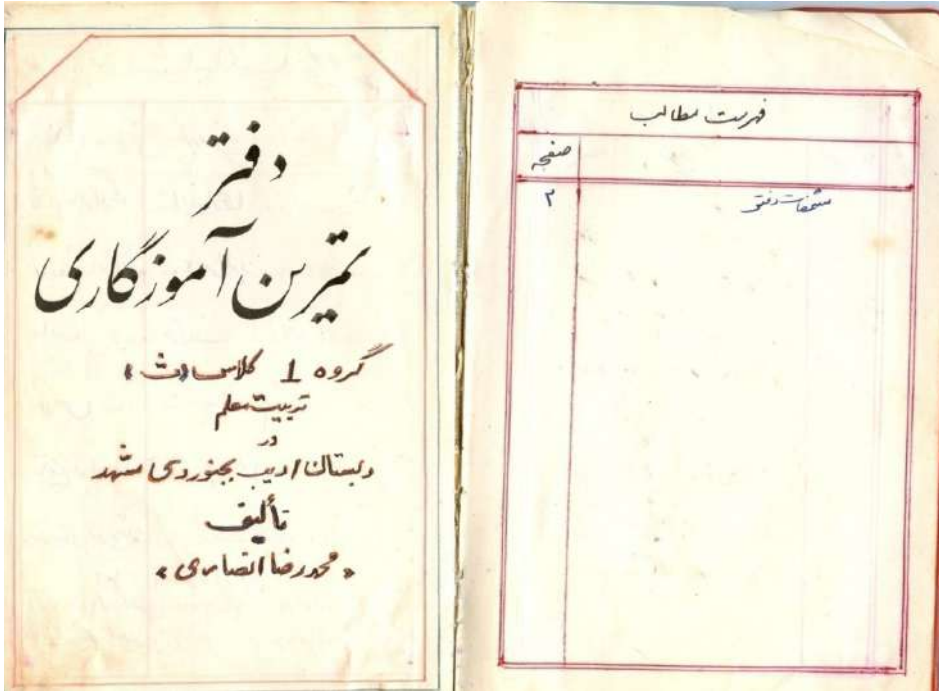
ارائه درس:

۱. آیا هدف درس را برای کودکان مشخص ساخت؟
  ۲. آیا از تمام وسائلی که آورده بود به قدر کافی استفاده کرد؟
  ۳. آیا از تخته و گچ و کتاب به طور دقیق و صحیح استفاده کرد؟
  ۴. کدام یک از وسایل به خوبی مورد استفاده قرار نگرفت؟
  ۵. کدام یک از وسایل او بهتر و دقیق‌تر منظور او را بیان کردند؟ چرا؟
  ۶. به عقیده شما از چه وسایل به کار رفته می‌توانست استفاده کند.
  ۷. آیا به همه کودکان توجه داشت یا فقط به یک طرف کلاس متوجه بود؟
  ۸. آیا درس را تکرار کرد؟ به چه طریق؟
  ۹. آیا از درس نتیجه‌گیری کرد؟ آیا نتایج با هدفها بستگی داشت؟
  ۱۰. آیا نتایج درس را با زندگی عملی و تجربی شاگردان مربوط ساخت؟
  ۱۱. آیا ضمن درس کودکان فعال و با نشاط بودند یا خیر؟ چرا؟
  ۱۲. آیا در پایان درس تکلیف و تمرین معین کرد؟
  ۱۳. آیا میزان تکالیف قابل انجام و مطابق با توانایی کودکان بود؟
  ۱۴. آیا در پایان مشکل تازه‌ای به صورت مسأله پیش آورد تا اندیشه شاگردان را نسبت به درس آینده به کار اندازد و آماده سازد؟ و این موارد
- پس از مدتی در نظر گرفتن اصول و فرم این نمونه برای آنها امر آموزش را عادی خواهد کرد. محصلین در دفتر تدریس عملی یک یا چند صفحه برای هر روز مشاهده منظور می‌کنند.

سندش ۴: دفتر تمرین آموزگاری

تمرین آموزگاری در دانشسرا و تربیت معلم، به گونه‌ای برای فراگیران جاذبه داشته است، که گزارش‌های جالبی نیز از کارورزی برخی دانش‌آموزان دانشسرا برجای مانده و در نوع خود جالب است، نمونه اسناد ذیل که کتابچه‌ای در حدود پنجاه صفحه از مشاهدات کارورزی محمد رضا انصاری دانش‌آموز دانشسرای مقدماتی مشهد است، که به مانند یک کتاب در سال تحصیلی ۴۲-۱۳۴۱ تنظیم شده است، گزارش دارای فهرست مطالب، شناسنامه، برنامه مشاهده هفتگی در مدرسه، نقشه و موقعیت جغرافیایی مدرسه، اسامی آموزگاران و در نهایت گزارش‌های تنظیمی از مشاهدات خود در کارورزی که با نقد و چگونگی تدریس معلم همراه است، در صفحاتی هم از فیلم‌های آموزشی در دانشسرا، به همراه نتیجه‌گیری و نقد فیلم آموزشی، گزارشی تهیه کرده است. نمونه صفحاتی از این گزارش آورده می‌شود. (کتابچه موجود نزد خانواده محمد رضا انصاری)

برنامه تعیین آموزگاری		جزئیات شادمانی	
ردیف	تاریخ	نوع کار	محل کار
۱	یکشنبه ۱۸ اردیبهشت اول	مشاهده	دبستان
۲	۲۵ = =	تدریس و مشاهده	آموزگار
۳	۳ = =	مشاهده و تدریس	آموزگار
۴	۹ = =	مشاهده و تدریس	دبستان
۵	۱۶ = =	تدریس و مشاهده	آموزگار
۶	۲۳ = =	تدریس و مشاهده	آموزگار
۷	۳۰ = =	مشاهده	دبستان
۸	۷ بهمن = =	مشاهده	آموزگار

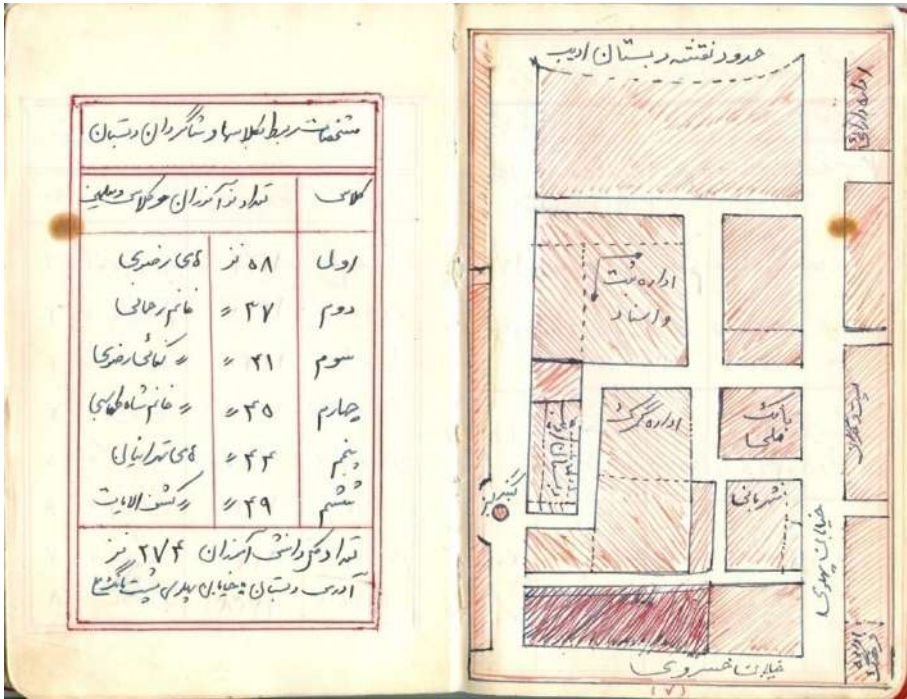

ردیف	تاریخ تولد	شهرستان متولد شده	تربیت معلم شد
۱	۱۳۱۶	اصفهان	تربیت معلم شد
۲		اصفهان	تربیت معلم شد
۳		اصفهان	تربیت معلم شد
۴		اصفهان	تربیت معلم شد

برنامه تعیین آموزگاری		تعیین برنامه تعیین آموزگاری	
ردیف	تاریخ	نوع کار	محل کار
۹	یکشنبه ۱۴ فروردین	مشاهده و تدریس	دانشگاه (انفرادی)
۱۰	از بهمن بهمن تا ۲۵ بهمن	تدریس مداوم	در کلاسهای اول و دوم و سوم
۱۱	یکشنبه ۲۸ بهمن	مشاهده و تدریس	کلاسهای (انجام شده در کلاسهای اول و دوم و سوم)
۱۲	یکشنبه ۵ اسفند	مشاهده و تدریس	کلاسهای (انجام شده در کلاسهای اول و دوم و سوم)
۱۳	۱۲ اسفند	مشاهده	دبستان
۱۴	۱۹ = =	تدریس و مشاهده	آموزگار
۱۵	۲۶ = =	مشاهده	دبستان

ردیف	تاریخ	نوع کار	محل کار
۱۶	یکشنبه ۲۸ فروردین	مشاهده و تدریس	دانشگاه (انفرادی)
۱۷	۲۵ = =	مشاهده	دبستان
۱۸	۱- اردیبهشت = =	تدریس و مشاهده	آموزگار
۱۹	از بهمن ۷ اردیبهشت تا ۱۴ اردیبهشت	تدریس مداوم	در کلاسهای اول و دوم و سوم
۲۰	یکشنبه ۱۷- اردیبهشت	مشاهده و تدریس	کلاسهای (انجام شده در کلاسهای اول و دوم و سوم)

شماره	نام و نام خانوادگی	تاریخ ورود و تخریب	مدت تحصیلی
۱	آقای پیروز نیا	۱۳۲۲	دبیر دانشسرا
۲	خانم ناظم	۱۳۳۰	= و ادبی
۳	رضوی	۱۳۳۰	= دانشسرا
۴	تهرانیان	۱۳۳۸	لیسانس زبان و ادب
۵	کفای لاری	۱۳۳۷	دبیر مدرسه
۶	خانم رحمانی	۱۳۳۸	= ادبی
۷	کفای	۱۳۴۰	= و تربیتی
۸	خانم طهماسبی	۱۳۴۸	= دانشسرا

یکشنبه ۲۱/۹/۱۸ مشاهده معلم آقای رضوی
 دبستان اریب کلاس اول
 معلم و شخصیت او: روز یکشنبه ۲۱/۹/۱۸ از راه که ما
 برای اولین مرتبه دبستان اریب رفتم و خود
 مدیر مدرسه سرفه نمودیم ایشان هم با اطلاع قبلی
 که از طرف اداره تربیت معلم بر نامه تدریس علی
 را نزد ایشان فرستاده بودند ما را با یکدیگر از
 آنرا نگارمان معرفی نمودند و هر دو جوان بسیار است
 روز اول مطابق برنامه کلاس اول برویم ما را
 نزد آقای رضوی معلم همان کلاس فرستادند در
 اولین برخورد با ایشان خیال حسن کردم که از
 همین ماهه می رضوی که جوانی طاهر آراسته

۲۱/۹/۱۸ مشاهده کلاس اول
 و متین بودند خوشحالی نمودیم و در هر دو موقع بود
 که زنگ مدرسه بعد از آنکه در دانش آموزان
 در صف مدرسه نصف ایستادند و در این موقع
 از طرف ناظم مدرسه دستور رفتن کلاس ما بها
 داده شد و در دسته از دانش آموزان کلاسها
 خود رفتند و پس از آنکه همه را گردان کلاس رفتند
 ما هم باقی بماندیم و در کلاس اول نمودیم
 در موقع ورود ما کلاس دانش آموزان مطابق
 معمول از جا بلند شدند و حین نظر می رسید که دانش
 آموزان که در این معلم خود خوشحالی کردند و بر
 خلاف بعضی از معلمین که با گردان را از نزدی

۲۱/۹/۱۸ مشاهده کلاس اول
 فنی آنها که با مدیر کلاس دانش نامه معروف ننهند
 ایشان بر عکس دانش آموزان را که از یاد نگذاشته و
 بجز که هم چنین خوشحالی و خندان بودند و گاهی هم می گفتند
 که آنرا نگارمان که در این خود را شروع نموده بودند سؤالاتی از
 ایشان نمودند و در کلاس رضوی هم با تقسیم آنها جواب
 می دادند
 الف: تهیه مقدمات و اوراق تدریس - کلاس رضوی
 ب: از آنکه در زمانه ای را شروع کنند تا در ده کلاس
 خودشان بر داشته و در حین باز دیدن کلاس را آنها
 گویند و میگویند که ضمیمه لازم بود از جمله کج نویسی بعضی از
 آنها و در وقت دفتر مستقیم و نیز نوشتن آنها که لای

۱۸/۹/۴۱ مآهده کلاس اول

کار معلم در سال اولی بسیار ساده و لذت بخش بود و کلمات و کلمات
تقریباً یک ربع طول کشید بعداً با یک دستاویز کوچک
در هر فصلی شروع کردند و با یکدیگر برای یاد آوری
در هر جلسه نوازشند و تقریباً نیم ساعت بگذرد و با وجود
اینکه با هر وسیله ای که ایشان نظار میکردند یعنی با پانچ
و سایر نخه سنج و کج و کواب چون بطور کامل از
آنها استفاده میکردند و از زبان خود هم توضیح ایشان
بسیار خوب بود از آن جهت اغلب منظره در کلاس را در دست
مخاطب میزدند و تقریباً هر روز که در آن کلاس از خود در
مورد در کلاس نمیدادند و در هر جلسه کسی از کلاس
مستغفیل تدریس بودند از این عده مستغفیل باز آ

(۱۳)

۱۸/۹/۴۱ مآهده کلاس اول

بودند و در هر جلسه از آن کلاس را در کلاس بر سر میزدند
برای هر کس که در کلاس نبودند و در هر جلسه در هر کلاس
از کلاس فرزند دیگری این چنین تدریس را در دست
و هیچ نمی فهمیدند در هر جلسه بعد از آن با آنها تدریس
بسیار کار کرد تا یاد بگیرند و در هر جلسه از آن کلاس
تا خوب سر میزدند و در هر جلسه خود خود که چیزی را یاد میکردند
یعنی که همیشه که قدری از خود تدریس میکردند و در هر جلسه
کسی در هر جلسه تدریس را در دست میکنند و با یکدیگر تدریس
داشتند تا در هر جلسه از آن کلاس در هر جلسه در دست
صبر به استیصال و در هر جلسه در هر جلسه از آن کلاس در هر جلسه
بسیار و در هر جلسه تدریس را در دست میکنند و در هر جلسه

(۱۴)

۱۸/۹/۴۱ مآهده کلاس اول

تدریس که می خواندند در کلاس: در هر جلسه در کلاس
بازند کلاس روزی تدریس از آن کلاس در هر جلسه در کلاس
آنچه استیصال از آن کلاس در هر جلسه در کلاس در هر جلسه
و در هر جلسه در هر جلسه از آن کلاس در هر جلسه در هر جلسه
بر از آن کلاس در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
کلیف برای هر کس که در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
از در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
خانه یافت و در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
ما فقه بود و در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
برای هر کس که در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه

(۱۵)

۱۸/۹/۴۱ مآهده کلاس اول

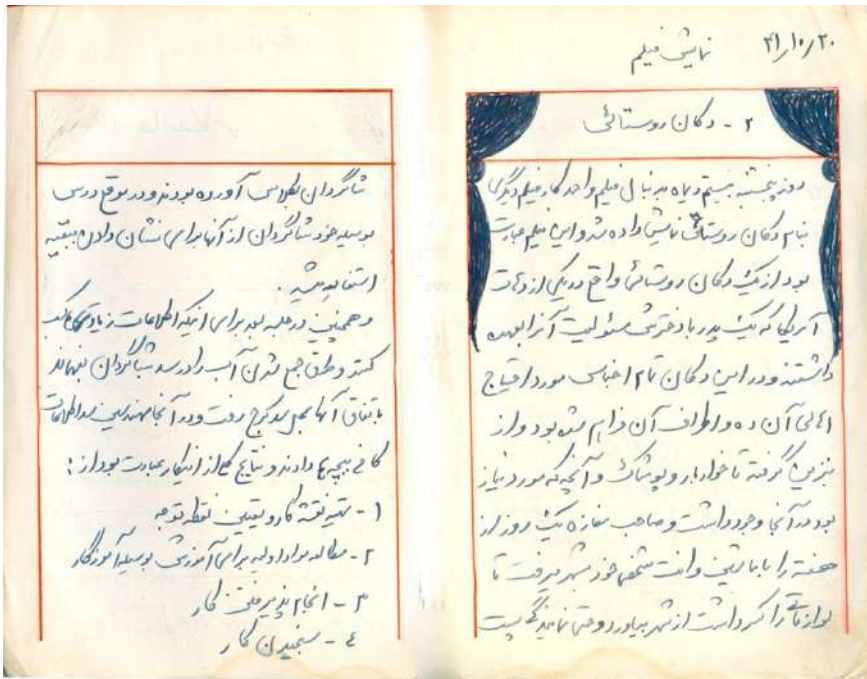
تدریس که می خواندند در کلاس: در هر جلسه در کلاس
بازند کلاس روزی تدریس از آن کلاس در هر جلسه در کلاس
آنچه استیصال از آن کلاس در هر جلسه در کلاس در هر جلسه
و در هر جلسه در هر جلسه از آن کلاس در هر جلسه در هر جلسه
بر از آن کلاس در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
کلیف برای هر کس که در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
از در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
خانه یافت و در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
ما فقه بود و در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه
برای هر کس که در هر جلسه در هر جلسه در هر جلسه

(۱۶)

۲۰/۱/۴۱ نایب نیکبخت استغی

۱- واحد کار

روز پنجشنبه بیست و نه ماه در سال دوازدهم
آقای شیخ الاسلامی رئیس مرکز تربیت معلم برای
مجلسی که در آنجا تربیت معلمین انجام داده کار
نمایند و در آنجا این معلم بسیار آموزنده بود
زیرا که معلمین را بروی فواید و تربیت آشنا کرد
و این معلم از مکتب دبستان واقع در اطراف کرج بود
که بود و نشان میداد که آموزگار برای جلب توجه
شاگردان میباید از موهبتات درسی را بهم برپا کند
و یک روز که علم لایق و دارنده معلم دستور داده بود
که همه گلوان و در طبقه ای آبی صاف و گل آلود

محمد رضا انصاری با دانش آموزانش در سال تحصیلی ۱۳۴۲ در یکی از روستاهای خواف

سند ش ۵: نمونه عنوان برای فعالیت‌های پژوهشی و ارزشیابی در دانشسرای راهنمایی تحصیلی

نمونه فعالیت در درس فیزیک

۱۸. زنگ اخبار	۱. دماسنج هوایی
۱۹. موتور الکتریکی	۲. اساس کلید خودکار
۲۰. آهنربای الکتریکی	۳. نموداری از مدارهای سیارات بامشخصات سیاره‌ها
۲۱. تلسکوپ انکساری	۴. ساختن پیله ساده
۲۲. تلسکوپ انعکاسی	۵. مولد الکتریسیته
۲۳. میکروسکپ	۶. اقسام اهرم
۲۴. دستگاه تلگراف ساده	۷. قرقه‌ها
۲۵. تهیه عکس‌هایی از فیزیکدانان بزرگ و بیوگرافی مختصر آنان	۸. چرخ و محور
۲۶. باد سنج	۹. سطح شیبدار
۲۷. رطوبت سنج مویی	۱۰. چرخ دنده‌های دندونه دار
۲۸. رادیو	۱۱. چرخ بادی و ابی
۲۹. ماکت موتور اتومبیل	۱۲. ماشین بخار
۳۰. پروژکتور اتومبیل	۱۳. اساس توربین بخار
۳۱. تلمبه	۱۴. نموداری از واکنش زنجیری و فوزیون اتمی
۳۲. سیم کشی برق	۱۵. ترانسفورماتور
۳۳. الکتروسکوپ	۱۶. ولتامتر
	۱۷. دستگاه آب فلز کاری

فهرستی از مبحث درس تربیت و تعلیم دینی که می‌تواند
موضوعاتی برای مطالعه و تحقیق دانشجویان (رشته علوم انسانی)

<p>۷. اخلاق و رفتار پیامبر اسلام (ص) ۸. زندگی بیهوده نیست ۹. روز پاداش ۱۰. بیوگرافی جانشینان پیامبر ۱۱. امام ششم، مدرسه، دانشجویان و روایانش ۱۲. فرق اسلامی در عصر امام ششم و آراء مستشرقین در تشیع</p>	<p>۱. خداگرایی در نهاد همه است ۲. چرا به راهنمایان الهی نیازمندیم ۳. اسلام برای همه مردم ۴. قرآن را بهتر بشناسیم ۵. آخرین دین و آخرین پیامبر ۶. معجزه و اختلاف آن با تردستی و امثال آن</p>
<p>۳۲. شخصیت علی(ع) از دیدگاه افراد مشهور غیرمسلمان ۳۳. صلح حضرت حسن(ع) با معاویه و پیشنهادهای و مواد قرارداد آن حضرت ۳۴. فرازهایی از وقایع بعد عاشورا ۳۵. صحیفه سجادیه و شرح بعضی از دعاهاى آن ۳۶. فرازهایی از زندگی امام پنجم ۳۷. فرازهایی از تاریخ زندگی امام ششم (بیان حقایق اسلام - اصول دین - فروغ دین - مذهب جعفری - مناظرات شاگردان) ۳۸. فرازهایی از زندگی امام هشتم ۳۹. موقعیت خاص حضرت امام حسن عسکری ۴۰. خدمات اسلام به ایران ۴۱. خدمات متقابل ایران به اسلام ۴۲. فلسفه حج ۴۳. روزه و فواید آن ۴۴. نماز بهترین وسیله تقرب و نزدیکی به خدا ۴۵. پیشرفت دین به وسیله مجاهدت‌های گوناگون ۴۶. آثار امر به معروف و نهی از منکر</p>	<p>۱۳. امام ششم، مناظرات و پاسخهایش ۱۴. بیوگرافی آخرین راهنمای الهی ۱۵. مجموعه‌ای از سخنان پیشوایان اسلام ۱۶. اجتهاد و تقلید ۱۷. بهترین آیین پرستش (نماز) ۱۸. فداکاری مسلمانان در راه پیشرفت اسلام ۱۹. تدوین علم و نخستین مولف در اسلام ۲۰. برادری در اسلام و برابری انسانها ۲۱. عدالت و مساوات در اسلام ۲۲. اسلام و مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم ۲۳. اسلام و مکتب فلسفی نهیلیسم ۲۴. اقتصاد در اسلام ۲۵. اسلام، کاپیتالیسم، کمونیسم ۲۶. پاداش در اسلام (در دنیا و آخرت) ۲۷. مساله خلقت و امامت از نظر اسلام ۲۸. محمد (ص) خاتم پیامبران ۲۹. بیوگرافی جانشین پیغمبر اکرم ۳۰. بقاء دین و قرآن در نتیجه قیام سیدالشهداء ۳۱. بیوگرافی پیغمبر اسلام(ص)</p>

نمونه فرم ارزیابی از کادر اداری و مدیریت و اساتید دانشسرای راهنمایی تحصیلی

الف - سازمان اداری

- ۱ - بنظر شما نکات ضعف دانشسرا کدامند؟
 الف - ب- ج - د-
- ۲ - به نظر شما نکات مثبت دانشسرا کدامند؟
 الف - ب- ج - د-
- ۳ - برنامه‌ای که از طرف دانشسرا برای ایجاد نظم اعمال می‌شود تا چه اندازه موثر است؟

۶. میزان پیشرفت درسی

الف) دروسی که پیشرفت آن مورد رضایت شما بوده است:

۱- ۲- ۳-

ب) دروسی که قسمت اعظم آن ناتمام مانده است

۱- ۲- ۳-

۷. اگر مطلب یا پیشنهاد مفید دیگری به نظرتان می‌رسد لطفاً مرقوم فرمایید:

(حسین نیا، ۱۳۵۳، ص ۱۸۳-۱۸۲)

دانشسرای راهنمایی تحصیلی

ورقه ارزشیابی تدریس عملی در مدارس

نام دانشجو:					ویژگی‌های شخصیتی
تاریخ:					
صفات	ضعیف	متوسط	خوب	عالی	
طرز برخورد	رفتار خصمانه دارد	حالتی بی‌تفاوت دارد	رفتارش دوستانه است	برای دانش‌آموزان بسیار ارزش و احترام قائل است.	
طرز بیان	خیلی آهسته صحبت می‌کند	خیلی خشن صحبت می‌کند	صدایش برای همه قابل استفاده است	صدای مطبوعی دارد	
اعتماد به نفس	خیلی هراسان است	قدری ترس دارد	بر خود مسلط است	بر خود کاملاً متکی است	
وضع ظاهری	ظاهری کثیف و نامرتب دارد	ظاهری جلف و سبک دارد	ظاهرش جلب توجه نمی‌کند	لباسی مناسب و ساده پوشیده است	

ورقه ارزشیابی تدریس عملی

نام دانشجو:		تاریخ:				
ویژگی های شخصیتی	صفات	صمیمیت	مؤثریت	انرژی	کارایی	تعبیر و تفسیر
	طرز برخورد					
	طرز بیان					
	اعتماد به نفس					
	وضع ظاهری					
میزان آمادگی	آماده نمودن دانش آموزان					
	وسایل تهیه شده					
	تسلط بر درس					
روش تدریس	طرز اداره کلاس					
	شرکت دانش آموزان					
	استفاده از تخته سیاه					

دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد

ورقه ارزشیابی تدریس عملی

نام دانشجو:		تاریخ:				
ویژگی های شخصیتی	صفات	صمیمیت	مؤثریت	انرژی	کارایی	تعبیر و تفسیر
	طرز برخورد			×		رابطه معلم با دانش آموز دوستانه است
	طرز بیان				×	صدای معلم به آسانی به گوش دانش آموزان می رسد
	اعتماد به نفس				×	از تدریس در حضور جمع ترسی ندارد
	وضع ظاهری				×	لباسش مناسب است و توجه دیگران را به خود جلب نمی کند
میزان آمادگی	آماده نمودن دانش آموزان			×		با نشان دادن تصویری توجه دانش آموزان را به درس جلب کرد
	وسایل تهیه شده		×			از تصویری که روی تخته کشیده استفاده کرد و وسیله دیگری تهیه نکرده بود
	تسلط بر درس				×	بر درس مسلط بود و با وجود تهیه طرح درس کمتر به آن متکی بود

از روش خودکامگی استفاده کرد			×		طرز اداره کلاس	روایت
متکلم وحده بود و از دانش آموزان سؤال نمی کرد				×	شرکت دانش آموزان	
به طور مرتب از تخته سیاه استفاده می کرد ولی در پایان تخته را پاک نکرد		×			استفاده از تخته سیاه	

۲- دانشجو باید قبل از تدریس یک نسخه از (طرح درس) ضمیمه را قبلاً آماده کند و سپس در صورت امکان بر طبق آن در کلاس تدریس نماید. (حسین نیا، ۱۳۵۳، ص ۱۵۶-۱۵۲)

سند ش ۶ : آموزش تدریس انشاء در تربیت معلم

استاد احمد احمدی رئیس دانشسرای بیرجند:

بهترین راه برای تعمیم بهترین روش های تدریس این است که معلمان نظرات خود را بنگارند و یا در جلسات مشورتی گردهم آمده و روش های تدریس مواد درسی خود را تشریح کنند تا حسن و قبح روش های آنها پس از بحث و انتقاد روشن گردد - بهتر این است که به جای تقریر و تقلید مطالب دیگران هر یک از دبیران و آموزگاران سعی کنند تجربیات شخصی خود را بیان کنند و حاصل تجربیات شخصی خود را به دیگران بنمایند تا راه روشن شود و سخنان آنها متکی و مستند به دلایل زنده و روشنی باشد من بنده امسال در دروس انشاء فرانسه و انشاء فارسی که تدریس آنها را به عهده داشتم روشی را اتخاذ کرده و در کلاس ها بکار بردم که صد نود نتیجه بخش تر از روش های دیگر بود. اینک آنها را بر جامعه معلمان عرضه میدارم تا اگر نظری دارند بیان کنند و اگر راه نزدیکتری دارند به ما نیز بنمایند تا بیراهه نرویم: در این مقاله روش انشاء فرانسه را بیان می کنیم و در مقالات دیگر روش تدریس انشاء فارسی را بیان خواهیم کرد.

مقدمه این نکته را یادآور شوم که من در تدریس انشاء فارسی و زبان خارجی با اقتباس و تقلید از نوشته های دیگران چندان مخالف نیستم بشرط آنکه فقط مطالب مورد اقتباس را شاگرد بخواند و طرز مطلب نویسی را بیاموزد نه آنکه عکاسی و رونویسی کند.

مثلا اگر موضوع انشاء ما یکی از فصول سال است به شاگردان قبلاً می گوئیم در فلان کتاب این موضوع نوشته شده آنها را قبلاً مطالعه کنید. دلیلم برین معنی این است که باید معیار و میزان

را شاگردان در دست داشته باشند و حتی برای این کار بهتر است خود معلم هم همان موضوع را بنویسد و به کلاس برد و دستور دهد سایرین آنرا بخوانند و بنویسند - در کلاس چهارم و پنجم دبیرستان با دانش آموزانی سر و کار داریم که جمله نویسی را تا حدی یاد گرفته‌اند - و این را اضافه کنم که درین دو سال فقط موضوعات توصیفی را به دانش آموزان می‌توان داد مانند (تشریح و توصیف مدرسه - کلاس - اطاق کار خود - خیابان‌های مشخص - بازار - و بالاخره فصول - روز بارانی - برفی - آفتابی و غیره)

پس از آنکه موضوع را به دانش آموزان دادیم و آنها را راهنمایی نمودیم و منابع انشاء را (مشروط بشرط فوق) به آنها نشان دادیم می‌گوییم همه آنها را بنویسند - در سال چهارم بسیار مختصر - در سال بعد اندکی مفصلتر روز بعد شاگرد در جلوی همکلاسان خود قرار می‌گیرد - ابتدا ورقه انشاء خود را از ابتدا تا انتها روشن و جلی می‌خواند آنگاه همان انشاء را خط به خط روی تخته سیاه می‌نویسد - دبیر یک یک جملات را با دلیل و تشریح کامل تصحیح می‌کند و سپس سایر محصلان نیز آنرا در دفتر خود رونویس می‌کنند و به اغلاط خود شاگرد بخوبی پی می‌برد و آنرا تکرار نمی‌نماید - سایرین نیز هر کدام یک موضوع نوشته در دفتر خود دارند که موظف اند برای روز بعد پاکنویس کنند - آنگاه محصل دیگر انشاء خود را می‌خواند و به همین طریق روی تابلو می‌نویسد و سایرین نیز آنها را می‌نویسند - بی‌آنکه بخواهد یکی از دیگری اقتباس کند منظور اینست که شاگرد راه نوشتن انشاء را یاد بگیرد و جملات صحیح را بتواند بشناسد و در خاطر بسپارد با این ترتیب بتعداد دانش آموز کلاس انشاءهای متنوع نوشته‌ایم که همه را در دفاتر خود یادداشت کرده و در خاطرها سپرده‌اند چه بهتر است که هر کس روز بعد انشاء تصحیح شده را حفظ کند همین روش مختصر در عرض سال گذشته به پیشرفت شاگردانم کمک فراوان کرده است. (نشریه فرهنگ خراسان شماره ۱۲ سال دوم بهمن ۱۳۳۸)

تا چه قبول افتد و چه در نظر آید

احمد احمدی

سندش ۷ : نه - نمی شود - عملی نیست

از عباس سعیدی

رئیس تربیت معلم فرهنگ خراسان

نخیر - غیر ممکن است - مخالف مقررات است. عبارتی که امروز خیلی متداول و معمول است. دستگاه عظیم تعلیم و تربیت جدید ما متجاوز از ۲۵ سال فعالیت کرده و بیشتر پشت میز نشین به جامعه مان تحویل داده است. محصول کار این جمع کثیر را که امروز تکیه بر میزهای عریض و طویل مملکت ما زده‌اند و بودجه کلان کشور ما را مصرف می‌کنند با اندکی اغراق می‌توان در عبارات زیر خلاصه کرد « نخیر - غیر ممکن است - مخالف مقررات است » ولی اثر کار این محصول به همین جا خاتمه پیدا نمی‌کند زیرا هر روز هزاران نفر این کلمات را می‌شنوند و ناراحت می‌شوند و به اجتماعشان بدبین می‌گردند. عده یی دیگر این روش نامطلوب را خواه ناخواه تقلید می‌کنند و در جواب هر مطلبی بدون تامل « نه » می‌گویند شما از کسی نشانی محلی را می‌پرسید بدون تامل می‌گوید نمی‌دانم. از کسی راهنمایی جواب منفی می‌دهد. امروز اغلب مردم از اوضاع شکایت دارند. دلیل این نارضایتی را از آنها پرسید یا نمی‌توانند تشریح کنند و یا هزار دلیل دیگر غیر منطقی می‌آورند، ولی بنظر نویسنده که در اخلاق و رفتار ملل مختلف جهان با دقتی زیاد نگریسته است قسمت اعظم ناراحتی‌های ما از خود ماست که نمی‌دانم به چه نحو با هم‌نوعان معاشرت و مصاحبت کنیم همه خودمان را بالاتر از دیگران یا کارمان را مهمتر از دیگران میدانیم و بکار و اندیشه دیگران توجهی نداریم. شخصی که

برای کاری به اداره‌ای مراجعه می‌کند آمده است که کارش را اصلاح کند. ولی وقتی قیافه گرفته همنوعش را که حال فقط صاحب اختیار میزی است می‌نگرد و جواب نامساعد می‌شنود حق دارد که ناراحت شود و به هرچیز بدبین گردد.

طرز گفتار و رفتار عده زیادی از مردم عادی هم باعث ملال دیگران است و شاید عمدی ندارد که دیگران را آزرده نمایند و از خود برنجانند ولی فقط روش معاشرت و سخن گفتن را نمی‌دانند امروز وظیفه اصلی دستگاه تعلیم و تربیت ماست که به این نکات دقیق شود و کاری کند که به طور بی‌پیرایه انسان تربیت کند، انسانی که دارای حسن خلق و طبع سلیم باشد و مغز و زبانش را در راه خیر همنوعش بکار اندازد. از همین حالا معلمان و محصلین باید روش نیکو صحبت کردن را بیاموزند. معلم باید بداند چگونه صحبت کند که حرفهایش مطلوب قرار گیرد و در دل نشیند و محصلی که چنین معلمی داشت او هم چنان عمل خواهد کرد و قبل از اینکه جوابی گوید فکر می‌کند اندیشه می‌نماید و پس از تأمل بنحوی جواب می‌گویند که کمکی به سؤال کننده کرده باشد بیاد دارم در شهر کوچکی نزدیک شیکاگو به کسی تلفن کردم. نمره‌ای را که می‌خواستم گرفتم خانمی گوشی طرف را برداشت و گفت چکار دارید گفتم با آقای الکساندر می‌خواهم صحبت کنم. خانم تأملی کرد و معلوم شد نمره را عوضی گرفته‌ام و بجای اینکه برطبق معمول ناسزایی گوید و تلفن را زمین بگذارد، گفت آیا یک دقیقه تأمل کنید گمانم نمره تان عوضی است و پس از لحظه‌ای گفت لطفاً این شماره‌ای که من به شما می‌دهم بگیرید حتماً منزل آقای الکساندر خواهد بود. با آن شماره تلفن کردم و موفق شدم. هنوز پس از سه سال، انسانیت آن خانم ناشناس را فراموش نکرده‌ام و نمی‌دانم چه عاملی باعث شد که چنین انسانیتی بنماید. تنها آن خانم نیست که در آن شهر انسان است بلکه اجتماع و فرهنگ آن ملت طوری مردم را بار آورده‌اند که مثبت باشند و به عبارت دیگر زنده باشند و زندگی کنند و طالب زندگانی و ترقی دیگران نیز باشند و به عبارت دیگر زنده باشند. آنها به مردم یاد می‌دهند که چگونه صحبت کنند که هم خود معزز و محبوب باشند و هم دیگران را ناراضی ننمایند. می‌گویند اولاً سعی کنید به هر عنوان شده خیر دیگران را در گفتار تان بخواهید و کمکی بدانان باشید و اگر قرار است در مواردی نه بگویید این «نه» است. نویسنده‌ای بنام هانری لی چندین راه برای «نه» گفتن پیشنهاد می‌کند از جمله می‌گوید:

۱- وقتی می‌خواهید بکسی نه بگویید همیشه خود را در جای او قرار دهید و فکر کنید اگر خودتان جواب نفی و ناموافق می‌شنیدید چه حالی داشتید و بنابراین سعی کنید تا جایی که امکان دارد با ملایمت و ادب «نه» بگویید و در این مورد می‌گوید روزی به بیمارستانی رفتم

که طفلم را پس از مدت مدیدی که در بیمارستان مانده بود به منزل بیاورم دکتر معالج صلاح نمی‌دید که طفل به منزل آورده شود ولی به جای اینکه قلب مرا بشکند و مثلاً بگوید طفل شما حتماً باید چند روز دیگر هم در بیمارستان باشد. گفت آقا من هم مثل شما بچه دارم و از علاقه مفرط شما به او با اطلاع و همچنین می‌دانم وقتی طفلی از خانه دور است اعضاء فامیل دلشان برای او تنگ می‌شود ولی بهتر است که بچه شما چند روزی بیشتر در بیمارستان بماند تا معالجه او کامل و تمام شود می‌گویند بقدری ملایم و مؤدب با من رفتار کرد که وقتی از بیمارستان خارج شدم حس نمی‌کردم که با درخواست من مخالف شده است.

۲- منطقی نه بگویید. منظور این است که وقتی گفتید این کار نمی‌شود اندکی هم وقت صرف کنید و با دلائلی که مستند و مدارک صحیح و قابل قبولی باشد ثابت کنید که حقیقت این کار برای همه کس غیر عملی است نه برای مخاطب شما.

۳- نه توأم با امید. اگر می‌دانید که در آتیه ممکن است روزنه امیدی باز شود و جواب شخصی که امروز از شما استدعایی دارد منفی است مثبت خواهد شد بجای گفتن نه، بگویید امیدوارم در آتیه این کار انجام شود و متأسفانه با شرایط فعلی عملی نیست.

۴- نه توأم با کمک. بسیار اتفاق می‌افتد که ما نمی‌توانیم مستقیماً خدمتی به کسی به کنیم ولی می‌توانیم کمکی به او بنماییم. به عنوان مثال می‌گویند که در جنگ بین المللی اخیر اغلب مهمانخانه‌های ایالات مرکزی آمریکا قادر نبودند مسافرهایی که به آنها مراجعه می‌کنند جا بدهند و مسافرینی که قبلاً جا ذخیره نکرده بودند غالباً ناراحت می‌شدند. می‌گویند شبی دیر وقت در هوای سرد زمستان به شهری رسیدم و به مهمانخانه‌ای مراجعه کردم و دلم می‌تپید مبادا منشی مهمانخانه بگوید جا ندارد وقتی از او اطاعتی خواستم تاملی کرد و گفت معذرت می‌خواهم که جا نداریم ولی در سه محل دیگر در نظر دارم که ممکن است جا داشته باشند و به یکی از آنها تلفن کرد و برای من اطاعتی پیدا نمود. کمک آن مرد برایم خیلی ارزش داشت و لطف او را هیچگاه فراموش نمی‌کنم. اینست معنی نه توأم با کمک (نشریه فرهنگ خراسان شماره ۱۲ سال دوم بهمن ۱۳۳۸)

سند ش ۸: حکایت ۳۲۶

مرحوم بهادر زاده قندهاری

قصه‌های یک معلم ورزش با ایمان و دلسوز

در سال ۱۳۲۵ دانشسرای مقدماتی مشهد که برای تربیت آموزگار دایر شده بود شبانه روزی شد. در آغاز شبانه روزی ریاست دانشسرا به مرحوم قدوسی و سال بعد به مرحوم شیخ الاسلامی اعضای عالی رتبه فرهنگ مشهد واگذار شد. آقای شیخ الاسلامی مرحوم غلام حیدر بهادر زاده قندهاری را برای اداره شبانه روزی دانشسرا تعیین کردند، که اینک برای اینکه یاد مرحوم بهادر زاده همچنان در میان فرهنگیان مشهد بیشتر زنده بماند یکبار دیگر شرح حال مختصری را از این مرد شریف در کتاب چهل حکایت جلد نهم می‌آورم قبلاً در جلد دوم برای این معلم بزرگوار حکایتی نوشته شده است و نوشتن یک حکایت دیگر بد نیست.

بهادر زاده و شیخ الاسلامی مدیران بسیار انضباط دوست و درستکار بودند و بهادر زاده بسیار متدین بود او دیانت و اعمال دینی یا (رفتارهای دینی) دانش آموزان را به دقت مراقبت می‌کرد. شب‌ها تا صبح چندین بار به اتاق‌های خوابگاه شخصاً رسیدگی می‌کرد و پوشش آنها را در موقع خواب یکی یکی بررسی می‌کرد تا دچار سرماخوردگی نشوند به خاطر دارم که مرحوم بهادر زاده در سال ۱۳۱۲ معلم ورزش اینحانب در کلاس اول دبستان منوچهری مشهد بود. ورزش دانش آموزان با بودن او تعطیل نمی‌شد و به طوری در این کار دقیق و با محبت عمل می‌کرد که من هنوز در هفتاد سالگی ورزش‌های او را با علاقه به کار می‌بندم و حتی برادرم مرحوم علی یوسف شایان روش او را دنبال کرد و نگذاشت من ورزش را کنار بگذارم، فرزند او منوچهر بهادر زاده مدت‌ها معلم ورزش در دانشگاه فردوسی مشهد بود و دانشجویان زحمات

دلسوزانه او را فراموش نمی‌کنند این جوان آن قدر زحمتکش و حساس بود که عمر چندانی نکرد و فوت نمود.

یکی از مراکز ورزشی مشهد روبروی دبیرستان شاهرضا قرار داشت که به نام مرحوم غلام حیدر بهادر زاده نامگذاری شده بود که گویا با گذشت زمان خاطرات این معلم زحمتکش نیز فراموش نشده است و نمی‌دانم که این مرکز ورزشی هنوز نام او را دارد یا نه من برای اینکه خاطرات این معلم فراموش نشود و قسمتی از رفتارهای جالب او را که بسیار مورد علاقه شاگردان بود و هنوز هم ورد زبان است می‌آورم.

مرحوم بهادر زاده با خانواده اش در محل دانشسرا منزل داشت و از جیره غذائی نیز به او داده می‌شد همیشه سینی غذای او و خانواده اش بعد از اتمام غذا خوردن دانش آموزان به خانه او می‌رفت.

روزی هنگام صرف نهار یکی از شاگردان ظرف غدایش را که آبگوشت بود نداشت و از گون کرد این خبر به مرحوم (بهادرزاده) رسید او فوراً مستخدم را که غذای او را به خانه اش می‌برد صدا کرد و یکی از ظرف‌های غذا را برداشت و به آن شاگرد داد و سپس گوش او را گرفته برای تنبیه داد و بیداد کرد و بعد اجازه خوردن غذا را داد.

او برای اینکه حقوق ماهیانه دریافتی خودش را کاملاً حلال کرده باشد در زحمتکشی تا حد افراط پیش می‌رفت روزی که اداره فرهنگ مشهد می‌خواست برای دانشسرای دختران در محل کوچه خیام ساختمانی بنا کند ما را که در سال دوم دانشسرا بودیم برای شرکت در مراسم شروع کار ساختمان دعوت کرده بود هنگامی که مراسم شروع شد و آقای مدیرکل فرهنگ با زدن کلنگ و دست زدن حضار مراسم را آغاز کردند بهادر زاده به مدیرکل گفت برای یک ساختمان بزرگ یک کلنگ کافی نیست و کلنگ را از دست او گرفت و با کمک دو نفر از شاگردان تا حدود ۱۰ متر را شخم زد آقای مدیرکل ناچار جلو رفت و کلنگ را از دست او گرفت تا ادامه را متوقف کند و زحمت اضافی نکشد.

اصولاً شوخی‌های زیادی را به او نسبت می‌دهند که به طور یقین اعمال خود او نیست مانند بستن بند کفش که یک پا بالای صندلی و دیگری روی زمین بود و او بند کفش زمینی را می‌بست یکی از معلمان قدیمی دبیرستان‌های مشهد مرحوم موثق عاملی بود او عربی درس می‌داد و در دانشسرای مقدماتی در سال ۲۲ و ۲۵ (۱۳۲۲ و ۱۳۲۵) شاگرد او بودم هر وقت راجع به لغات عربی از او سوال می‌شد با صرف مختصر فعل آن شروع می‌کرد و معانی لغات

را می‌گفت:

روزی از او سوال کردند استاد گسل داشتن یعنی چه مرحوم عاملی که خیال کرد لغت عربی است جواب داد از گسل، یگسل، اگسال می‌آید چون کلمه اگسال برای او عجیب به نظر آمد توجه بیشتری کرد و متوجه شد که لغت فارسی است و صرف عربی ندارد به خصوص که یک گ دارد و گفت قسمت سوم ندارد.

معلم دیگر مرحوم گورکیان بود که انگلیسی درس می‌داد و ارمنی بود در جملات فارسی و درک آنها کمی کند بود روزی گورکیان فریاد زد سر و صدا در ته کلاس برای چیست یکی از بچه‌ها گفت که فلانی حرف می‌زند معلم فکر کرد که یکی دیگری را می‌زند دوباره فریاد کشید در سر کلاس همدیگر را کتک زنید و اگر می‌زنید قدری یواش تر بزنید تا ما بتوانیم درس بدهیم که کلاس یکباره خنده شد و شاگردان به خیال اینکه معلم اذن حرف زدن داده شروع کردند به صحبت و قیل و قال.

یکی از پسرهای مرحوم (بهادری زاده) شوخی‌های زیادی با بچه‌ها (در دانشسرا) می‌کرد روزی ساعت یکی از دانش آموزان دانشسرا گم شد به مجرد اینکه به بهادر زاده گفتند به خانه رفت و پس از جنجال مفصل با پسرش ساعت را پیدا کرد و گرفت و آورد.

در مسافرت‌های علمی ظروف آشپزخانه دیگ‌ها و کلیه وسایل مسافرت را خود او بار ماشین می‌کرد و خالی می‌نمود و آن قدر سریع و بدون کمک بچه‌ها انجام می‌داد که دائم عرق می‌ریخت حتی کمک بچه‌ها را نیز برای رعایت خال آنها نمی‌پذیرفت. (کتاب چهل حکایت جلد نهم، صص ۳۱-۲۸؛ موجود در اسناد شخصی یحیی سعیدی رضوانی دانش آموخته دانشسرای مقدماتی مشهد، ۱۳۳۷)

سند ش ۹: نگاه یک معلم، به استادان ادبیات دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد

محل دانشسرای راهنمایی تحصیلی در خیابان احمد روبروی خیابان راهنمایی در ساختمانی دو طبقه و استیجاری بود که همه ساله از بین فارغ التحصیلان دیپلم دختر و پسر برای رشته‌های ریاضی، تجربی، حرفه و فن و علوم انسانی هر ساله با برگزاری آزمون و مصاحبه پذیرش می‌شدند. اساتید و معلمان بیشتر کسانی بودند که بالای بیست سال سابقه و تجربه معلمی داشتند و همه از معلمان موفق در رشته‌های مختلف بودند.

در بین معلمانی که در این دوره دوساله توفیق درک حضور و افتخار شاگردیشان نصیب شد و شخصیت معلمی ما را شکل دادند سه نفر بیشتر از بقیه از شخصیت کاریزمای معلمی برخوردار بودند. متأسفانه هر سه بزرگوار رحل اقامت به دنیای باقی کشیدند، ولی به اعتبار صداقت و اخلاص در کار معلمی و آثار بجا مانده از آنها یاد و نامشان در ذهن و روش معلمی من همچنان زنده است دکتر حسین زرمجو، احمد احمدی بیرجندی و مجتبی جوادیان دانسته است که شخصیت معلم تاثیر گذارترین عنصر در تعلیم و تربیت است و اگر شخصیت خوب معلم در گفتار و رفتار و منش و روش او تجلی یابد و مورد قبول فراگیر قرار گیرد تاثیر گذاری او را دو

چندان می‌کند و آنگاه کلام و سخن و نگاه و سکوت او درس‌آموزی شود و مصداق این بیت کلیم کاشانی:

به تکلم، به خموشی، به تبسم، به نگاه می‌توان برد به هر شیوه دل، آسان از من

یاد و نام و خاطره‌ی معلمان بزرگوار آقایان رزمجو، احمدی بیرجندی و جوادیان که در سال‌های ۵۲ و ۵۳ در دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد، عشق به معلمی را در وجود نسل دانشجویان این دوره نهادینه کردند. هیچگاه از ذهن من فراموش نمی‌شود.

یادآوری شور و شوق و گرمی کلاس و تدریس آن بزرگان اکنون پس از گذشت نزدیک به نیم قرن هنوز انسان را به وجد می‌آورد. و یاد و خاطره‌ی آن روزها این شعر زیبای مثنوی را به ذهن تداعی می‌کند.

بوی پیراهن یوسف یافته است

این نفس جان... برتافته است

بازگو رمزی از آن خوش حالها

کز برای حق صحبت سالها

عقل و روح و دیده صد چندان شود

تا زمین و آسمان خندان شود

آری استاد رزمجو که یادش بخیر باد، حلاوت و شیرینی و لذت معلمی را به گونه‌ای آموخت که در طول سی سال معلمی هیچگاه احساس خستگی و پشیمانی نکردم. بلکه با تدریس و معلمی در کلاس زندگی کردم. ویژگی‌های رفتاری دکتر رزمجو که شخصیت معلمی کاریزمای او را نشان می‌داد. داشتن عزت نفس، اعتماد به نفس، متانت و وقار، اطلاعات وسیع در زمینه‌ی ادبیات فارسی و شیوه بیان خوب مؤثر و دوست داشتن انسان‌ها بود و به انسان متعهد و هنرمند راستین عشق می‌ورزید و بارها این بیت ناصر خسرو را به مناسبت‌هایی بر زبان می‌راند.

مراین قیمتی درّ لفظ دری را

من آنم که در پای خوکان نریزم

دوستی از دانشجویان هم‌دوره از کلاس دیگر نقل می‌کرد که روزی آقای رزمجو وارد کلاس شد و پس از حضور و غیاب و مشاهده دفتر کلاس متوجه شد که ارشد کلاس که دختر خانمی بود، عکس یکی از هنرمندان و خوانندگان را بر روی دفتر کلاس نصب کرده بود.

دکتر رزمجو پس از انجام حضور و غیاب گفت امروز درس نمی‌دهم و می‌خواهم در مورد هنرمند راستین و متعهد سخن بگویم و یک ساعت داد سخن داد و حق مطلب را طوری ادا کرد که سکوتی زیبا کلاس را فرا گرفته بود و من ارشد کلاس را مشاهده کردم که ضمن توجه به سخنان استاد با دست عکس مورد نظر را از روی جلد درآورد و پاره کرد.

مرحوم استاد احمدی بیرجندی علاوه بر عشق به معلمی ادب درس و ادب نفس را برای معلم

واجب و لازم می‌دانست و راستی خود استاد با اشراف بر ادبیات فارسی در شعر و نثر و تاریخ ادبیات و لغت و سبکهای ادبی و معرفی شاعران و نویسندگان متعهد و به شهادت آثاری که از خود باقی گذاشته سرآمد بود و در تزکیه و ادب نفس و رعایت اخلاق مورد قبول همه فرهنگیان و دانشگاهیان زمان خود به حساب می‌آمد و گویی محبت و مهربانی و ادب جامه‌ای بود که بر قامت او دوخته بودند.

استاد احمدی بیرجندی در تعریف ادب جمله‌ی زیبا داشت که در ذهن بنده حک شده و از او به یادگار باقی است می‌فرمود: ادب رعایت نگاهداشت حدّ هر چیز را ادب گویند.

استاد مجتبی جوادیان معلم روانشناسی دانشسرا، از معدود معلمان صاحب سبک در تدریس بود که با گذشت نزدیک به نیم قرن از آن زمان هنوز چون ستاره‌ای درخشان در آسمان فکر و اندیشه‌ی بنده همچنان به روشنی می‌درخشد و راه نشان می‌دهد.

مرحوم جوادیان با نگاه نافذ و مهربان و رفتار تأثیر گذار و شخصیت متعادل و ممتازش معلمی را در گفتار و کردار و عمل به زیبایی به نمایش می‌گذاشت او بزرگترین رسالت معلمی را بیدار کردن حسّ خود باوری و ایجاد اعتماد به نفس و عشق به آموختن در دانش‌آموز می‌دانست.

او معتقد بود کار معلم کاشتن بذر خود باوری در زمین فکر و اندیشه فراگیر و فراهم کردن شرایط مناسب برای بیدار کردن انگیزه‌های خفته در ذهن و فکر دانش‌آموز است استاد جوادیان می‌گفت: حداقل برای یکبار با طرح سؤال‌های نسبتاً ساده شرایط را برای دانش‌آموز متوسط و ضعیف جهت کسب نمره‌ی خوب و درک لذت آن فراهم کنید تا معجزه‌ی تغییر را در یادگیری مشاهده نمائید.

تأکید او در بیدار کردن انگیزه‌های درونی و عشق به آموختن در دانش‌آموزان این سخن بهار را در ذهن تداعی می‌کند که می‌گفت:

روح پدرم شاد که می‌گفت به استاد

فرزند مرا عشق بیاموز و دگر هیچ

سه شنبه ۸ آبان ماه

معلم بازنشسته دلاور هویدا

پیوست ۲: مصاحبه‌ها

۱ - مصاحبه با علی ظریفیان

فارغ‌التحصیل دانشسرای مقدماتی مشهد که سال ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۰ خورشیدی را در این دانشسرا گذارنده و در همین محله زندگی کرده است در نقل خاطرات خود بیان داشت، شیخ الاسلامی که مدت‌ها ریاست این مرکز برعهده داشت در رشته زیست شناسی تحصیل کرده بود، او را مردی با شخصیت و آگاه می‌داند و در اداره دانشسرا زبانزد بود.

معاون و سرپرست شبانه‌روزی این مرکز بهادری زاده با پسوند قندهاری که از مهاجران منطقه قندهار و هندوستان بوده است، وی را فردی مهربان و پدرگونه می‌داند که او هم سال‌ها در این مرکز خدمت کرد، ظریفیان در بیان خاطرات خود اظهار داشت: بهادری زاده صبح زود می‌آمد خوابگاه و بچه‌ها را برای نماز بیدار می‌کرد و بعد ورزش صبحگاهی و صبحانه که همه

با همراهی و حضور او صورت می‌گرفت. فوتبال را خوب بازی می‌کرد و به گفته خودش در همان هند از انگلیس‌ها یاد گرفته بود.

تربیت معلم به معنای واقعی شبانه روزی بود و اجرا می‌شد. شبانه روزی اجباری بود حتی کسانی مثل من که در همان محله زندگی می‌کردم هم حق بیرون رفتن از شبانه روزی را نداشتم مگر طبق برنامه و این خود در ساختن معلم بسیار مؤثر بود، هر شب از ساعت ۷/۵ تا ساعت ۹ شب مطالعه اجباری بود و رأس ساعت نه شب، بهادری زاده که با خانواده در ساختمان دانشسرا زندگی می‌کرد از طریق بلندگو، پایان مطالعه اجباری و وقت خواب را اعلام می‌کرد و خود هم نظارت می‌کرد، البته بودند کسانی در خوابگاه رعایت نمی‌کردند، ظریفیان نقل کرد؛ من دو سال با دکتر علی شریعتی و کاظم رجوی در یک خوابگاه بودم، این دو گاه تا دیر وقت نمی‌خوابیدند و مرتب با هم بحث‌های اجتماعی و دینی داشتند و بارها من نزد شیخ الاسلامی رئیس دانشسرا، از این دو شکایت می‌کردم که این‌ها مزاحم خواب ما هستند و مقررات را رعایت نمی‌کنند. کاظم رجوی بعدها حقوق خواند و رفت فرانسه و در همانجا ترور شد.

در دانشسرا هفته‌ای دو بعد از ظهر، کارورزی انجام می‌شد در ساعت بعد از ظهر به مدارس سطح شهر فرستاده می‌شدیم برای انجام کارورزی، توصیه اخلاقی - انضباطی و تمیز و مرتب بودن توسط مدیریت دانشسرا یادآوری می‌شد. هر دانش‌آموز ماهیانه ۸ تومان علاوه بر غذای شبانه روزی و مواد دیگر نظیر قند و صابون دریافت می‌کرد به درستی یاد دارم که مرحوم شریعتی سهمیه قند خود را که یک کیلو بود با یک دمبلی در حیاط می‌شکست و خورد می‌کرد. در دانشسرا، علاوه بر دانش‌آموزانی نظیر ما، یک دوره تربیت معلم هم برای تربیت بدنی برگزار می‌شد که به نظرم آنها شبانه روزی نبودند و کسانی مانند تیری و حمید توکل قهرمان کشتی از همین دانشسرا در رشته تربیت بدنی بیرون آمدند.

ساختمان دانشسرا که مدت‌ها با دبیرستان عاملی یکی بود در محوطه بیمارستان آمریکایی قرار داشت، از آنجا که من سال‌ها در آن منطقه زندگی کرده‌ام، بیمارستان آمریکایی محدوده وسیعی را شامل می‌شد. از چهار راه عشرت آباد تا چهار راه زرینه تا ضلع شمالی باغ نادری بیمارستان آمریکایی‌ها بود، درب ورودی از کوچه شمال شرقی باغ نادری بنام کوچه آمریکایی با خم و چمی که داشت می‌رسید به بیمارستان آمریکایی، در کاروانسرای بزرگی داشت، که پس از ورود به داخل بیمارستان، در یک طرف آن خانه مسئول بیمارستان و در طرف دیگر کتابخانه‌ای قرار داشت و سپس مجموعه بیمارستان، ما بچه‌های دبیرستان عاملی از سال‌های ۱۳۲۶ به بعد می‌رفتیم به داخل این مجموعه، بازی می‌کردیم و از فضای آنجا استفاده می‌کردیم، گفته

می‌شد که کارکنان این بیمارستان علاوه بر کار درمان به تبلیغات مسیحیت نیز می‌پرداختند در جشن‌های خود و در کلیسا ما را هم دعوت می‌کردند پذیرایی و توزیع کتاب و کارهای از این قبیل انجام می‌شد و اصولاً مأموریت آنان تبلیغ مسیحیت هم بود، بعدها در همین مجموعه ساختمان دانشسرا ساخته شد و گفته شده از محل عوارض شهرداری که باید به آموزش و پرورش می‌پرداخت ساختمانی برای دانشسرا ساخته شد. پشت این بیمارستان به سمت چهار عشرت آباد زمین ورزشی بزرگی داشت که در دوره دانشسرا هم همانجا ورزش می‌کردیم. از سمت دیگر عشرت آباد به سمت چهار راه زرینه و دریادل تا نوغان دیوار برج و باروی شهر بود. از سمت دریادل دو تا برج بود که هر کس می‌خواست وارد شهر شود و کالای بیاورد از دروازه ورودی این دو برج باید وارد می‌شد و شهرداری از تولیدات صحرایی و باغی اینجا عوارض می‌گرفت.

دبیران خوب و شایسته‌ای هم در دانشسرا تدریس می‌کردند، ادبیات موثق عاملی، فیزیک طباطبایی، ریاضی امیدوار، امیدوار بعدها برای ادامه تحصیل به فرانسه رفت و یک همسر فرانسوی گرفت و این خانم که به مشهد آمد سال‌ها در بهداری آموزش و پرورش خراسان منشاء خدمات خوبی شد و رئیس این درمانگاه بود، این خانم و همکارانش در ساختمان چهارطبقه دانش آموزانی که گرفتار بیماری کچلی و تراخم بودند درمان می‌کردند، برای رفع کچلی دانش‌آموزان یک دستگاه خریده بودند که سر را برق می‌دادند (نوعی پرتو درمانی) فردی که مسئول این کار بود به علت حجم کار زیاد و استفاده از این دستگاه، بعدها دچار بیماری‌های پوستی شد. به هر حال سال‌های خوبی را در دانشسرا گذارندیم، از طرف دانشسرا، دو عید به مدت ۱۴ روز، با اجاره اتوبوس‌های آن زمان، که ترانسپورت می‌گفتند به اصفهان و شمال رفتیم. در مورد تربیت شدگان دانشسرا باید گفت که یک سر و گردن از دیگر معلمان برتر بودند چرا که در همین سال‌ها به صورت پیمانی با مدرک ششم و سیکل اول هم معلم استخدام می‌شد، به ما ماهیانه ۱۵۰ تومان حقوق می‌دادند و آنها ۲۰۰ تومان حقوق دریافت می‌کردند به نظر می‌آید آنها را به روستاهای دور دست‌تری می‌فرستادند. علی ظریفیان متولد ۱۳۱۲ مشهد، سال ۱۳۳۰ پس از فارغ‌التحصیل شدن از دانشسرا وارد آموزش و پرورش شده است و سال‌ها در اداره کل آموزش و پرورش و در قسمت‌های اداری فعالیت داشته است، سال ۱۳۴۴ لیسانس تاریخ و جغرافی از دانشکده ادبیات مشهد اخذ کرده و ۱۳۵۹ بازنشسته شده است و قبل از انقلاب یک مدرسه ابتدایی ملی به نام «روش نو» هم در خیابان گنبد سبز راه اندازی و اداره کرده است در تاریخ پنج شنبه ساعت ده صبح مورخ ۱۳۹۷/۸/۲۴ به اتفاق جناب عتیقی

سرگروه فیزیک استان در منزل ظرفیان این مصاحبه انجام شد.

۲- مصاحبه با یحیی سعیدی رضوانی

یحیی سعیدی رضوانی متولد ۱۳۱۸ در سال ۱۳۳۶ و ۱۳۳۸ در دانشسرای مقدماتی مشهد در سن خوانده، همکلاسی استاد محمد رضا شجریان و در سن بالایی هشتاد سالگی همچنان در منزل خود در شهر گلپهار آموزش زبان انگلیسی تدریس می‌کند. در تاریخ ۱۳۹۱/۱/۲۸ در منزل ایشان در شهر گلپهار و ایام قرنطینه و ویروس کرونا که تمام دنیا را گرفتار کرده است این گفتگو انجام شد.

جناب سعیدی از معلمان دانشسرا بگویند؛ ابتدا باید عرض کنم، من در سال ۱۳۳۶ بعد از مصاحبه در دانشسرا پذیرفته شدم، در دانشسرا به عنوان آموزگار برای مدارس روستایی تربیت می‌شدیم، اما علاوه بر ساعت رسمی ورزش، آموزش بیشتری در تربیت بدنی هم داده می‌شد، که در روستا بتوانیم کار مربی ورزش را هم انجام بدهیم، علاوه بر این چون بیشتر در روستاها باید تدریس می‌کردند درس‌های هم در مورد آموزش کشاورزی داده می‌شد که یک معلم وقتی به روستا می‌رود در خصوص کشاورزی هم اطلاعاتی داشته باشد تا به روستائیان و کشاورزان کمک کند.

به نظرم در آن سال‌ها به دانشسرای مقدماتی توجه خاصی می‌شد، معلمان و کارکنان همگی در شهر از وجاهت خوبی برخوردار بودند، مرحوم شیخ الاسلامی رئیس منضبط و با دیسیپلین، درست به خاطر دارم که آقای شیخ الاسلامی برای کسب برنامه‌های فرهنگی به یکی از کشورها دعوت شد و در بازگشت مراسمی ترتیب داده شده بود که تمام بچه‌ها در صف مرتبی، از محل در ورودی دانشسرا تا دفتر ایشان از ایشان استقبال به عمل آمد، معاون و سرپرست شبانه روزی مرحوم غلام حیدر بهادرزاده دوست داشتنی، دلسوز و پرکار و متدین، فرزندش مرحوم منوچهر بهادرزاده از معلمان بنام ورزش در دانشسرا و مشهد و بعدها در دانشگاه فردوسی شهرتی کسب کرد. استادان روان‌شادان ثقة الاسلامی از نوادگان ثقة الاسلام تبریزی از مبارزان صدر مشروطه

که به دار آویخته شد، مرحوم ثقة الاسلام مدتی هم معاون دانشسرا بوده، آقای جوان که ترک زبان بود استاد موسیقی و سروده‌های را یاد می‌داد که در مدرسه کاربرد داشت، مجیدزاده استاد ریاضیات، عاملی استاد حساب و جبر و ریاضیات، موثق عاملی استاد ادبیات عرب، حبیب‌الله حسینی گلمکانی استاد ادبیات و متخصص در تدریس کتاب کلیله و دمنه که از دعوت شدگان هزاره ابوالقاسم فردوسی طوسی در تهران بود و استاد شمشیرساز درس کشاورزی می‌داد و در دانشسرای کشاورزی طرق هم تدریس داشت. استاد زبان انگلیسی جناب شیخ زاده، فرزند مرحوم واعظ معروف شهر مشهد بود، که تحصیلات خود را در بیروت به پایان رسانده بود، برادر ایشان با تغییر شهرت به نام (فکرت) یکی از دبیران معروف فیزیک شهر مشهد بود. دکتر عباس سعیدی عموزاده بنده پس از تحصیلات از (دانشگاه ویسکاناسن آمریکا) رئیس اداره تربیت معلم بود خدماتش چشمگیر بود.

محل دانشسرا مجاور با بیمارستان آمریکائی‌ها در چهارراه عشرت آباد بود. در میدان دانشسرا زمین فوتبال خاکی و زمین بازی و تاب و سُر سره بود. خاطره‌ای دارم از آمریکائی‌ها و اینکه روزی پرستارها و دکترهای آمریکائی از پنجره طبقه بالای بیمارستان پول خرد یک ریالی روی زمین می‌ریختند و فیلم و عکس می‌گرفتند و عابرین و بخصوص بچه‌ها به جمع آوری این پول‌ها اقدام می‌کردند، من این موضوع را به پسر عمو دکتر عباس سعیدی منتقل کردم در جلسه مهمانی در منزل ایشان در انتهای خیابان نادری جنب مدرسه ملی ضیا که استاد محمد تقی شریعتی و مهدی سعیدی (پدرم) در آنجا تدریس می‌کردند برگزار شد، چند تن از آمریکائی‌ها هم در مهمانی نیز حضور داشتند، مرحوم دکتر سعیدی از من خواستند موضوع عکس و فیلم را بگویم تا آمریکائی‌ها را متوجه این رفتار ناشایست خود بکنند، در واقع می‌خواست از آنها گله و شکایت کند

در دانشسرا اردوهای خوبی برگزار می‌شد، نظم و انضباط حاکم بود شبانه روزی به معنای واقعی اجرا می‌شد البته با شرایطی که در آن سال‌ها برخانواده‌ها حاکم بود با این که در شهر مشهد زندگی می‌کردیم اما بودن در دانشسرا و شبانه روزی خوب بود.

یکی از افتخارات در دانشسرای مقدمانی مشهد وجود نازنین (محمد رضا شجریان) در این محیط بود که خداوند به او شفای عاجل مرحمت فرماید. او در کلاس زبان فرانسه استاد آقا محمود خان سالاری (پسرعمه مادرم) درس می‌خواند و ما در کلاس انگلیسی درس می‌خواندیم. شب‌های جمعه در سالن اجتماعات دوره قرآن داشتیم و محمدرضا با صوت خویش قرآن تلاوت می‌کرد و گاهی مرحوم غلام حیدر بهادر زاده سرپرست شبانه روزی سر

خود را تکان می داد از او جویای این حالت شدیم؟ گفت ایشان خواننده می شود! شد ولی چه گونه و چطور که اسطوره گشت که هیچکس به پایش نرسید. در هیچ یک از اجراهایش ابتدال دیده نشد و تمام اشعار و آوازش از کتاب های مولانا، سعدی و حافظ برگرفته شده و همیشه این بیت به یاد من می آید (تا مرد بود زنده کشندش به جفا تا مُرد ببردش سردست)!

۳- مصاحبه با حسین رثایی: رئیس تربیت معلم پسران مشهد ۱۳۶۲-۱۳۵۹

با توجه به سابقه و فعالیت های سیاسی و مذهبی از رثایی سوالات مختلفی پرسیده شده و اینکه به چه دلیل به مشهد اعزام شده و در سال های مدیریت خود در تربیت معلم چه فعالیت ها و اقداماتی داشته است: پاسخ ها؛ چندکلمه ای قبل از آغاز به کار در تربیت معلم مشهد بیان می کنم، از سال های قبل از انقلاب بنده با مرحومان هاشمی رفسنجانی، شهید بهشتی، شهید باهنر، شهید رجایی و بزرگان انقلاب هم دوست بوده هم شاگرد و هم سابقه همکاری داشتم و در دوران انقلاب مسئولیتی هم در مدرسه رفاه در سال ۱۳۵۸ داشتم شهید رجایی مسئولیت آموزش و پرورش ناحیه هفده تهران را به من محول کرد، ضمناً نماینده و مشاور ایشان در همین ایام و در دوره نخست وزیری ایشان بودم، در سال ۱۳۵۹ با تأکیدی که شهید رجایی بر روی تربیت معلم داشتند، معتقد بودند که امید انقلاب تربیت معلم است زیرا انقلاب را به خوبی دریافته و زجر کشیده و مبارز بودند و خوب می دانستند که چه می خواهند و با این دیدگاه که انقلاب را باید به روستاها برد و اگر این ها در تربیت معلم خوب آموزش ببینند و خوب تربیت شوند، تحول بزرگی در تعلیم و تربیت خواهد بود، شهید رجایی بر این موضوع تأکید داشت، همان زمان که وزیر بود فراوان به تربیت معلم سر می زد شب ها بدانجا می رفت. و مسائل را

از نزدیک می‌دید و حتی زمانی که نخست وزیر شده بود، و می‌گفت؛ رثائی هر وقت که برای تربیت معلم باشد می‌توانی من را ملاقات کنی و در این خصوص ممانعتی نیست، می‌توانی امکانات بخواهی و بگیری و این برایش اولویت بود.

وقتی معلمی به روستا می‌رفت، نقش مهمی علاوه بر معلمی ایفا می‌کرد، معلم نهضت سوادآموزی هم بود به نهادهای انقلابی در روستا کمک می‌کرد، گاه نماز جماعت در روستا می‌خواند، در حل اختلافات مردم کمک می‌کرد، به دورترین مناطق می‌رفت، مناطقی که هنوز جاده و راه نداشت و من بعدها زمانی که مدیر کل خراسان بودم، اثرات تربیتی فارغ التحصیلان تربیت معلم را در خراسان از نزدیک می‌دیدم، به راز و جرگلان رفته بودیم در منطقه راز از همان تربیت شدگان در تربیت معلم مشهد را دیدم که سر بچه‌ها را ماشین می‌کرد آب و حمام نبود و تشتی آورده بود سر بچه‌ها را می‌شست، نگاه شهید رجایی این بود که دانشجو معلم‌ان اگر خوب تربیت شوند، تفکر انقلابی و خدمت کردن را هم به روستاها و دیگر مناطق می‌برند نسل مؤمن و انقلابی تربیت می‌کنند پس اهمیت می‌دادند و اولویت کاریشان در آموزش و پرورش تربیت معلم بود.

به هر حال در چنین نگاه و فضای من مسئول تربیت معلم مشهد شدم و دوستانی هم از مشهد از جمله آقای محمدرضا حیدری و گروهشان برای پی‌گیری مسائل تربیت معلم مشهد به تهران آمده بودند، شهید رجایی به من گفت فلانی می‌توانم تو را مدیرکل جایی از جمله لرستان، سیستان و بلوچستان بکنم اما جنس تو تربیتی است و می‌خواهم که به مشهد بروی توفیق پیدا کردم آمدم اینجا، دوم مهر ماه ۱۳۵۹ آمدن مشهد و ناگهانی بود آقای سالاری رئیس قبلی رفته بود در محوطه تربیت معلم (ساختمان فعلی هاشمی‌نژاد) خودم را معرفی کردم و عکس‌ها موجود و پیوست، دو معاون بودند آقایان رئوف ضیائی و علی فرزانه این‌ها مراجعه کردند و گفتند اگر اجازه بدهید ما استعفا داده و برویم، من گفتم حال که درست نیست چند روزی بمانید من را راهنمایی کنید و بعد تصمیم بگیرید و خلاصه این‌ها لطف داشتند، تا سال ۱۳۶۲ با ما کار کردند و نقش خیلی خوبی هم داشتند.

یکسال در این ساختمان ماندیم و بعد گفته شد شما باید اینجا را تخلیه کنید قرار است اینجا تربیت معلم دخترانه شود و اسم هم همین بود «تربیت معلم پسران مشهد» و «تربیت معلم دختران مشهد»، تربیت معلم دخترانه از سال ۱۳۵۹ که باید در کامیاب بوده باشد، تربیت معلم جدید در همین ساختمان بر عهده خانم قدسیه دادرسی بود فردی را که من شناختم یعنی خانم دادرسی بسیار مہذب، پرکار و فداکار، عالم و متعهد و بعدها در وزارتخانه مدتی هم در تربیت

معلم همکاری با آقای فانی داشت.

در تابستان ۱۳۶۰ به تدریج به ساختمان‌های فعلی بهشتی نقل مکان کردیم جنگ شروع شده بود، اعزام به جبهه بود و تازه به جایی نقل مکان کرده بودیم که غیر از فضای فیزیکی چیز دیگر فراهم نبود یک تعداد ساختمان و بیابان وسیعی، عکس گویا است، تازه در شروع سال تحصیلی ۱۳۶۰ نزدیک به هزار دانشجو هم به ما داده بودند از استان‌های مختلف، آب نبود، برق نبود، گاز نبود، آشپزخانه نداشتیم، حمام نبود، وسایل سرمایشی و گرمایشی نبود، فضا و محوطه خاکی و انباشتی از لوازم و خاک و خاشاک بود تعداد زیادی وسایل برای تجهیز از سال‌ها پیش که گفته می‌شد از اسرائیل فرستاده شده آنجا روی هم ریخته و انباشته شده و همین جور مانده بود.

علاوه بر این ترس ناشی از فعالیت منافقین هم بود، جو ترور و وحشت، اسلحه داشتیم و خود من بارها نگرهبانی دادم و همچنین دیگر همکاران و دانشجویان، سگ‌های ولگرد تعدادشان فراوان، میز صندلی و نیمکت و تجهیزات سمعی و بصری هیچی در کار نبود، در هنگام ورود به این مکان با دو مهندس ارمنی آشنا شدیم که در ساخت و ساز اینجا نقش داشتند در واقع ساختمان را از آنها تحویل گرفتیم بسیار افرادی مطلع، خوش اخلاق و انسان که بعدها هم با آنان ارتباط داشتیم.

و خلاصه همه دست بکار شدیم برای افتتاح مرکز در اول مهر خوشبختانه همراهان و همکاران خوبی بودند و بخصوص دوستانی که از همان تربیت معلم، که در تابستان ۱۳۶۰ فارغ التحصیل شده بودند هشت نفر را درخواست کردیم و انقلابی وار، مرکز را به تدریج و به سختی راه اندازی کردیم، برفی در همان هفته اول آمده بود که خیلی هوا سرد شده و محور شدیم یک هفته مرکز را تعطیل و امکان نگهداری هزار دانشجو نبود به کمک این دوستان خودمان لوله کشی کردیم، کابل کشی، کابل برق را از فلکه پارک به اینجا آوردیم، خوابگاه‌ها سرد، برای پخت غذا مشکل داشتیم، در همین زمین فوتبال امروزی، یک محیط پنجاه در پنجاه درست و دیوار کشی کردیم بدون سقف، و با آوردن چوب و هیزم و باریختن گازوئیل بر روی آنها پس از شعله ور شدن غذا و چای درست می‌کردیم، بچه‌هایی آمدند چای را در پارچ و غذا را در ظرف‌های پلاستیکی می‌گرفتند و به خوابگاه می‌بردند، طبعاً چای در آنجا سرد می‌شد، تنها یک ماشین سیم‌خ‌ داشتیم و همهٔ امور این مرکز را با آن انجام می‌دادیم دیوار کشی و تسطیح نشده بود به تدریج فضا سازی شد و به کمک همین افراد و باغبان درختکاری و امروز همین فضا درختان بزرگ دیده می‌شود (عکس‌ها گویا است)، من خانه‌ای در تهران داشتم حدود پنجاه شصت

هزار تومان آن زمان فروخته شد و در اینجا خرج شد و البته بعد خدا کمک کرد، اداره کل کمک نمی‌کرد یا نداشتند، یا نمی‌خواستند و یا نمی‌دانستند، علی‌ایحال من با شخصی بنام آقای ابریشمچی که در تهران و قم با او سابقه دوستی داشتم، نامبرده ثروتمند بود و هست از او کمک می‌گرفتم، بعد یک ماشین هم وی در اختیار ما و مرکز گذاشت. وی در مشهد هم مرکز خیریه‌ای تأسیس کرده است. خیلی‌ها در اینجا کمک کردند دکتر شکبیا در بخش درمانگاه مرکز، مرحوم شهید تدین در راه خدا ایثارگرانه خود و مینی بوسش در خدمت بچه‌ها بود به علت نبود حمام بچه‌ها را به داخل شهر می‌برد و در بین راه مسائل شرعی و اخلاقی به آنها می‌گفت، (رضایی برجکی: ، ۱۳۹۱ صص ۴۰-۳۹) دوستان زیادی آقای ضیائی معاون، علائی، قیطاسی، کفاش، حیدری، حسین‌زاده، جوانشیر، قمی‌فر و محمد فخری همه هشت دلاور و یا ۹ دلاور و سرداری بودند که شبانه روزی کار می‌کردند از صبح شنبه تا عصر پنجشنبه، شب‌ها تا دیر وقت، مرتب به خوابگاه‌ها سرکشی می‌شد در خوابگاه‌ها با بچه‌ها بودیم. و با آنها زندگی می‌کردیم همین‌طور استادان، اشرف زاده، مجاور، برکچی، آرمیون، ضیائی، مبرقی، معاونین بسیار برنامه ریز، صمیمی با انگیزه و حضورشان دلگرمی می‌داد.

طرح‌های خوبی در تربیت معلم پیاده و اجرا شد که در نوع خود ابتکاری و دیگر هم تکرار نشد طرحی را آقای ضیائی پیشنهاد کرد و اجرا شد که ما بچه را در تابستان به روستا ببریم و با محیط و مدرسه آنجا آشنا شوند با ادارات آموزش و پرورش هماهنگ و این کار در نوع خود سنگین و زمانبر ولی اجرا شد همه همکاری کردند و نتایج خوبی داشت، مدرسان به این روستاها در تابستان می‌رفتند و سر می‌زدند و بچه‌ها را راهنمایی می‌کردند امکانات به روستا برده شده و با وسایل زندگی برای بچه‌ها در روستا، آنجا مدتی در اتاق معلم اقامت داشتند پخت و پز را خود انجام می‌دادند و هدف این بود که قبل از فارغ التحصیلی با محیط روستا آشنا شوند شرح مفصل‌تر را می‌توانید از آقای ضیائی و دوستان سؤال کنید.

طرح دیگری به کمک آقای ضیائی اجرا کردیم با اداره فنی حرفه‌ای که روبروی ما بود قرار داد بستیم که بچه در بعد از اوقات فراغت به آنجا بروند و یک فن یاد بگیرد نظیر جوشکاری، برق، تایپ و انواع حرفه را بیاموزند و بچه در اوقات فراغت مدرک حرفه‌ای گرفتند و دیگر هم تکرار نشد.

طرح دیگری را آقای مجاور مدرس ریاضی پیاده و اجرا کردند به عنوان «نمایشگاه ریاضی» که در نوع خود در کشور نمونه بود به طوری که تعدادی از شاگردهای ایشان الگو برداری کرده و در استان‌های دیگر هم نمونه‌ای پیاده و اجرا کردند.

طرح دیگر، کمک‌های بود که در مرکز داوطلبانه انجام می‌شد به عنوان مثال به بچه‌ها گفته شد که هر کس هر چیزی اضافه دارد می‌تواند بیاورد تحویل بدهد از قبیل حوله، قوری، لیوان، لباس و وسایل شخصی دیگر و روی هم ریخته می‌شد و بعد می‌گفتیم حالا هر کس هر چه لازم دارد می‌تواند بردارد ببرد بسیار دوستانه و صمیمی صورت می‌گرفت.

در تربیت معلم به دلیل جو بعد از انقلاب و تعطیلی دانشگاه نیروی‌ها زنده‌ای جذب می‌شدند به همین دلیل اینجا محل حضور بزرگانی از سطح کشور و استان و فرماندهان جنگ بود مراسم‌های مذهبی و معنوی زیادی برنامه ریزی و اجرا می‌شد.

سفرهای تفریحی زیارتی دیدار با بزرگان در تهران و قم برنامه ریزی می‌شد (عکس‌ها گویا است) در یک تعطیلات عید حدود ده روز در یک مرکز تربیت معلم تهران از سراسر کشور آمده بودند بچه‌های ما بسیار و پررنگ‌تر از دیگر استان‌ها نقش داشتند، حضور مرحوم بهشتی، باهنر، شهید رجایی، هاشمی رفسنجانی، مهندس موسوی، بهزاد نبوی، قرائتی، حضور در نماز جمعه مقام رهبری در سال ۱۳۵۹ و همچنین دیدارهای قم با بزرگان حوزه از جمله برنامه‌ها بود.

در سال ۱۳۵۹ در عروسی حمیدرضا کفاش دانشجوی پرتلاش و با اندیشه مرکز، با ۴۰۰ دانشجو با هزینه خود در سبزواری شرکت کردیم و همانجا خود غذا پختیم و توزیع شد و بازدیدها علمی و گردش‌های علمی متعدد دیگر در سطح استان تنها بخشی از این برنامه‌ها بود. همان آقای ابریشمچی کمک‌های دیگری هم داشت به ازدواج بچه‌ها کمک می‌کرد آقای محمد فخری سرپرست خوابگاه پیش ایشان رفت و یک کامیون کتاب‌های مرجع، با پول ابریشمچی خریداری شد و با پنجاه درصد تخفیف به دانشجویان داده شد.

تربیت معلم مشهد در سال ۱۳۶۱ به دو مرکز تقسیم می‌شود و به گفته حسین رثایی موضوع این تقسیم برمی‌گردد به مسائل سیاسی در مشهد، رثائی در ادامه مصاحبه به موضوع اشاره کرد و گفت: من قبل از انقلاب و نزدیک به پیروزی انقلاب به علت همان همکاری با شهید رجایی و شهید موسوی و مرحوم بهشتی و باهنر عضو انجمن اسلامی معلمان و شورای مرکزی بودم، زمانی که به مشهد آمدم، بعضی از دوستان در مشهد از جمله آقای صنوبری و مرحوم شهید فرودی پیشنهاد راه اندازی این انجمن را در مشهد داشتند، بگذریم با حمایت دوستان این انجمن شکل گرفت و از طرف دیگر حزب جمهوری در تهران تأسیس شده بود و شهید بهشتی و باهنر به حزب رفته بودند و شهید رجایی و دوستانش در انجمن مانده بودند، در نتیجه حزب جمهوری اسلامی در مشهد هم تأسیس و آقای فرزانه و دوستانش حزب را اداره می‌کردند و نقش مرحوم واعظ طبسی در خراسان، و دوستان اداره کل هم در جناح حزب جمهوری

اسلامی، همه این‌ها از دوستان من و ارادت دارم از جمله حاج مهدی آقای اسدی مدیر کل وقت، و این‌ها زمینه یک سری دیدگاه‌ها و اختلاف را فراهم می‌کرد و به تدریج ما به جلسات دعوت نمی‌شدیم و کار در سال آخر به گونه‌ای برایم سخت شد که به مرحوم طاهریان گفتم که دیگر کار طاقت فرسا شده و غیر قابل تحمل و در سال ۱۳۶۲ به تهران برگشتم و تصمیم گرفتند تربیت معلم را در یک مجموعه ساختمانی به دو قسمت تقسیم کنند، یکی شهید بهشتی و دیگر شهید خورشیدی و من در سال آخر رئیس خورشیدی بودم. به طبع این مسائل کار را در تربیت معلم سخت ترمی کرد همکاری نمی‌شد و برای همکاران من در تربیت معلم به مراتب شرایط سخت تر و باید با کار شبانه روزی جبران می‌کردند. (رتائی، مصاحبه، ۱۰/۹/۱۳۹۷)

این اشاره، نکته‌ای را روشن می‌کند و اینکه آموزش و پرورش به دلیل برد سیاسی - اجتماعی که داشته و دارد، از همان اوایل پیروزی انقلاب، به یکی از مراکز تاثیر گذار و حمایت کننده جناح‌های سیاسی در کشور تبدیل شد، انتخاب مدیران بر اساس پایگاه سیاسی و جناحی آنان بسیار مهم بود، سال‌های اول پس از پیروزی انقلاب و پس از حذف گروهک‌ها، به تدریج شکل گیری جناح‌های سیاسی این تنش‌های سیاسی بیشتر ظهور و بروز پیدا می‌کند و دسته بندی‌های سیاسی، وضعیتی که تا به امروز هم ادامه دارد، شرایطی که گاه برنامه ریزان امر تعلیم و تربیت را از اهداف علمی آموزشی و تربیتی غافل می‌کند و یا وقت آنان را می‌گیرد.

۴- مصاحبه با محمدرضا حیدری (دانشجوی ورودی ۱۳۵۸)

محمدرضا حیدری از دانشجویان ورودی ۱۳۵۸ و سرپرست خوابگاه در سال ۱۳۶۰ یکی دیگر از کسانی که با او مصاحبه انجام شد، وی که در حال حاضر رئیس شورای شهر مشهد می‌باشد، در بیان خاطرات خود پیرامون تربیت معلم می‌گوید: بعد از انقلاب و پس از امتحان و مصاحبه حضوری مهرماه ۱۳۵۸ وارد تربیت معلم شدم در ساختمان سپاهی دانش، که بعد به نام شهید هاشمی‌نژاد نامیده شد و زمانی که ما وارد این مرکز شدیم هنوز تعدادی از سپاهیان دانش آنجا حضور داشتند و نسبت به تصرف ساختمان اعتراض داشتند. دانشجویان پذیرفته شده در سال ۱۳۵۸ از طیف‌های گوناگون بودند چپ‌ها و کمونیست‌ها، هواداران سازمان مجاهدین و نیروهای مذهبی، در پایان تحصیل تابستان ۱۳۶۰ گزینش آموزش و پرورش در تربیت معلم ورود پیدا کرد و در بررسی صلاحیت افراد به کمک نیروی‌های تربیت معلم از ورود گروه‌های چپ به آموزش و پرورش جلوگیری کرد. استادان هم اثرگذاری خوبی داشتند استاد اشرف‌زاده- مبینی، محمود هاشمی، طاهریان، فرزانه و ضیائی در سمت معاونت، برقی

و استاد مجاور در ریاضی در آن شرایط و جوّ سیاسی در تربیت دانشجویان اثر گذاری خوبی داشتند در واقع در دوره اول تربیت معلم دانشجویان نخبه‌تری وارد شدند و تعدادی از آنها بعدها در آموزش و پرورش منشاء خدمات خوبی شدند

(مصاحبه مولف با محمدرضا حیدری یکشنبه ۱۳/۸/۱۳۹۷ شورای شهر مشهد)

پس از پایان تحصیل در آبانماه ۱۳۶۰ به مدت یک هفته در مدرسه عسکریه تباد کان مشغول به تدریس شدم ولی آقای رثایی با توافق وزارتخانه و مدیرکل بنده را به تربیت معلم به عنوان یکی از سرپرست‌های شبانه روزی منتقل کرد، تربیت معلم پسرانه در تابستان ۱۳۶۰ از شهید هاشمی‌نژاد فعلی به بهشتی نقل مکان کرده بود.

از نظر ساختمانی فضای عمومی ساخته شده بود اما به طور کلی برای یک محیط شبانه روزی تجهیز نشده بود، بنا به نقل و روایت‌های گفته شده، این ساختمان توسط یک شرکت اسرائیلی برای دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد ساخته می‌شد، تمامی تجهیزات ساختمان و خوابگاه‌ها و امکانات آموزشی کاملاً بسته بندی شده و در انبارها موجود و یا در حیاط روی هم ریخته شده بود. تشک و صندلی تخته آموزشی و هر وسائلی که برای یک مرکز شبانه روزی و آموزش لازم بود، بسته بندی شده در انبارها موجود بود، گفته می‌شد تمامی این امکانات از اسرائیل بسته بندی و حمل شده است. برزنت‌های وجود داشت که آرم اسرائیل را داشت، رثائی مدیر تربیت معلم در تابستان ۱۳۶۰ به کمک تعدادی از دانشجویان این تجهیزات را در خوابگاه‌ها و بخش اداری و آموزشی به کارگرفت و تا حدی از نظر فضای عمومی ساختمان‌ها

تجهیز شد. این ساختمان و دانشکده علوم تربیتی به یک سبک و نزدیک به هم ساخته شده بودند که به تربیت معلم هم پوشش بدهد. علی رغم اینکه هنوز بخش‌های از مجموعه آمادگی لازم را نداشت از جمله آشپزخانه و سلف سرویس هنوز آماده نشده بود اما در مهرماه ۱۳۶۰ دانشجو گرفت، بیش از ۱۰۰۰ نفر از سراسر کشور در تمامی رشته‌ها وارد مرکز تربیت معلم بهشتی شدند، من به عنوان سرپرست خوابگاه هفت تیر همکاری کردم خوابگاه‌ها با عنوان هفت تیر، هشت شهریور، پانزده خرداد و از این قبیل نامگذاری شده بود. سیستم گرمایشی نداشتیم، سلف سرویس آماده نبود، خوابگاه‌ها بسیار سرد بود تا مدتی در کنار آشپزخانه با کنده غذا درست می‌شد، لوله کشی گاز نبود، با یک ماشین جیب‌کنده می‌آوردند و به روش سنتی غذا پخته می‌شد، برای ۱۱۰۰ نفر هر شش نفر دانشجو یک قابلمه داشتند یکی برای برنج و یکی برای خورش، پس از اینکه غذا در آشپزخانه می‌گرفتند می‌رفتند به خوابگاه و غذا را تقسیم می‌کردند، کار بسیار سختی بود ظروف را دانشجویان خود می‌شستند و تنها قابلمه را کارگرها می‌شستند، قابلمه‌ها در یک مکان که دور آن فنس کشیده شده بود گذاشته می‌شد، یک بار گفته شد که سگ این قابلمه‌ها را لیس زده و مدتی بحث در گرفته بود که قابلمه‌ها باید به روش شرعی پاک سازی شود.

نکته دیگری که ذکر آن ضروری است و آن صمیمی بود که در تربیت معلم ایجاد شده بود، بیشتر افراد با نگاه اعتقادی و کار و ایثارگری وارد این مرکز شده بودند، بحثی پیرامون اضافه کار و من چقدر کار کرده‌ام و پایان ماه چقدر اضافه کار دریافت خواهم کرد در میان نبود.

همین صمیمیت باعث شد که سختی‌ها کار قابل تحمل شود و بخشی از نواقص برطرف شود. بتدریج سلف سرویس راه اندازی شد، آقای رثائی واقعاً فداکاری می‌کرد، چون بخش مالی اداره کل همکاری نمی‌کرد و همسو نبود، رثائی یک منزل شخصی در تهران داشت که فروخته بود از این پول در تربیت معلم هزینه می‌کرد بعدها نفهمیدم آیا پول را وصول کرد یا گذشت کرد. دو واحد مسکونی نیز در این مرکز آماده شده بود. که یکی را آقای رثائی می‌نشست و دیگری را مرحوم طاهریان که به عنوان امام جماعت وارد شده بود، آن مرحوم با اخلاق حسنه و نیکویی که داشت نقش مؤثری در ارتباط با دانشجویان ایفا می‌کرد، انگار اخلاق این دو شرایطی را فراهم می‌کرد تا تربیت معلم علی رغم مشکلاتی که داشت قابل تحمل شود، شخص دیگری که در این مرکز خالصانه خدمت می‌کرد مرحوم شهید تدین بود او هم فردی وارسته با اخلاق نیکو و ایثارگر، کمبود امکانات از جمله حمام یکی از مشکلات دانشجویان بود، شهید تدین هر روز صبح زود با مینی بوس می‌آمد تربیت معلم و دانشجویان را می‌برد به حمام ویلا (ساختمان

فعلی بنی فاطمیه) و دوباره برمی گرداند بدون کوچکترین چشمداشتی.

عملاً کارکنان و کادر تربیت معلم زمان و مکان نداشتیم با اینکه موظف ما ۲۴ ساعت بود انگار شش روز هفته از صبح تا غروب کار می کردیم شبانه روزی، صحبتی از اضافه کار نبود این را یک عیب و نقص می دانستیم و تنها حقوق ماهیانه بود. به طور معمول ۱۰۰ تا ۲۰۰ نفر به جبهه اعزامی داشتیم یکی از مراکز فعال در اعزام نیرو به جبهه بود برای تشییع شهدا کادر همراهی می کردند و به استانها اعزام می شدند من به مازندران رفتم. و در سال ۱۳۶۱ تربیت معلم به دو مدیریت تقسیم شد، بهشتی را آقای سبحان بیگی و خورشیدی را آقای رثایی اداره کردند، شهید صادق خورشیدی در سال ۱۳۶۰ به جبهه اعزام و شهید شد و این نامگذاری صورت گرفت. از نکات جالبی که فراموش نکرده‌ام آزادی خرمشهر بود وقتی از بلندگویی مرکز آزادی خرمشهر پخش شد، شور و حال عجیبی ایجاد کرد، بسیاری از دانشجویان مسیر را تا حرم با پای پیاده دویدند تا در مراسم آنجا شرکت کنند شرایط و عملکرد این گونه شده بود.

شبانه‌روزی به معنای واقعی آن در مرکز اجرا می شد، دانشجویان دفترچه ورود و خروج داشتند و درب ورودی کنترل می شد. نظم و انضباط خوبی اجرا می شد، و این قدر برنامه‌های فرهنگی و انقلابی ترتیب داده می شد که بیشتر وقت آنها پر می شد، میرزا جواد آقای تهرانی درس اخلاق می گفت، آیت اله سیدان و دیگران می آمدند.

در سال ۱۳۶۲ مدیریت اداره کل با رویکرد سیاسی تری عمل کرد، آقای رثایی مسئول انجمن اسلامی معلمان و آقای اسدی در قالب حزب جمهوری عمل می کرد و اصطکاکی ایجاد شده بود، ما هم همگی، به محل کارهای خود و از جمله من، به تبادلان برگشتم.

به نظر من تربیت معلم با آن رسالت اولیه خود خیلی فاصله گرفته، خیلی با اثر گذاری شخصیت معلم در وجود دانشجو فاصله دارد، شبانه روزی نقش خود را از دست داده است، در محیط‌های گذشته تلاش می شد شخصیت معلم در وجود دانشجویان شکل بگیرد، اما امروزه تبدیل شده به یک محیط دانشگاهی به مانند دیگر دانشگاه‌ها، بعد شخصیتی در انتقال داده‌های آموزشی و تربیتی شکل نمی گیرد، فعالیت‌های جانبی کمتر شده است و لذا از این بُعد نتوانسته‌ایم شخصیت معلم را رشد بدهیم.

در این مدت که شاهد تحولات زیادی در تربیت معلم بودم، همکارانی نقش اساسی در تربیت معلم بهشتی و سال‌های اولیه انقلاب داشتند و نقش آفرینی کردند، آقای ضیائی و فرزانه به عنوان معاون آموزشی، کفاش معاون و سرپرست شبانه‌روزی، رضاقیطاسی معاون و سرپرست

شبانه روزی، محمدعلائی در بخش مالی، محمد فخری، محمد قمی، شهیدعبدالله نژاد، صنوبری سرپرست شبانه روزی، محمدتقی حسین زاده، همگی از جمله همکاران رثایی در این دوره پر تنش و پرکار بودند که هر کدام بعدها در پست‌های گوناگون در آموزش و پرورش منشا خدماتی شدند. از جمله محمدعلائی و محمدفخری رئیس ناحیه ۲، صنوبری رئیس ناحیه ۳؛ محمد علائی سال‌ها ریاست حسابداری اداره کل آموزش و پرورش خراسان را برعهده داشت، مردی خوش خلق و کریم نفس. (حیدری، مصاحبه، ۱۳۹۷/۸/۱۳).

۵- مصاحبه با: رئوف ضیائی معاون تربیت معلم - ۱۳۵۸ - ۱۳۶۳

متولد ۱۳۲۱، ورود به آموزش و پرورش ۱۳۴۲، بازنشسته ۱۳۷۳، مدرک لیسانس مشاوره سوابق در تربیت معلم: قبل از انقلاب مدرس درس کارورزی در دانشسرای مقدماتی دختران مشهد. بعد از انقلاب از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۳ معاون تربیت معلم و از سال ۱۳۶۳ تا ۱۳۷۳ مدرس مرکز تربیت معلم.

در تاریخ ۱۳۹۷/۱۰/۱۹ در محل کار ایشان مجتمع نور امام رضا (ع) مصاحبه انجام شد مطالب مختلفی گفته شد بخشی از مطالب در گفته‌های دیگران هم آمده است نکات ناگفته‌ای از خاطرات ایشان آورده می‌شود:

آقای ضیائی چگونه به تربیت معلم آمدید...؟ بنده به پیشنهاد تربیت معلم و اداره کل در ۲۳ آبانماه ۱۳۵۸ ساختمان سپاهی دانش را برای اولین دوره تربیت معلم بعد از انقلاب تحویل گرفتم برای ورود ۴۵۲ دانشجو، در همان تاریخ با توجه به شرایط بعد از انقلاب، این فضا و مکان از هم پاشیده شده بود به کمک همان کارکنان سپاهی دانش مجموعه را آماده سازی کردیم در سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۰ که جو سیاسی و ملتهب و گروه‌های سیاسی که کار در چنین فضای

سخت می‌شد، من هم گرایش سیاسی نداشتم تنها روحیه اجرایی، الحمدلله توفیق حاصل شد و کارهای خوبی انجام شد و سال ۱۳۶۰ به ساختمان فعلی دانشگاه فرهنگیان منتقل شدیم که فضای غیر قابل سکونت و با چه سختی‌های و به کمک همکاران و دانشجویان راه اندازی شد با ظرفیت پذیرش هزار دانشجو در سال ۱۳۶۰ فضا را از مهندس هاوان و آلفرد ارمنی تحویل گرفتیم، شبی در منزل خبر دادند که چه نشسته‌اید تمام تجهیزات غارت شد، به دلیل فضای باز عده‌ای به این نیت که این تجهیزات اسرائیلی است غارت کردند بعضی از آنها شناسایی شدند مقداری پس گرفته شد.

نکته دیگر آنچه در این سال‌ها باعث شد که تربیت معلم جان بگیرد تعطیلی دانشگاه‌ها بود دانشجویانی آمده بودند مستعد با روحیه انقلابی و ایثارگری تمامی مشکلات را تحمل می‌کردند و با نداشتن امکانات و تجهیزات در مرکز انفاق هم می‌کردند علی‌رغم کمبودها بچه‌ها پتوهای خود را به جبهه می‌دادند.

در دو سال اول از بیکاری دانشجویان استفاده کردیم و در کنار درس با هماهنگی اداره کل فنی و حرفه‌ای که روبروی ما بود قرارداد بستیم که در بعد از ظهر و اوقات بیکاری به هر کدام از آنها حرفه یاد بدهند و من تجربه این کار را از آمریکا آموختم. آنجا یک طرح بود به نام «بوچمند» معلم‌ها ده‌گريد داشتند در ۱۹۷۶ معلم‌ها در رشته‌های مختلف مسلط بودند، به عنوان مثال برای دانش‌آموز ضعیف به جای اینکه از بودجه فدرال استفاده کنند کلیساهای مخروبه را شناسایی می‌کردند و به جای معلم خصوصی، یک معلم می‌فرستادند به این اماکن که به دانش‌آموز چیزی یاد بدهد به عنوان نمونه ساعتی را به دانش‌آموزی که در درس ریاضی ضعیف است کمک کند که با دیگران هماهنگ بشود و بعد می‌فرستادند سرکلاس خودش. بدون گرفتن کمترین دستمزد، و من همین‌الگو را در سال ۵۸ تا ۶۰ پیاده کردم و بیشتر بچه حرفه‌ای آموختند که امروز همگی یاد می‌کنند.

در آن سال‌ها ما ۱۰۲ مدرس داشتیم که به دلیل تعطیلی دانشگاه‌ها اساتید مختلفی از دانشگاه و آموزش و پرورش پاره وقت تدریس داشتند و من معاون باید برای ۳۲ کلاس و ۱۰۲ نفر برنامه می‌بستم امکانات امروز هم نبود و من در منزل ۳۲ برگ آچار کنار هم قرار می‌دادم به هم می‌چسپاندم و تا دیرقت شب‌ها برنامه کلاسی می‌نوشتم که کار سخت و طاقت فرسایی بود. البته در کنار همکارانی نظیر آقای رثایی که خیلی بزرگوار و انسان و من شخصاً از ایشان خیلی آموختم و این سختی کار را آسان می‌کرد.

دو کار خوب دیگر هم انجام دادیم که شاید در گفته‌های دیگران هم باشد و آن بردن بچه در

تابستان به روستاها برای دیدن محل کار آینده از نزدیک آنها به معلم روستا و کدخدا و دیگران معرفی می‌کردیم و چند شبانه روز می‌ماندند تا با محیط آینده شغلی خود بیشتر آشنا شوند در عرض ۵ شش روز تمام استان خراسان را می‌گشتیم و آنها را تحویل می‌دادیم و مجدد برمی‌گردانیم خلاصه کارهای ماندگاری انجام شد که دیگر هم تکرار نشد.

در سال ۱۳۶۰ به دلیل نفوذگروها تعدادی از فارغ‌التحصیلان پاک سازی شدند من که گرایش سیاسی نداشتم مخالف این کار بودم، تنها با اخراج چهار نفر موافق بودم که یک نفر معتاد بود اهل درگز یک وقتی هم می‌خواست من را بکشد، گفتم اگر ترک بکنی قول می‌دهم تو را برگردانم و کمک کردیم همین اتفاق افتاد و بعدها معلم شد. دانشجویی اهل قوچان وقتی اساتید درس می‌دادند گوش نمی‌کرد و می‌گفت: ول کنید اینها همه بیهوده است با او گفتگو کردم گفت من پدرم فوت کرده و پنج شنبه جمعه می‌روم خشت مالی که هزینه زندگی تامین شود درس معنایی ندارد. و به او کمک شد گفتم تو مجازی پنج شنبه بروی و امروز فوق‌لیسانس ریاضی دارد.

البته نقاط ضعفی هم بود و کار را سخت‌تر می‌کرد بسیاری از بچه‌ها در رشته‌هایی از روستا گزینش می‌شدند که خیلی مشکل داشتند آداب اجتماعی بلد نبودند با آموزش‌های اولیه زندگی و بهداشت فردی آشنا نبودند و گاه خدمتگزاران گله‌مند بودند. یک خدمتگزار داشتیم به نام آقای شمس که مرد نیک و ارسته‌ای بود و باید از او یاد شود.

آنچه که مهم بود عشق به معلمی بود اگر معلمی عشق نباشد موفق نخواهد بود تا دیر وقت در خوابگاه‌ها و مرکز می‌ماندیم عشق و علاقه می‌خواهد. و این‌ها در آن سال‌ها بود بحث پول این‌گونه حرف‌ها نبود ایثار و عشق و همکاری زیاد بود، برعکس امروز که این‌گونه نیست به نظرم نوع نگاه عوض شده است و شرایطها متفاوت و گاه می‌شد همراه خدمتگزاران رفتگری هم کردیم، من وقتی در سال ۱۳۷۳ با ۲۶ هزار تومان حقوق بازنشست شدم و پولی در جیب نبود، چند روزی مجبور شدم با ماشینم مسافر کشی کنم که افرادی دیده بودند از جمله فامیل که تعجب کرده بود، اما با پشتکار روی آوردم به تدریس در مدرسه تیزهوشان و الحمدلله موفق شدم گاه در روز مبلغ بالای کارکنم و همه لطف خدا بود و امروز که در حضور شما هستم ۵۵ سال سابقه آموزشی دارم و با همکاری دوستان آقای سیدمحمد هاشمی و رستگار، ده مدرسه غیر انتفاعی داریم در شش پایه دوره اول هر مدرسه برای یک پایه با ۳۱۵۰ دانش‌آموز و ۲۴۷ دبیر. که به نظرم موفقیت بزرگی است.

خلاصه در تربیت معلم تلاش و بود کار و همکاری، از باقی مانده‌های آن دوران جلسه هفتگی قرآنی داریم تعدادی که مانده‌اند همان همکاران تربیت معلم از جمله آقای بحری و آقای سالاری

و... از شما ممنون هستم که بخشی از خاطرات گذشته را زنده کردید.

۶- گفتگو با مهدی اقبال رئیس تربیت معلم بهشتی

یکی دیگر از کسانی که با تربیت معلم در ارتباط بوده است مهدی اقبال پدر شهید است، در سال ۱۳۵۹ به عنوان اولین کارشناس مسئول تربیت معلم انتخاب می‌شود. به گفته ایشان خراسان در سال ۱۳۵۹ دارای ۲۷ دانشسرای مقدماتی و دو دانشسرای راهنمایی تحصیلی و دو مرکز تربیت معلم بوده است.

به گفته اقبال، در سال ۵۹-۱۳۵۸ محمد حسین سالاری که مردی مدیر و با دیسپلین بود تربیت معلم پسران را اداره می‌کرد و سرکار خانم هما معینی تربیت معلم دختران در کامیاب مسئولیت داشت. شهید رجایی در سفری که به خراسان داشت جهت معرفی مدیرکل جدید دکتر رزمجو، گفت که ما تصمیم گرفته‌ایم که دانشسرای راهنمایی تحصیلی و دانشسرای مقدماتی را منحل و با عنوان تربیت معلم در هم ادغام کنیم که عنوان و اسم هماهنگ با معلمی است. در همان جلسه معارفه کسی یادداشتی از انتهای سالن به جلو داد که مرحوم دکتر خواجه‌پور این یادداشت را به شهید رجایی رساند و ایشان هم آن یادداشت را خواند مبنی بر این که؛ در سالن بمب کار گذاشته شده و اینجا را ترک کنید شهید رجایی خواند و لبخندی زد و در جواب گفت که ما فرزند انقلابیم و از بمب و این جور چیزها واهمه‌ای نداریم. در هر صورت « شهید رجایی کار دیگری هم کرد: « دانشسرای راهنمایی تحصیلی مختلط را منحل و به جایش دو مرکز تربیت معلم خواهران و برادران دایر کرد. جناب دکتر صادقی که استاد من در دانشکده

ی‌الهیات مشهد بود. در مرکز تربیت معلم خواهران، درس «اسلام شناسی را به عهده گرفت و بعدها به علت کثرت مشغله، تدریس درسش را به من که دبیر دبیرستان بودم. پیشنهاد نمود. عذر خواستن من هم مفید فایده واقع نشد. پس از دو ترم تدریس بود که ما را از کار آموزشی به عنوان اولین «کارشناس مسئول» بعد از انقلاب به اداره کل انتقال دادند. (دکتر قاسمی و دکتر حمید دیالمه، دو تن از وکلای دوره ی اول مجلس شورای اسلامی از مشهد بودند که در انفجار حزب جمهوری اسلامی در ۷ تیر ماه ۱۳۶۰ با ۷۰ تن دیگر از نمایندگان و مسئولان مملکتی به شهادت رسیدند). (اقبال: ۱۳۸۷، ص ۱۲)

گاهی به عنوان کارشناس مسئول تربیت معلم به این ساختمان هم یعنی همین ساختمان‌های فعلی دانشگاه فرهنگیان سر می‌زدیم، چند اسکلت ساختمان و یک انباری که بعد سلف سرویس شد چیز دیگری وجود نداشت که بعد به همت دوستان به تدریج تکمیل شد. به نقل این ساختمان‌ها توسط پیمانکاران اسرائیلی پیاده و اجرا می‌شده، که در اثر انقلاب رفته بودند یکی دو مهندس ارمنی مانده بودند برای اتمام پروژه، از جمله مهندسی به نام آوانسیان وی نماینده همان شرکت پیمانکار بود این فرد را باقی گذاشت بودند که اگر بتواند ادامه بدهند و یا واگذار کند و گاهی از کارشناسی تربیت معلم به دیدار این مهندس می‌آمدیم و بعد از مدتی همکاری با آموزش و پرورش واگذار کردند و رفتند.^۱

۱ - مدتی هم دانشگاه فردوسی مشهد بر سر اینجا ادعا داشت که اینجا جنب دانشگاه است و اگر بتواند تصرف کند اما از نظر اسناد و مدارک به جایی نرسیدند. آنچه که من شنیده‌ام این زمین‌ها را آقای محمد جابانی که معاون فرهنگ بوده در سفری که اسدالله علم به مشهد داشته است

ردیف بالا از راست: شهید هاشم ساجدی، مهدی اقبال (راننده لودر و بولدوزر)
(جبهه آلبوم شخصی اقبال)

به نقل آقای محمد جابانی اسدالله علم در سفری که به مشهد آمده بوده اداره کل آموزش و پرورش طی یادداشتی از او برای ساخت تربیت معلم که همان دانشسرای راهنمایی تحصیلی بوده مجوز گرفته بود و بعد هم قرارداد و پیمانکار و اجرای ساخت آن در دستور کار قرار گرفت. مهدی اقبال معتقد است علی رغم همه مصائب و مشکلاتی که برای افراد در بعد از انقلاب بوجود آمد، اما نباید اقدامات خوب و به موقع آنان را در آموزش و پرورش به فراموشی سپرد از جمله همین زمین‌های فعلی دانشگاه که همچون محمد جابانی رئیس ساختمان وقت اداره کل قبل از انقلاب باعث شدند که ضمیمه دانشگاه نشود. (اقبال، مصاحبه، ۱۳۹۷/۹/۲۶)

مدتی معاون آموزشی شهید خورشیدی بودم که دو معاون یکی در بهشتی و دیگری در خورشیدی زیر نظر یک رئیس انجام وظیفه می‌کردیم که در سال ۱۳۷۱ آقای جوادی رئیس بودند باید یاد نیکمی هم از این مرد بکنم که با تمام وجود در تربیت معلم کار می‌کرد و تا دیر وقت سرکشی به خوابگاه و رسیدگی به امور دانشجویان در این خصوص وقت زیادی می‌گذاشت از جمله کسانی بود که غذای تربیت معلم را نمی‌خورد و اگر هم مجبور می‌شد به همراه مهمانی به سلف سرویس برود جوری برخورد می‌کرد که مجبور نشود غذای تربیت معلم و دانشجویان را بخورد این قدر رعایت حدود و مسائل را داشت. در هر صورت مرد نیک و بزرگواری بود. گاهی هم

مسائل قومی و استانی و حزبی و گروهی گرفتاری‌های بوجود می‌آورد که خدمات خوب افراد نادیده گرفته می‌شود. و این شخص هم در این چنین فضای با او برخورد شد و بعد هم از مشهد رفت همدانی بود.

مدتی هم ریاست تربیت معلم بهشتی را داشتم و بازنشسته شدم، یکی از کارهای ماندگاری که دنبال کردیم و امروز در این مؤسسه فعالیت می‌کند موزه تاریخ طبیعی است، سالی دانشجویان را به اصفهان و شیراز برده بودیم، دانشجویان می‌گفتند این همه آثار و موزه در اینجا، چرا در مشهد چنین فضاهای وجود ندارد. و این عاملی شد که پی‌گیر این موزه بشویم، در دوره وزارت آقای مظفر پذیرش دانشجو کم شده بود، از همین فرصت استفاده کردیم و یکی از خوابگاه‌ها، خوابگاه دوازده فروردین را برای تأسیس موزه تاریخ طبیعی انتخاب کردیم و به همت و همکاری دوستان و الحمدلله این موزه تاریخی طبیعی شکل گرفت و امروز ثبت جهانی با پشتکار خوبی همراهی کردند از جمله یاد کنم از استاد مهران صدرالسادات استاد هنر که در دیوار بیرونی ساختمان دایناسور بزرگی را به کمک دانشجویان هنر نقاشی کردند، بدون اینکه دیناری دریافت کنند. و امروز این موزه به بخش خصوصی اجاره داده شده است و دانشگاه فرهنگیان و بازدیدکنندگان از مزایای مادی و معنوی این موزه استفاده می‌کنند.

۷- مصاحبه با صفدر مختارزاده

(رئیس پیشین پردیس شهید بهشتی و معین مراکز خراسان رضوی مشهد)

صفدر مختارزاده متولد ۱۳۳۸ دانشجوی اولین دوره مرکز تربیت معلم پسران مشهد (سال ۵۸ تا ۶۰) فوق لیسانس در رشته سنجش و اندازه‌گیری و در حال حاضر دانشجوی دکتری

جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه فردوسی مشهد. از سال ۱۳۷۰ تا سال ۱۳۹۳ در تربیت معلم استان مسئولیت‌های مختلفی داشته است، معاون آموزشی مرکز ثامن الحجج (ع)، معاون اداری مالی مرکز شهید بهشتی، رئیس مرکز شهید خورشیدی و از سال ۱۳۸۶ به ریاست مرکز شهید بهشتی و معین مراکز خراسان رضوی مجتمع پیامبر اعظم، مرکز ثامن الحجج (ع)، شهید خورشیدی، شهید هاشمی‌نژاد، تربت حیدریه، نیشابور و سبزوار مسئولیت داشته است. از سال ۱۳۹۰ که مجتمع آموزشی پیامبر اعظم (ص) به دانشگاه فرهنگیان تغییر کرد سمت رئیس پردیس شهید بهشتی مشهد را داشته و ۱۳۹۳ با ۳۴ سال و ۹ ماه خدمت بازنشسته شد. جناب مختارزاده با آرزوی توفیق روز افزون برای جناب عالی، شما از جمله کسانی هستید که سه مقطع تربیت معلم را تجربه کرده اید از اولین دانشجویان تربیت معلم بعد از انقلاب و هم مدیر و هم استاد، از خاطرات دوران طولانی در تربیت معلم، نکاتی که به نظرتان مهم می‌آید برای ثبت در تاریخ مطرح کنید.

– خاطرات فراوانی مطرح است اما اشاره‌ای مختصر به اهم این فعالیت‌ها می‌کنم: از خاطرات خوب دوران دانشجویی خودم در تربیت معلم شهید بهشتی طی سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۰ می‌توان به روحیات و فضای آن زمان در میان استادان، همکاران و علی‌الخصوص دانشجویان اشاره کرد. روحیاتی همچون عشق به تربیت معلم و نظام آموزش و پرورش، ایمان قوی، کم‌توقعی دانشجویان، عجیب بودن زندگی دانشجویی با سختی‌های آن زمان علی‌الخصوص روحیات و شیفتگی‌های بسیج در آن زمان که عطر بوی جهاد و شهادت تمامی جامعه ایرانی را غرق خود کرده بود و تربیت معلم پسران مشهد نه تنها جدای از این فضا نبود که خود یکی از پیشگامان این فضای خاص بود. نمونه و مصداق بارز آن اعزام‌های پی در پی از این مرکز و تعداد شهادتی که تقدیم نظام اسلامی کرده است.

از خاطرات خوب دوران متوالی و طولانی مدت مسئولیتم، فضای بسیار صمیمی و دوستانه و عشق به کار و همکاری خیلی خوب میان همکاران و استادان و دانشجویان را می‌توان برشمرد. وجود این فضا اجرای امور را در سخت‌ترین شرایط بر همگان آسان می‌کرد.

از تلخ‌ترین خاطره دوران مسئولیتم فوت آقای محمدرضا گرایلی معاون اداری مالی اینجانب است گرایلی از همکاران بسیار پرتلاشی بود که یادگارهای خوبی در این پردیس از خود بر جای گذاشت اشاره کنم که همزمان با بازنشستگی دعوت حق را لبیک گفت؛ به کمک این عزیز و دیگر همکاران فعالیت‌های هم انجام شد که مختصری اشاره می‌کنم.

- در بخش عمرانی می‌توان به احداث و تجهیز مجموعه عظیم سالن‌های پذیرایی تربیت، که حدود ۲۰۰۰ نفر ظرفیت پذیرش همزمان داشته و از امکانات آشپزخانه مدرن صنعتی برخوردار است، اشاره کرد. شایان ذکر است طرح این مجموعه در زمان ریاست آقای رزمجو مصوب، شروع و در زمان مسئولیت اینجانب اجرا و بهره برداری شد.
- احداث سلف پذیرایی شهید خورشیدی، احداث خوابگاه و سالن ورزشی شهید خورشیدی (با پیگیری‌های آقای حسن محمودی رئیس وقت خورشیدی)، تخریب و بازسازی کامل آزمایشگاه‌های فیزیک شیمی و زیست‌شناسی و احداث آزمایشگاه‌های جدید و مجهز به پیشرفته‌ترین امکانات آزمایشگاهی، توسعه فضای سبز پردیس شهید بهشتی به نحوی که تمامی فضای‌های گسترده و موجود در مرکز، توسعه و تجهیز میدان ورزشی چمن مرکز و نورافکن‌های قوی و همچنین تجهیز سالن ورزشی دانشجو به امکانات پیشرفته رشته‌های بسکتبال، والیبال و فوتسال و بازسازی کامل کلیه خوابگاه‌های دانشجویی اشاره نمود.
- حفظ و استمرار فعالیت مراکز شهرستان‌های تربت حیدریه، سبزوار، نیشابور و ثامن الحجج مشهد در ساختمان‌های مجهز فعلی با همکاری جدی روسای وقت آقایان دکتر سازگار، دلقندی، غرویان و ضابطی پور اشاره کرد
- در خصوص مرکز تربیت معلم شهید هاشمی نژاد مشهد اقدامی خوب و مهم صورت گرفت و آن الحاق ساختمان‌های مسکونی اطراف مرکز به ساختمان فعلی هاشمی نژاد بود که این کار با همکاری سرکارخانم غیبی رئیس وقت هاشمی نژاد پی‌گیری و انجام شد این ساختمان‌ها در اختیار اداره کل آموزش و پرورش بود.
- در زمینه امور آموزشی می‌توان به کسب اعتماد مسئولان وقت دانشگاه به آموزش شهید بهشتی اشاره کرد و همچنین جذب مدرسان کیفی و مورد برای نیاز رشته‌ای دایر و به صورت حقوق بگیر از مجتمع پیامبر اعظم، اخذ مجوز و اجرای رشته‌های آموزشی در ۱۴ گروه که از این نظر پردیس بهشتی مشهد جزو معدود مراکز کشور بود، تکمیل روند دریافت مجوز اجرای شش رشته از جمله فیزیک، زبان انگلیسی، ادبیات و تربیت بدنی... در مقطع کارشناسی ارشد، توسعه و تجهیز کتابخانه مرکز به آخرین نرم افزارهای مرتبط با کتابخانه و افزایش تعداد کتاب‌ها به بیش از سی هزار جلد، راه اندازی و تجهیز سالن مطالعه شبانه روزی در ساختمان شهید خورشیدی، تأسیس

سایت اینترنتی مرکز با استفاده از ۴۰ دستگاه کامپیوتر پیشرفته جهت امور پژوهشی استادان و دانشجویان از دیگر فعالیت‌های دوران مسئولان من بوده است.

- در بخش فرهنگی نیز مرکز بهشتی مورد اعتماد دانشگاه در کشور جهت اجرای مسابقات فرهنگی ورزشی کشوری در طول سال‌های متمادی بود. ضمن اینکه کسب رتبه‌های اول تا سوم به صورت مستمر در تمامی سال‌ها توسط دانشجویان این مرکز در مسابقات فرهنگی و ورزشی، برگزاری جشنواره تجلیل به صورت گسترده و تجلیل از تمامی دانشجویانی که در سال‌های مختلف افتخار آفرینان مراکز استان بوده و یا به مسئولیت‌های مهمی دست یافته اند، برگزاری جشنواره حیات طیبه از طرف نهاد مقام معظم رهبری برای دانشجویان منتخب کلیه مراکز کشور و برگزاری همایش با شکوه کشوری هنر و سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش از دیگر موارد شایان ذکر می‌باشد

- در سال ۱۳۹۰ که اولین دوره پذیرش دانشجویان کارشناسی در این دانشگاه بود حدود ۲۰۰۰ دانشجو جذب استان خراسان رضوی شدند که ۱۳۵۰ نفر از آنان سهمیه پردیس شهید بهشتی بود و این روند جذب با تغییرت اندک در سال‌های بعد ادامه داشت. این نکته برایم یک افتخار است که اولین رئیسی بودم که دانشجوی اولین دوره این مرکز بوده. و دوره مسئولیتم در پستهای مختلف به بیش از ۱۵ سال می‌رسید. ضمن اینکه در این دوران علی‌الخصوص بعد از سال ۱۳۹۰ دبیر استان‌های منطقه شش کشوری و عضو منتخب روسای مراکز کشور در شورای آموزشی دانشگاه نیز به فعالیت مشغول بودم.

امیدوارم این مرکز سال‌های سال همچون گذشته به عنوان نگین مراکز تربیت کننده دانشجو معلمان در کل کشور بدرخشد.

۸- مصاحبه با دکتر امیر سلمانی رحیمی دانشجوی تربیت معلم پسران مشهد ۱۳۶۰ (نفر اول رشته ادبیات)

خاطرات زیادی از آن دوران باقی مانده اما من نکاتی که مهمتر به نظرم می‌آید مطرح می‌کنم: یکی از نکات قابل توجه آن دوره تا حال حاضر هم مطرح می‌باشد و مسئولان ادارات خراسان هم اذعان داشتند، خاص و ممتاز بودن دانشجویان آن دوره بود به دلیل تعطیلی دانشگاه تنها جایی که بود همین مراکز تربیت معلم بودند که باعث شده بود عده زیادی علاقه‌مند به تحصیل وارد مراکز تربیت معلم بشوند، هرچند که از کاستی‌ها و بی‌مهری‌های شغل معلمی هم با خبر بودند، تنها گزینه پیش روی آنها بود و مهم این بود که در تربیت معلم به فردی علاقه‌مند تبدیل شوند و برای اکثریت این اتفاق افتاد و وقتی ما در سال دوم به ادارات سطح استان اعزام شدیم مکرر مورد تشویق مدیران واقع شدیم و قرار بود که سال بعد به مرکز برگردیم که با مخالفت مدیران به دلیل نیاز به معلم و رضایتی که از این نیروها داشتند مواجه شدیم و آزاد نشدیم و سال دوم را در دو تابستان خواندیم و در واقع سال ۱۳۶۳ با مدرک فوق دیپلم استخدام شدیم. این نیروها مکرر می‌گفتند دورترین و محرومترین روستا کجاست، همانجا می‌رویم و در روستا تنها معلم نبودند همکاری‌های گوناگون با روستائیان داشتند معلم نهضت، عمران و آبادی، حل اختلاف، کمک به جبهه و خود یک نیروی محرک در روستاها (درخاطرات رثایی آمد که شهید رجایی به تربیت معلم بها می‌داد یک هدف او گستره فعالیت آنها در روستاها بود). یکی از دلایل آن علاقه‌مندی و جدیت و کار در مرکز تربیت معلم بود که مسئولان وقت، زمینه علاقه‌مند شدن را به خوبی فراهم می‌کردند، علی‌رغم مشکلات فراوانی که از نظر فضا و امکانات وجود داشت. در آن زمان به دلیل آماده نداشتن نمازخانه در فضای باز و جایی که غذا طبخ می‌شد نماز برگزار می‌شد که از پنجره خوابگاه‌ها همه چیز دیده می‌شد، دانشجویی دیده بود که آقای رثایی رئیس مرکز، شب به بشکه محل جمع‌آوری اضافه‌نانه‌ها آمد و نانی برداشت و رفت،

این دانشجو فردا به آقای کفاش مراجعه کرد و می‌گفت آقای کفاش به دلیل اینکه آقای رثایی با خانواده در مرکز زندگی می‌کنند و با خرید در مرکز شهر فاصله دارند شما باید نان آنها را تامین کنید آقای کفاش با تعجب گفت آقای رثایی امروز پول دوتا نان را به من داد و گفت من دیشب دو تا نان از سلف سرویس برداشتم (همان فضای باز که حصار شده بود) و این پول را برگردان. این افراد مثل آقای رثایی - کفاش - ضیائی زمان نمی‌شناختند در تمام مدت برنامه داشتند از ورزش صبحگاهی تا نماز و حضور شخصیت‌های علمی و دیگر برنامه‌ها که فوق العاده بود. برنامه‌هایی زیادی خود آقای کفاش داشت، پشت می‌نی‌بوس می‌نشست و مرتب بچه‌ها را به حرم و مناطق تفریحی می‌بردند خلاصه فضای پرنشاطی بود، احساس تلف شدن وقت را نداشتیم، با دیگر دوستانی هم که ارتباط دارم همین نظر را دارند، البته اشکالاتی هم بود که چند نفری در اثر افراط در مسائل از جمله روزه‌های زیاد و نماز شب‌های زیاد، تعادل خود را از دست دادند و کارشان به دارالمجانین کشیده شد.

جو حاکم بر مرکز و تلاش و کار باعث شده بود استادان هم سنگ تمام بگذارند، علی‌رغم اینکه گفته می‌شود، که در تربیت معلم به مسائل مذهبی و جنبی بیشتر توجه می‌شد من قبول ندارم. به عنوان مثال بعد که می‌خواستم ادامه تحصیل بدهم، چون من در تربیت معلم ادبیات فارسی خوانده بودم، به استاد اشرف زاده برای مشورت مراجعه کردم و ایشان ضمن راهنمایی گفتند؛ ادبیات نرو، چرا که آنچه ما در تربیت معلم به شما گفته‌ایم در حد کارشناسی بوده و اینجا بود که من ادبیات عرب را ادامه دادم و تمامی دوستانی که ادبیات ادامه دادند بعدها می‌گفتند آنچه که اینجا می‌گویند قبلاً در تربیت معلم خوانده‌ایم مدیر گروه ادبیات ما می‌گفت؛ شما یک کارشناس ادبیات فارسی هستید و عروض نخوانده‌اید ذیل تدریس دستور دوره راهنمایی، عروض را هم به ما یاد دادند. انجمن‌های علمی زیادی از جمله ادبیات فعال بودند، انجمن شعر داشتیم، در و دیوار پر بود از روزنامه دیواری و مسائل ادبی و اجتماعی و دیگر موارد.

از دیگر خاطرات فضای ساختمان است که حتماً دیگران گفته‌اند ما را دعوت کردند در سال ۱۳۶۰ با پیام وزیر وقت آقای پرورش، تربیت معلم رسمیت یافت رئیس مرکز آقای رثایی اظهار داشت؛ که این ساختمان نیمه تمام است ما فقط توانسته‌ایم یک خوابگاه آماده کنیم، دانشجویانی که تمایل دارند به خصوص مشه‌دی‌ها که ماندگارند می‌توانند به ما کمک کنند، ۵۰ الی ۶۰ نفر اعلام آمادگی کردند هر کس به تناسب کاری که بلد بود از نظافت - جوشکاری و برق و آشپزی و کارهای دیگر، حدود یک ماهی بیشتر کمک می‌کردیم بدون چشم داشتی، حتی ناهار را می‌رفتیم منزل می‌خوردیم. در حدود اسفند ماه مراسمی برگزار کردند و می‌خواستند

از این افرادی که همکاری کرده‌اند تقدیر کنند و هدیه‌ای بدهند عده‌ای نرفتند و گفتند ما کار را برای خدا انجام داده‌ایم انتظار پاداش نداریم.

اما امروزه و بعدها نگاه‌ها عوض شده معلم و اهمیت او همیشه باید مورد توجه باشد به نظرم وجودگزینش حالاً نه به مانند دهه ۱۳۶۰ تند و افراطی، ولی برای انتخاب معلم ضروری است، در دنیا اجازه نمی‌دهند هرکسی معلم بشود و هر کسی نباید معلم شود، اینکه امروز سهمیه شهرستانی می‌دهند که بعضاً افراد ضعیف و از همه جا مانده و با کارنامه ضعیف معلم می‌شوند خطای جبران نشدنی است برای معلم شدن.

باید زمینه‌ای فراهم کنیم که بهترین‌ها معلم شوند، به عنوان مثال چه طور یک کشاورز بهترین بذر خود را برای محصول سال بعد انتخاب می‌کند و مابقی را مصرف یا روانه بازار می‌کند، چرا آموزش و پرورش نباید اینگونه باشد؟ آموزش و پرورش و تربیت معلم باید توانمندترین نیروها را از سطح وزیر تا مدیریت‌های پایین‌تر داشته باشد و حتی همین تربیت معلم‌ها گاه از نظر مدیریتی تحت تاثیر حاکمیت جریان‌های سیاسی قرار می‌گیرند و مسئولیت‌های واگذار می‌شود که جای سؤال دارد، آن توانمندی‌های ممکن است لحاظ نشود. امروزه معلمان زیادی وجود دارند و در دفتر مدارس فراوان دیده می‌شوند که با معنای کتاب و مطالعه و این قبیل موارد را بیگانه‌اند. تا افراد علاقمند و توانمند را جذب نکنیم نمی‌توانیم انتظارات جامعه را برآورده کنیم. (نکته ای نگارنده به گفته های جناب دکتر سلمانی رحیمی اضافه کنم: در تاریخ ۱۳۹۷/۱۲/۷ دانشجویی در کلاس درس آموزش مطالعات اجتماعی مطلبی از یک دبیرستان در فنلاند تهیه کرده بود که در فنلاند پس از اخذ مدرک فوق لیسانس حق ورود به امتحان گزینش معلم دارند و از بین ده نفر شرکت کننده در امتحان گزینش معلمی یک نفر به شغل معلمی انتخاب می‌شود.)

۹- مصاحبه با ابوالقاسم کریمی: مدرس و رئیس تربیت معلم بهشتی و ثامن الحجج

نکات متعددی در این مصاحبه گفته شد...

خود شما هم در جریان هستید (منظور نگارنده) که آن سال‌ها دوران جنگ تهران موشک باران می‌شد و یک دفعه مواجه شدیم با پذیرش ۵۰۰ الی ۶۰۰ نفر از تربیت معلم تهران که از این‌ها در بخش رفاهی و خدماتی پذیرایی کردیم، طرح انصار و مهاجرین را پیاده کردیم، بچه‌های ما روی زمین می‌خوابیدند و تخت خود را به مهمانان می‌دادند، البته تامین مدرس و برنامه درسی به عهده خودشان بود، تا آنجایی یاد می‌آید مدرسان آنها هفتگی از تهران می‌آمدند و ما به آنها هم امکانات رفاهی می‌دادیم، حدود شش ماهی بودند همین روند هم در هاشمی‌نژاد در یک مقطعی پیاده شد و درست خاطر هست که تمامی دروس معارف آنجا را من در سالن اجتماعات با تعداد زیادی دانشجو به شکل سخنرانی می‌گفتم.

نانوایی مرکز که در تهیه نان همیشه مشکل داشتیم راه اندازی شد و مجوز گرفته شد و یک هفته‌ای هم پخت شد که ما عزل شدیم، ساختمان این نانوایی را برادر شهید بنده مرحوم حاج حیدر علی کریمی که بنا بود ساخت.

کارهای گوناگونای صورت پذیرفت، برای اولین بار در کشور تربیت معلم بهشتی، مقام اول مسابقات فرهنگی را کسب کرد، اما دریغ از یک تشویقی مسئولان وقت، نکته دیگر تجهیز بیشتر آزمایشگاه بود، هنوز در سال ۱۳۶۶ تعدادی جعبه‌های پلمب شده وجود داشت که همه مربوط به تجهیزات قبل از انقلاب بود و ما به کمک آقای نظری هاشمی که دبیر شیمی بود بازکردیم و ایشان آزمایشگاه را تجهیز کرد نکته قابل تأمل، مقداری اورانیوم هم داخل این جعبه‌ها بود که به مسئولان ذیربط اطلاع دادیم آمدند و صورتجلسه شد و بردند.

مورد دیگر مسجد شهید تدین بود علی‌رغم اینکه ساختمان آماده شده بود ولی داخل مسجد برای برگزاری نماز تجهیز نشده بود و سال‌ها مانده بود که این کارها صورت گرفت اما موضوعی

که مانند خوره به جان دانشجویان افتاده بود که هنوز هم گاهی گفته می‌شود و آن اینکه اینجا نماز خواندن اشکال دارد چرا که از پول دانشجویان ساخته شده است. من به عنوان مسئول مرکز و یک روحانی، خودم به عنوان امام جماعت، حضور پیدا می‌کردم و نماز می‌خواندم تا این فضا عوض شود حال من از ساخت اولیه خیلی اطلاعی ندارم آقای رثایی بهتر می‌دانند. (در خاطرات محمد رضا قیطاسی گفته شد که فضای اولیه این مسجد از بودجه آستان قدس ساخته شد.) اما به نظر من چنین نگاهی از سوی دانشجویان درست نبود، ممکن است بخشی از صرفه جویی در مرکز هزینه شده باشد، ولی دلیل نمی‌شود که دانشجو ادعا کند از پول ما ساخته شده است این در اختیار مرکز و مدیر است، خوب برای هر دانشجو در سال ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷، ۷۵۰ هزار تومان می‌دادند که نصف آن را به دانشجو می‌دادیم و بقیه صرف غذای آنها می‌شد در ایام تعطیلات عید و تابستان هم همه اش پرداخت می‌شد، حال اگر تعطیلی بود جمع‌های بود و مواردی از این قبیل این به حساب صرفه جویی مرکز بود و از اختیارات مدیر، که در کجاها هزینه کند و تازه ما همیشه بودجه کم داشتیم از محل دیگر درآمدها هزینه می‌کردیم و به نظر من این حرف دانشجویان نمی‌توانست پایه درستی داشته باشد.

به عنوان سؤال آخر اگر نکته‌ای از دیروز و امروز مقایسه‌ای هست بفرمائید:

به نظر من امروز که من از سال ۱۳۶۲ تاکنون ارتباط دارم یک رخوت و تنبلی بر جمع عموم دانشجو حاکم شده است و این آفت بزرگی است، شنیده‌ام شهید پایه رنج هیچوقت به پیش خوان برای گرفتن نان مراجعه نمی‌کرد، بلکه روی میزها می‌گشت و از تکه نان‌های برجای مانده استفاده می‌کرد و از این قبیل موارد در خاطره‌ها زیاد است که امروز این روحیه و فضادیده نمی‌شود. اما مهمتر از همه که ثبت در تاریخ هم بشود برخورد جناحی و سیاسی مسئولان مافوق است، شاید به نظر خودشان درست، اما ناپستی برخورد خطی سیاسی و جناحی بشود، البته هر مسئولی حق دارد نیروهای را برای همکاری انتخاب کند، اما برخورد چکشی و خطی آفت بزرگ محیط‌های آموزشی و مخصوصاً تربیت معلم است که خود تجربه کرده‌ام و در مورد دیگران مدیران تربیت معلم هم از نزدیک شاهد بوده‌ام خدمات و زحمات گاه طاقت فرسای مدیران نیز به هنگام عزل و برکناری باید دیده شود. و با نگاهی دیگر هم می‌شود نیرو یا مدیری را جابجا کرد.

۱۰- مصاحبه با خانم طیبه هزاره رئیس تربیت معلم هاشمی نژاد سال ۱۳۶۲

تربیت معلم هاشمی نژاد هر چند که از نظر ساختمان فضای آماده‌تری نسبت به پسرانه در سال‌های اولیه انقلاب داشته است اما مدیران و کارکنان معتقدند که مشکلات دخترانه گاه بیشتر از پسرانه بوده است، فضای آموزشی کوچکتر، اما دانشجویی بیشتری به آنها داده می‌شد و این تعداد زیاد اداره مجموعه را مشکل می‌کرد به خصوص در سال‌های اولیه پس از انقلاب حساسیت‌ها هم بیشتر بود، خانم هزاره در گفتگوی خود اظهار داشت، ما برای فضای مجموعه، طبق سازمان بندی بایستی ۲۶ خدمتگزار می‌داشتیم که فقط شش خدمتگزار دولتی که از دوران سپاهی دانش مانده بودند و این خدمتگزاران امور گوناگون مرکز را انجام می‌دادند که در شرح وظایف آنها نبود، به یکباره تعداد دانشجوی ما که حدود ۲۴۰ نفر بودند به ۵۴۵ نفر افزایش یافت و با همان تعداد خدمتگزار، خدمتگزاران همه کاری انجام می‌دادند، تخت درست می‌کردند، جوشکاری، برق کاری و کارهای از این قبیل، من برای اینکه بتوانم جبران کنم با اداره کل صحبت کرده بودم که ماهی ۱۰۰ ساعت به این‌ها اضافه کار بدهم، با همه وسواس مالی که مدیرکل وقت آقای اسدی داشت و مسئله شرعی داشت و بحث‌های از این قبیل، وقتی که اضافه کار این‌ها را می‌نوشتیم اگر گزارش صد ساعت می‌شد، فلان خدمتگزار می‌گفت؛ خانم هزاره، چهار پنج ساعت اضافه نوشته‌اید و کم کنید، نگاه‌ها آن موقع این گونه بود، یک معاون داشتم یک سرپرست شب و یک مربی پرورشی و دو تا دفتردار و خودم هم یک شب به عنوان سرپرست شبانه روزی می‌ماندم بدون هیچ اضافه کاری، این حرف‌ها نبود، ایثار و فداکاری، بچه با نقاشی‌ها که خود برای دهه فجر می‌کشیدند کارت تبریک تهیه می‌کردند و به بیشتر مناطق می‌فرستادند دانشجویان زیادی اهل نافله شب بودند افرادی برای سخنرانی و مباحث سیاسی و اخلاقی به مرکز می‌آمدند آقای ترقی، خانم طاهایی خلاصه فضای خوب و پرکاری بود.

۱۱- گفتگو با خانم جلیله موحد دانشجوی ورودی ۱۳۶۱

از دانشجویان ورودی بهمن ماه ۱۳۶۱ و بعدها به مدت ۲۲ سال مدیر دبیرستان دخترانه امام رضا ناحیه ۵ مشهد (وابسته به موسسه فرهنگی آستان قدس) و اکنون بازنشسته.
خانم موحد به نکته‌ای اشاره کرد و اینکه در آن زمان خانواده‌ها به دلیل فعالیت گروه‌ها بیشتر از جهت سیاسی نگران فرزندان بودند تا امروز که بیشتر نگران اخلاقی هستند وی اظهار داشت: در هر صورت من به بدون مطالعه رشته ادبیات را انتخاب کردم چون دیپلم را اقتصاد گرفته بودم عروض و قافیه نخوانده بودم و خیلی هم سخت بود، اما به دلیل تعطیلی دانشگاه، بچه‌های

با استعدادی وارد تربیت معلم شده بودند، در سال ۱۳۶۳ پس از بازگشایی دانشگاه‌ها که اقدام به پذیرش دانشجو کردند، عده‌ای می‌خواستند تربیت معلم را رها کنند که مسئولان صحبت می‌کردند که آموزش و پرورش برای شما سرمایه‌گذاری کرده و شما مدیون هستید و این قدر جو خوب بود، تعداد زیادی از دانشجویان آن سال در کنکور شرکت نکردند و وارد آموزش و پرورش شدند و بعدها در دوران خدمت خود ادامه تحصیل دادند. در آن دو سال فضای روحی و معنوی خوبی بود، مرکز نیرو کم داشت، دانشجویها در بیشتر کارها کمک می‌کردند خود من در بیشتر برنامه بودم بارها به عنوان دانشجو و کمبود نیرو، سرپرستی دانشجویان را به طریقه و شان‌دیز برای کارورزی و یا برای زیارت به حرم می‌بردم. خوابگاه در دو طبقه یک سرپرست داشت، هر اتاق دوازده نفر و بیشتر وقت‌ها به سرپرست کمک می‌کردیم و این قدر فشار کار در تربیت معلم زیاد بود که گاهی حجم کار برای سرپرست شبانه روزی طاقت فرسا و به تنهایی از عهده کارها بر نمی‌آمد، من و بچه‌های دیگر در سرپرستی کمک می‌کردیم به خوابگاه‌ها سر می‌زدیم و گاه تا دیروقت در سرپرستی می‌ماندیم و کمک می‌کردیم، جو دوستانه و با محبتی در بین بچه‌ها حاکم بود و گاه تعدادی از بچه‌های مشهد در ایام تعطیلی به خانه نمی‌رفتند که دوستان شهرستانی احساس غربت و تنهایی نکنند.

امکانات آموزشی از جمله آزمایشگاه تجهیز نشده نبود که به کمک استادان که محبتی پدران داشتند راه اندازی شد آزمایشگاه به کمک آقای اژدری از مدرسان تجهیز شد. برنامه‌های مختلفی از جمله شب شعر، بدون داشتن مربی و استاد، روزنامه دیواری و فعالیت‌های گوناگون دیگر را پیاده و اجرا می‌کردیم، تزیینات مرکز را با امکاناتی که دم دست داشتیم، انجام می‌دادیم، با کمترین هزینه و باید از استادان خوب هم یاد کنم؛ آقای سروری - دکتر سعادت که ادبیات تخصصی می‌گفت - خسروی در ادبیات - قائمی - عباسی حسینی قرآن و دیگرانی که فراموش کرده‌ام.

۱۲ - خاطره از اساتید تربیت معلم بهشتی

مرتضی مجدفر فارغ التحصیل تربیت معلم بهشتی

در واپسین روزهای سال ۱۳۸۰ در دفتر انتشارات کمک آموزشی، با یکی از استادان، گفت‌وگو می‌کردیم. بحث به حدود بیست سال پیش که بنده در مشهد مقدس دانشجوی تربیت معلم بودم. دوست و همکارم از اساتید در مشهد پرسید، نام برخی از آن‌ها را برد و حتی از خصوصیات اخلاقی و رفتار پسندیده بعضی از مدرسان سخن گفت و افزود که خود نیز در همان سال‌ها،

مدرس هنر در تربیت معلم مشهد بوده. در ادامه صحبت با این همکار از او، درباره آقای بخشوده پرسیدم که الگوی معلمی من و بسیاری از فارغ التحصیلان تربیت معلم پسران مشهد در سال ۱۳۶۰ بود وی گفت: «آقای بخشوده، در تهران است... بلافاصله شماره تلفن ایشان را از آن دوست و همکار گرفتم.

از همان روزهایی که وارد تربیت معلم پسران مشهد شدم، ویژگی‌های خاصی را در میان مدرسان خود مشاهده کردم که قبلاً در دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و متوسطه کمتر شاهد آن بودم و بعدها نیز در تحصیلات دانشگاهی، به ندرت نظاره‌گر چنین استادانی شدم. بخشوده، ترقی، مشاورینا، سهیلی، مسعودی‌فر، حمید رضا کفاش، رثایی، ضیایی، مبرقی و... در یک کلام، معلم بودند و تربیت معلمان، بحق سزاوار چنین معلمانی بود. صبح و روز و شب، همه‌جا سخن از بخشوده بود و روش‌های معلمی او. تکیه کلام‌ها، حرکات و سکانات، نوع رفت و آمد و طنزها و مطایبه‌های او را در کلاس، دانشجویان در خوابگاه تکرار می‌کردند. دو سه سال بعد، وقتی در جنوب تهران معاون یک مدرسه راهنمایی شده بودم و با هفت نفر از همکلاس‌های سابق تربیت معلم از نزدیک همکاری داشتم، در یک بررسی موردی دریافتم که هر هفت نفر، در حین تدریس به شیوه بخشوده تدریس می‌کنند. پنج نفر از آنها، تخته‌سیاه را به شیوه ترقی مورد استفاده قرار می‌دهند و سه نفر، لحن حرف زدیشان متأثر از نوع سخن گفتن مشاورینا است. استاد بخشوده، مدرس زیست‌شناسی و زمین‌شناسی ما بود، استاد ترقی، فیزیک و آموزش فیزیک درس می‌داد و از استاد مشاورینا، شیمی و روش تدریس شیمی می‌آموختم. از این بررسی موردی ساده، دریافتم که الگوپذیری یعنی چه و یک معلم خوب تا چه حدی می‌تواند در فرد مرتربی، اثر تربیتی مثبت و یا منفی بر جای بگذارد...

روزی، سر کلاس ماگماتیسیم (یکی از دروس زمین‌شناسی)، استاد بخشوده بعد از حدود سی دقیقه گفت و گو با دانشجویان و نوشتن عنوان درس روی تخته‌سیاه و در حالی که آماده می‌شدیم به گفته‌های علمی اش گوش جان بسپاریم، گفت: «بچه‌ها! می‌دانید که این کتاب درسی شما جدید التالیف است و تازه از تهران برای تدریس در مراکز تربیت معلم ابلاغ شده است و نکته‌ها و ظرایف و پیچیدگی‌هایی دارد و البته اشتباهاتی. من، دیشب به دلایلی نتوانستم خود را برای کلاس امروز آماده کنم و می‌خواهم بگویم وقتی فردا رفتید و معلم شدید، صداقت داشته باشید و با بچه‌های کلاس خود روراست و بی‌غل و غش باشید.»

آن روز، آقای بخشوده، درس خود را نداد و یک ساعت ادامه کلاس، به بحث در مورد روش‌های معلمی گذشت. از گفته‌های علمی و جزوه دویست و چند صفحه‌ای ماگماتیسیم،

اکنون چیزی به خاطر من مانده است؛ ولی روش‌های معلمی استاد بخشوده، همچون دریایی زلال و آبی، کماکان در ذهنم حک شده است.

بخشوده اهل تربت حیدریه بود و معلمی را از روستای خیرآباد محولات...

می‌گفت: «پس از یک سال خدمت در این روستا، در کنکور دانشکده علوم دانشگاه تهران و دانشسرای عالی تهران قبول شدم. روز خداحافظی بسیار سخت بود؛ ولی سرنوشت چیز دیگری رقم زده بود. از مدیر مدرسه، دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها خداحافظی کردم. آن‌ها مرا تا یک فرسنگی بدرقه کردند. روز خاطره‌انگیزی بود و بعدها فهمیدم محبت، چه‌ها که نمی‌کند. من آن روز با شکوه را، که بچه‌ها به صف ایستاده بودند و پرچم ایران در جلو صف آن‌ها در احتزاز بود و با من حرکت می‌کردند، هرگز فراموش نمی‌کنم.»

او در سال ۱۳۴۲ بعد از پایان تحصیلات دانشگاهی هشت سال در قصر شیرین و دو سال در قوچان تدریس کرد. و عاقبت به مشهد آمد. درباره‌ی چگونگی انتقالش به دانشسرا و تربیت معلم می‌گفت:

«روزی رئیس دانشسرای راهنمایی تحصیلی استان خراسان در مشهد نزد من آمد و گفت ما در بین دبیران استان تحقیق کرده‌ایم؛ شما می‌توانید در مقام مدرس دانشسرا موفق باشید. با توجه به شوق و علاقه‌ای که در خودم برای تربیت معلمان احساس می‌کردم، پذیرفتم از این‌که می‌خواستم تربیت جوانانی را که می‌خواهند آینده فرهنگ این مملکت را در دست بگیرند، به عهده بگیرم، احساس شور و شغف می‌کردم. تا پیروزی انقلاب اسلامی، در دانشسرای راهنمایی خدمت کردم. پس از انقلاب ابلاغ تدریس در مراکز تربیت معلم شهید بهشتی و شهید هاشمی‌نژاد مشهد را دریافت داشتم. همچنین در مرکز شهید کامیاب مشهد و نیز در دانشکده علوم تربیتی مشهد هم ۱۳ سال تدریس کردم. در سال ۱۳۶۹، عده‌ای از همکاران خوبم بازنشسته شدند؛ ولی ابلاغ خدمت بنده، برای مدت پنج سال، پی‌درپی تمدید شد تا سال ۱۳۷۴ که بازنشسته شدم.»

و سرانجام [به کمک همان دوست دفتر انتشارات کمک آموزشی] پس از تماس‌های تلفنی موفق به زیارت ایشان شدم

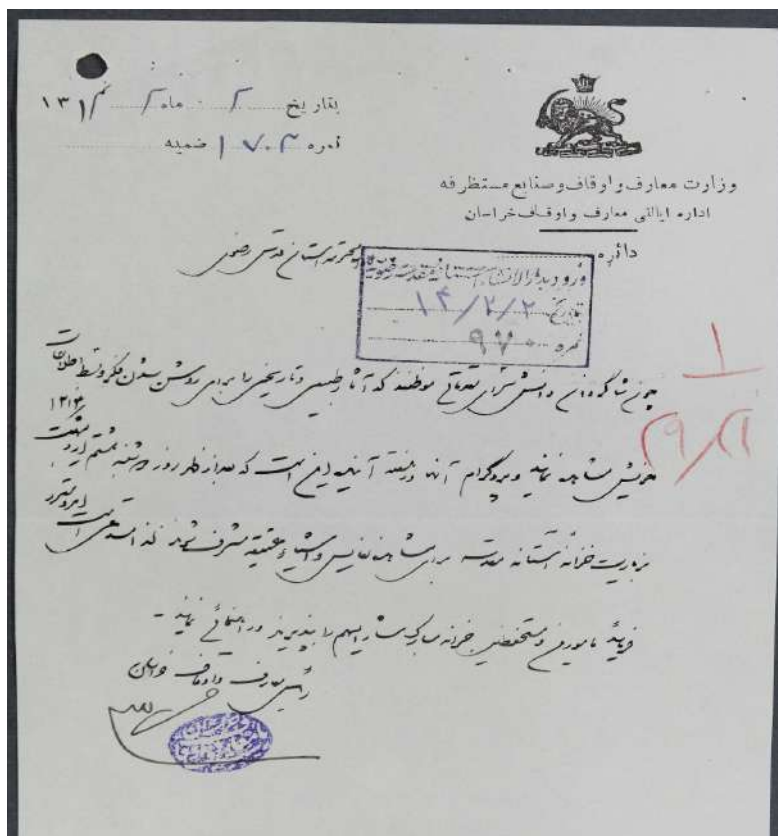
در ایام هفته معلم، پاشنه در اتاق محل کارم چرخید و پیرمردی سپید مو وارد شد. ابتدا او را نشناختم...

...مدتی به سکوت گذشت. هیچ نگفتم؛ من به صورت استادم خیره شده بودم و او نیز می‌خندید.

خنده‌ای همراه با چشمانی اشک‌آلود. دفتر نمره‌های سال‌ها پیش را با خود آورده بود و عجیب بود که با دفتر نمره استاد، همه هم‌کلاسی‌هایم را به یاد آوردم. من هم آن‌جا بودم؛ با نمره‌ها و علامت‌های که ویژه استاد بود و بس. مهم این بود که به یاد آورده است. می‌گفت: «برخی از نوشته‌هایت را خوانده بودم؛ ولی نمی‌دانستم دانشجوی من بوده‌ای.»... به یاد می‌آورم که او در دوران معلمی خود، علاوه بر تدریس، کارهای با ارزشی هم انجام داده که همواره از آن‌ها در محافل علمی به نیکی یاد می‌شود. از کارهای به یاد ماندنی و ارزشمند او یکی تهیه ۷۱۲ کیت زیست‌شناسی برای اداره کل مدارس شاهد و نمونه بود که در مدارس کشور توزیع شد. هر کیت دارای ۲۴ خانه بود که انواع سنگ‌های پوسته جامد زمین، کانی‌ها و فسیل‌ها را در بر داشت و با محتوای مطالب کتاب، همخوانی کاملی پیدا می‌کرد. هنوز هم معلمان کشورمان از این کیت‌های آموزشی در مدارس شاهد و نمونه استفاده می‌کنند. علاوه بر این در زمان تدریس، جزوه‌های فراوانی در خصوص کارهای آزمایشگاهی، گروه‌های خونی، میکروسکوپ، سنگ‌ها، کانی‌ها و گیاهان دارویی و سه کتابچه زمین‌شناسی، گیاه‌شناسی و جانورشناسی را برای دوره‌های کارشناسی ضمن خدمت معلمان تألیف کرد که پس از تأیید در سازمان‌های مربوط، هم‌اکنون در مراکز تربیت معلم و آموزش‌های علمی ضمن خدمت فرهنگیان تدریس می‌شود.

در تربیت معلم شهید بهشتی و شهید هاشمی‌نژاد مشهد هم، آزمایشگاه‌های گیاه‌شناسی، جانورشناسی و زمین‌شناسی را با کمک همکارانش تشکیل داد که اکنون مورد بهره‌برداری است. (رشد معلم اسفند ماه ۱۳۸۱)

پیوست ۳: تصاویر اسناد و عکس ها

سند شماره ۹۹۹۴۱ موجود در مرکز اسناد آستان قدس درخواست بازدید دانش آموزان دانشسرا از خزانه آستان قدس. (مرکز اسناد آستان قدس)

ل-۶۵

تاریخ ۲۶-۲۴-۱۳۱۳

نمره ۲۷۰۴ ضمیمه ۶۱۰۱

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

اداره کربسارف

دایره سبکسازت و تعلیم

نیابت ولایت آستانه مقدسه رضوی

بظرفیکه با هیضات رئیس دوره در وقت در حجب زشده قطع نمید
 نظر بجا رفق و مودت در دوره دوسمه در درید برای شان عمارت در راه رسید
 ده نمره که در درجی آستانه رابعارف و انگلدر فروده در اکرمین
 درج معارف محتاج بیان نمیت بی در معارف مخصوصا بکودکان
 نمود در این دهمه بجایله آموزه دوسمه حق نمود سدا کتون در عمارت
 سبدل دوسمه در عظم فرسید درونی کجیر آه کجیر معارف سبکسازت

۵
۱۳۱۳

نزد معارف آستانه مقدسه رضوی

کلیه در معارف و اوقاف

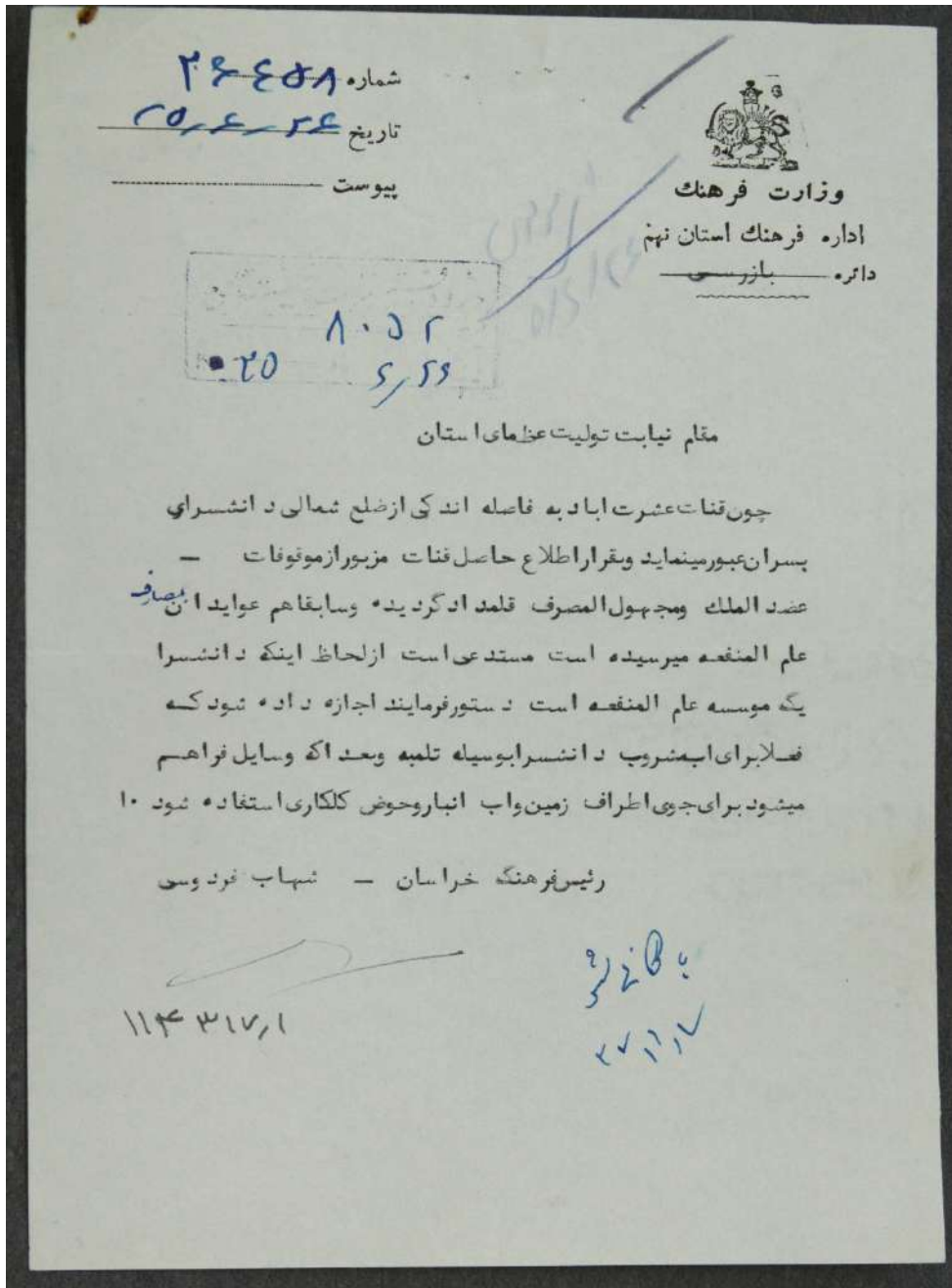

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 تاریخ ۱۳۱۳/۲/۳۱
 نمره ۱۵۶۶

۱۰۱۳۶۴۴

نامه از وزارت معارف خطاب به نایب التولیه آستان قدس در مورد واگذاری زمین برای دانشسرای مقدماتی
پسران مشهد ۱۳۱۳/۲/۳۱ (سند شماره ۱۰۱۳۶۴ مرکز اسناد آستان قدس)

مکاتبه با آستان قدس جهت واگذاری قنات عشرت آباد به دانشسرای مقدماتی ۱۳۲۷/۱/۷ (سند شماره ۱۱۴۳۱۷ مرکز اسناد آستان قدس)

۲۵/۹/۵
 بخدمت نور چشم ابر نیزار رسیده با دو آگهی
 برادر بن اینک برادر دانشمند ارشد در ۶۰ عدد پشوری خوانند بنده
 هم در ۵۵۵ ریال مالیات بدهد فردا من معامله کرده ام و در شانس مقدار
 ۳۰ طاقه اش قرز خانه کوچه دهن در ۳۰ طاقه اش آبی رنگه خانه
 کوچه دهن مقصود از خانه کوچه از همین خانه با هر ریز است
 کرده عمل ۳۰ طاقه میشود در اسکنت نمانده و بابت بدهی من است
 و بدهی کوچه باقی برانیم مقصود بده اسکنت نمانده که از منفعت آن
 باید استفاده تا هم در این خانه از کوچه با هر بخدمت در شانس
 در ده هزاران در اجاره با علی با نام بر ساخته و تیکه معامله کرده شد
 فواید شده از معامله بقیه انجام یافت امروزه از اصغان تکلیف فراموش
 مقصود در وقت و در ملک را ملتفت باشید قرمز را پس
 از ۶۰ عدد / ۳۰ عدد / ۴۰ عدد
 کنار ۱۵ عدد کسبه (م) از بازرگانه امروزه به هم
 با کسب را تحبیه نمانده
 ایا ۱۰۸۸۰۱

تهیه پتو برای دانشسرای مقدماتی مشهد به تاریخ ۱۳۳۵/۹/۵ در عوض پرداخت مالیات. (سند شماره ۱۰۸۸۰۱ مرکز اسناد آستان قدس)

تاریخ ۳۱ خرداد ۱۳۳۳

شماره ۳۰۳

پیوست یقین سند

وزارت فرهنگ

اداره فرهنگ استان نهم

و نشر ای کت و زری فرمان

سند شماره ۵۱۸۴
تاریخ ۳۱ خرداد ۱۳۳۳

دستورالعمل
معلم

اداره آستان قدس

فوری است

مخترانضیه یکفقره سند مبلغ ۴۸۷۵ ریال بابت اجاره شش ماهه
آفرسال ۳۲ زمین استیجاری قویه طرق بدانشه ای کت و زری که
از رسیدگی دارائی گذشته و برای وصول آماده میباشد تقدیم خواهرند
است سند فوق الذکر ای کت و زری از امضا گیرنده وجه و ضمیمه نمودن قبض
ضدوق وجه آنرا از دارائی مشهد دریافت و وصول آنرا بدانشه

سند شماره ۴۵۱۸
تاریخ ۳۱ خرداد ۱۳۳۳

لکس پیوست و انضیه ای کت و زری

۴۵۱۸

اداره آستان قدس
۳۱/۳/۳۳

اداره آستان قدس
شماره ۱۰۶۱
تاریخ ۳۱ خرداد ۱۳۳۳

۴۵۱۸/۳۳

دستورالعمل
معلم
موضوع
۴۵۱۸

 وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 اداره معارف و اوقاف خراسان
 دایره ...

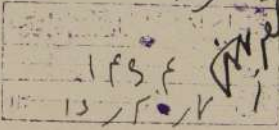
تاریخ ... ماه ...
 شماره ضمیمه ...

بیت ...
 در جواب ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...

 ...
 ...
 ...
 ...

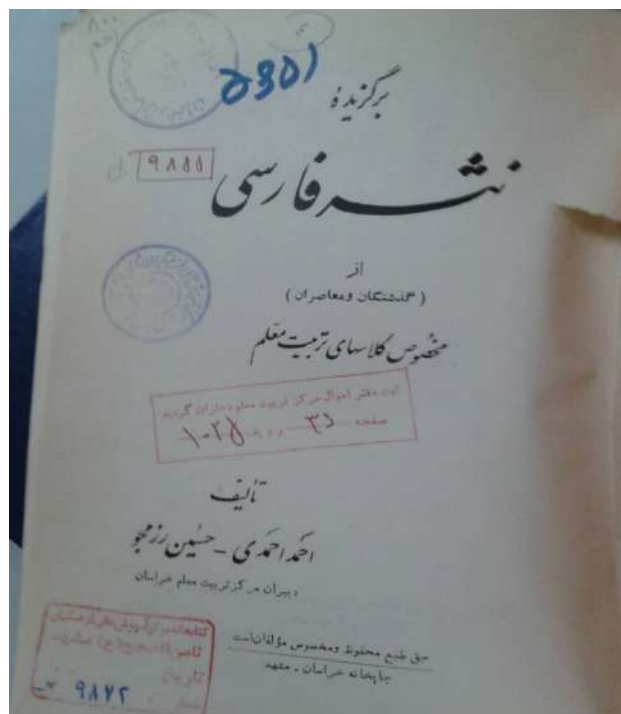
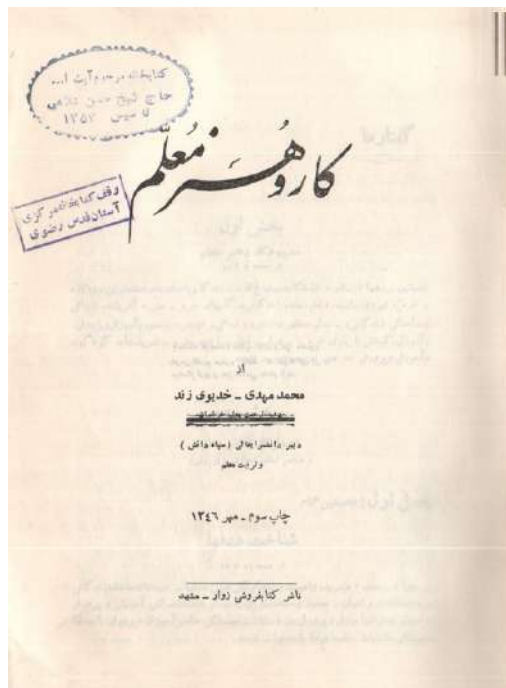

 ...
 ...
 ...

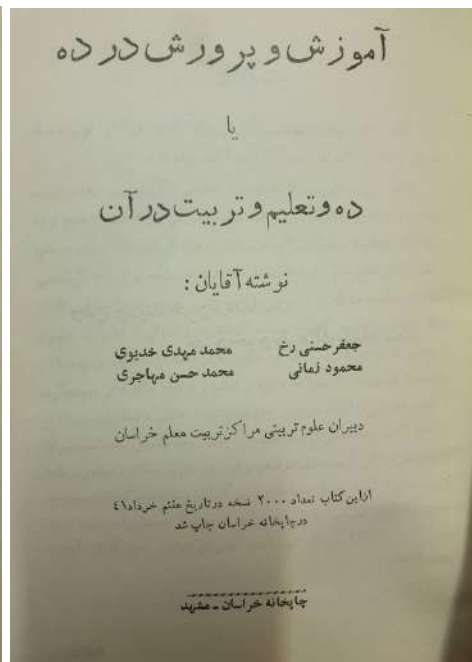
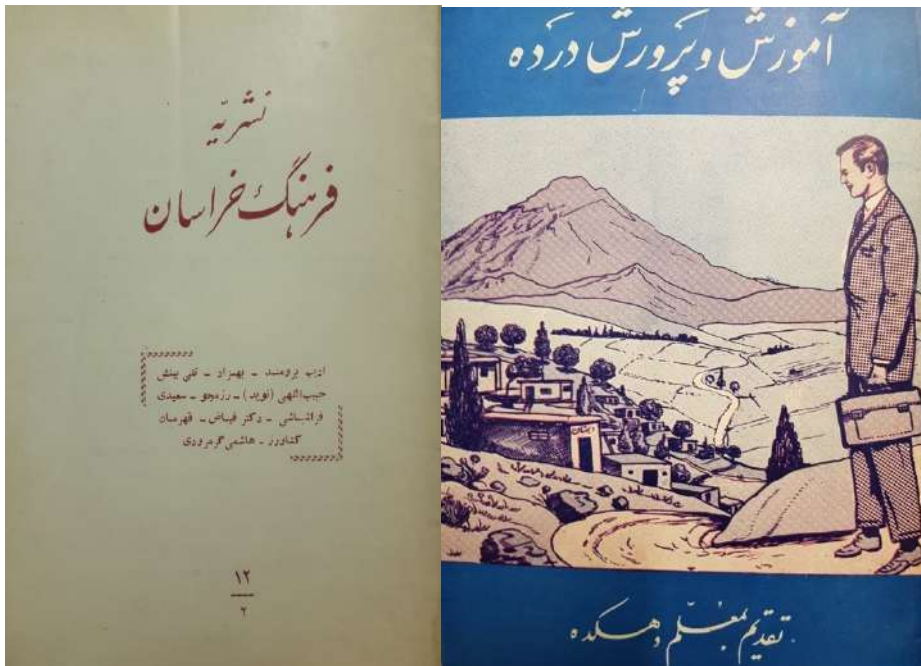
...
 ...
 ...

...
 ...

مکاتبه با معارف خراسان در مورد دانش آموزی که تحت پوشش آستان قدس بوده و در دانشسرا مشغول تحصیل بوده است. (سند شماره ۱۲۸۸۲۴/۳ مرکز اسناد آستان قدس)

انتشارات
دانشسرای راهنمائی تحصیلی مشهد
شماره ۱۰

کتابخانه آستان قدس رضوی

۴۷۱۱
۸۹۴۸۳

۱۰۰۰۰

سیر تحول و گسترش تربیت معلم در ایران

همراه با تالیف از فعالیت‌های پژوهشی علمی دانشجویان
دانشسرای راهنمائی تحصیلی مشهد

۳۴۶۸۹
۶۷۲

۱۴۵

از: غلامرضا خوی نژاد
مدرس علوم تربیتی دانشسرا
خردادماه ۱۳۴۵ شاهره

کتابخانه آستان قدس رضوی
معاونت کتب چاپی
شماره ثبت: ۴۴۶۱۸۸
تاریخ ثبت: ۱۳۰۲۸۵

نمونه کتاب‌های چاپ شده در دانشسرای راهنمایی مشهد.

انتشارات
دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد
شماره ۱۱

کارنامه بزرگداشت بزرگان علم و ادب ایران

شماره کتاب: ۰۰ - ۵۵۵

تالیف: رحمت‌الله ابرینمی
مدرس دانشسرای راهنمایی مشهد
بازنگاری: علیرضا نخاوی
دانشجوی دانشسرا

آبانماه ۱۳۳۵ شمسنهاسی

مشهد

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان
اداره

تاریخ ۱۳۵۳/۱۱/۱۴
شماره ۱۱۱۰۱
پیوست شماره ۳۹۴۴۵

استان قدس
دفتر مدیریت املاک و مستغلات
شماره ۷۰۵۷۸
تاریخ ۱۴/۱۱/۵۳

جناب آقایان دکتر ولیان نیابت تولیت عالی و استناد خراسان

محترماً با استحضار میروساند برابر با سند تفلیسی شماره ۳۹۴۴۵ دفترخانه شماره ۲۲ مشهد که فتوکپی آن به ضمیمه تقدیم می‌گردد از اول تیرماه یک هزار و سیصد و چهل و نهمین به مساحت یکصد و سی هزار و هشتصد و هفتاد و هفت متر مربع ازارانسی آکوه غرب دانشگاه موقوفه آستان قدس رضوی بموجب تسویبنامه شماره ۵۶۷۶-۲۶۶/۳-۴۹۱- مقام نیابت تولیت عالی به مبلغ ۲۶۱۵۵۴۰ ریال بحدت بیست سال بمناظر اجداد مرکز تربیت معلّم از اعتبارات بانک جهانی اجا رگردد ماست

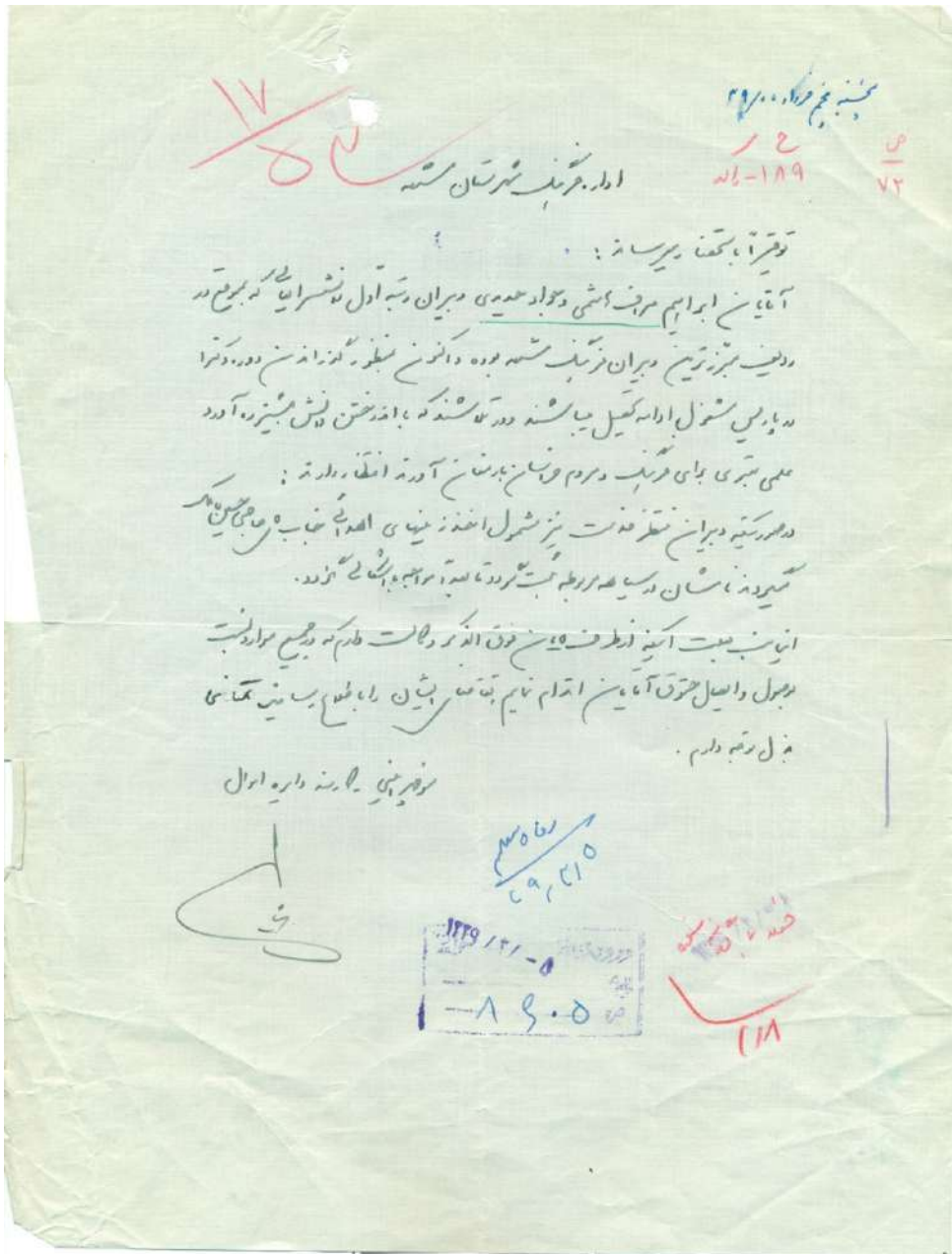
بر مبنای وجود زمین مذکور و مکاتباتی که مابین مرکز انجام مدامت اعتبارات ساختمانی مرکز تربیت معلّم کتبی از نیازمند بنیاد اساسی آموزشی و پرورش خراسان میباشد از طریق وام بانسک جهانیس با یکگیری سازمان برنامه مأمین و تحویل زمین برابر صورتجلسه تنظیمی در روز سه شنبه ۲۸ به ماه ۵۰ به نمایندگی سازمان اسکان (صندوق مشاور) و نمایندگی واحد قراردادها و املاک مرکز آموزش بین المللی سازمان برنامه انجام مدامت ماست

در این باره با اتمام این اداره کس قرار داد منعقد بزرگ در کوی طلّاب زمین واقع در میدان امام علی (ع) در غرب زمین مذکور که در غرب دانشگاه واقع شده است با پیمانکار تنظیم و تحویل زمین در روز ۲۸ خرداد نیز انجام گرفته است. بر از مراجعه معلوم گردید که قسمت شرق و جنوب زمین مذکور را در دانشگاه بدوین توجه ترد مگذاری نموده است. چون پیمانکار بایستی عملیات ساختمانی را شروع نماید و بر روز مگذور از اعتبار بانک جهانی و سازمان برنامه مأمین مدامت در صورت انجام و بقیه در کار مشکلاتی فراهم میشود استدعا دارد دستور فرمایند دانشگاه فردوسی مشهد در این باره نسبت به برداشتن نرد از زمین متعلق به این اداره فوری اقدام نماید یا هر چند نرد مگذاری زمین در این باره تعیین و اعلام نماید تا پیمانکار مربوطه پرداخت کند. بذل عنایت خاص آنجناب و انتظا

با تقدیم احترام
رضامعینی

شماره ۵۷۳
تاریخ ۱۳/۱۱/۵۳

نامه نگاری با آستان قدس در مورد زمین تربیت معلّم و برداشتن نرده‌ها توسط دانشگاه فردوسی (۱۳۵۳) (اسناد موجود در مرکز اسناد آستان قدس پرونده شماره ۸۳/۱۰۸۵۷۷)

سند مربوط به درخواست زمین از زمین های اهدایی حسین آقا ملک به معلمان مشهد است این اسناد در بایگانی اداره کل آموزش پرورش خراسان رضوی به اندازه حجم یک گونی بزرگ موجود است. حتی کسانی از شهرستانها در آینده قصد انتقال به مشهد داشته اند درخواست زمین می کردند

شماره ۲۰۰۵
تاریخ ۲۰/۱۱/۱۹
همراه برخط

وزارت فرهنگ
اداره فرهنگ خراسان
و اسرای مقداتی پسران مشهد

اداره کل فرهنگ خراسان - مشهد چشمتاب ۳۵۰۰

بیم برك صحت عیب ندارد دانش آموزان که با تربیت متعم و همدار برك

نایشده خدمت سرایز و ۱۵ برك نایشده مقام سرایز پیرت این

در سال سرور - -
بسیار زنده اند و به یادگار میمانند

۱۹/۱۱/۱۴

اسرار

۱۳۴۱ / ۱۱ / ۲۰

۵۰۶۵

این برگ که در صفحه ۱۸ دفتر سردفتر
شماره ۸۵۷ ثبت شده است در دفتر اینجانب دریافت
ثبت اسناد هم در صفحه ۵۸ دفتر اسناد رسمی
شماره ۱۹ در تحت شماره ۸۵۲۷

وزارت واکتبی
ثبت کل اسناد و املاک
فیش اسناد و املاک تهران

و چونکه طبق مقررات برای تنظیم
این سند دریافت شده شرح بر است
حق الثبت ۲۴۴۷۰ ریال
حق التحریر ۳۰۰ ریال
عوارض شهرداری ۳۵۲۰ ریال
بهای قبوض اقسامی ۱۱ ریال
جمع ۲۵۰۰۰ ریال

دفتر اسناد رسمی شماره ۱۹
در تاریخ ۵/۸/۴۵ ثبت رسید
نیز در دفتر اسناد رسمی

بالاخر از وزارت واکتبی
تمام مراتب مستحضره در این برگ در ذیل اینجانب
تاریخ ۲۰/۸/۴۵

این برگ که در دفتر اسناد رسمی شماره ۱۹ در تحت شماره ۸۵۲۷
ثبت شده است در دفتر اینجانب دریافت ثبت اسناد هم در صفحه ۵۸
دفتر اسناد رسمی شماره ۱۹ در تحت شماره ۸۵۲۷
در تاریخ ۵/۸/۴۵ ثبت رسید
نیز در دفتر اسناد رسمی
و چونکه طبق مقررات برای تنظیم این سند دریافت شده شرح بر است
حق الثبت ۲۴۴۷۰ ریال
حق التحریر ۳۰۰ ریال
عوارض شهرداری ۳۵۲۰ ریال
بهای قبوض اقسامی ۱۱ ریال
جمع ۲۵۰۰۰ ریال
دفتر اسناد رسمی شماره ۱۹ در تحت شماره ۸۵۲۷

تاریخ شمسی ۱۳۷۵
برای ماه سال
محل امضاء

اخطار - هر يك از متعاملین مكلف است در صورت تغییر محل اقامت این دفتر را کتبا مطلع نموده و نشانی جدید خود را بطور
صریح معین نمایانگره باین تکلیف عمل نشد و بپاس از شروع بعملیات اجرایی تغییر محل اقامت بد اثره اجرای ثبت اطلاع
داده نشد تمام اوراق و اخطارات اجرایی بمحلی که در این سند قید شده ابلاغ میشود
محل امضاء

ماده ۱۷ - هر کس بموجب سند رسمی یا عادی نسبت بعین یا منفعت مالی (اعم از منقول یا غیر منقول) حتی بشخص یا اشخاص

تاریخ ۱۳۰۲ سال ۲ ماه ۱۳
 شماره ۱۳۰۲۸۰

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 اداره معارف خراسان

قرارنامه کارکنان دبیرستانها

آقای حسن ذوقی رئیس معارف و اوقاف خراسان

ارطرف وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه با شماره ۱۳۰۲۷۷ صاحب ورقه هويت شماره ۱۳۴۴ اسامه اوزاعیه شماره ۱۳۱۷ و متولد سال ۱۳۱۷ هجری فرزند آقای محمد علی تبعه دولت ایران که نام خانوادگی او فیاض است قرارداد ذیل را منعقد مینماید که از اول ماه فروردین سال ۱۳۱۳ شمسی لغایت ۱۳ ماه فروردین سال ۱۳۱۵ شمسی به مدت دو سال در دبیرستان اشتغال داشته باشد

ماده ۱ - منی الیه ملزم است که مطابق دستور و نظامات وزارت معارف رفتار نماید

ماده ۲ - ساعات خدمت منی در هفته چهار روز حقوق ایشان در ماه مبلغ ۸۰۰ ریال است که از محل بودجه منی تادیه خواهد شد

هر موقع که بخواد استعفا کند باید در ماه قبل بوزارت معارف کتبا اطلاع دهد و الا وزارت معارف حق دارد که حقوق دو ماه او را کسر نماید چنانچه پرداخته شده باشد استرداد کند

ماده ۴ - پرداخت حقوق ایام تعطیل تابستان موکول باین است که در خاتمه امتحانات سال تحصیلی مشغول خدمت باشد و میزان آن به تناسب مدنی خواهد بود که در نه ماه و نیم سال تحصیلی خدمت کرده است یعنی اگر در تمام نه ماه و نیم مزبور خدمت کرده باشد تمام حقوق مدت تعطیل تابستان تادیه و اگر کمتر خدمت کرده باشد بهمان نسبت از حقوق مدت تعطیل تابستان کسر خواهد شد

ماده ۵ - هرگاه در جریان سال تحصیلی بخواد ارفاق ماده ۳ استعفاء بدهد و با اینکه کترات ایشان از طرف وزارتخانه ملغی شود مشار الیه حق مطالبه حقوق ایام تعطیل تابستان را نخواهد داشت

ماده ۶ - منی متعهد است که تا اتمام مدت این قرار داد شغل موقت دیگری در سایر دوائر دولتی قبول نکند مگر آنکه قبلا رضای وزارت معارف را جلب نموده باشد

ماده ۷ - هرگاه در مدت قرار داد بوجود اخطار کتبی وزارت معارف برخلاف نظامات و احکام و دستورهای وزارتین عمل نماید و یا اینکه از نقطه نظر تعلیم و تدویس یا اخلاق عدم رضامندی وزارتخانه را فراهم سازد وزارت معارف حق الفاء این قرار داد را خواهد داشت

ماده ۸ - در موارد تغییرات اداری تابع مقررات نظامنامه داخلی وزارت معارف میباشد

ماده ۹ - وزارت معارف اختیار دارد محل خدمت ایشان را با رعایت مقتضات این قرار داد بر حسب لزوم تغییر بدهد

ماده ۱۰ - مشار الیه ملزم است ساعات بیکاری را بر طبق دستور وزارتخانه برای تقفیش مدارس و یا دبیرس بجای معلمین غائب صرف نماید

ماده ۱۱ - این قرار داد در ۷ نسخه تحریر و به امضاء طرفین میرسد

اعضاء صاحب قرار داد   دائره استخدام   دائره محاسبات   رئیس معارف و اوقاف خراسان

قرارداد رئیس معارف خراسان حسن ذوقی با علی اکبر فیاض به سمت مدیریت و دبیری دانشسرای مشهد در سال ۱۳۱۴، (پرونده استخدامی علی اکبر فیاض موجود در اداره کل آموزش و پرورش)

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 ۱۵۰۵۱۹
 ۱۹۰۵
 اداره معارف اهلای خراسان

چون برای ردایت جمعیه معارف و تصدیق قرارداد
 منعقد شده یعنی از حقوق اینان را کسر کرد بهت همی
 کنیم که خدمت اینان سرود هیچ این در ارتقا نیست
 از برای آینده قصد آنست که در معارف و اوقاف و صنایع
 مستظرفه را بطبع این اداره برینند که برای سال آینده
 دانش را میانه بر طرف استغنی بهر احوال و نیز از خصص
 اینان به قید تصدیق در دایره معارف و اوقاف و صنایع
 مستظرفه (مهمی)

۱۵۰۵۱۹

۱۱
 ۱۵۰۵۱۹

برگ قرارداد وزارت معارف با علی اکبر فیاض در نحوی پرداخت حقوق، وزارت معارف به قرارداد عمل نکرده، فیاض استعفا داده است. (پرونده شخصی علی اکبر فیاض موجود در بایگانی آموزش و پرورش)

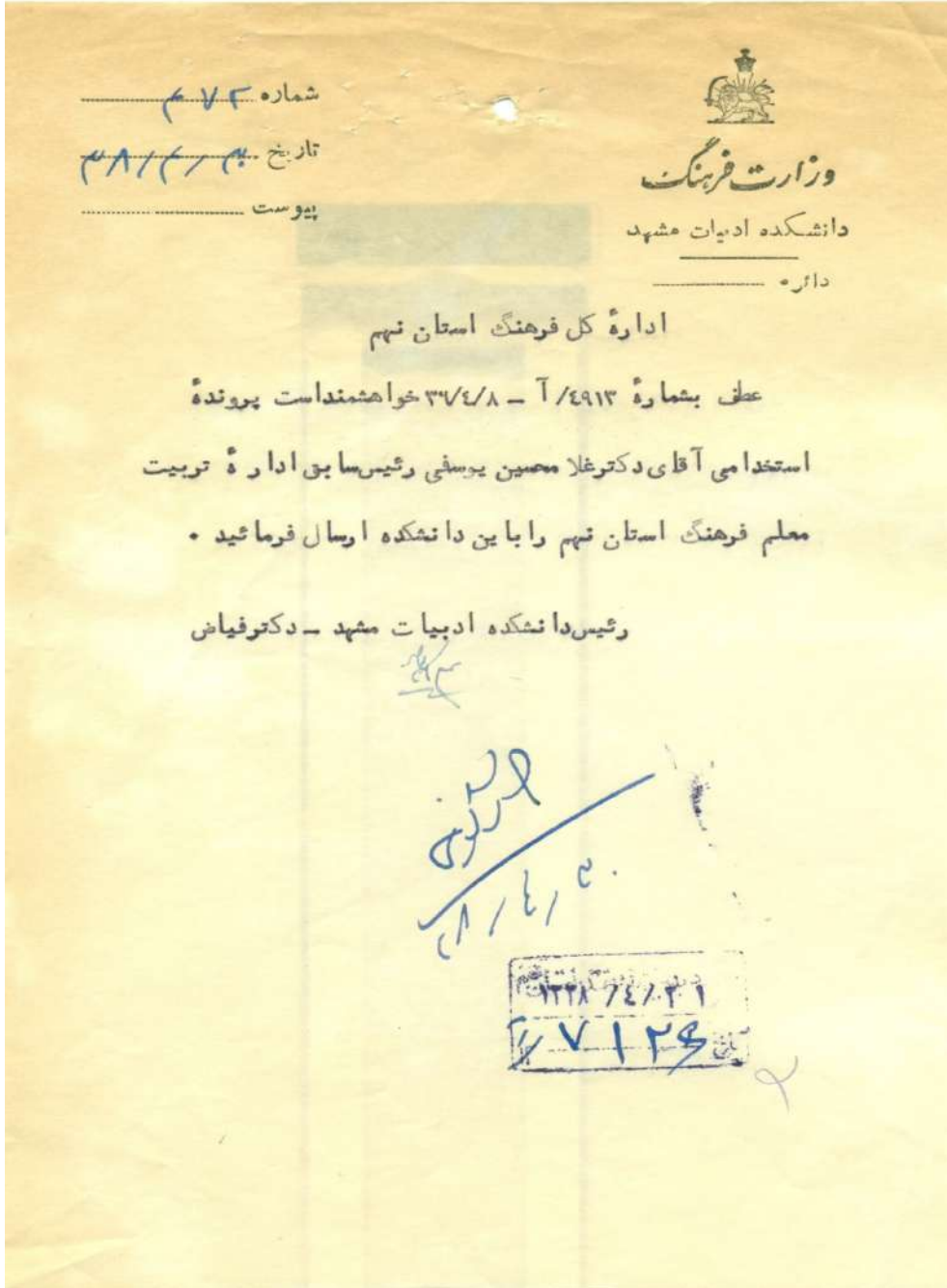

 وزارت فرهنگ
 اداره فرهنگ استان قم
 دائره مسير

تاريخ ..... ماه ۱۳۲۲
 شماره .....
 ضمیمه .....

وزارت فرهنگ
 اداره فرهنگ قزوین
 دانشسرای تخصصی قزوین
 برگ بهداشتی دانش آموز سید فخر سیدان

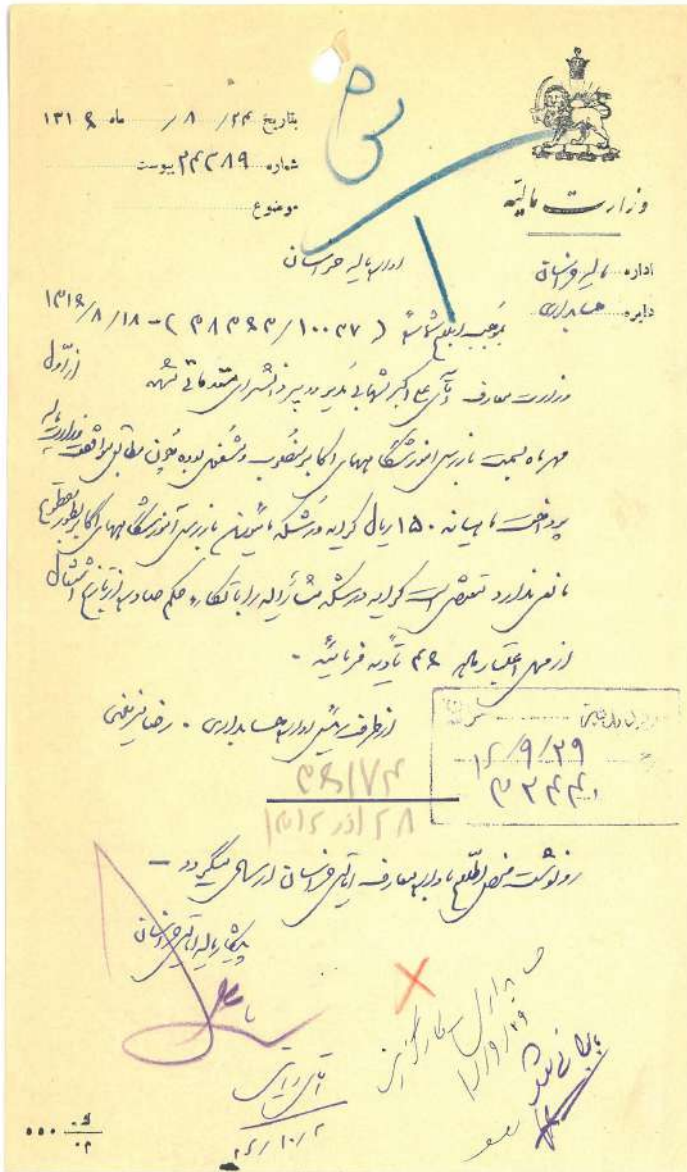
تاریخ ورود ۲۷ مهر
 ۱- امتحان بهداشتی و معاینه جسمانی در موقع ورود
 هیئت عمومی بدن مدرک
 وزن بدن (یکپایه گرام) ۵۰
 باصره مدرک
 بینی مدرک
 ریه (ریه چپ) مدرک
 قلب مدرک
 قسمتهای ضعفی که باید تحت مراقبت قرار داد .....
 نتیجه امتحان مدرک
 ۲- اطلاعات راجع بسابقه بهداشتی دانش آموز .....
 بچه امراض مبتلا شده است .....
 سرخک مدرک
 سیاه سرفه مدرک
 ورم غده نکته مدرک
 امراض دیگر .....
 محل اعضای پزشکان مدرک

برگ معاینه بهداشتی برای ورود به دانشسرای مشهد مهر ماه ۱۳۲۷ (اسناد بایگانی اداره کل آموزش و پرورش)

(سند موجود در بایگانی اداره کل آموزش و پرورش)

سند مربوط به آقای علی اکبر شهبازی مدیر و دبیر دانشسرای مقدماتی مشهد وی دارای دو مدرک از دانشسرای عالی و دانشکده معقول و منقول با رتبه اول دارای آثار و تالیفات و سال‌های بعد به ریاست دانشکده ادبیات مشهد هم رسیده است. (پرونده استخدامی موجود در بایگانی اداره کل خراسان رضوی)

متن سند بازنویسی شده از گزارش غیبت رئیس دانشسرای مقدماتی مشهد و پاسخ گزارش غیبت :

آقای رازانی مدیر دانش سرای مقدماتی

در نتیجه بازرسی و اطلاعات واصله به اداره معارف معلوم شده است که شما طبق نظامنامه دبیرستان‌ها نیمساعت قبل از وقت در دانش سرا حاضر نشده بلکه از مواقع رسمی شروع به تدریس هم دیرتر حاضر می‌شوید چنانکه روز دوشنبه ۳۰ فروردین دوساعت و نیم بعد از ظهر حاضر شده و با نیمساعت قبل از وقت یک ساعت تاخیر ورود داشته اید و نیز معلوم شد دانش آموزان کلاس دوم در بعد از ظهر این روز مرخص نموده اید و این عمل سیره دانش سرا شده است در صورتیکه برنامه سنگین دانشسرا با اشتغال درسی ... رسمی سایر دبیرستان‌ها خیلی به زحمت ممکن است عملی شود و حتماً باید ساعات اضافی برای کار داشته باشند با این وصف انتظار ندارد که موضوع با این همه اهمیت را به نظر لاقیدی نگریسته و در انجام وظایف محوله سهل انگاری روا دارید البته لازم است در این قسمت توضیحات کافی داده و در آینده هم مراقبت بیشتری در انتظام امور دانش سرا به عمل آورید تا مسئولیتی متوجه نشود و موسسه‌ای که بیش از سایر مؤسسات مورد علاقه وزارت متبوعه و این اداره است با طرز دقیق تری اداره شود ۱۶/۱/۳۰

پاسخ گزارش غیبت: اداره معارف خراسان

۱۳۱۶/۲/۱

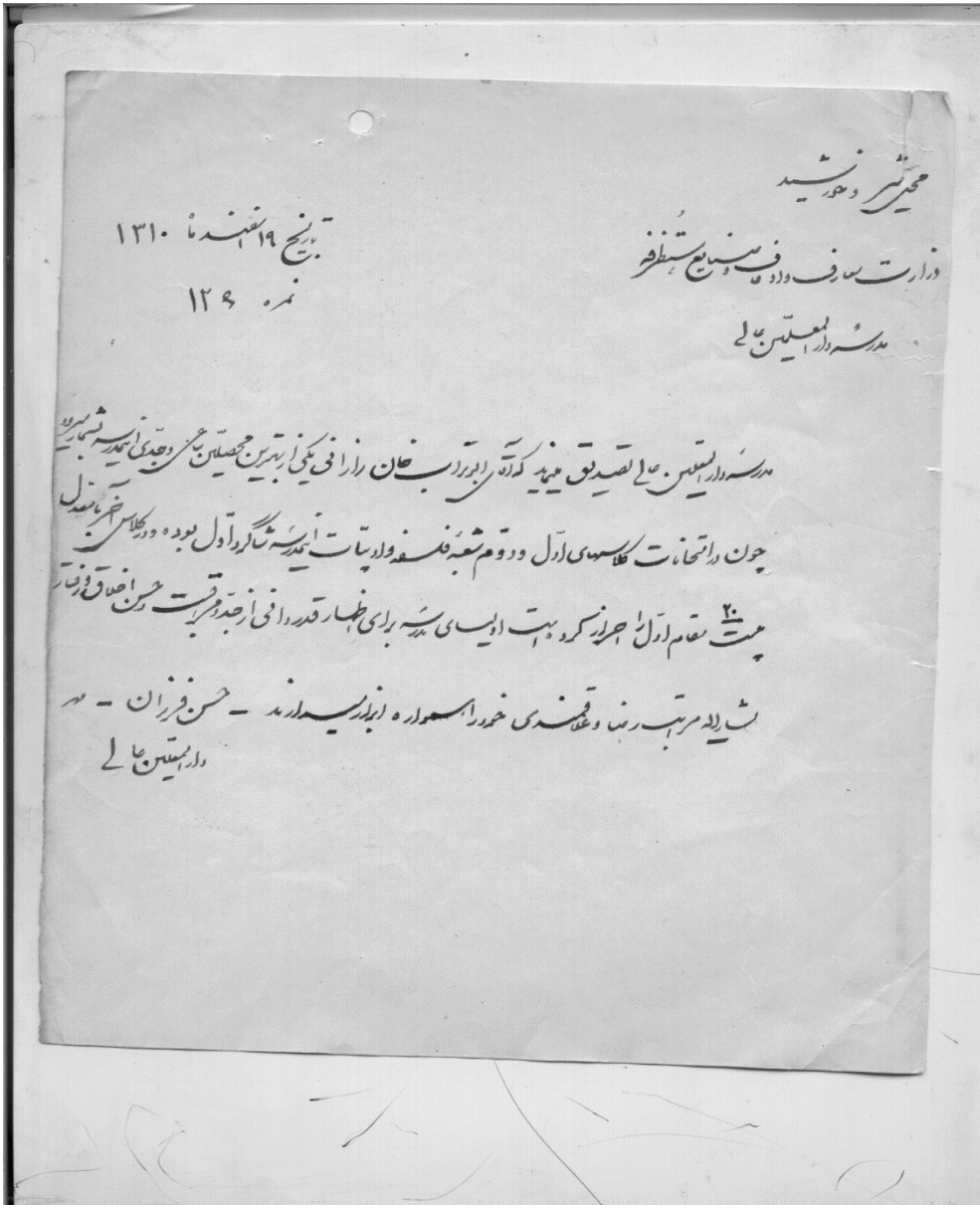
نمره ۶۱.... ضمیمه....

با اظهار تاخیر از مفادنامه شماره ۳۴۶۰ برای روشن شدن موضوع معروض می‌دارد: روز دوشنبه ۱۶/۱/۳۰ ساعت دو بعد از ظهر هنگامیکه با شاگردان سال اول که هنر آموز... ایشان حضور نیافته بود در زمین ورزش مذاکره می‌کردم آقای داودی متصدی بازرسی به دانش سرا تلفن کرده و راجع به حضور دانش آموزان شیر و خورشید برای دیدن فیلم مالاریا... پیشنهاد خود اینجانب و از طرف اداره عملی شده بود در صدد مذاکره بریاید کسی که پای تلفن می‌رود چون بنده را در اطاق خود ندیده تصور می‌کند هنوز نیامده ام بلافاصله شاگردی خبر تلفن را داده شخصاً با ایشان مذاکره کردم و قرار شد ۳۰ نفر شاگرد بفرستیم . اتفاقاً اینجانب گرچه در اساسنامه دانش سرا ساعت مخصوص برای ورود و خروج رئیس مؤسسه قائل نشده ولی همیشه صبحها را یک ساعت و بعد از ظهرها را نیم ساعت قبل از زنگ حضور می‌یابم و

عصرها را ... دوساعت و بعضی اوقات یکساعت بعد از رفتن شاگردان خارج می‌شوم بنابراین قسمت ... ورود روز دوشنبه را کاملاً تکذیب می‌نماید. و اما راجع به مرخص نمودن شاگردان سال دوم چنانچه مرقوم شده به هیچوجه این عمل سیره دانش سرا نیست بلکه بعد از ظهرهای دوشنبه در اساسنامه اختصاص به گردش‌های علمی و دیدن مؤسسات دارد و جزو برنامه‌های که اول سال به اداره فرستاده شده این مطلب قید گردیده و روز دوشنبه ۱۶/۱/۳۰ از نقطه نظر اینکه جائی در نظر نبوده و نیز شاگردان سال دوم امتحان داشتند و سال اول ... گردش عملی نشد و شاگردان سال اول در مدرسه مشغول شدند و دو می‌ها بعضی به دبستان ضمیمه هدایت شدند و برخی از لحاظ امتحان مشکلی که فردا داشتند با کسب اجازه برای حاضر نمودن درس خود به منزل رفتند بدیهی است هر ساعتی که شاگردان اصولاً درسی نداشته باشند مدرسه می‌تواند ... به آنها اجازه رفتن به منزل بدهد و نظامنامه هم در این خصوص تکلیفی معین نکرده است تا اقدام روز دوشنبه دانش سرا مخالف آن باشد به علاوه اجرا و انسجام برنامه دانش سرا از وظایف شخصی اینجانب می‌باشد و برای تامین این مقصود اقدامات لازمه هم به عمل آمده و نتیجه آن در آخر سال تحصیلی یعنی هنگام امتحان معلوم خواهد شد و با مقایسه با سال گذشته تصدیق خواهند کرد که امسال خیلی در دانش سرا زحمت کشیده شده است ... حقیقهً جای نهایت تاسف است که بدون توجه به خدمات و زحمات اینجانب در مدت اقامت در مشهد به صرف گفته‌ی این و آن نامه شماره ۳۴۶۰ صادر شده و دایره بازرسی که از بدو ورود بنده به مشهد تا کنون به عنوان بازرسی ... قدم در دانش سرا نگذاشته اند و اصولاً از اوضاع این مؤسسه بی‌خبرند سهل‌انگاری و لاقیدی در انجام وظایف ... فرض کنیم که مأموری نیم ساعت هم به واسطه کسالت یا کار شخصی بر حسب اتفاق تعویق ورود داشته از کجا آئین نامه ... دلیل بی‌قیدی است و از چه نظر می‌توان این موضوع را تعمیم داد و بر تمام روزها اطلاق نمود کجا رواست کسی را که علاوه بر وظایف روزانه انجام کارهای خارج از وظیفه مانند اداره مجالس و عظ عمومی. تشکیل انجمن ادبی و ایراد کنفرانس‌های متعدد و غیره می‌پردازد و هر روزه پیشنهاد جدیدی برای تکمیل نواقص دانش سرا می‌نماید و بالاخره با ایمان مخصوصی وظیفه خود را انجام می‌دهد به مراقبت بیشتری توصیه نمود؟ ... خوبست متصدیان دوائر معارف از نیت ریاست محترم که همانا ایجاد صمیمیت و معنویت مابین کلیه کارکنان معارفی اعم از تعلیماتی و مدارس است پیروی کنند و نظریات خصوصی خود را برای موقع دیگری گذارند و مؤسسه را که به شهادت کلیه آقایان و دبیران و کسانی که به آن اصطکاک یافته اند از سایر مؤسسات معارفی بهتر اداره می‌شود بیهوده بدنام نکنند نیز ... جز بنده کسان دیگری هم

در دانش سرا زخمت می‌کشند . در خاتمه چون این اولین باری است که پس از بیست سال تحصیل و خدمت به معارف کلمه لاقیدی و سهل انگاری می‌شنوم از ریاست محترم معارف تمنی دارد پس از وقت کاری به موضوع به نوعی که صلاح است تلافی فرمایند. ابوتراب رازانی
رئیس دانش سرای پسران

دو برگ سند بازخوانی شده در پاسخ به گزارش غیبت رئیس دانش سرا که مامور بازرسی اداره معارف خراسان گزارش کرده است
(پرونده استخدامی ابوتراب رزانی موجود در بایگانی اداره کل خراسان رضوی)

ابوتراب رازانی رئیس دانشسرای مقدماتی مشهد ۱۳۱۵ شاگرد اول دارالمعلمان ۱۳۱۰.
(پرونده استخدامی موجود در بایگانی اداره کل آموزش و پرورش)

شماره ۲۵ / ۲۷

اداره کل آموزش و پرورش خراسان - اداره تربیت معلم

آقایان با کتبی برسانه عطف پیشنهاد شماره ۴۷۳۳ مفه ۱۴ / ۸ / ۴۲ اداره کل تربیت معلم
 تهران را به یک پست با تصدی کارشناس تربیت معلم در لایحه (تجربیه) شمار میدارد :
 و جانب مخاطف مدینه غریب خود را چه شرایط مندرج در پیشنهاد فوق الذکر داشته و در کمال
 خفا به جای قبول پست نبود ملاحظه میسازم . خواهشمند است اقدام مقتضی در مورد معرفی و جانب یاد کل
 تربیت معلم تهران نمودار فرمایید .
 ضمناً برای نزدیک اطلاع مآثرت و تجویزات زیور ما و جمیع کادر محترم لایحه فوقی اینها را در چشم شما .

- ۱- لیست حقوق
- ۲- فوق لیسانس در آموزش و پرورش M.A. از دانشگاه اراک در پست چگونگی در نظر گرفتن
- ۳- گزارشنامه وزارت (تجربیه) در زبان انگلیسی از دانشگاه میساجان
- ۴- گزارشنامه (تجربیه) اصل در زبان فارسی (در سطح عالی) از مرکز زبان دانشگاه اراک
- ۵- گزارشنامه دوره اول آموزش خود ای (از وزارت بهداشت) در زمینه بهداشت و بیماری کودکان
- ۶- گزارشنامه شرکت در هفتاد و پنجمین کنگره علمی و فرهنگی در تهران در سال ۱۳۴۷
- ۷- پست در منزل سابقه خدمت استثنائی در امر جمعیت
- ۸- مدرک در کلاس (تربیت دور) در سطح عمومی دانشگاه مشهد
- ۹- سابقه دیپلم تربیت در دانشگاه
- ۱۰- کوشش فی سبیل زبان عربی

تجربیه در زبان فارسی
 و سایر موارد
 (تجربیه)

۸۵۱۴

سوابق علمی و کاری غلامرضا صدیق غریب رئیس اداره تربیت معلم خراسان در سال ۱۳۴۷. گویای توانایی علمی وی می باشد. شاعر و مترجم (پرونده استخدامی غلامرضا صدیق بایگانی اداره کل آموزش و پرورش)

وزارت آموزش و پرورش

اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان

شماره.....

تاریخ.....

دائرة.....

Handwritten red numbers: ۱۷۲

Handwritten text: صدیق غریب در دبیرستانها محمد

Handwritten text: (بسته نامه شماره ۴۱۰۳) مستند می شود

Handwritten text: وزارت آموزش و پرورش استان خراسان

Stamp: تطبیق شد امضاء

Handwritten text: ردیف شماره

Handwritten text: وزارت آموزش و پرورش استان خراسان

Handwritten text: ۱۳۴۸/۹۱

د. سرپرست معلم
شماره ۴۱/ب

تاریخ ۱۰/۳/۵۴

اداره کل آموزش و پرورش استان تهران - تهران

اداره آموزش و پرورش شهرستان

بنا به پیشنهاد شماره ۱۲۰۶ د. فترت تربیت معلم و براساس موافقت مقام عالی وزارت
تاریخ ۲/۲/۵۴
مقرر است برادر محترم صاری درین روزنامه دخترانه که در تهران در کار
از تاریخ پنجم تیرماه سال جاری برای مدت ۱۵ روز منظور باشد بدین امر اگر آموزش
بمکتورهای ایتالیا و فرانسه عزیمت نماید از این رو خواشمند است دستور فرمایند به

نامبرده ابلاغ شود مدارک مشروحه زیر را:

۱- فتوکپی صفحه اول شناسنامه د. و سرگ

۲- عکس ۳×۴ پنج قطعه

۳- برای بانوان رضایت نامه تئیس همسر (در ریک از حاضر رسمی)

در اسرع وقت (حتی بوسیله پیک) بد فترت تربیت معلم ارسال دارند. ضمناً براساس موافقت

مقام معاونت پارامانس و اداری مقام معاونت طرحها و بررسیها بر پیشنهاد شماره

۲۳۵۰- ۵۴/۲/۳۱ این دفتر چون فوق العاد ماموریت و بهای بلیط رفت و برگشت

عواپیما و عوارض گذرنامه از محل اعتبارات تربیت معلم (مخصوص مناطق) تامین است

لذا مبلغ هشتاد هزار ریال بعنوان علی الحساب در وجه نامبرده میرد اخذ نمود متأسفانه از

صد و بلاغ ماموریت و دریافت فوق العاد هرزانه خود مبلغ دریافتی را مسترد دارند.

منوچهر ریاستان پورسند یرگل تربیت معلم

۵۴/۳/۱۵ بد ۴۱/ب
رئیس خانم برادر صاری درین روزنامه دخترانه که در تهران در کار - ابلاغ -
اتصلی

میگردد خواهشمند است مبلغ پنجاه هزار ریال بمنظور بلیط و عوارض گذرنامه در وجه آقای

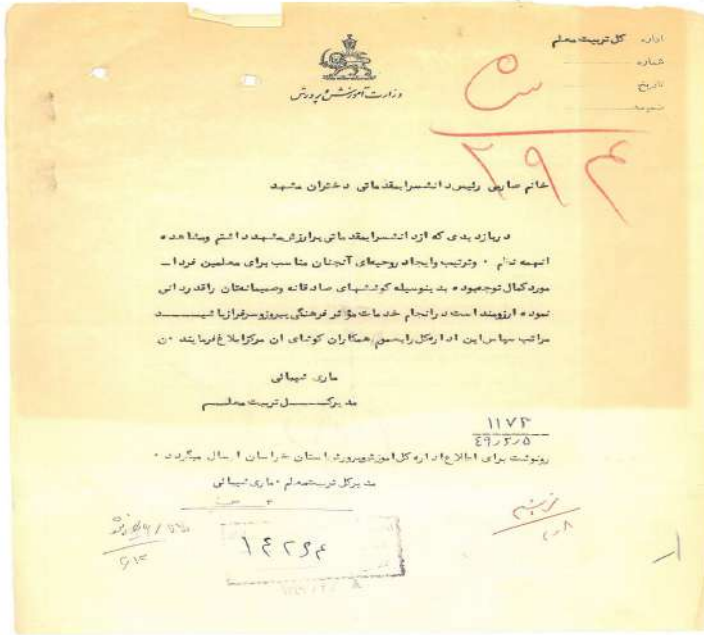
علی ادیبی کارشناس امور مالی د. فترت تربیت معلم که مامور تصدیق مقدمات مسافرت میباشد فوری

پرداخت فرمایند. بدیهی است صورت هزینههای انجام شده بوسیله ایشان در رتبه شما -

داد و بخواهد شد.

منوچهر ریاستان پورسند یرگل تربیت معلم

ماموریت آموزشی خانم پوراندخت شکوه صارمی رئیس دانشسرای مقدماتی دخترانه مشهد به ایتالیا و فرانسه در سال ۱۳۵۴. (دوره مدیریت از ۱۳۵۶-۱۳۴۸) (پرونده موجود در بایگانی اداره کل آموزش و پرورش)

پرونده استخدامی خانم پوران دخت شکوه صابری (پرونده موجود در بایگانی اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی)

وزارت فرهنگ

اداره کل فرهنگ خراسان

مرکز تربیت معلم و متران مشهد

و دبیرستان شهید

تاریخ ۱۳۴۴/۰۱/۰۵

شماره ۱۴۱۵

پیوست

اداره کل آموزش و پرورش خراسان - اداره کاشان

چون در این تاریخ که کنگره های مرکز تربیت معلم تعطیل است برای مدت ۱۵ روز قصد فرست
نیج شده در کم خوابگاه است و در روزهای ۱۳۴۴/۰۱/۰۵ تا ۱۳۴۴/۰۱/۲۰ در خوابگاه است
رضی صادر نموده در خوابگاه اینان تمام مجتهد صادر شده و مرکز آموزش و پرورش را به نام خوابگاه

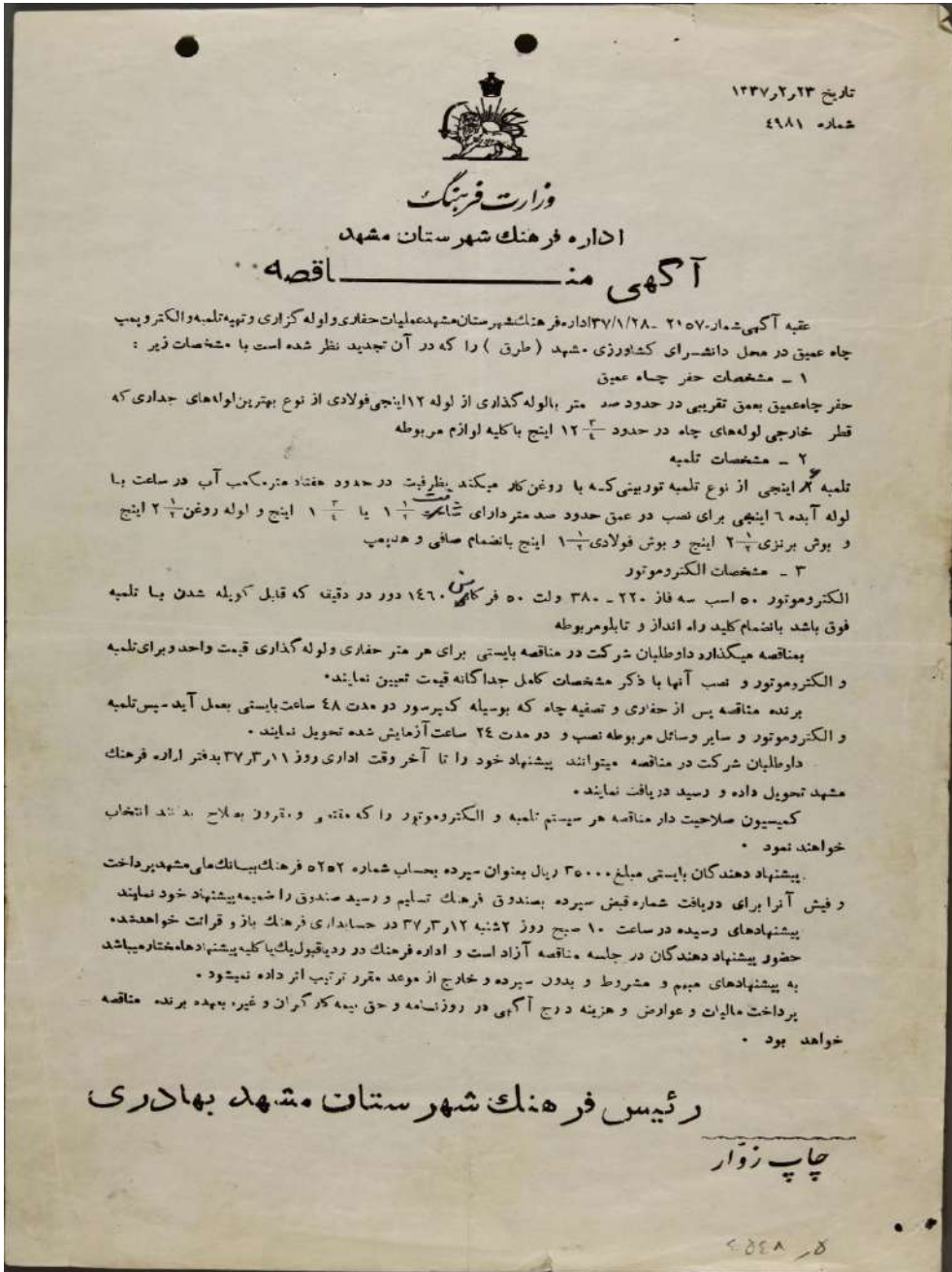
رئیس مرکز تربیت معلم خراسان تقفی

۲۱

لاریجانی
۳۰

وزارت فرهنگ
۱۳۴۴ / ۰۱ / ۰۵
۲۱

۳۰
۲۱

آگهی مناقصه مربوط به دانشسرای کشاورزی مشهد (موجود در مرکز اسناد آستان قدس)

وزارت آموزش پرورش
اداره آموزش پرورش استان تهران
دانشسرای راهمنای تحصیلی مشهد

شماره ۷۶۴
تاریخ ۷/۱۱/۱۳۵۳
پیوست
۴۴
۴۹

بسته جهت اداره آموزش و پرورش ناحیه ۲

مختریا ضمن اظہار امتنان از همکاری آن اداره در واگذاری سالن دبستان دکتر انبیا
برای احداثات هفت سال و تسهیلاتی که از این جهت فراهم نموده اند بطریق
مستند در دانشسرای راهمنای تحصیلی مشهد با داشتن بیش از یکمتر مربع دانشجو
در دو آپارتمان مجزی و در ازم اداره مشهد و این محدودیتجا و ناسله ساختمانها
سرفعال از مشکلاتی که برای اجرای صحیح برنامه های آموزش و امتحان در بردارد از نظر
و وسعت دینگی را نیز متذکر است که حضورا ملاحظه گردانید نتیجه در حال حاضر چندین
چگونگیان وسایل آزمایشگاهی در داخل پیشین ها و در راهروهای دانشسرا بدون
استفاده و حفاظت بملین گذاشته شده و در ها صندوق لوازم آزمایشگاهی باز نموده است
از این با علم تلاش و کوشش همه جانبه ای که در طرف چند سال اخیر بعمل آمده تاکنون
محل استیجاری مناسبی که چرایی حداقل استیجابات دانشسرای راهمنای باشد فراهم
نگردیده است .

با عنایت مطالب فوق و همکاری جنابعالی که مسلما بین دانشسرا و سایر موسسات آموزشی
آن ناحیه تازگی قابل نیستند خواهشمند است موافقت فرمایند همانطور که در تهران
دبیرستان دانی (دبیرستان بزرگ تهران) را بدانشسرای راهمنای اختصاص داده اند
دبیرستان سعدی را که امکان توسعه آن از هر لحاظ وجود دارد از ایست ای سال تحصیلی
آتی بدانشسرای راهمنای اختصاص داده و ازم اکنون موافقت آن اداره را احاطم فرمایند
تا بتوان از زمین اداره کل آموزش و پرورش خراسان نسبت به تهیه نقشه تکمیلی آن و تعیین
اعتبار مربوط اقدام نمود - بدین است با انجام این موافقت :

(درخواست رئیس دانشسرا از رئیس ناحیه ۲ مشهد جهت واگذاری دبیرستان سعدی به دانشسرای
راهنمایی تحصیلی ۱۳۵۳/۱۱/۷ ماخذ: پرونده ساختمان دانشسرای راهنمایی تحصیلی ، بایگانی اداره کل
آموزش و پرورش)

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان

دایره

شماره ۴۹۰
تاریخ ۱۳۰۱/۱۱/۲۹
پیوست

دانشسرای محترم راهنمایی تحصیلی

احتراماً ما به استحضار میرساند چون اینجانب فلا مرضا رضا بود دانشجوی
سال دوم رشته علوم انسانی دانشسرای راهنمایی تحصیلی تصد دایم یک
گروه هنری بنام " نیط " را به ثبت رسانم احتیاج به یکبرگ
محرزی نامه^۱ شهربانی دایم استد ما دارد ، تأیید فرمایند که
اینجانب با دانشجوی این موسسه میباشم .

مزید تشکر و امتنان است - باتقدیم احترام رضابور

رونوشت برای اطلاع اداره کل آموزش و پرورش خراسان ارسال و به استحضار میرساند
آقای فلا مرضا رضا بود در سال دوم رشته علوم انسانی دانشسرای راهنمایی
تحصیلی مشغول تحصیل میباشد . خواهشمند است مراتب را طبق تقاضای
وی به اداره شهربانی خراسان اعلام فرمایند .

رئیس دانشسرای دوره راهنمایی حسین نیا

2

اداره دبیرخانه کل آموزش و پرورش خراسان
شماره ۱۳۰۰۸۸
تاریخ ۱۳۰۱/۱۱/۲۹

رکس
۱۳۰۱/۱۱/۲۹

درخواست یک دانشجوی مدیریت دانشسرای راهنمایی (سند موجود در سازمان اسناد ملی ایران)

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان

۱۵ / ۱۱

شماره .....

تاریخ .....

اداره تربیت معلم

مخبره محترم جناب آقای

معاون آموزشی و فرهنگی دانشگاه خراسان مشهد
عموم بنام دانشگاه خراسان مشهد در خصوص
کلیه نامه ها که در مورد آن فرستادیم خواهشمند است نسبت
لازم را در مورد و اجابت دهی
بلا برتربیت فرم فرمایند

۱۲۰۰۵۸
: ۱۳۴۹/۱۰/۱۴

روزت عطف :- ۹۰ ۱۳۴۹/۱۰/۱۴ به رئیس مرکز آموزش عالی مشهد
درجید

روزت جهت اطلاع بر کتبی عنایتا رضایید که در مورد آن فرستادیم خواهشمند است
درجید

امضاء
۱۳۴۹/۱۰/۱۴

حلیق شاد
امضاء

نامه نگاری از دانشسرای راهنمایی تحصیلی (سند سازمان اسناد ملی ایران)

ردیف	نام و نام خانوادگی	سمت
۱	آقای علی غفوری	رئیس
۲	آقای حیدرعلی بهاردوست	سرپرست شبانه روزی
۳	آقای دکتر هوشنگی	مدرس کشاورزی و حرف روستایی
۴	آقای حسینی کیا	مدرس ریاضیات
۵	آقای رشیدی	مدرس علوم تجربی و تربیتی
۶	آقای پرویز خزاعی	مدرس (روش تدریس فارسی- بازیهای دبستانی - هنر)
۷	آقای حسین مدنی	مدرس (ادبیات فارسی - تعلیمات اجتماعی)
۸	آقای عباس معتمدی	مربی پرورشی
۹	آقای محمود غفوری	متصدی کارگاه و آزمایشگاه - مدیر عامل شورای مالی
۱۰	خانم حسین زاده	متصدی امور دفتری
۱۱	آقای مهدی صادقی	آشپز
۱۲	آقای ابراهیم علیمیرزائی	آشپز
۱۳	آقای اکبر مجدی	کمک آشپز
۱۴	آقای عباسعلی فلاح	خدمتگذار
۱۵	آقای عباسعلی نیکفرجام	خدمتگذار
۱۶	آقای حیدر علی ملکی نیا	خدمتگذار

سازمان اداری و اجرایی دانشسرا روستا معلم سرخس در سال تحصیلی ۳۷-۲۵۳۶

نمونه سند بانویسی شده از کادر اجرایی دانشسرای روستایی شهرستان سرخس
(اصل سند موجود در بایگانی اداره آموزش و پرورش سرخس)

صورت ریزامتیاریه لایحه درشش ماهه اول سال ۵۶ مرکز تربیت معلم بهمان مشهد

شماره	توضیحات	یک ماهه	شش ماهه	جمع یک ماهه	جمع شش ماهه
	تعلیمات				
۱	ماده یک حقوقی ماهیانه کارکنان بودجه بر	۲۱۰۰۴۰۰	۱۲۳۰۲۴۰۰		
	مجموعی ۱۰۰				
	حق التدریس	۱۸۱۵۰۰	۱۰۸۶۰۰۰		
	فوق العاده شغل و ۷۵۰۰ ریال	۱۲۸۴۰۰	۷۷۰۴۰۰		
۲	مژبای خان اینترکشن میست و محل خدمت ۲۶۰۱۷	۳۶۰۱۷	۲۱۶۱۰۲		
	امانته کارمندان	۳۶۸۸۰	۲۱۲۳۸۰		
	جمع	۵۰۰۰۰	۷۰۰۰۰۰	۳۶۵۸۱۵۰	۳۸۰۰۰۰۰
۳	تلفن ۲ شماره	۵۰۰۰	۳۰۰۰۰		
	هزینه پستی و تلگراف	۵۰۰۰	۳۰۰۰۰		
	ماده ۵ - تعمیرات و تجهیزات ساختمان	۱۸۰۰۰	۱۰۸۰۰۰		
	ماده ۳ آب شهری	۶۵۰۰۰	۳۹۰۰۰۰		
	کارشناس جهت سرخت	۲۸۰۰۰	۱۶۸۰۰۰		
	پشتن	۱۵۰۰۰	۹۰۰۰۰		
	روغن موتور برای تمییز	۱۰۰۰۰	۶۰۰۰۰		
	ماده ۷ لوازم التحریر و سایر لوازم	۵۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰		
	توشه روزی و سایر هزینه های رفاه اداری				
	تیمس باقیانی - داد و ستد کسب و کار				
	آغات نجات				
۴۸	روزنامه	۱۸۰۰	۱۰۸۰۰	۱۰۸۰۰	۶۴۸۰۰
	تعلیمات				
	ماده ۱۳ - ماشین های روغن در زمین	۵۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰		
	سکایس و سایرین برای کسب و کار استمبل و				
	مواد مصرف نشدنی	۴۸۶۶۹۵	۲۹۱۲۷۷۰	۴۸۶۶۹۵	۲۹۱۲۷۷۰

ردیف	شرح	مبلغ	مبلغ	مبلغ
۱	تربیت	۴۰۱۷۷۷۰	۴۰۱۷۷۷۰	۴۰۱۷۷۷۰
۲	ماده ۱۷۰ - کتک هزینه تحصیلی ۷۳ نفر ماهانه ۳۰۰۰ ریال	۸۵۱۴۰۰۰	۱۲۱۹۰۰۰	
۳	هزینه نفی ۴۷۳ نفر ماهانه ۵۵۰۰۰	۲۶۰۱۵۰۰۰	۲۶۰۱۵۰۰۰	
۴	حق بیمه ۴۷۳ نفر ماهانه ۴۲۰	۱۵۱۱۶۶۰	۱۵۱۱۶۶۰	
۵	جمع	۴۹۴۸۹۶۶۰	۴۹۴۸۹۶۶۰	۴۹۴۸۹۶۶۰
۶	توجه: با توجه بازریاد سهمیه امتحانها در سال تحصیلی ۱۳۵۹-۱۳۶۰ از ۴۷۳ نفر به ۱۱۷۲ نفر به نسبت در کلیه قبول و نداد اعتبارات لازم در نظر گرفته شود.			
۷	توضیح: با توجه به ساعات فوق برنامه که در رشته های مختلف تحصیلی از کلاسهای آموزشی و آزمونها در اعتبارات لازم جهت تهیه وسایل ضروری رشته های مختلف مورد احتیاج خواهد بود.			

اسناد مربوط به ریز برآورد اعتبارات لازم شش ماهه اول سال ۱۳۵۹ تربیت معلم پسران مشهد (سند موجود در بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی)

وزارت کشور

استاندارای خراسان رضوی ۱۳۵۸/۲/۱۲

اداره اراضی و مستغلات آستان قدس رضوی

اختراماً با تقدیم سه برگ فتوکپی نامه های شماره ۵۳۲//۸۶۴۰۸ مورخ ۳۶/۱۲/۲۳ و ۴۸۲۵۰ مورخ ۵۳۲/ مورخ ۵۷/۸/۲ و ۵۰ مورخ ۵۸/۱/۱۴ دایر برواگذاری ۳۵۸۱۹/۵۰ مترمربع زمین از اراضی زمین های ذکریا جهت احداث ساختمان های جدید و رفع احتیاجات مرکز تربیت معلم

فنی و حرفه‌ای و با توجه به اینکه در شرایط کنونی امکان تامین اعتبار و پرداخت مبالغی سنگین دشوار به نظر می‌رسد. خواهشمند است ترتیبی اتخاذ فرمایند تا زمین مذکور بدون پرداخت حق تقدیمی در اختیار این مرکز قرار گیرد

سرپرست مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای مشهد کیانی فر

رونوشت به انضمام فتوکپی نامه‌های مذکور برای استحضار و صدور دستور مقتضی به برادر احمدزاده استاندار محترم خراسان ایفاد می‌گردد
سرپرست مرکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای مشهد کیانی فر

۵۸/۳/۷ / ۱۱۶۸۷

رونوشت جهت بررسی و اتخاذ تصمیم انقلابی و اسلامی هیات امنای آستان قدس رضوی ارسال می‌گردد

از طرف استاندار خراسان رضوی

طاهر احمدزاده

(باز نویسی سند شماره ۴/۸۱۹۸۸ موجود در مرکز اسناد آستان قدس رضوی در مورد تربیت معلم فنی و حرفه‌ای)

اداره کل تربیت معلم ۴۳۸۹۷/۳ - ۲۵۳۶/۷/۲۵

بازگشت به نامه شماره ۷۴۰۸ - ۲۵۳۶/۶/۳۱ منضم به فتوکپی درخواست آموزگاران مبنی بر احتساب مدت تحصیل در دانشسرای مقدماتی به اطلاع می‌رساند در این زمینه اقدامات لازم به عمل آمده پس از حصول نتیجه مراتب به اطلاع عموم ذینفع خواهد رسید، خواهشمند است مراتب را به متقاضیان ابلاغ فرمایند. مدیر کل امور اداری (ناخوانا) ۹۰۱۶ - ۳۶/۸/۸ رونوشت جهت اطلاع به اداره کل آموزش و پرورش خراسان ارسال می‌شود

۱۱/۵۴۳۳۰ - ۲۵۳۶/۸/۱۹ بشیر بخش مدیرکل تربیت معلم

بازنویسی نمونه سند، در مورد درخواست آموزگاران در سال ۱۳۵۶ برای احتساب دوره دانشسرا در سوابق خدمتی. (اسناد شهید بهشتی)

تاریخ... ماه... ۱۳۵

شماره ۴۳۶۲

پیوست - ۱۳۵۸

وزارت آموزش و پرورش

اداره کل آموزش و پرورش خراسان

اداره تربیت معلم

اداره آموزش و پرورش...

دانشسرای

چون در نظر است جهت تکمیل کادر آموزشی و اداری مراکز تربیت معلم جدید که در مرکز استان تأسیس خواهد شد (دو مرکز شبانه روزی مستقل پسران - دختران) از همکاری نیروهای واجد شرط که صلاحیت علمی و آموزشی (اعتقادی) آنها محرز بوده و به ایده انولوژی انقلاب اسلامی مؤمن باشند- استفاده شود بدین وسیله از کلیه متقاضیان خواهشمند است فرم ضمیمه را حداکثر تا ۲ شهریور کامل و به اداره کل آموزش و پرورش (کارشناسی تربیت معلم) ارسال

دارند بدیهی است تقاضاها در شورای تربیت معلم مطرح و پس از گزینش افراد مورد نیاز (دبیر - سرپرست شبانه روزی - کادر اداری و دفتری) از آنان مصاحبه به عمل خواهد آمد

عبدالله دانشوری

مدیر کل آموزش و پرورش خراسان

گیرنده رو نوشت ... کارشناسی تربیت معلم

۱۲ ۱۳۰۰ - ۵۸/۷/۷

بازنویسی سند در مورد درخواست نیرو برای تدریس در تربیت معلم بعد از انقلاب
(اسناد بایگانی پردیس شهید بهشتی)

شماره - ۹۴۷
تاریخ: ۳۰/۱/۵۶
پرست

اداره کل آموزش پرورش خراسان
مرکز آموزش سپاه و دانش زنان
تاسیس بهرام ۱۳۱۷

کتابخانه ملی
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه تخصصی

۵۶ / ۱ / ۳۰

اداره کل آموزش و پرورش خراسان

با احترام بهر وقتا خواهی قلمی مبنی بر احتیاجات ضروری مرکز تربیت معلم بهران مشهد

بارد بگر نیا نوند بپای این مرکز را بشرح ذیل با سق حضا و میرساند

۱- اعلام قابل اعتباری مرکز با تعیین حصول مواد و رقم اعتباری واجازه هزینه ارتضل سم

۲- یک ستکا تا توبوس

۳- کتاب حدود ۱۰ هزار جلد

۴- کارگاه نفی و آرایشگاه

۵- وسایل ورزشی در تمام رشته ها بانضمام امکانات ساختمانی

۶- تجهیزات خوابگاهی حداقل برای ۷۰۰ نفر سهمیه ای که در بهرماه امسال به مرکز راه خواهند

نیافت

ضمنا تقاضا میشود چون کار دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد در شرف اتمام است دستور فرمائید

کلیه وسایل آن از قبیل کتابخانه ، آرایشگاهها ، کارگاه و غیره در اختیار این مرکز قرار گیرد

با احترام محمد حسن سالاری

رئیس مرکز تربیت معلم بهران مشهد

سند در مورد ساختمان اولیه هاشمی نژاد که مرکز سپاهی دانش دختران بوده است. در سال ۱۳۵۹ همچنان از سربرگ نامه های قبل از انقلاب استفاده می شده است. (استاد بایگانی شهید بهشتی)

شماره ۱-۵
۵۴۱۶۹

اطلاع بعلیه دانشجوین

بسیار متأسفانه به علل که بعنوان هزینه غذای پسران خود در این قفسین
 به قدری جمع می‌گردد از قسری که در این مواد غذای و غیره می‌باشد
 و این بدان معنی است که باید تمام این مبلغ در راه فرج نمود
 نظراً باینکه صرفه جویی مخصوصاً در این زمان که گرسنگی
 در همه اقصاد امری لازم است که اگر اسرار دانست
 می‌باید در این راه به این مبلغ و آنچه در این اطلاع دادند
 که بهر مبلغی در این راه پس اندازند و صرفاً بجهت اطفال
 می‌باشد و روزی که خواهد شد و گشت جمع عنوان بودی
 پس دانشجوین تقسیم نمودند

(۵)

در ۱۰ شهریور

محرران سالار
 رئیس مرکز تربیت معلم ایران
 سالار

(اسناد بایگانی تربیت معلم بهشتی)

[سند شماره ۱۷]

بسمه تعالی

به ریاست مرکز تربیت معلم شهید خورشیدی

از سرپرست شبانه روزی

موضوع: اعلام تخلف دانشجویان سلام عیلم

پیرو / در پاسخ / نامه شماره ۱۴ - ۶۲/۱۱/۶

به استحضار می‌رساند دانشجو معلم محمد جواد فهیمی آزاد فرزند محمد علی محل استقرار خوابگاه ابوذر بدون توجه به مقررات مندرج در شرح وظیفه دانشجویان و آیین نامه انضباطی مرتکب تخلف و بی انضباطی به شرح زیر گردیده است این برادران تا اوائل بهمن ماه که بعد هم مرکز برای امتحانات نیم تعطیل بود تا ساعت ۸ و یا ۸ و پنج دقیقه در خوابگاه می‌ماندند و به مراسم صبحگاهی نمی‌رفتند این کار هر روزشان است که چند مرتبه تذکر داده ام و حتی به برادر کاظمیان این موضوع گفته شده و برادر کاظمیان این موضوع را در ساعت ۷/۵۵ در حدود مورخه ۶۲/۱۰/۲۵ مشاهده کردند و اسامی آنها را در دفترشان نوشته در بین دانشجویان این ساختمان این برادر بسیار ما را اذیت می‌کند. پیچ گوشتی و انبردست را که از وسایل ضروری و لازم کلیه دانشجویان است در خوابگاه می‌گذارد و هفته هفته نمی‌آورد که در یک مرتبه ۲۷ روز دستشان بود و به ما نداده بودند تا اینکه به تنگ آمدیم و در بلندگو اعلام کردیم که انبردست و پیچ گوشتی دست هرکسی است بیاورد که آوردند و برادر کاظمیان این قضیه را مشاهده فرمودند. هر وقت شروع به نصیحت می‌کنم آن برادر محمد جواد فهیمی می‌گوید من هنوز به خاطر برادر کاظمیان است که با او قوم و خویش هستم به تو چیزی نمی‌گویم با قلدری خاصی و به تو حرف کمتری می‌زنم... آیا اینان می‌خواهند کودکان معصوم را آموزش و پرورش دهند؟ او چندین بار مرا تهدید نموده است دانشجویان این خوابگاه اخلاقشان به طور متوسط مانند او شده... او آنان را فاسد نموده است از ریاست محترم مرکز خواهشمندم چون چندین مرتبه این مسأله را به برادر کاظمیان گفته ام دیگر خجالت می‌کشم، پیگیری هر چه سریعتر بفرمایید چون واقعاً چنین دانشجویی در هیچ... در مورخه ۶۲/۱۱/۲ روز سه شنبه داخل سرپرستی با یکی از برادران هم خوابگاهیش شده و چون او مرخصی گرفته بود می‌گویم مرخصی مرا هم در

دفت‌رچه او بنویس و دفت‌رچه خود را نمی آورد و کلمات بسیار زشت را در ... سرپرستی و سالن بیان نموده که در شأن یک دانشجو نیست و مرا تهدید می کند که حاضره جبهه برویم می بینی عوض آنکه عراقی تو را بکشد من تو را بکشم و این مطلب را تاکید فراوان دارد که این موضوع را در جلوی چشم برادران دانشجو از جمله ۱ - سهراب قاسمی خوابگاه مسهر...۲ - علی ... خوابگاه قیس بن مسهر ۳ - محمد رضا حشمتی خوابگاه حنظله ۴ - ... خواهشمند است برابر با مقررات آئین نامه انضباطی و رسیدگی به تخلفات با نامبرده رفتار شود . لطفاً در این مورد سریعاً اقدام لازم را مبذول فرمائید متشکرم والسلام سرپرست شبانه روزی رنجبر ۶۲/۱۱/۲ گزارش انضباطی سرپرست شبانه روزی ۱۳۶۲ (اسناد بایگانی تربیت معلم شهید بهشتی)

سهه سالسی
 آمار غذای از ساختمان ۱۷ شهریور
 آن چیزی که برای من خیلی امیدوارکننده است، این روح تعاون و روح انسانیت و روح
 اسلامیت است که دولت ایران شکرنا شد. امام خمینی

*****

برادران بصورت شماره روزی موزن میزنند، سه هفته حد اکثر تا ساعت صبح چهارشنبه برگذار و اکتفا
 نموده و تحویل شرکت تعاونی بد مند.

ردیف	شماره پلاک	شنبه ۱۸ / ۱۲ / ۶۲			جمعه ۱۹ / ۱۲ / ۶۲		
		صبحانه	ناهار	شام	صبحانه	ناهار	شام
۱	ابوذر	-	-	-	-	-	-
۲	اروس قهری	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۳	بلال حبیبی	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۴	جعفر لیبار	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۵	حسین	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۶	حبیبین ماسر	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۷	حجرین مسدی	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۸	حمید	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۹	حنا	-	-	-	-	-	-
۱۰	زین جبار	-	-	-	-	-	-
۱۱	سلیمان	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۱۲	قهرین مسر	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۱۳	منیر	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۴	کیهان	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۱۵	میرزا	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۱۶	مالک اشرف	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۱۷	مولین مرساجه	-	-	-	-	-	-
۱۸	مسلم بن علی	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۹	مهداد	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۲۰	محمد	-	-	-	-	-	-
۲۱	یاسر	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۲۲	محمد بن عثمان	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۲۳	منازین سعید	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲۴	حسین بن روح نوبختی	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۲۵	شیرین محمد سعیدی	-	-	-	-	-	-
جمع کل		۲۶	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۹

۱۷ شهریور

نمونه سند از تهیه آمار غذایی از خوابگاهها در پنجشنبه و جمعه ساختمان خوابگاه به نام یکی از ایام خاص و نام خوابگاه یکی از بزرگان صدر اسلام ابتکار حمید رضا کفاش (اسناد موجود در بایگانی شهید بهشتی)

جلسه کارورزی
فرض محضر تشریح کارورزی در روز چهارشنبه در محل مدرسه امام خمینی اهرک در روز ۱۳۶۷/۹/۲۹
فراهم شدت نسبت زایل را بکلمین بند
به اکرام و تشکر

ردیف	نام خانوادگی	نام آموزشگاه	تاریخ	نام خانوادگی	نام آموزشگاه
۱	غلامرضا شریفی	سعدون پاپی	۲۴	طایفانی	۴
۲	سید محمدعلی رضایی	سید محمدعلی نوری	۲۵	سید محمدعلی نوری	۴
۳	منا ویا - ملازاده	میرزا حسن	۲۶	کاظم روانی	۴
۴	سید محمد شمس زاده	میرزا حسن	۲۷	محمد علی	۴
۵	سید محمد حسینی	بابا طاهر	۲۸	محمد علی	۴
۶	محمد باقری	بابا طاهر	۲۹	محمد علی	۴
۷	رضا حصارکا	محمد علی	۳۰	محمد علی	۴
۸	محمد حسینی	محمد علی	۳۱	محمد علی	۴
۹	سید محمد حسینی	محمد علی	۳۲	محمد علی	۴
۱۰	محمد حسینی	محمد علی	۳۳	محمد علی	۴
۱۱	محمد حسینی	محمد علی	۳۴	محمد علی	۴
۱۲	محمد حسینی	محمد علی	۳۵	محمد علی	۴
۱۳	محمد حسینی	محمد علی	۳۶	محمد علی	۴
۱۴	محمد حسینی	محمد علی	۳۷	محمد علی	۴
۱۵	محمد حسینی	محمد علی	۳۸	محمد علی	۴
۱۶	محمد حسینی	محمد علی	۳۹	محمد علی	۴
۱۷	محمد حسینی	محمد علی	۴۰	محمد علی	۴
۱۸	محمد حسینی	محمد علی	۴۱	محمد علی	۴
۱۹	محمد حسینی	محمد علی	۴۲	محمد علی	۴
۲۰	محمد حسینی	محمد علی	۴۳	محمد علی	۴
۲۱	محمد حسینی	محمد علی	۴۴	محمد علی	۴
۲۲	محمد حسینی	محمد علی	۴۵	محمد علی	۴
۲۳	محمد حسینی	محمد علی	۴۶	محمد علی	۴
۲۴	محمد حسینی	محمد علی	۴۷	محمد علی	۴

صورت جلسه در مورد چگونگی انجام کارورزی با حضور تعدادی از مدیران مدارس نواحی مشهد به تاریخ ۱۳۶۷/۹/۲۹ زمان ریاست ابوالقاسم کریمی (استاد بایگانی شهید بهشتی)

لکھنؤ مدرسہ اسلامیہ
 حضرت جگدیش پورہ در ایماں لکھنؤ

در نشست تاریخ ۱۱/۸/۶۷ - حاضران: میرزا محمد علی، حاج آقا علی، حاج آقا جباری
 و میرزا محمد علی و میرزا محمد علی در محل اقامت حاج آقا محمد علی حضرت پیرزاد
 ایند حاج آقا محمد علی طرح نمودند: در ایماں روشن به جهت تالیفات و صحبت به مجلس
 مردم، ساجد علی

- مرفوع شماره ۶۰۱۱۰ - وزارت
 ۶۷/۹/۱۲۴

۱- علی محمد محمود در نقد حاج در سال جاری
 ۲- محمد علی محمد علی تالیفات " جاری
 ۳- محمد علی محمد علی تالیفات " جاری

در همین در این نشست تقریر به حضرت و کوشش فراوان برادران ذیل
بلند نشان از آنها تقدیر نمودند

۱- <u>برادر</u> <u>جبار</u> <u>آزاد</u> <u>منش</u>	۱- <u>حجت</u> <u>مادونی</u>
۲- <u>محمد</u> <u>محمد</u>	۲- <u>عباس</u> <u>محمد</u>
۳- <u>محمد</u> <u>محمد</u>	
۴- <u>محمد</u> <u>محمد</u>	
۵- <u>محمد</u> <u>محمد</u>	
۶- <u>محمد</u> <u>محمد</u>	

انتخاب مدرس نمونه در سال ۱۳۶۷ (اسناد بایگانی شهید بهشتی)

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش پرورش

۶۰۰/۹۴۰-۶۰۰/۱۲-۷۴/۲

تقدیرنامه

به کار اجرت سرکار خانم نیکبخت

از آنجا که در ایفای وظیفه‌ای خود، نسبت به پرورش فرزندان کشور و آینده‌سازان جمهوری اسلامی ایران بهت گماشته و با سعی و تلاش فراوان در این راه توفیق حاصل کرده‌اید، به‌عنوان مدرک نمونه انتخاب می‌شوید. این افتخار را به شما تبریک گفته و موفقیت بیشتر شما را در خدمت به اسلام میسرین اسلام از خداوند متعال خواستارم.

محمد علی زنجانی
وزیر آموزش پرورش

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش
مرکز تربیت معلم پسران شهید خورشیدی مشهد

برادر

خواهر سلام علیکم ، به منظور جلوگیری از تضییع حق برادران و خواهران و رفع هرگونه شک و شبهه ای در مورد حضور و غیاب خواهشمند است نکات ذیل که از آئین نامه وزارتی استخراج شده کاملاً رعایت شده تا خدا هم از اعمال و رفتار ما راضی باشد .

آئین نامه حضور و غیاب

ماده ۵- اعضاء دفتر حضور و غیاب الزامی است
ماده ۶- در صورت عدم اعضاء دفتر فائده محسوب می شوند
آئین نامه مرخصی

ماده ۶ استفاده از مرخصی استحقاقی موکول به تقاضای کتبی مستخدم و موافقت رئیس اداره مربوط است .

ماده ۱۸- تعطیلات فصلی مستخدمین رشته آموزشی و دیگر مستخدمین که از این نوع تعطیلات استفاده می کنند ، تا میزان یکماه در سال بحساب مرخصی استحقاقی آنان در همان سال منظور می شود . ماده ۲۴- عدم حضور مستخدم در پست خود کمدت آن از سه روز تجاوز ننماید مستند به علی از قبیل آنچه که ذیل " درج می شود با شد .

- ۱- بیماری او
- ۲- صدمات ناشی از حوادث که به او یا پدر و یا مادر و یا همسر یا فرزندان او وارد آمده باشد
- ۳- بیماری شدید پدر و یا مادر و یا همسر یا فرزندان
- ۴- فوت همسر یا اقربای نسبی و سببی تا طبقه سوم
- ۵- دارا شدن فرزند
- ۶- ازدواج او و فرزندانش
- ۷- احضار مستخدم توسط مراجع قضائی برای ادای شهادت و انجام تحقیقات

مرخصی کمتر از یک روز

برای استفاده از مرخصی کمتر از یک روز حکم صادر نمی شود و در خواست کتبی کافی است و حداکثر استفاده ۱۲ روز اداری است .

قیطای می - معاون و سرپرست محاله روزی

استاد

نمونه برگ در مورد نحوه صدور مرخصی در تربیت معلم (اسناد بایگانی شهید بهشتی)

بسمه تعالی

۱۹۶۹
۱۱، ۴، ۶۳

تلفن گرام قوه جان

۱۹-۱۱-۲

سازمان نوزاری و توسعه و کهنه مدارس کشور - سلام علیکم
نوا همدان است دستور فرمایید نسبت به جعاله بودجه تعمیراتی مرکز تربیت
معلم معمری قوه جان اقدام لازم معمول دارم بدین فوق و شکریه باشد

مسئول مرکز تربیت معلم قوه جان - مهر خراش

گوشه همدی
گنبرنده سلطان

درد در بیمارستان	
تاریخ	۲۸۶۷
۱۱/۴/۶۳	معاونت بهداشت خراش

۸۵۱

پایان کار
تاریخ: ۱۱/۴/۶۳
مهر: ۸۵۱

کار فرج نبی محمدی (افراد) نام
مجلس یاد در افسانه و تخصص این
در طرفه ساد از زمان و در وقت انجام فراموشی
اطلاع: اگر قسیدایل باستانی از این تاریخ

حکم کارگزینی

شماره: ۱۵۱۰۱۳۲۰۱۳۱ سازمان نژادریزی مشهد

۱. وزارت آموزش و پرورش	۲. شماره سند: ۱۹۱۸۹۱۴۶	۳. نام خانوادگی: محمد رحمت	۴. نام پدر: محمد رحمت	۵. تاریخ تولد: ۱۳۲۷	۶. شماره شناسنامه: ۵۳۷	۷. محل تولد: مشهد	۸. مدرسه: مشهد	۹. مدرسه: مشهد	۱۰. مدرسه: مشهد
۱۱. مدرسه: مشهد		۱۲. مدرسه: مشهد		۱۳. مدرسه: مشهد		۱۴. مدرسه: مشهد		۱۵. مدرسه: مشهد	
۱۶. مدرسه: مشهد		۱۷. مدرسه: مشهد		۱۸. مدرسه: مشهد		۱۹. مدرسه: مشهد		۲۰. مدرسه: مشهد	
۲۱. مدرسه: مشهد		۲۲. مدرسه: مشهد		۲۳. مدرسه: مشهد		۲۴. مدرسه: مشهد		۲۵. مدرسه: مشهد	
۲۶. مدرسه: مشهد		۲۷. مدرسه: مشهد		۲۸. مدرسه: مشهد		۲۹. مدرسه: مشهد		۳۰. مدرسه: مشهد	
۳۱. مدرسه: مشهد		۳۲. مدرسه: مشهد		۳۳. مدرسه: مشهد		۳۴. مدرسه: مشهد		۳۵. مدرسه: مشهد	
۳۶. مدرسه: مشهد		۳۷. مدرسه: مشهد		۳۸. مدرسه: مشهد		۳۹. مدرسه: مشهد		۴۰. مدرسه: مشهد	
۴۱. مدرسه: مشهد		۴۲. مدرسه: مشهد		۴۳. مدرسه: مشهد		۴۴. مدرسه: مشهد		۴۵. مدرسه: مشهد	
۴۶. مدرسه: مشهد		۴۷. مدرسه: مشهد		۴۸. مدرسه: مشهد		۴۹. مدرسه: مشهد		۵۰. مدرسه: مشهد	
۵۱. مدرسه: مشهد		۵۲. مدرسه: مشهد		۵۳. مدرسه: مشهد		۵۴. مدرسه: مشهد		۵۵. مدرسه: مشهد	
۵۶. مدرسه: مشهد		۵۷. مدرسه: مشهد		۵۸. مدرسه: مشهد		۵۹. مدرسه: مشهد		۶۰. مدرسه: مشهد	
۶۱. مدرسه: مشهد		۶۲. مدرسه: مشهد		۶۳. مدرسه: مشهد		۶۴. مدرسه: مشهد		۶۵. مدرسه: مشهد	
۶۶. مدرسه: مشهد		۶۷. مدرسه: مشهد		۶۸. مدرسه: مشهد		۶۹. مدرسه: مشهد		۷۰. مدرسه: مشهد	
۷۱. مدرسه: مشهد		۷۲. مدرسه: مشهد		۷۳. مدرسه: مشهد		۷۴. مدرسه: مشهد		۷۵. مدرسه: مشهد	
۷۶. مدرسه: مشهد		۷۷. مدرسه: مشهد		۷۸. مدرسه: مشهد		۷۹. مدرسه: مشهد		۸۰. مدرسه: مشهد	
۸۱. مدرسه: مشهد		۸۲. مدرسه: مشهد		۸۳. مدرسه: مشهد		۸۴. مدرسه: مشهد		۸۵. مدرسه: مشهد	
۸۶. مدرسه: مشهد		۸۷. مدرسه: مشهد		۸۸. مدرسه: مشهد		۸۹. مدرسه: مشهد		۹۰. مدرسه: مشهد	
۹۱. مدرسه: مشهد		۹۲. مدرسه: مشهد		۹۳. مدرسه: مشهد		۹۴. مدرسه: مشهد		۹۵. مدرسه: مشهد	
۹۶. مدرسه: مشهد		۹۷. مدرسه: مشهد		۹۸. مدرسه: مشهد		۹۹. مدرسه: مشهد		۱۰۰. مدرسه: مشهد	

حکم حقوقی یک جدیدالاستخدام در تربیت معلم در شهر مشهد بدون دریافت مزایا را نشان می دهد. (اسناد شخصی محمد رضا قیطاسی)

شماره پرونده: .....

 جمهوری اسلامی ایران
 وزارت آموزش و پرورش
دانشگاه تربیت معلم پیامبر اعظم (ص)
تربیت معلم شهید بهشتی مشهد (معین)

«دوره کاردانی»			
رشته تحصیلی تربیت معلم، کد رشته: ..... ورودی سال تحصیلی: ۱۳ ..... استان محل خدمت هم از فراغت از تحصیل: ..... شهرستان محل خدمت پیش از فراغت از تحصیل:			
شماره دانشجویی	نام	نام خانوادگی	نام پدر
شماره داوطلب	تاریخ تولد: ..... / ..... /	معدل کل سه سال آخر دبیرستان	سال قبولی در آزمون
کد ملی:	دین و مذهب:	وضعیت نظام وظیفه:	
☐ دانشجوی مادی ☐ ناخبر گزینش	☐ شیعه ☐ بنیاد شهید ☐ زرتشت گان ☐ عشاویان	☐ کارت پایان خدمت ☐ کارت معافیت ☐ سرباز	
سهمیه: ..... مناطق: ..... شاهد: ..... بنیاد شهید: ..... زرتشت گان: ..... عشاویان:			
آدرس دانشجو: استان:	شهرستان:	خیابان:	پلاک: .....
تلفن منزل:	تلفن همراه:	تلفن مدرسه:	کد شهرستان: .....
آدرس خانم: استان:	شهرستان:	خیابان:	پلاک: .....
تلفن منزل:	تلفن همراه:	تلفن مدرسه:	کد شهرستان: .....

نمونه سربرگ کارنامه

دانشجویان کلاس تربیت معلم

شهری رضوی

مراکز تربیت معلم

ردیف	شهرستان	داانشجو				جمع	مراکز تربیت معلم					
		اول	دوم	جمع	جمع		کلاس اول	کلاس دوم	کلاس سوم	جمع		
											پسر	پسر
۱	اداره کل	۱۰۳۴	۵۸۶	۱۶۲۰	۲۲۳	۸۳	۱۹۷	۴۱۲	۳۵۰	۱۹۷	۴۱۲	۳۵۰
۲	بجنورد	۱۰۷	۵۶	۱۶۸	۴۰۲	۱۱۱	۷۵	۱۸۶	۱۱۱	۷۵	۱۸۶	۱۱۱
۳	بیرجند	۸۱	۲۷	۱۰۸	۳۵۲	۱۱۴	۴۱	۱۵۵	۱۱۴	۴۱	۱۵۵	۱۱۴
۴	نرمینجام	۳	۱	۴	۸۹	۱۱۴	۴۱	۱۵۵	۱۱۴	۴۱	۱۵۵	۱۱۴
۵	حیدریه	۶۲	۶۲	۱۲۴	۳۰۴	۲۴۴	۶۱	۳۰۵	۲۴۴	۶۱	۳۰۵	۲۴۴
۶	سبزوار	۲۱۵	۱۱۲	۳۲۷	۶۲۱	۳۵۵	۷۷	۴۳۲	۳۵۵	۷۷	۴۳۲	۳۵۵
۷	شیراز	۳	۱	۴	۹۸	۹۸		۹۸	۹۸		۹۸	۹۸
۸	طبس	۳	۱	۴	۷۷	۷۷		۷۷	۷۷		۷۷	۷۷
۹	فردوس	۲۱۰	۶۹	۲۷۹	۴۳۵	۱۸۰	۱۲۳	۳۰۳	۱۸۰	۱۲۳	۳۰۳	۱۸۰
۱۰	فاینک	۷	۲	۹	۲۱۱	۸۹	۷۰	۱۵۹	۲۱۱	۸۹	۱۵۹	۲۱۱
۱۱	نورچکان	۹۹	۳۷	۱۳۶	۴۴۸	۱۸۲	۱۵۵	۳۳۷	۱۸۲	۱۵۵	۳۳۷	۱۸۲
۱۲	کاشمر	۹۵	۱۱	۱۰۶	۳۲۹	۸۸	۶۳	۱۵۱	۸۸	۶۳	۱۵۱	۸۸
۱۳	گناباد	۳۵	۸	۴۳	۲۶۱	۱۸۶	۴۱	۲۲۷	۱۸۶	۴۱	۲۲۷	۱۸۶
۱۴	نیشابور	۷۹	۱۲	۹۱	۳۹۹	۲۱۰	۳۴	۲۴۴	۲۱۰	۳۴	۲۴۴	۲۱۰
	استان	۲۰۱۷	۹۸۶	۳۰۰۳	۶۲۵۶	۲۳۳۸	۱۸۳	۲۵۲۱	۲۳۳۸	۱۸۳	۲۵۲۱	۲۳۳۸

دانشجویان مراکز تربیت معلم

شهرستان روستایی

مراکز تربیت معلم

ردیف	شهرستان	دانشجویان				جمع
		اول	دوم	جمع	جمع	
۱	اداره کل	۱۰۳۴	۵۱۶	۱۰۳۴	۲۲۳۸	
۲	بجنورد	۱۷	۵۶	۲۹۵	۴۰۲	
۳	بیرجند	۲۷	۱۲	۲۷۱	۳۵۲	
۴	نیریز	۳	۱	۸۹	۸۹	
۵	مجیدیه	۶۲	۱۸	۲۴۲	۳۰۴	
۶	سبزوار	۱۲	۲۰	۲۴۳	۳۷۵	
۷	شیراز	۳	۱	۹۸	۹۸	
۸	طبس	۳	۱	۷۷	۷۷	
۹	فردوس	۶۹	۳۲	۲۲۵	۳۰۰	
۱۰	فاینک	۷	۲	۲۱۱	۲۱۱	
۱۱	نوجک	۳۷	۱۴	۳۴۹	۴۴۸	
۱۲	کاشمر	۱۱	۲	۲۳۴	۳۲۹	
۱۳	گناباد	۳۵	۸	۲۲۶	۲۶۱	
۱۴	نیشابور	۱۲	۲	۳۲۰	۳۹۹	
	استانک	۹۸	۱۹	۲۱۷	۶۲۵۶	

گزارش آماری از دانشسراها و مراکز تربیت معلم خراسان در سال تحصیلی ۱۳۷۴ - ۱۳۷۳

دانش تربیت معلم چهار ساله خراسان ۷۳۷۴

ردیف	شهرستان	شماره ثبت	دانش آموز							
			اول	دوم	سوم	چهارم	جمع	پسر	دختر	
۱	اشرفیه	۱	۴		۴۴	۴۴	۶۵	۶۵	۱۰۹	۱۰۹
۲	بجنورد	۲	۹		۳۲	۱۱۹	۱۲۳	۲۲۱	۱۵۵	۳۴۰
۳	بیرجند	۱	۳		۱۹		۴۷		۶۶	
۴	بهبهان	۱	۶		۵۱		۱۱۸		۱۶۹	
۵	فایسلاهم	۱	۵							
۶	فریدونخوار	۱	۴		۳۴		۹۰		۱۲۴	
۷	جبلدین	۱	۶		۵۰		۱۲۴		۱۷۴	
۸	چناران	۲	۹		۱۰۱	۱۶۱	۵۸	۱۵۳	۱۵۹	۲۹۴
۹	سبزوار	۲	۱۰		۴۵		۱۲۶	۲۲۸	۱۲۶	۲۷۳
۱۰	طوس	۱	۵		۶۵	۶۵	۱۸۶	۱۸۶	۲۵۱	۲۵۱
۱۱	فرزین	۱	۷	۲۷	۲۷	۸۰	۸۰	۱۰۲	۱۰۲	۲۰۹
۱۲	خرمیان	۱	۶		۴۴	۴۴	۱۱۶	۱۱۶	۱۶۲	۱۶۲
۱۳	فاریاب	۱	۸		۸۹	۸۹	۱۸۵	۱۸۵	۲۷۴	۲۷۴
۱۴	قوچان	۱	۵		۵۰	۵۰	۱۱۵	۱۱۵	۱۶۵	۱۶۵
۱۵	مشهد	۱	۳		۳۴		۷۱		۱۰۵	
۱۶	نیشابور	۱	۴				۱۷۸	۱۷۸	۱۷۸	۱۷۸
۱۷	نیاکنان	۱	۵		۳۸		۱۵۶		۱۹۴	
	استان	۱۹	۹۴	۲۷	۲۷	۵۰۷	۹۰۵	۲۱۵۵	۱۷۸۸	۳۸۸۷

(آموزش و پرورش استان خراسان در آئینه آمار سال تحصیلی ۷۴-۷۳) کارشناسی آمار و برنامه ریزی.

دانشجویان و کارکنان آموزشی، دفتری و اداری دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی

کارکنان آموزشی، دفتری و اداری		دانشجو			سال تحصیلی و شهرستان
دفتری و اداری	آموزشی	زن	مرد	جمع	
--	--	--	--	--	۱۳۷۵-۷۶
۲۶۹	۱۰۲	۶۳۷	۱۷۱۸	۲۳۵۵	۱۳۸۰-۸۱
۳۱۹	۱۱۹	۴۸۵۴	۱۷۰۱	۶۵۵۵	۱۳۸۵-۸۶
۳۴۰	۳۱۰	۱۸۵۳	۱۵۷۳	۳۴۲۶	۱۳۹۰-۹۱
۲۳۵	۲۰۶	۴۶۵۳	۲۹۵۶	۷۶۰۹	۱۳۹۱-۹۲
۳۷۳	۲۷۷	۷۰۷۰	۵۶۹۷	۱۲۷۶۷	۱۳۹۲-۹۳
۲۱۳	۸۹	۲۷۲۷	۳۷۷۰	۶۴۹۷	۱۳۹۳-۹۴
۲۳۹	۷۰	۲۵۲۳	۳۰۵۲	۵۵۷۵	۱۳۹۴-۹۵
۲۸	۲	۱۱۹	۵۳۴	۶۵۳	تربت حیدریه
۲۵	۴	۹۳	۴۳۷	۵۳۰	سبزوار
۱۵۹	۶۲	۱۷۹۷	۱۸۵۰	۳۶۴۷	مشهد
۲۷	۲	۵۱۴	۲۳۱	۷۴۵	نیشابور

اطلاعات سال‌های ۸۱-۱۳۸۰ لغایت ۹۲-۱۳۹۱ مربوط به مراکز تربیت معلم است

اطلاعات مربوط به کارکنان آموزشی سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ بدون احتساب اساتید حق‌التدریس (سالنامه آماری استان خراسان رضوی، فصل شانزدهم - آموزش ۱۳۹۴، صص ۳۱-۶۳۰) به دلیل تعطیل شدن اکثر دانشسراها و مراکز تربیت معلم در سطح استان، از سال ۱۳۷۵ به بعد، مشهد، تربت حیدریه، سبزوار و نیشابور مرکز تربیت معلم داشته‌اند و در حال حاضر هم همین چند شهر شعبه‌ای از دانشگاه فرهنگیان دارند.

آمار پرونده‌های دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان
پردیس شهید هاشمی نژاد مشهد - استان خراسان رضوی

عنوان رشته تحصیلی	ورودی ۱۹	ورودی ۲۹	ورودی ۳۹	ورودی ۴۹	ورودی ۵۹	ورودی ۶۹	ورودی مهر ۷۹	ورودی بهمن ۷۹ (نیمه متمرکز)
علوم تربیتی	۲۹۳	۳۳۰	۱۰۴	۴۰	-	-	-	۶۵
تربیت بدنی	۱۵	۲۳	۶۷	-	-	-	-	۳۵
زیست شناسی	۲۶	-	۲۴	-	-	-	۲۹	۲۴
ریاضی	۱۶	-	۳۵	-	-	-	۳۵	۶۳
فیزیک	۳۱	-	۱۵	-	-	-	۲۷	۳۰
شیمی	۲۹	-	۳۳	-	-	-	۳۳	۳۰
آموزش ابتدایی	-	-	-	-	۱۱۷	۳۸	۲۱۹	-
زبان و ادبیات فارسی	۳۵	۳۲	-	-	-	-	۴۶	-
زبان انگلیسی	۳۹	-	۲۴	-	-	-	-	-
علوم ورزشی	-	-	-	-	-	۳۴	-	-
کودکان استثنایی	-	-	-	-	۲۷	۲۸	۳۸	-
ارتباط تصویری	-	-	-	-	-	-	۷	-
علوم اجتماعی	۱۷	۳۲	-	-	-	-	-	-
راهنمایی و مشاوره	۴۷	۱۹	-	-	-	-	-	-
ادبیات عرب	۱۷	-	-	-	-	-	-	-
الهیات و عارف اسلامی	۴۱	۳۱	-	-	-	-	-	-
جمع کل	۶۰۶	۴۶۷	۳۰۲	۴۰	۱۴۴	۱۰۰	۴۳۴	۲۴۷

آمار دانش آموختگان دانشگاه فرهنگیان - پردیس شهید هاشمی نژاد مشهد
به تفکیک رشته تحصیلی از سال ۱۳۹۵ تا (کارشناسی آموزش)

ردیف	رشته تحصیلی	دانش آموخته سال ۵۹ (تابستان و بهمن) (ورودی ۱۹)	دانش آموخته سال ۶۹ (تیر و شهریور و بهمن) (ورودی ۲۹)	دانش آموخته سال ۷۹ ((تابستان (مرداد و شهریور)) ورودی ۳۹ و باقیمانده ۲۹
۱	علوم تربیتی گرایش آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستانی	۲۸۵	۳۳۷	۱۰۸
۲	دبیری ریاضی	۱۶	-	۳۴
۳	دبیری شیمی	۲۹	-	۳۰
۴	دبیری زیست شناسی	۵۲	-	۲۳
۵	دبیری فیزیک	۳۱	-	۱۵
۶	تربیت دبیر زبان انگلیسی	۳۹	-	۲۴
۷	دبیری علوم اجتماعی	۱۶	۳۴	-
۸	راهنمایی و مشاوره	۴۶	۲۰	۱ (مهدیه سادات خطیبی - ورودی ۹۱)
۹	زبان و ادبیات عرب	۱۷	-	-
۱۰	آموزش زبان و ادبیات فارسی	۳۵	۳۲	-
۱۱	دبیری الهیات و معارف اسلامی	۴۱	۳۲	-
۱۲	تربیت بدنی	۱۵	۶۹	۶۸ (که از این تعداد، ۳ نفر ورودی ۹۲ بودند)
	جمع کل دانش آموختگان	۵۹۵	۵۲۴	۳۰۳
		۱۴۲۲ نفر		

استادان شاغل در دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی ۱۳۹۷

ردیف	نام	نام خانوادگی	مرتبۀ همترازی	مدرک
۱	حسن	باقری یزدی	مریی	فوق لیسانس
۲	سید عباس	میرشجاعیان حسینی*	مریی	فوق لیسانس
۳	حسین	عابدی*	مریی	فوق لیسانس
۴	بیژن	بابایی*	مریی	فوق لیسانس
۵	رمضان	نیری*	مریی	فوق لیسانس
۶	سید محمد	حسینی	مریی	فوق لیسانس
۷	سید جواد	حسینی*	مریی	فوق لیسانس
۸	غلامرضا	خلیلی*	مریی	فوق لیسانس
۹	علی	صداقتی راد	مریی	فوق لیسانس
۱۰	محسن	طهماسبی*	مریی	فوق لیسانس
۱۱	علیرضا	کاظمی	مریی	فوق لیسانس
۱۲	داود	گنجی فر*	مریی	فوق لیسانس
۱۳	محمد	ابراهیمی دباغ	استادیار	دکتری
۱۴	احمد	ابوالحسنی*	مریی	دکتری
۱۵	احمد رضا	اقتصادی رودی*	استادیار	دکتری
۱۶	محمد	پژوهش*	مریی	فوق لیسانس
۱۷	عبدالحکیم	پنق	استادیار	دکتری
۱۸	حبیب اله	تقی پور سهل آبادی*	مریی	فوق لیسانس
۱۹	محمد رضا	حاجی زاده اسفدن*	مریی	فوق لیسانس
۲۰	سیدعلی اکبر	حسینی معصوم	مریی	فوق لیسانس
۲۱	محمد رضا	دیمه کار*	مریی	فوق لیسانس
۲۲	غلامحسین	رحیم زاده*	مریی	فوق لیسانس
۲۳	فریبرز	رضانی*	مریی	فوق لیسانس
۲۴	علی اکبر	زارع*	مریی	فوق لیسانس
۲۵	علی محمد	زارع مهرجردی	مریی	فوق لیسانس
۲۶	مهدی	ستودیان*	استادیار	دکتری
۲۷	علی	سعیدی	استادیار	دکتری
۲۸	محمد	سعیدی*	مریی	فوق لیسانس

ردیف	نام	نام خانوادگی	مرتبۀ همترازی	مدرک
۲۹	کاظم	شکفته	مربی	فوق لیسانس
۳۰	غلامرضا	طاهری	۰	دکتری
۳۱	بهنام	عباسی اول	مربی	فوق لیسانس
۳۲	محمد علی	کاظمی تبار	استادیار	دکتری
۳۳	حسین	کدخدا	استادیار	دکتری
۳۴	رضا	گلدوزیان	مربی	دکتری
۳۵	جواد	محقق نیشابوری	مربی	فوق لیسانس
۳۶	حمیدرضا	وطن پور*	استادیار	دکتری
۳۷	محمد علی	یثربی	استادیار	دکتری
۳۸	حسین	وحیدی رشتخواری	مربی	فوق لیسانس
۳۹	زهرا	احمد آبادی	استادیار	دکتری
۴۰	مهری	اعزازی*	مربی	فوق لیسانس
۴۱	روشنک	آذری	استادیار	دکتری
۴۲	زهرا	آزاد دیسفانی	مربی	فوق لیسانس
۴۳	سیما	ترابی دشت بیاض	مربی	فوق لیسانس
۴۴	فهیمة	جمالی راد	استادیار	دکتری
۴۵	پروانه	ذالفقاری	استادیار	دکتری
۴۶	علیه	رضا داد	استادیار	دکتری
۴۷	شراره سادات	سرسرابی*	استادیار	دکتری
۴۸	ملیحه	شریعتی کوهبنانی	مربی	فوق لیسانس
۴۹	زهرة	صانعی مهری	مربی	فوق لیسانس
۵۰	فاطمه	صحرایی سرمزده	استادیار	دکتری
۵۱	فرشته	طاهری	مربی	فوق لیسانس
۵۲	صدیقه	علی نژاد خباز	مربی	فوق لیسانس
۵۳	مریم	غلامی*	۰	فوق لیسانس
۵۴	فاطمه	فرضعلی*	استادیار	دکتری
۵۵	انسی	کرامتی	استادیار	دکتری
۵۶	معصومه	مدرس	استادیار	دکتری
۵۷	زهرة	مشکی باف مقدم	مربی	فوق لیسانس

ردیف	نام	نام خانوادگی	مرتبۀ همترازی	مدرک
۵۸	تکتم	نعمتی	استادیار	دکتری
۵۹	سیده عذار	هاشمی نژاد*	مربی	فوق لیسانس
۶۰	رابعه	هراتی	مربی	فوق لیسانس
۶۱	احمد	برادران*	مربی	فوق لیسانس
۶۲	کاظم	دلقدی	مربی	فوق لیسانس
۶۳	علی	دلقدی	مربی	فوق لیسانس
۶۴	عباس	قاسمیان*	مربی	فوق لیسانس
۶۵	کمال الدین	حسینی*	مربی	فوق لیسانس
۶۶	مهناز	بزمی دلویی	استادیار	دکتری
۶۷	حمیدرضا	حافظیان	استادیار	دکتری

*علامت ستاره فارغ التحصیلان مراکز تربیت معلم رانشان می دهد.

مدرسان و استادان بازنشسته در مراکز تربیت معلم مشهد

ردیف	نام	نام خانوادگی	مرتبۀ همترازی	مدرک
۱	علی	ابوالقاسمی	مربی	فوق لیسانس
۲	دلشاد	ادهمی مقدم	استادیار	فوق لیسانس
۳	حمید	اسحاق نیا	مربی	فوق لیسانس
۴	محمدصادق	اسماعیل زاده	۰	فوق لیسانس
۵	حمید	اصغری پورزحمتی	مربی	فوق لیسانس
۶	غلام حسین	افسری	مربی	فوق لیسانس
۷	احمد رضا	اکرامی فرد	مربی	فوق لیسانس
۸	غلام رضا	بصیری پور	۰	فوق لیسانس
۹	فاطمه	بهکیش	مربی	فوق لیسانس
۱۰	محمد علی	چیت ساز	۰	لیسانس
۱۱	مجید	حاجیان نژاد	مربی	فوق لیسانس
۱۲	سید جلیل	حسن پور رضوی	مربی	فوق لیسانس
۱۳	قربانعلی	حسن نژاد	۰	لیسانس
۱۴	محمد رضا	حیدری	مربی	فوق لیسانس
۱۵	هایده	خادم ازغدی	استادیار	فوق لیسانس
۱۶	ایرج	خجسته	مربی	فوق لیسانس

ردیف	نام	نام خانوادگی	مرتبۀ همترازی	مدرک
۱۷	زهره	خوانکی	مربی	فوق لیسانس
۱۸	علیرضا	دانشور فرد	استادیار	فوق لیسانس
۱۹	علیرضا	دورخشان	مربی	فوق لیسانس
۲۰	ابراهیم	ذوالفقاری	مربی	فوق لیسانس
۲۱	محمد	رزمجو	مربی	فوق لیسانس
۲۲	محمد	رشید سرخ آبادی	مربی	فوق لیسانس
۲۳	سید شهاب الدین	رضوی	مربی	فوق لیسانس
۲۴	محمد حسین	سازگار	استادیار	دکتری تخصصی
۲۵	امراه	سبحانی نیا	مربی	فوق لیسانس
۲۶	علی	سیرت نیک	مربی	فوق لیسانس
۲۷	عباس	شاد پیروز	۰	فوق لیسانس
۲۸	محمد رضا	شعاع حسینی	مربی	فوق لیسانس
۲۹	حسن	شکوهیان	استادیار	دکتری تخصصی
۳۰	زهره	شوریده دل	۰	فوق لیسانس
۳۱	حمید رضا	صدقی	۰	فوق لیسانس
۳۲	وحیده	یزدان نژاد	مربی	فوق لیسانس
۳۳	محمود	طاهری	استادیار	دکتری تخصصی
۳۴	ابوالقاسم	کریمی	مربی	فوق لیسانس
۳۵	جواد	آرین منش	مربی	فوق لیسانس
۳۶	غلام رضا	طاهری	۰	دکتری تخصصی
۳۷	سید علی اکبر	طاهری	۰	لیسانس
۳۸	محمد	طاهریان	مربی	فوق لیسانس
۳۹	محسن	طهماسبی	مربی	ارشد
۴۰	محمد امین	عارف زاده	استادیار	دکتری تخصصی
۴۱	علیرضا	عزیز	۰	لیسانس
۴۲	علی حسین	عسگری	مربی	فوق لیسانس
۴۳	شهین	علیزاده مقدم	۰	فوق لیسانس
۴۴	حسین	عمویی	مربی	فوق لیسانس
۴۵	احمد	غفاریان روح پرور	۰	فوق لیسانس
۴۶	هادی	فدوی حسینی	استادیار	دکتری تخصصی

ردیف	نام	نام خانوادگی	مرتبه همتراری	مدرک
۴۷	فرشته	فریدونی فروزنده	استادیار	دکتری تخصصی
۴۸	محسن	فیاض	مریی	فوق لیسانس
۴۹	محمد رضا	قیطاسی	۰	لیسانس
۵۰	رحیم	کلاهی اهری	مریی	فوق لیسانس
۵۱	غلام نبی	گلستانی	مریی	فوق لیسانس
۵۲	احمد	محسنی	استادیار	دکتری تخصصی
۵۳	پوران	مستوفی فخرایی	مریی	فوق لیسانس
۵۴	نسرتین	مسعودی خراسانی	استادیار	دکتری تخصصی
۵۵	بهزاد	معمدی شارک	مریی	فوق لیسانس
۵۶	زهرا	معدنی	مریی	فوق لیسانس
۵۷	جلیل	موفق یامی	مریی	فوق لیسانس
۵۸	فرید	مومن زاده	مریی	فوق لیسانس
۵۹	شمسی	مینویی	۰	لیسانس
۶۰	فرح انگیز	نادمی	۰	فوق لیسانس
۶۱	محمود	نامجو	۰	درجه ۲ هنری
۶۲	محمود	نظافتی مقدم	۰	فوق دیپلم
۶۳	ولی اله	نعمتی	استادیار	فوق لیسانس

(فهرست اساتید از کارشناسی آموزش پردیس شهید بهشتی استخراج شده است.)

پیوست ۴ : تصاویر

نمونه تصاویری از دانشسرای مقدماتی - کشاورزی - دانشسرای راهنمایی تحصیلی - تربیت معلم بعد از انقلاب - تربیت معلم در جبهه و جنگ - دانشگاه فرهنگیان

۱ - دانشسرای مقدماتی به روایت تصویر:

نفر دوم از چپ (بایین): آقای علی بینش - دبیر روانشناسی دانشسرای مقدماتی
نفر سوم از چپ (بایین): آقای شیخ الاسلامی - رئیس دانشسرای مقدماتی در سالهای متمادی
نفر چهارم از چپ (بایین): آقای مصطفی شهابی - دبیر سمعی و بصری دانشسرای مقدماتی
سال ۱۳۳۷ شمسی

(آلبوم شخصی علی منصوری)

گلخانه دانشسرای مقدماتی مشهد - سال ۱۳۳۸ شمسی

نفر دوم از چپ: آقای غلام حیدر بهادرزاده - ناظم و سرپرست شبانه روزی دانشسرای مقدماتی مشهد طی سالهای متمادی

نفر دوم از راست، منصوری از بازنشنگان ناحیه ۲ دانش آموزدانشسرا
(آلبوم شخصی منصوری)

دانشسرای مقدماتی مشهد سال ۱۳۳۸ - از آلبوم شخصی علی منصوری (سمت راست نفر اول)
ساختمان دانشسرا (چهارراه زرینه فعلی) - اساتید و دانش آموزان

تیم ورزشی دانشسرای مقدماتی پسران مشهد ۱۳۳۸ به همراه مربی ورزش منوچهر بهادر زاده
(آلبوم شخصی یحیی سعیدی رضوانی)

اردوی دانشسرای مقدماتی پسران مشهد بندر پهلوی پنجم تیرماه ۱۳۳۸
(آلبوم شخصی یحیی سعیدی رضوانی)

دانشسرای مقدماتی مشهد ۱۳۳۷ در عکس استاد شجریان با همکلاسی ها
(البوم شخصی یحیی سعیدی رضوانی)

دانش آموزان کلاس دوم دانشسرای مشهد به اتفاق دکتر خدیوی زند دبیر علوم تربیتی (ماخذ: مرکز اسناد آستان قدس)

مرحوم محمد جابانی و دانش آموزان دانشسرای مقدماتی قوچان ۱۳۴۸ (آلبوم شخصی محمد جابانی)

خوابگاه دانشسرای مقدماتی نیشابور در سال تحصیلی ۱۳۳۸ - نفر اول از سمت راست مرحوم فریدون گرایلی دبیر تاریخ و نویسنده کتاب نیشابور شهر فیروزه ، از سمت چپ ایستاده نورمعمندی سرپرست شبانه روزی و دبیر ورزش دانشسرای مقدماتی نیشابور ۱۳۳۹
(موجود در فایل یکصدمین سال از واحد دانشور نیشابور)

عکس استخراج از لوح فشرده به مناسبت یکصدمین سال واحد دانشور نیشابور
(موجود در فایل یکصدمین سال واحد دانشور نیشابور)

محمد رضا قیطاس دانش آموزان ششم ریاست و زری مشهد
 چون در امتحانات نهائی خرداد ۲۵۳۷ ت بشای پسران کتی ۱۶۸۶
 بین کلبه دانش آموزان پستان خواب مندم اول راهوار
 نموده اید لذا بنظر تقدیر انده همت شبانه روزی شما در تکمیل این
 کتب بمنوان جایزه بشا اید میشود - امید آنکه همواره در کلبه ششون
 زندگی موفق و در آسینده نیز عضو منمیده مؤثری برای کشور عزیزان
 ایران بوده بشید .
 در کجا حضور دارید
 مدیر کل آموزش و پرورش خراسان

دانشسرای کشاورزی (اسناد شخصی محمد رضا قیطاسی)

شماره در آن کلاس درس ۵۴

محمد سمیع غفرانی معاون دانشسرا کشاورزی به هنگام کار در کارگاه ۱۳۳۴
 (آلبوم شخصی مرحوم محمد سمیع غفرانی)

۲- دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد و نیشابور به روایت تصویر

بازدید نمایندگان مجلس شورای ملی از دانشسرای راهنمایی تحصیلی مشهد ۱۳۵۵
(آلبوم شخصی محمد کلیدری)

دانشجویان دانشسرای راهنمایی تحصیلی به همراه استاد خود خانم نمسچی به هنگام بازدید از کارخانه قند (آلبوم شخصی محمد کلیدری)

از سمت راست ایستاده نفر چهارم چینی فروش - صباغیان - سالیانی - بطحایی از استادان: و دانشجویان دانشسرای راهنمایی تحصیلی در اردوی کتاب و کتابخوانی که توسط استاد چینی فروش هماهنگ و در اسفند ۱۳۵۶ در طیس برگزار شد (آلبوم شخصی محمد کلیدری (نشسته با عینک)

استاد بطحایی و استاد احمدی بیرجندی به هنگام اهدا جوایز دانشجویان برتر دانشسرای راهنمایی مشهد تحصیلی (آلبوم محمد کلیدری)

مجیدی فر معاون اداره کل (نفر اول از راست) - و غلامرضا صدیق غریب (نفر دوم از راست) به هنگام بازدید از کلاس درس دانشسرای راهنمایی مشهد (مآخذ مرکز اسناد آستان قدس)

فعالیت در کارگاه عکاسی دانشسرا

(چند تصویر از فعالیت‌های دانشجویان در کارگاه‌های دانشسرای راهنمایی تحصیلی
ماخذ تصاویر: خوئی نژاد، سیر تحول و گسترش تربیت معلم در ایران)

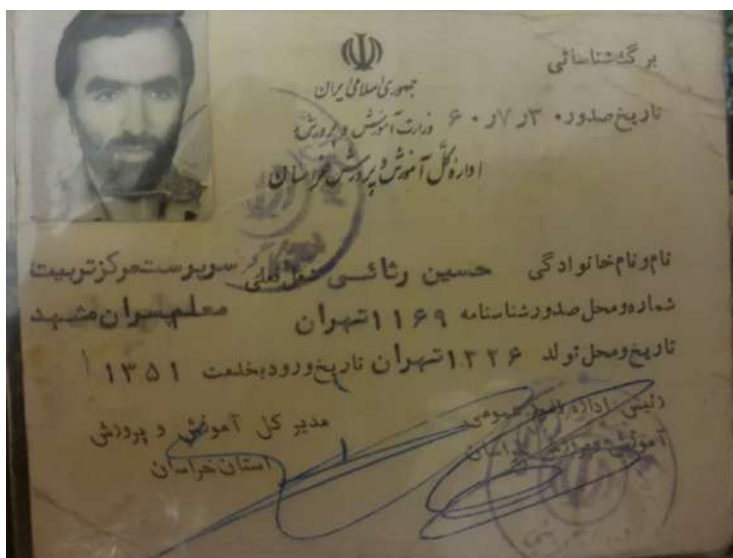

شرکت تعدادی از دانشجویان دانشسرای راهنمایی نیشابور در جلسه سخنرانی مذهبی دکتر صادقی سالن
دانشسرا ۱۳۵۵/۱۲/۱۱ (موجود در واحد دانشورنیشابور)

کار عملی غرویان دانشجوی رشته حرفه و فن دانشسرای راهنمایی تحصیلی نیشابور با تراکتور در دشت آریا
۱۳۵۷ (عکس موجود در واحد دانشور نیشابور)

۳- تربیت معلم پسران مشهد در سال ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ به روایت تصویر

رثایی به همراه دانشجویان و مرحوم طاهریان مربی پرورشی و امام جماعت تربیت معلم ۱۳۶۰ و سال‌های بعد
استاد همین مرکز فردی با خصوصیات اخلاقی خوب و مورد احترام همگان در مرکز تربیت معلم
(آماده سازی فضای تربیت معلم)

تهران : تربیت معلم پسران

این تصاویر به هنگام اولین اردوی فرهنگی تربیت معلم پسران در سال ۱۳۵۹ به تهران و قم گرفته شده جو انقلابی دیدار با مسئولان که به لحاظ تربیتی و عقیدتی از اهمیت برخوردار بوده است. در برنامه سالیانه تربیت معلم در نظر گرفته می شده است (آلبوم شخصی محمد رضا قیطاسی)

«باده‌ها»

تربیت معلم نسبی است از فرهنگ اسلامی که رضای

آلوده فرهنگ طاعتی می‌دمد در می‌خواهد خداوند

این چنین تربیت معلمی بودیم ، تربیت معلمی که سنت

حیرت انگیز است . مکانیکه آن روسایی نه از

لالای چیرک جیش راه زندگی کردن را این آموخته جیش

اسیدیدان سبزه است .

هنر و تونباید از هر گونه تلاشی برای ساختن این

مضین مکانی که قلب معلمی چون رها و باهوش در ستر

شمارت بخاطرش می‌طیبد فروله را ما نسیم .

باید آرزو نه تربیت معلم ، تربیت معلم اسلامی بشود .

« یادها »

تربیت معلم نسبی است از فرهنگ اسلامی که فضای

آلوده فرهنگ طاعون‌زدی دمدرد می‌خواهد خردمندان

این چنین تربیت معلمی بودیم تا تربیت معلمی که نسبت

حیوان انقلاب است. مکانیکه آن روسایی که از

لاابای چرک جسیش راه زندگی کردن را من امروزه به چشم

امیدبدان مسبه است.

من و تو نباید از هر دو نه تلافی برای ساختن این

چنین مکانی که قلب معلمانه چون رها و باهمنسوز است

مشارت بخاطرش می‌دیدم فروله را تا ایمیم.

به یاد آورده تربیت معلم، تربیت معلم اسلامی نشود.

۶۰-۶۱

حمل‌کننده برای آشپزی به دلیل کمبود امکانات و نبود آشپزخانه در فضای باز و باکنده و هیزم غذای بیش از هزار دانشجو طبخ می‌شده است و دل‌نوشته‌ای برای تربیت معلم (عکس‌ها آلبوم شخصی محمد رضا قیطاسی)

شهید ابرهیم سمیعی ظفرقندی سال ۱۳۶۱ تربیت معلم خورشیدی {عکس ها آلبوم شخصی حسین رثایی}

در نقل خاطرات افراد گفته شده به دلیل اینکه تربیت معلم مشهد در سال ۱۳۶۰ هنوز تجهیز نشده بود آشپزی در فضای باز و با کنده و هیزم انجام می شد و نمایندگان دانشجویان چای و غذا را در سطل و پارچ دریافت می کردند و در خوابگاه بین هم توزیع می کردند این تصاویر روایت گر خوبی از سال های اول تربیت معلم پسران مشهد در سال ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ است
(آلبوم شخصی محمد رضا قیطاسی از سرپرستان خوابگاه ۱۳۶۰).

دکتر اشرف زاده استاد ادبیات و جمع دانشجویان رشته ادبیات تربیت معلم پسران مشهد اسفند ماه ۱۳۶۰
(آلبوم شخصی دکتر امیر سلمانی رحیمی)

کارکنان و دانشجویان تربیت معلم در راه بازگشت از دیدار با امام خمینی ۱۳۶۳
(آلبوم شخصی محمد کلیدری)

۴- تربیت معلم مشهد در جنگ و جبهه به روایت تصویر

سمت چپ شهید ناصر کشاورز ۱۳۶۱-۶۲

شهید ابرهیم سمیعی ظفرقندی سال ۱۳۶۱ تربیت معلم خورشیدی {عکس هاآلبوم شخصی حسین رثایی}

شهید خلیل ظفر
تربیت معلم پسران مشهد در جبهه مهران والفجر ۳ کاملاً سوخته شد (۱۳۶۱)

برگرفته از «آسمانی‌ها» ویژه نامه شهدای مراکز تربیت معلم خراسان رضوی چاپ در زمان ریاست صفدر مختارزاده

برقعی معاون پرورشی در سخنرانی هنگام اعزام به جبهه (آلبوم شخصی محمد کلیدری)

نهبه و اجازت رضا دیانت . سلیمان گسر

مراسم انزاح به جبهه ۱۳۴۲
تهیه و اجرا: رضا دیبخت، سلیمان گلی

نگهبانی مرکز ۱۳۴۰
تهیه و اجرا: رضا دیبخت، سلیمان گلی

نگهبانی در تربیت معلم پسران مشهد ۱۳۶۰ حوادث سال ۶۰ و ترورها و عدم امنیت در تربیت معلم به دلیل نداشتن دیوار و حصار مسئولان مرکز را بر آن داشت تا به امنیت این مجموعه آموزشی توجه کنند.

جمع‌آوری پول به جبهه رثایی و برقی مربی تربیتی (آلبوم شخصی حسین رثایی)

گلبرگی از وصیت نامه شهید محسن شیرمحمدی زه‌آب

..... سخنی با یوادران تربیت معلم دارم که نتوانستم در کنار شما باشم و درجهاد فرهنگی بکوشم اما شما توفیق آن را داشتید و تنها تقاضایم این است که نونهالان و نوجوانان را که شما معلم و تعلیم‌دهنده‌ی آنها هستید با روح و فرهنگ اسلام آشنا سازید و آنان را جوانانی مکتبی برای فردای انقلابمان یار آورید تا پاسداران اسلام و استقلال و آزادی باشند ....

تاریخ تولد: ۱۳۴۲ رشته: علوم اجتماعی
تاریخ حضور در مرکز: سال ۶۱
تاریخ شهادت: ۶۲/۵/۲۵ محل شهادت: مهران

شهیدی که مسئول پایگاه مرکز بوده و به همراه دانشجویان اعزام و شهید شد.

روز شنبه تاریخ ۱۳ آذر ماه بعد از یک ساعت از
 حضور در کلاس و در میان خدایا علی کرم بهشتی را
 در کلاس درس کشته شد. این حادثه در ساعت ۱۰ صبح
 در کلاس درس واقع در خیابان حاج عمران در کلاس
 درس پایه اول ابتدایی رخ داد. بعد از آن کلاس تعطیل
 شد و در آنجا بعد از یک ساعت نوبت از علی کرم
 برداشته شد. این حادثه در ساعت ۱۰ صبح در کلاس
 درس پایه اول ابتدایی رخ داد. بعد از آن کلاس تعطیل
 شد و در آنجا بعد از یک ساعت نوبت از علی کرم
 برداشته شد.

تو زوی من هستی در این عالم
 در من زلال مهرت جاری است و در کجا
 در من سینه‌اش عطر جنت لعلها را
 در کجای تو زینت زلف و دردی
 و شکر تو ای دلبر

ای معلم:
 با شمیم یاد تو ای آسمانی
 آسمانی تا مثل کعبه است بر زمین
 در تربیت روشن باغ محبت
 سسویات دریا می‌بایان خوبی
 تا قدر دشتی، تو درین سراسرزم
 با تو شادیم، باغ جوی نشاطم
 حیوان ستم و لیدر آرزوها
 ای معلم ای سلسله در جوی
 دست خط شهید محمد علی ترازوی میرداس

برگرفته از «آسمانی‌ها» ویژه نامه شهدای مراکز تربیت معلم خراسان رضوی

نام پدر: محمد حسین
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل شهادت: شلمچه
مسئولیت: فرمانده گردان
عضویت: کادر
گلزار: حرم مطهر امام رضا (ع)
محل تولد: مشهد
تاریخ شهادت: ۶۵/۱۰/۲۳
منطقه: عملیات کربلای ۵

برگی از خاطرات شهید نوراله کاظمیان

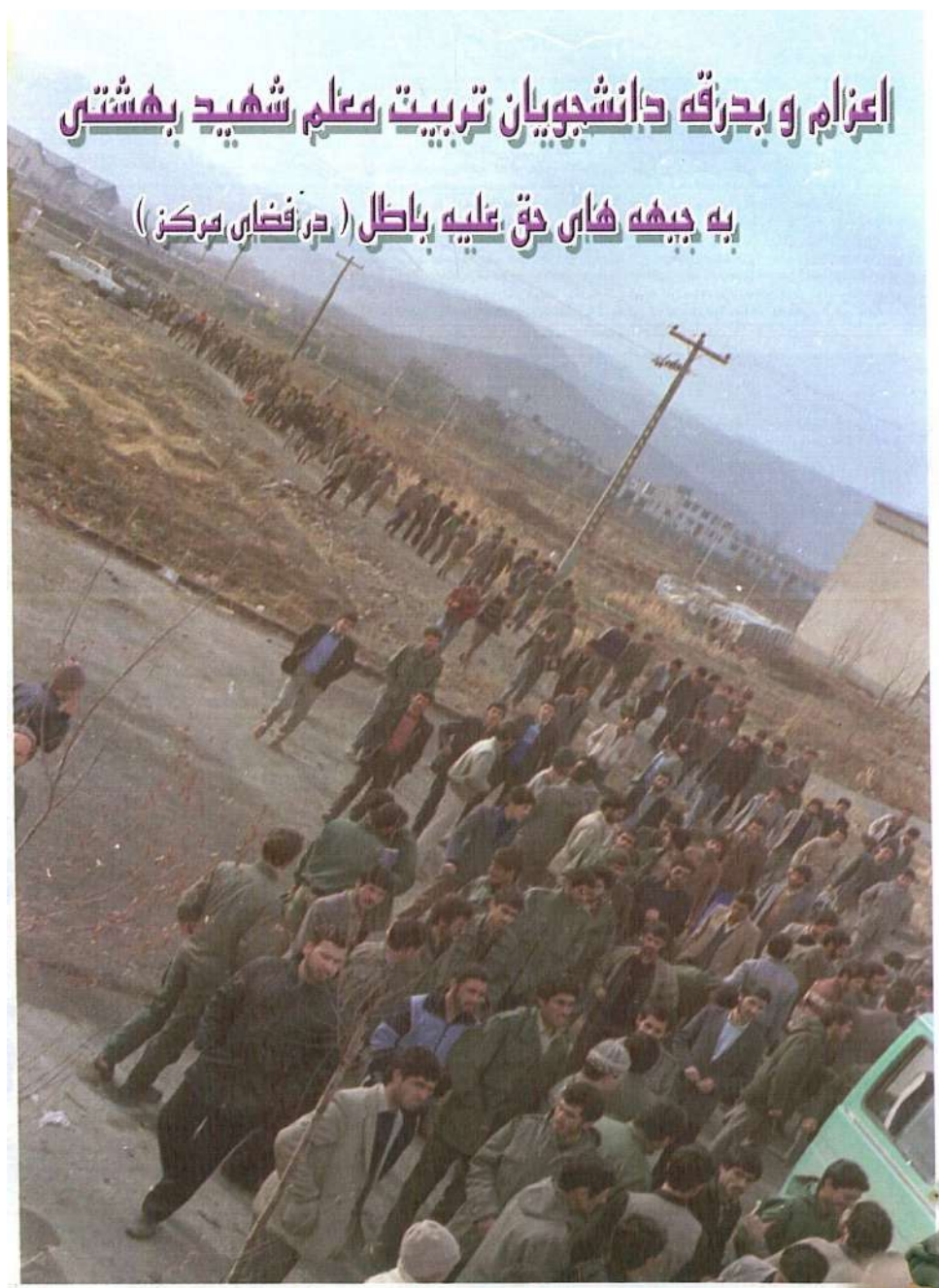
معاون تربیت معلم شهید بهشتی مشهد

شهید سید امیر میری جاغرق

تاریخ تولد: ۱۳۴۴
رشته: آموزش ابتدایی
تاریخ حضور در مرکز: ۶۳ سال
تاریخ شهادت: ۶۴/۱۰/۲۵
محل شهادت: بدر

برگرفته از «آسمانی‌ها» ویرنامه شهدای مراکز تربیت معلم که زمان ریاست صفدر مختار زاده در ۴۰ صفحه رنگی منتشر شده است.

یادمان شهید در ساختمان خورشیدی، نفر اول سمت چپ هژبری مدیر کل وقت، نفر بعد صفدر مختار زاده رئیس دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۱
نفر آخر: نعمت الله زارعی (عکس فتوشاپ از رضا دیانت).

از چپ سیدجواد حسینی مدیر کل - سید حسین مجتبیوی مدیر امور پردیس‌ها - احمدی معاون پژوهشی اداره کل - خانم اعزازی، از راست خانم سرسرابی و خانم کاظمی در مراسم تودیع و معارفه رئیس هاشمی نژاد

۵- تصاویری از مدیران تربیت معلم و همایش یکصدمین سال تاسیس تربیت معلم در مشهد

از راست احمدغفاریان معاون مالی اداری سابق امور پردیس‌ها - سیدعلی اکبر طاهری رئیس اسبق بهشتی -
حقیقی معاون اداره کل - سیدعباس میرشجاعیان رئیس فعلی ناامن - شفق معاون وقت اداره کل - دکتر
کاظمی معاون پرورشی وزارت آموزش و پرورش - دکترسید حسن مجتبیوی رئیس پیشین پردیس خراسان
رضوی - خانم دکتر کاظمی رئیس پیشین هاشمی نژاد - دکترحسن نصیری جامی رئیس پیشین بهشتی
- رمضان نیری مدیر فعلی پردیس‌های استان خراسان رضوی - سرکار خانم رمارم عضو شورای شهر مشهد
- ردیف دوم: الهامی

از چپ: هادی صاحبی معاون آموزشی ، مرحوم محمد رضا گرایلی معاون مالی و حسین محمودی معاون فرهنگی پردیس بهشتی (جلسه توجیهی دانشجویان ورودی ۹۱)

از راست حجة الاسلام دادگر رئیس نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه فرهنگیان - دکتر مهر محمدی سرپرست وقت دانشگاه فرهنگیان - دکتر فانی وزیر وقت آموزش و پرورش - صفدر مختار زاده رئیس بهشتی و سید جواد حسینی مدیرکل وقت آموزش و پرورش خراسان رضوی. (در بازدید از پردیس شهید بهشتی)

مراحل بازسازی ورودی ساختمان اداری آموزشی

بازسازی پردیس بهشتی در دوران ریاست صفدر مختار زاده
(نفر دوم از راست مرحوم گرایلی معاون مالی بهشتی)

از چپ خدابنده مدیرکل آموزش و پرورش - نیری سرپرست دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی - سید جمال وزیری معاون توسعه منابع و امور دانشجویی برنامه ریزی نکوداشت یکصدمین سال، سالن کنفرانس شهید خورشیدی به تاریخ ۱۳۹۷/۹/۱۴.

مراسم یکصدمین سال در مشهد ۱۳۹۷/۱۰/۱۰

از راست خانم اعزازی - وزیرنیا - مشکی‌باف مقدم - خانم دکتر بزمی - محمد تقی فخریان
سید جواد حسینی - مراسم یکصدمین سال

عکس از چپ خدابنده مدیرکل - دکتر طاهری نیا - دکتر اشرف زاده - دکتر سید جواد حسینی مجری برنامه
افکاری - ردیف عقب فخریان مدیرکل پیشین - خانم شالچیان - خانم دکتر بزمی
رونمایی از کتاب تاریخچه تربیت معلم خراسان رضوی مراسم نکوداشت ۱۳۹۷/۱۰/۱۰

ماکت مرکز ثامن الحجج تهیه توسط دانشجویان این مرکز در نمایشگاه یکصدمین سال مشهد. از راست معتمدی - حسینی - میرشجاعیان - دکتر طاهری نیا - نیری - از چپ محمدمزاده - حافظیان - خانم عکاس و خانم وزیرنیا، طراحی و اجرا مهارت آموزان ماده ۲۸ ورودی ۹۷: عاطفه امینی - علی خداپنده - هادی شهمرادی - رضا عسکری - مهدی مقنی زاده ترشیزی - ساره نصیری.

استقبال از مهمانان مراسم نکوداشت از راست: دکتر مجتبیوی، دکتر خسروان، سیدکمال الدین حسینی (۱۳۹۷/۱۰/۱۰)

از راست: دکتر دلقندی، دکتر خنیفر (رئیس دانشگاه فرهنگیان)، آقاملائی، رمضان نیری (مدیر پردیس‌های استان)، دکتر مجتبوی، دکتر حافظیان (۱۳۹۸/۲/۱۴)، مراسم گرامیداشت یکصدمین سال تهران